

7/11/98

THE
BAUDHĀYANA ŚRAUTA SŪTRA

BELONGING TO THE

TAITTIṚĪYA SAMHITĀ

EDITED BY

DR. W. CALAND

Extra Professor of Sanskrit at the University of Utrecht.

VOLUME II

CALCUTTA:

PRINTED AT THE BAPTIST MISSION PRESS,

AND PUBLISHED BY THE

ASIATIC SOCIETY, 57, PARK STREET,

1907.

PREFACE.

- (c) cayanasūtra foll. 50a-72.
- (d) kāṭhikasūtra foll. 73-77.
- (e) vājapeya foll. 78-82.
- (f) rājasūya foll. 83-92.
- (g) iṣṭikalpa foll. 94-105.
- (h) aupānuvākya foll. 106-122.
- (i) āśvamedha foll. 123-137.
- (k) dvādaśāha foll. 137-148.
- (l) uttarā tatiḥ (first prāśna) foll. 149-168.
- (m) ekāhās (sec. prāśna) foll. 168-182.

The MS. breaks off after the 10th adhy. of prāśna xviii.

2. B. cp. Preface to Vol. i., p. vii.

3. Be (Be 115) cp. ib. p. vii, viii.

4. U, being a nearly complete collection of the Baudh.-sūtras, neatly written on paper in Nāgarī by the same hand. From Ujjain. The *avāntarādīkṣā* is not found in this collection. It contains on 158 leaves (numbered continuously) the contents of Vol. i.; the *pravargya* comes after the *agniṣṭoma*; it closes with kh. 17. Then come the *agnicayana*, *vājapeya*, etc. No prāśna numbers are given here and in the following parts, which are all numbered separately; its colophon runs: *śake 1762 bhādrapada kṛṣṇa 2 rāvivāsare taddine āthavele ity upanāmakaganēśubhaṭṭātmajarāma-candrena likhitaṃ*. Through the kind mediation of Professor Bhandarkar I was allowed the use of this MS.

MSS. containing single parts:—

5. H ep. Preface to Vol. i., p. viii.: *cayana*, *vājapeya*, *atirātra*, *aptoryāma*, *ekādaśini*, *kāthaka*, and *sautrāmaṇi*.

6. F ep. Preface to Vol. i., p. ix. (*vājapeya*).

7. D, being a collection of various parts of the sūtra found at Dhar, the loan of which was procured to me also by Professor Bhandarkar. Paper, Nāgarī writing, different handwriting. It contains the *iṣṭikalpa* in a rather good tradition, although badly written; the *dvādaśāhapraśna*, *atirātra*, *uttarā tatiḥ*, very badly written and in the same hopelessly corrupt tradition as the other MSS.

8. Tr, being a copy in Grantha writing on paper from an original in Trichinopoly, pretending to be a complete *śrantasūtra* (!). It contains: the whole of the text already published in Vol. i.; the *pravargya*, together with its *prāyaścitta* and the *avāntarādīkṣā*, precedes the *agniṣṭoma*. After the *agniṣṭoma* come: 1. *cayana* (foll. 225-276); 2. *sautrāmaṇi* (foll. 277-282); 3. *vājapeya* (foll. 282-297); 4. *atirātra* (foll. 297-305); 5. *aptoryāma* (foll. 305-306); 6. the three *prāyaścitta* prāśnas (foll. 306-343). The numbering of this copy is utterly worthless.

9. MS, being the sūtra passages of the *cayana* as found in the *mahāṅgisarvasva*, in Grantha writing on palmleaves, belonging to the Indir. Office (cp. Burnell, a catalogue of Sanskrit MSS., Part i., p. 27); MSc., the reading presented by the *Mahāṅgisarvasva* commentary itself.

- 10. Bu, the text of the cayana as given in an appendix after the above mentioned MS. (Burnell 55), comprising the text up to kh. 24, breaking off after the words *nihanty āvṛhyāsmānam upa-*
11. Be 11, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 9: dvādaśāha (without gavām ayana), rājasūya, vājapeya.
12. T, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 12: rājasūya only. Of the rājasūya MSS. B Be and U agree mostly; on the other hand Be 11 and T go together. M is independent.
13. Be 8, cp. Preface to Vol. i., p. x., No. 10 (here cited as B 4) contains the iṣṭikalpa.
14. Be, a copy of the aupānuvākya prāśna from Benares (Nāgari, paper) on 14 foll., well-written but containing on the whole the same tradition as B and Be (115).
15. Be, a copy of the kāthakasūtra from Benares (see sūcīpatra, p. 72, No. 10), paper, Nāgari, 7 leaves.
16. Be (12), a copy of the atirātra from Benares (see sūcīpatra, p. 72, No. 12), paper, Nāgari, 3 leaves.
17. G, an original MS. of the aupānuvākya from Gwalior on paper in Nāgari, procured on loan by Professor Bhandarkar.
18. T, a copy of the sautrāmaṇi in the collection of Sanskrit MSS. preserved at Tübingen (M.a. i., 317) Nāgari, paper.
19. MS and MSc, text and commentary of the ekādaśinisūtra contained in the MS. of the Mahāgnisarvasva, cp. supra No. 9.
- Other sources, which were of more or less help, are the Vivaraṇa of Bhavasvāmin up to the aupānuvākya, the Vivaraṇa of the atirātra, the aptoryāma and the sautrāmaṇi, and lastly the Prayogasāra of Keśavasvāmin on the contents of which cp. my paper on the Baudh.-sūtra, p. 15.
- My thanks are due, for procuring me the use of some of these MSS. and for taking pains in having copied others for me, to Dr. Thomas, Librarian-in-Chief of the India Office, to Professor Hultsch, to Professor Bhandarkar at Bombay, to Mr. A. Venis at Benares, and to the British Government, which enabled me to collate some of the originals of the above mentioned manuscripts.

W. CALAND.

Utrecht, May 1906.

INDEX.

Agnicayanam	Praśna X.	
Vājapeyaḥ	" XI.	
Rajasūyaḥ	" XII.	
Śakalpaḥ	" XIII.	
Āupānuvākyam	" XIV.	
Āsvamedhaḥ	" XV.	
Dvādaśāhaḥ	" XVI.	1-12 (adhy. 1-3).
Gavām ayanam	" "	13-23 (" 4-6).
Ahināḥ	" "	24-fin.
dvirātraḥ, trirātraḥ	" "	24-27 (" 7).
caturātraḥ	" "	28
pañcaraḥ* sāsasvatam aya-	" "	29
nam	" "	30
mūnyayanam	" "	31
saptarātraḥ-daśarātraḥ	" "	32
ekādaśarātraḥ-trayodaśarā-	" "	33
traḥ	" "	34-35 (" 11).
caturdaśarātraḥ-viṃsatirātraḥ	" "	36 (" 12).
caturviṃsatirātraḥ-catustrip-	" "	
śadrātraḥ	" "	
ṣaṭtriṃśadrātraḥ-sahasrarā-	" "	
traḥ	" "	
Uttarā tatih	Praśnas XVII and XVIII.	
atirātraḥ	Praśna XVII.	1-10 (adhy. 1).
ekādaśini	" "	11-16 (" 2-3).
punaścitiḥ	" "	17 (" 4).
sarpasattram	" "	18 (" 5).
viśvasrjām sattram	" "	19 (" 6).
kūṇḍapāyinām ayanam	" "	20, 21 (" 7).
utsargiṇām ayanam	" "	22 (" 8).
tapeścitām ayanam	" "	23
aharahaścayanam	" "	24
upariṣṭānmāsam	" "	25 (" 9).
puraṣṭānmāsam	" "	26
brahmaṇo 'yanam	" "	27
kāmyās citayaḥ	" "	28-30 (" 10).
sautrāmaṇi	" "	31-38 (" 11).
amāvartanam	" "	39-44 (" 12, 13).
naṣṭyayanāni	" "	45-46 (" 14).
kośyā darsapūrnamasāḥ	" "	47-54 (" 15).
cāturmāsyaḥ somāḥ	" "	55-58 (" 16).
jyotiṛayanam	" "	59-60 (" 17).
mahāyajñāḥ	" "	61-62 (" 18).
Ekāhaḥ	XVIII.	
brhaspatisaṁvāḥ	" "	1-2
sthapaṇisaṁvāḥ	" "	3
sūtasavāḥ	" "	4

somasavaḥ	Praśna XVI	5	
prthiasavaḥ	" "	6	(adhy. 2).
gosavaḥ	" "	7	
odanasavaḥ	" "	8-10	(" 3).
pañcaśāradyaḥ	" "	11	
agniṣṭut	" "	12-13	
indrastut	" "	14	(" 4).
aptomyāmaḥ	" "	15	
mṛtyusavaḥ	" "	16-19	(" 5).
satyānakri, anukri, parikri,			
atikri	" "	20-23	(" 6).
vrātyastomāḥ	" "	24-26	(" 7).
bhāllavistomāḥ	" "	27	
upahavyaḥ	" "	28	
tivrasomāḥ	" "	29-30	(" 8).
vighanaḥ	" "	31	
ndbhid, valubhid	" "		
rāpeyaḥ, diśāṃ catuṣṭomāḥ,			
chandasām ekatrikaḥ, sto-			
mānām ekatrikaḥ, indrā-			
gnyo stomāḥ	" "	32-35	(" 9).
śyenaḥ, iṣuḥ, indravajraḥ	" "	36	
durāśaḥ, durpāśaḥ, apacitiḥ,			
tvīṣiḥ	" "	37-39	(" 10).
rābhah, vaniṣṭhusavaḥ, kā-			
nāndhañjāṇaḥ	" "	40-41	
manuñjāṇaḥ, vāca stomāḥ	" "	42	(" 11).
yamastomāḥ	" "	43	
śadopasadan			
paurūravasaṇ, prājāpatyaṇ,			
naidhruvasya kaśyapasya	" "	44	(" 12).
punastoman	" "	45-47	(" 13).
prapodaḥ, vibādhaḥ, pratino-			
dah, agner ativyādhaḥ, in-			
dravajraḥ, śunaskarṇaya-			
ñāḥ, rāsīmarāyaṇ, āñjanā-			
bhyañjanan, viśūcināśālāḥ,			
sarvatomukhaḥ, sahasraśālāḥ	" "	48-49	(" 14).
yamañ- stoman, agnyādityayo			
stomāḥ (?)	" "	50	(" 15).
peyañi, diśāṃ stomāḥ, rtūṇaṃ			
st., rīṇāṃ st., devatānām			
st., darsāpūrṇamāsayor aya-			
nam	" "	51-53	(" 16).
Kāṭhakam	XIX.		
sāvitraḥ	" "	1-50	(adhy. 1-3).
nāciketah	" "	6	(" 4).
brahmācit	" "	7	(" 5).
samastah	" "	8	(" 6).
vaiśvasṛjaḥ	" "	9	(" 7).
ārṇaketakaḥ	" "	10	(" 8).

उखाः संभरित्यनुपकृष्यते ऽथ च गर्दभं च तद्योरेव रश्मने
 मौञ्ज्यौ वा कुशमयौ वाग्निं च ब्राह्मणसंपन्नां मृदं च भावितां
 करणीयां वल्लीकवपां कृष्णाजिनं च पुष्करपर्णं च योक्तुमुद-
 कुम्भः हिरण्यमर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अज-
 लोमानि कृष्णाजिनलोमानि वैश्यः सप्तदशः सूनामधि-
 करणीमुखाकृतं कुशलमित्यथामावाख्येन वा हविषेहा नचचे
 वैश्वः ग्रासाः ग्रस्यान्यासे गर्तं खानयति । तद्भावितां मृद-
 मवलेपयति । समां विलेन करोति । तदुपसादयति कृष्णाजिनं
 च पुष्करपर्णं च योक्तुमुदकुम्भः हिरण्यमित्यथ विधुवति ।
 १० स्थेनोद्धृत्यावोक्ष्य वल्लीकवपां निदधाति । तां दक्षिणतो वैश्यो
 गोपायन्नास्ते । ऽथोत्तरः ग्रासाखण्डमयेण स्थेनोद्धृत्यावोक्ष्य
 शिकता निवपति । तं परिमण्डलं खरं करोत्यथैनः शिक-
 ताभिराभ्याग्निं करोति । तं कुशतक्षणकैर्दूर्वाग्रन्थिभिरिति
 संप्रच्छाद्याथैनं परिश्रयन्ति । तद्योदीची द्वारं कुर्वन्ति । तदुप-
 ११ शीदयत्यर्मकपालानि शर्करा अवाञ्जनपिष्टा अजलोमानि
 कृष्णाजिनलोमानि सूनामधिकरणीमुखाकृतं कुशलमित्यथेता-
 वशगर्दभावयेण ग्रासां पक्ष्पूक्षितौ तिष्ठतो ऽन्तर्वेद्यग्निं निद-
 धात्युत्तरे वेद्यन्ते रश्मने । परिस्तृणन्ति । दक्षिणत उप-
 विशतो ब्रह्मा च यजमानश्चाथ गार्हपत्य आर्च्यं विला-
 १२ धेत्तुप्य सुचि चतुर्गृह्यौ गृहीत्वाहवनीये साविचाणि जुहो-
 त्यन्वारभ्ये यजमाने ॥ १ ॥

• बुञ्जानः प्रथमं मन इति षड्वचो ऽनन्तर्हिता देव सवितरि-

तृगेधेनं नो देव संवितरिति यजुस्तृषा वा यजुश्चा वावस्व-
 त्याहुतिं नवमीः ऊत्तोपतिष्ठत च्चा सोमः समर्धयेत्था-
 • धिमादत्ते देवस्व त्वा सवितुः प्रसव इति चतुर्भिः पर्यायैस्तै-
 मयेणाहवनीयं पर्यायैश्च दक्षिणत आसीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छ-
 त्वयं रक्षानामादत्त इमामगृभ्णव्यग्ननामृतस्येति । तयाश्चमभि- ५
 दधाति प्रवृत्तं वाजिन्नाद्रवेत्येवमेव द्वितीयाः रक्षानामादत्ते ।
 तथा गर्दभमभिदधाति युञ्जायाः रासभं युवं योगेद्येने तव-
 स्तरमिति दाभ्यामश्वं पूर्वं नयन्ति । तमनुमन्त्रयते प्रवृत्तं च-
 ह्यवक्रामन्नशस्तीरित्यन्वञ्चं गर्दभं पूष्णा सयुजा सह प्रथिष्याः
 सधस्यादग्निं पुरीत्यमङ्गिरस्वदच्छेहीति । प्रदक्षिणी वेशं कुर्वते । १०
 वैश्वः पृच्छति पुरुषाः किमच्छेयेत्यग्निं पुरीत्यमङ्गिरस्वदच्छेम
 इतीतरे प्रत्याहुरथ वल्लीकवपासुपतिष्ठते ऽग्निं पुरीत्यम-
 ङ्गिरस्वद्वरित्याम इत्यथोपातिथ्यन्वग्रिरुषसामथमस्यदन्वहानि
 प्रथमो जातवेदाः । अशु सूर्यस्य पुरुषा च रक्षीनसु द्यावा-
 पृथिवी आततानेत्यथैतेनाश्वेन प्राचा मृदमाक्रमयत्यागत्य १५
 वाज्यध्वन आक्रम्य वाजिगृथिवीमिति दाभ्यामथास्य पृष्ठं मर्द्ध-
 ज्यते द्यौस्तै पृष्ठं पृथिवी सधस्यमात्मान्तरिचं ससुद्रस्ते योनिः ।
 विख्याय चक्षुषा तमभितिष्ठ प्रतन्यत इत्यथ यं यजमानो
 द्रष्टि तमश्वस्याधसदं ध्यायत्ययैर्न प्राञ्चसुक्लमयत्युत्क्रामोदक्रा-
 मोदिति दाभ्यामश्वैर्न पदाग्रयमङ्गिरस्पृच्छति ॥ २ ॥

आपो देवीरुपसृज मधुमतीरथस्त्राय प्रजार्थः । तासां
 स्त्राग्रादुज्जिह्वतामोषधयः सुपिप्पला इत्यथ सुचि चतुर्गृहीतं

- १० महीला दक्षिणे ऽवान्तरग्रामे हिरण्यं निधाय संपरिक्षीर्याभि-
 जुहोति जिघर्ष्यग्निं मनसा धृतेनेत्यपरं चतुर्गृहीतं महीलोक्षरे
 ऽवान्तरग्रामे हिरण्यं निधाय संपरिक्षीर्यैवाभिजुहोत्या त्वा
 जिघर्षिं वचसा धृतेनेत्यपोद्धृत्य हिरण्यमभिमादाच्च पदं परि-
 स्त्रिच्छति परि वाजपतिः कविः परि त्वाग्ने पुरं वयं त्वमग्ने
 शुभिरिति तिसृभिः खनति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
 ऽस्मेतिश्रुत्वा त्वाग्ने सुप्रतीकमिति दाभ्यामथोत्तरतः पार्श्वतः
 संभाराणां प्रचीनायाणि कृष्णानि सःक्षीरं तेषूपरि कृष्णाजिनं
 प्राचीनपीवसुत्तरलोमोपसृणत्वायापां घृष्टमधीति पुष्करपर्ण-
 १० माहरति तदुपरिष्टात्कृष्णाजिने निधायार्चयेन् संमृशति शर्म
 च स्यः संवसायामिति दाभ्यामपोद्धृत्य पुष्करपर्णमष्टाभि-
 र्वदं हरति ॥ ३ ॥

- पुरीथो ऽसि विश्वभरा इति तासां चतस्रो गायत्र्यसु-
 तस्तस्त्रिष्टुभः स पिण्डं पिण्डं वैवर्षां हरत्यपि वाष्टाभिरेकमेव
 १५ पिण्डं हरत्यथैतमवटं विश्वलोपेन पूरयित्वाङ्गिरसृजति सं
 ते वायुर्मातरिश्वा दधात्तानाथै र्वदयं यदि लिष्टम् । देवानां
 यस्वरति प्राणयेन तस्मै च देवि वषट्सु तुभ्यमित्यथोपरिष्टा-
 त्पुष्करपर्णं मृदि निधाय समुचित्य कृष्णाजिनस्थान्ताव्योक्ते-
 षोपनहति सृजातो ज्योतिषा सह शर्म दैव्यमासदः
 १०० सुमः । वासो अग्ने विश्वरूपं संव्ययस्व विभावसो इत्यथैन-

मादायोपोनिष्ठत्युद^१ तिष्ठ स्वध्वरोर्ध्वं ज पु ण जतय इति
 द्वाभ्यामथैनमाहरति स जातो गर्भो अचि रोदस्योरग्ने चाह-
 विंश्चत ओषधीषु । चिचः शिशुः परि तमाऽस्वक्तः प्र मादभ्यो
 अधि कन्किदङ्गा इत्यथैनं गर्दभ आसादयति स्थिरो भव
 बौद्धङ्ग आशुर्भव वाज्यर्वन् । पृथुर्भव सुषदस्वमग्नेः पुरीषवाहन
 इत्यथैनमुपतिष्ठते शिवो भव प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्वमङ्गिरः ।
 मा द्यावापृथिवी अभिशूशूचो मान्तरिचं मा वनस्पतीन्तिथ्यं
 पूर्वं नयन्ति^१ तमनुमन्त्रयते प्रैतु वाजी कनिकददित्यन्वञ्चं
 गर्दभं मानदङ्गासभः पला । भरश्वाग्निं पुरीथ्यं मा पाद्यायुषः
 पुरा ॥ रासभो वां कनिकदत्सुयुक्तो वृषणा रथे । स वामग्निं १०
 पुरीथ्यमाशुर्दूतो वह्नादितः ॥ वृषाग्निं वृषणं भरश्वापं गर्भं
 ससुद्रियम् । अग्न आयाहि वीतय इत्यथेने समीचत चतः
 सत्यमृतः सत्यमिति^१ प्रदक्षिणी वैश्वं कुर्वते^१ वैश्वः पृच्छति
 पुत्रषाः किं भरयेत्यग्निं पुरीथ्यमङ्गिरस्वङ्गराम इतीतरे प्रत्या-
 हरथैनं खर उपावहरन्त्योषधयः^१ प्रतिगृहीताग्निमेतमोषधयः १५
 प्रतिमोदधमेनमिति^१ द्वाभ्यामङ्गिरभ्युक्ष्यान्गर्दभावुत्सृजन्त्यपो
 रग्ने अभवहरन्त्यपि वाङ्गिरभ्युक्ष्य भुञ्जते^१ ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥
 अथैनं विच्छेद्यति वि पाजसा पृथुना शोशुचान इत्य-

१ Thus M Tr U ; उप om. HB Ms. ०पेतिष्ठ० Be.

१ उपावहरत्य० B Be.

१. यैनमस्त्रिप्रसृजत्यापो^१ हि डा मधोभुव इति तिसृभि-
 रनुच्छन्दसमथेनमर्मकपालैः शर्कराभिरवाञ्जनपिष्टाभिरजलोक्तैः
 कृष्णाजिनलोभैरिति सप्तसृजति मित्रः सप्तसृज्य प्रथिवीमथ-
 ष्थाय त्वा सप्तसृजामीति द्वाभ्यामथैनं संभरति रुद्राः संभृत्य
 प्रथिवीमिति^१ पिण्डं करोति मेखस्य शिरो ऽसीति^१ यज्ञस्य
 पदे स इत्यङ्गुष्ठाभ्यामुपनिगृह्णात्यथ द्वतीयं मृदो ऽपक्विंश
 बीगिण्डान्करोति^१ तेषामेकमुखाकृते प्रयच्छति सप्तसृष्टां
 वसुभौ रुद्रैरित्यनुमन्त्रयते वसवस्त्वा कृण्वन्तु गायत्रेण छन्दसे-
 त्यतिगृह्णाथै मृदो ऽर्धं प्रयच्छति सिनीवाली सुकपर्देत्यनु-
 मन्त्रयते रुद्रास्त्वा कृण्वन्तु वैशुभेन छन्दसेति^१ सर्वामन्ततो
 मृदं प्रयच्छत्युखां करोतु ग्रन्थेत्यनुमन्त्रयत आदित्यास्त्वा
 कृण्वन्तु जागतेन छन्दसा विश्वे त्वा देवा वैश्वानराः कृण्वन्त्वा-
 नुशुभेन छन्दसेत्यथ वै भवति ग्रान्याभिर्यच्छत्यन्वैर्मन्त्रयते
 मिथुनत्वाथ^१ शुद्धिं करोतीति^१ स ऋदेव चिह्नरति चिरनु-
 लिप्यति तेन शुद्धिस्तौ प्रादेश्माचौमूर्ध्नामपरिमितां तिरस्त्रीं
 करोत्यथासौ अङ्गुले वा चतुरङ्गुले वा राक्षां पर्यस्यत्यदित्यौ
 राक्षासीत्यङ्गुल्या अनुदिशमंष्ट्रावश्चैरुच्यति^१ राक्षासन्धिषु
 चाश्रिसन्धिषु चाष्टौ स्नान्करोति^१ नवाश्रिमभिचरतः कुर्या-
 दिति ब्राह्मणमंस्तीनां नवमीं करोत्यथासौ विश्वं गृह्णात्यदितिसे
 १० विश्वं गृह्णातु पाङ्गेन छन्दसेत्येनां खरे निदधाति हत्वाथ

^१ Thus M Be Tr HU, (pr.m.), Bhav.; उपवासजत्य. BU (sec. m.) Ms.

सा महीमुखामित्यान्तादनुवाकस्यैवमेव द्वितीयां करोत्येवं
तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभास्तिस्रस्य मण्डलेष्टकाः ॥ ५ ॥

अथ या मृदतिश्चिद्यते तथा प्रवाते प्रतिलेपमुपवातयति ।
तासूपवातस्तूपकल्पयत एकविंशतिं वृष्णो अश्वस्य शकृत्पि-
ण्डानश्चिमग्निं पचनमित्यथाश्वशकृमादीषु मुख्यामुखां धूपयति ।
वधवस्त्रा धूपयन्तु गायत्रेण हन्वेति प्रतिपद्य वधवस्त्रा
धूपयन्तित्यातोऽन्तरतस्य बाह्यतस्य । सुधूपितां कृत्वा त्रिदधा-
त्येवमेव द्वितीयां धूपयत्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च चर्षभास्-
तिस्रस्य मण्डलेष्टका । अथोत्तरेण ग्रास्त्रासुहविलमिवावटं
खानयत्यदितिस्ता देवी विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्ये ऽङ्गि- १०
रस्त्राखनत्ववटेति । तं पचनेनावस्तीर्य तस्मिन्मुख्यामुखां प्रवृणक्ति
देवानां ता पत्नीर्देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्ये ऽङ्गि-
रस्त्राधधत्तुख इत्येवमेव द्वितीयां प्रवृणक्त्येवं तृतीयां तृष्णीं पञ्च
चर्षभास्तिस्रस्य मण्डलेष्टकास्ताः प्राचीर्वीचीर्वायातयत्यथेनाः
पचनेनोपरिष्टात्संप्रच्छाद्य मृदाबलिन्यति । चतुरङ्गुलमनुदिश- १५
मादीपनायातिग्निश्चोपोषति ॥ ६ ॥

धिषणास्वेति पुरस्ताद् ग्रास्त्रेति दक्षिणतो वक्ष्यस्वेति ।

१ Here and infra some of the MSS. present the fem.: 'चर्षभास्त्रि' (or 'च चर्षभास्त्रि'); again some of the MSS. om. the first च ।

२ Thus (cp. Vol. I. 269, 8) MUH Be; अभिलिपति B Bu Tr Ms Kes.

३ Before चतुर Be B Bu Tr U (sec. m.) Ms ins. ताश् ।

पश्चाज्जनयस्सेत्युत्तरतो^१ । यैनाः परिददाति मिचेतामुखां पचैषा
 • मा भेद्येतां ते परिददाम्यभित्या इति^२ । ता अङ्गा वा राश्या
 वा पचन्ते^३ । यदि प्रातरुपोषति सायमुपैति यदि सायं प्रात-
 स्तासु पकासूपकल्पयते गोपयस्कागापवो धृष्टिमश्रसंदावः
 ५ सतः संदंशं खारीः^४ अश्वं क्षीणाजिनमित्येतत्समादायाभ्ये-
 त्यभीमां महिना दिवं मिचो बभूव सप्रथाः । उत अवसां
 धृथिवौम् ॥ मिचस्य वर्षणीधृतः अवो देवस्य सानसिम् । युक्त्वं
 विचित्रवत्सममित्यथ धृष्टिमादाय सुख्याया उखाया अङ्गारानु-
 दपति देवस्त्वा सवितोदपत् सुपाणिः खङ्गुरिः । सुवाङ्मृत
 १० शस्तेत्येनामुच्छ्रयत्युत्तिष्ठ रुहती भवोर्धा तिष्ठ भुवा त्वमि-
 त्थेनामाशये प्रतिष्ठापयत्यपद्यमाना धृथिव्याग्ना दिग् अपृषे-
 त्येनाः संदंशेन परिगृह्य सते^५ । बौधाय कागापयसा-
 ष्कणति ॥ ७ ॥

वसवस्त्वाष्कृदन्तु गायत्रेण कृदसेति प्रतिपद्य विश्वे त्वा
 १५ देवा वैश्वानरा आष्कृदन्त्वानुभुवेन कृदसेत्यातोऽन्तरतश्च
 वाङ्मत्तश्च^६ । स्वाष्कृष्टं कृत्वा गोपयसाभिविध्यदद्यत्वेवमेव द्विती-
 यामाष्कृणत्येवं^७ । द्वितीयां तृतीयां पञ्च वर्षभाः^८ स्तिसस्य मण्डले-
 ष्टका^९ । अथ यदि विधुर्वा प्रदरो वा जायते अश्वसूर्णानि
 कागापयसि संप्रकीर्य तैः प्रत्युच्छ्रोत्रमुक्तेनाभितपति^{१०} । सः द्वेव
 २० रोहति^{११} । यद्यु वै सर्वश एव भिद्यत^{१२} एतान्येव^{१३} । कौपालान्य-

वाचनं पिद्वा यैवा मृत्राद्यस्तित्वाय परिगते तथा मृत्सूत्र्य
कृत्वा पक्वाञ्च निदधाति^१ ताषां यदा श्वसथ उपर-
मत्ययैनाः खार्चाः समवधाय कृष्णाजिनेनोपरिष्टात्संभ्र-
ष्टोत्तरे शस्त्राखण्डे शिष्य आसजति^१ ता आ काष्ठा-
त्परिगरे ॥ ८ ॥ द्वितीयः ॥

अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे वाच्येन पशुना यजते^१ तस्य तदुप-
कृतं भवति यत्पशुना यज्यमाणस्य संपाप्ते हतयोरश्वस्य च वैश्वस्य
च शिरसौ^१ दौत्यन्त अष्टमं पचन्ते^१ वृष्टिं च वसं चाहर-
न्येतत्सर्पशिरौ^१ ऽथास्यैषा पूर्वद्युरेव पाशुबन्धिकी वेदिर्विभिन्ना
भवति^१ तां परिस्तीर्य स्तम्भजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरो-
डाग्निकं चिर्यजुषा त्वष्णीं चतुर्थं^१ पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१
करणं जपत्युद्धन्युद्धतादाग्नीध्रस्तिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथ
चालास्यवृता चालास्यं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृतात्तरवेदिं
त्रिवपत्युत्तरनाभिसुत्सास्यग्रेरावृताग्निं प्रणयत्यग्निवत्युत्तरं परि-
ग्राहं परिगृह्णाद्योयुपिला तिर्यङ्म^१ स्फ्य^१ स्तन्धा संप्रैषमाह^१ ॥ १५ ॥
प्रोक्षणीरासादयेन्नावर्हिषपसादय सुव^१ स्वधितिं^१ सुचय^१
संवृद्धिं त्वष्णीं वृषदाज्यपङ्कणीं पञ्जीं संनञ्जान्येन च दध्ना
चोदिहं प्रतिप्रस्थातः पशुग्रीवाणि विद्धीत्यध्वर्युरेव प्रसिद्धं
पाशुबन्धिकं कर्म चेष्टत्यथ प्रतिप्रस्थाता वाचत्येकविंशतिं

१ Some of the MSS. ins. च after सुव and after स्वधितिं, some only
after सुव; M om. स्वधितिं and has सुव सुचय; cp. Vol I. 112, 7.

मावाः पर्णशाखां मृत्पिण्डमुदपात्रमुत्कुर्वी१ सप्तधा विद्वन्
 वल्लीकवपाः संदंशमित्येतत्समादाद्य पशुश्रीषांश्चैति ।
 दक्षिणत एतत्पुरुषाग्रि उपगते ऽयेनेतराण्ये प्राचीनावीतं
 कृत्वा सप्तभिर्माषैः पुरुषाग्रिः परिकीर्य चिरपसलैः पर्णशाखया
 परिकुर्वति ॥ ६ ॥

अहरहर्नयमानो गामश्च पुरुषं जगत् । वेवस्वतो न ह्ययं
 पञ्चभिर्मानवेद्यं इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव परिकुर्वति
 वेवस्वते विविच्यन्ते यमे राजनि ते जनाः । ये चेह सत्ये-
 नेच्छन्ते य उ चानृतवादिन इत्यपरैः सप्तभिः परिकीर्यैव
 १० परिकुर्वति ते राजन्निह विविच्यन्ते ऽथा यन्ति त्वा सुप ।
 देवाश्च ये नमस्यन्ति ब्राह्मणाश्चापचित्यतीत्यथादत्ते दक्षि-
 णेन वल्लीकवपाः सत्येन संदंशेन पुरुषाग्रिः । प्राणैः प्राणा-
 न्मनिधायाग्रये वल्लीकवपां निदधात्येतत्पुरुषाग्रिरो ऽभ्युक्षो-
 त्कुर्वी प्रचाक्य मृदाभिलिप्यत्यनभिलिप्यग्राणानयेतराणि चये-

१ Thus (उत्कुर्वी or •नौ) Tr Be H Bu U Bhav. (MS. Burnell),
 Ms and Mac (both the Burnell MS. and the MS. of Tübingen);
 उत्कुर्वी Bhav. (Cidambara MS.); उत्कुर्वी B; M उत्कुर्वी or उत्कुर्वी ।
 According to the Bhāṣya it is : सुसंवदा हरेष्वका; Mac.: उपका हरेः
 समापदा दौर्वाकारोत्कुर्वी भवेदिति गोपाका ।

१ Thus U (pr. m.) Bhav.; अभ्युत्कुर्वी Tr; मृत्कुर्वी Be U (sec. m);
 मृत्कुर्वी B Ms; मृत्कुर्वी only M; Bu is corr. and in H this whole
 chapter is missing.

येव निक्षिप्यभ्युत्कृष्येव^१ प्रचास्य मृदाभिलिम्पयन्भिलिम्पन्तः
प्राणानयेनान्यद्भिः प्रोक्षन्तो^२ निदधाति^३ तान्या काष्ठा-
त्परिश्रेते^४ ॥ १० ॥

अथ पशोः सामिधेनीकल्पः^१ । प्र वो वाजा अभिद्यव इत्ये-
कादश^२ । समास्त्राग्न्तवो वर्धयन्त्विति दश^३ । तासां ज्योति-
शतीमपोद्धृत्य नव धाव्यालोके दधात्यथ पृथुपाजवत्यौ धाव्ये
दधात्यथ युष्ठा हि देवहृतमानित्येतां दधाति^४ । ताः परा-
क्षैरनूच्यमानास्तुर्विंशतिः संपद्यन्ते^५ । ज्योतिशतीं लेवोत्तमा-
मन्वाहाय हिरण्यगर्भः समवर्तताद्य इत्याचारमाचारयथात
आप्रीणामेव भीमा^६सोर्धा अस्य समिधो भवन्तीति द्वादश^७ । १०
तासां तानूनपातीमपोद्धृत्य नाराग^८सौ वसिष्ठानां^९ दधात्यपो-

१ Thus only BU (sec. m.); Ms again अभ्युत्कृष्येव ; thus also Bu with var. r: अभ्युत्कृष्येव; अभ्युत्कृष्येव M Tr.; Bhav.: जवेव संधापयति तापयिन्ना प्रचास्य मृदाभिलिम्पयति; as Bhav. has explained उत्कृष्य, supra p. 9, l. 14, by प्रताप्य रोमाणि दग्ध्वा perhaps here simply उत्कृष्येव without अभि is to be read.*

२ Thus M only in accordance with Bhav. (चङ्किः प्रोक्षन्तः पशोः प्रोक्षणेन स च यथा प्रोक्षते तथा निदधाति) ; प्रोक्षन्दक्षिणतीं Ms. and Msc. (but the commentary runs : चङ्किः प्रोक्षन्तश्च दक्षिणतो निदधाति । पशुप्रोक्षणेन यथा प्रोक्षितानि भवन्ति तथा दक्षिणतः पशोर्निदधातीति यावत्) ; प्रोक्षन्दक्षिणती U ; प्रोक्ष दक्षिणतो Bu Tr B Be ; H om. the whole chapter.

३ The last sentence is omitted by M Tr U ; is it commented upon by Bhav. and Ms.

४ वासिष्ठानां some of the MSS.

द्वय नाराश्रुती तानूनपातीमन्त्रेषां गोचाणामथ पीवो ऽन्नाः
 राये ऽनु यमिति वपायै यः प्राणतो य आत्मदा इति पशु-
 पुरोडाशस्य प्र वायुमच्छा नो नियुक्किरिति हविषः^१ इति^२ •
 नु यदि मिश्रो भवति^३ ! यद्यु वै सर्ववायव्य^४ एव भवति
 पीवो ऽन्नाः राये ऽनु यमित्येतासां दे वपायै दे पशुपुरो-
 डाशस्य दे हविषो^५ ऽथ यदि सर्वप्राजापत्य^६ एव भवति
 यः प्राणतो य आत्मदा इत्येतासां दे वपायै दे पशुपुरो-
 डाशस्य^७ दे हविषः^८ सर्वसंस्थां पशोः कुर्वन्त्येतेनानि पशु-
 ग्रीषांश्चभिपर्यग्निकृतान्युत्तरे शालाखण्ड शिखेष्वासजत्येते-
 १० त्सर्पग्निर सन्ध्या विपथ्य शिखपात्रे प्रयथ्याति^९ तान्या
 कालात्परिशरे ॥ ११ ॥ तृतीयः ॥

अथापरपचः प्रतिधीयते^१ स उपकल्पयत इष्टकाद्याग्नि-
 दक्षिणास्य^२ यदि रात्रिभृतं चेत्यमाणो भवति^३ यद्यु वै संव-
 त्सरभृतं दीर्घो ऽध्वाजिरिति नाद्रियेत^४ स उपकल्पयत
 ११ श्रौदुम्बरौमुख्यासन्दी तस्याः प्रदेशमात्राः पादा भवन्त्यग्नि-
 मात्राणि ग्रीषाण्यनूच्यानि सा मौञ्जीभी रज्जुभिर्व्यूता भव-

^१ om. B Be U Ms.

^२ Thus M, all the other MSS. सर्वो वा^०, but cp. xvi. 11 and 19.

^३ Thus again only M; सर्वः प्रा० the other MSS.

^४ पशु० fails in some of the MSS.

^५ All the MSS. exc. B and Ms insert चय before यदि; but the clause यदि रात्रिभृतं चेत्यमाणो भवति seems to be the protasis of the foregoing स उपकल्पयत इष्ट०; Msc.: •यदिदक्षिणास्योपकल्पयत इति पूर्वोक्तान्यः ।

त्येकसराभिः फलकाभिस्तीर्णा नृदावसिन्ना^१ वडुधामं द्वादशो-
 धामं वा मौञ्जः शिखं सुञ्जकुक्षायं कुमुकमाव्यसंयुतं वैक-
 क्षतीं च शमीमयीं च समिधौ सप्तौदुम्बरीः समिधस्तिलो
 नानादृष्ट्या एकविंशतिनिर्वाधः इक्षं^२ प्रज्ञाता आग्निष्टो-
 मिकाः संभारा^३ जुष्टे देवधने शाखा कारिता भवत्येनं ५
 तीर्थादानीय पन्नयिला चिह्नविषमग्निदीक्षणीयामिष्टिं निर्वप-
 त्याग्नावैष्णवमेकादशकपालमदित्यै दृते चहं वैश्वानरं द्वादश-
 कपालमिति^४ तस्यै तावन्मुत्सीदन्ति यावन्ति दीक्षणीयाया^५
 अथाध्वर्युः प्रदक्षिणमादृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पञ्चोः संघाव्य प्राङ्मेत्य
 भुवामाष्याव्याव्यस्याख्यां प्रत्यवनीयाव्यस्याख्याः सुवेणोपघात- १०
 मग्निदीक्षाज्जतीर्जुहोति ॥ १२ ॥

आकूतिमग्निं प्रयुजः स्वाहा मनो मेधामग्निं प्रयुजः
 स्वाहा चित्तं विज्ञातमग्निं प्रयुजः स्वाहा वाचो विधृतिमग्निं
 प्रयुजः स्वाहा प्रजापतये मनवे स्वाहाग्रये वैश्वानराय स्वाहे-
 त्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाव्यस्य पूर्णाः सुचमौद्गहणं १५
 जुहोति विश्वे देवस्य नेतुर्भर्तो वृणीत सख्यं विश्वे राय इषु-
 धसि सुखं वृणीत पुष्यसे स्वाहेत्यर्चितत्पूर्णपाचमन्तर्वदि निजय-
 त्यायामेणाहवनीयं पर्याहृत्य यजमानाय प्रयच्छत्यथ सुख्या-

१ Thus MH Bhav.; नृदाभिः B Be U Ms. Msc.

२ Thus M Tr Be Bu U Ms; the other MSS. ओद्गृहः; but cp. TS.
 vi. 1.2.4.

- सुखां यावृति^१ तस्याऽऽशक्त्यप्यङ्गान्पूतिद्वयानीति संप्रकीर्त्ता-
 • व्यसुवं प्रत्यस्याहवनीयस्यान्तमेवङ्गारेषु प्रवृणक्ति मा सु भित्वा
 वृष्ट्येति द्वाभ्यामथैनां परिददाति मित्रैतासुखां तपैषा मा
 भेद्येतां ते परिददाम्यभित्त्वा इत्यथ वै भवति यदि भिद्येत
 ५ तैरेव कपासैः सऽऽसृजेदिति^१ "सा यदि भिद्यत एतान्येव"
 कपासान्यवाञ्छनं पिद्वा येषा मृत्प्रायश्चित्ताय परिश्रते तथा
 सऽऽसृज्य कृत्वा पक्वाञ्छन् निदधात्यथान्यां प्रवृणक्त्यथ वै भव-
 त्यम्बरीषादन्नकामस्यावदध्यादित्यथ वै भवति यं कामयेत
 यजमानं भ्रातृव्यमसौ जनयेयमित्यन्यतस्तस्याहत्यावदध्यादित्यथ
 १० वै भवति यो गतश्रीः स्यान्नयित्वा तस्यावदध्यादित्यथ वै
 भवति यो भूतिकामः स्याद्य उखाद्यै संभवेत् एव तस्य
 स्यादिति^१ स य एवैष उखाद्यै संतापाज्जायते तस्मिन्मुञ्च-
 कुक्षायमवदधाति या ते अग्न ओजस्विनी तनूरोषधीषु प्रविष्टा
 तां त एतेनावयजे स्वाहेत्यथ क्रुक्कुमाव्यसंयुतमवदधाति
 १५ इक्षुः सर्पिरासुतिरित्यथ वैकैङ्करीं च शमीमयीं च समिधा-
 वादधाति परस्या अग्निं संवत इति वैकैङ्करीं परमस्याः
 परावत इति शमीमयीमथ सोदं त्वं मातुरस्या उपस्य
 इति तिसृभिर्जातमुपतिष्ठते^१ इय पक्षौदम्बरीः समिध
 आदधाति ॥ १३ ॥

१ भिद्येतैतान्येव U Bp Ms, the others (exc. B, which is corrupt and 3u, which is incomplete) : भिद्यत एतान्येव; cp. supra p. 7, 20.

वदग्रे यानि कानि च यदत्युपजिह्विका रात्रिः प्राचिम-
 प्रयावं नाभा पृथिव्याः याः सेना अभौलरीरित्यथैनं पञ्चर्वेन ।
 राक्षोघ्नेनोपतिष्ठते कृणुष्व पात्रः प्रसितिं न पृथ्वीमित्यथ तिस्रो
 नानावृद्ध्याः समिधोऽभ्यज्यादधाति द्वाद्वार्या मलिच्छूनित्या-
 सत्यौ ये जनेषु मलिच्छव इति वैकङ्कती यो अस्त्रभयमरा- ५
 तीयादिति शमीमयीमथ सश्रितं मे ब्रह्मोदेषा वाङ्म अति-
 रमित्युत्तमे औदुम्बरी वाचयज्ञेवाभ्यादधात्यत्र कृष्णाजिने
 यजमानं वाचयति । मुष्टी चैव न करोति वाचं च न यच्छ-
 त्यथैतामासन्दीं यस्तशिक्षपाशं जघनेनाहवनीयं निदधाति ।
 तस्मामिण्ड्याभ्यां परिगृह्णोत्यमाषादयति ॥ १४ ॥ १०

मातेव पुत्रं पृथिवी पुरीथ्यमग्निं स्वे योनौ विभर्त्युखा ।
 तां विशैर्देवैर्दत्तुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा युनक्ति-
 त्यथार्चो न उत्तरनिर्वाधः स्वस्तिं प्रतिमुञ्चते दुशानो स्वस्तिं
 इत्यथ शिक्षपाशं प्रतिमुञ्चते विश्वा रूपानि प्रतिमुञ्चते कवि-
 र्नाकोवाचेति द्वाभ्यां । त्वर्षी कृष्णाजिनमुत्तरमथैनमवेक्षते १५
 सुपर्णो ऽसि गह्वरान्विष्टं शिरो गायत्रं चक्षुः स्तोम आत्मा
 साम ते तनूवामिदेयं वृहद्रथन्तरे पचौ यज्ञायंजियं पुच्छं ।
 कन्दाः खड्गानि धिष्णिथाः शफा यजूषि नामेत्यथैनमुदुञ्जाति
 सुपर्णो ऽसि गह्वरान्विष्टं गच्छ सुवः पतेति । पुरस्तादेवास्मै

दीर्घाः शिक्वापाशाः^१ कारिता भवन्ति^१ सो^१ ऽच^१ वैव^१ सति^१
 • क्रमते ऽपि वैवसुपोऽच्छते ॥ १५ ॥ .

विष्णोः क्रमो ऽस्यभिमातिहा गायत्रं हृन्द आरोह
 पृथिवीमनुविक्रमस्व निर्भक्तः स यं दिश्व इति चतुर्भिरनु-
 ५ ष्छन्दसं^१ तृतीये चतुर्थमनुवर्तयति^१ न चतुर्थाय प्रक्रामति^१
 नाहवनीयमुपात्येथाकन्ददित्येतामन्वाहाथ दक्षिणमसमभि
 पर्यावर्तते-ऽग्रे ऽभ्यावर्तिक्षेत्रे अङ्गिरः पुनरुर्जा सह रथ्येति
 चतसृभिरथोदङ् पर्यावृत्य कृष्णाजिनमुन्मुच्य शिक्वापाश-
 मुन्मुञ्चत उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्यथैनमाहरत्या त्वाहार्ध-
 १० मये वृहद्भुषसामूर्ध्वा अस्यादिति दाभ्यामत्र यं कामयेत
 राजन्यः राष्ट्रः स्यादिति तं मनसा ध्यायेद्वाङ्मेव भवतीति
 ब्राह्मणमथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्यान्तर्वेद्यासादयति सौद त्वं
 मातुरस्या उपस्य इति चतसृभिः सहसाभिरत्र सुष्टी च
 करोति वाचं च यच्छत्यथास्मै व्रतं प्रदह्यन्नक्षपतीयाः समि-
 १५ धमभ्यादधाति वा जपति वाक्षपते ऽन्नस्य नो देहीत्यथोख्य-
 सुपसमिङ्क्षे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्ति^१ स याव-
 त्कलो ऽस्मै व्रतं प्रदास्यन्मवत्येवमेवाक्षपतीयाः समिधमभ्या-
 दधाति वा जपति वैवसुख्यसुपसमिङ्क्षे^१ ऽथ प्रातरदित

१ Thus M Tr Be BHU (sec. m.); पाशाः Ms. U (pr. m.) Bhav.

• १ Thus M (only सर्वा) Be BHU Bu Ms. Bhav. (one MS.); सोचैव-
 वसति Tr Bhav. (another MS.) Kes.; according to Msc. the words
 are: सो ऽच वा रथ सति (sc. उच्छते) ।

आदित्ये विस्मृष्टायां वाचि वात्सप्रेषोपतिष्ठते । दिवस्वरि
प्रथमं जज्ञे अग्निरित्येतेनैकादशर्चेन । स एवमेव पूर्वेषुः
प्रकामत्युत्तरेषुपतिष्ठते । ऽथास्योपवसथीवे ऽहन्वात्सप्रः संप-
द्यते ॥ १६ ॥ चतुर्थः ॥

अथातः प्रधाणस्यैव मौमाःसा^१ दीक्षितं वाद्योगचेनो ५
विन्दत्यन्यत्र वा देवयजनाद्दीक्षते सःसृजन्ति व्रते^२ संबध्नन्ति
व्रतदुषधयोर्वत्सावा^३दधति यदाधेयं भवति नौडे गार्हपत्यं प्रउग
आहवनीयमित्यथोक्त्यमुच्यच्छत^४ उदु त्वा विश्वे देवा इत्यथैन-
मनसः प्रउग आसादयति सौद त्वं मातुरस्या उपस्य इति
सतस्रभिः सहसाभिरथैतानासन्दीपादाग्निकेषु यथासुष्टु १०
विनिबध्नन्ति^५ मध्यमे वःश्रे शिक्षपाशं प्रपद्यन्त्यपि वारण्यो-
रग्नौन्ममारोह्य प्रयाति भद्रादभि श्रेयः प्रेहि प्रेदग्ने ज्योतिष्मा-
न्याहीति द्वाभ्यामथ यद्यच्च उत्सर्जत्यक्रन्ददित्येतामन्वाहायाव-
चिते दतानुचिताः सन्निधमभ्यादधाति समिधाग्निं दुवस्यत
एतेर्वाधयतातिथिम् । आस्मिन्वत्या जुहोतन स्वाहेति गायत्र्या १५
ब्राह्मणस्य प्रमायामग्निर्भरतस्य इष्टस्य इति त्रिषुभा राजन्यस्य^६
स यावत्तलः प्रयास्यन्वावत्येवमेवैतत्सर्वं करोति ॥ १७ ॥

अथातो भस्मज एवातिवृद्धस्य मौमाःसा^१ भस्म चेदति-
वर्धते स उपकल्पयते सतमद्योदवीः संदंशमित्येतत्समादाय

१ After आहवनीयस्य M Tr H Bu om. इति; Msc.: इतिवतो इतिवाग्निं
आहवनीय इतिशब्दः लुप्त इति; in the collateral passage (Vol. I,
p. 165, 11) however, no इति is found.

- अथापस्तम्बमिति सोऽस्मा ' अथैतमग्निं संदृशेण परिगृह्यते
 • उवाचायायोदर्यापु भस्म प्रवेग्यत्यापो देवीः प्रतिगृह्यते भस्मै-
 तदक्षग्रे सधिष्ठव गर्भी अक्षोषधीनामिति 'तिसृभिरनुकृन्-
 समयेन ज्योतिष्मतीर्भा प्रत्यवदधाति प्रसद्य भस्मना योनिं
 ५ पुनरासद्य सदनमपुष्टेति द्वाभ्यामथ पुनरुज्जा सह स्येति
 द्वाभ्यां पुनरुदैत्यथोख्यमुपसमिद्धे' पुनस्त्वादित्या रुद्रा वसवः
 समिन्धतामित्यथैनं यथाहृतं प्रतिपर्याहृत्य यजमानाचतने
 तिष्ठन्पुनितिष्ठते बोधा स बोधीत्यान्तादनुवाकस्य ' स थावं-
 त्कालो भस्मातिवर्धत एवमेवैतत्सर्वं करोत्यथातः काक्षाद्यैवोपगते
 १० संभारेभ्यः ' ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

अथातः क्रयत्यैवोपवसथः पर्यास्रवते ' स उपकल्पयते
पञ्चममिष्टका अपरिमिता अपस्या नैर्ऋतीः कृष्णासिन्धुव-
पक्षा भस्म पुरीषमूषान्सिकता इत्यथोपवसथीये इहन्देवजग-
 न्मध्यवस्थयेदमगन्नापेतेति द्वाभ्यामथ महावेदिं विमिमौत
 ११ एतानेव व्याधसः प्रक्रमान्प्रक्रम्यास्तथा मानेन प्रमाथ समन्त
 सन्ध्या परितनोति ' पृष्ठ्यामातनोत्यथैतमग्निं प्रत्यक्षं यूप-
 १२ वटीयाश्चक्षोर्विमिमौते पुरुषमात्रेण वेणुना' समपचपुष्कम-
 रजिना' पक्षौ द्राघीयाश्चौ भवतः ' पक्षिधं वा सप्तविधं वा
 द्वादशविधं वा थांवदिधं वा चेज्यमाणो भवत्यथैनमस्तथा

१ उदैति only MH, ep. TS. v. 2.2.5 ; उदैति all the other MSS.

१ वेणुनापच and अरजिना वा M.

मानेन प्रमाद्य समन्तं संमृद्या परितनोत्यनुष्टुप् लेखां
 लिखत्यपोद्धृत्य सन्धां कर्षूः खानयन्तुः क्लृयन्त्यपस्या । दक्षिण-
 तस्य पश्चाच्च वर्षीयसीः कुर्वन्त्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ।
 वसन्त्येताः रात्रिर्मथाध्वर्युरपररात्र आद्रुत्य सः प्राक्षि विस्तान-
 व्रतं होहयतेत्यथैतमग्निं संते समुष्य दक्षिणतो ज्वलन्त्यन्त
 आसते । एतदग्न्यायतनं ग्रह्णत्यष्टेन परिलेपयति । तस्मिन्-
 क्षतस्तः प्राचीरिष्टका आयातयति दे पुरस्तात्समीची दे
 पश्चात्समीची । अथैनं प्रदक्षिणं त्रयोदशभिरिष्टकाभिः परि-
 चिनोत्यनुष्टुपं लेखां लिखत्यपोद्धृत्येष्टकाः कर्षूः खानयन्तुः
 क्लृयन्त्यपस्या । दक्षिणतस्तस्य पश्चाच्च वर्षीयसीः कुर्वन्ति ॥ १६ ॥ १०

अथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमासुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथ देवतयाग्निरस्वद्भुवा सीदेत्यथ संभारा-
 त्त्रिवपत्यग्नेर्भस्मासीति अस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषं संभ्रा-
 नमसि कामधरणस्त्युषांश्च ते कामधरणं भूयादिति
 शिकता । अथैनान्संप्रथौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया
 हृदयानि वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो मने-
 त्यथैनान्कल्पयति कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप ओषधीः ।
 कल्पन्तामग्निं पृथक्कम ज्यैष्ठ्याच्च सन्नता इत्यथोर्ध्वं चित उप-

दधाति चित्तं स परिचितं ऊर्ध्वचित्तः अयध्वं तथा देवत-
याग्निरखद्भुवाः सीदतेत्यथानुसूयत्यायायस्वेति गायत्र्या ब्राह्म-
णस्य सं ते पयाः सीति चिदुभा राजन्यस्य यमासुष्टु यथाशर्कर-
मनुसूयति तस्मिन्सुतस्य प्राचीर्वाजुषीरुपदधाति ॥ २० ॥

१. अयध्वं सो अग्निरग्ने दिवो अर्धमच्छी जिगाह्ये यत्ते
दिवि वर्चः पृथिव्यां पुरीत्याधो अयय इति १ हे पुरस्तात्स-
मीची इडामग्र इति दक्षिणामयं ते धोनिर्ध्वत्विज इत्युत्तरा १
हे पश्चात्समीची चिदसीति दक्षिणां परिचिदसीत्युत्तरामध्वैजं
प्रदक्षिणं चयोदशभिर्होकांप्रणामिः परिचिनोति लोकं पृथ
१० किदं पृणाथो सीद शिवा लम् । इन्द्राग्नौ वा इहस्यतिरखि-
न्योनावसीषदक्षिति १ तथादेवं करोति तथा देवतयाग्नि-
रखद्भुवा सीदेत्यथ सूददोहसं करोति ता अस्य सूददोहसः
धोमः श्रीणमि पृथयः । जन्मदेवानां विशस्त्रिष्वारोचने
दिव इत्यथावद्भुत्य कृष्णमयमभिमृष्ट्य तनुपुरीषमुपदधाति
११ इष्टो दिवोति १ तथादेवं कृत्वा सूददोहसं करोतीति वा
इयं प्रथमा चितिर्निष्ठोयत १ एवमेव द्वितीया निष्ठोयत एवं
तृतीयेवं चतुर्थेवं पञ्चमी १ तान्यदि चेत्त आदित्यो ऽभ्युदि-
आदाचयमो ऽध्वर्यु यजमानो ऽम्बारमत १ उख्यसेवाध्वर्युरादत्ते
प्रतिस्नेधनीयं प्रतिप्रस्थाता १ तौ पुरस्तात्प्रत्यक्षौ समितमिति
१० चतसृभिः संनिवपतो १ ऽय शिक्वादुखां निरुहति ॥ २१ ॥

१ Thus (नाम्) M Tr. H Bhav. (तानध्वर्युप्रायजमानान् according to Bhav.); ना यदि B Be Bu U Ms (ना पञ्च चित्ताः according to Msc.).

मातेव पुचं पृथिवी पुरीत्यमग्निं स्वे योनावभास्वा ।
तां विश्वेर्देवैर्धनुभिः संविदानः प्रजापतिर्विश्वकर्मा विशुद्ध-
त्विति^१ तां नादेष्टेतेत्याहुः शुम्भत्येव हि भवतीति^२ तस्या-
मन्यभावेचनापो^३ दधिद्रव्याग्रास्त्यसुं^४ ते अग्निं दधामीति
वा तृष्णीं वायैनाग्निं शिकताभिः पूरयित्वा दध्नापरिष्ठासं-
स्थाद्योत्तरे ग्रास्ताखण्डे निदधार्त्वेवमेव द्वितीयां पूरयित्वं
तृतीयां^५ ता आ कास्तात्परिग्रेहे^६ । अथ वैश्वानरां शिक्यमादत्ते
यदस्य पारे रजसः शुक्रं व्योतिरजायत । तन्न पर्वदति द्विष
इत्यथ याचति नैर्धन्वीः कृष्णास्तिस्रस्तुषपक्षा आसन्दी^७
रुक्मास्य प्रबन्धनसुदपाचमित्येतत्समादाय दक्षिणया द्वारोप-^{१०}
निक्रान्य तां दिशं यन्मि यन्नास्य स्रक्तमिनिर्णः स्पष्टं भवति
प्रदरो वा^८ तदेतत्पराचीनपाशः शिक्यं न्यस्त्यग्ने^९ वैश्वानर
स्त्राहेति^१ शिक्यपाशमनु पराचीर्नैर्धन्वीरुपदधाति नमः सु ते
निर्धन्ते विश्वरूपे यत्ते देवी निर्धन्तिरावबन्ध यस्यास्ते अक्षाः
क्रूर आसञ्जुषोमीत्युपास्त्यासन्दी^२ रुक्मास्य प्रबन्धनमथोप-^{१५}
तिष्ठते अमुन्मनमथजमानमिच्छ देवीमथ निर्धन्तिं वन्दमान
इति द्वाभ्यामथापो व्यतिविध्य परास्य पाचनमवेचनाया

१ अन्यवैवादेच • Bhav. ; अन्यवेवेच • Tr.

२ प्रजागं U (sec. m.) Ms, Dvaidha and probably also M; इयं
Be H Tr U (pr. m.). Bhav., Keś.

३ M ins., perhaps rightly : शिक्य ।

४ Thus Tr Bu U (sec. m.) Ms Bhav. ; निरस्त्राति MHB Be U
(pr. m.)

कथ्यन्ति । इत्युपादान्प्रस्थास्यैतेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्यमुपतिष्ठन्ते
निवेशनः संगमनो वसूनामित्याश्वनीयसु हैक उपतिष्ठन्ते
ऽयमितो ऽधि गार्हपत्यो भविष्यतीति । ॥ २२ ॥ यष्टः ॥

अथ प्रायणीयेन चरति । प्रायणीयेन चरित्वा पदेन
१ चरति । पदेन चरित्वा राजानं क्रीलोद्धातिथ्यं निर्वपत्याति-
थ्येन प्रचर्चं प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्यपोपनिष्कृत्य संप्रैष-
माह सुमह्यस्य सुमह्यस्यामाह्वय चिदानव्रतं प्रयच्छेत्प्राह्वयति
सुमह्यस्यः सुमह्यसां । चिदानव्रतं प्रयच्छति । स पुष्कादेवमे
चतुरः प्रतीचः प्रक्रमान्प्रकामति दक्षिणा पञ्चमं । तत्पञ्च
१० निदधाति । स उपरवाणां कालो ऽय महावेद्या उत्तरा-
दश्वीयाच्छ्रुर्वेद्यन्तेन द्वादश प्रतीचः प्रक्रमान्प्रकामत्युदञ्चं
चयोदश । तदाग्नीध्र उपसौदति । स उत्तरस्य कालो ऽथो-
परवाणां कालास्तान्वयजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरुषाशिकं
चिर्द्युषा दृष्ट्वी चतुर्थं पूर्वं परिष्कृष्टं परिमृच्छति । करणं
११ नपत्युद्धृत्य हुतादाग्नीध्रस्त्रिहरति । यदाग्नीध्रस्त्रिहरत्यथाग्ने
शालां तिष्ठन्संप्रैषमाह वेदिकारा-वेदिं कथयतेति । यथा-
संप्रैषं ते कुर्वन्त्य कतर्णाजिनौहपानं उपसुद्यन्ते चित्ते लेत्य-
ध्वर्युराचिते लेति प्रतिप्रख्याता मनश्चित्ते लेति ब्रह्मा तपश्चित्ते
लेति यजमानश्चित्ते त्वा चित्ते लेत्येव वा सर्वं । ऽपि वा
१० दृष्ट्वीमेवाथ याचति धनुर्वाणवस्तुरो ऽस्मान ऐश्रीमिष्टर्का
विभक्तिमुदपाचं दर्भस्तान् दूर्वांमाष्यस्थाकीं सस्रुवामिद्येत-

समादायोन्तरे ओष्यन्ते सखादयन्त्ये^१ दाभ्यामात्मन्यग्निं^२
 गृह्णीते मधि गृह्णात्ये ओषिं यो नो अग्निरिति । स्वर्चं चितिं
 उपति वासो अग्ने समिधो यानि धामेति । श्वेतमश्वमभि-
 स्त्वह्मन्तःशर्करमिमाषुपदधाति प्रजापतिस्त्वा सादयतु तथा
 देवतयात्रिरस्वद्भुवा सीदेत्येषादत्ते धनुर्वाणवच्चतुरो ऽह्मन् ५
 इत्येतत्समादाय जघनेन दक्षिणेनाग्निं परीत्यायेष धूपा-
 वटीयः । शङ्खं तिष्ठन्वनुरधिष्यं कृत्वायत्यान्तःशर्करमिषुं
 निहन्ति ॥ २३ ॥

इत्यस्य वज्रो ऽसि वार्चन्नस्तनूपा नः प्रतिस्वग्र इत्याहुष्मा-
 स्मानमुपदधाति यो नः पुरस्तादचायुरभिदासत्येत^३ यो ऽह्मन्- १०
 गृह्णन्वित्य^४ दक्षिणस्य पञ्चस्य दक्षिणे पञ्चोपस्रव^५ आयत्यान्तः-
 शर्करमिषुं निहन्त्याहुष्मास्मानमुपदधाति^६ यो नो दक्षिणत
 इत्यथ पुच्छस्यापरे पुच्छोपस्रव^७ आयत्यान्तःशर्करमिषुं निह-
 न्त्याहुष्मास्मानमुपदधाति यो नः पश्चादित्यथोत्तरस्य पञ्चस्यो-
 न्तरे पञ्चोपस्रव^८ आयत्यान्तःशर्करमिषुं निहन्त्याहुष्मास्मानमुप- १५

१ Thus (plural) Tr U Be B Ms (sc. परिकर्मिणः according to Msc) ;
 सादयत्य MH.

२ Thus M Tr Be Ms ; आत्मन् H ; आत्मन् B.

३ Instead of उपस्रव (cf. Śulba-sūtra 6, where, however, the var.
 r. उपस्रव and उपस्रव, cp. Lāṭy. I. 5.7, Drāhy. II. 1.10, are found)
 the MSS. have mostly उपयय or उपस्रव ।

४ Here Bu breaks off ; here and infra M Tr U (pr. m.) every
 time निहत्याहुष्मा ।

दधाति यो न उत्तरत इति^१ दिक्षूपदधातीति ब्राह्मणं^२
 तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः^३ करोत्यथैतान्मैत्रैभिष्टकामाक्रमणं
 प्रत्युपदधाति स ईं पाहि य ऋजीषी तद्वचो यः शिप्रवाः
 ऋषभो यो मतीनाम् । यो गोचभिद्वक्षधयो हरिष्टाः स
 इन्द्र चित्राः अभिदन्वि वागानिति^४ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसं करोत्यथ^५ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्र आयाहि
 वीतस इति^६ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथधिद्रुत्य^७
 स्वयमादृषीयः शकुसुहृद्भोदपाचमुपनिनीय दर्भस्तम्भमुप-
 दधाति वाक्ता समुद्र उपदधानिति वा त्वष्णीं वायैनः सुवा-
 १० उतिभिरभिजुहोति सञ्चरब्धो ऽयावन्निरिति पञ्चभिरय दूर्वा-
 मुपदधात्यायने ते परायणे दूर्वा रोहन्तु पुष्पिणीः । उत्सो
 वा तच्च जायातै ऋदो वा पुण्डरीकवानिति^८ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरं युगलाङ्गुलं
 कारितं भवति ॥ २४ ॥

१५ • "सङ्खं वा द्वादशगवं वा^१ तस्य वरचाः संमृशति सं वरचा-
 दधातन निष्कृताद्वावमवटमिति •द्वाभ्यां^२ युनक्ति सीरा-

१ •दोहसं M Tr H.

२ Thus B Bhav. M²; the passage अथ दक्षिणतो...करीति (I. 7)
 is inserted by M Tr BHU infra l. 13 after •दोहसौ करोति; but cp.
 •the order, in which supra p. 21, 20 the substances are enumerated.

३ cp. Ath. V. vi. 106. 1.

४ cp. Pitrmedhasūtra p. 22, 5 sqq.

युञ्जन्ति कवयो युगा युगं सीरेति दाभाः^१ ह्यति काङ्क्षं
 पवीरवः^२ इमं नः काङ्क्षा इति दाभाः^३ सीता प्रत्यवेचते
 कामं कामदुषे धुक्ष हतेन सीतेति दाभाः^४ स पुष्पादेवाये
 तिस्रः प्राचीः सीताः कृषत्तुत्तरायै ओषेर्दक्षिणमः^५समभि
 तिस्रो^६ दक्षिणायै ओषेर्दक्षिणमः^७समभि^८ तिस्रो^९ दक्षिणा-
 त्पचादुत्तरं पञ्चमभि तिस्रो^{१०} ज्यैतामिसुच्य प्रदक्षिणमावर्त्या-
 द्विरभ्युक्षोदीच उत्सृजति^{११} त एते ऽध्वर्योर्भवन्ति यदि
 दक्षिणावता यजते^{१२} यद्यु वै सन्निधो^{१३} ऽग्निर्यथागवं व्युदक्षन्ति^{१४}
 यत्रैवान्वाहस्तद्युगलाङ्गुलमथास्यैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे सर्वो-
 षधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^{१५} स पुष्पादेवाये तिस्रः १०
 प्राचीः सीता वपति या जाता ओषधय इति तिस्रभिरनु-
 ष्णन्देसमुत्तरायै ओषेर्दक्षिणमः^{१६}समभि तिस्रभिर्दक्षिणायै
 ओषेर्दक्षिणमः^{१७}समभि^{१८} तिस्रभिर्दक्षिणात्पचादुत्तरं^{१९} पञ्चमभि
 पञ्चभिस्तुर्दशभिरवपतीति ब्राह्मणमथ दिग्भ्यो लोष्टान्सम-
 स्यति^{२०} सो ऽत एव प्राङ् द्रुत्वा बहिःशर्कराक्षोष्टसादत्ते^{२१} १५
 तमन्तःशर्करं न्यस्यति ॥ २५ ॥

१ Thus MT Ms; जोसेरोत्तरं all the other MSS.

२ Thus M Tr UHB Be Keś. (the MS. of the India Office has twice उत्सृजति, both times corrected into singular); उत्सृजति Ms; op. TS. v. 2.5.3.

३ Thus (or सन्निधो) all exc. MB Keś., which have सन्निधो ।

४ Thus B; वादक्षन्ति Ms; व्युदक्षन्ति M Tr Be U (pr. m.); व्युदक्षन्ति U (sec. m.).

५ Thus M (pr. m.) and Ms; the other MSS. जोसेरोत्तरं ।

६ Thus Ms only; all the other MSS. पचादोत्तरं ।

मा गो विश्वीकृतिता यः इति वा इत्यथ इति च पञ्च-
मनुद्रुत्य बहिःप्रकर्षासोष्टमादत्ते । तमन्तःप्रकर्षं न्यस्त्यथा-
वर्तक इति वीत्यथ पुष्कमनुद्रुत्य बहिःप्रकर्षासोष्टमादत्ते ।
तमन्तःप्रकर्षं न्यस्त्यग्रे यत्ते शुक्रं यच्चामित्यथोत्तरं पञ्चमनु-
द्रुत्य बहिःप्रकर्षाद्वौ सोष्टावादिता इषंमूर्जमवमित, आदद
इति । तथोरन्यतरमन्तःप्रकर्षं न्यस्त्या गो गोषु विश्वलौषधी-
व्यिति । तां दिशमितरं निरक्यति यस्यामस्य दिशि देखो
भवति जहामि सेदिमनिराममीवामित्याददान एवैतां दिश-
मभि संपादयेदित्येतदेकं । यजुषा यजुर्विपरिहरेदित्येतदपर-
१० मेष महावेद्या उत्तरादश्वीयाच्छ्रौर्वेद्यक्तेन श्रीमतीषः प्रक-
माग्रक्रामत्युदक्षं चतुर्थं । तच्चालास्यारुता चालासं परिक्षि-
त्युत्तरवेदेरादुतोत्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुत्याद्य शिकता
निवपत्यग्रे तव अतो वय इति वद्विरनुच्छन्दसमर्थोर्ध्वं चित
उपदधाति चित स परिचित ऊर्ध्वं चितः अयध्वं तथा देव-
१५ यथाग्निरखद्भुवाः बीदतेत्यथानुव्यूषत्याप्यायस्येति गायत्र्या
ब्राह्मणस्य सं ते पथाः शौचं चिद्भुवा राजन्यस्य । यथासुहृ
यथाप्रकर्षमनुव्यूषति ॥ २६ ॥ सप्तमः ॥
अथैतां महाचितिः सप्तसादयन्त्यग्रे प्रासासुच्छायां वा

१ MB Be Tr U Ms ips. वा ; H om. this word as also the
Dvaidhasūtra.

२ संपादयत्य H Tr Bhav.

जमंषि वा दाविष्टमति^१ च^२ दर्भपुच्छीकानि पथःप्रोक्षं चान्य-
 प्रोक्षं चान्यं चौत्तरवेदिकाश्च संभाराग्वार्हस्यत्यचयोद्गाष्ट^३
 कुम्भेष्टकास्तावत एव^४ हिरण्यशक्कान्त^५ चोदकुम्भं च पुष्करपर्णं
 च दक्षं च^६ हिरण्यमं च पुष्टं सुषौ च सर्पशिरसं सर्वं च
 स्त्र्यमादक्षानिकोर्तं दग्धं च स्तब्ध्या अत्रकासं वा च चान्या
 उपधास्यन्भवति ता दधि च मधुमिश्रं कूर्मं चौदुमरं शोणू-
 खलमुसल^७ सर्वोपधं चोखास्य पशुग्रीवाणि चेति^८ दाविष्ट-
 मति^९ दर्भपुच्छीकानि पथःप्रोक्षे उपधाय तैः प्रोक्षत्यग्रीवो
 ऽग्निभ्यो जुष्टांगप्रोचामीति वा त्वण्यौ वाग्निनाग्निः संमिथ्यत
 इत्याव्यप्रोक्षेणैव संग्रैवमाहाग्निभ्यः प्रणीयमानेभ्यो नुतूहीति^{१०}
 यदि होता न कामयते यजमान एव पुरीष्यासो अग्नय
 इत्येतानेकां चिरन्वाहायाग्निप्रयजाः^{११} प्रतिपद्यन्ते^{१२} । एतेनान्येन
 प्राचाधिग्नवनि ॥ १७ ॥

अभ्यस्तादिभ्यः इतन्वा अरातीरित्यथ दक्षिणमष्टमभ्यव-
 क्रामन्ममनुमन्यते यदक्रन्दः प्रथमं जायमान इत्युत्तरे^{१३} ॥ १८ ॥

^१ om. HM; च only found in U (sec. m.) and Ms.

^२ Thus TB Be U (sec. m.); चार्हस्यत्यचचयो^{१४} HU (pr. m.);
 चार्हस्यत्यचचयो^{१५} M.

^३ Thus (१६२२०) M Tr. Be U Ms; ०२५२० Be.; २२२० HU
 (pr. m.).

^४ Most of the MSS. ins. च ।

^५ चचाचप्रयजा MH.

^६ प्रपचदे H.

ओष्णोऽसादयन्त्यं^१ दाभ्यामात्मन्यग्निं^२ गृहीते मयि
 गृह्णाम्ये अग्निं यो नो चक्षिरिति^३ स्रवंचितिं जपन्ति याज्ञे
 अग्ने समिधो याग्नि धामेति^४ श्वेतमयमभिसृष्ट्वाधिद्रवत्यसः
 मिदं न्ययनं जमसा इति दाभ्यामेव पुच्छयन्तौ चात्सयन्तौ च
 १ यतं मिदधात्ययौदकुम्भं^५ पर्यस्यत्वादाने दक्षिणेन कुम्भः^६ स्थेन
 कुम्भोऽ सतात्पूरयित्वा हिरण्यगृह्णौ प्रत्यस्य या एता-
 दक्षिणादः^७ चात्सयमादृष्ट्यामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्पुनरीत-
 मुपदधाति ॥ १८ ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासाः राजा दक्षो याति
 १० मध्य इति दाभ्यामेवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता उत्तरादौ
 ओष्णेः स्रवमादृष्ट्यामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्पुनरीतमुपदधाति
 हनीयथा च चतुर्था चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य या एता
 दक्षिणायै ओष्णेः स्रवमादृष्ट्यामभ्याद्रवन्ति तासु विषुवत्पुन-
 रीतमुपदधाति पञ्चम्या च षष्ठ्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 ११ या एता उत्तरादः^८ चात्सयमादृष्ट्यामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्पुनरीतमुपदधाति सप्तम्या चाष्टम्या चैवमेव पूरयित्वैवं प्रत्यस्य
 या एता दक्षिणात्पचात्सयमादृष्ट्यामभ्याद्रवन्ति तासु विषुव-
 त्पुनरीतमुपदधाति नवम्या च दशम्या चैवमेव पूरयित्वैवं
 प्रत्यस्य या एता उत्तरात्पचात्सयमादृष्ट्यामभ्याद्रवन्ति तासु

१ •सादयन्त्यं Tr Be BU Ms; •सादयन्त्यं MH.

२ Thus M Tr Be U Ms; •ताम्नं BH.

३ विषाच instead of निदधाति M Tr HU, omitting the following चच ।

विषुवत्युषीतसुपदधात्येकादश्या च द्वादश्या च । तार्क्ष्यं चार्क्ष-
 सत्यं मध्यं उपदधाति । दिवि अथस्नानरिषे यतस्तु इधिव्या
 संभवः ब्रह्मवर्चसमधि ब्रह्मवर्चसाय त्वेत्युषीतसुपदधातीति
 ब्राह्मर्षे । तयादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति । ॥ २६ ॥

अथोत्तरवेदेराहृतोत्तरवेदिमल्लङ्करोत्युषोत्तरवेद्यामपां वृष्ट- ५
 मधीति पुष्करपर्णसुपदधाति । तयादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्युषोत्तरवेद्यामेवोत्तरनिर्वाधः स्यात्सुपदधाति ब्रह्म जज्ञा-
 नमित्यथैनमच्छाया पञ्चगृहीतेन व्याचारयति क्षण्य पाजः
 प्रक्षितिं न इष्वीमित्यथ दक्षिणतः प्राञ्चः शिरण्यथ पुंस-
 सुपदधाति शिरण्यगर्भः समवर्तताप इत्यथैनमभिमृशति द्रष्ट- १०
 स्यन्देति । तयादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्युषोत्तरतः
 प्रक्रमवेद्यायाः क्षुषावुपदधात्याव्यस्य पूर्णां कार्क्ष्यमधी दध्नः
 पूर्णामौदुम्बरीं दक्षिणां कार्क्ष्यमधीमुत्तरामौदुम्बरीमिधम-
 धीति कार्क्ष्यमधीमषावृषीत्यौदुम्बरीं मनसैव । तयादेवतं
 कृत्वा सूददोहसौ करोत्यथ दक्षिणे प्रक्षलाटे सर्पशिर उप- १५
 दधाति नमो अस्तु सर्पेभ्य इति तिसृभिरनुच्छन्दसमपि वा
 यतउच्चारं जनपदस्य जन्यं भयं मन्यते । तयादेवतं कृत्वा
 सूददोहसं करोति । ॥ ३० ॥ अष्टमः ॥

अथ स्यमादृक्षां यजुषा करोति भुवसि धरणासृता
 विश्वकर्मणा सुकृता । मा ता वसुद्र उदधीन्मा सुपर्णा इत्य- २०

माना पृथिवीं दृष्ट्वेत्येनामश्मवन्नाप्याविदुषा ब्राह्मणेन
 सहाभिद्रुत्योपदधाति यथैतस्य पुरुषस्य प्राणैः प्राणाः संनिधी-
 येरन्नापिधीयेरभ्युः प्रजापतिस्त्वा सादृशलित्यनुद्रुत्याग्निस्त्वा
 भिपातु मज्जा स्त्वस्या हृदिषा श्रुतमेव तथा दैवतथाग्निरस्त्र-
 ५ हुवा सौदेत्यनुप्राण्णाम्यमाः स्त्रयमादृषांसुपधायेत्यनुप्राणित्य-
 येष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्त्रय-
 मादृषावकाशे जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा हतेनेत्यङ्गुष्ठा-
 भ्यामन्वारभ्याम्वारोहं वाचयति पृथिवीमाक्रमिषं प्राणो मा मा
 हासीदित्यपरे विले हिरण्येष्टकासुपदधाति तेजो ऽसि तेजो
 १० मे यच्छ पृथिवीं यच्छ पृथिव्यै मा पाहोति । तां जघनेन
 प्रक्रमवेक्षायां मण्डलेष्टकासुपदधाति पृथिव्युदपुरमग्नेन विष्टेति ।
 दक्षिणतो रेतःसिचसुपदधाति पृथिवी रेतःसिक्त्वा मे रेतो
 दधातु सा मे रेतः प्रजनयत्विति । तथादेवतं कृत्वा स्रद-
 दोहसः करोति ॥ ३१ ॥

- ० १५. अथैता दग्ग स्त्रन्ध्याः प्राचीरायातयति दे ष्वतये दे
 दिव्यजुषी विराजं च विश्वज्योतिषं च सयुजं चाषाढां च दे
 संथान्याहृतये उपदधाति मधुस्य माधवस्येत्यवकामनूपदधात्यग्ने-
 र्योनिरसीत्यथ दिव्यजुषी उपदधाति काण्डात्काण्डात्प्ररोहणी
 या श्रुतेन प्रतनयेवीति दाभ्यां दूर्वेष्टकामं च हिरण्यमूर्ध्नीसुप-
 १० दधाति चास्ते अग्ने सूर्ये रक्षो या वो देवाः सूर्ये रक्ष इति ।
 विराजं च विश्वज्योतिषं च विराट् ज्योतिरधारचद्रुहस्यतिस्त्वा
 सादयत्वित्युत्तरामं च सयुजसुपदधातीन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा

पुत्रा युज्योत्य^१याषाढां आशिखितासुत्तरकक्षाणमुपदधात्य-
षाढाशि सप्तमानेत्य^२च संयाम्यामुपदधात्यग्नेरान्यसि देवानामग्ने-
मान्यसीति^३ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोति^४ ॥ ३२ ॥

अथोत्तरेण आशिखितासुपविश्य याचति दधि च मधु-
मिश्रं कूर्मं च^५ तं दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति मधुं वाता हृता-
यत इति तिसृभिरनुचक्ष्मदसमथैनमवकाभारेण परिवेष्ट्य
पुरस्तात्प्रत्यक्षमुपदधाति मही द्यौः पृथिवी च नक्षत्रस्य आशाः
प्रचरन्त्यग्रय इति दाभ्यामथैनः प्रकुम्भिः परिष्णिहन्त्यभितो
ऽनवसर्पणाय^६ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथाचैव तिष्ठ-
न्याचत्यौदुम्बरं चोलूखलमुसकः सर्वोषधं च^७ तदेतत्प्रादेश- १०
माचमुसकसं भवत्यरक्षिमाचं सुसकं^८ तस्मिन्सर्वोषधमवहन्कूर्जं
भागोऽस्यूर्जः पवित्रमूर्गकमक्षाद्यायेत्यथैनमुत्तरतः^९ प्रक्रमवेला-
यासुपदधति तद्विष्णोः परमं पदमिति^{१०} लोकांशुणासुत्तरतो
मुसकं करोति^{११} तथादेवतं कृत्वा सूददोहसौ करोत्यप
मुखासुखां याचति^{१२} तस्यामन्तरवक्षाविणी दे सुवाङ्मती १५
जुहोत्यग्ने युष्ठा हि ये तवेति दक्षिणे विष्टे जुहोति युष्ठा
हि देवहृतमानित्युत्तरे^{१३} ऽथैनासुत्तरतः प्रक्रमवेलायासुप-
दधाति ध्रुवाशि पृथिवि सप्तस्य प्रतन्यत इति^{१४} लोकांशुणे
उत्तरत इन्दिरे करोति^{१५} तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यथैतत्पुरुषशिरो याचति^{१६} तस्य प्राक्षेपु हिरण्यग्रज्जाग्रत्यस्यति^{१७} १०

१ Thus U (sec. m.) and Ms (एनत् सर्वोषधेन पूर्वमुसकम् Msc.);
२ चैव नहुः all the other MSS. and U (pr. m.).

द्रुपस्यस्वरदेत्याद्ये ऽभ्रदिदं विमलं भुवनस्य बाजिनमिति
 दक्षिणसां नासिकायामग्रेर्वैश्वानरस्य, चेत्युत्तरस्यामग्निर्ध्यातिवा
 ज्योतिष्मानिति दक्षिणे ऽस्तिष्ठ दक्षो वर्षसा वर्षस्त्रानित्युत्तर-
 स्यचे लेति दक्षिणे कर्णे दक्षे लेत्युत्तरे ! इय स्रुप्ति चतुर्गृहीतं
 ५ गृहीत्वा दक्षिणे ऽस्तिष्ठ जुहोति चिचं देवानामुदगादनीक-
 मित्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वोत्तरे ऽस्तिष्ठ जुहोति चिचं देवा-
 नामिति । समान्या जुहोतीति ब्राह्मणमथेनदध्ना मधुमिश्रेण
 पूरयति समित्सवन्ति सरितो न धेना इत्यान्तादनुवाकस्या-
 येनप्राचीनमुत्तानमुखायामुपदधाति ॥ ३३ ॥

- १० आदित्यं गर्भं पयसा समञ्जमित्यनुद्रुत्येवं मा हिंसीद्वि-
 पादं पशूनामिति । मयुमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृज-
 नति । खलाटे हिरण्येष्टकासुपदधाति विषकर्मो दिशां पतिरि-
 त्यथ पुरस्तात्प्रमुख उपविश्यान्तरात्मजस्य शिर उपदधाति
 वातस्य प्राजिं वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येवं मा हिंसीरेकग्रकं
 १५ पशूनामिति । गौरमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति ।
 खलाटे हिरण्येष्टकासुपदधाति प्रजापतिर्दिशां पतिरित्यथ
 पश्चात्प्रमुख उपविश्यान्तरात्मकृषभस्य शिर उपदधात्यजस-
 मिन्दुमदधं भुरष्टुमित्यनुद्रुत्येवं समुद्रं शतधारसुत्वमिति ।
 गवयमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूत्सृजति । खलाटे
 २० हिरण्येष्टकासुपदधाति रुद्रो दिशां पतिरित्यथ दक्षिणत
 उदङ्मुख उपविश्यान्तरात्मन्पुण्योः शिर उपदधाति वरुणिं
 लघुर्वरुणस्य नाभिमित्यनुद्रुत्येवमासृणां वरुणस्य मायामित्युक्त्वा

मारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूयन्ति । कलाटे, हिरण्ये-
ष्टकासुपदधाति वरुणो दिशं पतिरित्यथोत्तरतो दक्षिणा-
सुख उपविशन्तराह्मस्वस्त्यश्च शिर उपदधाति यो अग्नि-
रग्रेक्षपर्वो ऽपि जात इत्यनुकुल्याजा अग्नेरजनिष्ट गर्भादिति ।
अरभमारण्यमनु ते दिशामीति शुचमनूयन्ति । कलाटे
हिरण्येष्टकासुपदधात्यग्निर्दिशं पतिरित्यन्तेषु तस्य शुद्ध-
होपदधादिति ब्राह्मणं । तथादेवं कला सूददोहसः
करोति ॥ १४ ॥ नवमः ॥

अथापस्या उपदधात्यपां खेमस्तादयामीति पञ्च पुर-
स्तात्प्रतीचीरुपदधाति पञ्च दक्षिणतः पञ्च पश्चात्प्राचीः पञ्चो- १०
त्तरतश्चन्द्रस्यासायादेवं कला सूददोहसः करोत्यथ प्राणभृत
उपदधात्यथ पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
गायत्री वासन्ती गायत्री गायत्रं गायत्रादुपाऽऽशुषपाऽऽग्ने-
स्त्रिष्टभिर्हतो रथंतरऽ रथंतराहसिष्ठ ऋषिः प्रजापतिर्गृही-
तथा तया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्यु इति । दश प्राचीरायातयति १५
स्त्रयमाद्वषाया अथ दक्षिणा विश्वकर्मेति । दश दक्षिणा
आयातयति स्त्रयमाद्वषाया अथ पश्चाद्विश्वयवा इति । दश
प्रतीचीरायातयति स्त्रयमाद्वषाया इदमुत्तरात्सुवरिति । दशो-
द्दीचीरायातयति स्त्रयमाद्वषाया इयमुपरि सतिरिति । दश-
भिर्परिष्टात्सदक्षिणं परिचिनोत्यह्णथोपदधातीति ब्राह्मणं १०
तथादेवं कला सूददोहसः करोत्यथ संयत उपदधात्यायुषः
प्राणऽ संतप्तिरिति द्वादश तिस्रस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये तथा-

- देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथापानभृत उपदधाति प्राची
 दिशा वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं चिष्टस्त्रोमः स उ
 पञ्चदशवर्तनित्यविवेचः कृतमथानां, पुरोवर्तिो वातः सानय
 ऋषिरिति^१ वाचयति पितरः पितामहा इति^२ दक्षिणेन
 ५ प्राणभृतो दश प्रतीचौरायातयति^३ स्वयमावृणामभि दक्षिणा
 दिशामिति^४ जघनेन प्राणभृतो दशोदीचौरायातयति स्वय-
 मावृणामभि प्रतीची दिशामित्युत्तरेण प्राणभृतो दश प्राची-
 रायातयति^५ स्वयमावृणामभ्युदीची दिशामित्युत्तरेण प्राणभृतो
 दश दक्षिणा आयातयति स्वयमावृणामभ्युर्ध्वा दिशामिति^६
 १० बाह्येन प्राणभृतो दशभिरुपरिष्ठादपसलैः परिचिनोति^७ विधू-
 चीरुपदधातीति ब्राह्मणमपानभृद्विस्त्रितिरायते^८ तथादेवतं
 कृत्वा सूददोहसः करोत्यथग्निं सर्वतोमुखं चिनुते^९ ॥ ३५ ॥
 गायत्रीं पुरस्तादुपदधाति चिष्टुभं दक्षिणतो जगतीं
 पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः पङ्क्तिं मध्ये^{१०} तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 १५ करोत्यथग्नेरङ्गान्युपदधाति प्राच्या त्वा दिशा सादयामि
 गायत्रेण कन्दसाग्निना देवतयाग्नेः श्रौणाग्नेः शिर उपदधामि
 दक्षिणया त्वा दिशा सादयामि प्रतीच्या त्वा दिशा सादया-
 म्युदीच्या त्वा दिशा सादयाम्यूर्ध्वया त्वा दिशा सादयामि
 पाङ्क्तेन कन्दसेति^{११} तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोत्त-

१ Thus Tr HBU Ms; प्रतीचौर M Be.

२ Thus Tr Be BU Ms; चिनुते MH.

३ मध्य इति M.

रतः प्राजापत्यामुपदधाति संवत्सरस्य प्रतिमामिति । तां जघ-
 नेन प्रक्रमवेक्षायां प्राश्नसृषभमुपदधाति त्वामग्ने वृषभं चेकि-
 तानमिति । तद्यदिवत् कृत्वा सृददोहसौ करोत्यथ लोकं प्रृणा
 उपदधाति । लोकं प्रृण किद्रं प्रृणाय सौद श्रिया त्वम् ।
 इन्द्राग्नौ त्वा वृहस्यतिरस्मिन्योनावधौषदमिति । तथादेवतं ५
 करोति तथा देवतयाङ्गिरसङ्गुवा सौदेत्यथ सृददोहसं करोति
 ता अस्य सृददोहसः सोमः श्रीणन्ति वृत्रयः । जम्बन्देवानां
 विश्वस्त्रिष्या रोचने दिव इति । प्राच्याच लोकं प्रृणया प्रसी-
 त्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति । संप्रच्छन्नं पलाशग्राखया
 परिकर्षति लोकं प्रृण किद्रं प्रृणेत्यथ चितिकृष्याभिमृशति १०
 चिन्तिमचित्तिं चिनवदि विद्वानित्याग्नेय्या गाथश्चेतां चिति-
 मभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्मा आसन्प्राणदा इत्यथाप-
 राक्षिकीभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ।
 वसन्त्येताः रात्रिम् ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

अथ द्वितीये ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्यथ १५
 कार्णाजिनी उपानंदावुपमुञ्चेते । अध्वर्युश्च यजमानस्याथ
 द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्ये । अग्निं यो नो
 अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि

१ Thus M Tr. Ms; the other MSS. abbreviate the following passage.

१ आयापराह (or) आयापराहि • Be U Ms.

२ Thus M Tr U Ms; • त्रिगोत्रपा • B; • जनिवपा • H; Be defect.

धामेति ^१ । छणमश्वमभिमृश्य तनुपुरीषमुपदधाति दृष्टो
 दिवौति ^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथापराङ्मिकीभ्यां
 प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते ^१ वसन्त्येताः
 रात्रिमथ तृतीये ऽह्नादित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरति ^१
^५ सर्व एव काष्णाजिनोरूपानह उपसृज्यन्ते ^२ ऽथ याचत्याज्य-
 स्थासौः सस्रुवां विभक्तिमुदपाचं पञ्च च स्कन्धा अवकाशं यी
 उ चान्या उपधास्यन्भवति ता ^१ एतत्समादायोत्तरे ओष्यन्
 सः स्वादयन्त्य दाभ्यामात्मन्यग्निं गृह्णीते मयि गृह्णान्यग्ने अग्निं
 यो नो अग्निरिति ^१ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो
^{१०} यानि धामेति ^१ स्येतमश्वमभिमृश्याधिद्रव्यपाभिदं न्ययनं
 नमस्य इति दाभ्यामथाधिद्रव्य प्रथमे संचिताहुतौ जुहोत्यग्र
 उद्धे तत्त्वा यामीति ^१ दक्षिणतो विभक्तिमुपदधात्यग्निं दूतं
 दृष्टीमह इति ^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसं करोति ^१ ॥ ३७ ॥
 अथेताः पञ्च स्कन्धाः प्राचीराद्यातयति द्वे चतव्ये द्वे

^{१५} सयुजावेकाः संयानीमृतव्ये उपदधाति शुक्रस्य शुचिष्वेत्यव-
 कामनूपदधात्यग्रेर्यानिरसीत्यथ सयुजावुपदधात्याघाराभ्यां ला
 सयुजा युजा युनज्मि तेजसां ला सयुजा युजा युनज्मोत्यथ
 संयानीमुपदधाति वायोर्यान्यसीति ^१ तथादेवं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथाश्विनोरूपदधाति ध्रुवचितिर्ध्रुवधोनिरिति
^{१०} पञ्चैकैकां दिव्यैकां मध्ये ^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करो-

त्ययतं तथा उपदधाति सजूर्ध्वतुभिः सजूर्विधाभिरिति पक्षैकैकां
 दिष्ट्यैकां मध्ये ' समानप्रभृतयो भवन्ति समानोदकां इति
 ब्राह्मणं ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ प्राणभृत उप-
 दधाति शणं मे पाह्यपानं मे पाह्यौति पक्षैकैकां दिष्ट्यैकां
 मध्ये ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दृष्टिसनीरुप- ५
 दधात्यपस्त्रिमौषधीर्जिन्वेति पक्षैकैकां दिष्ट्यैकां मध्ये ' ऽनु-
 परिहारः सादयतीति ब्राह्मणं ' तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ मूर्धन्वतौरुपदधाति विष्टम्भो वय इति षतस्रः पुर-
 साङ्गः सपातिनीरुथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वयस्या
 उपदधाति ' अविर्वध इति पञ्च दक्षिणायाः ओष्णामुप- १०
 दधाति पष्ठवादय इति पञ्चोत्तरस्यां ' वस्तो वय इति
 दक्षिणे ऽस्य उपदधाति ' दृष्टिर्वध इत्युत्तरे ' व्याघ्रो वय इति
 दक्षिणे पच उपदधाति ' सिङ्घो वय इत्युत्तरे ' पुरुषो वय
 इति मध्ये ' पुरुषेण चितिरायते ' तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथग्निः सर्वतोमुखं चितुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजा- १५
 पत्यामृषभं लोकं प्रणा ' उदीच्या च लोकं प्रणाया ' प्रसौत्यग्नि-
 सुदीचोभिः संप्रच्छादयन्ति ' संप्रच्छादं पलाशशाखया परि-
 कर्षन्ति लोकं प्रण किद्रं प्रणेत्यथ चितिकृष्यामिष्टमिति चित्ति-

१ Thus (•पातिनीव) MBU Bhav. (one MS.); पातीनीव Be;
 •पादिनीव Tr H Bhav. (another MS.), Keś. (twice), Ms. (but Mso. :
 संस्रतववद् वक्राया मत्वा आधेयात्, and वक्ता भवेत्सुस्रपानिय इति गोपाकः) ।

मचिन्तिं चिनवदि विद्वानित्याग्नेया चिष्टुभेतां चितिमभि-
मृश द्वाभ्यामवद्ववति वाक्च आसम्प्राणदा इत्यथापराक्षिकौभ्यां
प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः
राचिम् ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

- ५ अथ चतुर्थे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरति ।
समानं पुरीषस्थोपधानमथ पञ्चमे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्याप-
सङ्गां प्रचरति । सर्व एव कार्ष्णाभिनीरुपानह उपमुक्षन्ते ।
ऽथ याचत्याज्यस्यास्त्रीः सस्रुवां विभक्तिसुदपाचः सर्वं च स्वय-
माह्वानिकोतं दद्य च स्क्न्ध्या अवकाश्च या उ चान्या उप-
१० धास्वन्भवति ता । एतत्समादायोत्तरे ओष्यन्ते सःसादयन्त्य
द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो नो
अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
धामेति । श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं नमस्त
इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य द्वितीये संचिन्ताकृतौ जुहोत्यग्ने दुध
१५ तत्त्वा यामौति । दक्षिणतो विभक्तिसुपदधात्यग्निनाग्निः समि-
ध्यत इति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ स्वयमाह-
२० षामश्वमवप्राप्याविदुषा ब्राह्मणेन सहाधिद्रुत्योपदधाति भुव
इन्द्राग्नौ अय्ययमानामित्यनुद्रुत्य वायुस्त्राभिपातु मद्या स्वस्या
हृदिषा श्रतमेन तथा देवतयाग्निरस्त्रुवा सीदेति । अग्न्या-
२० द्वितौयानुपधायेति । प्राण्यापानिति । स व्यानो । ऽथैषं ब्राह्मणो
वरं ददात्यथ स्रुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमाहवावकाग्रे
जुहोति चितिं जुहोमि मनसा हृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्यामङ्गारभ्या-

पारोहं वाचयत्यन्तरिक्षमाकमिषं प्रजा मा मा ह्यधीदित्यधरे
 विले हिरण्येष्टकामुपदधाति ज्योतिरसि ज्योतिर्मे यच्छान्-
 रिचं यच्छान्तरिक्षाया पाहीति ' तां जघनेन प्रक्रमवेक्षायां
 मण्डलेष्टकामुपदधात्यधिरान्तरिक्षं ब्रह्मणा विष्टेति ' दक्षि-
 णतो रेतःषिचमुपदधात्यन्तरिक्षं रेतःसिक्तम् रेतो दधातु
 तस्यो रेतः प्रजनयत्विति मनसैव ' तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ' ॥ ३६ ॥

अथैता दश स्कन्धाः प्राचीरायातयति चतस्रं चतुर्थाः
 सप्तजं च विश्वज्योतिषं च द्वे सयुजौ द्वे संयान्याहृतव्या उप-
 दधाति नभस्य नभस्येष्टवकामनूपदधात्यग्नेर्धौनिरसीतौष- १०
 षोर्ज्येष्टवकामनूपदधात्यग्नेर्धौनिरसीति सप्तजं च विश्व-
 ज्योतिषं च सप्ताट् ज्योतिरधारयदिसकर्मा त्वा सादयत्वित्यु-
 न्नराभय सयुजावुपदधाति वर्षसा त्वा सयुजा युजा युन-
 म्युक्थेभिस्तत्वा सयुजा युजा युनज्जीत्यथ संयान्यावुपदधाति
 देवानां वायोयान्यस्मान्तरिक्षं यान्सीति ' तथादेवं कृत्वा १५
 सूददोहसः करोत्यथ दिव्या उपदधाति राक्षसि प्राची
 दिगिति पञ्चैकैकां दिक्ष्वैकां मध्ये ' तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
 करोत्यथ प्राणश्चत उपदधात्यायुर्मे पाहि प्राणं मे पाहीति
 दश पुरस्तात्प्राचीस्तासां ज्योतिष्मतोसुक्तमासुपदधाति ' तथा-
 देवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दृष्टीरुपदधाति मा २०
 हन्द् इति दादश दक्षिणतः दृष्टिवी हन्द् इति दादश
 पश्चादग्निर्देवतेति दादशोन्नरतस्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः

- करोत्यथ वासुखित्या उपदधाति ' मूर्धासि राडिति सप्त
 * पुरस्तात्प्रतीचौरुपदधाति यन्त्री राडिति सप्त पश्चात्प्राचीर्वासु-
 खित्याभिसित्तिराप्यते ' तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करो-
 त्यथाग्निः सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषंभं
 ५ लोकं पृणाः ' प्राच्यां च लोकं पृणत्या प्रचौत्यधिं प्राचीभिः संप्रच्छा-
 दयन्ति ' संप्रच्छन्नं पलाशशालया परिकर्षन्ति लोकं पृण क्तिर्द्र-
 पृणेत्यथ सितिकृष्ट्याभिमृशति सितिमसित्तिं चिनवदि विहा-
 नित्याग्नेया जगत्येतां सितिमभिमृश्य द्वाभ्यामवद्रवति वाक्च
 आसंगप्राणदा इत्यथापराङ्मिकौभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवै-
 १० तदहः कर्म कियते ' वसन्त्येताः राचिमि ॥ ४० ॥ द्वादशः ॥
 अथ षष्ठे ऽज्युदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ' समानं
 पुरीषस्योपधानमथ सप्तमे ऽज्युदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां
 प्रचरति ' सर्व एव कार्ष्णांजिनीरुपानह उपसुञ्जन्ते ' ऽथ थाच-
 त्याव्यस्यालोः सस्रुवां विभक्तिमुदपाचं पञ्च च स्तब्ध्या अच-
 १५ कौश्रु था उ चान्या उपधास्यन्ववति ता ' एतत्समादायोक्तरे
 श्रोणन्ते सः सादयन्त्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि
 गृह्णाम्ये अग्निं यो नो अग्निरिति ' स्वयंसित्तिं जपति यास्ते
 अग्ने समिधो आनि धामेति ' सेतस्रमभिमृश्याधिद्रवत्यपा-
 मिदं न्ययनं नमसी इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य हतीये संशिता-
 २० ऊती जुहोत्यग्ने गङ्गा तच्चा यामीति ' दक्षिणतो विभक्ति-
 मुपदधात्यग्निर्वृचाणि जहन्मदिति ' तथादेवं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथैताः पञ्च स्तब्ध्याः प्राचीनायातयति द्वे षष्ठ्ये द्वे

सयुजावेकां संधानीकृतये उपदधाति सहस्रं सहस्रस्येत्येव-
कामनूपदधात्यग्रेयानिरसौत्यथ सयुजावुपदधाति सोमेभिस्त्वा
सयुजा युजा युनज्मि हन्द्भोभिस्त्वा सयुजा युजा युनज्मीत्यथ
संधानीमुपदधाति देवानामन्तरिक्षथान्यसीति । तथादेवं कृत्वा
सूददोहसः करोति ॥ ४१ ॥

अथाक्ष्णयासोमीया उपदधात्याशुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुप-
दधाति योम सप्तदश इति दक्षिणतो धरुण एकविंश इति
पश्चाद्भान्नः पञ्चदश इत्युत्तरतः । प्रवृत्तिरष्टादश इति पुरस्ता-
दुपदधात्यभिवर्तः सविंश इति दक्षिणतो वर्चो दाविंश
इति पश्चात्तपो नवदश इत्युत्तरतो । योनिश्चतुर्विंश इति १०
पुरस्तादुपदधाति गर्भाः पञ्चविंश इति दक्षिणत ओजस्त्रि-
णव इति पश्चात्संभरणस्त्रयोविंश इत्युत्तरतः । क्रतुरेकचिंश
इति पुरस्तादुपदधाति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति दक्षि-
णतः प्रतिष्ठा त्रयस्त्रिंश इति पश्चात्साकः षट्चिंश इत्युत्त-
रतो । अग्नेर्भागो ऽसीति पुरस्तादुपदधाति नृचक्षसां भागो १५
ऽसीति दक्षिणतो मिचक्ष भागो ऽसीति पश्चादिन्द्रस्य भागो
ऽसीत्युत्तरतो । वसूनां भागो ऽसीति पुरस्तादुपदधात्या-
दित्यानां भागो ऽसीति दक्षिणतो ऽदित्यै भागो ऽसीति
पश्चाद्देवस्य सवितुर्भागो ऽसीत्युत्तरतो । धर्चस्यतुष्टोम इति
पुरस्तादुपदधाति आवासां भागो ऽसीति दक्षिणत चतुर्भूषां २०
भागो ऽसीति पश्चादिवर्तो ऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतो ।
अन्यथानूचान्यथोपदधातीति ब्राह्मणं । तथादेवं कृत्वा सूददो-

इसः करोत्यथ दृष्टीरूपदधात्येकयास्तुवत प्रजा अधीय-
 ५ न्नेति सप्तदश^१ चतस्रो दक्षिणे ऽष्टस उपदधात्यथ तिस्रो
 ऽथ तिस्रो ऽथ तिस्रो ऽथ चतस्रो^२ दक्षिणादष्टा-
 दक्षिणाः ओणिमभ्यायातयति^३ तथादेवतं ज्ञत्वा सूददोदसः
 ५ करोत्यथ दृष्टीरूपदधातीयमेव सा या प्रथमा यौष्टिदिति
 पञ्चदश^४ तिस्रस्तिस्रो दिक्षु तिस्रो मध्ये^५ दृष्टीभिस्त्रि-
 रायते^६ तथादेवतं ज्ञत्वा सूददोदसः करोति ॥ ४२ ॥

अथाग्निं सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृषभं
 लोकंष्टृणा^१ उदीच्याच लोकंष्टृण्या प्रसौत्यग्निमुदीचीभिः
 १० संप्रच्छादयन्ति^२ संप्रच्छन्नं पलाशशाखया परिकर्षन्ति लोकं
 षण् क्त्रिं षष्ठेत्यथ चितिक्लृष्टाभिमृशति चित्तिमचित्तिं
 चिनवदि विद्वानित्याग्नेय्यानुष्टुभैतां चित्तिमभिमृश दाभ्या-
 मवद्वति वाक्म आसग्नाणदा इत्यथापराक्षिकीभ्यां प्रव-
 र्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते^३ वसन्त्येताः
 १५ रत्विजम् ॥ ४३ ॥ चयोदशः ॥

अथाष्टमे ऽज्युदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति^१
 समानं पुरीषस्योपधानमथ नवमे ऽज्युदित आदित्ये प्रवर्ग्यो-
 पसङ्गां प्रचरति^२ सर्व एव कार्ष्णाजिनीरुपानह उपमुञ्चन्ते^३
 ऽथ चाचत्याव्यखालीः सस्रुवां विभक्तिसुदपाचः^४ सर्वं च
 १० खयमाह्वानिकोतः सप्त च स्कन्धा अवकाश्च या उ चान्या

१ ओषीम० some of the MSS.

२ दृष्टिभिः H: Ms.

अथधास्यभवति ता । एतत्समादायोक्तरे ओष्णम्, स्रसादव-
 न्त्य द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो नो
 अग्निरिति । स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 धामेति । अतमश्चमभिमृश्याधिद्रवत्यपामिदं न्ययनं नमस्त
 इति द्वाभ्यामथाधिद्रुत्य चतुर्थे संचिताहुती जुहोत्यग्ने ।
 किंशिक्ष तत्त्वा यामीति । दक्षिणतो विभक्तिसुपदधात्यग्ने
 सोमं नमामह इति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथैताः
 सप्त स्कन्धाः प्राचीरायातयति द्वे अतये खराजं च विश्व-
 ज्योतिषं चैकाः सयुजं द्वे संयान्याहुतये उपदधाति तपस्य
 तपस्यैत्येवकामनूपदधात्यग्नेर्घोनिरसीति खराजं च विश्व- १०
 ज्योतिषं च खराद् ज्योतिरधारयत्यजापतिस्त्वा सादयलित्यु-
 चराभय सयुजमुपदधाति रथ्यै पोषाय सजातानां मध्यमस्ये-
 थाय मथा ला सयुजा युजा युज्जमौत्यय संयान्यावुपदधा-
 त्यन्तरिक्षमस्यन्तरिक्षाय लेति । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः
 करोति ॥ ४४ ॥

अथाचपत्ना उपदधात्यग्ने जातान्प्रणुदा नः सपत्नानिति
 पुरस्तादुपदधाति स्रसा जातानिति । पश्चाच्चतुस्त्रवारिः
 स्त्रीम इति दक्षिणतः षोडश सोम इत्युत्तरतस्त्रोषां पुरीष-
 वतीं मध्य उपदधाति इथिथाः पुरीषमस्यसो नामेति । तथा-
 देवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्ययं विराज उपदधात्येवस्कन्धो १०
 वरिवस्कन्द इति चत्वारिंशतं दशदश दिक्षु न मध्ये । ऽष्टण-
 वोपदधातीति ब्राह्मणं । तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करो-

- त्यथ सोमभागा उपदधाति रश्मिरसि स्याथ त्वा अथ
जिह्वेत्येकचिष्टातः सप्तसप्त दिक्षु तिस्रो मध्ये^१ तथादेवं कृत्वा
सूददोहसः करोत्यथ नाकसद् उपदधाति राक्षसि प्राची
दिग्वसवस्ते देवा अधिपतय इति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये^१
- ५ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ पञ्चषोडा उपरिष्ठा-
न्नाकसदामुपदधात्यथ पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिरिति पञ्चैकैकां
दिक्ष्वेकां मध्ये^१ तासां पश्चात्प्राचीमुत्तमामुपदधात्यथ यं यज-
मानो द्वेष्टि तं मनसा ध्यायति^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
करोत्यथ छन्दाः सुपदधात्यग्निर्मूर्धा दिव इत्येतस्यानुवाकस्य
- १० तिस्रस्तिस्रो यथाम्नातं^१ गायत्रीः पुरस्तादुपदधाति त्रिष्टुभो
दक्षिणतो जगतीः पश्चादनुष्टुभ उत्तरतो वृहतीर्मध्य^१
उष्णिहः पुरस्तादुपदधाति पङ्क्तीर्दक्षिणतो ऽक्षरपङ्क्तीः पश्चा-
दतिच्छन्दसमुत्तरतो द्विपदा मध्ये^१ ऽपि वातिच्छन्दसं मध्ये
द्विपदा उत्तरतस्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ दक्षिणे
- १५ ऽऽश्चे कृत्तिका उपदधात्यम्बा नामासि दुला नामासीति सप्त
गुल्मकृतास्तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ वृष्टिसनीतप-
दधाति पुरोवातसनिरस्यभंसनिरसौति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां
मध्ये^१ ऽनुपरिहारः सादयतीति ब्राह्मणं^१ तथादेवं कृत्वा
सूददोहसः करोत्यथादित्येष्टका उपदधाति सर्जिलाय त्वा
- १० सर्णीकाय त्वेत्यष्टौ द्वे द्वे दिक्षु न मध्ये^१ तथादेवं कृत्वा
सूददोहसः करोत्यथ द्यतेष्टकां उपदधात्यृचे त्वा इचे त्वेति
पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये^१ ऽनुपरिहारः सादयतीति ब्राह्मणं^१

तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ यशोदा उपदधाति
यशोदां वा यशसि सादयामीति पक्षैकैकां दिष्टेकां मध्ये ।
तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ भृयस्कृत उपदधाति
भृयस्कृतदक्षि वरिवस्कृतदक्षीति पक्षैकैकां दिष्टेकां मध्ये । तथा-
देवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथापुषद उपदधात्यपुषदसि ५
अपेनसदक्षीति पक्षैकैकां दिष्टेकां मध्ये । तथादेवं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ द्रविणोदा उपदधाति पृथिव्यास्त्रा द्रविणे
सादयामीति पक्षैकैकां दिष्टेकां मध्ये । तथादेवं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथायुष्या उपदधाति प्राणं मे पाक्ष्मपानं मे
पाहीति सप्तैकैकां दिक्षु तिष्ठो मध्ये । तथादेवं कृत्वा १०
सूददोहसः करोत्यथर्तुनामान्युपदधाति यावा अयावा इति
सप्तैकैकां दिक्षु तिष्ठो मध्ये । तथादेवं कृत्वा सूददोहसः
करोति । ॥ ४५ ॥ चतुर्दशः ॥

अथेन्द्रतनूषपदधात्यग्निना विश्वाधाडिति द्वाविंशतिं पञ्च-
पञ्च दिक्षु द्वे मध्ये । तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथ १५
अश्वतनूषपदधाति प्रजापतिर्मनसान्धो ऽश्चेत इति त्रयस्त्रिंश-
तमष्टावष्टौ दिष्टेकां मध्ये । तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करो-
त्यथ ज्योतिष्मतीरुपदधाति ज्योतिष्मतीं वा सादयामीति
द्वादश तिस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथादेवं कृत्वा सूद-
दोहसः करोत्यथ भूतेष्टका उपदधाति पृथिव्यै स्वाहान्तरि- २०
चाय स्वाहेति द्वादश तिस्त्रिंशो दिक्षु न मध्ये । तथादेवं
कृत्वा सूददोहसः करोत्यथाव्यानीरुपदधाति शतायुधाय शत-

- वीयायेति पञ्चैकैकां दिक्ष्वेकां मध्ये^१ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ राष्ट्रभृत उपदधात्यग्ने यज्ञस्त्रिंशसेमम-
 र्पयेति चतस्र एकैकां दिक्षु न मध्ये^२ तथादेवतं कृत्वा सूद-
 दोहसः करोत्यथ दक्षिणे ऽ५से पौर्णमासीमुपदधति पूर्णा
 ५ पश्चादिति^३ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ दक्षिण
 एवा५से नक्षत्रेष्टका उपदधाति कृत्तिका नक्षत्रमग्निर्देवतेत्येनां
 रोचयत्यग्ने इच स्य प्रजापतेर्धातुः सोमस्यर्चं त्वा इचे-त्वा द्युते
 त्वा भासे त्वा ज्योतिषे त्वेत्येतेन नक्षत्रपथः रोहिणीप्रभृत्या
 विशाखाभ्यामायातयति^४ दक्षिणाद५साहचिणा५ ओणिमभ्या-
 १० यातयत्यथ पुच्छसन्धौ चात्मसन्धौ चामावाद्यामुपदधाति यत्ते
 देवा अदधुर्भागधेयमित्येतेन नक्षत्रपथमनूराधाप्रभृत्यापभर-
 णीभ्य आयातयत्युत्तरायै ओणेत्तरम५समभ्यावातयत्योत्तर^५
 एवा५से पौर्णमासीमुपदधाति पूर्णा पश्चादिद५स५सृष्टा उप-
 दधातीति ब्राह्मणं^६ नक्षत्रेष्टकाभिस्त्रिजिराप्यते^७ तथादेवतं
 १५ कृत्वा सूददोहसः करोत्यथावद्रुत्य कृष्णमश्वमभिमृश्य तनु-
 पुरीषमुपदधाति पृष्टो दिवीति^८ तथादेवतं कृत्वा सूददोहसं
 करोत्यथ षष्ठीं चितिं चिरुते^९ संयञ्च प्रचेतास्वेति पञ्चैकैकां
 दिक्ष्वेकां मध्ये^{१०} तथादेवतं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथग्निः

१ Thus M Tr U ; *शाखाभ्यां आयात० Be B ; *शाखाभ्यामभ्यासीत०, H.

२ शीबीम० some of the MSS.

३ Thus corrected ; all MSS. ओणेरोत्तरम० ।

४ अथ i.s. of अथ BH.

सर्वतोमुखं चिनुते ऽग्नेरङ्गानि प्राजापत्यामृतमं, लोकंष्टयाः ।
 प्राच्याश्च लोकंष्टया, प्रचौत्यग्निं प्राचौभिः संप्रच्छादयन्त्यो-
 दीचौभिः । प्राचौभिस्त्वेव निक्षिपन्ति । यावद्द्वं चेष्यमाणो
 भवति तावद्द्वं चिनुते । ऽयानभिमृष्टं चितिक्षृष्टा भवति ।
 तदेतास्तत्तः स्वयमादृष्टा धाचति । ता दिक्षूपदधाति प्राणाय ५
 त्वा चक्षुषे त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौद व्यानाय त्वा
 चक्षुषे त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदापानाय त्वा चक्षुषे
 त्वा तथा देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौद वाचे त्वा चक्षुषे त्वा तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्यथ स्वयमादृष्टामशमवन्नायाविदुषा
 ब्राह्मणेन सहाधिद्रुत्योपदधाति सुवरायोस्त्वा सदने सादथा- १०
 मीत्यनुद्रुत्य सूर्यस्वाभिपातु मन्त्रा स्वस्या हर्दिषा शंतमेन तथा
 देवतयाङ्गिरस्वद्भुवा सौदेत्यपान्यान्तृतीयासुपधायेत्यपानित्य-
 थैष ब्राह्मणो वरं ददात्यथ सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा स्वयमा-
 दृष्टावकाशे जुहोति चित्तिं जुहोमि मनसा हृतेनेत्यङ्गुष्ठाभ्या-
 मन्वारभ्यान्वारोहं वाचयति दिवमाक्रमिषः सुवरगन्तेत्यपरे १५
 बिले हिरण्येष्टकासुपदधाति सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
 दिवो मा पाहोति । तां अघनेन प्रक्रमवेलायां मण्डलेष्टका-
 सुपदधाति द्यौरपराजितामृतेन विष्टेति । दक्षिणतो रेतः-
 सिचसुपदधाति द्यौ रेतःसिक् सा मे रेतो दधातु सा मे

१ B Be Ms. ins. चित्तिं ।

२ The following words, unto सौदेत्यथ, l. ७, are found thus in U only ; all the other MSS. abbreviate.

रेतः प्रजनयत्विति ^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसः करोत्यथोक्त-
 • रतः प्रक्रमवेलायां विकर्णोमुपदधाति, प्रोचदशो न चवसे
 अविध्यन्निति ^१ तथादेवं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ लोकंष्टणा
 उपदधाति लोकं ष्टण किद्रं ष्टणेत्यथ ^१ चितिकृष्ट्याभिमृशति
 • चिन्तिमचित्तिं चिन्वद्दि विद्वानित्याग्नेय्या पङ्क्तिगतां चिति-
 मभिमृश्य दाभ्यामवद्ववति वाक्म आसम्प्राणदा इत्यथापराङ्मि-
 कौभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्येतावदेवैतद्दशः कर्म क्रियते ^१ वस-
 न्येताः रात्रीम् ^१ ॥ ४६ ॥ पञ्चदशः ॥

अथैतस्मिन्नेव नवमे ऽङ्कि दशमायाः उपकल्पयते सहस्रं
 १० हिरण्यशक्तामूर्ध्वं चिभ्यो ऽपरिमितानित्येक आङ्गले यदि
 सहस्रं भवन्ति द्वे शते पञ्चनाडीव्योते ^१ भवतो ^१ ऽय दशमे
 ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरति ^१ समानं पुरीष-
 स्तोपधानमथ पात्र्यामप आनीय हिरण्यशक्तामपकीर्य दाभ्यां-
 दाभ्याः शताभ्यां प्रोचति सहस्रस्य प्रमा असीति यत्प्राक्
 १५ स्वयमादृषायै भवति सहस्रस्य अतिमा असीति यद्वक्षिणा
 • स्वयमादृषायै भवति सहस्रस्य विमा असीति यत्प्रात्यक् स्वय-
 • मादृषायै भवति सहस्रस्योन्मा असीति यदुदक् स्वयमादृषायै
 भक्त्यथ मध्यं दाभ्याः शताभ्यां प्रोचति सहस्रो ऽसि सहस्राथ
 लेत्यथोक्तरि ओष्णले तिष्ठन्निष्टका धेनूः कुरुत इमां मे अग्न

१ पृथ MTr; चय the other MSS.

१ पृथ० all; •नाडीव्योते Tr UH Ms; •नाडीव्योते BeM; •नाडीव्योते B;
 Bhāv.: पञ्चनाडीय पक्षिपञ्चशतुर्विंशतिरिति भवतः ।

इष्टका धेनवः सन्धित्यान्नादनुवाकस्य। चापराक्षिकीभ्यां प्रवर्ग्या-
 पसव्यां प्रचरत्येतावदेवैतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः रात्रि- •
 मपैतस्मिन्नेव दशमे ऽङ्गैकादशायाः उपकल्पयते ऽर्कपर्ण-
 मजर्षीरं णावीधुकं चरं तिसृधन्वमस्मानमुदकुक्षं मण्डूक-
 मवकां वेतसशाखां दर्भस्तमिमांश्चत्वारोऽसुवां दौर्ध्वं शं १
 दादशमित्येकादशे ऽङ्गुदित आदित्ये प्रवर्ग्यापसव्यां प्रच-
 रति । स दौर्ध्वं शं सुवं प्रपथ्योक्तमे संचिताहुतौ जुहोत्यग्ने
 वन्य तत्ता यामीति ॥ ४७ ॥

यावदेवावाध्वर्युस्सेष्टि तावदेव प्रतिप्रस्थातोत्तरस्य पचस्य
 चरमयेष्टकया प्रत्यूढपुरीषयोपरमत्यथैतस्कार्कपर्णस्य पुटमन्तर- १०
 वस्त्राविणं कृत्वोदङ् तिष्ठन्मुखदग्ने धारयन्नाहाहरानथेति । स
 यच्च धारेष्टकां प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते नमस्ते इदं मन्यव
 इत्यान्तमेतमनुवाकं निगद्य द्वितीयं तृतीयं । चतुर्थस्य यचाभि-
 जानाति नमः चतुर्थ इति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव
 प्राङ्गवृत्त्य नाभिदग्ने धारयन्संयहीदभ्य इति प्रतिपद्यातिशिष्टं १५
 मनुवाकस्य निगद्य पञ्चमं षष्ठं । सप्तमस्य यचाभिजानाति
 नमो वय्यांथ चेति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव दक्षिणा-
 वृत्त्य जानुदग्ने धारयन्वय्यांथ चेति प्रतिपद्यातिशिष्टमनुवाकस्य
 निगद्याष्टमं नवमं दशममेकादशस्य यचाभिजानाति य एता-
 वन्तस्य भूयाः ससेति तत्स्वाहाकरोति । सो ऽत एव प्रत्यङ्गा- १०

ह्यथ गृह्यदत्ते धारयन्मनो हरेभ्यो ये पृथिव्यामित्येतद्यजमानं
 वाचयति । नाभिदत्ते धारयन्मनो हरेभ्यो ये ऽन्तरिक्ष इत्येत-
 द्यजमानं वाचयति । धीवदत्ते धारयन्मनो हरेभ्यो ये द्विती-
 त्येतद्यजमानं वाचयत्यत्रैतदर्कपूर्णं यं देहि तस्य संचरे पशूनां
 ५ न्यस्यति । यद्यु वै न देव्याखवटे न्यस्यत्यत्रैतं गावीधुर्कं चतुं
 चरमायामिष्टकार्पां निदधाति यो हरो अग्नौ यो अप्सु य
 ओषधीषु यो हरो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै हरोऽय नमो
 अस्त्वित्यत्रैतत्तिष्ठधन्वं याचति । तेनोत्तरे ओषन्ते तिष्ठन्नुप-
 तिष्ठते । ऽपि वानुपरिक्रामं यत्ते ह्र पुरो धनुस्तदातो अनु-
 १० वात ते तस्मै ते ह्र संवत्सरेण नमस्कारोमि यत्ते ह्र दक्षिणा
 धनुर्धत्ते ह्र पश्चाद्धनुर्धत्ते ह्रोत्तराद्धनुर्धत्ते ह्रोपरि धनु-
 रित्यथैनदयाचितं ब्राह्मणाय ददात्यथास्त्वैव उदकुम्भ उत्तरे
 ओषन्ते ऽग्मना सःस्पृष्टः१ श्रुते । स यो बलवाःस्तमाह्वाने-
 नोदकुम्भेन संततया धारया पिः प्रदक्षिणं परिषिञ्चन्परी-
 १५ षीति । स तथा करोति । परिषिञ्च्यमाने यजमानं वाचय-
 त्यस्मन्नूर्जं पर्वति शिश्रियाणां वाते पर्वत्ये वरुणस्य शुभे । अह्ना
 ओषधीभ्यो वनस्यतिभ्यो ऽधि संभृतां तां न इवमूर्जं धत्त
 महतः सःशरणा इत्यथैतं कुम्भमग्मना सःस्पृष्टः२ द्वादशत्य-
 म्माःस्तु चतुर्दशं ते शुभम्भक्तु यं द्विष इति । निधाय कुम्भं

१ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms Kes.; धीवा० Be U (pr. m.).

२ Thus Bhav. (one Ms.) and Ms.; श्रुतं सःस्पृष्टः M; संवत्सः Tr Bo
BU Bhav. (another Ms.) संवत्सः H.

यथेतं चिः पुनः प्रतिपर्येत्येतस्मिन्नेव दीर्घवृश्चि प्रपञ्चाति
मण्डूकमवकां वेतसभाखां दर्भस्तम्बमिति^१ तेन यत्राक्
खद्युमादृषायै भवति तदिकर्षति समुद्रस्य त्वावकया हिमस्य
त्वा जरायुणेभि ॥ ४८ ॥

द्वाभ्यां पुरस्ताद्वाभ्यां दक्षिणतो द्वाभ्यां पश्चाद्वाभ्यामुत्तरतो^५
ऽष्टाभिर्विकर्षतीति ब्राह्मणमथैतास्त्रैव कार्ष्णाजिनीरुपानह एतं^१
च^१ दीर्घवृश्चि संक्षिप्तं चात्वाले संप्रकिरन्त्यथ ग्रान्तो ऽग्नि-
रित्याज्यस्थालीः सस्त्रुवामादायाधद्रुत्याज्यस्थाल्याः^२ सुवेणोप-
घातः सर्पाङ्गतीर्जुहोति^३ समीची नामासि प्राची दिगिति
पश्चादासीनः पूर्वे बिले जुहोत्याजस्विनी नामासि दक्षिणा^{१०}
दिगित्युत्तरत आसीनो दक्षिणे बिले जुहोति^४ प्राची
नामासि प्रतीची दिगिति पुरस्तादासीनो ऽपरे बिले जुहो-
त्यवस्थावा नामास्युदीची दिगिति दक्षिणत आसीन उत्तरे
बिले जुहोत्यथैतेनैव यथेतमेत्य यत्रैव प्रथममहौषीत्तद्दे जुहो-
त्यधिपत्नी नामासि वशिनी नामासीत्यथवद्रुत्याग्निः साम-^{१५}
भिरुपस्थापयति^५ गायत्रेण पुरस्तादुपतिष्ठते ऽग्नेर्हृदयेन
दक्षिणमुपपचः रथंतरेण दक्षिणं पचं वारवन्तीयेन दक्षिणाः^{१०}
ओषिष्टृत्यायश्चायश्चिथेन^१ पुच्छः श्यैतेनोत्तराः ओषिं

१ Thus Tr BU Ms; एतं Be; एतम् MH.

२ Thus U (see. m.) only; पश्चात्वा all the other MSS., also Ms;
but Msc: चाप्यश्वासांस्तुकाशात् ।

३ यज्ञीयेन Tr H Ms.

दृहतोत्तरं पंचं प्रजापतेर्हृदयेनोत्तरमुपपंचं वामदेवेन मध्यम-
 थाह होतरग्रे हव्येनाग्निमनुग्रहेति । यदि होता न कामयते
 यजमान एव जघनेन पुष्कं दणानि सस्तीर्य तेषूपविश्याग्ने-
 हव्येनाग्निमनुग्रहति पिता मातरिश्वाच्छिद्रा भूदा धा
 ५ अच्छिद्रा उग्रिजः पदानुतचुः सोमो विश्वविज्ञेता नेषदृहस्यति-
 हव्यथामदानि ग्रसिषदोमिति सकृदा त्रिर्वाच्येन स्तुतग्रस्तथो-
 दीहं वाचयतीष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त
 दृष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भचीयेत्यथापराक्षिकीभ्यां प्रवर्ग्योप-
 सङ्गां प्रचरत्येतावदेतदहः कर्म क्रियते । वसन्त्येताः
 १० रात्रिम् ॥ ४६ ॥ षोडशः ॥

अथैतस्मिन्नेवैकादशे ऽह्नि द्वादशथाह उपकल्पयत श्रौदु-
 म्बरं सुवमौदुम्बरं द्रोणमौदुम्बरं प्रसेकमौदुम्बरीं वितष्टिं
 तस्यां पञ्चगृहीतमाज्यं भवति दध्नः पूर्णमौदुम्बरीं तिस्र
 श्रौदुम्बरीः समिधस्त्रिस्तो नानावृक्ष्या नानावृक्ष्यमिधं दधि
 ५ मधुमिश्रं पुसुष्टिमवकाभारं शुश्रिमश्मानमाज्यप्रोचं द्वितीयः
 होतारमप्रतिरथस्यानुवक्तारं विलीनोत्पूतस्याज्यस्य द्वौ वा
 चीन्वा कुम्भाग्रज्जाह्नौदनिकाग्रीहीत्ववैधधः^१ रोहितं चर्मानुहं
 कृत्वायै सेतवत्सायै पयो रथं चषालहोमीयः शाकलान्परिधी-
 नित्यं द्वादशे ऽह्नुदित आदित्ये प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरत्यथोप-
 १० निक्तस्य संप्रेषमाह सुब्रह्मण्य सुब्रह्मण्यामाह्वार्धस्तनव्रतं प्रय-

^१ Thus Tr U Be B Ms; चित्तर्हो MH.

^२ Thus MU Tr Ms; श्रौदुभिः B Be H.

अतोत्याहुयति सुगन्धः सुगन्धस्यामर्धसुगन्धं प्रकृत्यादात्ते
 पञ्चगृहीतमाग्नं दधि मधुमिश्रं पुसुष्टिमवकाभारमित्येत-
 त्समादायाधिद्रुत्याह्णया पञ्चगृहीतेन स्रग्माह्णं^१ व्याघार-
 यति गृध्रदे वडगृध्रदे वडगृध्रदे वड् बर्हिषदे वट् सुवर्षिदे
 वडित्येतथैव सुधोपघातं दध्ना मधुमिश्रेण गन्धर्वाहुती-
 र्जुहोति^२ हेतयो नाम स्र तेषां वः पुरो गृहा इति पञ्चा-
 दाधीवः पूर्वं बिले जुहोति^३ निक्षिप्त्वा नाम स्र तेषां वो
 दक्षिणा गृहा इत्युत्तरत आसीनो दक्षिणे बिले जुहोति^४
 वज्रिणो नाम स्र तेषां वः पञ्चादृहा इति पुरस्तादासीनो
 उपरे बिले जुहोत्यवस्थावानो नाम स्र तेषां व उत्तरादृहा^५
 इति दक्षिणत आसीन् उत्तरे बिले जुहोत्यधैतेनैव यथेत-
 नेत्य यथैव प्रथममहौषीन् द्वे जुहोत्यधिपतयो नाम स्र क्रव्या
 नाम स्रेत्यथा प्रतिप्रस्थातरिममग्निं कूर्मपृषक्तं कुर्विति^६ तश्च
 क कूर्मपृषक्तं करोति^७ नाप्रोक्षितमधितिष्ठत्यथ पुसुष्टिमादाय
 दध्ना मधुमिश्रेणावोचति ये देवा देवानां ये देवा देवेभ्यश्च^८
 देवत्वमायञ्जति ॥ ५० ॥

दाभ्यां पुरस्तादाभ्यां दक्षिणतस्ताभ्यां पञ्चात्ताभ्यामुत्तरतो^९
 उपरिचारमवोचतीति^{१०} ब्राह्मणमथैवमवकाभारेण प्रतिपञ्चाय
 गोप्तादङ्ग समादिष्यावद्रुत्यापराह्णिकीभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर-
 त्यवोपतिष्ठत्यथ संप्रैषमाह सुगन्धः सुगन्धस्यामाहुषाग्नीद्वैशा-^{११}

१ Thus M, Tr UH; अथा the other MSS.

२ उपरिचारम् M, but cp. TS. v. 4.5.3.

- नरमाहताभिर्वपः प्रतिप्रस्नातः प्रवर्ग्यस्त्रावृता प्रवर्ग्यः स्रष्टा-
 द्योदासनायेति ' चेद्येतत्पदं कुर्वन्ति ' गार्हपत्ये द्वितीयमुपस-
 मनीषु द्वितीयं नि द्वितीयं दधत्यथ प्रवर्ग्यस्त्रावृता प्रवर्ग्यमुदा-
 स्त्राधिश्चयति वैश्वानरं दादग्रकपालं माहताः स्रष्टुकपालानथ
 १ गार्हपत्य आश्वं * विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहव-
 नीये ऽनीकवक्त्रं जुहोत्यग्निस्त्रिग्रेन शोचिषेत्यनुद्रुत्य सैनानीकेन
 सुविदाशो अस्त्रे इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीय
 एव वैश्वकर्माणानि जुहोति ' य इमा विश्वा भुवनानि जुह्वदि-
 त्यनुद्रुत्य विश्वकर्मा अजनिष्ट देव इति जुहोत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वा चतुषः पितेत्यनुद्रुत्य विश्वकर्मन्वविषा वर्धनेनेति
 जुहोति ' नानैव सूक्ताभ्यां जुहोति नानैव सूक्तयोर्वीर्यं दधा-
 तीति ब्राह्मणमथ तिस्र औदुम्बरीः समिध, आदधात्युदेन-
 सुक्तरां नयेन्नेमं प्रतरां ऊधि यस्य कुर्मो हविर्गृह इत्यथाभ्या-
 दधातीधं प्रणयनीयमुपोपयमनीः कुन्पयन्ति चालास्त्रा-
 ११ द्यं संप्रेषमाहाशये प्रणीयमानायानुब्रूयामीदेकस्त्वयानुसंधेहि
 द्वितीयो होताप्रतिरथमनुब्रवीत्विति ' प्रतिपद्यत एष द्वितीयो
 होताप्रतिरथमाशुः अग्निगान इति ' दग्धं भवतीति ब्राह्मण-
 मथैतेनैव सहाग्निनाददते अग्निमग्निमानमाज्यप्रोचं दध्नः पूर्णा-
 मौदुम्बरीं तिस्रो नानावृक्षा नानावृक्षमिध्नः आकंक्षान्परि-
 १० धीनित्यथैवमुच्यन्त उदु ला विश्वे देवा इति ' अग्निर्हरतीति

ब्राह्मणं 'तासां द्वे परिगृह्यवती भवतो' ऽथ विषुवत्याग्नीध्रस्य
काष्ठे पृश्निमग्निमं निदधाति विमान एष दिव उच्चा
समुद्र इति दाभ्यामथ चतसृभिरा पुष्पादेतीन्द्रं विद्या
अवीरुधमिति 'धारयन्त्येतमग्निमथैनः संचितमाज्यप्रोक्षेण
प्रोक्षति ॥ ५१ ॥

वसवस्त्वा रुद्रैः पुरस्तात्यान्विति पुरस्तात्पितरस्त्वा यम-
राजानः पितृभिर्दक्षिणतः पान्विति दक्षिणत आदित्यास्त्वा
विश्वेदेवैः पश्चात्यान्विति पश्चद्युतानस्त्वा माततो मरुद्भिस्त-
रतः पान्वित्युत्तरतो देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानो ऽधस्ता-
द्योपरिष्टाच्च पान्वित्युपरिष्टादथैतेनैव सहाग्निनाधिद्रवति १०
प्राचीमनु प्रदिशं प्रेहि विद्वान्क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यं पृथिव्या
अहमुदन्तरिचसारुहः सुवर्धन्तो नापेचन्ते ऽग्ने प्रेहि प्रथमो
देवयतामिति पञ्चभिर्धारयन्त्येतमग्निमथ दध्नः पूर्णामौदुम्बरौः
स्वयमादृषायां जुहोति 'नक्तोषासेति पुरोऽनुवाक्यामनूच्याग्ने
सहस्राचेति जुहोत्यथ प्रदक्षिणमादृत्येधं प्रतिष्ठापयति सुपर्णो ११
ऽसि गदत्मानिति 'तिसृभिः सादयतीति ब्राह्मणमथैनं
विश्वस्याहुतिषाहं कृत्वाध्वराहुतिभिरभिजुहोत्यग्निर्यज्ञं नयतु
प्रजानमैनं यज्ञह्नो विदन्देवेभ्यः प्रब्रूताद्यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं
तिर स्वाहा वायुर्यज्ञं नयतु प्रजानमसूर्यो यज्ञं नयतु प्रजा-
नन्यज्ञो यज्ञं नयतु प्रजानमैनं यज्ञह्नो विदन्देवेभ्यः प्रब्रूता- १०
द्यज्ञं प्रप्र यज्ञपतिं तिर स्वाहेत्यथावद्रुत्याग्निवत्युत्तरं परिपाहं
परिगृह्य योषुपित्वा तिर्यश्चः स्फ्यः सान्धा संप्रेषमाह

- प्रोचणीरासीदयेभाबर्हिस्पसादयेत्यथाभिद्रुत्य आकलागपरि-
 धीन्परिधाय नानावृक्ष्यमिधमभ्यज्य • स्नाहाकारेणाभ्याधाय
 तिस्रो नानावृक्षाः समिध आदधाति प्रेङ्क्षो अग्ने दीदृषि
 पुरो न इत्यौदुम्बरीं विधेम ते परमे जन्मज्ञम् इति वैकङ्कतीं
 ५ ताः सवितुर्वरेण्यस्य चित्रामिति शमीमथीमथ द्वे सुनक्तौ
 जुहोति चिन्ति जुहोत्यग्ने • तमद्येत्य स्रुचि चतुर्गृहीतं गृही-
 त्वाज्यस्य पूर्णाः स्रुचं जुहोति सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा
 इत्यत्र जुह्वन्मसा दिशो ध्यायेद्दिग्भ्य एवैनमवदग्धे । दध्ना
 पुरस्ताज्जुहोत्याज्येनोपरिष्ठात्तेजस्यैवास्मा इन्द्रियं च समीची
 १० दधातीति ब्राह्मणमथात्रैव तिष्ठन्याचति वैश्वानरं द्वादशकपालं
 माहताः सप्तकपालानथोपस्तीर्य सर्वश एव वैश्वानरमवदध-
 दाहाग्नये वैश्वानरायानुब्रूहीति । द्वादशभिचार्यत्वाक्रन्यात्रा-
 व्याहाग्निं वैश्वानरं यजेति । वषट्कृते मध्ये जुहोत्यथैनः
 सुवाङ्मतिभिरभिजुहोति सुवर्नं घर्मः स्नाहेति पञ्चभिरथ
 १५ मासैः प्रचरति ॥ ५२ ॥

पर्युपस्तारं दर्विहोमाकारमीदृङ् चान्यादृङ् सत्यनुद्रुत्य
 १० शुक्रज्योतिष्य चित्रज्योतिष्येति जुहोति । शुक्रज्योतिष्य चित्र-
 ज्योतिष्येत्यनुद्रुत्य चतुर्जिह्वं सत्यजिह्वेति जुहोत्युत्तजिह्वं सत्य-
 जिह्वेत्यनुद्रुत्यतस्य सत्यस्येति जुहोत्युत्तस्य सत्यस्येत्यनुद्रुत्य यो

१ Thus U Ms, cp. TS. v. 7. 5. b; सुवर्नं the other MSS.

१० नैः प्रचरति Tr U B MS, नैः प्रचरति MH Be Bhav.

१५ दर्विहो • M.

इरक्षेऽनुवाक्यो नक्षत्रमनुद्रुत्य जुहोति । नो इरक्षेऽनुवाक्यो
 नक्षत्रमनुद्रुत्येदृक्चाय एतादृक्चाय इति जुहोतीदृक्चाय एतादृक्चाय
 इत्यनुद्रुत्य मितावस्य संमितावस्य न इति जुहोति ।
 मितावस्य संमितावस्य न इत्यनुद्रुत्येदृक् चान्यादृक् चेति
 जुहोति । तानभितो वैश्वानरं परिचिन्नेति । गणेन गण- ५
 मनुद्रुत्य जुहोत्युच्चैर्वैश्वानरस्याश्रावपत्युपाश्रु माहताशुहो-
 तीति ब्राह्मणम् ॥ ५३ ॥

अथैतं प्रसेकमग्नावायातयति दक्षिणतो वोदक्षं पुष्पादा
 प्राञ्चं । तस्य क्षुण्वि पूर्वार्धं भवत्येवमेव मध्यं चमस इव बुध्न-
 क्षस्त्रिंशत्तुर उपक्षृण्वान आह्वयप्रमत्तः संततमानय वसोधारां १०
 निगदित्थामीति । स यत्र धाराग्निं प्राप्नोति तत्प्रतिपद्यते
 ऽग्नाविष्णुं सजोषयेति सर्वामान्तं । वसोधारामन्त्रैः प्रसेकमग्ना-
 वनुप्रहरत्येनं स स्त्रावेणाभिजुहोत्ययं यदाज्यमुच्छिष्यते
 तं भिग्नमह्नौदनं पयति ॥ तं ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राप्नुवन्ति । तेभ्य-
 स्तस्यो धेनुर्दद्यादिति । ब्राह्मणमथास्त्रैतत्पुरस्तादेवौदुम्बरे द्रोणे १५
 सर्वोपधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति । तस्मैदुम्बरेण रुवेणोप-
 घातं वाजप्रसवीयं जुहोति वाजस्त्रेण प्रसवः सुषुवे अग्रे वाजो
 नः सप्त प्रदिश इति चतुर्दश जुवाऊतीरं भिवेकाय प्ररेकं
 परिग्रिनञ्चैनमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्ययं नक्तोवासेति

१ सर्वेषां M Tr H Ma; सर्वासं U Be B Bhav.

२ Thus MU Be B Ms (cp. TS. v. 7.3.4); ददाति i.s. of दद्या-
 दिति H.

कृष्णाद्यै सेतवत्साद्यै पयो जुहोत्यथ यद्वाहृतो जुहोत्युताघा-
 • कृतधामैति । भुवनस्य पत इति रथमुखे पञ्चाङ्गतीर्जुहोत्यथ
 तिस्रो रथो जुहोति यास्ते अग्ने सूर्यं रथो या वो देवाः सूर्यं
 रथो रथं नो धेहि ब्राह्मणेभ्यित्यथ पाश्चात्माज्यमानीयाच्चक्षि-
 ५ नोपघातं वतनमामांनि जुहोति संयुद्रो ऽसि नभस्त्रानार्द्रदानुः
 ग्रंभूर्मथोभूरभि मा वाहि स्वाहा मावतो ऽसि मरुतां
 गणः ग्रंभूर्मथोभूरभि मा वाहि स्वाहावसुरभि दुवस्त्राङ्क-
 भूर्मथोभूरभि मा वाहि स्वाहेति । वातसु हैके जुहोतो
 मन्यन्ते । ऽचैताङ्काकस्त्राग्परिधीनग्नावनुप्रहरति । तदेत-
 १० ष्वाकलान्तम् ॥ ५४ ॥ सप्तदशः ॥

अथ सदोहविधाने संमिनोति । सदोहविधाने संमित्या-
 ध्वरधिष्णिष्यान्नवपति । तेषूपर्यग्निधिष्णिष्यानुपहृधाति ममाग्ने
 वर्यो विहवेष्वास्त्रित्याग्नीषीय एकां च याजुषीं सप्त च
 लोकंष्टणा । अथ होतुर्धिष्णिष्य एकां सैव याजुषीमेकादश च
 १५ लोकंष्टणा । अथेतरेष्वेकैकां सैव याजुषीं सप्तसप्त च लोकंष्टणा ।
 • अथ माजालीय एकां च याजुषीं पञ्च च लोकंष्टणम् । अथा-
 ग्नीषोमौ प्रणयत्यग्नीषोमौ प्रणीथं यूपस्यष्टता यूपसुच्छयति ।
 • स्त्र्वन्तं यूपसुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं
 वपद्या चरित्वा वपाअपणौ अनुप्रहृत्य वसतीवरीर्गंष्टात्यथ ।

१ Thus M Tr. U H Bhav. Kcd. ; मन्थते Be ; मन्थते B.

१ B ins. च, Be च लोकंष्टणा ।

२ Here Tr ins. ससुक्त्रस्य चात्वाको माजालीयने ।

३ वरीः परिहृ. U Be B Ms.

पशुपुरोडाशं निर्वपति । तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाः । ५
 अग्नये गृहपतये इत्येतानि । तानि नानावज्रति । नाना
 अपयन्ति । नानाधान्यानि भवन्ति । प्रैषवाग्यपशुपुरोडाशो
 ऽनुवृत्तिं यजेतीतरेषां हविषाः । स यच्च वारुणस्यावचमाह
 वरुणाय धर्मपतये ऽनुवृत्तिं तदुपपद्यति स्विष्टकृते सर्वेषां ५
 सक्तसक्तदुत्तरार्धादवद्यति । द्विरभिघारयति । न प्रत्यक्त-
 त्याक्रम्याश्राव्याह वरुणं धर्मपतिं यजेति । वषट्कृते जुहोत्यथ वै
 भवतीष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदथास्य ब्रह्मा हसं गृहा-
 तीति । स यचेष्टो वरुणो भवत्यनिष्टः स्विष्टकृदथास्य ब्रह्मा
 हसं गृहाति । ॥ ५५ ॥ १०

सविता त्वा प्रसवानाः सुवतामग्निर्गृहपतीनाः सोमो
 वनस्पतीताः रूद्रः पशूनां बृहस्पतिर्वाषामिन्द्रो ज्येष्ठानां मित्रः
 सत्यानां वरुणो धर्मपतीनामित्येतदेव सर्वं भवति ये देवा
 देवसुव स्य त इममासुव्यायणमनमिचाय सुवध्वं महते
 चचाय महत आधिपत्याय महते जानराव्यायेत्येनं यज- ५
 मानायतने तिष्ठन्तं प्रांचैष वो ऽमौ । राजेति येषां ज्येष्ठी
 भवति । सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याङ्करय
 भूभुवः सुवरिति वाचं विष्टयते । दाम्भां सुखं विष्टष्टे प्रति

१ Thus MU Be; नानावज्रति H; नानावर्तन्ति B; नानाविज्रति Ms;
 तानि नाना इत्येव चविज्रति (sic) Msc. *

* This clause is omitted in most of the MSS.

* १ भरता (as TS. i. 8.10. d) Tr only, i. s. of नौ ।

त्यक्तम राश्वमधाधि सर्वे ज्ञाता वरुणस्याभूवन्निति ^१ गाथया-
 निष्पुक्कामाक्रमते^१ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
 विष्णोर्विक्रान्तमशौत्यय स्निष्टकृता चरति ^१ न रौद्रस्तेजाम-
 वद्यत्यपासेनमभ्यवहरन्ति गन्धिष्ठमिजान्ताः^१ पुरोक्षशः संति-
 ५ ष्णते^१ पत्नीसंघाजान्तः प्रशुद्धदयशूक्ष्मात् इत्येके^१ ऽय वसतीवरीः
 परिहृत्य पयाः^१ सि विप्रिष्ठोपवसन्ति ॥ ५६ ॥ अष्टादशः ॥
 अथातो महाराच एव बुध्यन्ते^१ समानं कर्मा क्षुषाः
 सादनात्सादयित्वा क्षुषो ऽग्निं योगेन युनक्त्यग्निं युनज्यौमौ ते
 पथौ सिदसि समुद्रयोगिरिति तिसृभिरथ राजानमुपावहृत्य
 १० प्रातरनुवाकमुपाकरोति^१ परिहिते प्रातरनुवाके ऽगो ऽच्छैत्य-
 क्लिष्टैति^१ यः क्रतुस्तुपैति^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः^१ प्रसिद्धं
 यद्वा गृह्यन्ते^१ समानं कर्माग्निनाद्वादशदिशि, यद्वा गृहीत्वैका-
 दश रश्मिना आदाय यूपमभ्येति^१ स्वर्वनं यूपसुत्सृज्यैकादश-
 नान्यश्रुतुपाकरोत्याग्नेयं कृष्णपीवः^१ सादुस्वतीं मेघौ वभुः^१ सौम्यं
 ०१५ बौष्णः^१ ज्ञानः^१ अतिवृष्टं^१ वार्षस्पत्यः^१ शिष्यं वैश्वदेवमैन्द्रमहं
 माहृतं कल्पायमैन्द्राग्नः^१ वः^१ हितमधोरामः^१ सावित्रं वारुणं पेत-
 मिति^१ तेषां प्रसिद्धं वपामिद्धरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^१

१ Thus Mu Tr BHP; नावचान्ति० Be.

१ Thus U (sec. m.) Ms; जमीर० Tr HU (pr. m.) गन्धिष्ठ० Be B;

० जमीरे ऋरे M, which seems to be a periphrase of अपां गन्धिष्ठम्.
 Bhav. : रौद्रं चरुतेवमद्यु निवसति जमीरे ऋरे ।

१ Thus only M; all the other MSS. चरेति ।

तद्वज्रधा संतिष्ठते^१ प्रसर्पन्ति माथ्यंदिनाय सवनाय^२ । स^३ कच क
 च माथ्यंदिनो^४ भवति तदेतद्विरण्यपाचं मधोः पूरयित्वा सौम्यं
 चिचवत्यावेक्ष्याश्चमवप्राप्य ब्रह्मणे ददाति^५ । प्रसिद्धो ऽभिववः^६
 प्रसिद्धं पक्ष गृह्णन्ते^७ । समानं कर्मा दाक्षिणेभ्यो^८ । दाक्षिणानि
 ऊत्वा चिभिर्महत्त्वतौयैश्चरति^९ । सीदन्ति नाराशंखा आया-
 यिता दाक्षिण्य इविधानस्यापासन्मधोऽधो माहेन्द्रायथ
 पुरस्तादभिवेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्रे स्नात्वा सोमाय
 स्नाहेत्यथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनधीवसुत्तरलोमोप-
 स्तृणाति^{१०} । तद्यजमानं प्राञ्चसुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां कृष्णभ्यां
 पर्शुपास्य सर्वैषधेन पुरस्तात्प्रत्यक्षमभिविञ्चति^{११} । शीर्वतो ऽभि- १०
 विञ्चत्या सुखादन्वसावयति ॥ ५७ ॥

देवस्य ता सवितुः प्रसवे ऽग्निर्वाङ्मनां पूष्णो वृक्षाभ्यां
 सरस्वतौ वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्ता सासाज्येनाभिविञ्चामीन्द्रस्य
 ता सासाज्येनाभिविञ्चामि वृहस्पतेस्ता सासाज्येनाभिविञ्चा-
 मीति^{१२} । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्त्यभ्यवेक्ष्ययमसावासुत्यायणो ऽसुव्य १५
 पुत्रो सुव्य पौत्रो ऽसुव्य नन्नाग्निषवेनेत्यथ भर्गुवः सुवरिति वाचं

१ om. Be H.

२ माथ्यंदिनो Tr H.

३ Some of the MSS. (MU Tr) give the formula जुहस्यवेक्ष्या etc.
 before इन्द्रस्य ता etc. ; B Be give a text exactly as found TS. i.
 7.10.h; H abbreviates thus: 'ग्नेस्ता सासाज्येनाभिविञ्चामिन्द्रस्य ता
 •मिति

विस्तृजते^१ । दाभ्यां सुखं विस्तृष्टे^१ गायत्र्यान्विष्युकमार्गक्रमते^१ ।

ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोति ॥ ५८ ॥

इन्द्राय स्वाहा घोषाय स्वाहेति^१ । दादश भूतानामवेष्टी-
र्जुहोति^१ । इथियै स्वाहान्तरिक्षाय स्वाहेत्युधा माथ्यंदिनः
१ सवनं संतिष्ठते^१ । प्रसर्पन्ति द्वतीयसवनाथ^१ । प्रसिद्धमादित्य-
सहेण चरित्वाययणं गृह्णाति^१ । समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन
चरित्वा स्वे धामगण्डभिस्सरति^१ । तेषां नाना मनोता नाना
देवता नाना प्रत्यभिर्गर्शना नाना वसाहोमाः समानो वन-
स्यतिः समानः स्निष्टकृत्पैषवान्समानीडा समान्यो दिग्गो^१
१० नाना दिग्ग इत्येके^१ । समानं कर्मा यज्ञायज्ञियस्य^१ स्तोत्रा-
द्यज्ञायज्ञियस्य^१ स्तोत्र एकयाप्रस्तुतं भवत्यथाग्निमभिष्टुति
नमस्ते अथ मा मा हिंसीरद्वो दत्तोदधिं भिन्नेति दाभ्याः^१
समानं कर्मा पत्नीसंयाजेभ्यः^१ । पत्नीः संयाज्य प्राङेत्य भुवा-
माप्याय्याध्वरिकाणि समिष्टयजूंषि जुत्वा दशग्निकान्युप-
१५ जुहोति । यदाकृतात्समसुखोदिति^१ । समानं कर्मावभृथादथै-
तस्मिन्नवभृथे द्वितीयामवभृथाज्जतिं जुहोति । समुद्राय वयुनाथ
सिन्धूनां पतये नम इति^१ । प्रसिद्धो ऽवभृथ^१ । उदयनीयेष्टेष्टा^१

१ Thus Tr BHU Ms; गायत्र्यान् Be; गायत्र्या M.

१ Thus M Tr BU (sec. m.) Ms; चरति U (pr. m.) H Be.

१ Thus, with i, U Be H (the second time); with i (both times)
M Tr Ms.

१ Thus H; उदयनीयेष्टेष्टा Tr BU; उदयनीयेष्टेष्टा M.

मैत्रावरुणीं वशासुपाकरोति । तस्यै मैत्रावरुणमित्रांश्च-
 दानीया भवति । सर्ववृक्षां पद्मोः कुर्वन्त्येव मार्हपत्य आण्यं
 विष्णाप्योत्पूय क्षुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वान्वस्य पूर्णां क्षुचमग्ने-
 र्विमोकं जुहोतीमः । क्षणमूर्जक्षणं धयापामित्येनमुपतिष्ठते
 वे ऽग्नयः पुरीत्या इत्येनमग्निमिहपतिष्ठत आपं त्वाग्ने मन- ५
 सेति नवभिरनुच्छन्दसमथोदवसानौघया यजते । ऽय देविका-
 हविर्भिर्यजते । ऽय वैधातवीघया यजते । ऽय सौचामश्या
 यजते । संवत्सरं न कंचन प्रत्यवरोहति । न ग्रीर्वमाश्वं
 खादति न वयसां माश्वं । नाग्निं शिला रामासुपेयां नाग्नि-
 चिद्वर्धति धावेद्यदि धावेदुपावर्तेता आद्यमेवाभ्युपावर्तत इति १०
 ब्राह्मणम् ॥ ५६ ॥ एकोनश्लोकः ॥

॥ इति दशमः प्रश्नः ॥

वाजपेयेन यच्छ्रमाशो भवति ^१ स उपकल्पयते कृष्णा-
 जिन्ः सुवर्णरजतौ च रक्तौ वस्त्राजिन्ः शतमानः हिरण्यः
 सप्तदश सुवर्णानि^२ कृष्णालानि हिरण्यपाचं मधोः पूर्णमौदु-
 म्बरः रथचक्रः सप्तदशारः सप्तदशफलकां च त्रितिं^३ रूपां च
 १० त्वपरं चतुरश्रिः सप्तदशारमिं गोधूमकलापौ सुष्णीवं नैवारः
 सप्तदशगरावः सप्तदशोषपुटान्सप्तदश^४ वायव्यानि सप्तदश
 पृथुवुभ्रातुपथामान्सतं च वाचं च सप्तदश निष्कान्सप्तदश वस-
 नानि सप्तदश वासोभारान्सप्तदश रथान्सप्तदश दुन्दुभीन्सप्तदश
 हस्तिनः सप्तदश दास्यः सप्तदशानांसि युक्तानि सप्तदश
 १० गवाः शतानि वयसोवयसो वा सप्तदश सहस्रं^५ वा^६ तस्मिन्दि
 सर्वाणि वशांसि भवन्ति^७ चतुर्विंशतिं पशूनेकपञ्चाशत-
 मश्वान्वादिरौ विद्वशीं^८ वधैर्यूतां^९ प्रज्ञातः आग्निष्टोमिकाः
 संभाराः^{१०} स षोडश जघन्याहःसु पुरस्तादावाकौ पौर्णमासौ

१ लोवर्णानि U Be 11.

२ Thus M Tr Be (sec. m.) Bhav. (one copy); त्रितिं U (sec. m.); the other MSS. त्रितिं, लीतिं; श्रुतिं (Bhav. another copy).

३ Thus MU Be 14; •कलापि• T Be B; •कलापा• F.

४ •पुटिकान् M (Bhav.).

५ साचचं M.

६ Thus M Tr Bhav.; विद्वशीं U Be 11; विद्वशीं Be B; विद्वशा F;
 विद्व H.

७ Thus FH; वधैर्यू• Be 11 Bhav. (one copy); वधैर्यू• Be and M
 (without, however, the r); वधैर्यू• U; वधैर्यू• B; वधैर्यू• Tr.

दीक्षते^१ तस्य चयोदश दीक्षास्त्रिंश उपसदः सप्तदश्यां^२ प्रसृतो^३
 ऽपि वा सप्तदश दीक्षास्त्रिंश उपसद एकविंशत्यां प्रसृतो^४ ऽपि
 वा तिस्र एव दीक्षास्त्रिंश उपसदः सप्तम्यां प्रसृतः^५ ॥ १ ॥

अथ द्वै भवति सावित्रं जुहोति कर्मणः कर्मणः पुरस्ता-
 दिति^६ दीक्षणीयां^७ निर्वप्यन्सावित्रं^८ जुहोति देव सवितः ॥
 प्रभुव यज्ञं प्रभुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः केतपूः केत-
 नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमघ स्रदाति नः स्वाहेति^९ दीक्षा-
 ऊतीर्होष्यन्सावित्रं जुहोति^{१०} प्रायणीयां^{११} निर्वप्यन्सावित्रं^{१२}
 जुहोत्यन्तर्हिरण्यां^{१३} होष्यन्सावित्रं जुहोति^{१४} पदेन चरति^{१५}
 पदेन चरित्वा राजानं क्रीत्वोद्यातिथ्यं निर्वप्यन्सावित्रं जुहोति^{१६} ॥
 प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरिष्यन्सावित्रं जुहोत्येतस्मिन्काले
 प्रतिप्रस्थाता दक्षिणे शालाखण्डे ऽवटं खानयित्वा वाजपेय-
 सुराः संधापयति^{१७} महावेद्ये पूर्व परियाहं परियहोष्यन्सावित्रं
 जुहोत्याश्वनीयं प्रणेयन्सावित्रं जुहोति^{१८} रथवाहने सदोहवि-
 धानि संनेयन्सावित्रं जुहोत्यग्नीषोमौ प्रणेयन्सावित्रं जुहोतीति ॥ १५

१ Thus M Tr U Be 11 Be (sec. m.); सप्तदश्यां (as Ap. xviii. 1.6) B Be (pr. m.); सप्तदशा F.

२ Thus M Be (sec. m.) Be 11 F; दीक्षास्त्रिंश Tr BH Be (pr. m.); दीक्षणीयां U.

३ Thus Be UF; प्रायणीयास्त्रिंश Tr BH Be; प्रायणीयं M.

४ Thus U Tr HF Be 11 Bhav.; अचिरात् M Be.

दशान्तःशस्त्रमशौवीदधातः आग्नीध्रः एव होव्यति । धूप-
 सुष्पथिव्यन्साविचं जुहोति । यदाध्वर्युः यजमानस्य पुरोडा-
 सप्रत्यक्षावज्ञानावभिसर्पतोऽयं प्रतिप्रस्थाता पश्चात्प्राङ् वासो-
 भिवर्षेष्ट्यन्मभिसर्पत्यदीचीनदृशेवां विपश्चाति धनुर्वेष्टीवां प्रवे-
 १. ष्ट्यत्येतन्मिष्काले । प्रतिप्रस्थाता गोधूमकलापीसुभयतः समं
 ह्रस्वोष्णौषेण विपश्चाति । तस्यां तस्मैष्टमि चक्षपाद्ये । स्वर्णं
 धूपमुत्सृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरिव्यन्साविचं जुहोति । तस्य
 प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरीर्षहोव्यन्साविचं जुहोति ।
 पशुपुरोडाशं निर्वस्यन्साविचं जुहोत्यनुसवनं चौणि । तानि
 १. सप्तदशापि वा सत्रनेसवन एव जुहुयादित्येतदपरमं पशु-
 पुरोडाशं निर्वपति । तमनुवर्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाः हवीः व्यग्रवे
 गृहपतय इत्येतानि । तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायाभिडान्ताः

१ After अशौवीद B Be U ins. इति; Kes. cites the clause without
 इति; it could, however, be right, cp. Vol. I. p. 193, 15.

२ आग्नीध्रस्य Tr.

३ यथा Be B; the passage referred to is Vol. I., p. 113, 5 sqq.

४ Thus Be (sec. m.) Bhav.; प्रत्यक्षावज्ञानावभि Tr.; •वज्रसावसिच-
 Be (pr. m.) B; •वज्रसावसर्पतो UH; •वाजसावसर्पतो Bell; •वज्रसो-
 वस M; •वाजसवस F; read perhaps •प्रत्यक्षावज्ञानावसर्पतो ।

५ धनुर्वेष्टीवां प्रवे Tr Be B; धनुर्वेष्टिं वा प्रवे Be 11 HF; धनुर्वेष्टिं प्रवे
 U; धनुर्वेष्टे रय प्रतिवे M. The Dvaidhasūtra citing this passage reads
 धनुर्वेष्टीवां प्रवे; I am not certain about the correct reading and the
 meaning of these words. Bhav. comments: धनुर्वेष्टमवहेत्यति वा ।

६ अपि वा om. B Be.

पुरोडाशाः संतिष्ठन्ते^१ पक्षीसंयाजानः पशुर्हृदयशूक्ष्मज्ञ इत्येके^२
 ऽजैतान्मुनीननुदिशमासञ्चयति पञ्च दक्षिणायाः ओष्णां
 पक्षोत्तराणां चतुरो दक्षिणे ऽऽसे चीनुत्तरे ऽऽसे^३ तथा हासै
 दिग्भ्यो वाचमवहन्वत इति ह स्माह बौधायनो^४ ऽपे-
 णाग्नीध्रं गुल्मकृता आसक्ताः^५ स्युरित्याञ्जीगविरभितः सद इति
 कात्थो^६ ऽय वसतीवरौः परिहृत्य पयाःसि विशिथ्योप-
 वसन्ति^७ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथातो महाराज एव बुध्यन्ते^१ प्रातराज्यानि गृहीत्वा
 राजानमुपावहत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^२ परिहिते प्रात-
 रनुवाके ऽपो ऽश्चैत्यपो हाध्वर्युरभिद्रवत्येतस्मिन्काले^३ प्रति- १०
 प्रस्थाता वाजपेयसुराः संपवथ्य^४ सशस्त्रामादाय दक्षिणया
 दारोपनिर्हृत्य दक्षिणेन सदः परीत्य दक्षिणेन मार्जालीयं
 धिष्णिंयं पर्याहत्यापरया दारा हविर्धानं प्रपाद्य दक्षिणस्य
 हविर्धानस्य पश्चादक्षमुपसादयत्यथाध्वर्युरद्भिर्हृदैति^५ सर्वाङ्गाद्व-
 नुपैति^६ प्रभिद्धो ऽभिषवः^७ प्रभिद्धं यद्वा गृह्णन्ते^८ समानं ११
 कर्माययणाद्वादाययणं^९ गृहीत्वा पक्षैश्चानतिग्राह्यान्गृह्णात्युप-
 यामगृहीतो ऽसि नृषदं वा द्रुषदमित्येताभिः पञ्चभिर्येना-

१ & before अध्वर्युः only in Tr Be B ; अध्वर्युः M and अधिद्रवति Be 11 Tr; सन्निद्रवति H.

२ Thus Tr U Be Be 11 (pr. m.); संपवथ्य F; संपवयति M; संप-
 वयति Be 11 (sec. m.); संपवयत्य H.

३ Thus M; अदेति all the other MSS.

४ Some of the MSS. insert पयं

- न्दक्षिणार्धपूर्वार्धं खरस्य गुल्फकृतान्सादयति ^१ यावदेवावाध्वर्यु-
 • स्तेष्टेति तावदेष प्रतिप्रस्थाता सत उदीचीनदग्नेन वाखेन सुरां
 पुनाति पुनातु ते परिस्रुतः सोमः सूर्यस्य दुहिता ।
 वारेण ग्रन्थता तनेति ^१ वायव्यमेवाध्वर्युरादन् उपस्थमं प्रति-
 ५ प्रस्थाताध्वर्युः पूर्वा वायव्येन द्रोणकक्षशात्सोमग्रहाम्गृह्णात्यथा
 विष्टा जनयन्कर्कराणीत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये
 त्वा जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिस्रुज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजा-
 पतये लेत्यथ प्रतिप्रस्थातोपयामेन सतात्सुराग्रहान्गृह्णाति
 क्षुविदङ्गं यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये^१
 १० लेति गृह्णाति ^१ प्रजापतये लेति सादयति ^१ नैव^१ जुष्टं करोति
 न^१ योनिं ^१ तावेवमेव व्यतिषङ्गं ग्रहाम्गृह्णीतः सप्तदग्नेतरः
 सप्तदग्नेतरः ^१ पुरो ऽक्षमेवाध्वर्युः सोमग्रहान्दिश्रेणि^१ वा
 चिश्रेणि^१ वोदीच आयातयति ^१ पश्चादक्षं प्रतिप्रस्थाता सुरा-
 ग्रहान्दिश्रेणि^१ वा चिश्रेणि^१ वोदीच आयातयत्यथ षोडशिनं
 १५ गृह्णात्यातिष्ठ वृत्रहन्वयमित्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽभीन्द्राय त्वा
 • षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति ^१ परिस्रुज्य सादयत्येष ते योनि-
 रिन्द्राय त्वा षोडशिन इत्यर्थोऽप्यं गृह्णाति ^१ समानं कर्मा-

१ ...१ Thus according to B Be Tr; MFH only: प्रजापतये लेति
 सादयति नैव ; Be 11 U : प्रजापतये त्वा गृह्णामीति इमेः परिस्रुज्यं प्रजापतये
 लेति सादयति नैव ।

२ नैव Be 11 U. •

३ द्विः० and त्रिः० HU.

स्निगाद्वादादिर्निर्णयः' गृहीत्वा सकृन्ना आदाय रूपमभेति^१
 सर्वान् धूपसुगन्ध्यायैताम्पशुपाकरोत्याग्नेयैश्चाग्नेयैः मावती ।
 गोवशाः सप्तदश प्राजापत्याम्बामानेकरूपाभारस्वतीमन्ततो^१
 ऽथ निर्मग्न्यादुता निर्मग्न्येन चरति^१ प्रहृत्याभिप्लव्यायैता-
 न्नागदेवत्याम्पशुगृध्रिदिगुणाभिरभिधाय पृथक् चिनुकासु
 नियुक्त्यैताम्समानदेवत्याम्पशुगृध्रिदिगुणाभिरभिधायैकसां
 धूयायां नियुक्त्यपि वा पशौ पशुं प्रसजति^१ सारस्वती-
 मन्ततो नियुक्त्यायैनाग्नोक्ष्य निपात्योपोक्ष्योदूक्ष्य प्रोक्षणी-
 धानम् ॥ ३ ॥

अथेष्टासमिधमाददान आहायये समिधमानाधानुगृही-^१
 त्वाद्भादधातीभिः^१ परि समिधः शिनष्टि^१ वेदेनोपवाजय-
 त्वनूक्तासु समिधेनीषु रुवेणाचारमाचारयति^१ संवृष्टे
 सुगन्धासुत्तरमथासःस्वर्गयन्सुचाबुदङ्गत्याक्रम्य जुह्वा पशून्समन्व
 यादयित्वा रुचौ प्रक्वं प्रवृणोति^१ प्रसिद्धमृत्विजो वृणोति^१
 वीदति होता^१ प्रसवमाकाङ्क्षति^१ प्रसूतः सुचावादाधात्या-^{११}
 क्रम्यात्राव्याह समिधः प्रेथेति^१ वषट्कृते जुहोति प्रेथ प्रेथेति
 चतुर्धाष्टमयोः समानयमानो ऽष्टमे सर्वं समानयते^१ परि
 स्नाहाकृतीभ्यः सःस्नावः शिनष्टि^१ दश प्रयाजानिहोदङ्गत्या-

१ Om. M Tr Be U.

१ Thus M Tr B Be Kōś. ; अभेति Bell UFH.

१ Thus Bell F. ; प्रसजति Tr ; प्रसिद्धमृत्विजो U ; प्रसजति H ; प्रसजति M ; नियुक्त्यपि Be.

कस्य कश्चासौ पशून्समनक्ति । त एते नानादेवत्याः पशवो
 नानाश्वरवो नानाग्रासाः^१ । समानं कर्मा पर्थग्निकरणादथ पर्थग्न-
 क्रतेः पशून्मिहदक्षः प्रतिपद्यन्ते । तेषां सारस्वत्युक्तदार्था भव-
 ५ त्याग्नेय उपचारतः^२ । आग्नेयमेवाध्वैर्धुर्वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते ।
 पृथगितराग्नपरिकर्मिण उदक्षो नयन्त्यनुपूर्वमन्यतिषजन्तः^३ ।
 आग्नेयाथैवाध्वैः पशवे निहन्त्यमानाथ बर्हिर्वाप्यति पृथ-
 गितरेभ्यस्तत इतराग्न्यासो वोदीसो वा निग्नन्यदृष्टतो मायू-
 संश्रपयतेत्युक्तेतेनैव यथेतमेत्य पृषदाव्यावकाश आसत इह
 १० प्रजा^४ विश्वरूपा रमन्तामस्मिन्यज्ञे विश्वविदो दृताचीः । अग्निं
 कुलायमभिसंवसाना अस्मां अवन्तु पयसा दृतेनेति । संश्रप्ता-
 ग्नाङ्गुहोति संश्रप्ताङ्गतिं यत्पशवो मायून्क्षिपतेत्यथाभ्येति^५
 श्रमितार उपेतनेति । पाश्रेभ्यः पशून्प्रमुच्यमानाननुमन्त्रयते
 ऽदितिः पाश्राग्नमुमोक्तेतानिति । पृथग्विश्राखाभिरुपसज्जेमां
 १५ दिशं तिरस्वत्यरातीयन्तमधरं क्षणोमि यं दिशस्तस्मिन्प्रति-
 मुक्षामि पात्रानिति । ॥ ४ ॥

१ Thus M Tr Be 11 HF; चयैवे B Be U (sec. m.).

२ समानाग्रासाः M.

३ उपचारत M Tr U. •

४ Thus M Be 11 UHF; अनुपूर्वम. Be B Tr.

५ Thus (cp. Vol. I., p. 118, 1) Be 11 F; पशवो M Tr Be UH Kes.; Āp. (vii. 17. 1) has also पशवो but the fem. दृताचीः (दृताश्च Tr F) points to प्रजा, cp. also Maitr. S. iv. 2. 10.

६ Thus all exc. B (: अभ्येति).

अथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीसुदानयत्युदकमण्डलुमुत्थाप्य^१
 सानुपूर्व^१ पशूनां प्राणनाष्यायत्यन्वगध्वर्युर्वपा उत्त्विदन्नेत्या-
 ग्रेयस्यैवाध्वर्युर्वपया^२ प्रथमया प्रतिपद्यते ऽनूचीरितरा आहर-
 न्याग्रेयस्यैव वपायै^३ प्रतिपद्यमानायै बर्हिषो ऽपसुपाश्रित्युपेतरा
 यच्छन्त्याग्रेयस्यैव वपाः सुवाङ्मत्याभिजुहोत्युपेतरा यच्छन्त्य^४
 स्नाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा सः स्नावेण पृषदाज्यमभिघार्याग्रेयस्यैव
 वपामभिघारयत्युपेतरा यच्छन्त्य पुरस्तात्स्नाहाकृतिः सुवा-
 ङ्मतिः कृत्वायेतेषां नानादेवत्यानां पशूनामनुमूहि प्रेष्येति
 वपाभिघारयत्येतेषाः^५ समानदेवत्यानां पशूनां मुख्यस्य वपाः
 समवलुम्यन्नाह प्रजापतय इत्युपाः^६ कृत्वा गानां वपानां मेदसो^७ १०
 ऽवदीयमानस्यानुमूहोत्युच्चैर्यावतीः^८ सुक्तंभवत्येतराः^९ पात्र्या
 वेदसूनेन वोपोद्यच्छन्ते^१ दिरभिघारयत्युत्क्राम्यान्नायाह प्रजा-

१ Thus Tr B Be F; सानुपूर्व U Be 11 H; उन्नाप्यानुपूर्वं M.

२ Thus (उत्त्विदन्नेति) Tr; उत्त्विदन्नेति M Be; उत्त्विदन्नेति B; उत्त्वि-
 दति or उवरति the other MSS.; Bhav. : उवरम्यच्छति ।

३ चरित्वायै Tr Be B.

४ मेदसोवदीयमानस्य Tr Be (pr. m.) BF; •वदीयमानानाम• Be 11 U;
 H is partly corr. but reads अवदीयमानस्य; M pr. m. gen. sing., sec.
 m. (not wholly certain) gen. plur. of the part.; मेदसोवदीयमानानाम•
 Be 11 U Keś; वपानां मेदसामवदीयमानानाम• Be (sec. m.).

५ यावती (sc. वपाः ?) M Be 11 U; यावत् Be B; यावति Tr.

६ Thus only Tr, cp. xv. 31. सुक्त्याभवति U H; सुक्तंभवति F
 सुवसंभवति B; सुक्तंभवति M; सुक्त्याभवति Be 11 Be.

पतय इत्युपाश्रुत्वा गानां वपा^१ मेदः प्रस्थितं प्रेक्षेत्युच्चैर्विषदृते
 " वपा^२ जुहोत्युपाश्रुत्वा सारस्वत्यै वपया^३ प्रचरत्यथोपरिष्ठात्स्वाहा-
 कृतिः सुवाकृतिः कृत्वा वपाश्रपणीरनुप्रवृत्त्य समुत्कृत्य
 चात्वाले मार्जयन्ते^४ । अथ पशून्विश्रास्ति^५ श्रमिन्तरित्याह यन्मा-
 १ इत्या चनवदानीयं तदभ्यर्धाच्छ्रपयतादित्यर्थः^६ सावित्रः कृत्वा
 प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय^७ तद्वज्रधा संतिष्ठते^८ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ सावित्रः कृत्वा प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाय सवनीय देवी
 दारावित्यत एवोर्ध्वेन^९ संप्रसृष्टान्विदित्वाध्वर्युः प्राङ्मायसाह
 चात्वाले रथचक्रं निमिनुत रथवाहने रथमाधत्ताभ्यान्पल्लयत
 १० यदास्यन्नसि^{११} तद्वक्षिणत उपस्थापयामिषोतारं^{१२} एत कृत्यत
 यावस्तुतमेहि यजमानेति^{१३} प्रसिद्धो ऽभिषवः^{१४} प्रसिद्धं यदा
 गृह्णन्ते^{१५} समानं कर्माययणाद्वाहादाययणं गृहीत्वा षोडशिन-

१ वपा Be 11 HF; वपानां M Tr Be B.

२ वपा om. all exc. Be B.

३ प्रचरत्य० B Be H.

४ विश्राप्नोति Be U (sec. fn.); विश्राप्ति B; विश्रास्ति the other MSS. (also U pr. m.).

५ Thus Be 11 (sec. m.); तदभ्यर्ध्ना० M; तदभ्यर्ध्नाय० Tr; तदयङ्गाह० Be 11 (pr. m.); तपयन्ना(?)च० H; the other MSS. corr.; Bhav. seems to have read तपयन्नात्; the meaning is तपयन् ।

६ Thus U Be 11 H; यदास्यन्नसि F; येददास्यो B; यदास्यो Be, यदास्य (broken off) भित्तोदक्षिण० M; यदास्यो Tr; after नसि H ins. येदेरु, Be B; माज्जीक्षीये, Tr; माज्जीक्षीये; these MSS. om. तद् ।

७ Thus Be 11 UHF; उपस्थापयामि० M Tr B Be.

अभिगृह्णातीहमिद्वरी वक्षत इत्यनुदृत्योपचामग्रहीतो ऽसी-
 श्राय त्वा वोडग्निने जुष्टं गृह्णामीति । परिमृज्य साक्षयत्वेन
 ते योनिरिन्द्राय त्वा वोडग्निं इत्यथोक्त्यं गृह्णाति । समानं
 कर्मा दाक्षिणेभ्यो । दाक्षिणानि होत्यन्याचत्याज्यस्यासीः
 ससुवाः ससुं वासस्तस्यैतस्य वसनस्यान्तमार्था दग्धायां निष्क-
 रन्तुः प्रययिताः भवत्येतत्समादायाहैहि यजमानेतु नरे-
 णाग्नीभीयं परीत्योत्तरेण सः परीत्यागेण ग्राक्षां तिष्ठते
 प्रतिप्रस्थाच एतानि ग्राक्षाणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति ।
 रथ एष दक्षिणे ओष्णन्ते रथवाहन आहितो भवति । तमुपा-
 वहरतीहस्य वज्रो ऽसि वार्चन्नस्तथायं वृचं वथादित्येन १०
 धूर्तहीतमन्तर्वेद्यभववर्तयन्ति वाजस्य तु प्रसवे मातरं महौ-
 मदिति नाम वचसा करामहे । यस्यामिदं विश्वं भुवनमावि-
 वेष्ट तस्यां नो देवः सविता धर्मं साविषदित्यास्वत्याम्पवू-
 लयत्यस्वन्नरमृतमपुः भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वथा भवच्च
 वाजिन इत्यथ दक्षिणं योग्यं युनक्ति वायुर्वा त्वा सनुर्वा त्वा १५

१ Thus Be 11 UF, Bhav., Kes.; •चित्ती the other MSS.

२ भवतीत्येतं M Tr.

३ पर्याप्तत्वं i. s. o. परीत्य Be B.

४ तिष्ठन् M; तिष्ठति F; तिष्ठते the other MSS.

५ Thus Tr Be 11 Be BU (sec. m.); pluralis verbi the other MSS.; चवनारयति Bhav. Kes.

६ Thus M Tr U (pr. m.); चव्यावर्तयन्ति Be BTU (sec. m.), चवर्तयति H; प्रवेष्टयति Kes.; cf. infra xii. 7 (p. 95, l. 10).

• The first चयु om. MK.

गन्धर्वाः सप्तविंशतिः । ते अग्ने अश्वमयुञ्जन्ते अश्विञ्चवमा-
 दधुरित्यास्य पृष्ठं मर्ह्यते ऽपां नपादाशुहेमन्य ऊर्मिः
 ककुद्वाग्रप्रवृत्तिर्वाजसातमस्तेनाथं वाजः सेदित्येवमेवोत्तरं धौग्यं
 युनक्ति । तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टिमुपनियुनक्ति । तद्योरेवमेव
 १. पृष्ठे^१ मर्ह्यते^१ एतस्य धौगमनु^२ सर्वमाणिवयुञ्जते^३ ऽधि-
 कक्ष्यान्हस्तिनः कुर्वन्ति । प्रवेष्टयन्ति वासोभारान्वसनानां^४
 दशासु निष्करञ्जुः प्रयष्टन्ति । पूगग्रो दक्षिणा आयत्तयत्यथ
 सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति । नयवत्यर्चाग्रीध्रे जुहोति^५
 सृज्यन्ते^६ दक्षिणा दक्षिणापथेन । स यत्किञ्चिद्ददाति^७
 १०. हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वासाः^८ युक्तानि गोअश्वः
 हस्तिपुरुषमन्ततो^९ । ऽदत्ता एवैते रथा अतिवर्तन्ते । नैते
 ऽन्यस्य सन्त आजिं धावन्ति । मनसैव स्वरथमध्वर्यवे ददाति
 मनसा समनुदिश^{१०} दक्षिणास्त्रिभिर्महत्ततौथैश्चरति । सीदन्ति
 नाराग्रः सा आप्यायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्यापालम्भमधो-
 १५ ऽधो^{११} माद्रेऽश्वाय । ॥ ६ ॥

१ पृष्ठे M Tr Be U ; पृष्ठं BFH.

२ Thus M Tr Be 11 HF ; जुहोत्युञ्जते Be B ; जुहोति सृज्यति U.

३ यत्किञ्चिद् Tr.

४ Thus Tr HF ; Be B कृणासि i.s. of कथ ; M (injured) : कथना
 ...सि ददति कथ युक्ता कथो ।

५ Before पुरुष Tr F ins. दासः, H दासो ; Bhav. : हस्तिपुरुषम् ; cf.
 infra xii. 7.

६ समनुदिश UH Bo 11 ; समनुदिश M Tr Be B ; समनुदिश E.

७ Thus, with वा, all, also Kc. but Be spec. m. वासास्वसः ।

अथ याचति नैवारः सप्तदशशरावः^१ स एष क्षीरे द्रुतो
 भवति^१ तेन चरति^१ दृहस्यते ऽनुवृष्टिं दृहस्यति चजेति^१ ।
 तमनिष्टलिष्टकृतमपिधाय प्रज्ञातं निदधात्यथास्त्रैतत्पुरस्ता-
 देवौदुम्नरे द्रोणे सर्वविधं दध्नाज्येन समुदायुतं भवति^१ तस्यौ-
 दुम्नरेण सुवेणोपधातः सैन्नाक्षहोमाक्षुहोति वाजस्येन प्रसवः^१
 सुपुवे अप हत्यभिषेकाय प्ररेकं परिग्निमज्यैनामपिधाय प्रज्ञातं
 निदधात्यथ पुरस्तादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्रे स्वाहा
 सोमाय स्वाहेत्यथ यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनपीव-
 सुत्तरसोमोपस्पृणाति^१ तथजमानं प्राक्षसुपवेश्य सुवर्णरज-
 ताभ्याः सक्ताभ्यां पर्युपास्य सर्वविधेन पुरस्तात्प्रत्यक्षमभिषि-^{१०}
 क्षति^१ ग्रीर्षतो ऽभिषिञ्चत्या सुखादन्वसावयति देवस्य
 त्वा सवितः प्रसवे ऽश्विनोर्बाह्व्यां पूषणो हस्ताभ्याः सरस्वत्यौ
 वासी घन्तुर्वन्नेषाग्नेस्त्वा साक्षाज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य त्वा^१
 साक्षाज्येनाभिषिञ्चामि^१ दृहस्यतेस्त्वा साक्षाज्येनाभिषिञ्चा-
 मीति^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्मभ्यपेथ्यमसावामुव्याधणो ऽसुव्य^{११}
 पुचो ऽसुव्य पौचो ऽसुव्य नप्ता वाजपेथ्येनेत्यथ भूर्भुवः सुव-
 रिति वाचं विमृजते^१ द्वाभ्यां सुखं विमृष्टे^१ गायत्र्याग्निष्णु-
 क्रमाक्रमते^१ ऽथोपरिष्टादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोती-

१ प्रचरति Be B.

१ Tr Be B U (sec. m.) om.; M places दृहस्यतेस्त्वा etc. before
 रज्ज्वा ना ।

१ Thus Tr U Be 11 M F; गायत्र्याग्निः M Be B.

आद्य आद्या घोषाय आह्वेति^१ दादग्र भूतानामवेष्टीर्जुषोति
 प्रथिक्के आह्वान्तरिचाय आह्वेत्येति^२ चार्हस्यत्यस्य सिष्टकता
 चरत्येनमादाधानरेण चालासोत्कराबुदङ्कुपनिष्क्रामत्युत्तरत^३
 एते^४ रथा युक्तासिष्ठन्ति^५ । तदेतान्यजुषंजो ऽभ्यानवज्रापर्यति
 ५ वाजिनो वाजजितो वाजः सरिथ्यन्तो वाजं जेथ्यन्तो वृहस्यते-
 भांगमवजिघ्नतेत्येनमपिधाय प्रज्ज्ञातं निदधात्यथ रथमभिप्रैति
 विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसौत्यथ
 रथस्य पक्षसौ संवृणत्यहौ न्यङ्कावभितो रथं याविति^६ । रथ-
 मातिष्ठति देवस्याहः सवितुः प्रसवे वृहस्यतिना वाजजिता
 १० वाजं जेषमित्येतस्मिन्काशे चालाले रथचक्रं निमित्तं ब्रह्मा-
 रोहति^७ । तमत^८ एवानुमन्त्रयते देवस्याहः सवितुः प्रसवे
 वृहस्यतिना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकः वृहस्यमित्यथ यजमान-
 मन्वास्यायोजितीर्वाचयत्यग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदिति यज्ञ-
 दशायास्या अन्वाजनी^९ प्रयच्छत्यन्वाजनि वाजिनि वाजेषु
 १५ वाजिनीवत्यभ्यानसमस्तु वाजयेति^{१०} । तथा यथायुक्तमभ्यान्विष-

१ •क्रावत्यु• M U Be 11 Bo Be (pr. m.); •क्रावत्यु• Tr Be (sec. m.)
 Bhav., Keś.

२ रवेते Tr Be 11 U.

३ युक्ता om. Be B.

४ Tr Be B ins. चय

५ चयच्छ i.s.o. चय M.

६ Thus Be 11 U F, Keś., Bhav. (one copy); वृहस्यति Tr; चयचयनी
 M; चयवाजिनि Be; चयवाजिनि B; चयवाजिनी H.

त्वर्वावीति दक्षिणः सन्निरसीति मध्यः । अथैतत्पुनरन्ये-
 तानाजिह्वतो^१ ऽवस्थापयति^२ वाजिनो वाजं धावत मवतां
 प्रसवे जयत वि योजना मिमीध्वमध्वन स्तुभीत काठां गच्छते-
 त्यौदुम्बर्येषां स्तूणा संनदग्रसु ग्रम्याप्रस्थाधेषु निमिता^३ तां काष्ठे-
 त्याचकते^४ तामाजिह्वतो ऽतीत्य^५ मा^६ गच्छत^७ मो^८ एनाम-
 प्राथ^९ निवृततामः पचसमेनां^{१०} कृत्वा सव्यानवगृह्य दक्षिणैरनु-
 परिवर्तयाध्वै^{११} मो^{१२} अप्रसूताः^{१३} सर्पतेति^{१४} ॥ ७ ॥ तृतीयः ॥

अथाहाभिसर्प यजमान माहेन्द्रं ग्रहं ग्रहीष्यामीत्यन्वारभ्ये
 यजमाने माहेन्द्रं ग्रहं गृह्णाति मद्याः इन्द्रो य ओजसेत्यनु-
 द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^{१५} ।
 परिस्मृत्य सादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय त्वेति^{१६} तदेतान्पञ्चै-
 राननतिपाह्यान्सह सः सादयत्यथाप^{१७} उपस्पृश्य बर्हिषी
 आदांश्च वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^{१८} सुवते

१ •मथैतान्• Be B Kes.; •मथैतान्• the other MSS.

२ Thus M Tr Be B FH Kes.; विस्थाप• Be 11 U and Comm. on
 Taith. S. Vol. I, p. 1024.

३ These three words only in Be B and Bhav.; the other MSS.
 and Kes. omit them.

४ Thus Tr Be B Kes.; मैवास• the other MSS.

५ Thus Be B; निवृत्ततामः Tr; निवृत्ताः M Be 11 U; निवृत्ततामः
 H; निवृत्ततामः F.

६ Thus Be B; •याध्वैर्मा FH; •यध्वं प्रसूताः सर्पतेति Tr.; •यध्वंमा प्रसूताः
 सर्पतेति M; •याध्वैर्माः प्रसूताः सर्पतेति Kes.

७ •सादयत्य• MH Kes.

- माहेन्द्राय^१ । प्रस्तुते सान्नि संप्रेषमाह ब्रह्मन्वाजिनाः^२ सामं
गायजिसूत आजिं धावत दुन्दुभीन्समाह्वताभिषोतारो^३ ऽभि-
षुणुताग्रीदाग्निरं विनयोऽलूखलमुदादय प्रतिप्रस्थानवार्त्तणमेक-
कपासं निर्वप सौम्यस्य विद्धीति^४ यथासंप्रेषं ते कुर्वन्ति^५ ।
- ५ गायति ब्रह्मा वाजिनाः^६ सामं^७ तं य एव कश्च^८ परिक्रम्या-
वेष्टयति^९ धावन्वाजिसूत^{१०} । आग्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति
वाचः^{११} संप्रोदिता^{१२} वाचो ऽनुमन्त्रयत इन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं
वाजं जापयतेद्रो वाजमजघिदित्यथ रथान्धावतो ऽनुमन्त्रयते
वाजेवाजे ऽवत वाजिनो न इति चतसृभिरनुष्कन्दसः^{१३} ।
- १० ग्राम्यन्ति घोषाः ग्रन्थाय^{१४} होच एषोत्तमेति प्राङ्हेतिः
कालात्पराङ्गवर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता^{१५} प्रत्याङ्गयते
ऽध्वर्युः^{१६} ग्रसति^{१७} प्रतिगृणाति^{१८} प्रचिद्धमुक्थं प्रतिगौर्यं
प्राङ्हेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं ग्रहमनूयच्छन्त इतरानुपोद्यच्छन्ते
नाराग्रसान्वाश्रावयत्यो आवयास्तु औषड्कथशा^{१९} यज सोम-

१ माहे० M Tr U Be B Be 11; महे० HF.

२ Thus (समाह्वत, cp. Pitṛmedhasūtra, p. 37. 14) Tr U Be B Be 11; समाह्वत MHF.

३ Thus M Tr U Be B; अह्वत Be 11 H; अह्वत F.

४ संप्रोदिता, संलदिता, संप्रवदता or संप्रवदतो the MSS.; this last reading, presented by M, could also be defended, if we take the part. as an acc. pl. masc., but cp. Bhav. ता चमन्त्रयते and infra xii. 13, where the correct reading is given by M.

५ Be B ins. इति after औषड्.

स्तेति^१ वषट्कृते जुहोति^१ तदेताग्न्यैश्चान्निषास्त्रास्त्रैः
 जुहति^१ वषट्कृतानुवषट्कृते दिजुहोति^१ तथैव दिर्दिर्गारा-
 ग्रस्थाननुप्रकल्पयन्ति^१ दिर्जतो माहेन्द्रः परिश्रेत^१ आचमि-
 रथा^१ आगतायथान्दृष्ट्वा याचत्याज्यास्त्रास्त्रौः सस्रुवाः^१ स
 वषट्कै रथभेषमाचक्षत आग्नीध्र^१ एतां जुहोत्युत सास्य द्रवत-
 स्तुरक्षत इत्युभयेनैव रथविमोचनीयं जुहोत्या मा वाजस्य
 प्रसवो जन्मस्यादिति^१ ॥ ८ ॥

अथ याचति नेवारः सप्तदशशरावः सप्तदश सुवर्णानि^१
 कृष्णस्य नि हिरण्यपाचं मधोः पूर्णमित्येतत्समादायान्तरेण
 चालासोत्करावुदङ्गुपनिष्कामत्युत्तरत^१ एते रथा युक्ता- १०
 स्तिष्ठन्ति^१ तदेतान्यजुर्धुजो ऽश्वानवप्रापयति वागिनो वाज-
 जितो वाजः^१ सस्रुवाः^१ वाजं जिगिवाः^१ सौ दृष्टस्यतेभानि
 निष्कृष्टमित्येनमपिधाद्य प्रज्ञातं निदधात्यथ रथान्निमुच्य-
 मानाननुमन्त्रयत इधं वः सा सत्या संधाभूयमिच्छेत् समध्वज-
 मिति^१ दुन्दुभीनवस्ततो ऽनुमन्त्रयते ऽजीजिपत वनस्तथ १५
 इन्द्रं वाजं विसुच्यध्वमिति^१ तदेतं यजुर्धुजः^१ रथं विसुचति
 यथादत्तमितराग्यावर्तयन्त्युपसंगच्छन्त एनसेतं आजिहृतसोभ-
 एकैकं कृष्णं व्युत्पद्यच्छति^१ तानि सार्धं समादाय हिरण्य-
 पाचं मधोः पूर्णमित्येकधा कृष्ण उपहरति^१ ॥ ९ ॥

१ तदेताग् om. Be B ; तदेतव M.

१ आग्नीध्रीय Be B.

१ सोवर्णानि U.

४ •क्रामत्यु• Tr HF ; •क्रामन्त्यु• MU Be B Be 11.

तद्वा० प्रतिगृह्योपावरोहत्याहाजिह्वतो दक्षिणापथेनो-
पातीत्य दक्षिणा५ ओषिमभिनिग्रध्वं१ माहता अग्रेणाहव-
नीयं परीत्य दक्षिणम५समुपस५अयध्वमिति१ तदेतान्वि-
मिताभ्यामभिविज्ञान्यथाहैहि१ यजमानेति१ पूर्वथा द्वारा हवि-
५ र्धानं प्रपाद्य यजमानः५ सोमपहानुपस्थापयति ॥ १० ॥ .

संपृच स्य सं मा भद्रेण पृच्छेति१ विपृच स्य वि मा
पापना पृच्छेति सुरापहानयेताः सुराः संपरेकांमादाद्यै-
ताः५ सुरापहानाजिह्वं उपहरन्ति१ तां ते पिवन्तो रम-
माणा महीयमाना आसते१ ऽव यस्मादत्या अनवदानीयं
१० तदुभयानन्तरेण१ पर्णशाखासु व्यस्यति१ तत्समुत्क्रुश५ विमाथी-
कुर्वते११ ऽव याचत्याज्यस्याजीः ससुवां तार्थं दर्भमयमित्येत-
त्समादायाहैहि यजमानेत्यन्वग्यजमानो ऽनूचीं पत्न्याहवनीये
कुहोत्यन्वारब्धे यजमाने वाजस्य प्रसवसेति दादश सुवाङ्मती-
र५ यजमानं तार्थं परिधापयति कचसीसमसीति१ कचस्य

१ •भिनिग्रध्वं Be (sec. m.) only.

२ Thus M Tr HF Keś.; उपसवः Bell U; अभिनिग्रध्वः B Be.

३ तदेतान् i.s.o. तदेतान् M Tr U Bell H F; अयेतान् Be B; अभि-
विज्ञान्य Be (sec. m.) Tr Bhav.; अभिविज्ञान्य MU Bell F; विज्ञान्य
H; अभिविज्ञान्य B Be (pr. m.).

४ तदुभयोरन्तरेण M.

५ Thus Be B; समुत्क्रुश M U Bell H; समुत्क्रुश F; समुत्क्रुशोऽपि क्रोमणा
Keś.

१ cp. Āp. xviii. 7. 8; विमाथं कुर्वते (as TBr. I. 3. 8. 4.) M.

योनिरसीति दर्भमयं पत्नीमथैताः अति^१ यजमानाद्यतना-
 त्माचीं वोदीचीं वा, धूपमभ्याधातवत्यथ जायामामन्त्रयते
 जाय एहि सुवो रोहावेति^२ रोहाव हि सुवरित्तीतरा
 प्रत्याहाहं नाबुभयोः सुवो रोह्यामीति यजमानस्त्वं नाबुभयोः
 सुवो. रोहेति पत्नी^३ तां दग्धभिः कण्ठै^४ रोहत्यायुर्थजेन^५
 कल्पतामित्यान्तं गत्वा बाह्व उद्गच्छति सुवर्देवाः अग्न्यामृता
 अभूम. प्रजापतेः प्रजा अभूमेत्यथेमं लोकं प्रत्यवेक्षते समहं
 प्रजया सं मया प्रजा समहः रायस्योषेण सं मया रायस्योष
 इत्यथैनामुपावरोहति^६ स यावति मन्यत एतावति मोदा-
 स्यन्तीति^७ तदेनमासपुटैर्गन्ति^८ ॥ ११ ॥

अत्राय लेति पुरस्ताद्ध्वर्युरन्नाद्याय लेति दक्षिणतो ब्रह्मा
 वाजाय लेति पञ्चाद्धोता वाजजित्यायै लेत्युद्गातोत्तरतो^९ यद्यु
 वा एते न कामयन्ते ऽध्वर्युरेव पुरस्ताद्धन्ति दक्षिणतः प्रति-

१ Thus M Tr Be B; चीति U Be1 H F; चीति Bhav. (one copy);
 चितिर् (the other copies); Ks. has thrice चीति corrected from
 original चिति or चीति. c

२ Thus (as TBr. I. 3. 7. 4.) M Tr UBF Dvaidhasūtra and
 Bhav. on this passage of the Dvaidha; कण्ठैराह Be H; thus
 also Bhav. on the passage of the Vājap. c

३ Thus, conjecturally, corrected; मोदास्यन्तीति M Tr; मोदास्यन्तीति
 UHF; मां प्रास्यन्तीति Be B.

४ कण्ठपुटे FH Be (pr. m.); although at the beginning of this
 prāsna the कण्ठपुटः have been mentioned, कण्ठपुटे is here the correct
 reading, cp. Bhav. a. 1. 1.

प्रकृतम् पञ्चादशीम् उच्येतोत्तरतश्चेत्^१ तथा विभागे तथा
 दुनुभीगतमग्नौ^२ प्रत्यवरोहणतः^३ आसन्तौ निहन्ति^४ तत्रा
 वक्ष्याजिनमाकृष्यति वक्ष्याजिने शतमानः^५ हिरण्यमथ दक्षिणं
 पादः^६ हिरण्यं^७ उपावरोहत्यवृतमयीति^८ पुष्टिरसि प्रजग्म-
 १ मयीति सद्यं वक्ष्याजिने^९ उपैतमेतथासन्त्या सद् आवहन्त्य^{१०}
 का^{११} प्रजत्य^{१२} अथनयेनमेते^{१३} समसा^{१४} अचैतस्य बार्हस्पत्यस्तेडासुप-
 ऋयत^{१५} इडोपहृतं माहेन्^{१६} हीता^{१७} वैवाध्वर्दस्य संभक्षयतो
 नराशः^{१८} सपीतेन नाराशः^{१९} स्मरन्चैतेषामतिपाङ्क्षाणां सुख्ये पात्रे
 सः^{२०} स्वांवाभ्यमवनीय यजमान एव प्रत्यक्षं भक्षयत्यपि वैना-
 १० सर्वत्र एव समक्षेषु व्यवनीय भक्षयेयुरित्येतदपरः^{२१} होह-
 समक्षमेवैते तयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^{२२} यथासमसं समसाह्नि-
 म इत्यात्मानं प्रत्यभिन्दन्त्यन्ते^{२३} नाप्याययन्ति^{२४} समसान्पूर्वभक्ष

१ Thus M Tr; उत्तरत उच्येत all the other MSS.

२ Thus Tr Be B Be 11 (sec. m.); अग्नौ UFH Be 11 (pr. m.);
 अग्नौ om. M.

३ Thus corrected on account of the collateral passage xviii. 17
 a. f. and the Vivaraṇa: प्रत्यवरोह(ण)तः यत्र प्रत्यवरोहति तत्र; MSS.
 प्रत्यवरोहतः।

४ हिरण्यमुपा० M U Be 11 H F; हिरण्यउपा० Be; हिरण्यउपा० B;
 हिरण्य om. Tr.

५ Thus Be 11; •वर्धमानाप्रजत्यः U; •वर्धत्यवपप्रजत्यः M; •प्रजत्यः
 Tr Be B H F, but cp. Bhav.: तथैवासन्त्योसन्त्य सन्तः प्रावयन्ति सद्यमेव वा
 मयति।

मार्जयन्ते' ऽष्वेन्द्राय लेन्द्राय लेत्येवं त्रिभिर्हव्यपथ्यैश्चरति^१
 संतिष्ठते मार्धंदिनः सवनम् ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

अथ सावित्रः ऊला प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाय^१ प्रसिद्ध-
 मादित्ययज्ञेण चरित्वायथणं गृह्णात्यथ षोडशिनमभिगृह्णा-
 त्यसावि सोम इन्द्र त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽष्वेन्द्राय
 ला षोडशिने जुष्टं गृह्णामीति^२ परिसृज्य सादयत्येष ते
 योनिरिन्द्राय ला षोडशिन इत्यथोक्थ्यं गृह्णाति^३ समानं
 कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्वे धामपशुभिश्चरति^४
 तेषां नाना मनोता नाना देवता नाना प्रत्यभिर्मर्शनां नाना
 वशाहोमाः समानो वनस्यतिः समानः स्विष्टकृत्प्रैषवाग्मसुमानीडा १०
 समान्यो दिशो^५ नाना दिश इत्येके^६ समानं कर्मा ध्रुववज्र-
 समसेभ्यो^७ ध्रुववज्रसमसैश्चरित्वा त्रिभिर्हव्यपथ्यैश्चरतीन्द्रा-
 वरुणाभ्यामिन्द्राहवस्यतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्यामित्यथ^८ षोडशिना
 चरत्यथ प्राजायन्नाह होतृसमसमनुजयध्वमुक्तेः सर्वश एव
 राजानमुजय मातिरीरिच इति^९ होतृसमसमेव प्रथममुजयन्ति १४
 यथोपपादमितरान्सर्वश एव राजानः समुक्तीयोक्तपवेद्याः
 सः सादयन्ति^{१०} तदेतान्प्राजापत्यान्सह सः सादयन्त्यथाप उप-
 सृज्य बर्हिषी आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा सोचमुपा-

^१ Thus M Tr; चरति UB Be H Be 11 F.

^२ Thus M Tr BHF; चरति Be 11 U.

^३ चरतीन्द्रा M Tr; the other MSS. read plural.

करोति ' ह्यधो ' तदेतद्बृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपिविष्ट-
 वतीषु कुर्वन्ति ' होच एषोत्तमेति प्राङ्मूर्तिः काक्षात्पराङ्मा-
 वर्तते ऽध्वर्युरभ्येनमाङ्गयते होता ' प्रत्याङ्गयते ऽध्वर्युः '
 गच्छति ' प्रतिगृणाति ' प्रसिद्धमुक्तं प्रतिगीर्षं प्राङ्मेत्यधीच्छत
 ५ एतः होतृचमसंमग्नयच्छन्त इतरानुपोषच्छन्ते चमसान्था-
 श्रावयन्तो श्रावयास्तु श्रौषडुक्थया यज सोमानामिति '
 वषट्कते जुहोति ' तदेताग्नाजापत्याम्सह जुहति ' नषट्कतानु-
 वषट्कते द्विजुहोति ' तथैव द्विर्द्विः सर्वाः स्रमसाञ्जुक्त्यप भक्षैः
 प्रत्यक्षं आद्रवन्त्यनुषवनभक्षः प्रजापतिना पीतस्येत्येतेषां
 १० प्राजापत्यानां सुख्ये पात्रे सञ्ज्ञावाग्मसमवनीयः यजमान एव
 प्रत्यक्षं भक्षयत्यपि वैनाम्सर्वश एव चमसेषु व्यवनीय भक्षयेयु-
 रित्येतदपरमं च यश्चासत्या अगवदानीयं तद्वृत्तिग्न्य उप-
 हरति ' तदेतत्समावच्छेदं विभज्य प्राश्नन्ति ' होतृचमसमेवैते
 चयः समुपहृत्य भक्षयन्ति ' यथाचमसं चमसान्तिव्य म इत्या-
 १५ त्मानं प्रत्यभिमुञ्चन्ते ' नाप्याययन्ति चमसान् सर्वभक्षा मार्ज-
 यन्ते ' इय संप्रैषमाद्याग्नीदौपयजानङ्गारानाहरोपयष्टरूपसीद
 ब्रह्मप्रस्थास्यामः सन्निधमाधात्यग्नीदग्नीन्सक्तसक्तसंमृद्धौत्याहर-

१ Thus M Tr U Be 11; चक्षैर्वा Be BFH.

२ Thus M Tr; संज्ञाचमवनीय Be 11 UH Kes.; संज्ञावाग्मवनीय F;
 सञ्ज्ञावाग्मवनीय B Be; op. supra p. 81, 9.

३ ० हरति Be BH Bhav.; हरति M Tr F.

४ Thus MUHF; तदेतत्समा Tr Be B; तदेतत्समा Be (sec. m.).

नोत्तमानाग्नीभादोपयमानाग्नाराः सागपेयः । सौताहः निवपयुः प-
 वीदत्युपयह्य गृह्णतीति चैतामि गृह्णतीत्यादिनाद्वयभा ज्ञानो-
 पयह्योपयजति । समानमत ऊर्ध्वः । संतिष्ठते वाजपेयो ।
 यज्ञपथेनेहा प्रत्यवरोहणीवेनाग्निहोमेन यजति । संतिष्ठते
 वाजपेयः संतिष्ठते वाजपेयः ॥ १३ ॥ प्रथमः ॥

॥ इत्येकादशः प्रश्नः ॥

१ Thus (•११३६) all exc. B, which has the sing. and M, which omits this passage altogether.

१ अगुहीनेव ins. Tr.

राजसूयेन^१ चक्षमायो भवति । स पुरस्तादात्मनो वा
 वैश्वे वा प्रीर्यमाणा चामावासेन^२ इविमेवा दीयते । तत्र
 तिष्ठो दीवास्तिस्रः सप्तमः सप्तमः प्रसृतः । संतिष्ठत इव
 प्राचक्षीयो ऽग्निहोमस्तुष्टोमः स्रहसदक्षिणः सदवसानौधानी ।
 १० ऽयाष्टमे ऽग्न्यानुमंतं निर्वपति । इविष्कृता वाचं विस्मजते ।
 समानं कर्माधिवपनादध्युय दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्याष्टौ कपाक्षाः
 न्युपदधात्येकं प्रतिप्रस्थातोत्तरतो नैर्धंताय । इविपेयै प्रचक्ष-
 माह प्राचक्ष प्रतीचक्ष व्यवज्ञातयन्ती पिप्पूतीति^३ । स वे
 प्राज्ञः श्रम्याया अवशीयको तानध्वर्युः समुय संयुत्यानुमतः
 १० अपयत्यय वे प्रत्यक्षः श्रम्याया अवशीयको ताप्रतिप्रस्थाता
 समुय संयुत्य नैर्धंतः अपयत्याददत^४ एतं^५ नैर्धंतमुपस्तीर्णा-
 भिवारितं^६ कृष्णं वासः कृष्णत्वमन्तमागारुदेकोष्णुकमुद-
 पाचमित्येतत्समादाय गार्हपत्ये सुवाकृतिं जुहोति व्रीहि
 स्नादाकृतिं जुवाण इत्येष दक्षिणया दारोपनिष्कम्य तां द्विजं
 ३५ ध्वजि यथास्य स्नक्तमिरिणः स्नाष्टं भवति प्रदरो वा ।

१ ... १ Thus MT Be 11 (the last two om. however ४); the other
 MSS.: राजा राजसूयेन यजेत पशुम्यै वा वैश्वे वा पुरस्तादात्मनो । The
 Vivarāṇa begins also: राजा राजसूयेन यजेदेति, but infra it cites the
 words चक्षमायो भवति and cp. comm. on T.S. i. 1.8 and on Tāp.
 br. xviii. 8.1.

२ पिप्पूतीति M; the other MSS. still more corrupted.

३ Thus M; अपयिमाददत T Be 11; Be BU om. आददत ।

४ Thus M; एतस्यै all the other MSS.

तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय संपरिक्षीर्षाङ्गुष्ठाभ्यां^१ परिगृह्य
 मैर्द्ध्वं जुहोत्येष ते निर्वृते भागो भूते हविशत्यसि सुद्धेम-
 मश्वसः स्नाहेत्येव कृष्णं वासः कृष्णत्वं ददात्यपापो व्यति-
 विध्य परास्य पाचमनवेचमाणा आयन्ति हस्तपादाग्रस्तास्यै-
 तेनैव पथेतमेत्यं गार्हपत्ये सुवाङ्मतिं जुहोति स्नाहा ५
 नमो य इदं चकारेत्यचानुमतेन^२ सश्रूणां करोति धेनुं
 ददाति^३ ॥ १ ॥

अथ नवमे ऽज्ञादित्यं चरं निर्वपति^४ वरं ददात्य
 दशमे ऽज्ञाग्रावैष्णवमेकादशकपालं^५ वामनं वह्निं ददात्यथे-
 कादशे ऽज्ञाग्रीषोमीयमेकादशकपालं^६ हिरण्यं ददात्य १०
 द्वादशे ऽज्ञाश्रमेकादशकपालमृषभं वह्निं ददात्यथ त्रयो-
 दशे ऽज्ञाश्रमेयमष्टकपालमैर्द्ध्वं दधृषभं वह्निं ददात्यथोपाती-
 त्यापयणहवींषि चतुर्दशे ऽङ्गि सरस्वत्यै चरं^७ वत्सतरीं
 ददात्यथ पञ्चदशे ऽङ्गि सरस्वते चरं^८ वत्सतरं ददाति यद्यु
 वै चतुर्दश्यामेवोपवसथः संपद्यत एवमेवैतदहरेताभ्यामिष्टिभ्यां^९ १५
 नानावर्हिभ्यां^{१०} यजेतायास्तैर्दहर्विंशेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपा-
 कृता भवन्ति वैश्वदेवं पशो दोहयित्वोपवसति सान्नाय्यस्य

१ छडीभ्यां i.s.o. चङ्गुष्ठाभ्यां B Be U.

२ चकारेत्यनुमतेः Be BU.

३ धेनुर्दधिवा Be BU.

४ एकमे i.s.o. दशमे M Be BU.

५ Thus M; चरिभ्यां Be BU; ग्रीषिभ्यां Be 11 T.

वाहता तूष्णीं ब्राह्मणो भूते वैश्वदेवविभिर्भिरिद्धा पौर्णमास-
 वैश्वधाभ्यामिद्धा प्रसिद्धं निवर्तयते । ५ यो भूत इन्द्राय
 सुचाग्ने पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपत्य^१ भिक्षितो रथ उभा-
 काः स्यकवचो^२ गर्भिणीभिर्वा वडवाभिर्युक्तः साण्डैर्वाश्वैरावैश्वो
 ५ निष्कस्तद्ददात्य^३ यो भूत इन्द्रावाः सोमसुचं पुरोडाशमेका-
 दशकपालं निर्वपत्य^४ भिक्षितो रथो^५ एकाः स्यकवचो^६ ऽगर्भा-
 भिर्वा वडवाभिर्युक्तो निरष्टैर्वाश्वैः^७ स्रष्टृणाको^८ निष्कस्त-
 द्ददाति । ॥ २ ॥

एते संतनी इत्याचक्षते । ५ यो भूते संतनीभ्यामेव
 १० प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभ्यामहरहर्विपर्यासं^९ यजमान-
 स्तुरो मास^{१०} एति^{११} काममिक्षा कामं पशुबन्धेन कामं

१ Thus hesitatingly emended. उभे कस्येकवचो M; इभैकस्यकवचो T Be 11; उभोकास्यकवचो Be BU; Bhav. उभे कास्यकवचो गिरजाधरः, but this may be a periphrase of our compositum. So much, at any rate, is certain, that an adj. is required with the sense उभयतः कास्य-कवच (cp. Kāty. xxii. 10. 30-31, Lāty. ix. 4. 14).

२ Again emended; रथो न उकस्यो उकवचो उग्र० M; could उ in Nandināgari represent the avagraha? *Then the reading of M would be; रथो [न] उकस्यो कवचो ऽग्र०.; रथः कास्यकवचो Be BU; इभै-कस्यकवचो Be 11 T (omitting रथो).

३ वाश्वै स्रष्टृणाको M; वाश्वैस्रष्टृणाका T Be 11; वाश्वैस्रष्टृणाक० Be; वाश्वैस्रष्टृणाक० B, the last two om. निष्कस्त० ।

४ Here and infra B Be U have sometimes विपर्यासाग्ना; Be 11 T om. the word every time.

५ Thus here and infra M; मास इति B Be U; मासानेति Be 11 T.

यत्प्रत्यक्षेणाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेष्टा प्रौर्णमास-
 वविभिर्दिष्टा प्रौर्णमासवैष्टधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 ५ यो भूते संतनीभामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभा-
 महरहर्विपद्यां यजमानो ऽपराऽचतुरो मास एति काम-
 मिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामः प्रामाकापयणेनाथ चतुर्षु १
 मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेष्टा साकमेधवविभिर्दिष्टा प्रौर्णमास-
 वैष्टधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते । ५ यो भूते संतनीभा-
 मेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभामहरहर्विपद्यां यजमानो
 ऽपराऽचतुरो मास एति काममिष्ट्या कामं पशुबन्धेन कामं
 त्रीक्षापयणेनाथ चतुर्षु मासेषु पर्यवेतेषु संतन्येष्टेष्टा शुक्लाची- १०
 रीयवविभिर्दिष्टा प्रौर्णमासवैष्टधाभ्यामिष्टा प्रसिद्धं निवर्तयते ।
 ५ यो भूते संतनीभामेव प्रतिपद्यते । स एवमेव संतनीभा-
 महरहर्विपद्यां यजमानः सप्ताहान्येति काममिष्ट्या कामं
 पशुबन्धेनाथाष्टमे ऽऋतुरीयमाग्नेषमष्टकपात्रं निर्वपति
 रौद्रं गावीधुकं चक्षुर्नैत्रं दधि वाहणं यवमयं चक्षुर्नैत्रार्थ- १५
 मासाद्य वह्निर्नैत्रं धेनुं ददाति ॥ ३ ॥

अथ तदानीमेव पक्षेष्ठीयेन प्रतिपद्यते । पक्षधाङ्गारा-
 भिरुक्त पक्षेष्मान्भादधाति पर्यमयं पुरस्त्रानैययोधं दक्षिणत
 आश्रयं पक्षादौदुम्बरमुत्तरतः श्राव्यं मध्ये । ५ यैनानाव्येन
 व्याचारयति ये देवाः पुरःसदो ऽग्निनेत्रा रथोदणतो नः पान्तु १०

१ Thus here and infra MT Bo 11 ; संतन्येष्टा B Bo.

ते नो जितु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहा ये देवा दक्षिणवर्ती ये
 देवः पश्चात्पदो ये देवा उत्तरवर्ती ये देवा उपरिपद
 इत्यथोपवेष्टेयमप्याराधयन्मूहति^१ समूहः रचः संदम्भः रच इह-
 मरुः रचो ऽभिसंहामोत्यैनाञ्जुवाकृतिभिरभिजुहोत्यग्रे^२
 १ रचोन्ने स्वाहेति पञ्चभिरच^३ प्रष्टिवाहिमः रथं ददात्य
 याचति पर्णमचः सुवमपामार्गसक्तूप्रतिवसनीयं वासो ऽन-
 मागारादैकोल्लुकमुदपात्रमित्येतत्समादायोदक्षो भिक्षस्य तां
 दिशं वन्ति यत्रास्य खलतमिरिणः स्पष्टं भवति प्रदरो वा^४
 तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधाय संपरिस्तीर्य पर्णमयेन सुवेणापा-
 १० मार्गसक्तुहोति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽग्निनोर्वाङ्मर्मा
 पूष्णो हस्ताभ्याः रचसो वधं जुहोमि स्वाहेति^५ इतः रच
 इति सुवमनुग्रहरत्यवधिग^६ रच इत्युपतिष्ठते^७ १५ अदस्ते
 तद्ददात्यथापो व्यतिषिष्य परास्य पात्रमनवेचमाणा प्राचन्ति
 हस्तपादाग्रप्रच्छाद्यैतेन यथेतमेत्येन्द्रतुरीयेण सः स्नां करोत्यव
 १६ नवमे ऽङ्गि पूर्वाणि देविकाह्वीः^८ चि निर्वपत्यनुमत्यै चरुः
 राकायै चरुं धात्रे पुरोडाशं दाद्रुशकपालमित्यन्वाहार्य-

१ निरुहति Be T.

२ जुवाकृतीभिः M Be U; जुवाकृतीर० BT Be 11.

३ पञ्चभिर om. Be BU.

४ इति om. Be BU.

५ अनुग्रहत्याव० Be BU.

६ उपतिष्ठते MT Be 11, but ḍp. Ap. xviii. 9. 18.

७ om. B Be U.

मावाच^१ वसन्तरी^२ ददात्य^३ दग्ने ऽग्नितराणि दिविका-
 हवी^४ वि निर्वपति विनीवा^५ च^६ हु^७ च^८ भाच^९ ह^{१०}
 पुरोडाशं दादग्नकपालमित्य^{११} मावाच^{१२} वसन्तरी^{१३} ददा-
 त्य^{१४} कादग्ने ऽग्निं विधु^{१५} प्रतिपद्यत चाग्रावे^{१६} निर्वप-
 त्य^{१७} वेण्वनेकादग्नकपालं^{१८} वेण्वं^{१९} चिकपा^{२०} वामनमृषमं^{२१}
 वह्निं ददात्य^{२२} दादग्ने ऽग्न्यग्रीवोमीयनेकादग्नकपालं^{२३} निर्वप-
 तीन्द्राचोमीयनेकादग्नकपालं^{२४} सौम्यं^{२५} च^{२६} वधुं^{२७} ददात्य^{२८}
 चयोदग्ने ऽग्निं सोमापौष्णं^{२९} च^{३०} निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं^{३१} च^{३२} पौष्णं^{३३}
 च^{३४} ह्यमं^{३५} ददात्य^{३६} चतर्दग्ने ऽग्निं वैश्वानरं^{३७} दादग्नकपालं^{३८}
 निर्वपति^{३९} हिरण्यं^{४०} ददात्य^{४१} पञ्चदग्ने ऽग्निं वारुणं^{४२} यवमयं^{४३}
 च^{४४} मशं^{४५} ददाति^{४६} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

अथैनमामावाखेन हविषेजान् रत्नानि पर्यवस्यन्ति^१
 दक्षिणतो वोदक्षो पश्चाद्वा प्राञ्चस्तेषामवसितानां ब्रह्मैव दक्षि-
 णार्थो वापरार्थो वा^२ भवति^३ ४° यत्किंच यज्ञपरिभोजनं^४
 ब्रह्मण एव^५ तद्गृहे^६ भवत्यथारण्योरग्रीवमारोह्य ब्रह्मणो^७ १५

१ इति om. T Be 11 U.

२ •नरं Be 11 T.

३ om. B Be U; the word should be supplied, also Vol. i. p. 264, 4.

४ इति om. all the MSS.

५ •नृती Be 11 T.

६ पर्यवस्यन्ति B Be U.

७ om. Be 11 T.

८ •भाजनं B Be U.

९ Thus M Be 11 T; एवेत • B Be.

महानध्यवसाय मथिलाग्रौनिहत्येकादशकपाशं चरं निर्वापति
 प्रज्ञातो महे । प्रतिपुष्टं ददात्येकरोरग्रीष्ममारोह
 स्नान्येवाभ्यायतनान्यभिप्रव्रजति । तं यत्तमनुमन्वयते ऽयं वो
 राजा वृषहा राजा भूत्वा वृषं वधादित्यं स्नान्येवाभ्याय-
 १० न्यवसाय मथिलाग्रौनिहत्येकादशकपाशं चराम्ने पुरोडाग्रमेका-
 दशकपाशं प्रतिनिर्वपत्यैतदहः । सेतायै सेतवत्यायै पयो
 दोहयित्वा समातय्य निदधात्यं वो भूते ऽरण्योरग्रीष्ममा-
 रोह्य राजन्यस्य महानध्यवसाय मथिलाग्रौनिहत्येकादश-
 कपाशः राजन्यस्य महे । पशुभं ददाति । तथारण्योरग्री-
 १० ष्ममारोह्य स्नान्येवाभ्यायतनान्यभिप्रव्रजति । तं तथैव यत्त-
 मनुमन्वयते । यत्तयस्य महे यत्तते ययो ऽनुमन्वयते ऽयं वो
 राजा वृषहा राजा भूत्वा वृषं वधादित्यं स्नान्येवाभ्याय-
 तनान्यवसाय मथिलाग्रौनिहत्येकादशकपाशं चराम्ने पुरोडाग्र-
 मेकादशकपाशं प्रतिनिर्वपति । प्रज्ञातमेवास्मैतदहः सेतायै
 ११ सेतवत्यायै पयो दोहयित्वा समातय्यैव निदधात्यं तृतीये
 ऽज्यादित्यं चरं मथियै महे । धेनुं ददात्यं चतुर्थे ऽङ्गि भगाय
 चरं वावातायै महे । विचिन्तगर्भां पटौर्हौ ददात्यं पञ्चमे ऽङ्गि

१ रोष here and infra sometimes B Be U.

२ जीवन्ति MT Be Be 11 ; •इति B.

३ प्रति om. MT Be 11 but cp. Āp. xviii. 10. 28.

४ यव after स्नानि om. MT Be 11 ; •व्रजति T Be 11. B ; •व्रजन्ति M Be.

५ Thus MUB Be ; यव om. Be 11 T.

६ यव om. Be BU.

मैर्द्धनं चरुं परितृप्ते षडे कृष्णाणां त्रीहीणां कृष्णनिर्भिक्तं ।
 कृष्णां कृष्णं ददात्यथ षडे ऽङ्गाभ्येयमष्टाकपासः सेनाभ्यो
 षडे । चिरस्थं ददात्यथ सप्तमे ऽङ्गि वाहनं दशकपासः
 सूतस्थ षडे । मृगानिरष्टं ददात्यष्टमे ऽङ्गि माहनः सप्त-
 कपासं ग्रामस्थो षडे । शृगिं ददात्यथ नवमे ऽङ्गि चाविचं
 द्वादशकपासं सप्तमृष्टे । उपध्वस्थं ददात्यथ दशमे ऽङ्गाभ्यिचं
 द्विकपासः संप्रहीतुमृष्टे । सवाद्यौ ददात्यैकादशे ऽङ्गि पौष्णं
 चरुं भागदुधस्थ षडे । श्यामं ददात्यथ द्वादशे ऽङ्गि रौद्रं
 गावीधुकं चरुमचावापस्थ षडे । श्रवसमुदारं ददाति । प्रसिद्ध-
 मेवास्तेतदहः^१ श्वेतायै श्वेतवस्त्रायै पयो दोहयित्वा^२ समातयैव^३ १०
 निदधात्यथ चयोदशे ऽङ्गि मैत्रावरुणस्थं भवति । ॥ ५ ॥

अथ वै भवति श्वेतायै श्वेतवस्त्रायै दुग्धे स्वयंमूर्ते स्वयं-
 भयितं आज्यं आश्रत्य पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै
 कर्णांश्चाकर्णांश्च तण्डुलान्विचिनुयादित्यथ वै भवति स्वयं-
 कता वेदिर्भवति स्वयंदिनं बर्हिः स्वयंज्ञत इध्वा इति । राजै-
 वाद्यः^४ स्वयं कर्मभिः पूजितो भवति । स^५ स्वयमेव वेदिं
 करोति स्वयमिषावर्हिः संनक्षति स्वयमाश्रत्य पात्रं चतुःस्रक्तिं^६

^१ Thus B Be U ; प्रसिद्धमेवास्तेन द्वादशाहं M ; अथ प्रसिद्धमेवास्तेद्वादशाहं
 T Be 11.

^२ दोहयित्वा दोहयित्वा M.

^३ समातयसमातयैव M ; तानर्धमासादयैव Be 11 T.

^४ corrected ; राजैवाद्यसु M Be BU ; राजैवेद्यं Be 11 T.

^५ om. T Be 11.

^६ चक्ति T Be 11, but ep. Ap. xviii. 11. 2.

करोति^१ स्वयमवपन्नायै ग्राह्यायै कर्णाऽऽकर्णाऽऽश्च तण्डुला-
 न्निचिनीत्यथ वै भवति ये कर्णाः स, पचसि बार्हस्पत्यो ये
 ऽकर्णाः स आग्ने मैत्र इत्यथोत्तरतो भस्मभिश्चान्नान्नाराभिरुक्त
 तेषु जवं पाचमधिश्रित्य तिरः पविचमाव्यमानीय^२ तिरः^३
 ५ पविचमकर्णाकोष्य^४ तेन^५ बार्हस्पत्यमपिदधाति^६ तं तथापि-
 हितमन्तर्वशादादयति^७ समानं कर्मा प्रयाजेभ्यः पक्षं
 प्रयाजानिद्वोदङ्गत्याकम्य सऽस्त्रावेण बार्हस्पत्यमभिचार्य मैत्र-
 मभिचारयति^८ बार्हस्पत्येन पूर्वेण प्रचरत्यथ मैत्रेण^९ बार्ह-
 स्पत्यस्य पूर्वस्य स्निष्टकृते उवद्यत्यथ मैत्रस्य^{१०} बार्हस्पत्यस्य पूर्व-
 १० स्नेहामवद्यत्यथ मैत्रस्यान्नाहार्यमासाद्यैतामेव श्वेताऽऽश्वेतवत्यां
 ददाति^१ संतिष्ठते मैत्राबार्हस्पत्यऽहविः^२ ॥ ६ ॥ द्वितीयः ॥
 अथैतस्मिन्नेव पूर्वपक्ष उक्त्वायाभिषेचनीयाय दीक्षते^३
 तस्यापरिमिता दीक्षाः ऋषुपसदः^४ स तथा राजानं क्रीणाति
 अथा मन्वते ऽमावास्यायै ने यज्ञिये^५ ऽह्न्युत्या संपत्यत इति^६

१ याचति B Be U.

२ Thus M; Be BT om. आव्यमानीय तिरः पविचं and Be BU have
 कर्णान् i.s.o. चकर्णान्।

३ अभिद० Be 11 T.

४ तैममपिचित० T Be 11.

५ Thus MB Be; यज्ञीये U; यजनीये T Be 11; this latter might
 be the right reading, but as the expression यज्ञिये ऽह्न्यु occurs
 several times infra, xvii. 55-61, without any various reading,
 I did not venture to write यजनीये in the text.

तस्य तथा संपद्यते ' उप प्राचसीयेन चरति ' प्राचसीयेन
 चरित्वा पदेन चरति ' पदेन चरित्वा रोहिते ' चर्मणि
 राजानं क्रीलोद्गातिष्वं निर्वपत्यातिष्येन प्रचर्षाचान्द्रसुप्रसङ्गि-
 चरत्वाहवनीयं प्रचर्षत्याहवनीयं प्रचर्ष रचवाहने सद्यो-
 हविर्धनि संमिनोति ' रचवाहने सद्योहविर्धनि संमित्याग्नी-
 षोमौ प्रचर्षत्वाग्नीषोमौ प्रचर्ष्य दूपस्थावृता दूपसुप्राचयति ' ५
 स्वर्त्तनं दूपसुत्सृज्याग्नीषोमौयं पशुमुपाकरोति ' तस्य प्रसिद्धं
 वपया चरित्वा वसतीवरीर्गच्छत्यथ पशुपुरोडाशं निर्वपति ' १०
 तमनुवर्त्तन्ते ऽष्टौ देवसुवाहू हवींश्चयमे गृहपतय इत्येतानि ' १५
 तेषामुक्तं चरणं यथाग्नेर्विधायाभिधानाः पुरोडाशाः संति- १०
 वन्ते ' पत्नीसंयाजानाः पशुर्हृदयशूक्ष्मा इत्येके ' ऽचैतानुनु-
 भोगनुदिग्रमावच्छयत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पक्षाश्चि
 विशिष्योपवसन्वप्यातो महाराच एव बुध्यन्ते ' प्रातराज्यानि
 गृहीत्वा राजानमुपावहत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति ' परि-
 हृत्ते प्रातरनुवाके ऽपो ऽप्येत्यद्विचदेत्युक्त्य ' कृतमुपैति ' १५
 प्रसिद्धो ऽभिषवः ' प्रसिद्धं पक्षा गृह्यन्ते ' समानं कर्माग्निना-
 द्वादाश्विनं पक्षं गृहीत्वा दे रश्मने आदाय दूपमभ्येति ' २०
 स्वर्त्तनं दूपसुत्सृज्याग्नेयं पशुमुपाकरोति ' तस्यैवाय वपा-
 कम्भो भवति ' तथोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पति

१ Missing in M Be T, but cp. the Dvaidhasūtra.

२ •चदेत्यु• Be°J; •चदेत्यु• the other MSS.

३ om. M Be.

प्रातःकालाय । तदुक्तं वा संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति मार्गदिनाः प्रस-
 र्गात् । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं यदा गृह्णन्ते । समानं कर्मा
 दक्षिणेभ्यो । दक्षिणानि होमन्याचत्याज्यस्यासीत् । कर्तुमा-
 लुचं वाचसंस्तीतस्य वसनस्थानमायां दशावां निष्कारज्जुः प्रप-
 १० यिता । भवत्येतत्समादायाहैहि । यजमानेतुत्तरेणाग्नीध्रीयं
 परीत्योत्तरेण सदः परीत्यायेण ग्राक्षां तिष्ठते प्रतिप्रक्षाच
 एतानि ग्राक्षाणि प्रयच्छत्यथाहैहि यजमानेति । यथ एष
 दक्षिणे ओषन्ते रथवाहन आहितो भवति । तमुपावहर-
 तीन्द्रस्य । वज्रो ऽसि वार्ष्णेज्ययायं वृचं वधादित्यथैनं धूर्म-
 १० हीतमन्तर्वेद्यभ्यवर्तयन्ति । तूष्णीमयाश्चक्षान्यसूत्रयति तूष्णी-
 मथ दक्षिणं योग्यं युनक्ति । मिचावक्ष्यथोक्ता प्रशास्त्रोः
 प्रशिषा युनक्ति यज्ञस्य योगेनेत्यास्य पृष्ठं मर्ह्यते तूष्णी-
 मेवमेवोत्तरं योग्यं युनक्ति । तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनि-
 युनक्ति । तयोरेवमेव पृष्ठे मर्ह्यते । एतस्य योगमनु
 ११ सर्वमाशिवद्युज्यते । ऽधिकक्षान्दक्षिणः कुर्वन्ति । प्रष्टुयन्ति
 वासोभारान्सनानां । दशासु निष्कारज्जुः प्रयथ्यन्ति । पूगग्रो
 दक्षिणा आयातयत्यथ सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोति ।

१० यितो MSS.

११ नीलतीत्वेन M.

१० चरती Be BU ; चरति MT Be 11.

११ Thus M only ; भ्यवर्तयन्ति T Be 11 U Be ; भ्यावर्तयन्ति B.

११ Here Be BU ins. तस्यैवमेवोत्तरतः प्रष्टुमुपनिषुनक्ति ।

११ Thus MB Be U ; प्रष्टुमुपनिषु T Be 11.

मयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति 'सृज्यन्ते' दक्षिणा • दक्षिणापथेन^१
 ४ यत्किंचिद्ददाति^२ हिरण्यमुखमेव ददात्यथ वाचाऽथवा^३
 युक्तानि^४ गोश्वश्वः हस्तिपुरुषमन्ततो^५ । ऽदत्ता एवैते रथा
 अतिवर्तन्ते^६ । नैते^७ ऽन्यस्य सन्त आशिं धावन्ति^८ । मनसैव
 स्वरथमध्वर्यवे ददाति^९ । मंगशा चतुष्पात्तेषु^{१०} ब्रह्मण आदि-
 ञ्जति^{११} । मंगशा समनुदिश्य^{१२} दक्षिणास्त्रिभिर्मन्त्रतृतीयैश्चरति^{१३} ।
 सीदन्ति नारायणसा आयायिता दक्षिणस्य हविर्धानस्त्रापा-
 लस्वमधोऽधो^{१४} माहेन्द्राय^{१५} ॥ ७ ॥

अथ याचति वैतसं^{१६} द्रोणकलशः षोडश^{१७} वायव्या-
 म्यथास्त्रैतत्परस्तादेव^{१८} षोडशतर्था आपो दिग्भ्यः संभृता^{१९} १०

१ सृज्यन्ते T Be 11.

२ यत्किंचिद् M.

३ Thus M; उत i.s. of अथ T Be 11; B Be again (cp. supra p. 73, 10) अनापि i.s.o. अथ ।

४ Thus MUB Be; हस्तिदासपुत्रः T Be 11.

५ Thus M only; अतिनिवर्तन्ते Be BU; अतिपतन्ते Be 11 T.

६ चतुष्पात्तेषु all MSS. exc. M which has चतुष्पात्तेषु; one copy of Bhav. has the word with ā, another with a, cp. Ait. Br. viii. 20, 2.

७ Thus MB; समनुदिश्य Be U; सङ्गृह्य Be 11 T.

८ चरति M; चरन्ति the other MSS.

९ स्त्रावास्त्रावः Be (acc. m.).

१० च iha. MT Be 11.

११ षोडशं M.

१२ यता i.s.o. एव Be BU.

१३ Thus M Be; संभृता BU; सवाहता Be 11 T.

दक्षिणस्य^१ इमिर्धानस्य प्राच्योऽच्योतीत्युपसक्तमिति-
 चित्ताः शेरते^२ तासां वदन्त्यः पूर्वाद्यां भवन्ति चारुत्वाद्ये
 उपराद्याः^३ स वदन्तीरभिजुहोत्यर्थेन आपो देवोर्मधुमतीर-
 गृह्यजूर्णसती राजसूयाय चितानाः । चाभिर्मिषावदन्त्याव-
 ५ विज्ञान्याभिरिन्द्रमण्यवत्यरातीः ॥^४ राहदा^५ स्य राहं दत्त
 स्यादेति^६ गृह्णाति पर्यमवेन राहदा स्य राहमसुभा चासुधा-
 यथायासुस्य पुचायासुस्य पौचाय दत्तेत्यपां पतिरस्येत्यपां प-
 तोयाः पुंनाचो^७ वोत्सस्य^८ वसुद्रिषा वा^९ दृषास्यूर्मिरित्यौर्ग्या^{१०}
 दृषसेनोऽसीति पष्वस्या^{११} वज्रसित स्वेति कूप्या^{१२} मरुतामोज
 १० स्वेति निवेद्याः^{१३} सूर्यवर्चस स्वेत्यतिदृष्ट्याः^{१४} सूर्यत्वचस स्वेत्यात-
 पति वर्णा^{१५} मान्दा स्वेति द्वादुन्यो^{१६} वाशा स्वेति दृष्ट्याः^{१७}
 वक्ररी स्वेति गोरुहस्या^{१८} विम्वभृत स्वेति पयो^{१९} जनभृत स्वेति
 दध्यग्रेस्तेजस्या स्वेत्याज्यमपामोषधीना^{२०} रस स्वेति मध्वच

^१ Thus Be BU Bhav.; उत्तरस्य MT Be 11.

^२ Thus M Bhav.; पुत्राकोपासस्य Be U; पुत्राका वासस्य B; पुत्रा-
 नेनास्य Be 11 T.

^३ Thus M Be 11 T and the best MSS of the Karmānta-
 sūtra; परिवेद्याः B Be and Bhav.; निवेद्य the Vājasaneyins.

^४ Thus only M and Bhav.; सूर्यवर्चसस्वेतिदृष्ट्यां Be 11 T.; •स्वेति-
 दिष्ट्याः Be; in BU the passage is missing; the Karmānta MSS.
 read चाभिदृष्ट्याः ।

^५ Thus M Be; the other MSS. defective.

^६ Thus M Be Bhav.; वर्णा Be 11 T; but cp. TS. VII. 4. 13.

सारस्वतीरभिजुहोत्यपो^१ देवीमधुमतीरगृह्णन्स्वती राज-
 सूयाय चितानाः । याभिर्मिचावहणावभ्यषिञ्चन्याभिरिन्द्रमन-
 वक्षत्यरातीः ॥ राइदा स्य राइं दत्त स्नाहेति^२ गृह्णाति पर्ण-
 मयेन राइदा स्य राइममुष्मा आमुष्यायणायामुष्य पुचायामुष्य
 पौचाय दत्तेत्यथैना वैतसे द्रोणकलशे समवनयति देवीरापः ५
 सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्षः क्षत्रियाय वम्बाना
 इत्यथैना० अन्तरेण होतुस्य धिषिण्यं ब्राह्मणाश्च० सिनस्य
 सादयत्यनाष्टष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्षः क्षत्रियाय दधती-
 रित्यथ ये ऽर्थ्याः^३ प्ररेका अध्वर्योस्तानावसथ० हरन्त्यथ ये^४
 ऽनर्थ्याः^५ अपस्तानभ्यवरन्त्यनभिजिताना० सारस्वतीनां वसती- १०
 वरीर्दशपेयाय परिग्राहयन्ति^६ ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥

अथात्रैव तिष्ठन्यासति दर्भनाडी० ग्रतमान०^७ हिरण्यं
 चत्वरि नानावृक्षाणि पात्राणि^८ तार्यं क्षोष्णीषं चैकग्रतं च
 दर्भपुञ्जीलानि दधुदुम्बर० शष्पाणि धनुस्त्रेषू० सेति^९ स
 दर्भनाद्या० ग्रतमान० हिरण्यं प्रगृह्णात्यनिष्ठष्टमसि वासो १५
 बन्धुस्तपोजा इत्यथैनदैतसे^{१०} द्रोणकलशे ऽवदधाति सोमस्य

१ Thus M Be U ; the other MSS. more or less corrupted.

२ तौथ्याः M Be 11 T.

३ येनैतैर्या M Be 11 T.

४ ३ ins. T Be 11.

५ यानि ins. Be BU.

६ इति om. Be BU.

७ Thus M only ; अथैतदे Be BU ; अथैतदे Be 11 T.

दाधमसीति^१ । हिरण्येनोत्पुनाति शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामि
 चन्द्रास्रन्नेणामृता अमृतेन स्वाहा राजसूयाय चिताना इति^१
 गृह्णाति पर्णमयेन सधमादो द्युम्निनीरुर्ज एत अनिमृष्टा
 अपत्यवो वसानाः । पस्यासु चक्रे वरुणः सधस्यमपाः प्रिशु-
 १ मादितमास्त्रन्तरिति^१ । पुरस्तादासीनाय ब्रह्मणे प्रयच्छत्येतथैव
 गृहीत्वा दक्षिणत आसीनायौदुम्बरेण राजन्याय प्रयच्छत्येत-
 थैव गृहीत्वा पश्चादासीनायाश्चत्येन वैश्याय प्रयच्छत्येतथैव
 गृहीत्वोत्तरत आसीनाय नैययोधेन जन्याय प्रयच्छत्येत^१
 प्ररेकमाग्नीध्र^१ इत्वापिधाय^१ प्रज्ञातं निदधात्यथ यजमानं
 १० तार्यं परिधापयति चक्षस्थोऽध्वमसीति^१ चक्षस्थ योनिरसी-
 त्यासजते^१ तार्यमभीव नाभिसुष्णीषं पर्यस्यत्येनमेकशतेन
 दर्भपुञ्जीलैः पवयति नित्येन पवनेनाथैनमुन्मृज्ज्वाश्रयति^१
 दध्नुदुम्बरं शय्याणीत्यथैनमाविद्धिः प्राञ्चमानयत्याविजो
 अग्निर्गृहपतिरिति सप्तभिरनुच्छन्दसमर्थेन यजमानायतने
 १५ तिष्ठन्नं प्राहैष वो भरता राजेति येषां अष्टौ^१ भवति^१
 • सोमो ऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेतीतरे प्रत्याह्वरथास्मै धनुः

१ Thus M only (reading however एनं i.s.o. एतं); Be U om. .
 आग्नीध्रं . Be 11 T are wholly corrupted.

१ Thus M Be B U ; चासचते Be 11 T ; Bhav. reads सचते or
 चासचते ।

१ Uncertain reading : •मुन्मृज्ज्वाश्रयति M U Be B ; T Be 11
 totally corrupted : •मुहूर्वरमाश्रयति ।

१ Thus T Be 11 ; राजा M'U Be B.

प्रयच्छतीत्यस्य वज्रो ऽसि चार्धमन्त्रवाचं दृष्टं यथादिति शशु-
बाधना खेतौषध्बुध्बो^१ बाधध्वमितीतरः^२ प्रतिगृह्णाति पात
मा प्रत्यक्षं पात मा तिर्थक्षमन्त्रं मा पात दिग्भ्यो मा पात
विंशभ्यो मा नांशभ्यः पातेत्यथ, हिरण्यवर्णावुषसा^३ विरोक
इति चिष्टुभा^४ बाह्व उद्गृह्णात्यथैन^५ स^६ग्रासि मनसैव दिशो ॥
ऽनुप्रक्राम मनसोर्ध्वमनूजिह्वीत्यथैन^७ वाचयति ॥ ६ ॥

समिधमातिष्ठोयामातिष्ठ विराजमातिष्ठोदीचीमातिष्ठो-
र्ध्वमातिष्ठेत्याचैव^८ तिष्ठन्याचति माहृतं चैकविंशतिकपासं
वैश्वदेवी^९ चामिचां^{१०} तस्य यो ऽरण्ये ऽनुवाक्यो गण्यस्तेन
मथमानि कपासान्युपहितानि भवन्ति राजसूयगणाभ्यामित- १०
राशि^{११} ताभ्यां चरति^{१२} मरुद्भ्यो ऽनुब्रूहि मरुतो यजेति
विश्वेभ्यो देवेभ्यो ऽनुब्रूहि विश्वान्देवान्यजेत्यनिष्टस्त्रिष्टकते^{१३}
एवैते हविषो^{१४} अपिधाय^{१५} प्रज्जाते निदधात्यथ याचति शार्दू-

१ Before ने T Be 11 ins. : यवाक बाधंत इति शार्दूल, cp. TBr. I. 7. 6. 8.

२ Thus M Be 11 T; वाचयध्वमि. Be BU.

३ Be BU चिर् or चि, but cp. T Br. I. ५.

४ Emended; •ध्वमनूजिह्वी• M; •ध्वमनूजजोष्वी• T Be 11;
•ध्वमनूजिह्वी• Be BU; cp. TBt. I. 7.7.2 and Hir. XIII. 15: मनसो-
र्ध्वमनूजिह्वीते ।

५ वाच om. Be BU.

६ All the MSS. exc. M om. च ।

७ चरति M T Be 11.

८ Before चमिचलि. M T Be 11 ins. चामिचया चरति ।

९ Thus M Be BU ; हविषि भवतीपिधाय T Be 11.

अथर्म सुवर्णरजतौ च^१ इक्षौ वाराहौ उपानहौ सीधं च
 सोहितायधं च^१ दक्षिणतः क्रीव आसौ^१ ऽथ पुरस्तादभिषे-
 कस्य षट् पार्थानि जुहोत्यग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहेत्यथ
 यजमानायतने ग्रादूलक्ष्मं प्राचीनघौवमुत्तरकोमोपसृणीति
 १० सोमस्य लिषिरसि तवेव मे लिषिर्भूयादिति^१ तद्यजमानं
 प्राक्षुमुपवेष्ट्य सुवर्णरजताभ्यां इक्ष्वाभ्यां पर्युपास्यत्यमृतमसि
 मृत्योर्मा पाहोत्यधस्ताद्रजतमुपास्यति दिद्योन्मा पाहोत्युपरि-
 टात्सुवर्णं^१ शताद्वयमथावेष्टा दन्द्मशूका इति दक्षिणत
 आसीनं क्रीव^१ सीधेन विधति^१ सव्येन पादेन सोहिता-
 १० यधं निरस्यति निरसं नमुचेः शिर इत्यत्रास्मा अभिषेकाभ्यां-
 ग्र्यद्वयं^१ ताम्बो ऽवेचते ॥ १० ॥

सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवस्य वे । ते ते वाच^१
 सुवन्तां ते ते प्राण^१ सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते-ते
 ओच^१ सुवन्तामित्यथ ब्रह्मणः^१ पाचमाद्वय तेनाभिषिञ्चत्यध्व-
 १० र्धुर्वेव^१ यजुर्जपत्यभिषिञ्चन्तीतरे सोमस्य वा शुक्लेनाभिषिञ्चा-
 १० न्यग्नेस्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
 मरुतामोजसा चक्षणां चक्षपतिरस्यति दिवस्याह्नसावित्यध्वार्धा

१ op. MB.

१ Thus M; संप्रतिग्राहति T Be 11; चरति i.s. of संप्रतिग्राहति Be BU;
 Bhav. periphrases: सरोयस्यको^१

१ Thus M Be U; ब्रह्मण B; ब्राह्मणा Be 11 T.

१ तेनाभिषिञ्चत्य T Be 11.

धाराः समुन्मृष्टे समावृत्तक्षधरागुदीर्घीरहिं बुभ्रियमनुसंघर-
 न्नीक्षाः पर्वतस्य वृषभस्य वृष्टे नावस्यरन्ति स्वसिच इत्याना
 इत्यत्रैतेषामभिषेकाणां मुखे पाचे स॒स्त्रावा॒न्मवनीय^१
 प्रतिहितस्य गृहानेत्यथान्वारब्धयोः प्रतिहिते च महिष्यां च
 जुहोति प्रजापते न त्वदेतान्यन्य इत्यत्रास्मा एष प्रतिहितो
 वरं ददात्यथ प्रतिहिताय पात्रं प्रयच्छन्नाहेदं ते पात्रं दाया-
 यमसद्यदा^२ त्वाभिषिञ्चामीदं ते ऽसदित्यथैतेनैव यथेतमेत्या-
 ग्नीध्रे^३ प्ररेकं जुहोति रुद्र यत्ते क्रथौ परं नाम तस्मै ऊतमसि
 यमेष्टमसि स्वाहेत्यत्रास्मै धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादप्रत्तं
 भवति ^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोन्नन्धभ्यषेच्ययमसावामुधायणो ऽमुष्य १०
 पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य नप्ता राजसूयेनेत्यथ भूर्भुवः सुवरिति
 वाचं विमृजते ^२ दाभ्यां मुखं विमृष्टे ^३ गायत्रान्विष्णुक्रमान्क-
 मये^४ ^५ ऽथोपरिष्ठादभिषेकस्य षट् पार्थानि जुहोतीन्द्राय
 स्वाहा घोषाय स्वाहेति ^६ दादश भूतानामवेष्टीर्जुहोति
 प्रथित्यै स्वाहान्तरिचाय स्वाहेत्यत्रैतयोर्हविषोः स्विष्टकृता १५
 चरत्यथेने अपिधाय प्रज्ञाते निदधाति ^७ ॥ ११ ॥

अथ वाराहौ उपनिहन्नुपसृजते पशूनां मन्युरसीति

१ ० वावमवनीय M.

२ Thus M, which omits only यदा, bñt ep. infra XII. 13 s. f. ;
 दायादप्यदा Be U ; the other three MSS. are wholly corrupted ;
 my copies of Bhav. read चदु i.s.o. चसदु ।

३ आग्नीध्रे om. Be BU.

४ Thus Be 11 T ; गायत्रान्वि० MU Be B.

दक्षिणे पादेः नवेव मे मन्युर्भूयादिति सव्ये^१ ऽथेमामभिमृ-
 शति नमो मात्रे पृथिव्या इति^२ तस्यां दक्षिणं पादमुपावह-
 रति^३ माहं मातरं पृथिवीं हिःसिषमिति मा मां माता
 पृथिवी हिःसीदिति सव्यमथान्तरेण चात्वात्तोत्कराबुद्धिप-
 ५ निष्कामति^४ विष्णोः क्रमो ऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णो-
 विंक्रान्तमसीत्युत्तरत एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^५ तान्दृष्ट्वैव
 प्रतिहितो ऽवनिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिज्यं कृत्वा
 रथमातिष्ठति मरुतां प्रसवे जेषमित्याप्तं मन इति कूबरम-
 भिनिग्रथते^६ तं तदानीमेव प्रतिहितो ऽन्वातिष्ठति प्रससा-
 १० हिषे पुरुहूत ग्रन्थनिति^७ त्रिष्टुभान्वारभत इति ब्राह्मणमथ^८
 प्रतिहिताय^९ धनुः प्रयच्छन्नाह राजन्य एष षट्त्रिंशत्सु
 ग्रन्थाप्रव्याधेषु निर्जयेन^{१०} सहस्रेणावधितस्तस्मा^{११} इधुमस्यतादपै-
 न^{१२} राधुताज्जिलेन^{१३} दक्षिणापथेनात्याकुर्वतादिति^{१४} राजन्य

१ Thus MT Be 11; उपवहति Be BU.

२ निष्कामति Be 11 T Be BU; •नष्कामति M; Bhav. reads the plural, cf. p. 75, 3.

३ Thus corrected (cp. p. 79, 2; 105, 16); •विनिग्रथते M Be U;
 •विनिग्रथते B; •विनिग्रथते Be 11 T.

४ Thus M only; ब्राह्मणं सति प्रतिहिताय Be 11 T; ब्राह्मणमथ प्रतिहिताय Be BU.

५ Thus MU Be B; निर्जयेष Be 11 T.

६ Thus Be BU; •वधितस्तस्मा M; •वसीततस्मा Be 11 T.

७ Thus corrected; •मस्यतादपेन Be 11 T; •मस्यतादपेन M;
 •मस्यतादपेन Be BU.

८ Thus corrected; •धुताज्जिलेन Be BU; •धुताज्जिलेन T Be 11;
 •धुताज्जिलेन M.

एव सश्रिटो^१ भवति राजपुत्रस्य इषुमसिष्यति^२ स मा-
रास्यति^३ तस्मा उत्तरवर्ग्यं^४ संन्यसेषु^५ प्रयच्छतादिति^६ स
तथा करोति^७ ॥ १२ ॥ चतुर्थः ॥

‘अथाहाभिसर्प’यजमान माहेन्द्रं यदं गहीध्यामीत्यन्वारम्
यजमाने माहेन्द्रं यदं गृह्णाति मन्त्रा इन्द्रो य जोजसेत्यनु- ५
द्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि महेन्द्राय त्वा जुष्टं गृह्णामीति^८ परि-
मृश्य सादयत्येष ते योनिर्महेन्द्राय त्वेत्यथैताम्यणीन्यासति
राजतमौदुम्बरं शौवर्णमिति^९ त एते^{१०} नानासूत्रेण्योता
भवन्ति^{११} तानुत्तरस्य इविधानस्य मध्यमे वृक्षे प्रपथ्याप
उपसृष्ट्य बहिषौ आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा शोचमुपा- १०
करोति^{१२} सुवते माहेन्द्राय^{१३} प्रस्तुते सावि संप्रैषमाहाजिह्वत

१ Thus corrected; संश्रद्धो M; श्रिटो T Be 11; संश्रिक्को Be BU.

२ Thus corrected; इषुमासिष्यति Be BU; इषुमसिष्यति M; इषु-
मस्यति T Be 11.

३ Thus corrected; परास्यति MSS.

४ Thus M Be BU; वर्गेय T Be 11.

५ Thus M; संन्यसेषु T Be 11; संन्यसेषु Be BU. I subjoin the
vivarāṇa of this difficult passage as found in my two copies:
राजन्वाः चविषः यथ पठन्तिस्तु गृह्याचेषु जेतव्योऽन (read •येन) भीषचेषा-
वसितः स्थितः तस्मै राजन्वाय इषुमस्यतादित्याग्निष यमसपराङ्मुना (sic) नोपरि
प्रक्षार्पन् (sic) पार्श्वे विध्यतो जिह्वा तं दक्षिणापथेन दक्षिणावर्तमानेन जयेति
चविषः पूर्यते श्रिटो (read संश्रिटो) भवति राजपुत्रस्य इषुमस्यति स त्वा नोपरि
क्षिपति तस्मै उत्तरवर्ग्येन तमप्रक्षिप्तं (read •पक्षि • ?) संन्यस्य इदादिति त्वेव
संन्यस्य प्रयच्छति ।

७ om. MT Be 11.

आभि धावत दुन्दुभीन्समाग्नताभिषोतारो^१ ऽभिषुणुताग्नौदा-
 शिरं विनयोऽखलमुदादय प्रतिप्रस्थातवोरुणमेककपाशं निर्वपं
 सौम्यस्य विद्वीति^२ यथासंप्रैषं ते कुर्वन्ति^३ धावन्वाजिसृत^४
 आग्नन्ति दुन्दुभीन्संप्रवदन्ति वाचः^५ संप्रोदिता^६ वाचो ऽनुम-
 न्नयते^७ ग्राम्यन्ति घोषाः शस्त्राय^८ होच एषोत्तमेति प्राञ्ज-
 होतुः कालात्पराङ्मावर्तते ऽध्वर्युरग्येनमाह्वयते होता^९ प्रत्या-
 ह्वयते ऽध्वर्युः^{१०} श्रूयति^{११} प्रतिगृणाति^{१२} प्रसिद्धमुक्थं प्रति-
 गीर्यं प्राङेत्योद्यच्छत एतं माहेन्द्रं यदमनूद्यच्छन्त इतरानुपो-
 द्यच्छन्ते नाराग्रश्रसानथाआवयत्यो आवयन्तु औषडुक्थशा
 १० यज सोमस्येति^{१३} वषट्कृतानुवषट्कृते दिर्जुहोति^{१४} तथैव दिर्दि-
 नाराग्रश्रसाननुप्रकल्पयन्ति^{१५} दिर्जतो माहेन्द्रः परिशेत्^{१६}
 आयन्ति रथा^{१७} आगतावथान्दृष्ट्वा जपति^{१८} समहमिन्द्रियेण
 वीर्येण सं मयेन्द्रियं वीर्यमित्यथान्तरेण चालासोत्कराबुदङ्गुप-
 निष्कामत्युत्तरतः^{१९} एते रथा युक्तास्तिष्ठन्ति^{२०} तान्दृष्ट्वैव प्रति-
 ११ हितो ऽवतिष्ठत्यथ प्रतिहितस्य धनुरादायाधिष्ये^{२१} कृत्वा रथ-
 मातिष्ठति मरुतां प्रसवे जेषमित्याप्तं मन इति कूबरमभिनिश्र-

१ •समाग्नताभि• MB.

२ Thus only M; संप्रवदिता T Be 11; in the other MSS. this whole passage is missing.

३ Thus MU Be B; यजन्ति Be 11 T.

४ •आवयन्तु• Be BU; •आवयन्तु• M Be 11 T. •

५ •आदायाधिष्ये• M only.

यते^१ । तं तदानीमेव प्रतिष्ठितो ऽन्वातिष्ठति प्रससाक्षिषे
 पुरुकृतं श्रूयते^२ । त्रिष्टुभाभ्यारभत इति ब्राह्मणमथ प्रति-
 स्थाय धनुः प्रयच्छन्नाद्देदं ते धनुर्दायाद्यमसद्यदा^३ त्वाभि-
 विक्ष्वाभीदं ते ऽसदित्येतेनैव यथेतमेत्यान्तरेण चात्वास्तोत्क-
 रावुपातीत्य पूर्वया द्वारा विविधानं प्रपाद्य प्राञ्च^४ रथमावर्त्य^५
 तिष्ठति^६ ॥ १३ ॥

तदेतान्मणीन्यासति राजतमौदुम्बरं सौवर्णमिति^१ सव्ये
 हस्ते राजतं प्रतिमुञ्चत इयदस्यायुरस्यायुर्मे धेहीति दक्षिण
 औदुम्बरमूर्गसूजं मे धेहीति दक्षिण एव सौवर्णं शुक्रसि वचो
 ऽसि वचो मयि धेहीत्यत्रास्मा अमित्रासुपोद्यच्छते^२ । तस्यां १०
 दक्षिणं हस्तमुपावहरति मित्रो ऽसीति वरुणो ऽसीति
 सव्यमथेनामभिमृशति^३ समष्टं विश्वैर्देवैरित्येनामपिधाय
 प्रज्ञातां^४ निदधाति^५ तदेतान्मणीनेकस्मिन्सूत्र आवयति^६
 मथ्यत औदुम्बरं करोति^७ तान्मणीवासु प्रतिषज्येतेनैव यथेत-

१ Thus M and cp. supra p. 79, 2; infra 103, 9; •सधित्रि• Be BU; •सधित्रि• Be 11; •सपित्रि• T.

२ All the MSS. are more or less corrupted exc. M, which has however •समसद्यदा; cp. supra p: 102, 7.

३ •इत्य all.

४ Plural M Be BU; singular Be 11 T.

५ हस्तमथेनामभि• Be 11 T.

६ प्रज्ञानाद्भिद• Be; प्रज्ञानं the other MSS., exc. M the reading of which is uncertain (प्रज्ञानं or प्रज्ञातां) ।

७ Thus M; आवयति Be 11 T; आवयति Be BU.

नेत्याघेणाग्नीध्रं^१ प्राञ्च^२ रथमावर्त्यवतिष्ठत्यग्नीध्रे^३ रथविमो-
चनीया^४ जुहोत्यग्नये^५ गृहपतये स्वाहेति चतस्रः जुवाङ्गतौर-
थास्यैतत्पुरस्तादेवाघेणाग्नीध्रं^६ रथवाहनं प्रागीषं योग्यकृतमुप-
स्थितं भवति^७ तस्मिन्सह संप्रहीचा रथवाहने रथमादधाति^८
५ सुवर्गादेवेनं सोकादन्तर्दधाति^९ ह्यसः शुचिषदित्यादधाति^{१०}
ब्रह्मण्येनैवमुपातद्धरति^{११} ब्रह्मणादधात्येति च्छन्दसादधातीति ब्रा-
ह्मणमथास्यैतत्पुरस्तादेव जघनेनाग्नीध्रं चतुरपस्त्रावं^{१२} वाष्टाप-
स्त्रावं^{१३} वा विमितं कारितं भवति^{१४} तस्य मध्यत औदुम्बरी-
मासन्दी^{१५} निमिनोति चक्षस्य नाभिरसीति^{१६} तस्यासुत्तरमष्ट-
१० नमधीवासमास्तृणाति^{१७} चक्षस्य योनिरसीत्यथैनामासीदत्यासी-
दन्तमनुमन्त्रयते सोनामासीद् सुषदामासीद् मा ता हि-
सीदिति^{१८} मा मा हि-सीदितीतरः प्रत्याह्वासस्रमभिमन्त्र-
यते^{१९} निषसाद् धृतव्रतो वरुणः पस्यास्वा ससाज्याय सुक्रतु-

१ *Here and infra Be 11 T every time चाग्नीध्रीयं and •ग्नीये ।

२ रथमावर्त्य • MSS.

३ Thus (cp. TBr. I.*7. 9, 5) M Be U ; •विमोचनीयाञ्जु • Be 11 T ; B corrupted.

४ •दधातीति ब्राह्मणमथैवमुपा • M ; the Brāhmaṇa (TBr. I. 7. 9. 6) . is quoted in abbreviated form by all the MSS. exc. M. •

५ Thus M, cp. infra XV. 2 and Āp. XVIII. 18. 5 ; •रथवावं U Be ; all the other MSS. and Bhav. both times •ववावं । •

६ Thus M ; उदुम्बरमं अधिवास • Be ; उदुम्बरम अधिवास • BU ; उदुम्बरमधीवास • Be 11 T ; Bhav. : उदुम्बरमसुपरिदोमाधिवास ।

७ Thus MT Be 11 ; अङ्गु i.s.o. अभि • B • Be U.

रित्येनत्वनिजः पर्युपविशति । पुरस्तादध्युपविशति
दक्षिणतो ब्रह्मा पश्चाद्भूतोद्गातोऽनुरतस्ततः^१ प्राज्ञो वोदज्ञो वा
रत्निनः^१ सो ऽध्युपमभिवदति^१ ॥ १४ ॥

“ब्रह्माश्निति^१ । त्वः राजम्ब्रह्मासीत्याह^१ अध्युः सवितासि
सत्यसव इति^१ ब्रह्माश्निति ब्रह्माणं^१ त्वः राजम्ब्रह्मासीत्याह^१
ब्रह्मेन्द्रो ऽसि सत्यौजा इति^१ ब्रह्माश्निति होतारं^१ त्वः
राजम्ब्रह्मासीत्याह होता भिषो ऽसि सुशेव इति^१ ब्रह्माश्नि-
त्युद्गातारं^१ त्वः राजम्ब्रह्मासीत्याहोद्गाता वरुणो ऽसि सत्य-
धर्मेति^१ सुहोकाश् इति चत्तारं^१ त्वः राजम्सुहोको ऽसौ-
त्याह चत्ता^१ सुमङ्गलाश् इति संपहीतारं^१ त्वः राजम्सु- १०
मङ्गलो ऽसीत्याह संपहीता^१ सत्यराजाश्निति भागदुधं^१
त्वः राजम्सत्यराजासीत्याह भागधुक्^१ सप्त पुष्टनाभो
ऽभुधापाक्षै^१ स्फं प्रथक्तीन्द्रस्य वज्रो ऽसि वार्चनस्तेन मे
रथेति^१ तेन^१ ते^१ रथसमितीतरः^१ प्रतिगृह्णाति^१ त्वः संप्रथ-
क्कति सूताय सूतयामणिने सजाताय सजातयामणिने १
संपहीत्रे ऽवावापगोव्यष्ट्याभ्यामन्तस्तेन^१ तौ^१ मध्यतो ऽधिदेव-

१ ततः om. Be 11 T.

१ Thus M only ; all the other MSS. अध्युपमभिवदति ।

१ Here and in the following lines sometimes T Be 11, sometimes Be BU are defective ; M only is in good order.

१ Thus M only ; भञ्ज (i.s.o. अञ्ज) T Be 11 ; भृत्वाच B Be U.

१ वेनमेराध्या० M ; वेनमेराध्या० Be 11 T ; वेनवेनराध्या० Be BU.

१ वेनवेनतो Be BU ; तनृजो M ; T Be 11 def.

सुदृढ्य^१ निष्ठः पञ्चाग्रतः सौवर्णनकाशिवपतो^१ । ऽथासौ
 नकाचानपच्छिद्य प्रयच्छति दिशो ऽभ्यय^२ राजाभूदिति^३ ।
 ता^४सदानीमेवाचेष्टपिसृजत्यथैतमोदनसुद्रुवते^५ । नाना^६ग्निनौ
 ब्रह्मा च यजमानस्य समाना^७ग्निनौ सूतपामणिनौ समाना^८-
 ५ ग्निनौ चत्तसंप्रहीतारौ^९ । स यो नु मताच्च इव स
 राज्ञ आसन^{१०} उपविश्य^{११} चतुःशतमचानपच्छिद्याहोद्विज^{१२}
 राज्ञ इति^{१३} । तानेव^{१४} मनाक्यमन्तानिव^{१५} कृत्वाह कृतं ब्राह्मण-
 स्तेत्यथैतमोदनसुद्रुवते^{१६} । समाना^{१७}ग्निनौ ब्रह्मा च यजमानस्य
 नाना^{१८}ग्निनौ सूतपामणिनौ नाना^{१९}ग्निनौ चत्तसंप्रहीतारौ^{२०} ।
 १० स यः पराजयते तस्यैनं कुले चत्ता पाचयति^{२१} । यावदेष
 ओदनः पच्यते तावदेष होता ग्रौनःश्रेपमाख्यापयते हिरण्यये
 कशिपावासीनस्तस्मा अर्ध्वर्धुः प्रतिगृणाति हिरण्यये कूर्चं
 आसीनः^{२२} ॥ १५ ॥

ओ^{२३} होतस्तथा होतः सत्य^{२४} होतररात्स होतरिति^{२५} ।
 १५ यद्यु वै होता नाध्येत्यन्य^{२६} उ^{२७} होचाग्र^{२८}सी ग्रा^{२९}सति^{३०} । तस्मा

१ चधीता i.s.o. उदत्य M.

२ आसनमुपविश्य M.

३ तानेवमन्त्रमन्त्र M.

४ As the MSS. with the exception of M are hopelessly spoiled, the text of the last 13 lines has been reconstructed as best possible. Only the various reading of M is given, as the var. of the other MSS. is nearly worthless.

५ MSS. exc. M ins. च, cp. XVI. 8.

६ नाध्येत्यन्यो T Be 11; चधीत्यन्य (०मुड) Be BU; तदाध्येत्यन्य M.

च प्रतिप्रख्याता प्रतिगृह्णाति ^१ परःश्रुतं भवतीति प्राज्ञाणं ^१
 यदैव श्रुतं पक्षो भवत्यथैनमेकधोदृत्य ब्रह्मण उपहरति ^१
 तस्मा एताःस्यैव मणीन्ददाति ^१ श्रुतं विषयं चतुष्पात्वेचमयं
 होषे ददाति श्रुतं विषयं हिरण्मयं कश्चिद्विशोद्भाषे ददाति
 श्रुतं विषयमथाध्वर्यवे ^१ ददाति श्रुतं विषयं खरथं तिस्रः ^१
 पञ्चाश्रुतः सौवर्णान्वाहिरण्मयं कूर्चमित्येभ्य एतन्निर्जयं ^१
 सहस्रं चतुर्धा कृत्वा ददात्यथैनमेतयासन्ध्या सद आवाहयन् ^१
 वा ^१ ब्रजत्यन्वायन्येनमेते ^१ चमसा ^१ अचैतयोर्हविषोरिडामुपकृ-
 यत ^१ इडोपकृतं माहेन्द्रं होता चैवाध्वर्युश्च ^१ संभक्षयतो ^१
 नराग्रसपीतेन नाराग्रसान् ^१ होतृचमसमेवैते चयः समुप- ^{१०}
 ह्वय भक्षयन्ति ^१ यथाचमसं चमसान्निव म इत्यात्मानं
 प्रत्यभिमृशन्ते ^१ नायाययन्ति चमसान्सर्वभक्षा मार्जयन्ते ^१
 ऽपेन्द्राय लेन्द्राय लेत्येव ^१ चिभिरुक्थ्यपर्याधैश्चरति ^१ संतिष्ठते
 माथ्यंदिनं सवनं ^१ प्रक्षपन्ति तृतीयसवनाय ^१ प्रसिद्धमादित्य-

१ सर्वां before मणौ ins. Be B; सर्वमणौ U.

१ चतुष्पात्वेचं all (also Āp. XVIII 19. 7), but cp. supra p. 96, 5.

१ Thus M; चय om. Be BU; विविधमथानध्वर्यवे T Be 11.

१ एतन्निर्जयं all.

१ आवाहयत्यावाग्रजं Be BUT Be 11; आवाहयत्याग्रजं M, but cp. supra p. 81, 5.

१ एतत्प्राचं ins. T Be 11.

० Thus MT Be 41; लेत्येव Be; लेत्येव सव BU.

० चरति M Be BU; चरति T Be 11.

यद्येव चरितानुपपन्नं गृह्यात्थोक्त्यं गृह्णाति । समानं कर्मा
 पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्त्रे धामन्यशुभं चरति ।
 तथोर्गाना मनोते^१ नाना देवते^२ नाना प्रत्यभिर्मर्गमौ^३ नाना
 वशाहोमौ समानो वनस्थतिः समानः स्निष्टकर्मैषवात्समानौडा
 ५ समान्यो दिशो^४ नाना दिश इत्येके । समानं कर्मावस्थयाद-
 धैतस्मिन्नवस्थ उपाददते चार्मपक्ष्यावुपानहौ^५ । प्रज्ञाय
 वाराहौ चार्मपक्षीभ्यामुदेति^६ । सो ऽपामन्ते जुहोत्यपां नग्ने
 स्वाहेति । विषुवति दर्भस्तम्बे जुहोत्यूर्जो नग्ने स्वाहेति ।
 पुनरेत्य^७ गार्हपत्ये जुहोत्यग्नये गृहपतये स्वाहेति । प्रसिद्धो
 १० ऽवस्थय । उदयनीयेद्येद्वा मैत्रावरुणीं वशासुपाकरोति । तस्मै
 प्रसिद्धं वपया चरित्वा नैव श्मश्रूणि वपते न केशाभ्यंतिष्ठत
 एष उक्त्यो ऽभिवेचनीयस्तुस्त्रिंशपवमानः^८ सहस्रदक्षिण
 उदवसानीयान्तः । ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

अथास्त्रैषा पुरस्तादेव जुष्टे देवयजने सप्तसु ग्रन्थाप्रव्याधेषु
 १५ ग्रन्था कारिता भवति । सो ऽचैवाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति ।

१ मनोते M Be 11 T; मनोता Be BU.

२ Thus M; देवता Be BU; T Be 11 om. this passage.

३ •मर्गमौ M; •मर्गने T Be 11; •मर्गे B; •मर्गना Be.

४ Thus M; चार्मपक्ष्या उपानहौ T Be 11; चापेक्ष्या उपानहौ BU;
 चापेक्षा उ० Be; cp. infra XVIII. 19 init.

५ Thus T Be 11; चार्मपक्षिभ्यो M; चर्मेपक्षीभ्यो B; चर्मेपक्षिभ्यो Be U.

६ Thus M; प्रातरेत्य Be BU; Be 11 T defective.

७ •तुर्लिङ्गत्वव० U Bhav.

हिरण्यं ददाति । ग्रन्थान्यास उदवसाय वसति । चारस्त्रातं
 चरं वसतरौ ददाति । द्वितीये ग्रन्थान्यास उदवसाय
 वसति । सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वंसं ददाति । तृतीये
 ग्रन्थान्यास उदवसाय वसति । पौष्णं चरः । ग्रामं ददाति ।
 चतुर्थे ग्रन्थान्यास उदवसाय वसति । बार्हस्पत्यं चरः ।
 अग्निष्टुभं ददाति । पञ्चमे ग्रन्थान्यास उदवसाय वसत्येक-
 मेकादशकपालमुपध्वंसं ददाति । षष्ठे ग्रन्थान्यास उदवसाय
 वसति । वारुणं दशकपालं । मन्वानिरष्टं ददात्यथ सप्तमे
 ऽहश्कालामध्यवसत्येतदेवाहर्दीक्षते । १ । ५थ वै भवति सद्यो
 दीक्षयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां प्रयच्छन्तीत्यथैनं ।
 तीर्थादानीय पवयित्वा पुण्डरिस्रजिनमुदानीय दीक्षणीया-
 मिष्टिं निर्वपति । तस्याः सः स्थितायां सुष्टी चैव न करोति
 कश्च न यच्छति । निदधत्यस्मा एतद्विविच्छिष्टं व्रतभा-
 जनमथ प्रायणीयामिष्टिं निर्वपति । इविष्कृता वाचं विष्कृ-
 जते । ५वास्मा एतद्विविच्छिष्टं प्रयच्छन्ति । व्रतभाजनमथ प्राय-
 णीयेन चरति । प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति । पदेन
 चरित्वा दशभिः साण्डैर्वसतरौ राजानं क्रीलोच्चातिथ्यं
 निर्वपत्यतिथ्येन प्रचर्य पुरस्तादुपसदाः सौम्यं चरं । बभ्रुं
 ददात्यथ । मध्यमे उपसदावन्तरेण लाङ्गमेष्टाकपालः । शुष्टं
 ददात्यथेपरिष्टादुपसदां वैष्णवं चिकपालं । वामनं ददात्य- १०

१ दीक्षते Be BU, दीक्षते M; दीक्षन्ते T Be 11.

१० यच्छति M Be 11 T; यच्छति Be BU.

चाहवनीयं प्रचयद्याहवनीयं प्रणीय सदोहविधानि संमिमेति ।
 सदोहविधानि संमित्याग्नीषोमौ प्रचयत्यग्नीषोमौ प्रणीय
 धूपसृष्टता धूपसृष्टयति । स्वर्गं धूपसृष्ट्याग्नीषोमीकं
 पशुमुपाकरोति । तस्य प्रसिद्धं वपया चरित्वा सारस्वतीर्वसे-
 १. तीवरीगृह्णात्यथ पशुपुरोडाशं निवेपतीऽन्तः पशुपुरोडाशः
 संतिष्ठते । पक्षीसंयाजान्तः पशुर्हृदयशूलान्त इत्येके । ऽथ
 वसेतीवरीः परिहृत्य पयाश्वि विशिष्योपवसन्त्यथातो भङ्गाराच
 एवं बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजानमुपावहत्य प्रात-
 रनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके ऽपो ऽर्च्येति-
 १०. हदैति । ॥ १७ ॥

अग्निष्टोमं कतुमुपैति । प्रसिद्धो ऽभिषवः । प्रसिद्धं गृह्य
 गृह्यन्ते । समानं कर्माग्निनाद्वादशिनं गृह्यं गृहीत्वा दे-
 रग्ने आदाय धूपमभ्येति । स्वर्गं धूपसृष्ट्याग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्य प्राजापत्यस्त्वपर उपासंभ्यी भवति । तथोः
 ११. प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातःसवनाय । पूर्वस्थां
 दारिः सूतपामण्यावुपतिष्ठतोऽपरस्थां चतुस्रहीतारौ ।
 प्रसर्पतः पृच्छतः का ते माता कां ते मातामहीति । स य

१ •हैति MT Be 11 ; •हैति Be BU.

२ om. MT Be 11.

३ •भ्येति M Be BU ; •भ्येति T Be 11.

४ द्वि M.

५ •धूपतिष्ठतो B Be U ; •धूपविर्गतो M ; •धूपविष्णु •T Be 11.

६ om. Be BU.

आ दृश्यते^१ संवादयति तः सृजन्ते^२ यो न संवादयति
 दोषवशेन तमुपावृद्धिः^३ । यच्च आह वैष्णो मे माता
 सावित्रीति^४ वाति तः सृजन्ति विप्रो विवाहान् गोशार
 इति वदन्ते^५ । देशदशाच्च सप्तसमभिसंजायत^६ । अजुधा
 प्रातःसवनः^७ संतिष्ठते । प्रसर्पन्ति माध्यंदिनाच्च सवनाच्च^८ ।
 प्रसिद्धो ऽभिषवः^९ । प्रसिद्धं पश्चात् सृजन्ते^{१०} । समानं कर्मा
 दाक्षिणेभ्यो^{११} । दाक्षिणानि कृत्वा प्राकाशावध्वर्यवे ददाति
 सृजन्मुद्राचे हस्तः^{१२} । होत्रे ऽयं प्रसोदप्रतिहर्षेभ्यो द्वादश पञ्च-
 हीमंस्त्रये वज्रा मैत्रावरुणाद्यर्षभं ब्राह्मणाच्छ्विने वाचसो
 नेष्टापोदभ्याः^{१३} । सूरि यवाचितमन्त्रावाकाशान्द्वादशमग्नीधे^{१४} ।
 भार्गवो होता भवति^{१५} । आयन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारव-
 नीयमग्निहोमसामजुधा माध्यंदिनः^{१६} सवनः^{१७} संतिष्ठते ।
 प्रसर्पन्ति तृतीयसवनाच्च^{१८} । प्रसिद्धमादित्यपरेण चरित्वापयणं
 सृजति^{१९} । समानं कर्मा पवमानात्पवमानेन चरित्वा स्त्रे
 धामग्न्यग्नेभ्यो^{२०} चरति । तथोर्गानां मनोते^{२१} । नाना देवते^{२२} ।
 नाना प्रत्यभिमर्शनौ^{२३} । नाना वसाहोमौ समानो वनस्पतिः^{२४}
 समानः स्निष्टकृत्रैववासमानौ^{२५} । समान्यो दिव्यो^{२६} । नाना

१ Thus Be BU; दृश्यते M; T Be 11 om. this passage altogether.

२ Thus M Be U; तमुपावृद्धि B; तंमुद्धति T Be 11.

३ Thus MT; सावित्रीति Be 11; सावित्रीति Be BU.

४ सवीदे MT Be 11; समोता Be BU.

५ देवते M; देवता Be BU; om. T Be 11.

६ Thus T Be 11; अभिषर्पे M; अभिषर्पे Be BU.

दिग् दक्षिणे । 'समाप्तं कर्मावश्यात्' इति । 'अथ' । 'अथ' ।
 नीचवेष्टेनैषावेषीं वशात्पुपाकरोति । तस्यै प्रविष्टुं वपसा
 चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते अश्रून्वेव वपते न केनाप्यतिष्ठत
 एषो ऽग्निष्टोमः सप्तदशो द्वापेयः सहस्रदक्षिण उदवशानी-
 ५ यान्तः । ॥ १८ ॥ पृष्ठः ॥

अथ पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजत । 'आग्नेयमष्टा-
 कपासं निर्वपत्यैकैकादशकपासं वैश्वदेवं चरं मैषावेषीमा-
 मिषां वार्हस्यत्वं चरमित्यथ वै भवति हविषोहविष इहा
 वार्हस्यत्वंमभिचारयतीति । स हविषोहविष इहा वार्हस्य-
 १० त्यमभिचारयत्यन्वाहार्यमासाद्यैतां आदिष्टदक्षिणा ददात्यथ
 द्विपशुना पशुबन्धेन यजत । आदित्यां मल्हां गर्भिणीमाल-
 भते मावतीं शुश्रिं पष्ठौही । गर्भिण्यादित्या भवत्यगर्भा
 मावत्यादित्यया पूर्वया प्रचरति मावत्योत्तरयोच्चैरादित्यायां
 आमावत्युपाश्रु मावत्यै । संतिष्ठते यथा द्विपशुः पशुबन्ध-
 १५ स्थापय सत्यकृतानां हविर्भिर्यजते । ऽग्निभ्यां पूष्णे पुरो-
 ऽङ्गां द्वादशकपासं निर्वपति सरस्वते सत्यवाचे चरः सवित्रे
 सत्यप्रसवाय पुरोङ्गां द्वादशकपासंमन्वाहार्यमासाद्य तिसृ-
 धन्ः शुष्कद्विं ददाति । तं प्रतिराजभ्यः प्रहिणोति । स

१ यजत Be BU.

२ Thus M only; •मासाद्यता Be BU; •मासाद्येता T Be 11.

३ Thus M only; भवतिगर्भा Be BU; T Be 11 om. these words.

४ Thus M; the other MSS. are partly •corrupted, partly
 incomplet.

यः प्रतिगृह्णाति मित्रो म इति तं वेदाय ऋते न प्रतिगृ-
ह्णात्यमित्रो म इति तं वेदाय पूर्वैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते ।
आग्नेयमष्टाकपाशं निर्वप्रति शैत्यं चरुं सावित्रं दादृशकपाशं
वार्हस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपाशं वैश्वानरं दादृशकपाशमन्वा-
हार्यमासाद्य दक्षिणं रथवाहनवाहं ददात्यथ पौर्णमासवैष्ट- ५
धाभ्यामिद्वोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्यजते । सारस्वतं चरुं
निर्वप्रति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वाइषं चरुं क्षैत्रपत्यं चरुमा-
दित्यं चरुमन्वाहार्यमासाद्योत्तरं रथवाहनवाहं ददाति ।
॥ १६ ॥

अत्रैतद्दादृशाहं व्रतं चरत्याह्ने । न दतो धावते । १०
ऽभ्यह्ने न प्रमन्दयते । युध्यते युद्ध आगते । ऽग्निहोत्रोच्छे-
षणमतो वा । यजमानो भवति । भक्तुः पत्न्या आहरणया-
स्तेतपुरस्तादेव जुष्टे देवयजने तिस्रः शाखाः कारिता
भवन्ति । स दक्षिणार्घ्याः शाखामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्वि-

१ Thus Be BU ; रथवाहनं MT Be 11, but cp. Ap. XVIII. 22. 6, 8.

२ Thus again, Be BU ; रथवाहं M ; T Be 11 om.

३ These and the following words thus in M ; चरत्याह्ने न दतो धावते न प्रमन्दयते Be BU ; चरतिनाह्ने न दतो धावते न प्रमन्दयते Be 11 T ; Bhav. reads प्रमन्दयते explaining this word, as it seems, by न चरत्याह्ने न दतो धावते न प्रमन्दयते ।

४ वा Be 11 T ; च Be BU ; M om.

५ M om. च, but cp. vol. I. 67. 4.^६

६ दक्षिणा T Be 11.

इत्य प्रतीचीनस्तोमाय केशवपनीयायान्तिराचय दीक्षते ।
 तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमासी मे यज्ञनीये^१ ऽहन्मुत्या
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 ५ थादेत्ययं वसतीवरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त-
 यातो महाराज एव बुध्यन्ते । प्रातराज्यानि गृहीत्वा राजा-
 नमुपावहत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति । परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽष्टैत्रिंशद्देव्यतिराचं^२ क्रतुमुपैति । प्रसिद्धे ऽभिषेकः ।
 प्रसिद्धं पहा गृह्यन्ते । समानं कर्मावभृथात्प्रसिद्धो ऽवभृथ ।
 १० उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ वशामुपाकरोति । तस्यै प्रसिद्धं
 वपथा चरित्वा दक्षिणे वेद्यन्ते यानि कानि च स्तोमानि^३
 वापयते । संतिष्ठत एष प्रतीचीनस्तोमः केशवपनीयो ऽतिराचः
 सहस्रदक्षिण उदवसानीयान्तो । ऽथ मध्यमां शालामध्यव-
 साय मथिलाग्रीन्विहत्य व्युष्टये द्विराचय दीक्षते । तस्या-
 १५ परिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते द्विराचस्य मे सतो^४ ऽमावास्यायां उपवसचीये^५

१ Thus U Be (sec. m.) ; यज्ञनीये Be (pr. m.) B ; यज्ञिने M ; Be
 11 T om. the passage.

२ •चोपवस• M Be.

३ Thus M Be 11 T ; •द्विद्वेत्यातिराचं Be BU.

४ तानि ins. M.

५ Thus T Be 11 (only •मावास्याये) ; मे before सतो om. M, but
 this MS. : मावास्याये स उप• ; Be^१ BU give मे before सतो and मा before
 उप•, reading •मावास्याये ।

ऽहमपूर्वमहः संपत्स्यत उत्तरस्मिन्नुत्तरमिति ^१ संतिष्ठते शुष्टि-
 दिराचो ^१ 'ऽयोत्तरार्थाः' ^२ ग्राह्यामध्यवसाय मथित्वाग्नीन्विह-
 त्योदयनीयायाग्निष्टोमांश्च दीक्षते ^३ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र
 उपसदः सप्तम्यां प्रसृतः ^४ संतिष्ठत एव उदयनीयो ऽग्निष्टोम-
 सत्तुष्टोमः सहस्रदक्षिण उदयनीयान्तो ^५ 'ऽय देविकाहवि- १
 र्भिर्यजते ^६ 'ऽय वैधातवीयथा यजते ^७ 'ऽय सौचामय्या
 यजते ^८ 'संतिष्ठते राजसूयो ऽर्धसप्तदशैर्मासैः ^९ संतिष्ठते
 राजसूयः संतिष्ठते राजसूयः ^{१०} ॥ २० ॥ सप्तमः ॥

॥ इति द्वादशः प्रश्नः ॥

^१ Thus all; are we to correct शुष्टिर्दिराचो ?, ep. 117, 14.

^२ Thus BeBUM (sec. m.); योत्तरा M (pr. m.) T Be 11
Karmāntasūtra. •

^३ उदयनीयान्तो Be 11 T. •

१ यथात इष्टीर्याख्यास्यामसावाः सकृद्विद्वमेव दार्शपौ-
 र्णमासिकं तन्मं^१ दार्शपौर्णमासिकः^२ सः^३ स्कारः^४ । सर्वाः
 प्रथमाः सर्वा मध्यमाः सर्वा उत्तमाः^५ । यथाकाशं पर्वतिथ्या
 निर्वपेद्या आदिष्टस्याना । अथ या अनादिष्टस्याना यांनि
 १ पूर्वपक्षस्य पुण्याहान्येतत्तीर्थानि^६ भवन्ति या अनार्तेष्टयो ।
 २ अथ या अनार्तेष्टय उपाधिगमकासास्ता भवन्ति^७ यथैतदभ्युद-
 ताभ्युदिताभिनिमुक्ताविजातेति । व्युदितमन्यथाधानं^८ नित्यं
 प्रतोपायनं^९ यावत्सिद्धिं याजमानमनुसहरेदन्यथावापदेव-
 ताभ्यस्तासां याः सोपनामास्ता उपाः^{१०} अथेतरा उच्चैरादेशादेव ।
 १० सप्तदश सामिधेन्यो जानीयाद्यथैतन्मानवी चरौ धाव्ये कुर्या-
 दुष्णिहककुभौ^{११} धाव्ये त्रिष्टुभौ^{१२} संयाज्ये^{१३} । वार्चन्यावाज्यभागौ
 पूर्वप्रक्षे^{१४} दृधन्वन्तावपरपक्ष इत्यौपमन्यवो^{१५} । जानि चरौ^{१६} षि
 कामेन वा दक्षिण्या वा व्यपेतानि^{१७} । सुर्नानावर्ही^{१८} ष्येवै

१ The text of this first adhyāya is given principally according to M, in comparison with the vivaraṇa. All the other MSS. except D, contain a highly corrupted tradition. I do not give all their various readings, which are nearly ever so much corruptious.

१ Thus M and Bhav.; •मासिकाः संस्काराः all the other MSS.

२ अतमा M.

३ •तीर्थानि M.

४ कुर्वाणं om. M.

५ Thus only D; M om.; त्रिष्टुभौ धाव्ये UB; त्रिष्टुभौ धाव्ये Be; त्रिष्टुभ
 एवाग्रे Be 8.

६ अवेतानि M.

तानि जानीयाद्दिशादेव दक्षिणायपेतः^१ क्मानवर्हिर्भवति
 यथा दिशामवेष्टिर्नष्टोऽपांशुर्ग्राजो^२ ऽनुवर्तेति^३ यदेवत्यः
 हविस्तेदेवत्ये व्याख्यापुरोऽनुवाक्ये^४ पुरस्तात्स्विष्टकृतं उपहोमा
 यासांमुक्ता उपहोमा^५ वासोदक्षिणः काम्या इष्टयो या
 चर्मादिद्वेदक्षिणा^६ गोदक्षिणः पशुवन्धो^७ नित्यो ऽन्वाहार्य^८ ।
 इति^९ न्या^{१०} इमा^{११} इष्टयो^{१२} व्याख्याताः ॥ १ ॥ प्रथमः ॥

अथ वै भवत्येन्द्राग्रमेकादशकपाशं निर्वपेत्प्रजाकाम इति^१
 तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्रौ अश्वे^२ हीत्येन्द्राग्रमेका-
 दशकपाशं निर्वपेत्सर्धमानः क्षेचे वा सजातेषु वेति^३ तस्या
 एते भवत इन्द्राग्रौ रोचना दिवः अथहुचमिति^४ इन्द्राग्रमेकादश-
 कपाशं निर्वपेत्संधामेमुपप्रथास्येन्निति^५ तस्या एते भवत
 इन्द्राग्रौ भवति पुरः शुचिं नु सोममिति^६ इन्द्राग्रमेकादशकपाशं
 निर्वपेत्संधामं जिवेति^७ तस्या एते भवत उभा वामिन्द्राग्रौ
 अश्वे^८ हीत्येन्द्राग्रमेकादशकपाशं निर्वपेज्जनतामेत्येन्निति^९
 तस्या एते भवत इन्द्राग्रौ रोचना दिवः अथहुचमिति^{१०} ।
 पौष्णं चरुमनुनिर्वपेदिति^{११} तस्या एते भवतो वयसु त्वा
 पथस्यते पथस्य इति^{१२} चेचपत्यं चरुं निर्वपेज्जनतामागत्येति^{१३}
 तस्या एते भवतः चेचस्य पतिना वयं चेचस्य पत इत्येन्द्राग्र-

१ • भवेतं M.

२ दिशामवेष्टिर्न M.

३ इतीप्तिना इतीप्तिज्ञाताः M; all the other MSS. have also इति
 or इतीप्ति

मेकादशकपालमुपरिष्ठाभिर्वपेदिति ' तस्या एते भवतो ये
संपामं जिग्युषः ' ॥ २ ॥

अग्नये पथिहते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्ण-
मासयाज्ञौ सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपादयेदित्येत-
१ येस्या यक्ष्यमाणं उपकल्पयते पथो ऽन्तिकादूर्ध्विरनङ्गाहं '
तस्या एते भवतो ऽग्ने नया देवानामित्यन्वाहार्थमासाधानङ्गाहं
ददात्यग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः
सन्नव्रत्यमिव चरेदिति ' तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतपा असि
यदो वधं प्रमिनाम व्रतानीत्यग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं
१० निर्वपेद्य रक्षाऽसि सचेरन्नित्यथ वै भवति निशितायां
निर्वपेत्परिश्रिते याजयेदिति ' स निशितायां महाराच उत्था-
याग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति ' परिश्रिते
याजयति ' ह्युख पाजः प्रक्षितिं न पृथ्वीमित्येतस्यानुवाकस्य -
पञ्चदश सामिधेनीः पराचीरन्वाह ' तस्या एते भवतो
१५ रक्षोहणं वि ज्योतिषेत्यथ पुरस्तात्विष्टतः सुवाङ्मतिमुपजु-
होत्युत खानासो दिवि षन्वग्रेरिति ' ॥ ३ ॥

अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदभिचरन्निति '
तस्या एते भवतस्त्वमग्ने रुद्रं आ वो राजानमित्यग्नये सुरभि-
मते. पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेद्यस्य गावो वा पुंषा वा
२० प्रमीयेरन्यो वा विभीषादिति ' तस्या एते भवतो ऽग्निर्होता
साध्वीमकरित्यग्नये चामवते, पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संयामे
संयन्त इति ' तस्या एते भवतो ऽक्रन्ददग्निस्त्रे वसूनीत्यथ वै

भवत्यभि वा एष एतास्तुच्यति चेर्षा पूर्वापरा . कल्पः प्रमो-
यन्ते ' पुरुषाहुतिर्ज्ञात्वा प्रियतमाग्रये चामवते पुरोडाशमष्टाक-
पात्रं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतो ' इय वै भवत्यभि वा
एष एतस्य गृह्णानुच्यति यस्य गृह्णान्दहत्यग्रये चामवते पुरो-
डाशमष्टाकपात्रं निर्वपेदिति ' तस्या एते भवतः ' ॥ ४ ॥
द्वितीयः ॥

अथ वै भवत्यग्रये कामाय पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेद्यं
कामो नोपनमेदिति ' तस्या एते भवतस्तुभ्यं ता अङ्गिरस्त-
माश्याम तं काममग्न इत्यग्रये यविष्टाय पुरोडाशमष्टाकपात्रं
निर्वपेत्सर्वमानः खेचे वा सजातेषु वेति ' तस्या एते १०
भवतः खेचं यविष्ट भारत स श्वितान इत्यग्रये यविष्टाय
पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेदभिषर्वमाण इति ' तस्या एते
भवतो ' अग्नय आयुधते पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेद्यः
कामयेत सर्वमायुषियामिति ' तस्या एते भवत आयुष्ट
आयुर्दा अग्न इत्यग्रये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपे- १५
द्रुतिकाम इति ' तस्या एते भवतस्तस्यै ते दिवस्परौत्यग्रये
रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेद्रुक्काम इति ' तस्या एते
भवतः इन्द्रिः पावकं इन्द्रानो रुक्म इत्यग्रये तेजस्कते पुरो-
डाशमष्टाकपात्रं निर्वपेतेजस्काम इति ' तस्या एते भवत
आ यदिवे नृपतिः स तेजोयसेत्यग्रये साहज्याय पुरोडाश- २०
मष्टाकपात्रं निर्वपेत्सीहमाण इति ' तस्या एते भवतो अग्ने
यहन्तामाभर तमग्ने इतमायहः रयिमिति ' ॥ ५ ॥

- अग्नये ऽजवते पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेद्यः कामयेता-
 जवान्स्थामिति । तस्या एते भवत उद्यान्नाय वग्नान्नाय वग्ना
 हि सूगो इत्यग्नये ऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेद्यः
 कामयेतान्नादः स्थामिति । तस्या एते भवतो ऽग्नये ऽजपतये
 ५ पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेद्यः कामयेताजपतिः स्थामिति ।
 तस्या एते भवतो ऽग्नये पवमानाय पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्व-
 पेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामवावीत्येतयेष्व्या यक्ष्य-
 माण उपकल्पयते हिरण्यं । तस्या एता भवन्त्यग्न आचूषि
 प्रवये ऽग्ने पवस्त्राग्ने पावक स नः पावकाग्निः शुचिन्नततम
 १० षदग्ने शुचयस्त्ववेत्यन्वाह्यमासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव
 निर्वपेच्चक्षुष्काम इति । तस्या एता भवन्ति ॥ ६ ॥

- अग्नये पुत्रवते पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेद्विन्द्राय पुत्रिणे
 पुरोडाशमेकादशकपात्रं प्रजाकाम इति । तस्या एता भवन्ति
 दक्ष्णा हृदा कौरिणा मन्यमानो यस्मै त्वं सुकृते जातवेदस्ते
 १५ सुपुत्र शवस उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममादेत्यग्नये रक्षवते ऽज-
 चीरे चरं निर्वपेद्यः कामयेत रक्षवान्स्थामिति । तस्या एते
 भवतो ऽग्ने रक्षेनापो अश्वचारिणमित्यग्नये वसुमते पुरोडाश-
 मष्टाकपात्रं निर्वपेद्यः कामयेत वसुमान्स्थामिति । तस्या
 एते भवतो वसुर्वसुपतिस्त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामित्यग्नये वाज-
 २० सृते पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेत्संयामे संयत्त इति । तस्या
 एते भवतस्त्वामग्ने वाजसात्तममयं नो अग्निरित्यग्नये ऽश्विवते
 पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेत्संयामावग्निमभ्युद्धरेयुरिति । तस्या

एते भवतो ऽग्निनाग्निः समिध्यते त्व५ ऋग्ने० अग्निनेत्यग्ने
ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धृतो ऽकृते
ऽग्निहोच उदायेदपर आदीषानूद्धृत्य इत्याहुस्तथा न
कार्यं ' यद्वागधेयमभि पूर्वं उद्ध्रियते किमपरो ऽभ्युद्ध्रियेतेति '
तान्येवावचाणानि संनिधाय मन्येदिति ' स तान्येवावचाणानि ५
संनिधाय मन्यतीतः प्रथमं जज्ञे अग्निः स्वाद्योनेरधि जात-
वेदाः । स गायत्र्या चिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वक्षतु
प्रजानञ्जिति ' कन्दोभिरेवैन५ स्वाद्योनेः प्रजनयतीति ब्राह्मण-
मग्नये ज्योतिष्मते पुरोडाशमष्टाकपात्रं निर्वपेदिति ' तस्या
एते भवत उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषेति ' ॥ ७ ॥ १०
तृतीयः ॥

अथ वै भवति वैश्वानरं द्वादशकपात्रं निर्वपेद्दारुणं चरुं
दधिक्राव्णे चरुमभिगृह्यमान इत्येतयेक्षा यक्ष्यमाण उपकल्प-
यते हिरण्यं ' तस्यां एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने
शोचिषा शोशुचानो ऽव ते हेड उदुत्तमं दधिक्राव्णो अका- १५
रिषमा दधिका इत्यन्वाहार्थमासाद्य ' हिरण्यं ददात्येतामेव
निर्वपेत्प्रजाकाम इति ' तस्या एते भवन्ति ' वैश्वानरं
द्वादशकपात्रं निर्वपेत्पुत्रे जात इति ' तस्या एते भवतो
वैश्वानरस्य द५षनाभ्यो बृहज्जातो यदग्न इति ' वैश्वानरं
द्वादशकपात्रं निर्वपेद्मावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपाद्येति ' १०
तस्या एते भवन्ते वैश्वानरो न ऊत्या षष्ठो दिवौत्याग्नेयमष्टा-
कपात्रं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादशकपात्रमग्निमुदासचिष्यञ्जिति '

- तस्या एता भवन्त्यग्निर्मूर्धा भुवो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने
 शोचिषा शोशुचान इति । वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेन्मा-
 रुतः सप्तकपालं ग्रामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीये वैश्वा-
 नरमधिश्रयति गार्हपत्ये मारुतमनूच्यमान आसादयतीति ।
 ५ काले प्रत्यञ्चं वैश्वानरमासादयत्यनूच्यमानांसु सामिधेनीषु
 मारुतं । तस्य एता भवन्ति वैश्वानरो न ऊत्या पृष्ठो दिवि
 मरुतो यद्व वो दिवो या वः शर्मन्ति ॥ ८ ॥

- आदित्यं चरुं निर्वपेत्संग्राममुपप्रयास्यन्निति । तस्या एते
 भवतो ऽदितिर्न उह्यत्तु महीम् षु मातरमिति । वैश्वानरं
 १० द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं गत्वेति । तस्या एते भवतो वैश्वा-
 नरो न ऊत्यास्त्राकमग्ने मघवत्सु धारयेति । वैश्वानरं द्वादश-
 कपालं निर्वपेद्विदिषाणयोरन्नं जग्ध्वेति । तस्या एते भवतो
 वैश्वानरो न ऊत्यर्तावानमिति । वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सममानयोः पूर्वं ऽभिद्रुञ्चेति । तस्या एते एव भवतो ।
 १५ वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विं प्रतिगृह्णेति । तस्या एते
 भवतो वैश्वानरो न ऊत्या त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान इति ।
 वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादप्रतिगृह्णाश्वं वा पुरुषं
 वेति । तस्या एते एव भवतो । वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्व-
 पेत्सुनिमेत्यन्निति । तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 २० वैश्वानरस्य सुमतौ स्यामेति ॥ ९ ॥

अथ वै भवति यो वै संवत्सरं प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रति-
 ष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेदिति ।

स एतमेव वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपति । यमेव प्रयुक्ते
तं भागधेन विमुञ्चति प्रतिष्ठित्या इति ब्राह्मणमथ वै
भवति यथा रज्ज्वोक्तमां गामाजिज्ञां भ्रातृव्याय ग्रहिण्या-
दिति । स यथा रज्ज्वोक्तमां गामाजिज्ञां तां भ्रातृव्याय
ग्रहित्य भ्रातृव्यस्य गोष्ठे न्यस्यति । निष्कृतिमेवास्मै ग्रहिणो- ५
तौति ब्राह्मणं । तस्या एते भवतः ॥ १० ॥ चतुर्थः ॥

अथ वै भवत्यैश्वर्यं चरुं निर्वपेत्पशुकाम इति । तस्या एते
भवत इन्द्रं वो विश्वतस्परौशं नर इतीन्द्रायेन्द्रियावते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इति । तस्या एते
भवत इन्द्रियाणि शतक्रतो ऽनु ते दाचीतीन्द्राय घर्मवते १०
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्ब्रह्मवर्चस्काम इति । तस्या
एते भवत आ यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्कमैरथ इतीन्द्रा-
यार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदशकाम इति ।
तस्या एते भवत इन्द्रमिन्द्रायिनो वृहदायन्ति त्वा गायत्रिण
इतीन्द्राय घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रि- १५
यावत इन्द्रायार्कवते भूतिकाम इति । तस्य एता भवन्त्या
यस्मिन्सप्त वासवा आमासु पक्कमैरथ इन्द्रियाणि शतक्रतो
ऽनु ते दाचीन्द्रमिन्द्रायिनो वृहदायन्ति त्वा गायत्रिण इति ।
॥ ११ ॥

इन्द्रायऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यः १०
पाप्मना गृहीतः स्यादिति । तस्या एते भवतो ऽहोमुचे
विवेक यज्ञोतीन्द्राय वैश्वधाय पुरोडाशमेकादशकपालं निर्व-

पेद्यं मृधो ऽभि. प्रवेपेरचाप्राणि वाभि समियुरिति ' तस्या
एते भवतो वि न इन्द्र मृधो जहि मृगो न भीम इती'-
न्नाय चाचे पुरोडाशमेकादशकपाशं निर्वपेद्ब्रह्मो वा परियत्तो
वेति ' तस्या एते भवतस्त्रातारमिन्द्रं मा ते' अस्याः सहसा-
५ वभितौ'न्नायाकार्कश्मेधव्रते पुरोडाशमेकादशकपाशं निर्वपेद्यं
महायज्ञो नोपनमेदिति ' तस्या एते भवतो ऽनवस्ते रथं
वृष्णे यत्त इति ' ॥ १२ ॥

इन्द्रायाऽन्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपाशं निर्वपेद्भामकाम
इति ' तस्या एते भवतो ऽन्वह मासा अमु ते दायीती'न्नाथै
१० चहं निर्वपेद्यस्य सेनासः श्रितेव स्यादित्यथ वै भवति वश्वजा-
नपीभे संनष्टेत्ता'न्सहेभेनाभ्यादध्यादिति ' ता'न्सहैवेभेनाभ्याद-
धाति ' तस्या एते भवत इन्द्राणीमासु नारिषु नाहमि-
न्नाणि रारणेती'न्नाय मन्युमते मनस्वते पुरोडाशमेकादश-
कपाशं निर्वपेत्संपाने संयत्त इति ' तथा एते भवतो यो
१५ कांत एवा ते मह इन्द्रो ऽत्युप इत्येतामेव निर्वपेद्यो हतमना
इव स्यादिति ' तस्या एते भवत' एतामेव निर्वपेद्यः स्वयंपाप
इव स्यादिति ' तस्या एते एव भवतः ' ॥ १३ ॥

इन्द्राय दाचे पुरोडाशमेकादशकपाशं निर्वपेद्यः कामयेत
दानक्रामा मे प्रजाः स्युरिति ' तस्या एते भवतो मा नो
१० मर्धीरा तू भरेती'न्नाय प्रदाचे पुरोडाशमेकादशकपाशं
निर्वपेद्यस्यै प्रत्तमिव सन्न प्रदीयेतेति ' तस्या एते भवतः
प्रदातारः इवामहे प्रदाता वञ्चीती'न्नाय सुचाम्णे पुरोडाश-

मेकादशकपालं निर्वपेदपहङ्गो वापह्यमानो वेति ' तस्या
एते भवत इन्द्रः सुवामा तस्य वयः सुमतौ यश्चियसेति '
यो ऽलः श्रियै सन्सदृङ् समानैः स्थान्ना एतमैन्द्रमेकादश-
कपालं निर्वपेदित्यथ वै भवति रेवती पुरोऽनुवाक्या भवति
ग्रान्या अप्रदाहाय शकरी याज्येति ' तस्या एते भवतो रेव- ५
तीर्नः प्रो ज्यस्यै पुरोरथमिति ' ॥ १४ ॥ पञ्चमः ॥

अथ वै भवत्याग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्स-
रस्वत्याज्यभागा स्याद्वाहस्यत्यस्यहरित्यथ वै भवति प्रति वै
परस्तादभिचरन्तमभिचरन्ति ' द्वेदे पुरोऽनुवाक्ये कुर्यादति-
प्रयुक्ता इति ' स दिर्दिः पुरोऽनुवाक्यामन्वाह ' चिस्त्रिहवि- १०
षामवद्यति ' तस्या एता भवन्त्याग्राविष्णू अग्राविष्णू प्र णो
देव्या नो दिवा दृश्यत एवा पित्र इत्येतथैव यजेताभिचर्य-
माण इति ' तस्या एता एव भवन्त्याग्रावैष्णवमेकादशकपालं
निर्वपेद्यं यज्ञो नोपजमेदिति ' तस्या एते भवतो अग्रा-
विष्णू अग्राविष्णू इत्याग्रावैष्णवं हते चरुं निर्वपेच्चतुष्काम १५
इति ' तस्या एते एव भवतः ' ॥ १५ ॥

अथ वै भवतीन्द्रियं वै वीर्यं दृक्के आदृत्यो यजमानो ऽयज-
मानस्याध्वरकपां प्रतिनिर्वपेद्वाह्ये यजमाने ' नाखेन्द्रियं
वीर्यं दृक्के ' पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेदिति ' स पुरा वाचः
प्रवदितोर्महाराज इत्यायाग्रावैष्णवमष्टाकपालं निर्वपेन्नातः- २०
सवनस्याकाले ' भरस्वत्याज्यभागा स्याद्वाहस्यत्यस्यहरिति ' तस्या
एता भवन्त्याग्राविष्णू अग्राविष्णू प्र णो देव्या नो दिवा दृह-

एत एवा पिच इत्याग्रावैष्णवेकादशकपाशं निर्वपेन्नाथंदिनस्य
 सवनस्याकाले । सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वार्हस्यत्यस्यरिति । तस्या
 एता एव भवन्त्याग्रावैष्णवं द्वादशकपाशं निर्वपेन्नुतीयसवनस्या-
 काले । सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वार्हस्यत्यस्यरिति । तस्या एता एव
 १ भवन्ति । तैचावरणमेककपाशं निर्वपेदग्रायै काल इति । तस्या
 एते भवन्त्या नो मिचावरणा प्र बाधवेति ॥ १६ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्या एतः सोमारौद्रं चरं
 तित्यापूर्णमासे निर्वपेदिति । य यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्त
 तैस्या पौर्णमास्याः सोमारौद्रं चरं निर्वपति । परिश्रिते
 १० याजयत्यथ वै भवति श्वेतायै श्वेतवत्यायै दुग्धं मथितमाज्यं
 भवत्याज्यं प्रोक्षणाज्येन मार्जयन्ते । यावदेव ब्रह्मवर्चसं तत्सर्वं
 करोत्यति ब्रह्मवर्चसं क्रियत इत्याहुरीश्वरो दुग्धमा भवितो-
 रिति । मानवी चक्षौ धाव्ये क्षुर्यादिति । मधू देववतो रघ-
 इत्येताषां दे धाव्यालोके दधाति । तस्या एते भवतः सोमारुद्रा
 १५ विवृहत्तं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति ॥ १७ ॥

यदि विभीथाहुस्वमां भविष्यामीति सोमापौष्णं चरं
 निर्वपेदिति । तस्य एते भवतः सोमपूषणेमौ देवाविति ।
 सोमारौद्रं चरं निर्वपेत्प्रजाकाम इति । तस्या एते भवतः
 सोमारुद्रा विवृहत्तं विषूचीः सोमारुद्रा युवमेतानीति ।

१ Thus M Be 8; यदि UD Be; B defect.

२ Thus M Be 8 UD; याजयत्य Be B.

३ Thus MU Be; धाव्ये Be 8 B; धाव्ये लोके D.

सोमारौद्रं चरं निर्वपेदभिषरमिति ^१ तस्या एते एव भवतः ।
 सोमारौद्रं चरं निर्वपेज्ज्योगामयावीत्येतयेत्या यज्यमाण
 उपकल्पयते होतानङ्गाहं ^२ तस्या एते एव भवतो ऽप्यार्य-
 मासाद्य होतानङ्गाहं ददाति ^३ सोमारौद्रं चरं निर्वपेद्यः काम-
 येत स्वे ऽस्या आयतने आहव्यं जनयेयमिति ^४ सो ऽपरस्वे- ५
 मर्यादायामध्ववसाय मथित्वाग्नीमिहृत्य सोमारौद्रं चरं निर्व-
 पत्यत्र त्रै भवति वेदिं परिगृह्णार्धमुद्रन्यादर्धं नार्धं वरिष
 क्षृणीयादर्धं नार्धमिभस्याभ्यादध्यादर्धं न ^५ स्त्र एवास्या आयतने
 आहव्यं जनयतीति ब्राह्मणं ^६ तस्या एते भवतः ॥ १८ ॥ षष्ठः ॥

अथ वै भवत्यैन्द्रमेकादशकपासं निर्वपेन्मासतः सप्तकपासं १०
 यामकाम इत्यथ वै भवत्याहवनीय ऐन्द्रमधिअयति गार्हपत्ये
 मासतमनूच्यमाण आसादयतीति ^१ काले प्रत्यक्षमैन्द्रमासादय-
 त्वनूच्यमानासु यामिधेनीषु मासतं ^२ तस्या एता भवन्तीन्द्रं
 वो विश्वतस्परौन्द्रं तुरो मरुतो यद्व वो दिवो या वः शर्म-
 तेतामेव निर्वपेद्यः कामयेत चचाय च विश्वे च सप्तदं १५
 दध्यामित्यैन्द्रस्यावद्यग्नूयादिन्द्रायानुब्रूहीतीन्द्रं वो विश्वतस्परौ-
 त्यन्वाहात्याक्रम्यान्वाह्यमरुतो यजेति ^३ या वः शर्मति यजति ^४
 मासतस्यावद्यग्नूयान्मरुद्भ्यो ऽनुब्रूहीति ^५ मरुतो यद्व वो दिव
 इत्यन्वाहात्याक्रम्यान्वाह्येन्द्रं यजेतौन्द्रं नर इति यजति ^६ स्त्र
 एवैभ्यो भागधेये समदं दधाति विद्वद्वाणास्तिष्ठन्तीति ब्राह्मण- १०

१ Thus MDB; होतारमनङ्गाहं Be U; Be 8 om., perhaps rightly, चोता।

नेतामेष निर्वपेद्यः कामयेत कस्येरन्निति ^१ यथादेवतमवदाय
यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवेनान्यथायथं कल्पयति ^१ कल्पयन्
एवेति ब्राह्मणं ^१ तस्या एता भवन्ति याः पूर्वस्थाः ^१ ॥ १६ ॥

ऐन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम
१ इत्येतथेष्टा यत्तुमात्रं उपकल्पयत उपाधाय्यपूर्वथं वासो ^१ इय
वै भवत्यैन्द्रस्वावदाय वैश्वदेवस्वावद्येद्वैन्द्रस्योपरिष्ठादिति ^१ स
ऐन्द्रस्वावदाय द्विवैश्वदेवस्वावद्यत्यैन्द्रस्योपरिष्ठादिन्द्रिषेणैवास्या
उभयतः सजातान्परिगृह्णातीति ब्राह्मणं ^१ तस्या एते भवतो
भरेष्विन्द्रं ममक्तु न इत्यन्वाहार्यमासाद्योपाधाय्यपूर्वथं वासो
१० ददाति ^१ पृथिव्यै दुग्धे प्रियङ्गवं चरं निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकाम
इत्यथ वै भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये भवत इति ^१ तस्या
एते भवतः प्रिया वो नाम ऊवे तुराणाः ५ त्रियसे कं भानु-
भिरिति ^१ यः समानैर्मियो विप्रियः स्यात्तमेतथा संज्ञान्या-
याजयेदिति ^१ स^१ यैः^१ संजिज्ञासीत^१ तेषूपसमेतेष्वग्नये^१ वसुमते
१५ पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति सोमाय रुद्रवते चरमिन्द्राय
मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायादित्यवते चरमिति ^१
तस्या एते भवतो ऽग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अथात्सं नो देवो
वसुभिरिति ^१ ॥ २० ॥ . .

आदित्येभ्यो भुवद्वद्भ्यश्चरं निर्वपेद्भृतिकाम इति ^१ तस्या एते

१ Thus M only; all the other MSS. are badly corrupted :
तस्यैवसंजिज्ञासीततेषूपसमेतेष्व० U; तस्यैवसंजिज्ञासीतेषूपसमेतेष्व० B; तस्यैवसंज्ञासित
तेषूपसमेतेष्व० Be 8; तस्यैव संजिज्ञासीततेषूपसमेतेष्व० Be; तस्यैव संज्ञातेषूपसमेतेष्व० D.

भवतो यज्ञो देवानां५ शुचिरप इत्यादित्येभ्यो५ धारयन्त्यस्य५
 निर्वपेदपश्चद्वो वापश्च्यमानो वेत्यथादितेऽनुमन्यस्वेत्यपश्च-
 मानोऽपरोद्वुः१ पदपांस्तूनादन्ते१ ऽयैनानादायाहरत्युपप्रेतं
 महतः सुदानव एना विप्रतिनाभ्यसुः५ राजानमित्ययैनान्यज-
 मानस्याञ्जन्नावावपति सत्याशीरितौ५ न मन इत्युपनिगृहीते१ ॥
 ऽचैताग्नपदपांस्तूनासंचरे परावपत्य५ यं यजमानो वेष्टि तं
 मनसा ध्यायति१ तस्या एते भवतो धारयन्त आदित्यावसिष्ठो
 भूमौ धारयन्निति१ यः परस्ताद्गाम्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्वीही-
 नाहरेष्कुक्ताः५ ऋणाः५ विचिन्वयादित्य५ वै भवति ये
 शुक्ताः सुसमादित्यं चरं निर्वपेदिति१ तस्या एते भवतस्यासु १०
 चचियाज दक्षिणेत्यादित्या वै देवतया विद्विजमेवावगच्छतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवत्यवगतास्य विज्जनवगतः५ रात्रमित्याहुर्जं
 ऋणाः सुसं वारुणं चरं निर्वपेदिति१ तस्या एते भवत इमं
 मे वरुण तत्त्वा यज्ञीति१ वारुणं वै रात्रिसुभे एव विशं च
 रात्रं चावगच्छतीति ब्राह्मणम् ॥ २१ ॥

अथ वै भवति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो५ भागं
 निर्वपाम्यासुन्नादसुव्यै विशोऽवगन्तोरिति निर्वपेदिति१

Thus M and Bhav. ; परवपदं Be BDU ; •परवः पद• Be 8.

१ Thus M ; यैनानादायाहरत्यु Be 8 ; ७ om. आदाय ; येनानावांतरत्यु Be BU.

१ Thus M ; नि om. all the other MSS.

५ Corrected (cp. TS. II. 3. 1. 4) ; all the MSS. have इदं
 i. s. o. इमं only U : इदममहमा० ।

- निश्चयोपरमव्युत्पादगच्छते सः सादयति ' तस्या एते भवतो
 यज्ञो देवानामादित्यानामवसा नूतनेनेत्यादित्या एवैनं भाग-
 धेयं प्रेषन्तो विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यदि नावगच्छेदाश्वत्यान्मयूखांस्तन् मध्यमेवायामुपपन्न्यादिति '
 ५ प्राणीषमनो^१ वक्ष्यापथिलाश्वत्यान्मयूखांस्तन्^१ मध्यमेवायामुप-
 पन्न्यादिति^१ मध्यममुपपत्त्य^१ चीप्रतीचस्त्रीग्राच आयातयतीद-
 महमादित्याम्ब्राम्यामुत्पादसुख्यै विशो वगन्तो रित्यादित्या
 एवैनं बह्वीरा विशमवगमयन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदि^१पि मयूखांस्त-
 १० नष्टेन्तांश्चैध्रेनाभ्यादध्यादिति ' तान्सहैध्रेनाभ्यादध्यात्यनप-
 द्यमेवावगच्छतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्याश्वत्या भवन्ति '
 मरुतां वा एतदोजो यदश्वत्य^१ ओजसैव विशमवगच्छति '
 सप्त भवन्ति ' सप्तगणा वै मरुतो ' गणश्च एव विशमवगच्छ-
 तीति ब्राह्मणं ' तस्या एते एव भवतः ' ॥ २२ ॥ सप्तमः ॥
 १५ . अथ वै भवति यो मृत्योर्विभीयान्तस्मा एतां प्राजापत्याः
 शतकृष्णानां निर्वपेदित्येतयेषां वक्ष्यमाण उपकल्पयते शतः
 सुवर्णानि कृष्णानि नवं पाचं प्रभुतमाज्यमित्यथ देवस्य ता
 सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं कृत्वा प्राजापतये जुष्टं निर्वपामीति
 चतुरो सुष्टीकृष्णानां^२ निर्वपति ' हविष्कृता वाचं विदुष्व

१ This passage is found in M only.

२ Thus Be 8 ; मध्यम उपपत्त्य Be BD ; मध्यम उप० M ; मध्य उप० U ;

मध्यमुपपत्त्य Bhav.

३ Thus M ; कृष्णानां or कृष्णानां the other MSS.

गार्हपत्ये नवं पाचमधिश्रित्य तिरः पवित्रमाज्यमाजीय तिरः
 पवित्रं कृष्णलान्यावपत्यथाज्यं निर्वपत्यथाज्यमधिश्रित्योभयं^१
 पर्यग्निं कृत्वात्तर्वेद्यासादयत्यथ वै भवति सत्वारिसत्वारि
 कृष्णलान्यवधति सत्तुरवत्तस्यास्या इत्यष्टौ देवताया अवधति
 सत्वारि स्निष्टकृते ऽष्टाविडायै^२ सत्वार्यवान्तरैऽद्या एकं प्राग्नि- ५
 चार्थैकं यजमानायाज्यमेव जुहुतो जुहुत्याज्यं प्राश्नन्तः^३ प्राश्न-
 न्मथैनान्येकधोद्धृत्य^४ ब्रह्मण उपहरति^५ तस्या एते भवतो
 हिरण्यगर्भः प्रजापत इति^६ ॥ २३ ॥

यो ब्रह्मवर्चसकामः स्थान्तस्मा एतः सौर्यं चरुं निर्वपेदि-
 त्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते पञ्च सुवर्णानि कृष्णलानि १०
 सुवर्णरजतौ च इक्ष्मावथैतं चरुः अपथित्वाभिघारोदस्त्रसुदास्य
 सुवर्णरजताभ्याः इक्ष्माभ्यां परिगृह्णान्त्तर्वेद्यासादयति^१ समानं
 कर्मा प्रयाजेभ्यो^२ ऽथ वै भवति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णं जुहो-
 तीति^३ स प्रयाजेप्रयाज एव कृष्णलमन्ववधाय जुहोति^४
 तस्या एते भवत उदु त्वं चित्रमित्यन्वार्थमासाद्य सुवर्ण- १५
 रजतौ इक्ष्मौ ददात्याग्नेयमष्टाकपाशं निर्वपेत्सावित्रं दादग्र-
 कपाशं भूम्यै चरुं यः कर्मियेन हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोपन-
 नेदित्येतयेष्ट्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं^५ तस्या एता

१ • मधिश्रित्युभयं M.

२ चरुं is found in M only.

३ Thus M; प्राश्नन्तमेव प्राश्नन्त्य• D; the other MSS. (i. s. o. प्राश्नन्ति) प्राश्नन्ति Be; प्राश्नन्ति U; प्राश्नन्ति. B; प्राश्नन्ति Be 8.— उदुत्वं M Be 8, उपदुत्वं the other MSS., but cp. supra XII. 16 (p. 68, 18).

भवन्ति स० प्रज्ववन्ति कात्या हिरण्यपाणिमृतये वासमथ
 सवितर्वडित्या पर्वतानां स्तोमासस्त्रा विशारिणीत्यन्वाहार्य-
 मासाद्य हिरण्यं ददात्येतामेव निर्वपेद्विरण्यं विचेति^१ तस्या
 एता एव भवन्त्येतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येदिति^१ तस्या
 * एता एव भवन्ति^१ ॥ २४ ॥

यः सोमवामी स्यात्तस्या एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चरं
 निर्वपेदिति^१ तस्या एते भवतः चतुर्दरेणापान्तमन्युरिति^१
 सोमवामी वा अन्यो भवत्यन्यः सोमातिपवितो भवति^१ यः
 सोमातिपवितः स्यात्तस्या एतः सोमेन्द्रः श्यामाकं चरं
 १० निर्वपेदिति^१ तस्या एते भवतः प्र सुवानः सवाधस्त इत्यग्रे
 दाचे पुरोडाशमष्टाकपाशं निर्वपेद्विन्नाय प्रदाचे पुरोडाशमेका-
 दशकपाशं पशुकाम इत्येतयेष्टा चक्ष्यमाण उपकल्पयते दधि
 मधु घृतमपो यवानित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति
 प्रतिपदं कृत्वाग्रये दाचे जुष्टं निर्वपामीति चतुरो सुष्टीग्रीहीणां
 १५ निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वाग्रय प्रदाचे जुष्टं निर्वपामीति
 चतुर एव ग्रीहीणामेतामेव प्रतिपदं कृत्वा प्रजापतये जुष्टं
 निर्वपामीति चतुरो यवानां^१ तेषां ग्रीहिष्वेव हविष्कृतमुदा-
 दयत्युपोयच्छन्ते यवान् हविष्कृता वाचं विस्वजते^१ समानं

१ The passage marked between १...१ is not found in M Be BU. In the words as handed down by Be 8, I inserted अन्यो (l. 8, first time) and तस्या (l. 9) and changed अन्यं (l. 8, second time) into अन्यः । D : सोमवामी सोमो भवत्यन्यं चिदुः सोमातिपवितः (sic).

कर्मधिवपनादध्यय दक्षिणार्धं गार्हपत्यकाले * कपासामु-
पदधात्येकादशोत्तरतो^१ । ऐतान्यवानुसूखले परिपुष गार्हपत्य
एककपालमधिश्रित्य धाना भर्जन्ति^२ । यदैते^३ हविषी
अधिपृणक्ति तदैतां धानास्यतुष्टयेनोपसृजति^४ दध्ना मधुना^५
दृतेनाङ्गिरिति^६ । तस्या एता भवन्त्यग्ने दा दाशुषे रुधिं दा
नो अग्ने अतिनः प्रदातारः । हवामहे प्रदाता वज्री दृतं न
पूतसुभे सुसम् सर्पिष इति^७ ॥ २५ ॥

यो ब्रह्मविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदाग्नेयमष्टा-
कपालमैश्वमेकादशकपालः सौम्यं चरमित्यथ वै भवत्याग्नेयस्य
च सौम्यस्य चैत्रे समाश्लेषयेदिति^१ । स आग्नेयस्य च सौम्यस्य १०
चैत्रे समाश्लेषयति^२ । तेजसैवास्मिन्नब्रह्मवर्चसं^३ च^४ समीची^५
दधातीति ब्राह्मणं^६ । तस्या एता भवन्ति स प्रहवन्ति कावेः
यो विश्वतस्परौशं नरस्त्वं नः सोम या ते धामानीत्यग्नीषोमी-
यमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदिति^७ । तस्या एते
भवतो अग्नीषोमा सवेदसा युवमेतानीत्यग्नीषोमीयमष्टाकपालं १५
निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकाम इति^८ । यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्सो अग्नी-
षोमीयमष्टाकपालः श्यामाकानां निर्वपति^९ । तस्या एते

१ Thus M (the same reading xvii. 31); भर्जयन्ति the other MSS.

२ Only found in M Be 8; BDU om.; Be has a lacuna of three akṣaras.

३ Thus M and Bhav.; the other MSS. have the plural.

४ मधुना M.

५ Thus connected acc. to TS. II. 3. 3. 2; तेजसैवास्मा इन्द्रियं च समीची MUDB Be; तेजसैवास्मा इन्द्रियं च ब्रह्मवर्चसं च समीची Be 8.

भवतो ऽग्नीषोमविमः सु मे ऽग्नीषोमा इविषः प्रस्थितयेति ।
 सोमाय वाजिने श्यामाकं चरं निर्वपेद्यः कृष्याद्विभीयादिति ।
 तस्या एते भवत आयायस्व सं त इति । ब्राह्मणस्यत्यमेकादश-
 कपासं निर्वपेद्द्वामकाम इत्यथ वै भवति गणवती याज्यानु-
 ५ वाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो गणानां त्वा गणपतिः
 इवामहे य इज्यनेनेत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत ब्रह्मन्विशं
 नाशयेयमिति । मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्यादिति । तस्या
 एते भवतो मरुतो यद्ग वो दिवो या वः शर्मति ॥ २६ ॥

अर्थेभ्ये चरं निर्वपेत्सुवर्गकाम इति । तस्या एते भवतो
 १० ऽर्थमायाति ये ते ऽर्थमस्त्रित्यर्थेभ्ये चरं निर्वपेद्यः कामयेत
 दानकामा मे प्रजाः स्युरिति । तस्या एते भवतो ऽर्थेभ्ये
 चरं निर्वपेद्यः कामयेत स्वस्ति जनतामियामिति । तस्या एते
 एव भवतो यो राजन्य आनुजावरः स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमानु-
 षूकमेकादशकपासं निर्वपेदित्यथ वै भवति बुध्रवती अथवती
 १५ याज्यानुवाक्ये भवत इति । तस्या एते भवतो बुध्रादथमङ्गि-
 रोभिर्गणानो बुध्रादथेण विमिमाय मानैरिति । यो ब्राह्मण
 आनुजावरः स्यात्तस्मा एतं बार्हस्पत्यमानुषूकं चरं निर्वपेदि-
 त्यथ वै भवति बुध्रवती अथवती याज्यानुवाक्ये भवत इति ।
 तस्या एते भवतो महाकही अस्तभायदुध्राद्यो अथमभ्यर्त्योऽज-
 २० वेति ॥ २७ ॥ अष्टमः ॥

अथ वै भवति यः पापयक्ष्मण्यहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं
 चरममावास्यायां निर्वपेदिति । तस्या एते भवतो नवोनवो

भवति जायमानो यमादित्या अश्वमायवधनीति । स
 कामयेतास्त्रादः स्यादिति तस्मा एतं विधातुं निर्वपेदिन्द्राय
 राज्ञे पुरोडाशमेकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय खराश्व
 इत्यथ देवस्य त्वां सवितुः प्रभव इति प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय राज्ञे
 जुष्टं निर्वपामीति चतुरो सुष्टीग्रीहीणां निर्वपत्येतामेव ५
 प्रतिपदं कृत्वेन्द्रायाधिराजायेन्द्राय खराश्व इति चतुरस्रतुरो
 सुष्टीनेकैकस्यै देवतायै । हविष्कृता वाचं विभृजते । समानं
 कर्माधिवपनादध्वय गार्हपत्य एकादशोक्तानानि कपालान्युप-
 दधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु कपालेष्वधिश्रयत्यथातथामत्वाय ।
 अथः पुरोडाशा भवन्ति । अथ इमे लोका । एषां लोकाना- १०
 माप्सा । उत्तरउत्तरौ व्यायाम्भवतीति । स उत्तरमत्तरमेव
 व्यायासं करोति । सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति । सो ऽवद्य-
 आहेन्द्राय राज्ञे ऽनुब्रूहीति । प्राच्यां दिशि तमिन्द्रासि
 राजेत्यनुच्येन्द्रो जयाति न पराजयाता इति यजति । सो
 ऽवद्यआहेन्द्रायाधिराजायानुब्रूहीतीन्द्रो जयाति न पराजयाता १५
 इत्यनुच्यास्येदेव प्ररिरिचे महिलमिति यजति । सो ऽवद्यआ-
 हेन्द्राय खराश्वे ऽनुब्रूहीत्यस्येदेव प्ररिरिचे महिलमित्यनुच्य
 प्राच्यां दिशि तमिन्द्रासि राजेति यजति । व्यत्यासमन्वाहा-
 निर्दाहायेति ब्राह्मणम् ॥ २८ ॥

य इन्द्रियकामो वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्ववृद्ध्या याजये- १०
 दित्येतयेत्या यक्ष्यमाण उपकल्पयते ऽश्वमृषभं वृषिं वंसमित्यथ
 देवस्य आ सवितुः प्रभव इति प्रतिपदं कृत्वेन्द्राय रायंतराय

जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टीग्रीहीणां निर्वपयेतामेव
 प्रतिपदं जलेन्द्राय बार्हतायेन्द्राय वैरूपायेन्द्राय वैराजायेन्द्राय
 आकरायेन्द्राय रैवतायेति चतुरस्तुरो मुष्टीनेकैकस्यै देवतायै ।
 हविष्कृता वाचं विष्टजते । समानं कर्माधिवपनादध्युष्य गार्ह-
 ५ पथे दादशोक्तानानि कपालान्युपदधात्यथ वै भवत्युत्तानेषु
 कपालेष्वधिअथत्ययातयामत्वाय । दादशकपालः पुरोडशो
 भवति वैश्वदेवत्वाय । समन्नं पर्यवद्यतीति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 रायंतरायाऽनुब्रूहीत्यभि त्वा शूर नोनुम इत्यनूच्य त्वामिद्धि
 हवामह इति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय बार्हतायाऽनुब्रूहीति ।
 १० त्वामिद्धि हवामह इत्यनूच्य यद्वाव इन्द्र त इति यजति । सो
 ऽवद्यन्नाहेन्द्राय वैरूपायाऽनुब्रूहीति । यद्वाव इन्द्र त इत्यनूच्य
 पिवा सोममिन्द्र मन्दतु त्वेति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय
 वैराजायाऽनुब्रूहीति । पिवा सोममिन्द्र मन्दतु त्वेत्यनूच्य कदा
 चन स्तरीरसीति यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय आकरायाऽनुब्रू-
 १५ णीति । कदा चन स्तरीरसीत्यनूच्य रेवतीर्नः सधमाद इति
 यजति । सो ऽवद्यन्नाहेन्द्राय रैवतायाऽनुब्रूहीति । रेवतीर्नः
 सधमाद इत्यनूच्याभि त्वा शूर नोनुम इति यजति । व्यत्या-
 समन्वाहानिर्दाहायेति ब्राह्मणम् ॥ २६ ॥

अन्वाहार्यमासाद्याश्चमृषभं वृषिं वस्तमिति ददात्येतथैव
 १० यजेताभिग्रह्यमान इति । यैव । पूर्वा । सेयं । यक्षुंष्कामः

१ Thus M ; यैव पूर्वा सेति Be ; यैव पूर्वसे Be*8 ; यैव पूर्वासेति U ;
 तक्षुं एते भवन्ति या पूर्वस्या BD.

स्नानस्ना एतामिष्टिं निर्वपेदग्नये भ्राजस्यते. पुरोडाशमष्टा-
 कपालः सौर्यं चरुमग्नये भ्राजस्यते पुरोडाशमष्टाकपालमिति ।
 तस्या एते भवन्त्युदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु त्वं चिचमुदग्ने
 शुचयस्तव वि ज्योतिषेत्युपहृतायामिडायामनाहितमग्नीध्रे
 भवत्यथ यजमानाय चीग्पिण्डाग्रयच्छत्युदु त्वं जातवेदसः सप्त ५
 त्वा हरितो रथे चिचं देवानामुदगादनीकमिति पिण्डाग्रय-
 च्छति । चचुरेवास्यै प्रयच्छति । यदेव तस्य तदिति ब्राह्मणं ।
 वैश्वदेवोऽस्य सांयज्ञो निर्वपेद्भामकाम इति । वैश्वदेवं चरुः
 संगृह्यन्त इव अपयन्त्यथ ध्रुवो ऽसि ध्रुवो ऽहः सजातेषु भूया-
 समिति परिधीन्परिदधाति । तस्या एते भवतो विश्वे देवा १०
 विश्वे देवा इत्यथ पुरस्तात्विष्टकृतः सुवाङ्मतौरुपजुहोत्यामन-
 मस्थामनस्य देवा इति तिष्ठः ॥ ३० ॥ नवमः ॥

अथ वै भवत्यग्निं वा एतस्य शरीरं गच्छति सोमः रसो ।
 वरुण एनं वरुणपात्रेन गृह्णाति सरस्वतीं वाग्ग्राविष्णू आत्मा
 यस्य ज्योगामयति । यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत १५
 सर्वमायुरियामिति तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदित्येतथेष्टा यच्छ-
 माण उपकल्पयते खादिरं नवं पाचं नवनीतमाज्यं धावतीः
 समा एव्यन्त्येत तावन्मानं च प्रवर्तमथ देवस्य त्वा सवितुः
 प्रभव इति प्रतिपदं कृत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौर्यं चरुं
 वारुणं दशकपालः शारस्वतं चरुमाग्रावैष्णवमेकादशकपाल- २०

१ सुवाङ्मतौरुपजुहोत्यम् । MBD ; सुवाङ्मतौरुहोत्यम् । U Be ; सुवाङ्कति
 जुहोत्यम् । Be 8.

मिति^१ समानं कर्माभ्यावेक्षणात् आभ्यावेक्षणे^२ ऽनुवर्तयति
यत्नमैतन्नवनीतमभवदिति^३ समानं कर्मां सुषा^४ सादना-
त्सादयित्वा सुषो ऽथैतं प्रवर्त खादिरे नवे पात्र उपस्तीर्णा-
भिघारितः^५ सह हविर्भिरन्तर्वेद्यासादयति^६ समानं^७ कर्मां^८
५ प्रयजेभ्यः^९ प्रयजेश्वरित्वा^{१०} हविर्भिरिति^{११} तस्या एता
भवन्नायुष्ट आयुर्दां अग्न आयायस्व सं ते ऽव ते हेड उदु-
त्तमं प्र णो देव्या नो दिवो ऽग्नाविष्णू अग्नाविष्णूं इत्यथ
पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरपुहोति ॥ ३१ ॥

अश्विनोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यद्योः प्राणो ऽसि
१० स्वाहेन्द्रस्य प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणो ऽसि स्वाहा
मित्रावरुणयोः प्राणो ऽसि तस्य ते दत्तां यस्य प्राणो ऽसि
स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणो ऽसि तस्य ते ददातु येषां
प्राणो ऽसि स्वाहेति^१ ऊत्वाङ्मत्वेव स^२ स्यावैः^३ प्रवर्तमभिघार-
यति राडसि विराडसि सस्राडसि स्त्राडंषीत्यथैतं प्रवर्तमये-
१५ णाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतो निदधात्यथ यजमानमाज्य-
मवेक्षयति दृत्तस्य धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां
महद्भिः । तत्त्वा विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गयैरयदित्यथ ब्रह्मणो
हस्तमन्वारभ्यर्त्विजः^४ पर्याङ्कः पावमानेन त्वा स्तोमेन गायत्रस्य

१ Here BD ins. हविष्कृता वाचं विष्टजते ।

२ Thus M Bhav. ; स आभ्यामवेक्षणात् the other MSS.

३ om. M Be.

४ संसावेव Be 8.

५ अर्त्विजः only in M Be 8 D.

वर्तन्योपाश्रयोर्वीर्यं देवस्या सवितोऽसृजतु जीवातवे जीवन-
 स्याद्यै वृहद्रथंतरयोस्या स्रोमेन चिष्टुभो वर्तन्या शुक्ल
 वीर्येण देवस्या सवितोऽसृजतु जीवातवे जीवनस्याया अग्नेस्या
 माचया जगत्वे वर्तन्याययणस्य वीर्येण देवस्या सवितोऽसृजतु
 जीवातवे जीवनस्याया इत्यथ हिरण्याहुतं निष्पिबति । ५
 निष्पिबन्तमनुमन्त्रयत इममग्न आयुषे वर्षसे रुधि प्रियं
 रेतो वर्षण सोम राजन् । मातेवास्या अदिते गर्भं यच्छ विषे
 देवा जरदष्टिर्थासदित्यथैतं प्रवर्तमङ्गिः प्रचाक्ष दक्षिणे कर्णे
 आबध्नौतं आयुष्टे विश्वतो दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत
 आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायुरसि सर्वमायुरसीत्याक्ष १०
 हस्तं गृह्णात्यग्निरायुष्मानित्यान्तादनुवाकस्य ॥ ३२ ॥

यावतो ऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाञ्चतुष्कपालाक्षि-
 र्वपेदेकातिरिक्तानिति । तस्या एते भवत इमं मे वरुण तत्त्वा
 याम्नीति । यद्यपरं प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेककपालमनुनिर्वपे-
 दिति । तस्या एते भवत उदु त्यं चित्रमित्यथापो ५ वृष्टयम्- १५
 वैत्यथ ५ वै ५ भवत्यपोनृणीथ ५ चरं पुनरेत्य निर्वपेदिति ।

१ Thus M; •चैनं all the other MSS.

२ Thus corrected, cp. infra XVII. 41 and XVIII. 9; आबध्नौ-
 ताय० M; आबध्नौत्यायु० the other MSS.

३ All exc. M ins. प्रवर्तय after रनं ।

४ After सर्वमायुरसि M has some words more : सर्वं न आयुर्भूयात्सर्व-
 मायुर्मेधस्य, cp. Âr. XIX. 24. 10.

५ Thus MUD Be, the last three omitting the words चय वै
 भवति । चित्रमित्यवृष्टयमेवैत्यपोन० Be 8; चित्रमित्यपोन० B.

तस्या एते भवतो ऽपां नपात्समन्वा चक्षतीति ^१ यः पाभना^२
 गृहीतः स्यान्तस्या एतामैन्द्रावरुणौ पयस्यां निवपेदित्येतेष्व्या
 यच्छ्रमाण उपकल्पयते दधि पथ आमिषाया इत्यथ देवस्य
 त्वा सवितुः प्रसव इति प्रतिपदं हलेन्द्रावरुणाभ्यां जुष्टं निर्व-
 ५ पामीति चतुरो सुष्टीग्रीहीणां निर्वपति ^३ इविष्कृता वाचं
 विच्छजते ^४ समानं कर्माधिवपनादभ्युप दक्षिणार्धं गार्हपत्यस्यै-
 कादश कपशान्युपदधाति ^५ यदैतं पुरोडाशमधिष्ठणम् तदै-
 तामामिषां गार्हपत्ये अपयत्यथैतं पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिचा-
 रितमुदास्यामिषया संप्रच्छाद्यान्तर्वेद्यासादद्यति^६ ॥ ३३ ॥

१०. अथ वै भवति पयस्यायां पुरोडाशमवदधात्यात्मन्वन्तमेवेनं
 करोत्यथो आयतनवन्तमेव ^१ चतुर्धा व्यूहति ^२ दिक्ष्वेव प्रति-
 तिष्ठति ^३ पुनः समूहतीति ^४ स आमिषां पुरोडाशाश्चतुर्धा^५
 कृत्वा व्यूहति या वामिन्द्रावरुणा यतव्या तनूस्तथेममहसो
 मुञ्चतं या वामिन्द्रावरुणा सहस्रा रक्षसां तेजस्या तनूस्तथे-
 १५ ममहसो मुञ्चतमिति ^६ पुनः समूहति समूह्यावद्यतीति ^७ तस्या
 एते भवत इन्द्रावरुणधोरहमिन्द्रावरुणा युवमध्वराय न इत्यथ
 पुरस्तात्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहीति यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ
 सामस्तं वामेतेनावयज इत्यष्टौ ^८ ॥ ३४ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवति यो भ्रातृव्यवानस्यास्य स्वर्धमान एतयेष्टा

१ Thus M ; पापयक्षः the other MSS.

२ Thus M ; संज्ञायः all the other MSS.

३ Thus M and Bhav. ; पुरोडाशं चतुर्धा all the other MSS.

यजेताग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्नये विवाधवते
 ऽग्नये प्रतीकवत इति । तस्मा एता भवन्ति प्रप्राथमग्निः प्र ते
 यच्चि प्र त इयमि मग्ना भुवो वि पाजसा वि ज्योतिषा स
 त्वमग्ने प्रतीकेन तः सुप्रतीकः सुदृशः स्वस्वमिति । यो
 भ्रातृव्यवन्त्यास्य स्यर्धमान एतयेष्टा यजेतेन्द्रायाः होमुचे ५
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्विन्द्राय वैष्टधायेन्द्रायेन्द्रियावत
 इत्यपः वै भवति ययस्त्रिंशत्कपालं पुरोडाशं निर्वपतीति ।
 य एवैते यय एकादशकपालास्त एवैत उक्ता भवन्ति तस्मा
 एता भवन्त्यहोमुचे विवेष यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र चचमिन्द्रियाणि
 शतक्रतो ऽनु ते दायीति । यो भ्रातृव्यवन्त्यास्य स्यर्धमान १०
 एतयेष्टा यजेताग्नये संवर्गाय पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः
 षट्प्रतमासञ्जसेतेन यजुषाभिष्टुग्रेदिति तः षट्प्रतमासञ्जसेतेन
 यजुषाभिष्टुग्न्योजो ऽसि सहो ऽसि बलमसि आजो ऽसि
 देवानां धाम नामांसि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि सर्वायु-
 रभिभूरश्मनेन इविषामुं भ्रातृव्यमभिभूयासमिति युष्मा हि १५
 देवदत्तमानित्येतस्मानुवाकस्य सप्तदश सामिधेनीः पराचीर-
 न्माह तस्मा एते भवतः सखायः सं वः सम्यच्च सः चमिद्युवसे
 वृषजिति ॥ ३५ ॥

यः प्रजाकामः स्यात्तस्मा एतं प्रजापत्यं गर्भुतं चहं निर्व-
 पेदिति । तस्मा एते भवतः प्रजापते स वेदेति । यः पशुकामः २०

- छात्तस्मा एत५० सोमापौष्णं गार्भुतं चरुं निर्वपेदिति^१ । तस्या
 एते भवतः सोमापूषणेमौ देवाविति^१ चिचिथा यजेत पशुकाम
 इति^१ अक्षिचयेत्युपवसत्यथ^१ प्रातरायेयमष्टाकपालं निर्वपति
 सौम्यं चरुं त्वाद्मष्टाकपाल५ सरस्वत्यै चरुं५ सरस्वते चरुं५
 ५ सिनीवास्त्यै चरुमैन्द्रमेकादशकपालमिति^१ तस्या एते भवन्त्य-
 ग्रिना राथिमश्रवद्भोमा५ अग्न आयायस्व सं त इह त्वष्टार-
 मग्निं तन्नस्तुरीपं प्र णो देव्या नो दिवः पीपिवा५स५ सरस्वतो
 ये ते सरस्व कर्मयः सिनीवास्ति था सुपाणिन्द्रिं वो विश्व-
 तस्वरुद्रं नर इत्यथ पुरस्तात्स्विष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यग्ने
 १० गोभिर्न आगहोति पञ्चर्चे दे यजुषौ^१ ॥ ३६ ॥ एकादशः ॥
 कारीर्या यक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते कृष्णं वासः
 कृष्णत्वं कृष्णमश्वं कृष्ण५ सदानं कृष्णाजिनं कृष्णमधु^१ करी-
 रसकृन्कृष्णां कुम्भीमामपकां^१ कृष्णमनस्त्रिगधं कृष्णामविं कृष्णं
 वर्षाङ्गस्तम्भं^१ वैतसमिध्मावर्हिरित्यथ यजमानायतने कृष्णं वासः
 १५ कृष्णत्वं निदधात्यथारेणाहवनीयं कृष्णमश्वं कृष्णेन सदानेन

^१ अक्षिचयेत्यु० Be 8 Be ; अक्षिचेत्यु० BDU ; अक्षिचयेत्यु० M.

^१ कृष्णमधु DU.

^१ Thus corrected acc. to a Prayoga ; कुम्भीमामपकां D ; instead of आमपकां Be 8 (pr. m) : आमवाकायं, (sec. m.) : आमपाचकरीया ; आमपाचकरीया U ; आमपाचकरी B ; आमपाचकरीयत् Be ; आममाच-
 करीयां M.

^१ वर्षाङ्गं M here and later on consequently ; thus also some of the other MSS.

संदिद्यान्तर्वेदि^१ कृष्णाजिने कृष्णमधु करौरसकूम्बधौत्करे
कुम्भी^२ निमिमोत्पायेषोत्करं प्रागीवमन स्नापयित्वा तस्यापे-
षोपसम्भनं कृष्णामविं निपट्वात्युत्तरेणाश्वनीयं कृष्णं वर्षाङ्ग-
स्नातं वैतसमिभ्रावर्हिरिति निदधात्ययं यजमानः कृष्णं वायः
कृष्णद्वयं परिधत्ते ॥ ३७ ॥

मरुतमसि मरुतामोजो ऽपां धारां भिङ्ग्वीति^१ रमयत
मरुतः श्वेनमायिनमिति पश्चादातं प्रतिभौवति^२ पुरोवातमेव
जनयति वर्षस्यावदद्या इति ब्राह्मणमथैतमस्य^३ संदानात्प्रसु-
ष्योत्तरवर्ग्येणाभिविचिपत्यभिकन्द^४ स्तनय गर्भमाधा इति^५
स यदि विधूनुते^६ यदि मेहति यदि शक्लत्करोति वर्षिष्य- १०
तीत्येष वेदाय वातनामानि जुहोति पुरोवातो वर्षश्चिन्वरा-
वृत्सापेत्यष्टावथान्तर्वेदि कृष्णाजिने मधुषा करौरसकूम्बधौति
मान्दा वाग्नाः शुन्ध्यूरजिराः । ज्योतिष्मतीक्ष्मस्वरौचन्दीः
सुक्तेनाः । मिचमृतः चचमृतः सुराश्च इह भावतेति^७ तिस्रः
पिण्डौः कृत्वा समुक्षित्य कृष्णाजिनस्थान्ताम्संदानेनोपनक्षति १५
कृष्णो अमस्य संदानमसि वृष्ये लोपनक्ष्णामीत्यथेना अमसः
प्रथमायां गंधाद्यामावभ्राति ॥ ३८ ॥

देवा वसन्था अग्ने सोम सूर्येत्यहोरात्रे उपरमति^१ द्विती-

^१ Thus M only; संनक्षत्यान्तर्वेदि all the other MSS.

^२ •वर्ग्ये• M; •वर्ग्ये• the other MSS.; cp. supra p. 104. 2.—

•भिविचिपत्य• M.

^३ विधूनुते BD.

यस्यामावभ्राति देवाः शमंश्चा मिवाववर्णार्थमभित्यहोरात्रे
एवोपरमति^१ तृतीयस्यामावभ्राति देवाः सपीतयो उपरं
नपादाशुहेमभित्यहोरात्रे एवोपरमत्यथ^२ वै भवति यदि
वर्षंतावत्येव होतव्यमिति^३ यदि चैव वर्षति यदि नोभयेनैव

१५ पिण्डीजुहोति सुचोपस्तीर्णाभिघारिता दिवा चित्तमः
कृष्णन्या थं नर उदौरयथा मरुतः समुद्रत इत्यथासां धूम-
मन्वीचते ऽसितवर्णा हरयः सुपर्णा इति^४ यदि न वर्षच्छो
भूते हविर्निर्वपेदग्नये धामच्छदे पुरोडाशमष्टाकपाक्षं निर्वपे-
न्मरुतः सप्तकपाक्षः सौर्यमेककपाक्षमिति^५ तस्या एता

१० भवन्ति त्वं त्या चिदच्युताग्ने भूरीणि तव जातवेदो दिवो
नो वृष्टिं मरुतो ररीध्वं पिन्वन्यपो मरुतः सुदानव उदु त्वं
चिचमित्यथ पुरस्तात्सिष्टकृतः सुवाङ्मतीरुपजुहोत्यौर्वभृगुवच्छु-
चिमप्रवानवदाङ्गव इति तिस्रो^६ ज्यैतां कुम्भीमद्भिः पूरयति
सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रं पृणति^७ सा यदि दीर्यते

१५ यदि भिद्यते वर्षिष्यतीत्येव वेदायाविमभिजुहोत्यक्षा^८ अग्नि
प्रथमजा बलमग्निं समुद्रिष्यमिति^९ सा यदि विधूनुते यदि
मेहति यदि शकृत्करोति वर्षिष्यतीत्येव वेदाय वर्षाङ्गस्तन्म-
भिजुहोति ॥ ३६ ॥

१ Thus M Be 8 Be; वेदाय मेधा उपरि जुहोत्य० BUD; then follows in B the beginning of kh. 40; the passage अथाविमभि-
जुहोत्य०...वर्षिष्यतीत्येव was given in this MS. already after the horse
oracle.

उत्तमस्य पृथिवीं भिङ्ग्वीदं दिव्यं नभः । उद्रो दिव्यस्य
 नो देशीयानो विसृजा इतिमित्यथैनमाहवनीये ऽनुप्रहरति
 क्षिरस्थकेशो रजसो विसार इत्यथास्य धूममन्वीक्षत आ ते
 सुपर्णा अमिनन्त एवैरित्यथान्तर्वेदि तिष्ठन्कृष्णाजिनमवधूनीति
 ये देवा दिविभागा इत्यान्तादनुवाकस्य । संतिष्ठते कारीर्य-
 थातो ऽञ्जःसवकारौर्योग्नेयमष्टाकपात्रं निर्वपति अपथित्वा-
 सादर्यति । तस्याः पञ्चदश सामिधेन्यः पञ्च प्रयाजा वार्चन्नावा-
 ज्यभागावथ हविषो ऽग्निर्मूर्धां भुव इति । त्रिष्टुभौ संयाज्ये ।
 याभिश्चैव पिण्डीराबध्नाति याभिश्च जुहोति याभ्यां च धूम-
 मन्वीक्षते ताः ससिध्यन्ति । संतिष्ठते ऽञ्जःसवकारौरौ । १०
 ॥ ४० ॥ द्वादशः ॥

अथ वै भवति त्रैधातवीयेन यजेताभिचरन्वाभिर्चर्यमाणो
 वा सहस्रेण वा यक्ष्यमाणः । सहस्रेण वेजानो यो वा यक्ष्य
 इत्युक्त्वा न यजत इत्येतयेषां यक्ष्यमाण उपकल्पयते सहस्र
 क्षिरस्थं तार्यं धेनुमित्यथ देवस्य त्वा सवितुः प्रभव इति १५
 प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपामीति चतुरो मुष्टौग्नौ-
 ह्रीणां निर्वपत्येतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं निर्वपा-
 मीति चतुरो यवानामेतामेव प्रतिपदं कृत्वेन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं
 निर्वपामीति चतुर एव ब्रौह्मीणां । तेषां ब्रौह्मिष्वेव हवि-

१ Thus M; स om. all the other MSS.

२ The following thus only in M; the other MSS. are partly
 corrupted partly incomplete. *

कृतमुदादयत्युपोद्यच्छन्ते यवान्विष्कृता वाचं विस्वजते^१ समानं
 कर्माधिवपनादधुप्य गार्हपत्ये दादग्र कपालान्युपदधात्यथ वै
 भवति दादग्रकपालः पुरोडाशो भवति^१ ते त्रयस्तुष्कपाला-
 स्त्रिष्वष्टद्वत्वाय^१ त्रयः पुरोडाशा भवन्ति^१ चय इमे लोका^१
 १ एषां लोकानामाष्टा^१ उत्तरउत्तरो ज्यायाभ्वतीति^१ स
 उत्तरमुत्तरमेव ज्यायाऽसं करोति यवमयं^१ मध्ये^१ ऽथ
 वै भवति ॥ ४१ ॥

सर्वाणि छन्दास्त्र्येतस्यामिष्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
 एतदीर्यं यत्ककुदुष्णिहा जगत्यै^१ यदुष्णिहककुभावन्वाह
 १० तेनैव सर्वाणि छन्दास्त्र्यवत्तद्व इति^१ प्र सो अग्ने तवोति-
 भिरित्येतासां दे धाय्यालोके दधात्यथाग्ने चो ते वाजिना
 चो यधस्येति चिवत्या परिदधाति सरूपत्वायैति ब्राह्मणः^१
 सर्वेषामभिगमयन्नवद्यतीति^१ तस्या एते भवतः सं वां कर्म-
 णोभा जिग्यथुरित्यन्वाहार्यमासाद्य सहस्रः^१ हिरण्यं तार्थं
 १५ धेनुमिति ददाति^१ यं कामयेत राजन्यमनपोभ्यो जायेत
 वृत्रान्नः^१श्चरेदिति तस्मा एतमैन्द्रावार्हस्यत्वं चरुं निर्वपेदित्ये-
 तथेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयते हिरण्यं दाम^१ तस्या एते
 भवतो ऽस्मे इन्द्रावृहस्पती वृहस्पतिर्नः परिपातु पश्चादित्य-
 न्वाहार्यमासाद्य हिरण्यं दाम ददाति^१ ॥ ४२ ॥ .

१ Thus M only; यवमयमध्ये Be 8 Be; यवमयोमध्ये BU; यवमय-
 रमध्ये D.

वैश्वानरं द्वादशकपाक्षं निर्वपेदग्निहोत्रायणेन नवाक्षं जग्ध्वा
 यो वान्यस्याग्निषु यजेत यस्य वान्यो ऽग्निषु यजेत ^१ सो ऽरक्षो-
 रग्नौऽसमारोहोदवसाय मथिलाग्नीन्विहृत्य वैश्वानरं द्वादश-
 कपाक्षं निर्वपति ^१ तस्या एते भवतो वैश्वानरो न ऊत्या
 पृष्ठो दिवीत्यग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपाक्षं निर्वपेदग्नि- ५
 ष्विहोत्रो यो वा कामयेत प्रजायै मे तन्तुर्न विच्छि-
 येतेति ^१ सो ऽरक्षोरग्नौऽसमारोहोदवसाय ^१ मथिलाग्नीन्वि-
 हृत्यग्नये तन्तुमते पुरोडाशमष्टाकपाक्षं निर्वपेदिति ^१ तस्या
 एते भवतस्त्वं नस्तन्तुस्तु सेतुरग्ने त्वं पन्था भवसि देवयानः ।
 त्वयाग्ने पृष्ठं वयमारुहेम अथा देवैः सधमादं मदेम ॥ स्वयं १०
 हस्तानः सुगमप्रवायं तिग्मशृङ्गो वृषभः शोशुचानः । प्रज्ञः
 सधस्त्वमनुपश्यमान आ तन्तुमग्निर्दिव्यं ततानेति ^१ स्त्रिष्टवत्यौ
 संयाज्ये हव्यवाहमभिमातिषाहः रक्षोहृषं पृतनासु जिष्णुम् ।
 ज्योतिष्मन्तं दौघन्तं पुरन्धिमग्निः स्त्रिष्टुक्तमाहुवेम ॥
 स्त्रिष्टमग्ने अभितत्पृणाहि विश्वा देव पृतना अभिष्य ॥ १५
 सर्वं नः पन्थां प्रदिशन्विभाहि ज्योतिष्मद्वेज्जजरं न आयुरित्य-
 ग्नये व्रतभृते पुरोडाशमष्टाकपाक्षं निर्वपेद्य आहिताग्निरश्रु
 कुर्यादिति ^१ तस्या एते भवतस्त्वमग्ने व्रतभृच्छुचिर्देवाः आसा-
 दया इह । अग्ने हव्याय वोढवे ॥ व्रता तु बिभ्रद्भ्रतपा
 अदाभ्यो यजानो देवाः अजरः सुवीरः । दधद्भ्रतानि सुवि- १०

^१ Thus MDU; •रुष्योदव• Be 8 Be; in B the last kh. is wanting.

दानो अग्ने 'गोपाय नो जीवसे जातवेद इत्यथ यज्ञाग्रयो
 दृथाग्निभिः सृष्टृज्वेरग्नियो वान्यस्य वाग्निभिः सो ऽरण्योर-
 ग्नीन्समारोहोदवसाय' मधित्वाग्नीन्सृष्ट्याग्रये विविषथे पुरो-
 ऽग्रमष्टाकपात्रं निर्वपत्यग्रये^१ व्रतपतय इति^१ । तस्या एतत्
 ५ भवन्ति वि ते विष्णुम्वतजूतासो अग्ने त्वामग्ने मानुषीरौडते
 विशस्वमग्ने व्रतपा अवि यदो वयं प्रमिणाम व्रतानीति^१
 संतिष्ठन्त इष्टयः संतिष्ठन्त इष्टयः^१ ॥ ४३ ॥ चयोदशः ॥

॥ इति चयोदशः प्रश्नः ॥

अथ वै भवति प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति ' स
तपो ऽतप्यत ' स सर्पानसृजत ' सो ऽकामयत प्रजाः सृजे-
येति ' स द्वितीयमतप्यत ' स वयाः सृजत ' सो ऽका-
मयत प्रजाः सृजेयेति ' स तृतीयमतप्यत ' स एतं दौक्षि-
तवाद्मपश्यत्तमवदत्ततो वै स प्रजा असृजतेति ' तत्पृच्छन्ति ' ५
कतमत्तत्तपो यत्तपस्तप्त्वा दौक्षितवाद् वदतीत्यथ वै भवत्य-
ङ्गिरसः सुवर्गं लोकं यन्तो ऽपु दौक्षातपसी प्रावेशयन्पु
श्चाति ' साचादेव दौक्षातपसी अवहरद् इत्येतदिति
ब्रूयादित्यथ वै भवति यदै दौक्षितो ऽमेधं पश्यत्यपास्मादौचा
कामति ' नीलमस्य हरो येतीति ' सो ऽमेधं दृष्ट्वा जपत्य- १०
बह्वं मनो दरिद्रं चक्षुः सूर्यो ज्योतिषाः श्रेष्ठो दौक्षे मा
मा हासीरित्याह ' नास्मादौचापकामति ' नास्य नीलं न
हरो येतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदै दौक्षितमभिवर्षति
दिव्या आपो ऽग्रान्ता ओजो बलं दौचां तपो ऽस्य निर्ग-
न्तीति ' सो ऽभिवृथमाणो अपत्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त १५
बलं धत्त मा मे दौचां मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव
सर्वमात्मन्धत्ते ' नास्यौजो बलं न दौचां न तपो निर्गन्तीति
ब्राह्मणमथ वै भवत्यग्निर्वै दौक्षितस्य देवता ' सो ऽस्मादेतर्हि
तिर इव बर्हि यातीति ' सो ऽस्मात्समाकृढस्तिर इव

१ इषन्ति MG (pr. m.) U; इषन्ति Be BG (sec. m.); the plural
is correct, the subject being, according to Bhay., ब्रह्मवादिनः ।

२ बर्हि ins. M.

भवति ^१ सो ऽरक्षोरग्रीन्समारोह्य दृहस्यतिवत्सर्षा प्रयाति ^१
 भद्रादभि श्रेयः प्रेहि दृहस्यतिः पुरेता ते अस्त्रित्याह ^१
 ब्रह्म वै देवानां दृहस्यतिस्त्रमेवात्वारभते ^१ स एनः संपारथ-
 तीति ब्राह्मणं ^१ प्रजातमपाः संधानस्योक्तमंथवसानस्य ^१ वै
 ५ भवति यो वै सोमः राजानः सास्राज्यं लोकं गमयित्वा
 क्रीणाति गच्छति खानाः सास्राज्यं ^१ कन्दाः सि खलु वै
 सोमस्य राज्ञः सास्राज्यो लोकः ^१ पुरस्तात्सोमस्य क्रयादे-
 वमभिमन्त्रयेतेति ^१ स पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभिमन्त्र-
 यते ॥ १ ॥

- १० एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो
 भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते जागतो भाग इति मे
 सोमाय ब्रूताच्छन्दोमानाः सास्राज्यं गच्छेति मे सोमाय ब्रूता-
 दिति ^१ सास्राज्यमेवैनं लोकं गमयित्वा क्रीणाति ^१ गच्छति
 खानाः सास्राज्यमिति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै तानूनग्रस्य
 १५ प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति ^१ ब्रह्मवादिनो वदन्ति न प्राञ्जन्ति
 न जुह्वत्यथ क तानूनग्रं प्रति तिष्ठतीति ^१ प्रजापतौ मनसोति
 ब्रूयान्तिरवजिघ्रेदिति ^१ स चिरवजिघ्रति प्रजापतौ त्वा मनसि
 जुहोमीत्येषा वै तानूनग्रस्य प्रतिष्ठा ^१ य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वा अध्वर्योः प्रतिष्ठां वेद
 २० प्रत्येव तिष्ठति ^१ यतो मन्येतानभिक्रम्य होष्यामीति तत्तिष्ठ-

आश्रावयेदिति^१ स यतो मन्यतानभिकन्य होयामीति तन्निष्ठ-
 आश्रावयत्येषा वा अध्वर्योः प्रतिष्ठा^१ य एवं वेद प्रत्येव
 तिष्ठतीति ब्राह्मणमथ वै भवति अदभिकन्य जुह्वाप्रतिष्ठाया
 इयात्तस्यासमानं तिष्ठता होतव्यं प्रतिष्ठित्या इति^१ तदेत-
 दन्यथ इतिर्विश्वेभ्यो^१ ऽभिकानं जुहोतीति इतिर्विश्वेभ्यु भवत्यथ^१ ५
 वै भवति यो वा अध्वर्योः स्वं वेद स्ववानेव भवति^१ जुग्वा
 अथ स्वं वाचयमस्य स्वं चमसो ऽस्य स्वं^१ यद्वायव्यं वा चमसं
 वानपारभ्याश्रावयेत्स्वादियादिति^१ स वाचयं चैव चमसं
 वानपारभ्याश्रावयति^१ स्वादेव नैतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै सोममप्रतिष्ठाप्य स्तोत्रमुपाकरोत्यप्रतिष्ठितः १०
 सोमो भवत्यप्रतिष्ठित स्तोमो ऽप्रतिष्ठितान्युक्त्यान्यप्रतिष्ठितो
 यजमानो ऽप्रतिष्ठितो ऽध्वर्युर्वायव्यं वै सोमस्य प्रतिष्ठा चमसो
 ऽस्य प्रतिष्ठा सोम स्तोमस्य स्तोम उक्त्यानां^१ यद् वा गृहीत्वा
 चमसं वोक्षीय स्तोत्रमुपाकुर्यादित्युक्त्यनः^१ होव^१ चमसस्य
 ग्रहणः^१ स यद् वा वैव गृहीत्वा चमसं वोक्षीय स्तोत्रमुपा- १५
 करोति^१ प्रत्येव सोमः स्थापयति प्रति स्तोमं प्रत्युक्त्यानि^१
 प्रति यजमानस्तिष्ठति प्रत्यध्वर्युरिति ब्राह्मणम् ॥ २ ॥

अथ वै भवति यज्ञं वा एतत्संभरन्ति यत्सोमकयथै
 पदं^१ यज्ञमुखः इतिर्विधाने^१ यर्हि इतिर्विधाने प्राची प्रवर्तये-
 युस्तर्हि तेनाचमुपाज्यादिति^१ स यर्हि इतिर्विधाने प्राची १०

१ MGB ins. 'न'; Bhav. cites the passage without the negative particle.

- प्रवर्तयति^१ तर्हि^१ तेन पदद्वतीयेन पत्न्यधुरसुपानक्ति^१
यश्चसुखं एव यश्चमनुषंतनोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति प्राज्ञ-
मग्निं प्रहरन्त्युत्पन्नीमानयन्त्यन्वाहं प्रवर्तयन्त्यथ वा अश्वैष
५ धिष्णिषो हीयते सो ऽनुध्यायति स ईश्वरो ब्रूरो भूत्वा प्रजां
पशुयजमानस्य श्रमयितोर्थं^१ पशुमाप्रीतमुदक्षं नयन्ति तर्हि^१
तस्य पशुअपणः हरेदिति^१ स यर्हि पशुमाप्रीतमुदक्षं नयन्ति
तर्हि तस्य पशुअपणः हरति^१ तेनैवैनं भागिनं करोतीति
ब्राह्मणमथ वै भवति यजमानो वा आहवनीयो^१ यजमानं वा
१० एतद्विकर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुअपणः हरन्ति^१ स वैव
स्थाभिर्मग्न्यं वा क्षुर्यादिति^१ स यद्यहैनं^१ करिष्यग्भवति
नैनमन्वानयते^१ ऽजस्र एवाप्येष दीप्यमानः ग्रेते^१ यद्यु वा
एनमन्वानयते तस्य पशुवेलायामुल्लुक्कमादायत्तणी उपसंगृह्य
पूर्वः पशोः प्रतिपद्यते^१ निर्मग्न्येनाच^१ पशुः अपयन्ति^१
१५ वपथा^१ तत्सहोल्लुक्कमाहरन्ति यजमानस्य सात्प्रत्नायेति
ब्राह्मणमथ वै भवति यदि पशोरवदानं नष्टेदाव्यस्य प्रत्या-
ख्यायमवधेदिति^१ स यावन्ति पशोरवदानानि नश्यन्ति
तावत्कृत्वा आव्यस्य प्रत्याख्यायमवधति^१ सैव ततः प्रायश्चित्ति-
रिति ब्राह्मणमथ वै भवति ये पशुं विमद्वीरन्यस्ताक्वामयेता-

१ Thus M ; प्रवर्तयेयुस्तर्हि the other MSS.

१ यद्यहैनं B Be ; cp. infra p. 163, 5.

१ Thus M only ; निर्मग्न्येनाच the other MSS. •

४ Thus MBG (sec. m.) ; वपथा B G (pr. m.).

र्तिमार्ष्ट्युरिति कुविदङ्गेति नमोवृत्तिवत्यर्चाग्रीध्रे जुहुया-
दिति^१ स कुविदङ्गेति नमोवृत्तिवत्यर्चाग्रीध्रे जुहोति^१ नमो-
वृत्तिमेवेषां वृत्ते^१ ताजगार्तिमार्ष्ट्यनीति ब्राह्मणं^१ यद्यु वा
एकचरं विमथ्नीते^१ शमिच एतां जुहोति^१ प्रज्ञातमुपाकरण-
स्तौक्तमपायानां^१ चरणं^१ ब्राह्मणमुत्तरम्^१ ॥ ३ ॥ प्रथमः ॥ ५

अथ वै भवति यो वा अथयादेवं यज्ञमुपचरत्या
देवताभ्यो वृक्ष्यते पापीयान्भवति^१ यो यथादेवं न
देवताभ्य आवृक्ष्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्रीध्रमभिमृशेद्वैष्णव्या
हविर्धानमाग्नेय्या सुचो वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सद इति^१
स आग्नेय्यर्चाग्रीध्रमभिमृशति वैष्णव्या हविर्धानमाग्नेय्या सुचो १०
वायव्यया वायव्यान्यैन्द्रिया सदो^१ यथादेवतमेव यज्ञमुप-
चरति^१ न देवताभ्य आवृक्ष्यते वसीयान्भवतीति ब्राह्मणमुक्त-
मौदुम्बराणां महापरिधीनां^१ परिधानमुक्तं^१ सुचा^१ सादन-
मुक्तं^१ पात्राणामभिमृशेनमथ वै भवतीष्टर्गो वा अध्वर्युयजमा-
नस्तेष्टर्गः खलु वै पूर्वो ऽष्टुः क्षीयत^१ आसन्यान्मा मन्त्रात्पाहि १५
कस्यासिदभिग्रस्त्या इति पुरा प्रातरनुवाकाज्जुहुयादिति^१
पुरा प्रातरनुवाकान्महाराच उत्यायाग्रीध्र आसन्यां जुहोत्या-
सन्यान्मा मन्त्रात्पाहि कस्यासिदभिग्रस्त्या^१ स्वाहेत्यात्मन एव

१ BG ins. प्रज्ञात एतां जुहोति ।

२ Thus M ; उपाकरणौचस्य the other MSS.

३ From here unto निर्वन्तो (p. 158, 12) is left out in B.

४ •भिग्रस्त्या M B U and Padapāṭha at T. III. 1. 7. 1 ; अभि-
ग्रस्त्या G.

- तदध्वर्युः पुरस्ताच्छर्म नक्षते ऽगत्या इति ब्राह्मणमथ वै
 भवति यो वै कन्दोभिरभिववति स सःसुन्वतोर्भिववतीति^१
 स सःसुन्वतोर्महाराच उत्थायाग्नौ तिस्रो ऽभिभूतीर्जुहोति
 संवेद्याय लोपवेद्याय वा गायत्रिया अभिभूत्यै स्वाहा संवेद्याय
 लोपवेद्याय वा त्रिधुभो ऽभिभूत्यै स्वाहा संवेद्याय लोपवेद्याय
 वा जगत्या अभिभूत्यै स्वाहेत्यथ द्वे प्राणाज्जती जुहोति
 प्राणापानौ मृत्योर्मा पातं प्राणापानौ मा मा हासिष्टमित्यथ
 वै भवति देवतासु वा एते प्राणापानयोर्व्यायच्छन्ने येषां
 सोमः समृच्छते^१ संवेद्याय लोपवेद्याय त्वेत्याह^१ कन्दांसि
 १० वै संवेश उपवेशश्च कन्दोभिरेवास्य कन्दांसि वृक्क इति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः
 स देवता वृक्क इति^१ यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुकथं
 कुर्वीतेत्युक्त्यं क्रतुमुपैति^१ यद्युक्त्यः स्यादतिराचं कुर्वीते-
 त्यतिराचं क्रतुमुपैति^१ यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृक्के वशी-
 १५ यान्भवतीति ब्राह्मणमिति^१ न्या^१ अध्वर्युतो^१ ऽथ कन्दोगतः^१
 प्रतिवन्ति^१ चैतिवन्ति^१ चाज्यानि^१ भवन्त्यभिजित्यै^१ मरु-
 त्वतीः प्रतिपदो विजित्या^१ उभे वृहद्रथंतरे भवत^१

१. इतीत्या अध्व० BGU; इतीत्यध्व० M.

१ Thus only Bhavasvāmin; प्रतिवन्त च इतिवन्ति चा० M; प्रतिवन्ति
 प्रतिवेति चाज्य० G; प्रतिवन्ति प्रतिवेति चाज्य० U; प्रतिप्रतिवेचाज्य०
 Be; cp. also TS. III. 1. 7. 2 with the comm. Vol. III, p. 41 and
 T Br. I. 4. 6 1.

इति^१ नै^१ हन्द्ोगतो^१ ।^१ ऽथ होतः^१ सजनीयः^१ ग्रसं विहव्यः^१
 ग्रस्यमगस्यस्य कथाशुभीयः^१ ग्रस्यमिति^१ न्वा^१ एकयाजिनो^१ ।
 ऽथ सन्निषां महाराच उत्थानं चैव समानं पञ्चाभिभूतीर्दे^१
 प्राणाकृती^१ ते यथाकृतेव यन्त्यादिष्टान्येवाहान्युपयन्त्युक्तं^१
 निपाभ्यासु वाचनमथ वै भवत्योषधीयो वे सोमस्य विशो^१ विशः ॥
 खलु वै राशः प्रदातोरीश्वरा^१ ऐन्द्रः सोम इति^१ सो ऽभि-
 षोव्यसोषधीभ्यो ऽधि राजानं निर्याचते^१ ऽवीवृधं वो मनसा
 सुजाता चतप्रजाता भाग इदः स्याम । इन्द्रेण देवीवीर्यधः
 संविदाना अनुमन्यन्ताः सवनाय सोममित्याहोषधीभ्य एवैनः
 स्वायै विशः स्वायै देवतायै निर्याच्याभिषुणोतीति ब्राह्मणमथ १०
 वै भवति सो वै सोमस्याभिषूयमाणस्य प्रथमो ऽऽशु स्कन्दति
 स ईश्वर इन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून् यजमानस्य निर्हन्तोऽमभि-
 मन्त्रयेतेति^१ स यः सोमस्याभिषूयमाणस्य प्रथमो ऽऽशु
 स्कन्दति तमभिमन्त्रयेता मास्कान्सह प्रजया सह रायस्यो-
 षेष्टेन्द्रियं मे वीर्यं मा निर्वंधीरित्याग्निषमेवैतामाशास्त इन्द्रि- १॥
 यस्त वीर्यस्य प्रजायै, पशूनामनिर्घातायेति ब्राह्मणमथैवा
 द्रष्टानुमन्त्रणीया^१ तामितराभिः सह वष्ट्यामो^१ ऽथ वै
 भवति ॥ ४ ॥

१ Corrected ; इति हन्द्ोग • M ; इत्य-हन्द्ोग • Be UG.

१ होतः M.

१ इतिन्येकया • M ; इतीन्वा एकया • Be UG.

१ Thus M ; यन्त्यादिष्टानि आहान्युप • GU ; यन्त्यादिष्टानि आहान्युप • Be.

१ Thus MBG ; •मचवा इष्टानुमन्त्रणीया Be ; •मचैवा इष्टानुमन्त्रणीया U.

- यो वै देवन्देवयज्ञसेनापयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन देव-
यज्ञसेव देवेषु भवति मनुष्ययज्ञसी मनुष्येषु ' याग्राचीन-
माययणाद्गृहाग्दृष्टीयात्तानुपाशु गृष्टीयाद्यानूध्वाः स्नानुपब्धि-
मत इति ' स याग्राचीनमाययणाद्गृहाग्दृष्टीयात्तानुपाशु
५ गृष्टीयात् ' यानूध्वाः स्नानुपब्धिमतो ' देवानेव तद्देवयज्ञसेना-
पयति मनुष्यान्मनुष्ययज्ञसेन ' देवयज्ञसेव देवेषु भवति
मनुष्ययज्ञसी मनुष्येष्विति ब्राह्मणं ' ते यच्च बहिष्यवमानः
स्वस्थानो भवन्ति तेषु समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोत्यग्निः
प्रातःसवने पालस्मान्वैश्वानरो महिना विम्वशम्भूः । स नः पावको
१० इविषं दधात्वायुष्मन्तः सहभक्षाः स्याम स्नाहेति ' माध्यन्दिने
पवमाने तथैव समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं जुहोति विम्वे
देवा मरुतो इन्द्रो अस्मानस्मिन्दितीये सवने न जक्तुः ।
आयुष्मन्तः प्रियमेषां वदन्तो वयं देवानां सुसतौ स्याम
स्नाहेत्याभवे पवमाने तथैव समन्वारभ्येष्वाहवनीये सुवाङ्मतिं
१५ जुहोतीदं तृतीयः सवनं कवीनामृतेन ये समसमैरयन्त ।
ते सौधन्वनाः सुवरानग्नाः स्त्रिष्टिं नो अभि वशीथो नयन्तु
स्नाहेत्यथ वै भवत्यायतनवतीर्वा ' अन्या आङ्गतयो ह्यन्ते ऽना-
यतना अन्या ' या आचारवतीस्ता आयतनवतीर्वाः सौम्यास्ता
अनायतना ' ऐन्द्रवाघवमादायाधारमाधारयेदिति ' स ऐन्द्र-
२० वायवमादायाधारमाधारयत्यध्वरो यज्ञो ऽयमस्तु देवां ओष-
धीभ्यः पशवे नो जनाय । विम्वस्मै भूतायाध्वरो ऽसि स पिम्वस्व
दृतवद्देव सोमं स्नाहेति ' सौम्या एव तदाङ्गतौरायतनवतीः

करोत्याद्यतनवान्भवति य एवं वेदापो यावाष्टमिवै, एवं ह तेन
 क्षुब्धं ' ते क्षुब्धे उपजीवनीये भवत ' उपजीवनीयो भवति
 य एवं वेदेति ब्राह्मणमथ प्रतिप्रस्थातोत्तरार्धं आश्वनीयस्य
 मन्विनः सः स्यात् जुहोत्येष ते रुद्र भागो यं निरयाचयास्तं
 जुषस्व विदेगौपत्यः रायस्योषः सुवीर्यः संवत्सरीणाः ५
 स्नाहेत्यथ वै भवति मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत् नाभानेदिष्टं
 ब्रह्मचर्यं वसन्तं निरभजत् आगच्छतोऽब्रवीत्कथा मा
 निरभागिति ' न त्वा निरभाचमित्यब्रवीदङ्गिरस इक्षे सत्त-
 मासते ' ते सुवर्गं लोकं न प्रजानन्ति ' तेभ्य इदं ब्राह्मणं ब्रूहि '
 ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषां पशवस्ताः स्ते दास्यन्तीति ' १०
 तदेभ्योऽब्रवीदिति ' तत्पृच्छन्ति ' किमेभ्यस्तदुवाचेत्यपायानि
 सन्तनीर्द्रष्टानुमन्त्रणीया अश्वावाकीयाः स्तोत्रीयाः १ शस्त्रीयाः
 सत्यं वदत अद्वा वो मा विगादित्येतदेभ्यस्तदुवाचेति १ तं
 पशुभिस्तरुणं यज्जर्वास्तौ रुद्र आगच्छदित्युक्तस्यैव कर्मणो
 जुवादो ' ऽथ द्वे प्रवृताज्जती जुहोति ' जुष्टो वाचो भूयास- १५
 मृचा सोमः समर्धयेत्युपरिष्ठान्तृतीया ' तामु तत्रैव वक्ष्यामो '
 ऽथ द्रष्टाननुमन्त्रयते द्रष्टव्यस्त्वेतद् यस्ते द्रष्टो यो द्रष्टो यस्ते
 द्रष्ट इत्यथ वै भवत्यध्वर्युर्वा ष्वलिजां प्रथमो युज्यते तेन

१ Thus MU ; all the other MSS. read the singular.

२ Thus M only ; all the other MSS. •वाकीयास्तोत्रीयाः ।

३ Thus M ; विगाद् i.s. of विगाद् all the other MSS.

४ Thus M ; त्रयोषासु the other MSS. .

श्रोमो शोक्तश्च इति ^१ ते च च बहिष्यवमानः सर्पन्ति तत्प्रक
 एवाध्वर्युः प्रथमो बर्हिषी धुवानः ^१ सर्पति ^१ वागपेगा नम
 एतज्जगा देवेभ्यो यज्ञो मयि दधती प्राणान्यशुभु प्रजां मयि
 च यजमाने चेत्याह ^१ वाचमेव तद्यज्ञसुखे युनक्तीति ब्रह्मण-
 ५ मय वै भवति वास्तु वा एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्वागम्यहीना
 बहिष्यवमानः सर्पन्ति ^१ पराङ्गो हि यन्ति ^१ पराचीभि
 स्तुवते ^१ वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपतिष्ठत इति ^१ स वैष्णव्यर्चा पुनरे-
 त्योपतिष्ठत ^१ यज्ञो वै विष्णुर्धेनवेवाकर्विष्णो लं नो ऋतमः
 शर्म यच्छ सहस्य । प्र ते धारा मधुसुत उत्सं दुहते
 १० अक्षितमित्याह ^१ यदेवास्व ग्रयानस्योपशयति तदेवास्मैतेना-
 प्याययतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ ५ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवति यो वै पवमानानामम्बारोहास्विदान्यजते
 ऽनु पवमानानारोहति ^१ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत इति ^१
 बहिष्यवमाने पश्यां प्रस्तुतायां वाचयति श्वेनो ऽसि
 १५ ग्रांयचच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेति ^१ माध्वदिने
 पवमाने ऽष्टस्यां प्रस्तुतायां वाचयति सुपर्णो ऽसि त्रिष्टुप्छन्दा
 अनु त्वारभे स्वस्ति मा संपारयेत्याभवे पवमाने नवस्यां
 प्रस्तुतायां वाचयति सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वारभे स्वस्ति
 मा संपारयेत्याहैते वै पवमानानामम्बारोहास्तान्य एवं विद्वा-
 १० न्यजते ऽनु पवमानानारोहति ^१ न पवमानेभ्यो ऽवच्छिद्यत

१ धुवानः (cp. infra XV. 29) BG; धुवानः J; धुवानः M, but
 with a न written above the व; धूवानः Be. *

इति ब्राह्मणमथ वै भवति यो वै पवमानश्च संततिं वेद
 सर्वमायुरेति ^१ न पुरायुषः प्रमीयते ^१ पशुमान्भवति ^१
 विन्दते प्रजां ^१ पवमानस्य यद्वा गृह्णन्ते ऽथ वा अल्यैते
 ऽगृहीता ^१ द्रोणकलश आधवनीयः पूतश्चत्तान्यदगृहीत्वो-
 पाक्षुर्यात्पवमानं विच्छिन्द्यात्तं ^१ विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणो ५
 ऽतु विच्छिद्येतेपयामगृहीतो ऽसि प्रजापतये वेति द्रोण-
 कलशमभिमृशेदिति ^१ स प्रजापतये वेति द्रोणकलशमभिमृशती-
 न्नाथ लेत्याधवनीयं ^१ विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतश्चतं ^१
 पवमानमेव तत्संतनोति ^१ सर्वमायुरेति ^१ न पुरायुषः प्रमी-
 यते ^१ पशुमान्भवति ^१ विन्दते प्रजामिति ब्राह्मणमथ वै १०
 भवति जीषि वाव सवनान्यथ तृतीयः सवनमवकुम्भनघ्नः पशु
 कुर्वन्त ^१ उपाः पशुः ऊलोपाः पशुपात्रे ऽः पशुमवास्य तं तृतीय-
 सवने ऽपिसृज्याभिषुणुयादिति ^१ स^१ य^१ एवैष^१ उपाः पशुपात्रे
 ऽः पशुः ^१ प्राक्तो भवति तं माघंदिनीय ऋजीषे ऽपिसृज्या-
 भिषुणोति ^१ यदाप्याययति तेनाः पशुमघदभिषुणोति तेनः १५
 जीषि ^१ सर्वाण्येव तत्सवनान्यः पशुमन्ति पशुक्वन्ति समावदौ-
 र्याणि करोतीति ब्राह्मणम् ^१ ॥ ६ ॥

अथातो दीर्घप्रवृत्तानामेव मौमाः सा ^१ द्रोणकलशे दीर्घं
 वा प्रवृत्ते वा पात्र्यां चतुर्गृहीतं गृहीत्वाधवनीये जुहोत्यान्वारभ्ये
 यजमाने विधुं दद्राणः समने बहूनां युवानः सन्तं पक्षितो १०

१ Thus M; स इवैष etc. G; स वैष उपाः पशुपात्रेः BU; स एवैष
 उपाः पशुपात्रेः Be.

- जगार । देवस्य पश्य काव्यं महिलाद्या ममार स ह्यः समान
 खाहेत्यथ होदचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य
 खधाः संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य
 द्रविणमागम्यादिति । स्कन्धमनुमन्त्रयते भूपतये खाहा भुवन-
 ५ पतये खाहा भूतानां पतये खाहेति । स यद्यहं दीर्घो
 भवति प्रतिलिप्यत्येनं । यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाय खंधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आपयणादग्नं प्रस्क-
 न्दयत्याधवनीये दीर्घं वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां चतुर्गृहीतं
 गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यम्बारभ्ये यजमाने द्वौ ससुग्नौ
 १० विततावजूयौ पर्यावर्तते जठरेव पादाः । तद्योः पश्यन्तो
 अतिथन्यन्यमपश्यन्तः सेतुनातिथन्यन्यः खाहेत्यथ होदच-
 मसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिच्य तस्य तथैव खधाः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविण-
 मागम्यादिति । स्कन्धमनुमन्त्रयते भूपतये खाहा भुवन-
 १५ पतये खाहा भूतानां पतये खाहेति । स यद्यहं दीर्घो
 भवति प्रतिलिप्यत्येनं । यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी
 अन्तर्धाय खंधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आपयणादेवाग्नं
 प्रस्कन्दयति । पूतमृति दीर्घं वा प्रवृत्ते वा तथैव पात्र्यां
 चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यम्बारभ्ये यजमाने द्वे द्रध्वी

१ Thus here and infra (163. 15, 164. 6) M ; also Be at these last mentioned passages ; यदि the other MSS. and Be, here, but infra यद्यह ।

२ Thus here and infra M, the other MSS. every time the plural.

धत्तती वस्त एकः केग्री विद्या भुवनानि विदाम् । तिरोधा-
 येत्यसितं वसानः शुक्रमादत्ते अनुहाय जार्ये स्नाहेत्यथ
 होतृचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिष्य तस्य तथैव स्नाधाः
 संभरति भूतिः सोमेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमा-
 गम्यादिति । स्तुतमनुमन्त्रयते भूपतये स्नाहा भुवनपतये ५
 स्नाहा भूतानां पतये स्नाहेति । स यद्यह दीर्घो भवति
 प्रतिकर्मत्येनं । यद्यु वै प्रवृत्त उच्छ्रित्येनं बर्हिषी अन्तर्धाय
 स्नाधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आपयणादेवान् । प्रस्कन्दयत्या-
 ययणे दीर्घे वा प्रवृत्ते वा तस्य पुरोरचा ऊलोच्छ्रित्येनं
 बर्हिषी अन्तर्धाय स्नाधामानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी द्रोणकक्ष- १०
 गादेवान् । प्रस्कन्दयत्याग्न्यस्मिन्पदे दीर्घे वा प्रवृत्ते वा
 तस्यैव पुरोरचा ऊलोच्छ्रित्येनं बर्हिषी अन्तर्धाय स्नाधा-
 मानयत्यपोद्धृत्य बर्हिषी आपयणादेवान् प्रस्कन्दयति ॥ ७ ॥

अथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे ऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्त ।
 ते देवा एतं महायज्ञमपश्यन्तमतन्वताग्निहोत्रं प्रतमकुर्वन्त १५
 तस्माद्विमतः स्नाद्विर्घ्वाग्निहोत्रं जुहति । पौर्णमासं यज्ञमग्नीषो-
 मीयं पशुमकुर्वन्त । दार्शिकं यज्ञमाग्नेयं पशुमकुर्वन्त । वैश्वदेवं
 प्रातःसवनमकुर्वन्त । वरुणप्रघासान्मीध्वादिनः सवनः साकमे-
 धान्मिदयज्ञं अन्वकाः स्रुतीयसवनमकुर्वन्तेति । तत्पृच्छन्ति १
 कतमः स महायज्ञ इत्ययमेव चातुर्मासः सोम उक्तो भवत्यथो २०

१ This passage is left out by all the MSS exc. M.

२ भवति all the MSS, exc. M.

- खलु य एव. कस्य सौम्यो ऽध्वरः स महायज्ञस्तमेवोमसुरा
 यज्ञमन्वाजिगाऽसन्तं नान्ववार्यन्ते ऽद्रुवजध्वर्तव्या वा इमे
 देवा अभूवञ्जिति 'तदध्वरस्याध्वरत्वं' ततो देवा अभवन्-
 रासुरा 'य एवं विद्वानसोमेन यजते भंवत्यात्मना परास्य
 ५ आहव्यो भवतीति ब्राह्मणमथ समस्तः राजानमुपतिष्ठते
 परिभृरग्निं परिभृरिन्द्रं परिभृर्विश्वान्देवान्परिभृर्माः सह
 ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्वते शः
 राजकोषधीभ्यो ऽष्टिन्नस्य ते रथिपते सुवीर्यस्य राथस्योषस्य
 ददितारः स्याम । तस्य मे रास्य तस्य ते भवीय तस्य त
 १० इदमुन्मृज इति 'चत्वारो ब्राह्मणसंपज्ञाः कामास्तेषां यं
 कामं' कामयते' तमादिश्वोन्मृष्टे' ऽथावकाग्रैश्चरति'
 प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे पवस्वेत्युपाः शुपाचमवेक्षते' ऽपाना-
 येत्यन्तर्यामपाचं' स्थानायेत्युपाः शुसवनं' वाच इत्येन्द्रवा-
 यवं' दक्षक्रतुभ्यामिति मैत्रावरुणः' ओचायेत्याश्विनं'
 १५ यक्षुर्भ्यामिति शुक्रामन्विनावात्मन इत्याययणमङ्ग्रेभ्य इत्युक्थ्य-
 मायुष इति भ्रुवं' प्रतिष्ठाया इत्यृतुपाचे माध्यंदिने सवने'
 न प्रातःसवने' वीर्यायेत्यतिगोक्षं वा षोडशिनं वावेक्षते'
 विष्णोर्जठरमसीति द्रोणकक्षग्रमवेक्षत' इन्द्रस्य जठरमसीत्या-
 धवनीयं' विश्वेषां देवानां जठरमसीति पूतभृतमथ समस्तमेव
 २० राजानमुपतिष्ठते को ऽसि को नाम कस्यै त्वा कायं त्वा यं

१. Thus M; यं यं कामं कामयते Be; यं कामं कामयते UG; यं कामयते B.

२ यन्तर्यामं i.s.o. यन्तर्यामपाचं M.

त्वा सोमेनातीहपं यं त्वा सोमेनामीमदः । सुप्रजाः प्रजया
 भूयासः । सुवीरो वीरैः सुवर्षा वर्षसा सुपोषैः पोषैर्विश्वेभ्यो
 मे रूपेभ्यो वर्षादा वर्षसे पवस्व तस्व मे रास्व तस्व ते भक्षीय
 तस्व त इदमुन्मृज इति । चत्वारो ब्राह्मणसंपन्नाः कामाक्षेष्वा
 यं कामं कामयते । तमादिश्वोन्मृष्ट आयुःस्मृजे भूतिमुन्मृजे ५
 ब्रह्मवर्षसमुन्मृजे ऽसुख्य प्राणमुन्मृज इदमुन्मृज इति । यमेव
 तर्पयति । स एनं द्रुपः प्राणापानाभ्यां वाचो दक्षकृतुभ्यां
 चक्षुर्भ्यां ओचाभ्यामात्मनो ऽङ्गेभ्य आयुषो ऽन्तरेति । ताजक्
 प्रधन्वतीति ब्राह्मणमुक्तः स्फविघनानामुपस्थानमुक्तः संप्रसर्पण-
 खोक्तो भवानुवाकः । ॥ ८ ॥ तृतीयः ॥ १०

उक्तं पृषदाज्यस्याविकृतस्य पशुणमुक्तो दधिघर्मे । ऽय
 वै भवति यत्कृष्णशकुनः पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः
 सूर्यच्छावमृशेच्चतुष्पादो ऽस्य पशवः प्रमायुकाः सूर्यस्कन्देद्यज-
 मानः प्रमायुकः स्नादित्यय वै भवति पशवो वै पृषदाज्यं ।
 पशवो वा एतस्य स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति । यत्पूर्वं- १५
 दाज्यं पुनर्गृह्णाति पशून्नेवास्मै पुनर्गृह्णातीति ब्राह्मणमय वै भवति
 प्राणो वै पृषदाज्यं । प्राणो वा एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यः
 स्कन्दति । यत्पृषदाज्यं पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति ।

१ Thus M again; यं कामं कामयेत UBG; यंयं क० कामयेत Be.

२ om. U Be.

३ इति ins. BG.

- हिरण्यमवधार्य^१ गृह्णातीति^१ स्कन्ने पृषदाज्ये कः सं वा समं
 वा याचति^१ तमन्तर्वेदि निधाय तस्य स्रधाः संभरति
 भूतिर्दध्ना दृतेन वर्धतां तस्य मेष्टस्य वीतस्य द्रविणमागम्या-
 दिति^१ स्कन्मनुमन्वयते भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा
 ५ भूतानां पतये स्वाहेत्यथैतस्याः^१ सुच्यवदधाति श्रतमानः
 हिरण्यं^१ नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृचमनुवर्तयति विष्णो त्वं नो
 अन्नम इत्यपोदृत्य हिरण्यमश्वमवप्राप्य सादयत्यथातो^१ मेध्य-
 भूतस्यैव श्रावप्रातस्य ध्वाङ्गावमृष्टस्य कौटावपञ्चयेति यदु^१
 चान्यदमेध्यं^१ मन्यते^१ सर्वश एवेताः सुचमसु प्रवेश्याथान्यस्याः
 १० सुच्यवदधाति श्रतमानः हिरण्यं^१ नित्ये ग्रहणे वैष्णवीमृच-
 मनुवर्तयति विष्णो त्वं नो अन्नम इत्यपोदृत्य हिरण्यमश्व-
 मवप्राप्यैव सादयत्यथ वै भवति चि वा एतस्य यज्ञश्चिद्यते
 यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति^१ वैष्णव्यचां पुनर्गृह्णातीति^१ स
 वैष्णव्यचां पुनर्गृह्णाति^१ यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञैव यज्ञः संतनो-
 १५ तीति ब्राह्मणं^१ ते यचान्तःप्राचं प्रचरिष्यन्तो भवन्ति तदाह
 ब्रह्मप्रचरिष्यामो होतर्धर्ममभिषुहीति^१ तद्ब्रह्मा प्रसौति देव
 सवितरेतत्ते प्राह तत्र च सुव^१ प्र च यज वृहस्पतिर्ब्रह्मा स
 यज्ञं पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाह्यो^१ प्रचरतेति

१ गृह्णाति हिरण्यमवधार्य om. U.

१ •येन M.

१ यच चान्यद् M. ,

प्रतिष्ठेतीह^१ हविर्यज्ञेषु भवति^१ अथाह मङ्गलार्थायामः प्रशा-
 स्तरिति तद्गङ्गा प्रसौति देव सवितरेतप्ते प्राह तत्र च सुव
 प्र च यज्ञ इहस्यतिर्ब्रह्मायुक्त्या अथो मा गात तनूपास्यानः
 सत्या व आग्निश्चः सन्तु सत्या आकूतय अतं च सत्यं च वदत
 स्तुत देवस्य सवितुः प्रसवे भूरिन्द्रवन्त स्तुतेति प्रातःसवने^१ ५
 भुव इन्द्रवन्त स्तुतेति माध्यंदिने^१ सुवरिन्द्रवन्त स्तुतेति
 द्वतीयसवने^१ स्तुते स्तुतस्य दोहं वाचयति स्तुतस्य स्तुतमस्यूजं
 मङ्गलं स्तुतं दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गम्यादिति^१ शस्त्रे शस्त्रस्य
 दोहं वाचयति शस्त्रस्य शस्त्रमस्यूजं मङ्गलं शस्त्रं दुहामा मा
 शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादिति^१ तथोहभयोरभ्यासं^१ वाचयतीन्द्रिया- १०
 वन्तो वनामहे धुचौमहि प्रजामिषः सा मे सत्याशीर्देवेषु
 भूयाद्ब्रह्मवर्चसं मागम्यादित्यं यज्ञस्य पुनरास्तनं जपति यज्ञो
 बभूव स आ बभूव स प्रजज्ञे स वावृधे । स देवानामधि-
 पतिर्बभूव सो अस्माः अधिपतौकरोतु वयः स्याम पतयो
 रयोणामित्यं वै भवति यज्ञो वा वै यज्ञपतिं दुहे यज्ञपतिर्वा १५
 यज्ञं दुहे^१ स य स्तुतशस्त्रयोर्दोहमविद्वान्यजते तं यज्ञो दुहे^१
 स इद्वा पापीयाम्भवति^१ य एनयोर्दोहं विद्वान्यजते स यज्ञं
 दुहे^१ स इद्वा वषीयाम्भवति^१ स्तुतस्य स्तुतमस्यूजं मङ्गलं स्तुतं
 दुहामा मा स्तुतस्य स्तुतं गम्याच्छस्त्रस्य शस्त्रमस्यूजं मङ्गलं
 शस्त्रं दुहामा मा शस्त्रस्य शस्त्रं गम्यादित्याहै^१ स वै स्तुतशस्त्र- १५

१ B om. १४; Bhav. comments upon it.

१ Thus M; •ध्यासं BG; •आभ्यासं Be U.

वीर्दीहसं च एवं विद्वान्यजते दुह एव यज्ञमिहा वसीया-
 न्भवतीति ब्राह्मणमुक्तः होचकाणां संतर्पणमुक्तनि वैश्वकर्म्म-
 णान्युक्तमाग्निरौऽवनयनमुक्ता भुवस्य चर्या च वै भवति ॥ ८ ॥

यद्वा होताध्वर्युमभ्याहृत्यते वज्रमेनममि प्रवर्तयत्युक्त्यग्रा
 १ इत्याह प्रातःसवनं प्रतिगीर्येति ' स उक्थमुक्थं वैव प्रतिगी-
 र्येक्यग्रा इत्याह सवनं सवनं वाक्थं वाचीत्याह माध्यंदिनः
 सवनं प्रतिगीर्येक्यं वाचीन्नायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं
 सप्तैतान्यचराणि ' सप्तपदा अक्षरी ' आक्षरी वज्रो ' वज्रेणैव
 तृतीयसवने वज्रमन्तर्धत्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति ब्रह्म-
 १० वादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यो यथासवनं प्रतिगरे
 कृन्दांसि संपादयेत्तेजः प्रातःसवनं आत्मन्दधीतेन्द्रियं
 माध्यंदिने सवने पशून्तृतीयसवन इत्युक्त्यग्रा इत्याह प्रातः-
 सवनं प्रतिगीर्येक्यं वाचीत्याह माध्यंदिनः सवनं प्रतिगीर्येक्यं
 वाचीन्नायेत्याह तृतीयसवनं प्रतिगीर्यं ' सप्तैतान्यचराणि
 १५ सप्तपदा अक्षरी ' आक्षरीः पशवो ' जागतं तृतीयसवनं
 तृतीयसवन एव प्रतिगरे कृन्दांसि संपादयत्यथो पशवो वै
 जगती ' पशवस्तृतीयसवनं पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्त इति

१ Thus M Be G (pr. m.); सर्वत्र the other MSS.

१ Thus, without any various reading all the Dvaidha MSS.;
 प्रातःसवनं सवनं वाक्थं M pr. m., but प्रातः is expunged and the
 second सवनं is changed into प्रतिगीर्ये; प्रतिसवनं वाक्थं B Be;
 प्रातःसवनं वाक्थं UG.

ब्राह्मणमथ वै भवति यदे होताध्वर्युमभाङ्गयत आचमसि-
 न्दधाति^१ तद्यज्ञापयन्तीत पुरास्य संवत्सराङ्गुह आवेवीरध्वर्योऽस्य
 मोद इवेति प्रत्याङ्गयत इति^२ सो ऽभ्याङ्गतः श्रोत्रा मोद
 इवेति प्रत्याङ्गयते^३ तेनैव तदपश्यत इति ब्राह्मणमथ वै भवति
 यथा वा आचमतां प्रतीक्षत एवमध्वर्युः प्रतिगरं प्रतीक्षते^४ ५
 यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया समृच्छते तादृगेव तद्यदध्वर्युमुपेत
 यथा धावद्भ्यो हीयते तादृगेव तत्तदाङ्गनांशप्रतिगरी स्यादा-
 शाप्रतिगरी इ वा अभि^५ वा प्रतिगृणात्यध्वर्युर्वादा कुप्यते^६
 प्रणौतीत्येव^७ प्रणौयादपानितीत्येवापान्याद्य^८ एवं विद्वान्प्रति-
 गृणात्यस्माद् एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी जायत इति १०
 ब्राह्मणमथ वै भवतीत्यं वै होतासावध्वर्युर्धदासीनः श्रूषत्यस्या
 एव तद्भोता नैत्यास्य इव हीयमथो हमासेव तेन यजमानो
 दुहे^९ यन्निष्ठप्रतिगृणात्यसुष्या एव तदध्वर्युर्नैति^{१०} तिष्ठतीव
 स्यावथो^{११} असुमेव^{१२} तेन यजमानो दुहे^{१३} यदासीनः श्रूषति
 तस्मादितःप्रदानं देवा उपजीवन्ति^{१४} यन्निष्ठप्रतिगृणाति १५
 तस्मादसुतःप्रदानं मनुष्या उपजीवन्ति^{१५} यन्प्राङ्मासीनः श्रूषति

१ अपि all, but cp. TS. III. 2. 9. 5.

२ Thus M only; प्रबोतामेव the other MSS.

३ एव after अपानितीति only found in M. The sense of these words is "only if he perceives that the hotar makes the prapava, he should make the prapava; only if he perceives that the hotar draws breath, he should draw breath," cp. Sat. Br. IV. 3. 2. 6.

४ •चोदुमेव M. •

प्रत्यक्षं तिष्ठन्प्रतिगृह्णाति तस्मात्प्राचीनः५ देतो भीषते प्रतीचीः
 प्रजा जायन्त इति ब्राह्मणमथ वै भवति यदै होताध्वर्युम-
 भ्याकृत्यते वज्रमेगमभि प्रवर्तयति॑ पराङ्गवर्तते इति॑ सो
 ऽभ्याकृतः पराङ्गवर्तते॑ वज्रमेव तस्मिन्करोतीति ब्राह्मणमुक्तं
 १५ प्रतिनिर्घाद्याणां ग्रहणमुक्तः१ सः स्यावस्थापिधानमुक्तमुपा-
 श्रमार्थमथोरनुमन्त्रणमुक्ता द्विदेवत्यानां चर्चा१ ॥ १० ॥
 चतुर्थः ॥

अथातो ऽतिपाद्याणामेव ग्रहणः५ स यद्येको यदि वा
 बहव आराधयन्मेवैनामृहीता मृह्णाति॑ माहेन्द्रस्यैव होममनु
 १० ऋचन्ते१ स आग्नेयं मृह्णात्यग्न आयूषि पवस इत्यनुद्रुत्योप-
 याममृहीतो ऽस्यग्रये ता तेजस्वते जुष्टं मृह्णामीति॑ परिमृज्य
 सादयत्येष ते योनिरग्नये ता तेजस्वत इत्यथैनः५ होम्यस्त्रवेक्षते
 ऽग्ने तेजस्विन्नेजस्वी त्वं देवेषु भूयस्तेजस्वन्तं मामायुस्सन्तं
 वर्चस्वन्तं मनुष्येषु क्षुर्विति॑ जुहोति दीव्यायै च ता तपसश्च
 १५ तेजये जुहोमीति॑ ऊत्ता वाचयति तेजोविदधि तेजो मा मा
 हावीमाहं तेजो हासिषं मा मां तेजो हावीदिति॑ भक्षयति
 मयि मेधां मयि प्रजां मय्यग्निद्विजो ऽध्वान्तिव्यथेन्द्रं मृह्णात्यु-
 तिष्ठन्नोजसा सहेत्यनुद्रुत्योपयाममृहीतो ऽवीन्द्राय लौजस्वते
 जुष्टं मृह्णामीति॑ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय

१ These two words are left out in all the MSS. exc. M.

१ चर्चाः Be.

१ Thus (and cp. Āp. XIII. 8. 7) MU ; ऋचन्ते Be ; ऋचन्ते BG.

त्वौजस्त इत्यथैनः होम्यन्वेचत इन्द्रौजस्त्रिभोजस्त्री त्वं देवेषु
 भूया ओजस्तं मामायुष्मन् वर्चस्तं मनुष्येषु कुर्विति^१
 जुहोति ब्रह्मण्य त्वां चक्षस्त्रीजसे जुहोमीति^२ ऊत्वा
 वाचयत्योजोविद्स्त्रीजो मा मा हासीन्माहमोजो हासिषं मा
 मामोजो हासीदिति^३ भक्षयति मयि मेधां मयि प्रजां ५
 मयीन्द्र इन्द्रियं दधाति त्वयि सौर्धवा^४ सौर्धं गृह्णाति तरणि-
 विंशदग्नं इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्तते
 जुष्टं गृह्णामीति^५ परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः सूर्याय त्वा
 भ्राजस्त इत्यथैनः होम्यन्वेचते सूर्यं भ्राजस्त्रिभ्राजस्त्री
 त्वं देवेषु भूया भ्राजस्तं मामायुष्मन् वर्चस्तं मनुष्येषु १०
 कुर्विति^६ जुहोति वाचोऽस्य त्वापां च भ्राजसे जुहोमीति^७
 ऊत्वा वाचयति सुवर्हिदसि सुवर्मा मा हासीन्माहः सुवर्हासिषं
 मा मा सुवर्हासीदिति^८ भक्षयति मयि मेधां मयि प्रजां
 मयि सूर्यो भ्राजोद्दधाति^९ ते वा एते पृथ्व्यस्य षडह-
 स्तोत्तरेष्वहःसु गृह्णन्त एकविंशे चिणवे चयस्त्रिंशे १५
 विंशजितिः सर्वपृष्ठे पहीतव्या यज्ञस्य सुवीर्यत्वाद्याप्यग्निष्टोमे
 पहीतव्या यज्ञस्य सतनुलायेति ब्राह्मणमथोपाकरणं^{१०} जपति
 वायुर्हिकतेत्यार्विज्यं वा^{११} करिष्यन्कस्तं वा प्रतिगरिष्यन्नेतद्य-

१ Found in M only.

२ The brāhmaṇa cited here is found T.S. VI, 6, 8, 2.

३ om. M Be.

जुर्जपतीडा 'देवद्वरिति' प्रियो हैवात्विज्यस्य भवति
 प्रश्नः संख्याख्याः सजेतश्च जुर्जपन्सभां प्रपद्यते 'ऽभि हैव' तं
 प्रश्नं जयति ' ॥ ११ ॥

- अथातो ऽऽश्वदाभ्ययोरेव ग्रहणमऽश्वदाभ्यौ ग्रहीत्यहुपक-
 १५ ष्यते द्वे श्रौदुम्बरे नवे पाचे तयोश्चतुःस्रत्तःशुपाचं भवति
 स्रत्तमदाभ्यपाचं ते सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पर्यस्ते भवतः
 शतमानं च हिरण्यमथोपनद्धस्य राजस्त्रीनःशुग्रप्रवृत्ति
 वसवस्त्वा प्रवृहन्तु गायत्रेण वृन्दसाग्नेः प्रियं पाथ उपेहि
 रुदास्त्वा प्रवृहन्तु वैद्युभेन वृन्दसेन्द्रस्य प्रियं पाथ उपेह्यादि-
 १० त्यास्त्वा प्रवृहन्तु जागतेन वृन्दसा विश्वेषां देवानां प्रियं
 पाथ उपेहीत्यथ होदचमसे वसतीवरीभ्यो ऽध्यपो निःषिष्य
 दादशभिराधावैराधूनोति मान्दासु ते शुक्र शुक्रमाधूनो-
 मीति प्रतिपद्य शुक्रासु ते शुक्र शुक्रमाधूनोमीत्यातो '
 ऽथैतस्मिन्नदाभ्यपाचे ऽऽशुनुपसंगृह्य गृह्यति शुक्रं ते शुक्रमेण
 १५ गृह्याम्यङ्गो रूपेण सूर्यस्य रश्मिभिः । आस्मिन्नुपा अच्यवु-
 र्दिवो धारा असस्यतेत्यथैनमादायोपोत्तिष्ठति ककुहः रूपं
 वृषभस्य रोचते वृहदित्येति सोमः धीमस्य पुरोगाः शुक्रः
 शुक्रस्य पुरोगा इत्येत्याहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने
 धेत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम सोमाय
 १० स्वाहेत्यथ प्रदक्षिणमावृत्य राजन्येवाऽऽशुनपिष्टजत्युग्निक् तं

देव सोम गायत्रेण हृन्देशाग्नेः प्रियं पाथो अपीक्षी वशी
 तं देव सोम वैपुमेन हृन्देशेन प्रियं पाथो अपीक्षामस्य
 तं देव सोम जागतेन हृन्देशा विशेषां देवानां प्रियं पाथो
 अपीक्षीत्याह प्रतिप्रस्थातृदक्षसेन वा^१ मोदक्षमसेन^२
 वा जघनेनाहवनीयं प्रत्युपलम्बतेति^३ स तं वा करोत्यथैत- ५
 द्विरथमग्निः प्रचास्य मध्यमायामङ्गुलौ वशीते नाशि-
 कार्या वा प्रपञ्चात्यथ सक्तदभिषुतस्य राशौ ऽऽशुं गृह्णाति
 वामदेवमिति साम मनसा गायमानो ऽनवानं प्रजापतये^४
 लेति^५ गृह्णाति^६ प्रजापतये लेति जुहोत्यथ द्विरथमभिव्यजित्या^७
 नः प्राण एतु परावत आन्तरिक्षादिवस्यति । आधुः पृथिव्या १०
 अध्यमृतमसि प्राणाय लेत्यथान्तर्वेद्यग्निर्मार्जयत इन्द्राग्नी मे
 वर्चः कृणुतां वर्चः सोमो वृहस्यतिः । वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो
 मे धत्तमश्विना ॥ दधन्वे वा यदीमनु वोचमङ्गाणि वेद तत् ।
 परि विश्वानि कात्या नेमिस्रक्रमिवाभवदित्यध्वयोरेतद्विरथं
 भवति^८ ' ब्राह्मणसुत्तरम् ' ॥ १२ ॥ पञ्चमः ॥ १५

अथातः पृथ्वीनामेव गृहणः^९ संदक्षः राजानं दशधा
 व्यूह्याभिव्यजति वायुरसि प्राणो नामेति दशभिर्दश^{१०} ते वा

१ Thus M; मोदक्षम. all the other MSS., omitting वा ।

२ om. Be.

३ Thus MUG; •आभित्या B Be; cp. T.S. III. 3. 4. 3.

४ All the MSS. exc. M ins. इति ।

- एते संवत्सरस्याबीयेन्महःसु^१ गृह्णन्ते । यत्र न चैवैनाम्यद्वि-
 काद्विद्येतदपरमथातः^२ परःसाधामेव ग्रहणं^३ । ते वा एते
 परःसामानः पुरसाद्वैपुवताम्रहमन्वहमिनः पराक्षो गृह्णन्ते^४ ।
 ५ य वैपुवंते^५ ऽग्निं पराक्षसार्वाक्षस गृह्णन्ते^६ । ऽपोर्ध्वं
 १५ वैपुवताम्रहमन्वहमावृत्तानेव गृह्णाति । प्रजापतिर्देवासुरान-
 स्तृजतेति ब्राह्मणमेवायं^७ वै भवत्यावृत्त्यते वा एतस्तृजमानो
 ऽग्निर्भा यदेनयोः द्युतं कृत्यायान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दां अग्ने हविषो
 जुषाण इत्यवभृथमवैव्यञ्जुज्यादिति^८ । सो ऽवभृथमवैव्यञ्जुज्यायुर्दां
 दशमीं जुहोत्यायुर्दां अग्ने हविषो जुषाणो हतप्रतीको
 १० हतयोनिरेधि । हतं पीत्वा मधु चारु गव्यं पितेव पुत्रमभि-
 रचतादिम^९ स्वाहेत्याहुत्यैवैनौ ग्रमयति नार्तिमार्च्छति यजमान
 इति ब्राह्मणमुक्तं बर्हिषः पर्युपोषणमुक्तं^{१०} सक्तुहोमस्याय वै
 भवति यदि मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सक्तुग्रदाव्ये जुहुया-
 दिति^{११} । स्वातकः पुपूषमाणो ऽरण्ये प्रत्यायं^{१२} दहनस्तृपाधि-
 १५ गम्याञ्जलिनोपस्त्रीर्णाभिघारितासक्तुग्रदाव्ये जुहोति विम्वलोप

१ Thus M; •स्वाहीयेन्• all the other MSS.; probably we have here a heteroclitic loc. from स्वाहीयन् (स्वाह्यन् of the other ritual texts), cp. infra XVI. 16 inñ.

२ र्देव before यनान् om. M.

३ वैपुवन्तोवे M and Bhav.

४ ब्राह्मणमेवायं M.

५ पर्युपोषणं M, उपोषणं all the other MSS.

६ Thus M; दहनस्तृपा UBĞ; दहनस्तृपा Be.

विशदावस्य तावच्चुहोमि स्नाहेति । हस्तौ • प्रध्वंश्चते
 ऽग्धादेको ऽज्जतादेकः समसनादेकः । ते नः कृष्णान् भेषजं
 सदः सहो वरेण्यमित्यथैनं चिभिर्दर्भपुञ्जीलैः पवयति पवमानः
 सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्वेन । शुद्धो हैव शुचिः पूतो मेथ्यो भवत्यथ
 वै भवत्यङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्वा ५
 प्रातरेतेन कचमुपोषेदिति^१ । समा^२ विजिज्ञासमानो महाराच
 उत्थायाङ्गां विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावं पक्वा
 प्रातरेदित आदित्ये विप्रुषित^३ आददत्त एतमपूपमुपस्तीर्णा-
 भिचारितं पर्णसेवाभ्यां परिगृह्य^४ तत्सह पूतिदणानि
 भवन्त्यन्तमागारादेकोल्लुकमुदपात्रमित्येतत्समादाय तां दिशं १०
 यन्ति यथास्य कच स्पष्टो भवति । तदेतदेकोल्लुकमुपसमाधा-
 यापूपमादीपयति पर्णसेवाभ्यां परिगृह्य^५ तत्सह पूतिदणानि^६
 भवन्ति । तेन कचमुपोषत्यथैनमुदृङ्गात्यत्र^७ विज्ञानमुपैति ।
 यदि दहति पुण्यसं भवति यदि न दहति पापसममेतेन ह
 स्म वा षष्ठ्यः पुरा विज्ञानेन दीर्घसत्त्वमुपयन्तीति ब्राह्मण- १५
 मन्त्रैतमपूपं प्राश्नाप^८ उपस्पृश्य गृह्णानेत्युषभो गोषु जीर्यति

१ • मुपोषेदिति MU.

२ Thus only M; चङ्गा all the other MSS.

३ Thus M; विप्रुषुषित BG; विप्रुषुषित Be U; Bhav. comments :
 उदिते ज्ञात्वाये ।

४-७ This passage is left out in all etc. M.

५ • मुपोषत्य • M.

८ प्राश्नाप M, perhaps rightly.

तेन यच्छमायो. भवति ' तस्य तदुपकृतं भवति चाप्यश्वना
यच्छमायसाय^१ यशुमुच्छभवति^१ तस्य निहत्य^१ दक्षिणं कर्ण-
मात्रपति शिवस्तष्टः पिशङ्गरूप इति द्वाभ्यामर्थेन गोत्रपि-
सृजते ॥ १३ ॥

५. एतं युवानं परि वो ददामीत्यपि यन्मनुमन्त्रयते तां
गावो ऽष्टयत्त राज्याय त्वा^१ हवन्त मरुतः स्वर्काः । वर्गन्वपन्न
कक्षुभि शिश्रियाणस्ततो न उपो विभज वसूनीत्यथेत^१ त्वा^१
वैश्वं वा प्राजापत्यं वा पशुमात्मन^१ एता हि साष्टय
देवतास्तस्योपाकरणीययोरनुवर्तयति नमो महिष उत चक्षुषे
१०. त इत्यथास्य वषां जुहोति देवानामेष उपनाह आसीदित्य-
थास्य हविर्जुहोति पिता वत्सनां पतिरग्निधानामिति ।
समानमुत्तरं पशुकर्म^१ वश्या यच्छमाय आह गर्भनीचध्व-
मिति^१ ते चेद्गर्भं पश्यन्ति संप्रच्छाद्य वशां वषयाद्भवन्त्यथालौ
वषां जुहोति सूर्या देवो दिविषद्भ्यो धाता चषाथ वायुः
१५. प्रजाभ्यः । बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिमतीं जुहोतु
स्वाहेति^१ वशामनुमन्त्रयते यस्यास्ते हरितो गर्भो ऽपो
द्योनिर्हिरण्यौ । अङ्गान्यद्भुता धस्ये तां देवैः समजीगममि-
त्यथ याचत्यष्टाप्रक्षुरथं कोशं चान्तरकोशं च वासश्चोष्णीषं

१. • नाचस्यायेनमुत्तम • M.

१ Thus MGB; नित्य U; नित्य Bo.

१ पश्यन् • M; पश्यन् • all the other MSS.

चायेतद्विरण्मङ्गिः^१ प्रसाद्य वाससोपनक्षोष्णीषेण विपण्य
दद्रे कोशे ऽवधाय मवति कोशे ऽवदधाति^२ स आह प्रत्यक्षं
गर्भमन्तरेण सविष्णो प्रतिनिवर्तयतेति^३ तं निवर्त्यमानमनु-
मन्वयत आ वतंन वतंय नि निवर्तेन वतंयेन्द्र गर्दबुद ।
भूत्यास्यतसः प्रदिशस्ताभिरावर्तया पुनरित्यु^४वाङ्मर्भं विस्वस्य- ५
मानमनुमन्वयते वि ते भिनद्मि तकरौ वि योनिं वि
गवीन्यौ । वि मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायु च ।
वहिसो अस्तु वासितीत्यथैतं^५ गर्भं सन्दंशेन परिगृह्णाद्भि-
रभ्युक्ष्य ग्रामिचे प्रतितपति^६ तस्याभ्यर्धदसाहोमं^७ प्रस्योतय-
त्यथैतं गर्भमन्तरेण चात्वालोत्करावन्तरेण यूपं चाहवनीयं १०
चोपातिहृत्य^८ तं दक्षिणतः प्राञ्चमायातयन्पञ्चहोत्रा^९ सादय-
त्यथ^{१०} वशाये हविषा चरत्यथ पुरस्तात्त्रिष्टकतो गर्भं स्वावक्ष-
साह विष्णवे श्रिपिविष्टायानुब्रूहीत्यथ वै भवति पुरस्तात्त्राभ्या
अन्यदवद्येदुपरिष्टादन्यदिति^{११} स पुरस्तात्त्राभ्या अन्यदवद्यत्युप-
रिष्टादन्यद्विरभिघारयत्याश्राभ्याह विष्णुः श्रिपिविष्टं यजेति^{१२} १५
वषट्कृते जुहोत्युद्धस्यो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीर आनञ्च
गर्भम् । एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी

१ Thus M ; चायेन • all the other MSS.

२ Thus M ; • येन the other MSS.

३ Thus M ; तस्याभ्यर्धं BG ; तस्याभ्यर्धदसा • Be U.

४ Thus M ; चोपातीत्य the other MSS.

५ प्राञ्चमायादयत्यथ (sec. m. • मायातयत्यथ), omitting the partic. and पञ्चपदी M.

सप्तपद्यष्टादो^१ भुवनानु प्रयताः स्वाहेत्यथ सिष्टकृतं चरत्येतं
 गर्भं यथाहृतं प्रतिपर्चाद्वत्योत्तरार्धं^२ आहवनीयस्य प्रत्यक्ष-
 मायात्य भस्मनाभिसमूहति मही द्यौः पृथिवी च न इमं
 यज्ञं भिमिचतां पिपृतां नो भरीमभिरित्यध्वर्योऽनेतत्कोशमिश्रं
 १० भवति^३ ब्राह्मणसुत्तरम्^४ ॥ १४ ॥ घष्ठः ॥

अजवशया यच्छमाणो भवति^१ स यान्यहान्यमेघसंपन्नानि
 मन्वते तेष्वग्नेयमष्टाकपाशं निर्वपति^२ या^३ एता^३ ब्राह्मणा-
 भिविहिता देवतास्तासामेनामेकस्यै देवताया आश्रमते^४
 १ तस्या २ उपाकरणीययोरनुवर्तयत्या वायो भूष इक्षिपा इति^५
 १० नियोजने ऽनुवर्तयत्याकृत्यै त्वा कामाय त्वा^६ समृधे^७ लेति^८
 पर्यग्नौ क्रियमाणे पञ्च^९ किक्किटाकारं जुहोति किक्किटा ते
 मनः प्रजापतये स्वाहा किक्किटा ते प्राणं ब्राह्मणे स्वाहा
 किक्किटा ते अक्षुः सूर्याय स्वाहा किक्किटा ते ओषं धावा-
 पृथिवीभ्याः स्वाहा किक्किटा ते वाचः सरस्वत्यै स्वाहेत्यथैना-
 १५ मन्तरेण चात्वालोत्करावुदीचीं जीयमानामनुमन्त्रयते त्वं
 तुरीया वशिनी वशाधि सक्तयत्ना मनसा गर्भं आश्रयत् ।
 वशा त्वं वशिनी गच्छ देवान्सत्याः सन्तु यजमानस्य कामा
 द्युपासने ऽनुवर्तयत्यजाधि रयिष्ठा पृथिव्याः सीदोर्ध्वान्त-

१ प्रतिपरिहृत्य० M.

२ Thus M; ताचो सत्य GU; ताया सत्य Be; ताचोना B.

३ तस्योपा० M.

४ om. M.

रिचमुपतिष्ठत्य दिवि ते वृषद्वा इत्यथासौ कर्मा जुहोति तन्म
 तन्मन्त्रजो भातुमन्त्रिहीत्यथासौ हविर्जुहोति मनसो हविरधि
 प्रजायतेर्वर्ष इत्यथास्या अवादानां^१ प्राश्नाति गावासां ते
 गवभाजो भवांसोत्यथ वै भवति तस्यै वा एतस्या एकमेवा-
 देवयजनं यदासन्नायामभ्यो भवति^२ यदासन्नायामभः स्यादसु^३
 वा प्रवेग्नचेत्सर्वं वा प्रश्नीयादित्युत्सजमेतस्या अप्सु प्रवेग्नमेते-
 नैवासौ मन्त्रेणावदानां प्राश्नायेतरदग्नावनुप्रचरेदिति बौधा-
 यनो^४ 'ऽनुनिधावमेनामद्यादित्यास्त्रीमविरित्यथ^५ वै भवति
 वा वा एषा चक्षणासेवावहद्वा संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो
 गृहमेधिनस्त एवैतया चनेरन्नेषामेवैषाप्तेति^६ तेषामु द्वैवे- १०
 नयैका^७ यजते^८ ॥ १५ ॥

अथातो अयानामेव होमो^१ जयान्दोऽन्युपकल्पयते बाधकः
 सुवं च सुवं च बाधकाग्निरिधौऽङ्क्रमयं बर्हिर्वैभौदकमिन्न-
 मित्यथ^२ वृथाग्निमुपसमाधाय प्ररमयं बर्हिं क्षीर्वा बाधका-
 ग्निरिधौग्निरिधाय वैभौदकमिन्नमभ्यज्य^३ स्नाह्यकारेणाभाधाय^४
 बाधकेन सुवेणोपज्ञातं जुहोति चित्तं च स्नाह्यं चित्तिन्न
 स्नाहेति चबोदन्न सुवाज्जतौरपि वा बाधकेन सुवेण बाधक्याः

१ अवादानां M but op. infra l. 7.

२ Thus MU; बौधायनो Be BG.

३ अवासेद् i.s.o. अवाद् M.

४ Thus MBG; तेषामु द्वैवनयैको Be U.

५ Thus M; 'वैभौतक' the other MSS.

- क्षुचि क्षतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वाङ्गान्वाचमनुब्रुव्य जुहोति चित्तं
 च चित्तिस्वाकृतं चाकृतिस्य विज्ञानं च विज्ञानं च मनस्य प्रज्ञ-
 रीस्य दर्शस्य पूर्णमासस्य दृष्टस्य रथंतरं च प्रजापतिर्जयामिन्द्राय
 दृष्टे प्रायश्चदुपः घृतनाम्येषु तस्मै विप्रः संमनुमन्त सर्वाः च
 १. उपः च हि हव्यो बभूव स्वाहेत्यथ वै भवति देवासुराः
 संयत्ता आसक्त्य इन्द्रः प्रजापतिस्तुपाधावत्तस्मा एताञ्चयाग्रा-
 यच्छतानजुहोततो वै देवा असुरानजयन्त्येदजयन्तव्ययानां
 वयस्य^१ स्वर्धमानेनैते होतव्या^१ जयत्येव तां घृतनामिति
 ब्राह्मणमथ वै भवति येन कर्मणोर्त्सेत्तच होतव्या इति^१ स
 १०. यत्कर्मोर्त्सेदिदं^१ मे ससृष्ट्येतेति तस्मिन्भ्यातानाञ्जुष्टयादित्य-
 भ्यातानाहोत्यक्षुपकल्पयते पर्णमय^१ सुवं च सुचं च पर्णमया-
 न्परिधीन्कुशमयं बहिः पर्णमयमिहमित्यथ दृष्ट्याग्निमुपसमा-
 धाय कुशमयं बहिः स्त्रीत्वां पर्णमयान्परिधीभ्यपरिधाय पर्ण-
 मयमिहमभ्यक्ष्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय पर्णमयेन सुवेणोपघातं
 ११. जुहोत्यग्निर्भूतानामधिपतिः स मावलिति सप्तदश सुवाङ्मती-
 ऋत्वा वाचयति पितरः पितामहा इत्यपि वा पर्णमयेन सुवेण
 पर्णमया^१ क्षुचि क्षतुर्गृहीतं गृहीत्वा सर्वाङ्गान्वाचमनुब्रुव्य
 जलान्ततो वाचयति पितरः पितामहा इत्यथ समस्तानामेव
 होमो^१ ऽभ्यातानानेवापे जुष्टयादय जवानथ राद्रथतो^१
 १०. ब्राह्मणसुत्तरम्^१ ॥ १६ ॥ सप्तमः ॥

१ Thus M; यत्कर्मोर्त्सेदिदं the other MSS.

अथ वै भवति राइकामाय होतव्या इति^१ । राइकामाय
 होय्यनुपकस्यते शम्बापरिधौनित्य^२ । वृथाग्रिमुपसमाधाय श-
 म्बापरिधौपरिधाय निशायाः शम्बापरिधौ द्विः स्वाहाकारः
 राइभृतो जुहोत्युतावाडृतधामेति^३ । राइ वै राइभृतो^४ । राइ-
 षैवास्मै राइभवदृष्टे^५ । राइमेव भवतीति ब्राह्मणमथ वै भव- ५
 त्यात्मने होतव्या इत्यात्मने होय्यवृथाग्रिमुपसमाधाय निशायाः
 शम्बापरिधौ द्विः स्वाहाकारः राइभृतो जुहोति^६ । राइ वै
 राइभृतो^७ । राइ प्रजा^८ । राइ पशवो^९ । राइ यच्छ्रेष्ठो भवति
 राइषैव राइभवदृष्टे^{१०} । वसिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति यामकामाय होतव्या इति^{११} । यामकामाय १०
 होय्यधिदेवने वृथाग्रिमुपसमाधाय निशायाः शम्बापरिधौ
 द्विः स्वाहाकारः राइभृतो जुहोति^{१२} । राइ वै राइभृतो^{१३} ।
 राइ सजाता^{१४} । राइषैवास्मै राइ सजातानवदृष्टे^{१५} । याम्येव
 भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै
 सजातानवदृष्टे^{१६} । त एनमवदृष्टा उपतिष्ठन्त इति ब्राह्मणमथ १५
 वै भवति रथमुख ओजस्कामस्य होतव्या इत्योजस्कामस्य^{१७}
 होय्यनुपर्थग्रौ रथमुखं प्रगृह्णा^{१८} निशायाः शम्बापरिधौ द्विः
 स्वाहाकारः राइभृतो जुहोत्योजो वै राइभृत^{१९} । ओजो रथ^{२०}
 ओजसैवास्मा ओजो ऽवदृष्ट^{२१} । ओजस्येव भवतीति ब्राह्मणमथ

१ Thus MGB ; शम्बाःपरि० U Be.

२ कामाय MSS. exc. M.

३ परिगृह्णा MSS. exc. M.

वै भवति यो रात्रादपभृतः स्नानसौ होतव्या^१ यावन्तो ऽस्य
 रथाः सुस्नान्मूत्राद्युद्धमिति^२ रात्रमेवास्मै युनक्तौति ब्राह्मण-
 मथ वै भवत्याहुतयो वा एतस्याकृता यच्च रात्रं न कल्पते^३
 स्वरथस्य दक्षिणं चक्रं प्रवृत्त्या नाडीमभिजुह्यादिति^४ स^५ स्वरथ-
 १५ स्त्रैव दक्षिणं चक्रं प्रवृत्त्योपर्यग्नौ रथनाडीं प्रवृत्त्या^६ निशायाः
 ग्रन्थापरिधौ द्विः स्वाहाकारः रात्रभृतो जुहोत्याहुतीरेवास्य
 कल्पयति^७ ता अस्य कल्पमाना रात्रमनुकल्पत इति
 ब्राह्मणम्^८ ॥ १७ ॥

अथ वै भवति संगामे संयत्ते होतव्या इति^१ संगामे
 १० संयत्ते होत्यक्षुपकल्पयते मान्नुकमिधमिति^२ प्रत्यभिचमग्निमुप-
 समाधाय मान्नुकमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निशायाः
 ग्रन्थापरिधौ द्विः स्वाहाकारः रात्रभृतो जुहोत्याङ्गारा एव
 प्रतिवेष्टमाना अभिचाणामस्य सेनां प्रतिवेष्टयन्तीति ब्राह्मण-
 मथ वै भवति य उन्माद्येत्तस्मै होतव्या इत्युन्मात्ताय होत्यक्षुप-
 १५ कल्पयते नैयपोधमौदुम्बरमाश्रत्यं ज्ञाचमिधमिति^३ वृथाग्नि-
 मुपसमाधायैतमिधमभ्यज्य स्वाहाकारेणाभ्याधाय निशायाः
 ग्रन्थापरिधौ द्विः स्वाहाकारः रात्रभृतो जुहोत्येते वै गन्ध-
 वर्षापुराणां गृहाः^४ स एवैनानांयतने श्रमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवत्यभिचरता प्रतिबोमः^५ होतव्या इत्यभिचरहोत्यस्त्रहत^६

१ only given by M.

२ प्रवृत्त्या M Be ; प्रवृत्त्या the other MSS.

३ ... १ (p. 184, 2) left out in M.

४ probably read ! इति सोऽभिचरन्तोः ।

हरिणे प्रदरे वासुतो ऽर्वाक्षो वृषाग्रिसुवसमाधांश्च निग्रायाः
 ग्रन्थापरिधौ दिः स्वाहाकारः^१ राड्भृतो^१ जुहोति^१ यदायः
 क्रूरं तेन वषट्करोति^१ वाय एवैनं क्रूरेण प्रवृत्ति^१ तावन्मार्ति-
 मार्ष्यतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यस्य कामयेतावाद्यमाददी-
 येति तस्य सभायासुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति दृष्टानि १
 संगृहीयादिति^१ य यस्य कामयेतावाद्यमाददीयेति तस्य
 सभायासुत्तानो निपद्य भुवनस्य पत इति दृष्टानि संगृह्यत्यै-
 गान्यादाय हरती^१ दमदमसुव्यासुव्यायणसाक्षाद्यः हरामीत्याहा-
 काद्यमेवास्य हरति^१ यड्भिर्हरतीति ब्राह्मणमथैनानि स्वर्गा
 वा सभायाः स्वेषु वामात्येव्यपिष्टजति^१ प्रजापतिनैवासाक्षाद्य- १०
 मादायर्तवो ऽस्मा अतुप्रयच्छन्तीति ब्राह्मणमथ वै भवति यो
 व्येडवन्धुरपभृतः स्वात्तः^१ स्थले ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं
 पक्वा तस्यै होतव्या इति^१ य यो व्येडवन्धुरपभृतः स्वात्तः^१ स्थले
 ऽवसाय्य ब्रह्मौदनं चतुःशरावं पक्वा निग्रायाः ग्रन्थापरिधौ
 दिः स्वाहाकारः राड्भृतो जुहोति^१ वर्षं वै राड्भृतो^१ वर्षं १५
 स्वसं^१ वर्षणैवैनं वर्षं समानानां गमयतीति ब्राह्मणमथ वै
 भवति चतुःशरावो भवति^१ दिष्ट्वेव प्रतिष्ठति^१ क्षीरे
 भवति^१ दंसमेवास्मिन्धधातुद्वरति^१ श्रुतत्वाय^१ सर्पिव्याम्भवति
 मेधत्वाय^१ पत्वार आर्षेयाः प्राश्नन्ति^१ दिशमेव व्योतिषि
 जुहोतीति ब्राह्मणम् ॥ १८ ॥

१०

१ ०कारेण the MSS.

१ (p. 183, 17) १...१ left out in M.

- अथ वै भवति देविका निर्वपेत्प्रजाकाम इति प्रथमं
 धातारं प्रजाकामस्य करोति प्रथमं पशुकामस्य मध्यतो
 यामकामस्य मध्यतो ज्योगामथाविनः प्रथमं यक्षमाणस्यो-
 त्तममीजानस्य प्रथमं मेधाकामस्य मध्यतो रक्षामस्य ता
 ५ वा एताः क्षीरे ष्टता भवन्ति ता यत्सह सर्वा निर्वपेद्देव्यश्चरा
 एनं प्रदहो दे प्रथमे निरूप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे
 निर्वपेत्तथैनं न प्रदहन्त्यथो यस्मै कामाय निरूप्यते तमेवाभिद-
 पाप्नोतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यत्सायंप्रातरग्निहोचं जुहो-
 त्याहुतीष्टका एव ता उपधत्ते यजमानो होराचाणि वा
 १० एतच्छेष्टका य आहिताग्निर्वायंप्रातर्जुहोत्यहोराचाण्येष्टकाः
 कृत्वोपधत्ते दश समानच जुहोति दशाचरा विराड्विराज-
 मेवाष्टेष्टकां कृत्वोपधत्ते ऽथो विराज्येव यज्ञमाप्नोति चित्य-
 चित्यो ऽस्य भवति तस्माद्यच्च दशोषिला प्रयाति तद्यज्ञ-
 वास्त्ववास्त्वेव तद्यत्ततो ऽर्वाचीनमिति स यच्च दशोषिला
 १५ प्रयास्यन्भवति तदग्निष्ठे ऽनसि समवग्रमयन्ते यदस्य समवग्र-
 मयितव्यं भवत्यवास्त्वेव तद्यत्ततो ऽर्वाचीनः रद्रः खलु वै
 वासोप्यतिर्धदंजला वासोप्यतीथं प्रथयाद्भुद्र एनं भूलाग्नि-
 रनूत्याय हन्याद्वासोप्यतीथं जुहोति भागधेयेनैवैनं ग्रमयति
 नार्तिमार्च्छति यजमान इति ब्राह्मणमथ वै भवति यद्युक्ते
 २० जुहुयाद्यथा प्रयाते वास्तावाहुतिं जुहोति तादृगेव तद्यद्युक्ते

१ Thus M only; all the other MSS. are here wholly corrupted.

जुहुयाद्यथा चेन्न आहुतिं जुहोति तादृगेव तदङ्गतमस्य
 वासोप्यतीथः स्याद्विष्णो युक्तो भवति सव्यो युक्तो ऽथ
 वासोप्यतीथं जुहोतीति । स यथ दक्षिणो युक्तो भवति सव्यो
 युक्तस्तत्रत्याह्वेयः । पर्णमव्याः क्षुचिः शतुर्महीतं गृहीत्वा हव-
 नीये वासोप्यतीथं जुहोति । वासोप्यते प्रतिजानीष्वसामि- ५
 त्यनुदुह्य वासोप्यते श्रमया सः सदा त इति जुहोत्यपेताः
 क्षुचसुपनिधाय सव्यं युक्ता प्रयात्युभयमेवाकरपरिवर्गमेवैनः
 श्रमयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति यदेकया जुहुयाद्विष्णोमं
 क्षुचात्पुरोनुवाक्यामनूय याज्यथा जुहोति सदेवत्वायेति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यद्वृत आदध्याद्रुद्रं गृहानम्बरोहयेद्यद- १०
 वचाणान्यसंप्रचाय प्रयायाद्यथा यज्ञवेद्यं वादहनं वा तादृगेव
 तदर्थं ते योनिर्बलिय इत्यरण्योः समारोहयत्येष वा अग्ने-
 योनिः । स एवैनं योनौ समारोहयत्येषो खल्वाङ्गर्धरण्योः
 समारूढो नश्येदुदस्थीभिः सौदेत्पुनराधेयः स्यादिति । या ते
 अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेक्षारोहेत्यात्मनसमारोहयत इति । स १५
 आत्मनसमारोहयते या ते अग्ने यज्ञिया तनूस्तयेक्षारोहात्मा-
 त्मानमच्छा वसूनि क्षिण्वस्रजे नयां पुरुणि । यज्ञो भूत्वा
 यज्ञमासीद्-स्वं योनिं जातवेदो भुव आजायमानः सव्य
 एहीत्येयमुपावरोहयत उपावरोह जातवेदः पुनस्त्वं देवेभ्यो
 हव्यं वह नः प्रजानन् । आयुः प्रजाः रयिमस्मासु धेह्यजसो २०

१ Thus MGUB. Bhav.; प्रयादेयां Be. This word occurs also in
 the Baudh. pitṛmedhasūtra (p. 13, 1).

दीदिदि नोऽदुरोण इति^१ यन्नमानो वा अग्नेर्योनिः^१ स्थायामेवेन
 योन्याः समारोहयत इति ब्राह्मणम्^१ ॥ १६ ॥ अष्टमः ॥

- उक्तोऽप्यारम्भो^१ इत्येवै भवत्युपर्यां वा इह^१ प्रत्यक्षं नाप-
 र्शन्तं वसिष्ठः प्रत्यक्षमपश्यत्सौऽग्रनीङ्गाह्मणं^१ ते वक्ष्यामि अथा
 ५ तत्पुरोहिताः प्रजाः प्रजनिष्यन्ते इत्येवै मेतरेभ्यश्चविभ्यो मा
 प्रवोच इति^१ तस्मा एतामस्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः
 प्रजाः प्राजायन्तेति^१ तस्मादाहुर्वासिष्ठं ब्रह्मत्वमिति^१ स यथाह
 ब्रह्मस्तोम्यामः प्रशास्तरिति तद्ब्रह्मा^१ प्रसौति देव सवितरित्येतां
 प्रतिपदं कृत्वा रश्मिरसि क्षयाय त्वा क्षयं जिघेत्येतस्थानुवाक-
 १० स्तैकैकमुपादाय प्रसौति^१ स एवमेव प्रसुवन्हादशभिरग्निष्टोमं
 प्रसौति चथोदशभिरत्यग्निष्टोमं पञ्चदशभिरवकथ्य^१ षोडशभिः
 षोडशिन^१ सप्तदशभिर्वाजपेयमेकाक्षचि^१ श्रतातिराच^१ सर्वै-
 रप्नोर्याम^१ स यच्च रायंतराय सन्ध्ये प्रसर्पन्ति तदाह वसुको
 ऽसि वेषश्चिरसि वस्यष्टिरसौति^१ स एवमेव प्रसौत्याप्नोर्यामा-
 १५ द्यातो^१ इतिक्रमाणामेवाभिचरग्भ्रातृव्यवाग्यस्यर्धमानोऽभिचर-
 णीयश्चिष्यान्यायात्य संवत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेताग्निना देवेन पृतना
 जयामि गायत्रेण छन्दसा चिह्नता क्षैमेन रयंतरेण साक्षा
 वषट्कारेण वज्रेण पूर्वजान्भ्रातृव्यानधरान्यादयाम्यवैनाग्वाधे
 प्रत्येनामुदे ऽस्मिन्वये ऽस्मिन्भूमिस्तोके योऽस्मान्देष्टि यं च वयं
 २० द्विभ्यो विष्णोः क्रमेणात्येनाग्नामामीन्ध्रेण देवेन पृतना जयामि

१ तद् is left out in all MSS. exc. M.

१ प्रसौत्युपर्यां M.

चैष्टुभेन हृन्दसा 'पञ्चदशेन स्तोमेन दृहता साक्षात्पर्वङ्गारेण वज्रेण
 सहजाम्नाहव्यानधरान्यादयाम्यवैनाम्नाधे प्रत्येनाश्रुदे ऽस्मिन्चये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं दिशो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाम्कामामि' विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन
 'हृन्दसा सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साक्षात्पर्वङ्गारेण वज्रेणा- ५
 परजाम्नाहव्यानधरान्यादयाम्यवैनाम्नाधे प्रत्येनाश्रुदे ऽस्मिन्चये
 ऽस्मिन्भूमिलोके यो ऽस्मान्देष्टि यं च वयं दिशो विष्णोः
 क्रमेणात्येनाम्कामामौत्यपि वाभिचरणीयास्त्रिष्टुप्स्वनुवर्ततापि
 वापोद्धृत्येतराम्कामाम्बन्वत्सरमेतैः क्रमैः क्रमेतोक्तः शुक्रामन्थिनो-
 रधिद्रवणमथातो ऽतौमोचाणामेव' वैश्वकर्मणानि ऊत्वा गार्ह- १०
 पत्य आच्यं विलापोत्पूय क्षुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्ये
 जुहोत्यन्वारभ्य यजमाने ॥ २० ॥

ये देवा यज्ञह्नो पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा तेभ्यो रक्षतु
 गच्छेम सुकृतो वयं स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वा गार्हपत्य
 एव जुहोति ये देवा यज्ञसुषः पृथिव्यामध्यासते । अग्निर्मा १५
 तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुकृतो वयं स्वाहेत्यग्नीध्रमभिप्रैत्यागन्म
 मिश्रवहणा वरेणा रीचीणां भागो युवयोर्धो अस्ति । नाकं
 गृह्णानाः सुकृतस्य लोके द्वतीये पृष्ठे अधि रोचने दिव
 इत्यग्नीध्रं द्रुत्वा क्षुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाग्नीध्रे जुहोत्यन्वारभ्य

१, २ The two passages marked at the beginning and the close by
 १ and २ are left out by all the MSS. exc. M.

१ •तौमो• MBG (sec. m.) ; •तौमो• Be UG (pr. m.).

- यजमाने ये देवा यज्ञह्नोऽन्तरिक्षेऽध्यासते । वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुहृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं गृहीत्वामीध्र एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषोऽन्तरिक्षेऽध्यासते । वायुर्मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुहृतो वयः स्वाहेत्यथाहव-
 ५ नीयमभिप्रैति चास्ते रात्रीः सवितर्देवयानीरन्तरा आवा-
 पृथिवी विद्यन्ति । गृहैश्च सर्वैः प्रजया न्यसे सुवो दद्याणास्तृता रजाः सीत्यथाहवनीयं द्रुत्वा क्षुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वाहवनीये जुहोत्यन्वारभ्ये यजमाने ये देवा यज्ञह्नो दिव्यध्यासते । सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुहृतो वयः स्वाहेत्यपरं चतुर्गृहीतं
 १० गृहीत्वाहवनीय एव जुहोति ये देवा यज्ञमुषो दिव्यध्यासते । सूर्यो मा तेभ्यो रक्षतु गच्छेम सुहृतो वयः स्वाहेत्यथाहवनीय-
 सुपतिष्ठते येनेन्द्राय समभरः पयाः सुतमेन हविषा जातवेदः । तेनाग्ने त्वसुत वर्धयेमः सजातानः श्रेष्ठ्य आधेद्धेनमिति ।
 यज्ञह्नो वै देवा यज्ञमुषः सन्ति त एषु लोकेष्व्यासत आददाना
 १५ विमश्याना यो ददाति यो यजते तस्य ये देवा यज्ञह्नः
 पृथिव्यामध्यासते ये अन्तरिक्षे ये दिवीत्याह्वेमानेव लोकाः-
 स्त्रीर्त्वा सगृहः सपशुः सुवर्गः लोकैस्त्रीति ब्राह्मणमपि वा
 तिस्र एव गार्हपत्ये जुहोति तिस्र आग्नीध्रे तिस्र आहवनीये ।
 ऽपि वा गार्हपत्याज्जपन्नतुद्रवेदाहवनीयादुक्तोदवसानीयेष्टि-
 २० रक्षैतां तृतीयां प्रवृत्ताङ्गतिं जुहोति सूर्यो मा देवो
 देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानो ऽग्निर्मा पातु चक्षुषः

स्वाहेत्याभिचरन्वभुवे बभुवत्यायै कार्त्तर्यमथेन पात्रेण पथो
 जुहोति सच शूष सवितर्विश्वचर्षण एतेभिः सोम नामभि-
 विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम ते स्वाहेति^१ साचादस्य
 हृदयं भित्वाग्नाणि परिकाशयति^१ कृणुते हेव^१ तं^१ भ्रातृभ्य-
 मथ येनास्यर्त्विजाः स्वर्धा स्यात्तमाह मास्यं समसमनुप्रसृप- ५
 तादभिमर्शनं^१ करिष्यामीति^१ तस्यैतेनैव मन्त्रेण समसं जुहु-
 यात्तमूर्ध्वे^१ स्वाहा^१ राजातिपवत^१ उक्तं पानीवतस्य^१ अथण-
 मुक्तमादित्यपहस्योद्धननमुक्ता^१ प्रायणीयस्य सुताकृतिरुक्तोदय-
 नीयस्योक्तं यूपस्थोपस्थानम्^१ ॥ २१ ॥ नवमः ॥

उक्तानि पानीयजूष्येवमेवैताः सुचो यथैतद्वाह्याणमुक्तो १.
 दधिपहो^१ ऽथ वै भवत्याज्यपहं गृहीयात्तेजस्कामस्येति^१
 बर्हिषी अन्तर्धायाज्यपहं गृह्णाति^१ सोमपहं गृहीयाद्ब्रह्मवर्षस-
 कामस्येत्यंशूनुपसंगृह्णा सोमपहं गृह्णात्यथैतं महाव्रतीये ऽग्नि
 प्राजापत्यमतिपाह्यं गृह्णाति ते क्रतुमपिष्टञ्चान्ति विश्व इत्यनु-

१ Thus M; •कामयानैव Be; •क्रासयानैव B; •कासयानैव U; •कास-
 यानैव G (pr. m.), •क्रासयानैव G (sec. m.). परिक्रासयानैर्निष्क्रामति (var.
 निष्क्रामयति) Bhav.

१ Thus M Bhav.; चयैतं The other MSS.

१ Thus M; •मुप्रसृपताद• BUG; •मुप्रसृपताद• Be.

१ Thus M; i.s.o. स्वाहा राजाति Be U; वाराहाहति; G: वारा-
 हाहति; B: वारोहाहति.

५ Thus (अथण•) M Be (cp. viii. 14 औषाति); अथण• BU; असण• G.

१ Corrected (उद्धनन•) according to viii. 9 s.f. (उद्धति; उद्धनन•
 MUGB; Be wholly corr.

द्रुत्योपशामगृहीतो ऽधि प्रजापतये वा जुष्टं गृह्णामीति ^१ परि-
 मृज्य सादयत्येष ते योनिः प्रजापतये त्वेत्थयातः प्राणघृणा-
 नेव घृणः ^२ संदत्तः राजानं पुञ्जीकृत्वा ^३ नवाः शूराश्च
 आयातयत्यथ पुरो भुवस्तस्य प्राणो भौवायनो वसन्तः प्राणायनो
 ५ गायत्री वासन्ती गायत्रियै गायत्रं गायत्रादुपाः शूराः शो-
 खिद्वन्निवृतो रथंतरः ^४ रथंतरादधिष्ठ ऋषिः प्रजापतिगृहीतया
 त्वया प्राणं गृह्णामि प्रजाभ्य इत्यथं दक्षिणा विश्वकर्मेति नव
 दक्षिणायातयत्यथं ^५ पश्चाद्विश्वया इति नव प्रतीच आयात-
 यती ^६ दमुत्तरात्सुवरिति नवोदीच आयातयती ^७ यमुपरि मति-
 १० रिति नवोपरिष्टात्प्रदक्षिणं प्रथायातयति ^८ तामपानमृद्धिः
 प्रत्यूहति प्राची दिशां वसन्त ऋतुनामग्निर्देवता ब्रह्मा द्रविणं
 चिद्वत्सोमः स उ पञ्चदशवर्तनिस्त्यविर्वयः कृतमथानां पुरो-
 वातो वातः खानग ऋषिरिति ^९ वाचयति पितरः पितामहाः परे
 ऽवर इति ये पुरस्ताद्भवन्ति ^{१०} दक्षिणा दिशामिति ये दक्षिणतो
 १५ भवन्ति ^{११} प्रतीची दिशामिति ये पश्चाद्भवन्त्युदीची दिशामिति
 य उत्तरतो भवन्त्यूर्ध्वा दिशामिति य उपरिष्टात्प्रदक्षिणं
 पर्यायातिता ^{१२} भवन्ति ^{१३} ते वा ऋते प्रीथिणीबोदयनीययोरेव

१ Thus (पुञ्जी०) M ; पुंजं BG ; पुंजं Bo U.

२ Thus M ; दक्षिणायातयत्य० Bo GU ; B defect.

३ Conjecturally ; पर्यायातिता BG ; पर्यायातिता M ; पर्यायातिता U ;
 पर्यायातिता Bo.

नियुक्ता दशमे ऽहःसु^१ रात्रिसन्नेष्यग्निष्टोम^१ आमयाविन
उपसृतो वा गृहीयाद्गदो ह्येव भवति^१ ॥ २२ ॥ दशमः ॥

अथ वै भवत्युभये वा एते प्रजापतेरध्यसृज्यन्तेति ब्राह्मण-
मेव^१ युवः सुराममश्विनेति सौचामण्यामेव^१ भवत्यथ वै
भवतीयं वा अग्निहोत्रं वा एतस्य निषीदति यस्याग्निहोत्रं ५
निषीदति^१ तामुत्यापयेदिति^१ स यस्याग्निहोत्रं निषीदति
तामुत्यापयत्युदस्याद्देव्यदितिर्विश्वरूपायुर्थं प्रपतावधात् । इन्द्राय
कृष्णतो भागं मित्राय वरुणाय चेत्यथ वै भवत्यवर्ति वा एषै-
तस्य पाप्मानं प्रतिख्याय निषीदति यस्याग्निहोत्र्युपसृष्टा निषी-
दति^१ तां दुग्धा ब्राह्मणाय दद्याद्यस्यान्नं नाद्यादिति^१ स १०
यस्याग्निहोत्र्युपसृष्टा निषीदति तामेतदेव दुग्धा ब्राह्मणाय
ददाति^१ न चास्यात ऊर्ध्वमन्नमत्यथ वै भवति पृथिवीं वा
एतस्य पयः प्रविशति यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्कन्दति^१
तदभिमन्त्रयेतेति^१ स यस्याग्निहोत्रं दुह्यमानः स्कन्दति
तदभिमन्त्रयते^१ यदद्य दुग्धं पृथिवीमसक्त यदोषधीरप्यसर- १५
द्यदापः । पयो गृहेषु पयो अग्निथासु पयो वत्सेषु पयो अस्तु
तन्मयीत्याह^१ पय एवात्मगृहेषु पशुषु धत्ते^१ ऽप उपसृज-
त्यङ्गिरेवैनदप्रोतीति ब्राह्मणमंथ^१ वै भवति यो वै यज्ञस्यार्त-
नानार्तः सः सृजत्युभे वै ते तर्ह्यार्ह्यत^१ आर्ह्यति खलु वा

१ Thus M; B and G (sec. m.) om. अपि; तदुरात्रिसन्नेष्यग्निष्टोम U;
तदतिरात्रे सन्ने षष्टोम Be; तदुरात्रिसन्नेष्यग्निष्टोम G (pr. m.).

१ यथ i.s.o. यथ M.

अथातः पुरोडाशान्यख्यास्यामः^१ सर्व एवाग्नेया अष्टा-
 कपाला अन्यत्र पौनराधेयिकात्सर्व एवैन्द्राग्ना एकादशकपाला
 अन्यत्रायणाच्च शुनासीरीयाच्च^२ सर्व एवैन्द्रा एकादशकपाला
 अन्यत्र शुनासीरीयात्सर्व एवाग्नीषोमीया एकादशकपाला
 ५ अन्यत्र श्यामाकात्सर्व एव पशुपुरोडाशा एकादशकपाला
 अन्यत्र वायव्याद्यद्देवत्यः पशुस्तद्देवत्यः पशुपुरोडाशोऽन्यत्र
 वायव्याद्भवति^३ सर्व एवाग्नौ वैष्णवा एकादशकपाला अन्यत्रा-
 ध्वरकत्पायै^४ तत्रैवाष्टाकपालश्च^५ द्वादशकपालश्च भवतः^६ सर्व
 एव सावित्रा द्वादशकपाला अन्यत्राश्वमेधिकेभ्यस्तत्रैवाष्टाकपा-
 १० लक्षैकादशकपालश्च भवतः सावित्रोऽष्टाकपाल इति च^७ सर्व
 एव मारुताः सप्तकपाला अन्यत्राश्वमेधिकानां चातुर्मास्यपशूनां
 पशुपुरोडाशेभ्यो मारुताच्चैकविंशतिकपालादन्यत्र राजसूयि-
 कात्पञ्चशरदीयानां च पशूनां पशुपुरोडाशेभ्यः^८ किमनु-
 ख्यानि नु^९ खलु ते^{१०} विलेख्यानि कपालानि भवन्तीति^{११}
 १५ विज्ञायते^{१२} वैश्वानरं द्वादशकपालं मृगाखरे भूमिकपालं
 निर्वपेदित्येतदनुख्यानि भवन्तीत्यथ पूर्वसंख्याः^{१३} पञ्चप्रयाजस्य

१ Thus C Ben U (pr. m.); *कपालो H Be G U (sec. m.).

२ नु H D C V, तु Ben Be G U.

३ om. H G (sec. m.), found in Ben Be U D C G (pr. m.) V.

According to Ve it stands for तानि. Is the word to be cancelled?

The Vivarana makes no mention of it.

४ Cp. T Br. III, 9, 17, 3.

नवप्रयाजस्यैकादशप्रयाजस्येति प्रयाजाः पूर्वसंख्याः ' पर्यग्नि-
करणं पशोः पाशस्य भिषवो ऽग्निष्टोमे गवामथने चतुर्विंशम-
हस्तदपि विज्ञायते तस्य त्रीणि च शतानि षष्टिश्च स्तोत्री-
यास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रय इति ' ॥ १० ॥

अथ राजयज्ञा ' राजसूयो ऽश्वमेधः पुरुषमेधः सर्वमेधः ॥
सोमसवः पृथिसवो^१ मृत्युसवः कानान्वयज्ञः शुनस्कर्णयज्ञ
इति चाथादिति देवता ' अग्न्याधेये त्वेव प्रथमश्चरुश्चातुर्मास्येषु
द्वितीयः ' प्रायणीयोदयनीययोरग्निदीक्षणीयायां ' त्रयो
राजसूये रत्निमानेषु^२ च प्रायजेषु चादित्यां मल्हां गर्भिणी-
मालभत इति चैक इष्टिकल्प ' एको ब्राह्मस्तोमे ' चत्वारो १०
ऽश्वमेधे ऽदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुदित्यै हस्ससाधिरदित्यै त्रयो
रोहितैतास्तिस्रो मेथ्य आदित्या ' द्वौ सौत्रामण्यामादित्या-
विवंशा ' यज्ञो ऽष्टादश इति च ' त्रीणि तन्त्राणि यज्ञमन्वा-
यत्तानि भवन्ति पञ्चप्रयाजं नवप्रयाजमेकादशप्रयाजमिति ' ॥
पञ्चप्रयाजेन दर्शपूर्णमासौ काम्या इष्टय इति वर्तन्ते ' नव- १५
प्रयाजेन चातुर्मास्यान्यैकादशप्रयाजेन पशुः सोम इति ' षड्भि-
मानि सर्वकल्पे सर्वाभिप्रायिकाणि भवन्ति ' यथैतदग्न्याधेय-

^१ पृथिसवो or पृथिविसवो all, cp. XVIII 6.

^२ Thus H Ben p C V, रत्निनेषु G Be U the Viv. (one copy),
रत्निनिषु the Viv. (another copy). Read probably रत्निनीषु (sc.
इष्टिषु).

मग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि पशुः सोम इति ^१
 तदपि विज्ञायते ऽथ यदस्याग्निमुद्धरति सहस्रं तेन काम-
 दुघा^१ अवर्द्धे^१ ऽथ यदग्निहोत्रं जुहोति सहस्रं तेन^१ वा वै
 वैश्वदेवस्य माचै^१तद्वा एतेषामवममतोऽतो वा उत्तराणि
 ५ श्रेयांसि भवन्ति^१ । सर्वान्लोकां पशुबन्धयाज्यभिजयत्येकस्मै^१
 वै कामायान्ये यज्ञकतव आलभ्यन्ते^१ सर्वेभ्यः कामेभ्यः पशुः
 सोम इति ^१ ॥ ११ ॥ षष्ठः ॥

अग्नीनाधासमानः प्रज्यमात्मानं कुर्वीत^१ येनास्याकुशलं^२
 स्यात्तेन कुशलं कुर्वीत^१ यान्यृणान्युत्थितकालानि स्युस्तानि
 १० व्यवहरेदनुज्ञापयौत वाथायग्याधेय एवर्त्तिजां वरणं प्रथम-
 मुदाहरामस्तस्य चेतूर्वपुरुषैर्वृताः स्युस्तानेव नातिवृणीताव्यव-
 च्छिन्नाश्चेत्कौलेनाध्ययनेन मानुषेण ग्रीलवृत्ताभ्यां स्युरिति^१
 किं गत उ खल्वतिवरणं वावरणं वा भवतीति^१ स्तेयमचारौ-

१ Thus Be G (sec. m.), ०दुघोवर्द्धे U D C^१ H V, दुघावर्द्धे Ben G (pr. m.).

२ भवतीति C Ben.

३ After ०अयति Be and G(sec. m.) ins. इति ।

४ Thus (and cp. XXV. 4 init.) U G D C Be and the Viv. (one copy). येनास्य कुशलं II Ben V and the Viv. (another copy). The Vivaraṇa runs: येनास्याकुशलं स्यात् क्षमादिभ्यः तेन साम्यं कुर्वीत, the Bhāṣya of Venkateśvara: येनास्य कुशलं स्यात् तेन संभारो नास्ति तं संपादयेदित्यर्थः ।

दभ्यमष्ट्यादयाज्यमयाजयत्सादितं^१ कर्म तद् हासितं^१
 इत्येतेषामेकस्मिन्नतिवरणं वावरणं वा भवतीति^१ ताश्चै-
 वृणीताव्यापन्नाङ्गानेन वृणीत^१ कं तु खल्वेषां प्रथमं
 वृणीत^१ यो ऽस्य मस्तुततमः^२ स्यात्तं प्रथमं वृणीत^१
 तेन सचिवेनान्यान्लिप्ते^१ यद्यु वे यथाज्येष्ठं ब्रह्माणं प्रथमं^५
 वृणीताथ होतारमथोङ्गातारमथाध्वर्यु^१ ब्रह्मणो वानन्तर-
 मध्वर्यु^१ पूर्वं वोत्तरं वा यथाकर्म चेत्स्यात्सृष्टेन धनेनर्विजः
 प्रतिसंवसीत^१ त्रौषधिररणान्यत्विं विनापि^२ यक्ष्ये^३

१ Thus (अभ्यमष्ट्यात्) all. I guess this word to be a corruption from an original अभ्यमष्ट्या. The commentaries find the word अस 'sickness' in it. V. : आभिसुख्येन रोगवत् बाधकत्वेन स्थितः। The Viv. : आत्मानं (var. अमीनं) जिघांसति। अस रोगे। आभिसुख्येन रोगभूत (var. रोगहत) स्थितिः। अभ्यमष्ट्या इति छेड् सिचः (var. छेडचः) रोगत्वेन स्थितः।—सादितं all the MSS. exc. Be (सातं), G (sec. m. सौदं) and U C (यत्कुस्थितं); कुस्थितं, however, seems to be the periphrase of our word in the commentaries; V. : सादितं कुस्थितं कर्म सेवाभिचारयजनादि। Perhaps the original reading of our passage has been : स्वेयमचारी-दभ्यमष्ट्यादयाज्यमयाजयत्सादितं कर्म तद् हासितेति। हासित 3rd sing. root aor. med. from हातिष्ठते। Moreover instead of the impf. अयाजयत् we expect an aorist.

२ संस्तुततमः D and U (sec. m.).

३ Thus (विनापि यक्ष्ये) all (also Vt, Vr). exc. C, which has विना यियक्ष्ये; the correct reading (see the Viv. and the Bhāṣya : यद्यु-मिच्छामि) seems to be either विना यियक्ष्ये (see the reading of C) or विनापीयक्ष्ये (इयक्ष्ये for regular इयक्ष्ये, cp. the remark on XXIII, 17; 176, 12),

अथाग्निषि^१ भार्यामकृषीति^१ को नु खल्वृत्तिचु धर्म इति^१
य आचार्य इति^१ कथमईष इति^१ ॥ १२ ॥

आगमआगम इत्येकमृतुमुखचतुसुख इत्येकः^१ संवत्सरस्य
पार इत्येकं^१ यज्ञाधिगम इत्येतदपरं^१ को नु खल्वृत्तिजां
५ धर्म इति^१ न न्यस्तमालिङ्गं कुर्यान्नातुष्यात्^१ नावक्रीतो
याजयेन्नादृतो याजयेन्नातिदृतो याजयेन्नानूद्देश्यं^१ याजयेन्
I. 36. 7. नीतदक्षिणं^१ याजयेन्नापरपचे याजयेन्नाति याजयेन् मृतं याज-
येन् त्रिकिणिनं याजयेन् परिखातिक्रान्तं^१ याजयेन्नान्तगं

१ Thus Be G and U (sec. m.) and both copies of the Viv.;
अग्निषि U H Ben, Vt. Vc; C corrupt; the Viv.: राजकुलचोरादिभिः
दृतसर्वस्वो ऽग्निः, the Bhāṣya: राजाद्युपद्रवादिना दृतसर्वस्वो ऽग्निः ॥ On अग्ना-
ग्निषि for original अग्नाग्निषि cp. Indog. Forsch. XVIII. 421, M.S.L.
XIV. 192. See also infra XXIV. 18 : 202. 2.

१ Thus G Ben U D G (pr. m.) Vt, and cp. T Br. III. 11. 8. 8
with the remark of Sāyaṇa a. h. l.; नूद्देश्यं Be, the Viv. (one
copy); नूद्देश्यं G (sec. m.) C, the Viv. (another copy); नूद्देश्यं H.
The Viv.: अलिजां यज्ञे न्यक्ष्यं चोद्दिश्य करोति; the Bhāṣya: अन्त्येय कुल-
मुद्दिश्य सत्यमस्तनन्तः सत्यो यजति तम् ।

१ Thus (as Sāṅkh. śrs. V. 1. 10) G C, the Viv.; नीतदक्षिणं (as
Āśv. gṛhs. I. 23. 20) the other MSS. The Bhāṣya (दक्षिणानयनानन्तरं
यस्य कस्य चिदलिजोऽनुपपन्नो सत्यां तस्यालिङ्गं न कुर्यादित्यर्थः) and the Viva-
raṇa (दक्षिणादानोत्तरकालम्) derive नीत from नगति; it is rather the
partic. from न्येति; cp. नीतस्य XVIII 41 : 393. 7.

४ परिखा• Be Ben C D V.

याजयेन्नान्यजं^१ याजयेन्नानूचानं याजयेदपि वैतेषां^२ तं
 याजयेद्यः कपालान्युपहृत्याहुतिप्रेक्षे वर्तमाने^३ तदपि दाशतये
 विज्ञायते ऽवत्याः शुन आन्त्राणि पेचे न देवेषु विविदे
 मर्द्धितारम् । अपशं जायाममहीयमानामधा मे श्वेनो
 मध्वाजभारेति^४ नैतेषामयाज्यः सहस्रदंष्ट्रिण इति^५ ॥ १३ ॥
 ॥ सप्तमः ॥

- I. 53. 3. ऊषाश्च श्विकताश्चेति^१ ये भस्मरा इवोषाः स्युस्तानाहा-
 I. 53. 4. रथेदारण्यस्य वराहस्य विहतादाहारथेदारण्यस्याखोत्त्करादा-
 दारथेद्यौ ऽनुपदामी मूदः स्यात्तत आहारथेत्सूदे ऽविद्यमाने
 I. 53. 6. कुक्षीरसुषिरादाहारथेदंशनिहते ऽविद्यमाने श्रौतहृतमाहा- १०
 I. 53. 7. रथेदातहतं वा^१ चित्रियस्याश्वत्यस्येति^२ येन यामो वा नगरं
 I. 53. 9. वा नदी वा तीर्थं वा ज्ञायते तत आहारथेदंशं पूर्ववाह-
 मिति^३ युवानमित्येवेदमुक्तं भवति^४ चोन्धिरण्यश्वकानिति^५
 षड्भिमाङ्कारथेत्सौवर्णा^६ उपासनायां^७ राजता अतिप्रदानायां^८

१ Thus Be, नांतजं G D C. Viv., Vt; तात्तजं H; Ben. om. the word; the Bhāṣya: पूर्वोक्त (sc. स्तेष्व) देशजातम् । शुद्धक्रियासुप्तप्रमित्यन्ये ।

२ Thus H Be U (sec. m.) the Viv.; चैतेषां Ben G C U (pr. m.) and Vc. (अपि च अपि वेत्यर्थः) ।

३ Uncertain reading. H G U (sec. m.) Be (only श्वकानिति) and U (sec., only श्वकानिति) read as given in the text; चोन्धिरण्यश्वका (श्वका D C) ग्कारथेत्सौ Ben D C; षड्भिरण्यश्वकाग्कारथेत्सौ Vt. Are we to correct • षड्भिरण्यश्वकानिति । चोन्धिरण्यश्वकाग्कारथेत् ?

४ Thus Ben C H D G (pr. m.) Vt; सौवर्ण Be G (sec. m.) the Vivaraṇa.

54. 10. उभौ मानुषेणालङ्कारेणालङ्कृतौ भवतो ऽहृतवाससाविति ।
 सर्व एवान्यो मानुषो ऽलङ्कारो ऽन्यत्र नलदादाताथैवैतदुदा-
 हरन्ति । स्रजसु हैके प्रतिषेधयन्ति ॥ १४ ॥

ताः संवत्सरे पुरस्तादादध्यादिति । अहे षडहे दादशाहे
 ५ वा । संवत्सरे ऽपर्यवेतं उदायति कथं तत्र कुर्यादिति । पुन-
 रेव ब्रह्मौदनः समुत्थापयेदा समिधामभ्याधानात् त केशशशु
 वापयीत । पुरस्तात्त्वैतत्संवत्सरः^१ संचचीत । प्रायश्चित्तायं
 एष उक्तो^२ भवति । स यावत्कृत्वा उदायेदेवमेव कुर्यात्पर्यवेते
 नोपनमेदेवमेव कुर्यादुपनमत्युपवसथगविप्रभृति कर्म तायते ।

१० द्विब्रह्मौदनमु^३ हैके ब्रुवत उच्छेषणीयो हेतरः^४ शान्वकरण
 1. 59. 4. उत्तरो । ऽथ संभारेषूषास्त्रिवपन्यददश्चन्द्रमसि कृष्णं तन्मनसा
 ध्यायेत्तदपीहेति । सामानि चेन्न प्रत्यधीयीत योनीर्निगदे-
 दपि वा व्याहृतीभिरपि वा हिंकारेण । प्रणीतालोकेन
 63. 14. "रथस्रक् प्रवर्तयेत्तस्य चेदादधानस्य पुरस्ताच्चन्द्रमा दृश्येत कथं
 १५ तत्र कुर्यादिति । यः कर्मान्त आरभ्यः स्यात्तं परिनिष्ठाप्य
 कर्मान्तोपरमेच्छो भूते परिनिष्ठिष्ठेदित्यथ चेदिध्मे ऽभ्याहिते

१ Thus Be G; •सालेवैनसंवत्सरं U (sec. m.); एतत् (एतत्) not found
 in Ben U (pr. m.) D C Vt.; in H the whole passage is left out.

२ Found in G Be U (sec. m.) only.

३ Thus G Be U Ben; द्विब्रं H G D C, the Viv.

४ Thus Be U (sec. m.) the Viv.; हीतरः Ben H G C U (pr. m.)
 Vt.; हितरः D.

दृश्येत कथं तत्र कुर्यादिति ^१ पूर्णाहुत्यन्तं कर्म कृत्वा कर्मान्ते-
नोपरमेच्छो भूते परिनिस्तिष्ठेदिति ^१ ॥ १५ ॥ अष्टमः ॥

I. 53. 13. अथात ऋतुनक्षत्राणामेव मीमांसा ^१ ऋतुनेवाग्रे व्याख्या-
स्यामो ऽथ हन्दाऽसौति ^१ वसन्ते ब्राह्मणो ऽग्निमादधीत ग्रीष्मे
राजन्यः शरदि वैश्वो वर्षासु रथकारं दति ^१ सर्वेषां त्वेव ५
वसन्त आधानः सर्वेषां रोहिण्यां ^१ यथावर्णं त्वेव हन्दाऽ-
सौपि तु नु खलु कामनियुक्तान्यग्न्याधेयानि भवन्ति ^१ यथै-
तद्भवति कृत्तिकास्त्रग्निमादधीत रोहिण्यामग्निमादधीत पुनर्व-
सोरग्निमादधीत पूर्वयोः फल्गुन्योऽत्तरयोः फल्गुन्योऽसिन्ध्याया-

I. 53. 16. मिति ^१ सद्यस्कास्त्रान्येतानि भवन्ति ^१ ग्रीष्मे राजन्यः शरदि १०
वैश्व इति नैते सद्यस्काले भवतो ^१ ऽथात आर्तिजान्यग्न्या-
धेयानि व्याख्यास्यामो ^१ विपक्ष आपूर्यमाणपक्षे विपक्षे ऽपक्षी-
यमाणपक्ष इति ^१ विपक्ष आपूर्यमाणपक्ष आदधानो यावान-
चावकाशः ^१ स्यात्तमभिदधीत ^१ पौर्णमास्यां तु ^१ सद्यस्कालं ^१
विपक्षे ऽपक्षीयमाणपक्ष आदधानो ^१ नाचावकाशः ^१ काङ्क्षणाथ १५
विद्यते ^१ सर्वमेवैतदहः सद्यस्कालं कुर्याच्चतुर्होतारः सारस्वतौ
होमावन्वारभ्येष्टिमिति ^१ ॥ १६ ॥

१ भवतीति Be.

२ Thus G Be H U (sec. m.), the other MSS. and the Viv. om.

अथ ।

३ Found in Be U (sec. m.) only.

४ आदधीत यावानचावकाशः U (sec. m.) only. Are we to read आदधाने
with Ve ?

- अथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिदमावास्यानेव ततः काङ्क्षेदथ
 चेदमावास्यायाः सद्यस्कालममावास्यान्तमथ सारस्वतौ होमौ
 65. 2. जुह्वदृचैवर्चमुपसंध्यादेवं पूर्णदर्व ' एवं वाफ्नोष्यतीथे ' कथमु
 खलु पूर्णाङ्गतिं जुहुयादग्नये पृथिव्यै वायवे ऽन्तरिक्षाय सूर्याय
 65. 3. ५ दिवे वरुणायाज्ञः स्नाहेति जुहुयादथेदं तृणौमग्निहोचमग्नि-
 सः स्कारार्थं दृष्टं भवति ' तदाज्येनैव जुहुयादवाचीनमवमृ-
 ज्योर्ध्वमुन्माष्युमे एवैते सायंप्रातरग्निहोत्रे प्रतिजुह्वन्मृत
 66. 3. औपवसथिकाथै रात्रेः ' सामिधेनीरनुवक्ष्यन्दशहोतारं व्याख्याय
 व्याहृतीरुक्ताथ^१ हिंक्षुर्यादयानुज्ज्यादेतदचानुपूर्व्यं^२ भवति '
 १० कथमु खल्वग्न्याधेये सोम इति ' पूर्णाङ्गत्यन्तं कर्म कृत्वा
 ग्नालामध्ववस्त्रेद्वौ चणीयामाग्नेषो ऽष्टाकपालो ऽनुवर्तत प्रायणी-
 यामैन्द्राग्नसादित्यस्य^३ चररातिथ्यामग्नये^४ पवमानाय पुरोडाशो
 ऽष्टाकपालो ऽग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमग्नये पावकायाग्नये
 -शुचये प्रातःसवनौयानन्वारभेष्टिरपि वा सर्वाष्टेवाम्न्याधेयि-
 १५ कानि हवौऽपि परिनिष्ठाय ग्नालामध्ववस्त्रेदुदवसानीया-
 नन्वारभेष्टिरिति^५ ' ॥ १७ ॥ नवमः ॥

१ अथ om Be.

२ ० पूर्व H.

३ Thus G U (sec. m.) and cp. XX, 19 : 20, 24 ; ० मैन्द्राग्नसादित्य-
 स्य ० U Vt. ० मैन्द्राग्नसादित्यस्य Be.

४ Thus Be only (sc. अनुवर्तत), cp. the Viv. : उदवसानीयानन्वार-
 नन्वारभेष्टिः । All the other MSS. and V : उदवसानीयानन्वार ।

- I. 69. 1. अयेदं पुनराधेयं^१ कियन्तु खलु पुनराधेयं भवतीत्यग्नी-
नाधाय पापीयानभ्रवमज्याग्निषि^२ पुत्रो मे मृत^३ इत्येत-
स्मिन्स्त्वैतत्संवत्सरे दृष्टं भवति^४ कस्मिन् खल्वेनत्काले
- I. 69. 6. समुत्थापयेदिति^५ सा याषाढ्याः पौर्णमास्याः पुरस्तादमा-
वास्या^६ भवति सा सप्तसंवत्सरस्य पुनर्वसुभ्यां संपद्यते तस्या-
मादधीतेति^७ तस्या उपवसथे ऽरण्योरग्नीन्समारोषोदवसाथ^८
मथिलवाग्नीन्विद्धत्योदासन्येषेद्वाग्नीन्समारोष^९ गच्छेत्पुनरेतद-
म्यगार^{१०} सःस्कारयेदन्यदा नवं कारयेत्पुनरेतानि यज्ञ-
- I. 70. 16. पात्राणि संलेखयेदन्यानि वा नवानि कारयेत्पुनर्निष्कृतो
रथो दक्षिणेति पुनःसंस्कृत एवैष उक्तो भवति^१ पुनरुत्थूतं^२ १०

१ Thus again (and cp. XXIV, 12: 197, 1) Ben Be G, the Viv. and Ve (twice); अज्याग्निषि H U Vt and Rudradatta on Āp. V, 26.
3. D and Care defective. Here Bhavasvāmin remarks: अज्याग्निषि शब्दश्चिन्त्यः (Var. शब्दस्तेऽपि). यमरमनमातां सक् चति (Pāṇ. VII, 2, 73). स स्थासथा अज्याग्निषीति भवितव्यं। वर्णवत्येन सकारस्य शकारः स्यात्। औषो ऽस्मि धनशरीरादिना।

१ Thus all; probably the original reading was: पुत्रो मे ऽवृतेति।

१ Instead of पुरस्तात् G H Be उपरिहात्।

३ Thus Be Viv.: •समारोहो• H Ben C Vt.

४ Instead of उदासने one copy of the Viv. and Vt: उदासिन्ये, another copy of the Viv.: उदासने। — The reading •अग्नीन्समारोष is uncertain: thus read H G U C D, •अग्नीन्समारोष Be, •अग्नीन्समारोष Ben, •अग्नीन्समारोष Vt (pr. m.), •अग्नीन्समारोष Vt (sec. m.) Vc. The Viv. gives the periphrase: तेषां अग्नीन्समारोष, cp. Āp. V, 27, 3. १

१ Thus Ben U(pr. m.) Vt, पुनरेवैष G H Be U (sec. m.).

वास इति पुनःसंस्कृतमेवैतदुक्तं^१ भवति^२ पुनस्तुष्टो ऽनष्टा-
 नित्यवशीर्णगव एवैष उक्तो भवत्यथेमान्युपांशुधर्माणि भवन्ति
 यथैतदम्याधेयं पुनराधेयं पितृयज्ञो दीक्षणीया प्रायणीया-
 तिथ्योपसदः प्रातरनुवाकः पत्नीसंयाजा^३ अवभृथ उदयनी-
 ५ योद्वसानीया चित्तिप्रणयनीयं त्वाष्टो यूपविरोहणीयो
 ऽष्टापदो^४ गर्भवती^५ च^६ सहकारिप्रत्यया^७ भवन्ति^८ यथो
 एतद्वैधायनस्य कल्पं वेदयन्ते ॥ १८ ॥

[I. 41. 2.]

सर्पराज्ञिया^९ अग्निगार्हपत्यमादधातीत्यपोद्धृत्य चर्मगिर
 एतस्य स्थाने सर्पराज्ञीरावपेक्षित्येनोपस्थाय पौनराधेयिके-
 १० नोपतिष्ठेत्^{१०} सिद्धमत ऊर्ध्वमीजानस्य पुनरादधानस्य संनये-
 ११ च संनये^{११} इति^{१२} संनयेदित्येक आह्वरय^{१३} हैक आहुतं
 संनयेदिति^{१४} शरीरसंस्पर्शी च यज्ञो भवति यदैव^{१५} पुनर्य-

१ उक्तं supplied by me.

२ Thus Ben U (pr. m.) D C, °याजाः चवहृ० Vc, °याजोवहृ० G H Be U (sec. m.).

३ ऽष्टापदौ G and U (sec. m.) Be.

४ Thus D C U (pr. m.) Vt; गर्भ इति G and U (sec. m.) Be;
 गर्भवती इति च Ben, गर्भवति च H

५ °कारो U (sec. m.) D.— °प्रत्ययाहुव० (°यात् भव०) Vt Vc. and Be; the word occurs also II. 2 : 35, 16.

६ Thus G U D C Ben V; °राज्ञीया Be, सार्धराज्ञिया H.

७ Plutimark only in Ben U Vt.

८ Thus Ben U D V; यदैव G H, यदैव Be, यदैव C.

- I. 70. 12. जेताय संनयेच्छताक्षरा भवन्तीत्यक्षरपङ्क्तयः^१ एतास्तत्स एकैका
- I. 71. 12. पञ्चविंशत्यक्षरा^२ तच्छतमधेदं तृतीयाधेयं^३ कतरञ्च
खल्विदमुपिनिश्रयतीत्यन्याधेयं वा पुनराधेयं वेत्यन्याधेय-
- I. 72. 1. मित्वेव ब्रूयादथापह्नुताग्नेर्नष्टारणीकस्य च^४ ब्रह्मौदनेनैव प्रति-
पद्यते^५ सिद्धमन्याधेयम्^६ ॥ १६ ॥ दर्शमः ॥
- I. 1. 4. अथेसौ दर्शपूर्णमासौ पौर्णमास्यपक्वमावमावास्यासप्तस्था-
वाचार्या^७ ब्रुवते^८ तचोदाहरन्मूर्ध्वं मधराचात्पौर्णमास्यां
चन्द्रमाः पूर्यते^९ स एतं चापररात्रं पूर्णो भवति सर्वं चाह-
रन्तरस्यास्य रात्रेरा मधराचादथामावास्याया^{१०} उपवसथीये
ऽहन्मूर्ध्वं मध्यदिनाच्चन्द्रमसमादित्यो लभते^{११} स एतं चापराह्णं १०
लब्धो भवति सर्वां च रात्रिसुत्तरस्य चाह्न आ मध्यदिनादन्तर-
सन्धिमभिधजेतेति^{१२} रात्रिहं पौर्णमास्याः सधेया भवत्य-
हरमावास्याया^{१३} द्वे पौर्णमास्यौ द्वे अमावास्याः पूर्वापूर्वा पौर्ण-
मासीसुत्तरासुत्तराममावास्या^{१४} या पूर्वा पौर्णमासी सानुमति-

१ •पङ्क्तयः H Be G Ve; •पङ्क्त्या Ben Vt, •पङ्क्तयः U C, पङ्क्तयः D; cp. TS. I, 5, 2, 1; the four akṣarapañktis are TS. IV, 4, 4, w-z.

२ Thus G Be Ben the Viv. (and thus is to be read also III, 3 : 71, 17 instead of तृतीया आधान); तृतीयमन्याधेयं H U D C V.

३ Found in Ben D G U C only.

४ Thus U G D C Be V and the Viv.; पौर्णमासोप० H Ben, see also Pitrmedhasūtra I, 1 : 16.

५ अथ found in Be G (sec. m.) U and the Viv.

६ •मभितो G and U (sec. m.).

योत्तरा सा राका या पूर्वामावास्या सा सिनीवासी योत्तरा
सा कुङ्कर्णायत्री वा अनुमतिस्त्रिष्टुयाकेति पौर्णमास्यै नामधेये
जगती सिनीवास्तुष्टुप् कुङ्करित्यमावास्यायै, नामधेये । ॥ २० ॥

अथायं चन्द्रमाः षोडशकलस्तस्य^१ पञ्चदशभिः^१ पक्षो^१
५ ऽभिविहितो^१ भवति^१ षोडशी त्वयं कला वज्रधा विप्रविष्टा
ब्राह्मणेष्वधोषधीषु वनस्यतिषु पशुष्विति^१ स यदेतानि
यज्ञे क्रियन्ते तेनैषा संभ्रियते^१ ऽथोपवस्यस्थानानि चतुर्दशी
पञ्चदशी षोडशी^१ न तु त्रयोदशी सप्तदशी भवतः^१ सो
ऽयमाहिताग्निरुपवसथीये ऽहन्युरा प्रातरग्निहोत्रात्पिङ्गलानुप-
१० सादयेदन्वाधानार्थान्प्रतोपायनौयं^१ पाचयौत^१ तस्याग्निर्हो-
भवतः^१ सर्पिर्मिश्रं दधिमिश्रमचारलवणमपिशितं^१ सर्वमेवै-
तदहः^१ कौशौधान्यं^१ वर्जयेदन्यत्र तिलेभ्यस्तस्य ब्राह्मणं प्रति-

१ Thus Be H, G and U (sec. m.); •कलः स षोडशभिर्हंपक्षोभिर्वि० D-U; •कलः शभिर्हंपक्षोभिर्वि० Ben; •कलः स पंचदशभिर्हंपक्षोभिर्वि० Vt; Vc: श्रुक्तापक्षे स चन्द्रमाः पञ्चदशभिः पक्षोभिलिखिभिः प्रतिपत्न्यतिपौर्णमासीपर्यन्तैः विवृतः कल्पितो भवति ।

२ Thus (पिङ्गलान्) U H D C and a citation by Sāyana; पिङ्गलान् Be Vt Vc, पिङ्गलानि the Viv., पिङ्गलान् Ben G. Sāyana: श्रुलकाष्ठविशेषान, Veukātesvara: श्रुलकाष्ठानि, Bhavasvāmin: काष्ठानि श्रुलानि ।

३ Thus (चारलवणम्) Be D and a citation by Sāyana; •चारलवण० H, •चारमलवण० G U C, Vt, Vc.

४ Thus H G Be U (sec. m.) and a cit. by Sāyana; एव om. Ben D C V.

५ Thus (and cp. II. 20 : 67, 1) G Ben, कौशौ(त्रि)० D C U H V Be and a citation by Sāyana.

पाद्याश्रीयासैतदहः शूद्रायोच्छिष्टं दद्यात्पत्न्या एवैतदहश्च्छिष्टं
 दद्यान्नासद्याः शयीत न स्त्रियमुपेयात्कामं त्वेवोपरि शयीत
 स्त्रियं त्वेव नोपेयाद्रूतचारी त्वेव स्यात्स यदि केशशश्रु वाप-
 यिथ्यमाणः स्यात्केशशश्रु वापयित्वा लोमानि स्रुह्य नखानि
 निकृन्तयौत ' स्नायादभ्यञ्जीताञ्जीत ' दीचायै रूपं कुर्वीता- ५
 I. 1. 5. ग्रीनन्वादध्यादपस्यं कृत्वा गार्हपत्यमूर्ध्वजुरन्वाहार्यपचनं प्रह्व
 III. 3. 4. आहवनीयं तिष्ठन्दशमौ निगदेदिति ' ॥ २१ ॥ एकादशः ॥

अन्वाहिताश्वेदग्नय उदायेयुः सवनीयं गार्हपत्यस्याहवनीय
 उदाते भस्मोदाय्य शकृत्पिण्डेन परिलिय ज्वलन्तमाहवनीय-
 सुद्धृत्य न्युपोपसमाधाय पुनरन्वाधाय व्याहृतीभिरुपतिष्ठेताथ १०
 यदन्वाहार्यपचनं उदायेदेवमेवैनं हरेदनातां ह्येषा देवता
 यदन्वाहार्यपचन इति ' पुनरन्वाधाय व्याहृतीभिरुपतिष्ठेताथ
 II. 193. 17. यस्याग्निमनुद्धृतं सूर्यो ऽभ्यस्तमियाद्वाभ्युदियाद्वा यथासूचं
 १११. वा कुर्यादपि वा संतनौ^१ जुह्वान्ननो ज्योतिर्जुषतां त्रय-
 स्त्रिंशत्तन्त इत्येते सुवाङ्मती ऊत्वा व्याहृतीभिरुपतिष्ठेता- १५
 थाभ्यस्तमिते वारुणीः सुवाङ्मतिः ऊत्वा व्याहृतीभिरुपतिष्ठे-
 ताथाभ्युदिते, मैत्रेयः सुवाङ्मतिः ऊत्वा व्याहृतीभिरुपतिष्ठेता
 व्याहृतीभिरेवान्वाहार्यपचनमथारण्योरग्निषु समारूढेष्वात्मनि

१ यदन्वा Ben H, यदन्वा B G U, यदु om. C.

२ See XIV, 24 : 193, 19 sqq.

३ Thus (cp. III, 14 : 84, 9) Be G D U ; संतनि H, संतनी C,
 संतनि Ben.

वाध्वगते न प्रायश्चित्तमाचार्या ब्रुवते^१ तत्रोदाहरन्ति काम-
मात्मनि समारूढेश्वरण्योत्पावरोह्य मन्येदपि वामात्यं विहृत्य^२
तस्मिन्नुपावरोह्य जुहुयादथारण्योः समारूढेषु मथित्वाग्नी-
न्विहृत्य जुहुयादपि वामात्यं विहृत्याग्नीनन्तरारणी^३ निधाय
५ जुहुयात्^४ ॥ २२ ॥

यथा राजविश्रामेवं^५ निर्मन्थ्यो वृथाग्नेस्तिसिद्धमेके^६ ब्रुवते^७
यावति कृष्णमृग उपविशेत्तावदवराधे^८ ध्वगतो^९ विहारो^{१०}
१३ ग्रीनंवादध्याद्व्रतमुपेयाद्व्रतोपेतस्य पर्णशाखामाच्छेयादेतद्वा-

I. 1. 7 :
III. 5. 9.

१ Ben H U D मथित्वा instead of विहृत्य; विहृत्य मथित्वा Be; G om.
pr. m. विहृत्य, sec. m. मथित्वा ।

२ Thus H Be G D U (sec. m.); Ben U (pr. m.) ins. मथित्वा
before विहृत्य — अंतरारणी Be G U, अंतरारि Ben H, अंतरारणी D. In
C this whole passage runs as follows: अपि वामात्यं मथित्वा तस्मिन्नुपाव-
रोह्य जुहुयादथारण्योः समारूढेषु मथित्वाग्नीन्विहृत्य जुहुयादपि वामात्यं मथित्वा
विहृत्याग्नीनन्तरारणी निधाय जुहुयात् ॥ २२ ॥ Cp. also Rudr. on Āp. IX.
3. 3.

३ राजा Ben C and one copy of the Viv.; this seems to be the
better reading.

४ Thus Ben D U (pr. m.) C and the Viv.; न च सिद्धं Be H G U
(sec. m.). About the meaning of these words I am uncertain.

५ Uncertain reading. G as given in our text; वराधोध्यगतो H;
वरार्धोध्यगतो U; परार्धोध्यगते C; पराद्धोध्यगते Ben; वरार्धोध्यगतो
Be; परार्धोध्यगतो D. The Vivaraṇa runs: तावद्वरार्धो जघन्यावस्थानत
जघो न (one copy om. न) भवति जघ्नं दादशसु विक्रमेभित्याद्यग्नेर्विहरण-
(विहार another copy) भूमिजगमः ।

तूपूर्व्यं भवत्यथेमानि^१ चीणि पलाशजातानि भवन्ति स्रक्ष्णको
लोमशको व्रततिरिति^१ लोमशकस्यैवैषा^१ हेत्तया भवति^१
यावन्मात्रे गौर्निकर्षेत^२ न^३ तत^३ ऊर्ध्वं किन्त्याद^४पशव्यात
ऊर्ध्वं^५ स्यात्सं यद्यु हाग्निहोत्रोच्छेषणात्प्रमाद्येत्तत्पुनरेवाग्नि-
होत्रं^६ जुह्यादथेमाः सांनाय्यदुहः षड्वराः^७ समान्नाता^८
भवन्ति^१ तास्येत्तिन्न एव स्युः प्रथमां वोत्तमां वा चतुर्वि-
गृह्णीयादथ चेद्दे एव स्यातामितरेतरां त्रिस्त्रिविगृह्णीयादथ
I 5. 5. चेदेकैव स्यात्तामेव षडृतो विगृह्णीयाद्विगृह्णवागनन्वारभ्यो-
त्तरा^९ दोहयेदित्यपरिमितानामेवैतदुक्तं^{१०} भवतीति^१ ॥ २३ ॥
द्वादशः ॥

१०.

I. 6. 2. द्वादश द्वहानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि संपाद्यानीति
स्फ्यश्च कपालानि चेति पञ्च^१ वत्सं सोपावसृजत्युखां चाधि-
श्रयतीति सप्त^१ तानि द्वादशमावास्यायामेवैतत्संनयत^२

१ Only Be has इति after भवति ।

१ Thus U (sec. m.) and a citation by Sāyana; एव om. D Be C H G; एवैषा om. Ben.

२ Equally uncertain. निकर्षयेतत U (sec. m.), निकर्षये न तत a citation by Sāyana; निक्षपयेतत G D, निक्षपेतत Ben, निकर्षयेत C, निकर्षयेतत Be U (pr. m.), निक्षपेतत H.

३ Thus G U, प्रमाद्येतपु० Ben C D, प्रमाद्येतपु० Be, प्रमाद्येतपु० the other MSS. The Viv. om. तत्, as also Rudr. on Āp. I. 11. 1.

४ षड्वराः D C and a cit. by Sāyana.

५ After गृह्णीयात् G and U (pr. m.) ins. निर्मन्त्रेण विदूष्यौष ।

६ दोहयत्य० instead of दोहयेदित्य० Be G U; दोहयिषादित्य० C.

७ एव om G and U (sec. m.), H Be.

उपपद्यते नासंनयतो ' ऽथेयं दार्शपौर्णमासिकी^१ वेदिर्धज-
मानमात्री भवत्यपरिमिता वा ' यथासन्नानि हवींषि संभ-
वेदेवं तिरश्चौ ' प्राश्चौ वेद्यं सावुक्षयत्याहवनीयस्य परि-
गृहीत्यै ' प्रतीची ओणी निरूहति गार्हपत्यस्य परिगृहीत्यै ' ^५
पुरस्तादह्वीयसी पश्चात्प्रथीयसी मध्ये संनततरा भवतीत्येव-
मिव^२ हि योषेति ' तस्यै वदतीयतीं खनति^३ प्रजापतिना
यजमानमुखेन संमितामा प्रतिष्ठायै खनतीति ' ह्यङ्गुलं खेये-
त्येकेषां ' अङ्गुलं खेयेत्येकेषां ' चतुरङ्गुलं खेयेत्येकेषां^४ '
सीतामात्रीत्येकेषां^५ ' रथवर्त्ममात्रीत्येकेषां ' यावत्पाणिण्यै
^{१०} श्वेतमित्येकेषामेतदेव सदन्येषामनुनिक्रान्ततरं भवति ' नैता
मात्रा अतिखनेद्द्विणतो वर्षीयसीं करोति ' पुरीषवतीं
करोति ' प्राचीमुदौचीं प्रवणां निक्षिष्टन्तीतीयन्तं^६ गृह्णा-
तीति प्रस्तरस्य वदति ' ॥ २४ ॥

— संनखमात्रो गृहीतव्य इत्येकेषां^७ विशारुको^८ गृहीतव्य

१ दर्शपूर्णमा० G, दर्शपौर्णमा० Be; cp. V. 5: 133. 13.

२ इति found in H G U only.

३ G Ben H and a citation by Sāyaṇa ins. इति, but cp. TS. II. 6. 4. 2, TBr. III. 2. 9. 10.

४ Thus Ben U (pr. m.) and a citation by Sāyaṇa; निक्षिष्टन्तीतीयन्तं D H C, निक्षिष्टन्तीतीयन्तं U (sec. m.) G Be.

५ Thus H U (pr. m.) and Sāyaṇa (twice, in a citation); विशारुको Ben, विशारुको Be G U (sec. m.), the Viv.; C D om. this passage Sāyaṇa (and Bhavasvāmin) remarks: विशारुकोः विशरणदेशः वेदन-
प्रदेशो मूलमित्यर्थः, Bhav. adds: भवंच मूलत एवोक्ता ।

इत्येकेषां^१ सुगण्डमात्रो ग्रहीतव्य इत्येकेषां^१ सुवदण्डमात्रो
ग्रहीतव्य इत्येकेषामुर्वस्विमात्रो^२ ग्रहीतव्य इत्येकेषामङ्गुष्ठपरुषा^३
संमितो^३ ग्रहितव्य इत्येकेषामपरिमितो ग्रहीतव्य इत्येकेषा-
मित्यतीर्भवन्तीति समिधां वदति^४ प्रादेशमात्रोरेवैता उक्ता
भवन्त्यनेन संमिताः कार्या इत्याहुरनेन ह्यपे प्रजापतिः प्रजा ५

I. 6. 11. असृजतेति^१ किं देवत्ये उ खलु पवित्रे किंपूते भवत इति^२
वैष्णवौ वायुपूते इत्येव ब्रूयादनखच्छिन्ने स्यातां^३ प्रणीताः
प्रणयन्ननयापः प्रणयामीति पृथिवीं मनसा ध्यायेत्समान्येतानि
कुर्यात्प्रणीता आहवनीयं ब्रह्माणमिध्माबर्हिरिति यज्ञस्य शिर

I. 8. 18. इत्येतादाचचते^१ किंप्रोचिता उ खलु प्रोचिष्यो भवन्तीति^२ १०
विज्ञायते ब्रह्मवादिनो वदन्यद्भिर्हवीं^३षि प्रौचीः केनाप

I. 9. 11. इति^१ ब्रह्मणेति^२ ब्रह्मप्रोचिता एव भवन्ति^३ हविष्कृदेहीति
ब्राह्मणस्य वदति हविष्कृदागहीति राजन्यस्य हविष्कृदाद्रवेति
वैश्यस्य^४ हविष्कृदेहीति पञ्चन्य एवैष उक्तो भवत्यथाप्युदा-

I. 9. 12. हरन्ति हविः संस्कारौ मेवैतदाहेति^१ दृषदुपले दृषारवेणोच्चैः^२ १५
समाहन्तीति^३ विज्ञायते ब्राह्मणमुच्चैः समाहन्तवा आह

१ Thus (उर्वस्वि, not ऊर्वस्वि) all. Sāyana remarks : हान्दसो ऋषः ।

२ Thus Sāyana (cit.), ० परषामात्रो Ben, ० परदसंमितो Be G, ० पर-
संमितो U G (sec. m.), ० पर्वसंमितो H. Sāyana comments : अंगुष्ठस्य परः
पर्व परषा संमितः अंगुष्ठपर्वपरिमाण इत्यर्थः ।

३ Thus Ben Sāy., ० संस्कारामे D C, ० संस्कारिमे U (pr. m.), ० संस्का-
रिणमे Be H G U (sec. m.). Sāyana remarks : हविः संस्कारिणस्य मुखं
हविष्कृतं इति संस्कारौमिति हान्दसः ।

विजित्यै^१ यावन्तो ऽस्य भावस्था यज्ञायुधानामुददतामुप-
 शृण्वन्ति ते^२ पराभवन्तीति^३ दिर्दिर्दृषदि^४ सकृत्सकृदुपलायां^५ ।
 नवहन्तः संपादयतीति विज्ञायते^६ ॥ २५ ॥ चयोदशः ॥

I. 11. 8. अपाग्ने ऽग्निमामादं जहौति^१ को नु खन्वामाद्भवती-

५ त्वंपराग्निरेवैष उक्तो भवति^२ निष्क्रव्यादः^३ सेधेत्यादहनाग्नि-
 रेवैष उक्तो भवत्या देवयजं वहेत्याहवनीय एवैष उक्तो भवति^४ ।
 को^५ नु^६ खलु कथवाहन इत्यन्वाहार्यपचन इत्येव ब्रूयादि-
 ज्ञायते यदग्ने कथवाहन पितृन्यच्छृतावृध इति^७ कुतो नु

I. 13. 14. खलु पिष्टानि संवपेत्कृष्णाजिनादित्येव ब्रूयात्संवपन्पिष्टानि

१० वाचं यच्छति^१ तामविदहन्तः^२ अपयतेत्येव वाचं विसृजते^३ ।
 यो विदग्धः स नैर्ह्यतो यो ऽश्रुतः स रौद्रो यः श्रुतः स

I. 13. 13. सदेव इति^१ साधुश्रुतः^२ अपयतीत्येवेदमुक्तं भवति^३ सं

ब्रह्मणा पृथ्यसेति^४ विज्ञायते वाग्वै ब्रह्म^५ वाचैवैनमेत-

I. 13. 16. — त्वंप्रणक्ति^१ क उ खलु हविः प्रक्तः^२ अयत इति^३ यदेवै-

१५ तदाप्येभ्यो^४ निनयत्येकताय स्वाहा द्विताय स्वाहा त्रिताय

१ U (sec. m.) ins. सर्वे but cp. TBr. III. 2. 5. 9.

२ दिः and सकृत् once H Sây.; सकृत् once G.

३ Thus Ben C D U (pr. m.), Sāyaṇa; क उ H, क उ Be U (sec. m.), क G.

४ With the visarga Ben G U D C Sây., without Be H; I. 10: 13. 9 is to be corrected accordingly.

५ ब्रह्मा H Be G U (sec. m.).

६ प्रक्तं G D C U (sec. m.), Sāyaṇa (cit.).

७ Thus Ben U (pr. m.), Sāyaṇa (twice); यदेवैतदाप्ये^१ D C, यदेवै-
 नमाप्ये^२ Be U (sec. m.), यदेवैनमाप्ये^३ G H.

स्वाहेति^१ को नु खञ्जेकतः को दितः कस्मित इति^२ पिता
पितामहः प्रपितामह इत्येके^३ पृथिव्यन्तरिचं द्यौरित्येके^४
ऽग्निरादित्यो वैद्युत इत्येके^५ ॥ २६ ॥

अग्नेस्त्वयो ज्यायाऽसौ भ्रातर आसन्नित्येक^१ ऋषय
एतन्नामधेया^२ बभूवुरित्येके^३ ते देवा^४ आप्येष्वमृजतेत्याथ-
नामधेया^५ देवा भवन्ति^६ क उ खलु पौर्णमास्यां पितृभ्यो
I. 19. 19. दौयत इति^७ यदेवैतच्छोष्योर्निनयतीति^८ किमभिघारितं
1. 87. 2 नु खल्वाज्यं भवतीति^९ सत्याभिघारितमित्येव ब्रूयाद्विज्ञायते
I. 87. 4 सत्येन त्वाभिघारयामि तस्य ते भवीष्येति^{१०} पञ्चानां त्वा
वातानां यन्त्राय धर्चाय गृह्णामीत्यनुदिशं वाता^{११} विष्वग्वात १०
एवैषां पञ्चमो भवति^{१२} पञ्चानां त्वर्तूनां यन्त्राय धर्चाय
गृह्णामीति हेमन्तशिशिरावच समासं गच्छतः^{१३} पञ्चानां त्वा
दिशं यन्त्राय धर्चाय गृह्णामीतीत्यमेवासामूर्ध्वा दिक् पञ्चमी
भवति^{१४} पञ्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्चाय गृह्णामीति
देवा मनुष्या असुरा राक्षसा^{१५} गन्धर्वा एवैषां^{१६} पञ्चमा १५
भवन्ति^{१७} चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य यन्त्राय धर्चाय गृह्णामीत्यय-

१ Thus (०त्येके) C only, ०त्येवे all the other MSS. and cit. by Sây.

२ एवंनाम० Ben C D ; ऋषयस्त्वानाम० Be.

३ Thus G H Be U (sec. m.), ०त्यायानाम० Ben D C U (pr. m.) Sâyana.

४ Thus G U D C and cit. Sâyana यदेवै० Ben, यदेवैज० Be.

५ इति om. G.

६ Thus Ben U D C, एषां II Be G, एवैषां a cit. by Sâyana.

मेवैष आकाशश्चरः पञ्चबिलो भवति^१ दिशो ऽस्य पञ्च
बिलानि भवन्ति वायुर्मन्त्रणमित्यत्राप्युदाहरन्ति संवत्सर
एवापि चरः पञ्चबिलो भवत्यृतवो ऽस्य बिलानि भवन्ति
वायुर्मन्त्रणमिति^१ ॥ २७ ॥ चतुर्दशः ॥

५. अथाध्वर्योऽस्य होतुश्च प्रपदनमन्तरेण वेद्युत्कर्तौ प्रागावृत्तो^१
23. 18. ऽध्वर्युः प्रपद्यते प्रत्यगावृत्तो होताध्वर्युरनन्तरो ऽग्नेः स्यादार्ध-
यमसंप्रजानानस्य प्रवरं ब्रूहीति मनुष्वङ्गरतवन्मनुवदित्वेव
ब्रूयाद्विज्ञायते मानव्यो हि प्रजा इति ब्राह्मणं^१ पुरोहित-
प्रवरो^२ वा^३ राज्ञो^४ ऽथाप्रज्ञातबन्धुराचार्यामुखायणमनुब्रवी-
25. 16. १ ताचार्यप्रवरमु^१ हैव^२ प्रवृणीताथ होतारं प्रवरचेत्यथसा दैवत-
मभिवर्धयेद्भ्रा स्त्रिष्टुतं व्यतिषज्यैवाङ्गुली^३ अवचेदङ्गुष्ठपर्व-
मात्राणि^४ दैवतान्यवदानानि भवन्ति ज्यायाःषि सौविष्ट-
कृतान्यैडानि च^५ चतुर्धाकरणानि^६ ब्रह्म^७ प्रतिष्ठेति^८ । कृत्वा

१ प्रागावृत्तः G U.

२ Thus Be U (pr. m.) Sāyaṇa; •प्रवरोव C D, •प्रवरेण (omitting वा) H Be G (sec. m.) U (sec. m.). Is राजा to be read ?

३ थाप्रज्ञातः G (sec. m.) D C U, the Viv. and Sāyaṇa; थप्रज्ञातः Be Ben H G (pr. m.).—•बन्धोरा C and Sāyaṇa.—•ब्रवीतः all (Sāyaṇa alone •ब्रवीत), cp. Āp. XXIV. 10. 17.—•प्रवरमुचैव C D and Sāyaṇa; •प्रवरमुचैव G (sec. m.) U (pr. m.), •प्रवरमुचै Ben, •प्रवरमनुचैव Be U H; cp. Āp. I. c.

४ Thus G U D C and Sāyaṇa; •वाङ्गुली चावः H Ben, वाङ्गुलीरवः Be. The Viv. also has the dual.

५ These words are effaced in G.

I. 26. 8. खिष्टकृतः सुचमङ्गिः पूरयित्वाः परिधिं निमयेद्वैश्वानरे
हविरिदं जुहोमीति ^१ किमु खल्वसमुदितं ^२ भवतीति प्रागा-
नूयाजिकात्संप्रैषादित्येव ब्रूयात् ^३ ॥ २८ ॥

किंदक्षिणमग्निहोत्रं दर्शपूर्णमासौ काम्या दृष्टयः पशुबन्ध
इत्युपदोहदक्षिणमग्निहोत्रमित्येके ^४ शरावदक्षिणमग्निहोत्र-
मित्येके ^५ यत्सायं जुहोति रात्रिमेव तेन दक्षिण्यां कुरुते ^६
यत्प्रातरहरेव तेन दक्षिण्यां कुरुते ^७ यत्ततो ददाति सा
दक्षिणेति ^८ यदहोरात्रयोर्ददातीत्येवेदमुक्तं भवत्यथ दर्शपूर्ण-
मासयोरन्वाहार्यस्य पुरोडाशस्य च ^९ चतुर्धाकरणं ^{१०} विज्ञायते
दक्षिणैवास्त्रैषाथो यज्ञस्यैव किद्रमपि दधातीति ^{११} यथैवादः ^{१२}
सौम्ये ऽध्वर आदेशमृत्विग्भ्यो दक्षिणा नीयन्त एवमेवापि

II. 120. 4. दक्षिणं पुरोडाशं चतुर्धा कृत्वा वर्हिषदं करोति ^१ वासोदक्षिणाः
काम्या दृष्टयो या ^२ अनादिष्टदक्षिणा ^३ गोदक्षिणः पशुबन्धो ^४

III. 32. 10. नित्यो ऽन्वाहार्यो ^१ यथो एतच्छालौकेः कल्पं वेदयन्ते पत्नी-
संयाजेषु सर्व एवोत्तरेण गार्हपत्यं परिकामेयुरित्यनभ्यावृत्त्यै- ^२
वात्र फलौकरणहोमो होतव्यो भवत्यथ हेके राकां च सिनी-
वालीं च कुङ्कं चानुमतिं च पत्नीहोमं च नारिष्ठौ च होमौ

१ •दिताणि H U G (pr. m.) Ben, •दिता C.

२ Given by U (pr. m.) only and by Sāyaṇa in a citation.

३ See TS. I. 7. 3. 1.

४ यथैव Ben, यथापि Be.

५ Thus Ben G (sec. m.), यासानादिः H U D C G (pr. m.), दृष्टय
यनादिः Be; cp. XIII. 1 : 120. 4.

पुरस्ताद्गृहपतेरुपजुह्वति सं पत्नी पत्या सुकृतेन गच्छतां यज्ञस्य
युक्तौ धुर्यावभूताम् । संजानानौ विजहतामरतीर्दिवि ज्योति-
रजरमारभेताः स्वाहा ॥ दश ते तनुवो यज्ञ यज्ञियास्ताः
प्रीणातु यजमानो दृतेन । नारिष्ठयोः प्रशिषमौडमानो
५ देवानां दैव्ये ऽपि यजमानो ऽमृतो ऽभूत्स्वाहा ॥ यं वां देवा
अकल्पयन्नुर्जो भागः शतक्रतू । एतदां तेन प्रीणानि तेन
तप्यतमः हव्यौ स्वाहेति ^१ ॥ २६ ॥ पञ्चदशः ॥

1. 72. 3. अथेदमग्निहोचः सायमुपक्रमं प्रातरपवर्गमाचार्या ब्रुवते ^१

तचोदाहरन्ति ज्योतिषी इमे संनिपतिते भवत आदित्यस्य
१० चाग्नेश्च ^१ ते न व्यवेयात्सायमाहवनौयमुद्धरन्पुरस्तात्पत्यङ्मुखो
निवपेत्प्रातराहवनौयमुद्धरन्पश्चात्प्राङ्मुखो निवपेत्सायमग्निहोचः
होव्यन्नपरेण परीत्य जुहुयात्प्रातरग्निहोचः होव्यन्नपरेण परीत्य

1. 72. 6. जुहुयादेवमस्यैते ज्योतिषी अव्यवेते भवतो ^१ ऽथायमुद्धरण-

—भन्त्वो वाचा त्वा होचा प्राणेनोद्गात्रा चक्षुषाध्वर्युणा मनसा

१५ ब्रह्मणा ओत्रेणाम्नीधैतैस्त्वा पञ्चभिर्देवैर्हविग्निहोत्राणि भूर्भुवः

सुवत्तद्विद्यमाण उद्धर पाप्मानो मा यदविद्वान्यच्च विदाः-

सृक्कार । अह्ना यदेनः कृतमस्ति पापः सर्वस्मान्मोद्धृतो मुञ्च

तस्मादिति सायः ^१ रात्रिया यदेनः कृतमस्ति पापः सर्व-

1. 72. 12. स्मान्मोद्धृतो मुञ्च तस्मादिति प्रातरग्निं निदधात्यमृतप्लवति-

२० ममृतायां जुहोम्यग्निं पृथिव्याममृतस्य जित्यै । तथानन्तं

काममितो जयेम प्रजापतिर्यं प्रथमो जिगायाग्निमग्नौ वैश्वानरे
ऽमृतं जुहोमि स्वाहेति साय५ । सूर्यमग्नौ वैश्वानरे ऽमृतं
जुहोमि स्वाहेति, प्रातरेतद्ध^१ वा अग्नेरग्निहोचं पथोहोच-

I. 73. 7. मितर^२द्धोऽन्यथाहितमग्नीन्यरिषिञ्चेद्धुलाहवनीयमेवैकं परि-
षिञ्चेद्धोऽन्य५स्यैव ऊला चाहवनीयमेवैकं परिषिञ्चेन्नैव परि- ५
षिञ्चेदित्येतदपरमथेदं परोक्षोपस्थानं भवतीहैव सन्तत्र सतो
वो अग्नयः प्राणेन वाचा मनसा विभर्मि । तिरो मा सन्त-

I. 74. 6. मायुर्मा प्रहसौज्योतिषा वो वैश्वानरेणोपतिष्ठ इत्यथेमा५
समिधं प्रवसतस्त्रुष्णीमभ्यादध्यात्प्रवसत्याजमानं^३ कुरुते^४ ॥ ६० ॥

अथेम५ समस्तहोमं याथावरधर्मेण विद्यमानमाचार्या ६०
ब्रुवते^५ तत्रोदाहरन्ति याथावरा ह वै नार्मषय आस५स्ते
ऽध्वन्यश्चास्य५स्ते^६ समस्तमजुहवुस्तस्माद्याथावरधर्मेणाध्वनिं^७ सम-
स्त५ होतव्यं^८ तस्थानिमित्तो^९ होमः^{१०} सवेगनेन वा निमील-
नेन वोपसमाधानेन वान्तर्दध्यान् शूद्रगव्या^{११} अग्निहोत्रं^{१२} -

१ इ ins. Be G (sec. m.); C om. इ (प्रातरेतद्वा) ।

२ प्रमत्स्यन्या० G (sec. m.) and the Viv.

३ Thus Ben H U D G (pr. m.), धन्विन्य० (i.e. धन्वन्० ?) 'Be G (sec. m.). Instead of अथास्यन् Be अथास्यन् ।

४ ० षधन्विनि Be G (sec. m.).

५ Uncertain; 'स्थानिमित्तो Be C D U G (pr. m.), 'स्थानिमित्तो G (sec. m.), 'स्थानिमित्तो Ben H

६ Conjecturally; 'द्रव्याया अ० H G (pr. m.) U (sec. m.), 'द्राव-
काया अ० Ben D C U (pr. m.), 'द्रव्याया Be G (sec. m.). Probably
we have here the genit. (dative) of 'गवी, cp. उपर्वस्यगवी, प्रस्यगवी ।

जुहुयान्नाहितायै न मृतवत्सायै न वहलायै न वाहिन्यै^१ न
 वान्यायै न वान्यवत्सायै नानुदेश्यप्रतिगृहीतायै^२ नानुस्तरणौ-
 प्रतिगृहीतायै^३ नैकस्यै दुग्धेन बहवो जुहुयुर्न बङ्गीनामेवैको^४ ।
 दुग्धं लभमानस्योपसादनप्रभृति स्क्वानुमन्त्रणं भवति ।
 ५ दीप्यमानेष्वह्णयमानेषु^५ यावन्त्यग्निहोत्राण्यभ्यतिक्रान्तानि^६ स्यु-
 स्तानि प्रतिसंख्याय प्रतिजुहुयात्^७ यद्यनस्तमिते जुहुयात्पुन-
 रेवास्तमिते जुहुयादथ यदि महारात्रे जुहुयात्पुनरेवौषसं
 जुहुयादिति^८ ॥ ३१ ॥ षोडशः ॥

80. 11.

कथमु खलु जीवपितुः पिण्डदानं भवतीति^१ येभ्य एव
 १० पिता ददाति तेभ्यः पुत्रो ददाति^२ दाभ्यां जीवपिता
 ददात्येकस्मै जीवपितामहो ददाति^३ न जीवन्तमतिदद्या-
 दित्येके^४ पितृव्यस्य चेतुगोचस्य दायमुपयच्छेत्^५ कथं तत्र
 पिण्डदानं भवतीति^६ यस्मिन्काले पित्रे पिण्डं ददाति

१ Emended; वचान्यायै Be G Ben U, वान्यायै H D, वाहलायै C.

२ I am uncertain if we are to read here also नानुदेश्य (cp. XXIV. 13: 197. 6); नानुदेश्य Be Ben C D, नानुदेश्य G U, नानुदेश्य H; नानुदेश्य one copy of the Viv., नानुदेश्य another.

३ These words found in Ben D C U only; they are mentioned in the Vivaraṇa.

४ एव effaced in G.

५ Thus Be H G; सानेष्वह्णय D C, सानेष्वह्णय Ben U; cp. Rudradatta on Āp. IX. 8. 5.

६ अभि om. Ben U (pr. m.) C.

७ यज्ञीत G (sec. m.) only; cp. XX. 10: 23. 12.

तस्मिन्काले ऽस्य पिण्डं निष्पृणयादथ चेदसगोचस्य दायमुप-
यच्छेत्^१ कथं तत्र पिण्डदानं भवतीति^१ स्त्रेभ्यो दत्त्वा प्रतिवेशं
बर्हिः स्त्रीर्त्वा बर्हिःप्रभृति पिण्डं दद्यादपि वागार एव स्थाली-
पाकः अपयित्वा बर्हिःप्रभृत्येव पिण्डं दद्यात्कथमु खलु
पुत्रिकापुत्रस्य पिण्डदानं भवतीत्येतत्ते ऽसुख्ये तत मम पिता-
मह ये च त्वामन्वेतत्ते ऽसुख्ये पितामह मम प्रपितामह ये च
त्वामन्वेतत्ते ऽसुख्ये प्रपितामह मम प्रप्रपितामह^२ ये च
त्वामन्विति^३ प्रविदानकल्पेन वा दद्यात्स्वधा पितृभ्यः पृथिवी-
षद्भ्यः स्वधा पितृभ्यो ऽन्तरिक्षभ्यः स्वधा पितृभ्यो दिविषद्भ्यः
इति^४ पितृश्वेत्यपितामहस्य प्रपितामहस्येति नामानि न १०
जानीयात्कथं तत्र पिण्डदानं भवतीति^१ प्रविदानकल्पेन वा
दद्यादपि वेतत्ते तत ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह ये च
त्वामन्वेतत्ते प्रपितामह ये च त्वामन्वित्युत्तर आयुषि लोम

- I. 81. 2. किन्दीतेति^१ कस्मिन्नु खल्वेतत्काले केत्तथं भवतीत्यूर्ध्वः^२ -
षट्षष्टिभ्यश्च^३ वर्षेभ्यो ऽष्टाभ्यश्च मासेभ्य इत्येतस्मिन्नेवैतत्काले १५
केत्तथं भवतीति^४ कथमु खल्वनाहिताग्नेः पिण्डपितृयज्ञो
भवतीत्यनिरुद्धः स्थालीपाकः अपयित्वाग्निसुपसमाधाय

१ यज्ञीन G (sec. m.) only; cp. XX. 10: 23. 12.

२ Thus G (sec. m.) only; all the other MSS. om. the first. प्र ।

३ Thus Ben C U (pr. m.); षट्षष्टिभ्यः D, षट्षष्टिभ्यो H G U (sec. m.), षष्टिभ्यो Be.

४ Thus Ben D C U (pr. m.); भवति om. H Be G U (sec. m.).

संपरिसीर्याङ्गतीर्ज्ज्वा दक्षिणेनाग्निं दक्षिणाग्रं बर्हिं स्त्रीर्त्वा
बर्हिःप्रभृति पिण्डं दद्यादपि वागार एव स्थालीपाकः अपयित्वा
बर्हिःप्रभृत्येव पिण्डं दद्याद्यज्ञोपवीत्येव प्राजापत्ययज्ञैर्मग्नि-
मुपतिष्ठेतेति ^१ ॥ ३२ ॥

I. 82. 6 ;

I. 48. 16.

यथो एतद्वैधायिनस्य कल्पं वेदयन्ते हविष्कृता वाचं
विसृज्याज्यानीर्जुङ्गयात्कस्मिन् खल्वेनाः काले जुङ्गयादिति ^१
प्रस्कन्दनान्तं कर्म कृत्वैतस्मिन्नेनाः काले जुङ्गयात्कथमु खल्व-
नाहिताग्नेराग्रयणं भवतीत्यनिरुप्तः स्थालीपाकः अपयित्वा-
ग्निसुपसमाधाय संपरिसीर्याधारावाघार्याज्यभागाविद्वाग्रयण-

१० देवताभ्यः स्विष्टकृच्चतुर्थीभ्यो जुङ्गयात्कामं^१ पुरस्तात्स्विष्टकृतो

I. 83. 3.

ज्यानीरुपजुङ्गयान्त्यैतेनैव मन्त्रेण प्राश्नीथाद्गद्राक्षः श्रेयः
समनैष्ट देवा इत्यपि वा श्रुतवतो ब्राह्मणस्य ऊतोच्छेषणा-

I. 84. 15.

स्मिप्ते ^१ समानः प्राश्नमन्त्रः ^१ कथमु खल्वन्तर्विराजं बहि-
र्विराजमन्तर्बहिर्विराजमिति जानीयास्मित्येनोपस्थाय विराज-

११ क्रमैरुपतिष्ठेत प्रोच्य^१ पुनरागम्य^१ विराजक्रमैरुपस्थाय नित्ये-
नैवोपतिष्ठेतैतेनैव^२ बहिर्विराजमुक्रमन्तर्बहिर्विराजं चेति ^१ सो

I. 83. 16.

ऽधुः संवेश्यमाः साश्वत्युपायी प्रवसति ^१ विपरीतनामधेय एव

१ Thus G (sec. m.) only ; काम Be, कर्म. D, कर्तुं C, कर्म U, कर्म Ben,
कथं H.

२ Thus G, पोष्य Be D, प्रोच्यन् Ben C U, प्राच्य H.

३ गत्य G and U (sec. m.).

४ अपि instead of the last एव Ben D C U (pr. m.).

1. 86. 5 भवति ^१ स खिद्येदं प्रायश्चित्तं मध्ये^२ पतितमाश्विनो द्विक-
पालस्तमन्तमेव^३ परिणये^४ द्वौचणीयायां चेन्नशेप्रायणीयामनु-
वर्तत ^५ प्रायणीयायां चेन्नशेदातिथ्यामनुवर्तत^६ तिथ्यायां चेन्न-
शेदग्रीषोमीयस्य पशुपुरोडाशमुत्तरमुत्तरं^७ तन्तमनुवर्ती^८
स्यादथ चेदग्निद्वौचणीयायां नश्येत्कस्मिन् खल्वेन काले ^९
निर्वपेदिति ^{१०} दौचाङ्गतीर्ह्येतस्मिन्नेन काले निर्वपेदपि वा

III. 54. 4 प्रागौद्गृह्णाद्यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते प्रवसतः
प्रस्तरेणैवास्य सह यजमानभागमनुप्रहरेद्भुवायै वाज्येन धर्यु-
पस्तीर्थं^१ जुङ्गामवधाय जुङ्गयात्प्रस्तरभूयं यजमानभागो गच्छ-
तीति प्रवसतः प्रस्तरेणैवास्य सह यजमानभागमनुप्रहरेदिति ^२
॥ ३३ ॥ सप्तदशः ॥

[II. 55. 4. अथायं पशुः सोपवसयस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवती-
त्यजस्रैग्निभिर्दवसाय षड्वीतारः^१ कृत्वा यूपाङ्गतिः^२ कृत्वा
यूपः सयजुषं कृत्वा^३ वेदिं विमाय प्रतोपायनौयमश्लिवाग्नी-
नन्वादध्याहृतमुपेयादिभ्रावर्हिः संनह्योपवसेदथ प्रातराग्नेयेना- ^४
ष्टाकपालेन यजेतेति तु बौधायनस्य कल्पो ^५ नाग्नीनन्वा-

१ मध्य H Be G U D C.

२ Thus (•संतमेव) G H U (sec. m.), •संतमेव C, •संतमेव Be,
•संतमेव Ben U (pr. m.) D.

३ Thus Ben U (pr. m.) D C; •सुत्तरमुत्तरं तचेममनु० Be U (sec.
m.), •सुत्तरं तचेममनु० H G (pr. m.), •सुत्तरं तंचमनु० G (sec. m.).

४ वा ins. G Be U (sec. m.) H, not Ben D C.

५ The words षड्वीतारं unto कृत्वा are given by G (sec. m.) after
उपेयात् (l. 15).

दध्यान्न व्रतमुपेयात्पाणी संमृश्रीत^१ परितृणीयात्पात्राणि
निर्णिज्य सःसादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत उपवेशयेत्तूष्णीं^२ प्रणीते
त्वौत्तरवेदिके मन्त्रेणोपविशेत्त्रौक्षणीः सःस्कृत्य पात्राणि
प्रोक्षेदाज्यं निरूप्याधिश्रित्य पर्याग्निं कृत्वा स्फुरहस्तः प्राडेत्य
५ स्तम्भयजुर्हरेत्सिद्धमत^३ ऊर्ध्वमथ ग्राक्षौकेररण्णोरग्नौन्ममा-
रोक्षोदवसाय मथित्वाग्नौन्विहृत्यैवमेव^४ षडुतारः कृत्वा
यूपऋतिः कृत्वा यूपः सथजुषं कृत्वा वेदिं विमायाग्नौन-
न्वादध्याद्व्रतमुपेयादिभ्रावर्हिः संनक्षेत्पाणी संमृश्रीत^१ परि-
१० तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य सःसादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत उप-
वेशयेत्तूष्णीं^२ प्रणीते त्वौत्तरवेदिके^३ मन्त्रेणोपविशेत्त्रौक्षणीः
सःस्कृत्य पात्राणि प्रोक्षेदाज्यं निरूप्याधिश्रित्य पर्याग्निं कृत्वा
गार्हपत्य आज्यं विलाप्योत्पूय सुचि चतुर्गृहीतं गृहीत्वा
समिद्धत्याहवनीये पूर्णाऋतिः कृत्वा स्फुरहस्तः प्राडेत्य स्तम्भय-
जुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वम्^४ ॥ ३४ ॥

III, 55. 9. १५ स्फुरो यूपो भवतीति^१ कथमु खल्वस्य खरधिमन्थने^२
यूपशकले^३ इति^४ भवन्तीत्येतत्सिद्धान्तवत्तुयादपि वान्यस्य

१ Thus Ben C D U (pr. m.), दूष्णीकं G Be H U (sec. m.).

२ After विहृत्य G ins. (on the margin): षडुतारं कृत्वा यूपं सथजुषं
कृत्वा वेदिं विमाय व्रतोपायबौधमशिलाग्नौन्वादध्याद्व्रतमुपेयादिभ्रावर्हिः संनक्षीप-
यसेत् ।
३ लेवोत्त० Be.

४ Not wholly certain; ०संयमैयूपशकले इति Ben U C D G (pr. m.),
०संयमयूपशकले इति H G (sec. m.), ०संयमैयूपशकलमिति H. The Viva-
rapa, although not clear, gives ०सम्भने as *visayasaptami*. It seems
more probable we have here a dual.

तज्जातीयस्य वृक्षस्य कुर्याद्वेषाल एष भवति । प्रोक्षणप्रभृति
मन्त्रान्माधयेदा परिव्ययणात्तृतीयवेलायां परिव्ययेदेवमुपर-
संभितायां । पञ्चारक्षिप्रभृतयः पाशुबन्धिका यूपा भवन्त्या
नवारक्षेर्नवारक्षिप्रभृतय आग्निष्टोमिका यूपा भवन्त्येकविंशत्य-
रक्षेत्थ्यरक्षिस्रुतुररक्षिर्वा निरूढपशुबन्धस्य पालाशो यूपः ।
किमु खलु प्रवसतः पशुबन्धः सिध्यती २^१ न सिध्यती २^१ इति ।
सिध्यतीत्येक आऊरय हैक आऊर्न सिध्यतीति । लोकाग्नी-
न्खल्विमान्द्वितीयमन्याधेयं ब्रुवते । न^२ तु^२ खलु^२ प्रवसतः
पशुबन्धः सिध्यतीति । ॥ ३५ ॥ अष्टादशः ॥

कियन्तु खलु पशुबन्धे याजमानं भवतीति । व्रतोपायन- १०
व्रतविमर्जने^३ यज्ञस्य पुनरालम्भ । आज्यावकाशसु हैके ब्रुवत
उपप्रेषाश्चावण इति । किं देवत्यं^४ नु खल्विदं भवतीति ।
मृत्युदेवत्यमित्येव^५ ब्रूयादथेमाः पशुबन्धे षट् प्रोक्षणीस्तिष्ठो
ह^६ मन्त्रवत्यस्तिस्त्रस्त्रणीका । यवमतीरिन्द्रघोषवतीः पशु-
प्रोक्षणीरिति द्वस्त्रणीकाः । पशुपुरोडाशीयप्रोक्षणीः पात्रप्रोक्ष- १५
णीरिभावर्हिःप्रोक्षणीरिति मन्त्रसंस्कृताः । पशुबन्धे चेदा-

१ Plati signs only in Ben C D U.

२ नतुचलु Be G, ततुचलु Ben, तनुचलु H, नचलु U C, न D).

३ व्रतोपायने Be (instead of •पायन•) ।

४ Thus corrected (in accordance with the TS.) ; •देवतं or देवनं
the MSS.

५ चि U (sec. m.).

अवभागावुदाजिर्षत्कस्मिन् खल्वेनौ काले यजेदिति ।
स्वाहाकृतिप्रैषेण चरित्वा ग्राम्वायै । पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा
अन्ये देवा उपरिष्ठात्स्वाहाकृतयो ऽन्य इत्यादित्यस्यैवैते रश्मयः

1. 121. 3. प्राचीनाश्च प्रतीचीनाश्च भवन्त्यथायं पशुपुरोडाशस्तस्य कः

५ कर्मण उपक्रमो भवेतीति । जघनेन गार्हपत्यं स्फुटं निद-
ध्यात्स्फोपरि पाचौ । पात्र्यां ग्रीहीनावपेक्षूपदानप्रभृति
कर्मान्तस्तायत आप्यनिनयनान्तो । जघनेन गार्हपत्यमायेभ्यो
निनयित्वाचणीषेण पुरोडाशीयानि^१ पिष्टानि संयुयादेव^२
सवनीयानां । यथो एतद्वैधायनस्य कल्पं वेदयन्ते ॥ ३६ ॥

III. 64. 4. १० निरवदायेवास्य खिष्टकृतमिडामवधेत्कथमच चतुरवत्तं

भवतीत्युपसौर्यं पुरोडाशं द्वेधा कृत्वाभिधारयेद्देवमस्य^३ चतु-
रवत्तं भवत्यथ हैक आचार्या एकादश धर्मान्यशुबन्ध उत्सा-
दयन्त्यन्यन्वाधानं व्रतोपायनं पृष्ठ्यां प्रणीतां याजमानमाव्य-
भागौ प्राश्निचं यजमानभागव्रद्धभागौ चतुर्धाकरणं विष्णु-

१५ क्रमानिति । कियञ्च खलु पशुबन्धे दर्विहोमा दृष्टा भवन्तीति ।

I. 122. 17. षड्भुता यूण्डति स्तोत्रा दिशांप्रतीज्यौपयज इति । किंदे-

I. 124. 7. वत्या उ खलु मनोता भवतीत्याग्नेयीत्येव ब्रूयात्किं देवत्य उ
खलु वनस्यतिर्भवतीति । वैष्णव इत्येव ब्रूयाद्विज्ञायते वैष्णवा
वै वनस्यतय इत्याद्युदाहरन्ति यज्ञो वै विष्णुरित्यायं

१ पुरो० Ben G (sec. m.), पौरो० the other MSS.

२ Thus U H Be G ; संयुयादेव Be, संयुयादेव^३ C.

३ मच Ben U' (pr. m), D C.

पशुः सार्वत्रैष्टुभो भवत्येकादश प्रयाजा एकादशानूयाजा
 एकादशकपालः पशुपुरोडाश एकादशवदानान्येकादशोप-
 याजा इत्येवं पशुः सार्वत्रैष्टुभो भवति^१ यथो एतच्छालीकेः
 कल्प^२ वेदयन्ते ऽग्णोरग्नौत्समारोहोदवत्येत्तं^३ चेत्तत्र चेष्टन्त-
 मादित्यो ऽभ्यस्तमित्यात्कथं तत्र प्रायश्चित्तं^४ सिध्यती^५ ३ न^५
 सिध्यती^३ इति^१ सिध्यतीत्येक आह्वरथ^१ हैक आहुर्न
 सिध्यतीति^१ यज्ञाभिपरीत एष^२ आकाशो भवति^१ नैव
 सिध्यतीति^१ न्वा^५ अथं पशुः सार्वत्रैष्टुभो व्याख्यानः^१ ॥ ३७ ॥
 शकोनविंशः ॥

अथातः काम्यान्यशूच्याख्यास्यामः^१ को नु खल्वेषा- १०
 सुपाऽशु भवतीति^१ य एवाश्वमेधिकाः प्राजापत्याः सावित्राः
 सारस्वताः पौष्णा याम्याः पिबदेवत्या द्यावापृथिव्या वायव्याः
 सौर्या वैश्वकर्मा इति^१ गर्भिण्यो भवन्तीति कथमत्र प्राय-
 श्चित्तं^४ सिध्यती^३ न सिध्यती^३ इति^१ सिध्यतीत्येक आह्वरथ-
 हैक आहुर्न सिध्यतीत्येतत्समृद्धय एता भवन्ति^१ नैव सिध्य- १५
 तीत्यादित्यां मल्हां गर्भिणौमास्रभत इत्यृषिनामधेयमेवैत-

१ The kalpa of Śāliki here alluded to I have not traced in our Dvaidhapaśnas; the prāyaścitta is, according to the Vivaraṇa, the one treated of in XIV. 24 init.

२ Thus G (see. m.) Be. •समारोहो• the other MSS.

३ Pluti signs not given by all the MSS. here and infra.

४ एष om. H Ben C.

५ सिध्यतीतीया H, सिध्यतीतिवा (or वा) or सिध्यतिवा the other MSS.

इवत्यपस्रदती^१ भवतीत्यहीनदतीत्येवेदमुक्तं भवत्यथेयं दशर्षभा
 संवत्सरमभि विहिता^२ प्राजापत्य^३ एवेषां कद्रुर्दशमो भव-
 तीति^४ कथमत्र ब्रह्मचर्यं^५ सिध्यती^३ न सिध्यती^३ इति^४
 सिध्यतीत्येक आङ्ग^१रथ हैक आङ्ग^३न सिध्यतीति^१ मंतिष्ठते^१
 नैव सिध्यतीति^१ पर्यारिणो भवतीति^१ परिहारसूरित्येक
 आङ्ग^१रथ हैक आङ्गरनुजैवैषोक्ता भवति^१ वेहदित्येतामा-
 चचते^१ ॥ ३८ ॥

भोमापौष्णं चेतमालभेतेति^१ त्रयाणामेवेष उक्तो भवत्य-
 थायुदाहरन्ति यस्तिष्ठो धयतीति^१ त्वाङ्गं वडवमालभेतेति^१
 १० यमेवैतं पुमांसं सन्तमधिरोहति स वडवो^१ विषम आल-
 भेतेति^१ देवयजनं^१ वा विषमं^१ स्याद्यस्मिन्वा पशुमालभेतापां
 चोषधीनां च सन्धावालभत इत्युदकान् इत्येक आङ्ग^१रथ
 हैक आङ्गः प्रावृषि वा शरदि वेति^१ यस्याश्विने शस्यमाने
 - सूर्यो नाविर्भवति सौर्यं बद्धरूपमालभेतेति^१ प्रायणीये
 १५ चेदतिरात्रे न दृश्येतारक्षणीयस्याङ्गः सवनौयस्योपालम्भं

१ Uncertain ; इत्युहीनाम० Be, इत्युहिनाम० Ben C G D, इत्युषिम० H,
 इत्युहिनाम० U (pr. m.), इत्युह्यहिनाम० U (sec. m.). Read perhaps
 इत्युहीनामधेयः ?

२ Thus Ben C D G (pr. m.), विहिताः Be U H G (sec. m.).

३ Thus Ben C U D G (pr. m.), पत्या Be H G (sec. m.).

४ इति only in Be.

५ Before देव० all the MSS. exc. Be ins. यद् or य ।

कुर्यादथ चेदुदयनीये ऽतिरात्रे न दृश्येत्तैकाहिने वानूषण्य-
 स्योपासम्भ्यं कुर्युरपि वोदवसायैवेतेन पशुना यजेरन्नितीन्वा^१
 दमे काम्याः पशवो व्याख्याताः^१ ॥ ३८ ॥ विश्वः ॥

॥ इति चतुर्विंशः प्रश्नः ॥

---

१ *तोन्वा some of the MSS. ; इति इन्वा Viv.

11. ६९. २.

कथमु खलु यावज्जीवप्रयुक्तानां चातुर्मास्यानामनुप्रयोगो
भवतीति ^१ फाल्गुन्यां वा चैत्र्यां वा पौर्णमास्याः शुनासी-
रीयपुरुषा यजेताथ वैश्वदेवायोपवसेद्वैश्वदेवेनेद्वा पौर्णमास-
वैश्वधाभ्यां यजेताथ चेदिष्ट्या पशुना सोमेन वा यजेत कथं

तच्च कुर्यादिति ^१ प्रतिष्ठयैतस्य पक्षस्य शुनासीरीयपुरुषा
यजेताथैतेषामेकेन यजेताथ वैश्वदेवायोपवसेद्वैश्वदेवेनेद्वा पौर्ण-
मासवैश्वधाभ्यां यजेतेति ^१ यथो एतद्वैधायनस्य कल्पं वेद-
यन्ते • यावज्जीवप्रयुक्तान्येव चातुर्मास्यानि स्युरन्तर्मिथुनानि ^१
प्रथमे त्वेव संवत्सरे व्रतं चरेदिति कथमचेष्टिपशुबन्धा इति ^१

काममिष्ट्या कामं पशुबन्धनेति ^१ क उ खलु चातुर्मास्यानि
समासं गच्छन्तीति ^१ राजसूये च चातुर्मास्येषु च सोमेभ्यित्येव
ब्रूयादथाप्युदाहरन्ति द्वादश्रात्रे ऽपि चातुर्मास्यैर्यजेत ^१ वैश्व-
देवेनेद्वा ^१ चतुर्थ्यां वरुणप्रघासैरष्टम्यां च ^१ नवम्यां च साक-
मेधैर्द्वादश्याः शुनासीरीयपुरुषा यजेतेति ^१ विज्ञायते संव-

१. १३०. ५. १५ त्वरप्रतिमा वै द्वादशरात्रयो भवन्तीति ^१ चित्रद्वर्हिर्भवतीति ^१

तृष्णीकानि हान्तराणि भवन्तीति मन्त्रवदु ^१ वाचमैतदेव ^१

१. १३४. ३. सदन्यचेष्टिसंनिपाते ^१ विपरीतं भवतीति ^१ क उ खलु करम्भ-

१ Before वैश्व० D G U C ins. प्रथमायां, which, strictly spoken, is superfluous.

१ च om. U G D Ben C and Rudradatta on Âp. VIII. १२; it is found in Be H and the Vivaraṇa.

१ Thus G; D Ben (pr. m.) U (pr. m.) C present the same reading, leaving out only च; U (sec. m.) Ben (sec. m.) Be ins. एतद्; between मन्त्रवदु and उ; H reads as G, only • त्वरेवनाहदन्त्ये०; Ben • वदेतदुचान्यमैतदुपसदन्त्ये०, Be: • वदेतदुचान्यमैतदुपसदन्त्ये० ।

पाचाणि प्रथमं मन्त्रं लभन्त इति ^१ प्रोक्षणं इत्येव ^२ ब्रूयात्सह
हविर्भिः करम्भप्राचाण्यभिपर्यग्निं कुर्यात् ^३ किंदेवत्यानि तु खलु
करम्भपाचाणि भवन्तीति ^४ वारुणानीत्येव ब्रूयादिज्ञायते
इत्येव ^५ वरुणमवयजत इत्यस्य प्रेत सुदानव इति गृह्याग्रे-

III. 72. 1. तेत्येवेदमुक्तं भवति ^१ तौ व्यतिचारः सन्वयजुषौ हरेयाता- ५
मितस्यामुतस्य ^२ यन्तं ^३ प्रतिप्रस्थाताध्वर्युः परिगृह्णीयात्सह ^४ निरु-
प्रस्य प्रतिप्रस्थातापो निःषिच्याध्वर्योराज्यस्य ^५ वाचयेदध्वयो-
रतिप्रणयनादादायाध्वर्युः स्वभिन्नमपक्रम्यैव तिष्ठति ^६ ॥ १ ॥

अथायं प्रतिप्रस्थातान्तरेणध्वं ^१ चाहवनीयं चोपातीत्य
स्वभिन्नमाददीत ^२ तावपमलैः ^३ पर्यावृत्येध्वौ हरेयातामथा- १०
मुतः ^४ प्रदक्षिणमावृत्येध्वौ प्रतिष्ठाप्यैतेनैव यथेतमेत्य प्रतिनि-

१ Thus Be G (sec. m.), the Viv.; प्रोक्षणाप्रवृत्तौत्येव U G (sec. m.)
Ben H, प्रोक्षणाप्रवृत्तौत्येव D, प्रोक्षणाप्रवृत्तौत्येव C.

२ Thus all, cp. the Calcutta edition of TS, vol. II, p. 41, l. 5
from bottom (TBr. I. 6. 5. 4 ?).

३ चार्थतः Be G U (pr. m.).

४ Thus G U (sec. m.) and the Viv.; प्रतिप्रस्य D C U (pr. m.)
Be Ben; H om. the prepos.; cp. Āp. VIII. 5. 12.

५ अध्वर्युः H Ben (pr. m.).—After वाचयस्य C D Be G U (pr. m.)
ins. च, U (sec. m.) चार्थः ।

६ Thus Ben H U (sec. m.) and the Vivaraṇa; चोपातीतरेण Be
G C U (pr. m.) D.

७ Thus G U C and the Viv., the other MSS. om. तौ ।

८ परिचरैवानाम U (sec. m.).

- वैष्टयते प्रतिप्रस्थातान्तरेण वेदी प्राचीनमुपयमनीहारो^१ ।
 १३८. ४. ऽथेमा अर्ध्वर्याः प्रोक्ष्णो दक्षिणेन प्रतिप्रस्थातारं परिगृह्णा-
 सादयेदेवमेताभिरनभिपरिहृतो भवत्यथेयं^२ मारुती दक्षिणां
 वेदिं गच्छति सप्तमी^३ हविषामधिश्नीयते^४ । कथमेतयाव्य-
 ५ वेतानि भवन्तीति ।^५ प्रतिकृष्येनामग्रेण दक्षिणेन^६ हवींश्च-
 नभिघारितामुदासयेदथेनां पुनरधिश्रित्याभिघारितामुदा-
 स्थान्तर्वैद्यासादयेदेवमेतान्यव्यवेतानि भवन्त्यथं प्रतिप्रस्थाता
 मारुत्यै दैवतस्य सकृदेवानुवाच्येत्सकृदाश्रावयेदथान्यचाध्वर्याः
 कृतानुकारो भवतीति^७ तद्यदिहाश्रावयतीह^८ यजतीति
 १० तत्प्रतिप्रस्थाता कृतानुकार एव भवत्यथेदं मारुत्यै मेक्षण-
 I. 73. 3. मयेणौत्तरवेदिकमग्निं^९ परिगृह्णानुप्रहरेद्यथो^{१०} एतदौपमन्यवस्य

१ Thus G U C D, °यमनीहारो the other MSS.

२ इति after भवति ins. D U Ben C.

३ Uncertain reading and meaning, the Vivaraṇa of this passage is missing. G (sec. m.) reads as given above; सप्तम्यश्च हविषामधिश्नीयते Ben (pr. m.) C, सप्तम्या हविषामधिश्नीयते (or अ)यते Be U (sec. m.) Ben (sec. m.) G (pr. m.), सप्तम्यश्च हविषामधिश्नीयते H.

४ Instead of दक्षिणेन (thus G, Ben sec. m. Be) दक्षिणा U (sec. m.), दक्षिणानि C Ben (pr. m.) U (pr. m.) H D.

५ Thus Ben (sec. m.) G (sec. m.), the last MS ins. इति also after °श्रावयति H (only °वयतिह) and the Viv. (reading यदी) : तद्यदाह। Ben (sec. m.), तद्यदाश्रावयतीह Be, तद्यदिहाश्रावयतीति तत्-प्रतिप्रस्था। C.

६ °येणौत्तर। Be H.

७ पर्याहृत्यानु। U (sec. m.).

कल्पं वेदयन्ते तुषैश्च निष्कासेन चावभृथमवेयादिति देवं
प्रदाय खिष्टकृतं प्रयच्छेत्तुषान्संप्रकीर्यादकान्तं प्रत्यख्येत्सिद्धमत

I. 141. 18. ऊर्ध्वमथायं गृहमेधीय आज्यभागप्रतिपत्केडान्तः^१ संतिष्ठते ।

III. 74. 10. तच्च नास्ति प्राश्निचं^१ तूष्णीं^२ समक्ताच्छाकलान्यरिधीनग्रा-

I. 143. 18. वनुप्रहरेदभिवान्यायामविद्यमानाया^३ मंधिनीचीरं दोहये-

दिति^४ ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

I. 143. 17. अथायं महापितृयज्ञस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^१

बर्हिर्यजुषा कुर्याद्देवानां पित्राणां परिषूतममि देवपितृबर्हिमां

त्वान्ब्रूया तिरक्पर्व ते राधासमित्यपहतो ऽरुः पृथिव्यै देव-

पितृयजन्या इत्यपहतो ऽरुः पृथिव्या अदेवपितृयजन इत्येव- १०

मेतेष्वधिकरणेषु कुर्याद्यच्च देवास्य पितरस्य संनिगच्छेयुः^१

पाणी संमृश्रीत^१ परिस्तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य स^२सादये-

ब्रह्माणं दक्षिणत उपवेश्यात्रैवोत्तरत उदपात्रं निधाय जघनेन

गार्हपत्यं स्फ्यं निदध्यात्स्फ्योपरि^३ पात्रौ^४ पात्र्यां ब्रीहीना-

वपेक्षूर्पादानप्रभृति कर्मान्तस्तायत आष्यान्तो^१ जघनेन १५

I. 147. 4 गार्हपत्यमाष्येभ्यो निनयेदिपरिक्रामन्त्येत ऋत्विजो^१ ध्वर्यु-

रनन्तरो ऽग्नेः स्यादथ यजमानो ऽथ ब्रह्माथग्नेभ्यो^१ ऽपि

^१ Thus G U D Ben C °त्केडान्त Be, °त्केडांता H; read °प्रतिपत्क
इडान्तः ?

^२ Thus (and cp. XXI. 3 : 74. 10) Ben U H, °ब्रह्मका D C,
°ब्रह्मका G (sec. m.) Be.

^३ निधाय instead of निदध्यात् Ben U (sec. m.).

- वाग्निं एवानन्तरो ऽग्नेः स्यादथ यजमानो ऽथ ब्रह्माथार्धयु-
 ib. विपरिहरन्ति हवींश्च्येण पुरोडाशं धाना जघनेन धानाः
 करम्भमित्येवं विपरिहृतानामेवेतेषां हविषामेकैकमुदास-
 येत्^१ क उ खलु चैयम्बका निरुणन्त इत्युदास्य हवींषि
 ५ रुद्रायाम्बिकायै जुष्टं निर्वपामीति यस्य मन्त्रवन्तः^२ कायेति
 कायं निर्वपेत्कायानुब्रूहीत्यनुब्रूयात्कं यजेति यजेत्क उ खलु
 153 1 चैयम्बकाणां सौविष्टकृतं भवतीति^३ यदेवातो मृत आश-
 जतीयसमुदित ऋषभं ददातीति^४ महाहविषामेवेषो ऽमु-
 दिते^५ दातव्यो भवति^६ सर्वमेव याजमानं पिबत्यज उत्सौ-
 १० देत्यशुवन्धे मौम्ये ऽध्वरे ऽव्यवतचोत्पत्तिवचनात्सर्वं^७ एवाग्नि-
 याजमानो ऽग्निचये सर्वमेवाग्न्याधेयच्छन्दो^८ याजमानमग्न्या-
 धेये^९ ॥ ३ ॥ द्वितीयः ॥

156. 1. अग्निष्टोमेन यज्यमाणः प्रज्यमात्मानं कुर्वीत^१ येनास्या-
 • कुशलं^२ स्यात्तेन कुशलं कुर्वीत^३ यान्यृणान्युत्थितकालानि
 १५ सुस्थानि व्यवहरेदनुज्ञापयीत वा^४ स पुरस्तादेवोपकल्पयते

१ इति om. Ben H.

२ Emended ; समुदितो MSS.

३ Thus U Ben C D H ; न्यतपोत्ति• G and the Viv. ; न्यतपोत्ति-
 पति• Be.

४ Thus G U (sec. m.) and the Viv. ; •धेयं हवीं H Ben D C,
 •धेयं हवीं Be.

५ Thus (and ep. XXIV. 12: 195. 8) Be D U C, •आऽकुशलं G,
 •आकुशलं Ben H.

I. 156. 6. प्रभूतं हणवश्च पश्चाज्यं स्वात्ममत्रं कुम्भं च कुरीरं चेति ^१
 विदलसु ह कुम्भं भवति जालसु कुरीरं ^१ दादशग्रतं दक्षि-
 णानां ^१ विज्ञायते कन्दोगब्राह्मणं वीरहा वा एष देवानां यः
 सोममभिषुणोतीति ^१ शतेन वीरं निरवदयते ^१ दशभिर्दश
 प्राणान्येकादशी तयात्मानं ^१ यैव दादशी सा दक्षिणेत्यर्थः ^५
 हैक एकविंशतिदक्षिणेन यजन्त एकविंशं यज्ञायज्जिय-
 मिति वदन्तो ^१ ऽय हैके सप्तगुना यजन्ते सोमक्रयत्यतिथि-
 गव्यनूबन्ध्याश्चतस्रो मध्यतस्तदपि दाशतये ^३ विज्ञायते प्र सप्त-
 गुमृतधीति सुमेधामिति ^१ ॥ ४ ॥

156. 9. अथातो देवयजनकल्पः ^१ स एतद्देवयजनकल्पं जोषयते १०
 पुरस्तादुदकमनूषरमनुपहितमविसृग्दार्धनिरिणमसुषिरमभङ्ग-
 रमवल्लौकं ^२ बज्रलौषधिं ^३ यत्रान्यान्न्या श्रोषधयो व्यतिषक्ताः

१ दक्षिणेत्यर्थः Be Ben (sec. m.) On this passage cp. Pañc. br. XVI. I. 12.

२ After •ग्रह• G ins. (on the margin), •श्रोषेत्यर्थः, thus also the Virarāṇa.

३ See Rgveda X. 47. 6.

४ •नूपहितम्• Be G (sec. m.), the Viv.; •नूपहितम्• the other MSS.—•विचग्दार्धनि• G and one copy of the Viv.; •विचग्दार्धनि• Ben and another copy of the Viv.; •विरदार्धनि• U; these MSS. point to a reading चविच(च)ग्दार्धि; •विचग्दार्धनि• D, •वि(पि)चग्दार्धि(र्ष)सकल्पा Ben C H D; these MSS. point to a reading चविचग्दार्धिम्. Both readings occur equally in Bandh. pītṛmedha I. 4: 7. 14 (cp. Hir. pi. sū. I. 1: 33. 3). Gārgya Gopālayajvan comments: चविचग्दार्धि च विविधं दारणं प्रदरादिकं विदारणं न विचग्दार्धिम् ।—बज्रलौषधि G U D C. the Viv.; •वधौ Be •वधिकं Ben •वधौकं H.

सुः प्रागुदक्प्रवणं यथा चालाससारिणौरापः सुर्नातिप्रवणं
यस्मादन्यत्पुरस्तात्समन्तिकं देवयजनं न विन्देयुस्तदेतां प्राची-
नवृशाः शालां मापयन्ति^१ कृत्तिकाः खल्विमाः प्राचीं
दिशं न परिजहति^२ तामाः संदर्शनेन मापयेदित्येतदेकः^३

५ श्रोणासंदर्शनेन मापयेदित्येतदेकं^४ चित्रास्त्रात्योरन्तरेणेत्येत-
दपरं^५ दिक्ष्वतीकाशा भवतीति^६ दार्भिरैवैषां दिक्ष्वती-

I. 156. 11.

काशा भवत्यथाप्युदाहरन्ति^७ वृशानामेवातीकाशाङ्कुर्या-
दिति^८ द्वौ स्तोमौ प्रातःसवनं वहत इति^९ त्रिवृत्पञ्चदशौ
प्रातःसवनं वहतः^{१०} पञ्चदशमसप्तदशौ माध्यन्दिनः सवनः^{११}
सप्तदशैकविंशौ तृतीयसवनमेष एव सप्ततुष्टोमो भवति^{१२}
चत्वारो हि स्तोमा भवन्त्येष एव सप्तादशस्तोमो^{१३} भवति^{१४}

III. 88. 17

द्वादश हि^{१५} स्तोत्राणि भवन्ति^{१६} यथो एतदौपमन्यवस्य कल्पं
वेदयन्ते पुरस्तादेवैतच्चैविध्यगतेषु देवयजनमध्यवस्येदिज्ञायते
सा वा इयः सर्वैव वेदिरिति^{१७} ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

I. 159. 9. १५

अथेममाग्नावैष्णवमेके प्रागप्युदीचायै ब्रुवत उपरिष्टाद्वा^{१८}

१ MSS., exc. H. •जहति (•जाहर्नति Be).

२ भवतीति MSS., but दिक्ष्वतीकाशा is adj., see शाला ।

३ वैषां MSS.

४ Thus (भवति) U only, भवत्य• H, भवतीत्य• all the other MSS.

५ See TS. VII. 1. 1. 1.

६ Thus C and the Viv., all the other MSS. unanimously •स्तोमौ ।

७ Om. G U D C.

८ Thus Be G U D Ben (sec. m.); उपरिष्टाद्वाचं H Ben (pr.m.)
and the Viv. one copy another, sec. m., originally reading
उपरिष्टाद्वाचं; the Viv. explains यथा कल्पे ।

क उ खलु दौचणीयायै बर्हिर्यजुषा कुर्यादिति व्युपनिधाय^१

I. 159. 10 संभारान्प्राक् पाणिसंमर्शनाच्च यजमानं व्रतमुपनयति न पत्नीः
संनह्यतीत्यध्वरदीचायै व्रतं प्रणुदते^२ सर्ववैषा व्रतोपायनीया

I. 159. 11 भवतोष्टिरग्रमु पत्नीसंनहनं^३ न यजमानभागं करोति न
ब्रह्मभागमित्याशीः संयोजनावेवैतावुक्तौ^४ भवतः^५ किमुपक्रम-
माणो यजमाश्रिषं वदेदित्यथापि सुभिक्षो व्रतोपायनीयस्य
भवतीति^६ कस्मै^७ किं^८ सुभिचायावद्येद्यजमानभागस्य खलू-
त्वादनाद्ब्रह्मभाग उत्सीदति^९ संयुक्तौ ह्येतौ यजमानभागब्रह्म-

I. 159. 12 भागाविति^{१०} न बर्हिषदं पुरोडाशं करोति नान्वाहार्यं याच-
तीति^{११} दक्षिणोक्तावेवैतावुक्तौ^{१२} भवतो^{१३} ऽन्या उ खल्विह^{१४} १०

ib. दक्षिणाः प्रतिस्थाता भवन्ति^{१५} न फलीकरणहोमेन चरति
न समिष्टयजुर्जुहोतीत्यन्तपरिक्रमिणावेवैतावुक्तौ^{१६} भवतः^{१७}

I. 159. 13 किमुपक्रममाणो यजमनं परिणयेदिति^{१८} न पूर्णपात्रे यज-
मानं वाचयति न विष्णुक्रमाङ्कमत इत्यवभृथोक्तः खलु पूर्ण-

१ Thus Be G (sec. m) and the Viv. a., h. 1 and as cited elsewhere; the prep. वि om. D U Ben H C.

२ Thus Be U (sec. m) G (only °वैवै°); एव H U (pr. m.), °संयोजनाव- - D', °संयोजनावेवैतावु° Ben and a citation by Sāyana; °संयोजनावैमानायु° C.

३ The Viv. seems to read तस्मै ।

४ Thus Be G U (sec. m.) Ben (sec. m.) and the Viv.; दक्षिणो-
कार्यावेवैतावु° Ben and U (pr. m.), दक्षिणैकार्यो एवैतावु° D, दक्षिणैकार्यो
एवैतावु° C, तच्च यजोक्ता दक्षिणैकार्यावेवैतावु° H.

५ °क्रमपावे° D C, °क्रामिपावे° Be.

पात्रो भवत्यन्यः खल्विहावभृथः प्रतिस्थातो भवत्यन्तपरि-
क्रमिणो विष्णुक्रमाः^१ किमुपक्रममाणो यज्ञमन्तं परिणये-
दिति^१ ॥ ६ ॥

1. 159. 13. द्वादश वात्सबन्धान्युदयच्छक्षिति^१ कतमानि खल्वि-
५ मानि वात्सबन्धानि भवन्तीत्येता एव सुवाज्जतोरन्यत्र स्वाहा-
1. 160. 10. कारादित्यथायुदाहरन्ति समानमंख्यानो ऽग्निर्हवि^२ तिस्रो
देवतास्तानि द्वादशथेदं कृष्णाजिनं नौरुक्तं^३ भवत्याच्य जावे-
1. 163. 5. तत्पार्श्वत एवाभिमर्षेद्दक्षिणं प्रति रभं यथा नावं^४ नक्तं चेद-
मेधं पण्डेदाहवनीयमेवैतेन यजुषोपतिष्ठेताथेमानि दैक्षाणि
१० व्रतानि सायमुपक्रमाणि प्रातरपवर्गाण्यथौपसदानि प्रातरूप-
1. 164. 2 क्रमाणि सायमपवर्गाण्यथेदं^५ दैक्षं^६ व्रतं परिश्रित्यैव व्रतयेदा-
हवनीय एवैतत्पुराग्निहोच^७ ह्रयते स मानुष्यास्त्यतीति^८
॥ ७ ॥ चतुर्थः ॥

१ See TS. VI. 1. 2. 5.

२ श्रिक्क्षचि G (sec. m.), निवचि Be, प्रीनिति U (sec. m.), प्रिनिति C,
गिरिति the other MSS.

३ See TS. I. 2. 2. e (last pāda).

४ Thus Ben (pr. m.) G (sec. m.), ०येतदैक्षं ०येतदैक्षं H C U D
G (pr. m.) Ben (sec. m.).

५ Thus H, समनुष्यास्त्यतीति Be Ben, स मानुष्यास्त्यतीति C U D^१ (pr.
m.), समनुष्यास्त्यतीति G (pr. m.). The Vivaraṇa seems to have
read as C, etc.: स आहवनीयोऽनुष्यास्त्यतीति आहवनीयमन्यत्र ह्रयमानं दृष्टेति,
but we expect a future: 'if the Ahavaniya sees that I offer
somewhere else, it will... '

- I. 167. 3. अथायं प्रायणीयस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति ।
 बर्हिर्द्यजुषा कुर्याद्यदि पुरस्तादयजुष्कृतः स्यात्पाणी संमृश्रीत ।
 परिसृष्टणीयात्पात्राणि निर्णिज्य स्रष्टादयेद्व्याणं दक्षिणत
 उपवेश्याचेवोत्तरत उदपात्रं निधाय जघनेन गार्हपत्यः स्फं
 निदध्यात्स्फोपरि पात्रौ । पात्रां त्रीहीनावपेक्ष्पादानमश्नति ।
 कर्मान्मन्त्रायत आ प्रस्कन्दनात्प्रस्कन्दनानं कर्म कृत्वाहवनौये
 सुवाङ्मतिः कृत्वोपनिष्क्रम्य संप्रैषमुक्त्वाभिप्रपद्य तिरः पवित्रमप
 आनीयाधिश्रित्य तिरः पवित्रं तण्डुलानावपेदयाज्यं निर्वपे-
 दयाज्यमधिश्येदुभयं पर्यग्निं कृत्वा स्फाहस्तः प्राङ्मेत्य स्तम्भ-
 यजुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वः । शंखन्तः^१ प्रायणीयः संतिष्ठते ।^{१०}
 को नु खल्वस्य कर्मणो ऽवशेषो भवतीत्या सुवां विमोकात्रं
 चरुहविषामायनिनयनं विद्यत इति^२ । स्यात्तौभिश्चैव चरुं
 [169. 20. निर्वपेदिति नु^३ बौधायनस्य कल्पः । किदेवत्या उ खलु
 पदाङ्गतिर्भवतीत्याग्नेयौत्येके । वैष्णवीत्येके । प्राजापत्येके ।
 . 172. 19. वाग्देवत्येत्येव^४ ब्रूयात्कृष्णायोर्णस्तुकया सोमविक्रयिणमन्तरेण ।^{१५}
 . 172. 15. भूमके^५ विध्यति । राजानं प्रत्यपोर्णुते यजमानः ॥ ८ ॥

^१ शंखन्तः G D C U (pr. m.), शंखवतः Be.

^२ Effaced in G.

^३ Om. Be H.

^४ Thus H, 'देवतेत्येव the other MSS.

^५ Thus G U (sec. m.) and the Viv. (both copies); अग्नेके Be,
 भूमध्यके Ben H Kes., भुवोवोमये C D; cp. Baudh. grhs. I. 1: अग्ने-
 माभमन्तरेण भूमके दर्भेण संसादि ।

वयः सुपर्णा उपसेदुरिन्द्रमित्येतयाथ यदि न सोमविक्रयी
स्यादपेण यूपावटकासं पलाशशाखां निहत्य समुपनह्य राजानं
पलाशशाखायाः समासज्योपासीताथ यदि कश्चित्सवसंयुक्तं
व्याहरेत्स्मिप्रमिति वा त्वरध्वमिति वा कुरुतेति वा^१ तद्राजा-

I. 173. 19.

नमाददौत^१ न संवादा आवर्तेरन्स^२ सोमविक्रयी स्यादथेयं

I. 174. 14.

प्रथमा सुब्रह्मण्योकारान्तेवैषोक्ता भवत्याथमातिथ्यस्तस्य कः
कर्मण उपक्रमो भवतीति^३ बर्हिर्ह्यजुषा कुर्याद्यदि पुरस्ता-
दयजुष्कृतः स्यात्पाणी संमृश्रीत^४ परितृणीयात्पात्राणि
निर्णिज्य सः सादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत उपवेश्य दक्षिणमनङ्गाहं
विमुच्यचैवोत्तरत उदपात्रं निधाय जघनेन गार्हपत्यः स्पर्शं
निदध्यात्स्वोपरि पात्रीं^५ पाश्यां व्रीहीनावपेष्कूर्पादानप्रभृति
कर्मान्तस्तायत आ प्रस्कन्दनात्प्रस्कन्दनान्तं कर्म क्त्वोत्तरमन-
ङ्गाहं विमुच्य राजानं प्रपादयेत्सिद्धमचाग्निष्टोमिकं^६ कर्म

I. 175. 19.

जानौथादा संप्रैषात्कृष्णाजिनावधवनेनैवातिथ्यं^७ प्रतिपद्यते^८

१५ सिद्धमत ऊर्ध्वम्^९ ॥ ६ ॥ पञ्चमः ॥

स दर्भपुञ्जीलमुद्वेष्टेति^{१०} कतरजु खन्विदं दर्भपुञ्जीलं
भवतीति^{११} यदेवैतद्गोदानयोर्निदधातीति^{१२} सप्त गिरीन्नि-
त्वेति^{१३} कतमे तु खन्विमे गिरयो भवन्तीति^{१४} प्रयाजानू-

१ वेति or वोति MSS. exc. H; om. C.

२ ऋमिकं G U; D C.

३ ऽधवने G and the Viv.; ऽधवने Be, ऽधवतिने Ben, ऽधवने.

D U C.—०तिथ्यं G, ०तिथ्य Be, तिथ्य the other MSS

I.

याजा^१ एवेता उक्ता भवन्तीति दीक्षणीयायाः प्रायणीयाया
 आतिथ्याया अग्नीषोमीयस्तेत्यायुदाहरन्ति^२ दीक्षणीया प्राय-
 णीयातिथ्योपसदो ऽग्नीषोमीयः सप्तम इति^३ यज्ञो देवेभ्यो
 निलायतेति^४ कतमो^५ नु खल्वयं यज्ञो भवतीति^६ य एवैष
 इडान्त आतिथ्यः संतिष्ठते^७ तं देवा हस्ताम्स्रभ्यैष्कनिति^८
 यदेवैतत्तानूनम्र^९ समवमृशन्तीति^{१०} तमिन्द्र उपर्युपर्यत्यक्राम-
 दिति^{११} यदेवैतदुपसद्भिश्चरन्तीति^{१२} तमेभ्यो यज्ञ एव यज्ञ-
 माहरदिति^{१३} कतमो^{१४} नु खल्वयं यज्ञो यज्ञमाहरदिति^{१५}
 दीक्षणीया प्रायणीयातिथ्यै^{१६} एव यज्ञो यज्ञमाहरदिति^{१७}
 वराहो ऽयं वाममोष इति^{१८} सत्यमज्ज्ञां वर्षिष्ठं^{१९} तद्यजमानं १०
 वामं वसु मुष्णातीति^{२०} के नु खल्व्वातिथ्यस्यानूयाजा^{२१} भव-
 न्तीत्युपसद इत्येव ब्रूयात्किं देवत्या उ खलूपसदो भवन्ती-
 I. 178. 19. त्याग्नेय इत्येव ब्रूयात्कथमु खलूपसदामुपक्रमो भवतीति^{२२}
 बर्हिर्यजुषा कुर्याद्यदि पुरस्तादयजुष्कृतः स्यात्पाणी संमृशतीति^{२३}
 परितृणणीयात्पात्राणि निर्णिज्य म^{२४}सादयेन्मदन्तोः म^{२५}स्त्रत्य १५
 पात्राणि प्रोचेदाज्यं निरुष्याधिश्रित्य पर्यग्निं हत्वा स्फुटहस्तः
 प्राडेत्य स्तम्बयजुर्हरेत्विद्वमत ऊर्ध्वं^{२६} यथा प्रहृत्यामेवं प्रथ-

१ नूयाजा MSS

२ षोमीयस्य चेत्यथा G U (sec. m.)

३ सम् found in Be G U D C only

४ From कतमो unto आहरदिति missing in G H; इति missing in Ben C Be D U.

५ इति missing in G U C.

मायासुपसदि सुचः सादयेदभूढा द्वितीयस्यामभूढतरासृती-
यस्याः^१ संवरमाणा इवोपसद्भिः प्रचरेयुर्नाकृतमाद्रिये-
रन्ममपाङ्गुलिः^२ सुवमादायास्यन्निवोपसदं जुहुयादिति^३
॥ १० ॥ षष्ठः ॥

- क उ खल्वग्रीवोमीयस्य बर्हिर्धनुषा कुर्यादित्युदास्य
I. 188. 13. प्रवर्ग्य प्रागाहवनीयस्य प्रणयनात्सवनीयेभ्यश्च वत्सानुपाकुर्या-
द्भवच्छिन्न आहवनीये गार्हपत्ये पदद्वितीयमुपवपेदेवमुप-
I. 183. 14. मनीम्बधेयमौदुम्बरी^१ स्थूणा यजमानेन संमिता कार्या
भवत्यथायं यूपो यजमानस्यारत्निभिर्विमितो भवति^२
१० ससोपर^३ इत्येके^४ ऽत्रो हैवैतानि^५ कुर्याद्युपावटं तु^६ परि-
I. 194. 11. लिख्य पाणी संमृश्यात्^७ परिसृष्टीयात्पात्राणि निर्णिज्य
संसादयेत्प्रोक्षणीः संस्त्रुत्य पात्राणि प्रोक्षेदाज्यं निरुप्या-
धिश्चित्य पर्यग्निं कृत्वा सुचः संमार्ष्टि^८ ता उत्तरवेदि^९
हरन्ति प्रोक्षणीश्चाथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीमभिसंनक्षेत्पौरोडा-

१ °ढतरासृ० H Ben U Be; °ढतराह० G, °ढतराह० D C.

२ Thus G D Ben CU (pr. m.), °सपाङ्गुलि Be, °सपाङ्गुलीभिः U (sec. m.). H defective. The Viv.: परिष्टहीनपूङ्गं प्रक्षारमादाय ।

३ Between उपवपेदेवश्च and उपयमनीषु H Ben ins. इध्माश्च, not G U Be D C.

४ Conjectural reading; ससोपर इत्येके G C Be U. ससोपरैत्येके Ben, ससोपर इत्येके H, ससोमपर इत्येके D; सोपर इ० the Viv.

५ हैवैतानि all the MSS., with °त° the Viv. (one copy) = वक्ष्यमाणाणि ।

६ om. H.

I. शिकेनाथैनां गार्हपत्यमीचयेदैथेनामाज्यमवेक्षयित्वाज्येनाद्र-
वेत्पत्न्या^१ तदवेक्षितमुपयच्छीत^२ तेजो ऽसीत्यथैनच्छकले-
नोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेक्षीत्यथैनदाहवनीये ऽधिअयेदग्निस्ते
तेजो मा विनैदित्यथैनद्रूलोत्तरेण प्रोक्षणीः सादयित्वावेचे-
तोत्पुमुथादाज्यवतीभ्यां^३ प्रोक्षणीः^४ प्रसिद्धमाहवनीयसकाग्रे ५

III. 97. 11. प्रषदाज्यवन्थाज्यानि गृह्णीतेति सिद्धमत ऊर्ध्व^१ यथो
एतच्छास्त्रीकेः कल्पं वेदयन्ते पत्नीशाल एवाग्नीषोमस्थाज्यानि
गृह्णीयात्तानि खरे सादयेदिति^२ समन्वानीय वासमन्वा-
नीय^३ वा पुराणगार्हपत्यं पाणी संमृश्रीत^४ परिस्तृणीयात्पा-
त्राणि निर्णय्य सः सादयेत्प्रोक्षणीः सः स्त्रुत्य पात्राणि प्रोक्षे- १०
दाज्यं निरुप्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा सुवः संमार्ष्टि^५ ता
अत्रैव सह सः सादयन्ति प्रोक्षणीश्च^६ न^७ प्रतिप्रस्थाता
पत्नीमभिसंनक्षेत्यौरोडाशिकेन^८ नैनां^९ गार्हपत्यमीचयेदैथे-
नामाज्यमवेक्षयित्वाज्येनाद्रवेत्पत्न्या तदवेक्षितमुपयच्छीत तेजो
ऽसीत्यथैनच्छकलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेक्षीत्यथैनदाहपत्ये १५
ऽधिअयेदग्निस्ते तेजो मा विनैदित्यथैनद्रूलोत्तरेण प्रोक्षणीः

१ 'नोद्रवे' instead of 'नाद्रवे' G here and infra l. 14. Is उद्रवेत्
the better reading ?

२ Thus here and l. 14 G Be D C Ben U (sec. m.), 'यचेत' H U
(pr. m.).

३ Only given by G U (sec. m.).

४ Thus G U D Be, C H Ben om.

५ Thus Be C only, the other MSS. om. न reading 'वाशिकेनैनां।

सादयिलावेचेतोत्पुत्तुषादाज्यवतीभ्यां प्रोक्षणीः प्रसिद्धं गार्ह-
पत्यसकाग्रे पृषदाज्यवन्त्याज्यानि गृहीत्वा ॥ ११ ॥

1. 194. 17.

परिकर्मिभ्य उत्पदाय ब्रह्मणे राजानमुत्प्रथक्केत्संप्रक्षेत्रेषु
सुवाङ्गती^१ जुहुयात्संप्रक्षेत्रास्यैव गच्छेयुराहवनीयाद्वाजा
५ दक्षिणार्थः स्यादथाग्निरथ यावोवाययान्युत्तरार्धान्वाज्यान्पि
वाग्निर्दक्षिणार्थः स्यादथ राजाय यावोवाययान्युत्तरार्धान्वे-
वाज्यानि^१ पूर्वया द्वारोपनिष्कन्योत्तरेण सदः परीत्याग्नीध्रा-
गारेः ऽग्निं निधायाभिहुत्य प्रोक्षणीहस्त उत्तरेणाग्नीध्रीयं
धिषिण्यं प्रतिपद्यते^२ । ऽन्वञ्च आज्यैराहवनीये हुत्वेभ्यं प्रोक्ष्य
१० वेदिं प्रोक्ष्य बर्हिः प्रोक्ष्य बर्हिरासन्नं प्रोक्ष्योपनिनीय
पुरस्तादाश्ववालं प्रस्तरं गृहीत्वा पञ्चविधं बर्हिं स्त्रीर्वा प्रस्तर-
पाणिः प्राङ्भिसृष्य कार्क्षयमयान्यरिधीन्यरिधायोर्ध्वं समिधा-
वभ्याधाय बर्हिर्भुष्टिं विधृती प्रस्तरमित्येतत्समादाय प्रदक्षि-
णमावृत्य पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपद्योत्तरार्धं खरस्य बर्हि-
१५ भुष्टिः सृणीयाद्बर्हिषि विधृती^१ विधृत्योराश्ववालं प्रस्तरं^१
प्रस्तरे जुह्वं^१ बर्हिषीतरा^१ एता असदक्षिति समभिमृश्याप
उपस्पृश्या ब्रह्मणो राजानमादाय पूर्वया द्वारा हविर्धानं

१ सुवाङ्गतीर्त्तुं • MSS., but cp. the Viv. : ऋ सोम जुषाण इति (TS. I. 3.
4. a and b).

२ प्रतिपद्यते Be G' U D C, प्रतिपद्यते Ben, •वमतिपद्यते H.

I

प्रपादयेदात्मानमभिपरिहरमाणं^१ इव^१ सिद्धमत ऊर्ध्वम्^१
॥ १२ ॥ सप्तमः ॥

क उ खलु शिल्पवदिभाबर्हिर्पवर्गं गच्छतीत्यग्नीषोमीय
इत्येव ब्रूयात्क उ खल्वग्नीषोमीयः सुत्यमहरनुषमेतीति^१
सद्यस्त्रियामित्येव^१ ब्रूयात्क उ खलु प्रवर्गः सुत्यमहरनुषमे- ५
तीति^१ सद्यस्त्रियामित्येव^१ ब्रूयात्का उ खलु देवता
सुब्रह्मण्या प्रथमाह्वयत इति^१ वागेव वाचमाह्वयतीति^१ क

I. 197. 2. उ खलु पितापुत्रीया^१ सुब्रह्मण्या प्रथमाह्वयत इत्यग्नीषोमी-
यस्य ऊतायां वपायां परिहृतासु वसतीवरीषु द्वितीया^१
प्रातरनुवाके तृतीया^१ दक्षिणानासु ह काल एक आह्वयन्ती- १०

I. 197. 8. त्यथ यो वीडितः कुम्भसं याचतीति दृढ इत्येवेदमुक्तं

I. 198. 17. भवति^१ पयस्य सक्तूः^१ कुरुतेति अयणार्थं एवैते उक्ते

I 199. 1. भवतश्चतस्रो रश्नाश्चतस्रो वपाअपणीर्द्वयमिभाबर्हिरिति
सवनीयस्य चानूबन्ध्यस्य चैतानि भवन्ति^१ काश्चतस्रं स्थाली-
र्वाथव्याः सोमग्रहणीरित्यादित्यस्थाल्युन्ध्यस्थाल्याययणस्थाली १५
ध्रुवस्थालीत्यथेमानि द्वादशोर्ध्वपाचाणि भवन्ति दधिग्रहपाच-
मपाः^१ श्वन्तर्यामयोर्द्विदेवत्यानाः^१ शुक्रामन्त्रिनोर्द्वितुपात्रे आदि-

१ Thus Ben C Be G D U (sec. m.); • आत्मानमभिपरिहृ• H, • आत्मानमभि-
परिहृ• U (pr. m.).

१ Thus Ben C G (sec. m.) U (pr. m.); • सद्यस्त्रियामित्येव H Be U
(sec. m.).

१ • पुत्रिया G U.

त्यस्याख्या औपशयं पात्रमुच्यस्याख्या औपशयं पात्रमथेम
 एकादश चमसा भवन्ति यजमानस्य ब्रह्मणो होतुर्ह्मातु-
 मैत्रावरुणस्य ब्राह्मणाश्चामिनो ऽच्छावाकस्य सदस्यग्रीधः
 पोतुर्नेष्टुरिति ^१ तेषां त्सरूणि सरूपाणि कारयेन्नैययोधानां ^१
 १५ विज्ञायत उत्तरस्थां ^२ ततो ^३ यदत्सरूकैश्चमसैर्भक्षयन्ति न्ययो-
 धचमसैरित्येतस्मान्नैययोधा एव भवन्ति ^४ रश्मिश्च ^५ म ^६ इत्य-
 दाभ्य एवैष उक्तो भवत्यधिपतिश्च म इति प्राजापत्य एष
 दधिग्रहो भवति ^७ सारस्वतश्च मे पौष्णश्च ^८ म ^९ इति ^{१०}
 वसतीवरीरित्येक आङ्गरेय हैक आङ्ग राजसूयिक एष
 १० महाग्रहो भवति ^{११} पोषणादु ^{१२} ह ^{१३} पौष्णो भवति ग्रहणादु ^{१४}
 सारस्वत इति ^{१५} ॥ १३ ॥ अष्टमः ॥

^१ 1. 200. 5.
 III. 98. 16.

अथेदं महारात्रिकं कर्म ^१ तस्य कः कर्मण उपक्रमो
 भवतीति ^२ हस्तपादाग्रचाख्यानन्तरेण चालासोत्करौ देवय-
 जनमभि प्रपद्यन्ते ^३ तेषां यथासमैषं विहितानि कर्माणि
 १५ भवन्त्यथाध्वर्युराग्नेयर्चाग्नीध्रमभिमन्त्रेद्वैष्णव्या हविर्धानमित्यथो-
 परमत्यथैष आग्नीध्रः पूर्वः पत्नीशालं द्रुलाग्नीनुपसमाधाय

१ The first citation from the *uttarātātikh* seems XVIII. 21
 300. 13, the second I have not been able to point out.

२ चमस H ; Ben om. स ।

३ Thus G D U C, पोष्णश्च म H, पोष्णचेति Ben, पोष्ण इति Be.

४ Thus G U ; पोषणादु ह H D C, पोषणादु Ben Be.

५ Thus emended ; ग्रहणादु G U Ben Be, ग्रहणादु C. ग्रहणादु D,
 ग्रहणादु H.

संपरिस्तीर्य पात्राणि निर्णिज्य सः साक्षात्स्थं विलाप्योपास्ते ।
 ऽपरः^१ प्रतिप्रस्थाता प्रोक्षणीः सः स्नात्य पात्राणि प्रोक्षेदांशं
 निरुप्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा सुषः संमार्ष्टि^२ ता उत्तरवेदिः
 हरन्ति प्रोक्षणीश्चाथाध्वर्युराग्नेय्यर्चां सुषो ऽभिमृशति^३
 संमृष्टानि द्विधा पात्राण्यभिमृच्छन्तः^४ इति^५ वायव्यथा ५
 वायव्यान्येन्द्रा^६ सदो^७ ऽथैष उक्तेता यावोवायव्यः संप्रचाल्य
 द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधाय दक्षिणस्य हविर्धानस्य
 पुरोऽक्षः सः सादयत्युपकल्पयते प्रतिप्रस्थाता वृषदाज्याय
 दध्नाग्नीध्रं दध्नावर्हिषसादयत्यथ प्रतिप्रस्थाता पत्नीमभि-
 संस्त्रेत्यौरोडाग्निर्केनाथेनां गार्हपत्यमौचयेदथैनामाज्यमवेक्ष- १०
 यित्वाज्येनाद्रवेत्पत्न्या^८ तदेवेक्षितमुपयच्छीत^९ तेजो ऽवीत्य-
 येनच्छगलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेहीत्यथैनदाहवनीये
 ऽधिश्रयेदग्निस्ते तेजो मा विनेदित्यथैनद्रूलोत्तरेण प्रोक्षणीः
 सादयित्वावेचेतोत्पुनुरादाज्यवतीभ्यां प्रोक्षणीः प्रसिद्धमाहव-

१ ऽपरः U (pr. m.), परः D C, अपरः Ben (pr. m.), अपरः the other MSS. H. wholly corrupt.

२ Uncertain reading °स्रक्षन्त Ben, °स्रक्षन्त G (sec. m.), °स्रक्षन्त G (pr. m.), °स्रक्षन्त Be C U, °स्रक्षन्त D, °स्रक्षन्त D. The Viv. (one copy) °स्रक्षन्त changed into °स्रक्षन्त, and thus also the other copy.

३ °यैन्द्रिया G C.

४ °नोद्रवे° again G.

५ °यक्षीत G (sec. m.), U (pr. m.) D C Ben, °यक्षीत G (pr. m.) Be H U (sec. m.).

नौघसकाग्रे पृषदाज्यवन्त्याज्यानि गृहीते ' सिद्धमत ऊर्ध्वम् ' ॥ १४ ॥

[I. 98, 17.

अथ ग्राहीकैरेवमेवैषां यथासंप्रैषं विहितानि कर्माणि
भवन्त्यथाध्वर्युराग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभिमृशेद्वैष्णव्या हविर्धानमित्य-
थोपरमत्यथैष आग्नीध्रेः पूर्वः पत्नीग्राहं द्रुत्वाग्निमुपसमाधाय
संपरित्स्तीर्य पात्राणि निर्णिज्य स॒साद्याज्यं विलाप्योपास्ते ' १
ऽपरः प्रतिप्रस्थाता प्रोक्षणीः स॒स्कृत्य पात्राणि प्रोक्षेदाज्यं
निष्पाधिम्रित्य पर्यग्निं कृत्वा सुचः संमार्ष्टि ' ता आग्नी-
ध्रं हरन्ति प्रोक्षणीश्चाध्वर्युराग्नेय्यर्चा सुचो ऽभिमृशति ' २
१० संमृष्टानि द्विधा पात्राण्यभिस्रच्छन्ति ' इति ' वायव्यया वाय-
व्यान्नेन्द्र्या॑ सदो ' ऽयैष उक्तेता ग्रावोवायव्यं संप्रचात्य
द्रोणकलशे दशापवित्रे समवधाय दक्षिणस्य हविर्धानस्य
पुरोऽच॒ स॒सादयत्युपकल्पयते प्रतिप्रस्थाता पृषदाज्याय
दध्याग्नीध्रं दध्याबर्हिर्ह्रपसादयति ' न प्रतिप्रस्थाता पत्नीमभि-
१५ संनक्षेत्यौरोडाशिकेन॑ ' नैनां॑ गार्हपत्यमीक्षयेदथैनामाज्यम-
वेक्ष्यित्वाज्येनाद्रवेत्य॑त्या॒ तदवेक्षितमुपयच्छीत॑ तेजो ऽषौत्य॑

१ ० स्रच्छन्ति Be G, स्रच्छन्ति U C, ० स्रच्छन्ति D; H and Ben. abbreviate this passage.

२ ० न्यैन्द्रिया G U C, ० न्यैन्द्रिया Be.

३ Thus G (pr. m.) D Be C Ben; ० केनेनां G (sec. m.) H;

० वेनायेनां U (sec. m.).

४ ० नोद्रवे० again G.

५ ० यच्छीत all (H. abbreviates).

येनष्ककलेनोपयत्य हरेत्तेजो ऽनु प्रेहौत्यैनदाग्नौधौये
 ऽधिग्रयेदग्निस्ते तेजो मा विनैदित्यैनद्रुलोत्तरेण प्रोक्षणीः
 सादयित्वावेक्षेतोत्पुनयादाज्यवतीभ्यां प्रोक्षणीः । प्रसिद्धमाग्नौ-
 धौयमकाग्रे पृषदाज्यवन्त्याज्यानि गृहीत्वा परिकर्मिभ्य
 उत्पदाय प्रोक्षणीहस्त उत्तरेणाग्नौधौयं धिष्यन् प्रतिपद्यते ।
 ऽन्वञ्च आज्यैरथेभ्यं प्रोक्ष्य वेदिं प्रोक्ष्य बर्हिः प्रोक्ष्य बर्हिरासन्नं
 प्रोक्ष्योपनिनीय पुरस्तात्प्रस्तरं गृहीत्वैकविधं^१ बर्हिः^१ स्तीत्वा^१
 प्रस्तरपाणिः प्राङ्भिसृष्यौदम्बरान्परिधीन्परिधायोर्ध्वं भूमि-
 धावभ्याधाय बर्हिर्मुष्टिं विष्टतौ प्रस्तरमित्येतत्समादाय
 प्रदक्षिणमावृत्य पूर्वया द्वारा हविर्धानं प्रपद्योत्तरार्धं खरस्य १०
 बर्हिर्मुष्टिः स्तृणीयाद्बर्हिषि विष्टतौ^१ विष्टत्योः प्रस्तरं^१ प्रस्तरे
 जुह्वं^१ बर्हिषोतरा^१ एता असदक्षिति समभिसृष्य योगेन
 युनक्ति^१ सिद्धमत ऊर्ध्वम् ॥ १५ ॥ नवमः ॥

किमग्निहोत्रो दौक्षितः किमौपसदः किंप्रसुत इति^१
 विज्ञायते व्रतमेव दौक्षितस्याग्निहोत्रं^१ घर्मोष्किष्टमौपसदस्यो-
 पांश्चन्तर्यामौ^१ प्रसुतस्य^१ यो हानुदिते स सायमग्निहोत्र-
 भक्तिर्य^१ उदिते स प्रातरग्निहोत्रभक्तिः^१ किंदर्शपूर्णमास^१

१ The three words एक °ब° स्तीत्वा effaced in G.

२ Thus G U D C Be; °पसदमुपांश्च° H, °पसदमस्योपांश्च° Ben, the Vivaraṇa also has औपसदस्य ।

३ Thus Be G U (sec. m.), the Viv.; °दर्शपूर्णमासस्य H, दार्श (or दर्श) पूर्णमासस्य (or सस्य) H D C Ben (pr. m.), all without इति ; °मास इति Ben (sec. m.). °दर्शपूर्णमास इति U (pr. m.).

II. 99. 11.

इति^१ विज्ञायते पौर्णमासं यजमग्नीषोमीयं पशुमकुर्वत
 दार्शं यजमाग्नेयं पशुमकुर्वतेति^१ यथो एतदौपमन्यवस्य कल्पं
 वेदयन्ते प्रातःसवन एव सर्वभ्यः सवनेभ्यः सवनीयान्निर्वपेत्सकृ-
 द्पहितान्येव कपालानि स्युरा समभिवामनात्सृष्टं कर्म
 ५ तायते^१ तेषामेकैकमुदासयेदनुसवनं येनयेन प्रचरिष्यन्त्या-
 दपि वा व्यभिमृष्टानां पिण्डानां परिश्राययीतेतरयोः^२ सवनयो-
 र्यथेककपालस्त्रिकीर्षितः^३ स्यात्प्रातःसवनिकैरेव^४ वर्तयेत्कृतान्ता-
 त्यौरोडाशिकं कर्म प्रत्याददीतेतरयोः^५ सवनयोरनुसवनमङ्गा-
 राभूहनेनैव कपालेषु प्रतिपद्येत^६ मिद्धमत ऊर्ध्वम्^१
 १० ॥ १६ ॥ दशमः ॥

II. 96. 6

यथो एतद्वैधायनस्य कल्पं वेदयन्त उभयतःशुका आदि-
 त्यवनीर्वसतीवरीर्गृहीयात्ताः शुकास्ताभिराप्याययेत्ताभिर-
 भिषुण्यादित्युपर्यर्धः^१ होतृचमसं कृत्वेत्येतेनैवापि हतौयेन
 वर्तयेत्तयौरपः पूर्वथा द्वारा हविर्धानं प्रपादयेद्द्वोतृचमसीया
 ५ वसतीवरीया मैत्रावरुणचमसीया इति दक्षिणेन होतारं
 परिगृह्यापरया^२ द्वारैकधनार्नेतस्मिन्श्च काले सर्वश एव मैत्रा-

१ Thus Ben, ज्ञायते C D, तायते H (reading एषास् instead of वेषास्), वर्तयेत् G Be U (sec. m.) and the Viv.

२ इतरयोः Be G (pr. m.), उत्तरयोः Ben C U D G (sec. m.).*

३ यदोक्तं H and the Viv., यदेकं G U Ben Be; C defective.

४ ०सवनिकैः G U D, Viv., ०सवनीकैः the other MSS

५ उत्तरयोः MSS.

६ परिग्रह्या Be U.

वक्ष्यन्ममोयाः पर्यस्येत्तृतीयं वसतीवरीणामवनयेत्तृतीयमेक-
 11. 190. 12. धनानामेवमस्य प्राक्सेवलः शुक्रो भवति ' सोमग्रहं गृहीयाद्-
 ह्यवर्चकामस्येत्यनिरुप्तस्यैवैष राज्ञो ग्रहीतव्यो भवति ' का
 उ खलु देवताः प्रथमं सोमं भक्षयन्तीत्याप इत्येव ब्रूया-
 द्विज्ञायत उपप्लुताः सोमस्य पिवतोपप्लुतो युष्माकं सोमः ५
 पिवत्विति ' क उ खलु सोमस्य सोमपीथो भवतीति '
 विज्ञायते यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवि तस्मै ते सोम
 सोमाय स्वाहेत्येष एवापि सोमस्य सोमपीथस्तेषां सन्निपति-
 तानामानुपूर्वतेति १ ' निपाभ्यासु वाचयित्वादाभ्येन चरेदथो-
 पांशुसवनमाददीताथ राजानं निर्वपेत्सिद्धमन्त्राग्निष्टोमिकं १०
 कर्म जानीयादा फलकधोरभिमर्शनात्फलके अभिमृश्य
 वृश्चिभिसुरेदथ प्राणग्रहैश्चरेदथांशुपुपसंगृहीयादथांशुना
 चरेदथोपांशुना ' काले ऽन्तर्यामेण ' सिद्धमत ऊर्ध्वम् '
 ॥ १७ ॥ एकादशः ॥

111. 101. 7. यथो एतद्बौधायनस्य कल्पं वेदयन्त आग्रयणस्य ग्रहणे १५
 द्वयोर्धारयोः प्रातःसवने गृहीयात्तिसृणां माध्यंदिने सवने
 चतसृणां तृतीयसवन इत्युपांशुश्चन्तर्यामयोश्च सस्त्रावः संततश्च
 शुक्र एते द्वे प्रातःसवने ' संततश्चैव शुक्र आग्रयणस्योदचनेन

१ Thus G U D, 'पातिमाना' H Ben, 'पतिताम' C, 'पोभानां' Be.—

•सानुपूर्ववेति G U (sec. m.), •सानुपूर्ववे H, •सानुपूर्ववेति Be, •सानुपूर्ववेति Ben U (pr. m.), •सानुपूर्ववेति C D.

- च^१ तृतीया माध्यन्दिने सवन^१ आदित्यस्याख्यामतिशिष्टो^१
 राजादित्यग्रहस्य च सः सखाव आग्रयणस्यैवोदचनेन^१ च चतुर्थी
 तृतीयसवने^१ संपूतः राजानं त्रयेण श्रीणीयात्पयसा सक्तु-
 भिर्हिरण्येनेति^१ स यं कं चन ग्रहं गृह्णात्युभयतः^१ उदबुधः^१
 ५ हिरण्यग्रयणमेवैनं करोति^१ तिष्ठता ग्रहा होतव्या अन्यत्र
 . 101. 9. प्राजापत्याच्च मन्त्रिसः सखावाच्चेति^१ यथो एतच्छालीकेः कल्पं
 वेदयन्ते द्रष्टानुमन्त्रणीयास्त्विति सुवाङ्मतीरेवैता जुहुयात्क-
 स्मिन् सुखेनाः काले जुहुयादिति^१ संतनोर्जलैतस्मिन्नेनाः^१
 . 212. 6. काले जुहुयादित्यथोक्तेरित्याह प्राज्ञः राजानं पूतभृतमभि
 १० संपवथतादृशाभिराधवनीयं मृदा न्युज्जतादित्युक्तसंप्रैष^१ एष
 श्रेतः^१ आवाकाशेभ्यो^१ ऽवकाशैरुपस्थाय दशाभिरैवेनं^१ मृदा
 न्युज्जति^१ ॥ १८ ॥

समानं कर्माश्विनाद्गृहादित्या^१ धिष्णिथव्याचारणसंपा-

१ Given by G U D only.

१ °स्याख्या चति° Ben H.

१ एव om. Be G U D.

४ मृद्धीयादिति instead of मृदाति Be G (sec. m.).

५ संतनी° Be, संतनीर्ज° H.

६ Thus Ben H, °न्युज्जः सं° the other MSS.

७ श्रेते G U D C, एवे Be, दाते Ben, H. corrupt.

८ Thus G (sec. m.) U D, दशभिरैनं C, दशाभिरैवेना the other MSS.

९ Viv. : समानं कर्माश्विनाद्गृहादिति यथोच्यते (c.g. XI. 3 : 67. 17) तथा-
 चनेष विधिः ।

- I. 213. 20. तादित्येष समुद्देशो^१ भवति ' कथमु खलु धिष्णिगानां
यथान्युग्रं व्याघारणं भवतीति ' विभुवे प्रवाहणाय स्वाहेति
व्याघार्य रौद्रेणानीकेन पाहि माग्ने पिष्टहि मा मा मा
- I. 214. 8. हिंसीरिति ' सप्त वृणीत इति ' होतैवैषां सप्तमो भवत्य-
हर्गण उत्तरेष्वहःसु प्रातःसवनिकं प्रसर्पणं कथं स्यादित्या-
हवनीयोपस्थानप्रभृतीत्येव ब्रूयात्सकृत् स्फाविघनानामुपस्थानं^२
- I. 217. 6. कथमु खल्वेषां विमंस्थितसंचरः स्यादित्युत्तरेण होतुश्च
धिष्णियं ब्राह्मणांश्च^३ स्मिनश्च ये ऽधिष्णिग्या ' अथ धिष्णिय-
वन्तः खल्वमेव धिष्णियमुत्तरेण परिक्रामेयुरथेमावध्वर्यु
अचमसौ^४ भवतः ' क उ खल्वेतयोर्भचो भवतीति ' होतृच- १०
मस इत्येव ब्रूयात्क उ खल्वेतुजामेकाहे सोमं न भक्षयन्ती-
त्युक्तेता गावस्तुदुग्गादचमसे इत्येव ब्रूयात्क उ खलु सन्ने
दीक्षिता भक्षयेयुरिति ' नेष्टुश्चमस उक्तेता भक्षयेदच्छावाक-
चमसे गावस्तुदुग्गादचमसे^५ सुब्रह्मण्यो ' ऽपि वा सर्व एवाग्नी-
प्रचमसे भक्षयेयुर्विज्ञायत उत्तरस्थां ततौ^६ तेषां य एवाग्नीध्रः १५
स गावस्तुस सुब्रह्मण्यः स उक्तेति ' ॥ १६ ॥ द्वादशः ॥
- I. 217. 11.
111. 104. 7. यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते समानपात्र्यामेव

१ 'देष्टो' G (sec. m.)

२ Thus H Ben (pr. m.) C D U (pr. m.), 'समिनौ Ben (sec. m.)
Be G U (sec. m.).

३ 'द्वातुचमसे H only.

४ See XVII. 21 : 301. 2.

- सवनीयानुदासयेत्पुरोडाशस्यैवैषो ऽलङ्कारो दृष्टो भवति^१ ।
 मध्यतः पुरोडाशमुपस्तीर्णाभिघारितमुदासयेत्पुरस्ताद्भाना
 दक्षिणतः करम्भं पश्चात्परिवापमाभिचाशुत्तरतः^२ । कथमु
 217. 13. खल्वेषाऽ संचरौ^३ स्यादिति^४ प्रज्ञातो हविष्यथो^५ ऽथापरं^६ ।
 ५ पूर्वथा दारोपनिर्हत्यापरथा दारा सदः प्रपाद्यायेण कर्तृन्
 जघनेन धिष्णियानुत्तरेणाच्छावाकस्य धिष्णिथं पर्याहृत्या-
 न्यस्मै प्रदायेतेनैव यथेतमेत्योत्तरेण सदः परीत्य पूर्वथा
 दारोपनिर्हृत्योत्तरेणाग्नीध्रीयं पर्याहृत्यान्वद्यासादयेदध्वर्यु-
 स्वेद्विधानं^७ प्रपन्नः स्यदुपनिष्क्राम मा त्वाभिपरिहारिष-
 218. 12. १० भित्येव ब्रूयाद्यथो एतद्वौधायनस्य कल्पं वेदयन्ते द्विदेवत्ये-
 षूत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रस्थाचे प्रतिनिर्याह्यं^८ प्रयच्छतीति यदा-
 ध्वर्युः पुरोडाशान्प्रत्यङ् हरेत्तद्विधानं प्रपद्यमानं प्रतिप्रस्था-
 तारं परिगृह्णीयाद्ब्रूवावादाथोपनिष्क्रामत्युपनिष्क्रान्तस्यैवाध्व-
 र्युर्यहावादत्ते^९ ऽपरेण परिक्रान्तायोत्तरतस्तिष्ठते प्रतिप्रस्थाचे

१ °तीति Ben,

२ Thus Ben C U and G (pr. m.) the Viv. (one copy); संचरि
 D H the Viv. (another copy), संचरौ Be (sec. m.), संचरः U (sec.
 m.). The Viv.: संचरणं संचरो गमनं तस्यास्ति संचरौ (°रि) मार्गः cp.
 XXVI. 24.

३ Thus H G (pr m.) Kes', the other MSS. ins चय before
 अध्वर्युः

४ प्रतिनिष्ठा? Ben Be and one copy of the Viv

प्रतिनिर्घाङ्ग^१ प्रयच्छतीति^२ जुला व्यनीय^३ प्रदक्षिणमावृत्य^४
 प्रतिप्रस्थाताध्वर्युः परिगृह्णीयादधाध्वर्युः प्रतिप्रस्थातारं प्रत्यङ्
 द्रवन्पात्रेण^५ सिद्धमत ऊर्ध्वमथेमे दिदेवत्या अननुवषङ्कारा
 भवन्ति^६ क^७ उ खल्वेषामनुवषङ्कारो भवतीति^८ विज्ञायते
 द्विदेवत्यानृत्याजान्यस्य पानीवतो गृहः^९ । आदित्यग्रह-

- I. 106. 2. सावित्रौ^{१०} तान्क्ष^{११} मानुवषङ्कथा^{१२} इति^{१३} यथो एतदौपम-
 न्यवस्य कल्पं वेदयन्ते दिदेवत्येषु दीर्घभक्षेणैवैनाम्भक्षेणैवैहि^{१४}
 सावित्रेति प्रतिपद्य क्रले दक्षाय रायस्योषाय सुवीरताया
 इत्यातः^{१५} प्रत्यभिमृशते मा मा राजन्विबौभिषो मा मे
 हार्दि त्विषा वधीः । वृषणे शुभायायुषे वर्चस इत्यानु-^{१६}
 सवनभक्षेणैव^{१७} सवनमुखीयान्भक्षयेदिति^{१८} ॥ २० ॥ चथोदशः ॥

क उ खलु वसतीवरस्य स्तोत्रभक्तिर्भवति शस्त्रभक्तियेति^{१९}
 विश्वरूपासु हास्य स्तोत्रभक्तिर्भवति प्रातरनुवाके^{२०} ह शस्त्र-
 भक्तिः^{२१} क उ खलूपाश्चन्तर्यामयोद्विदेवत्यानाः^{२२} स्तोत्रशस्त्र-

१ प्रतिनिर्घा Ben Be and one copy of the Viv.

२ °नौयाप्रदक्षिण° G U D C.

३ क उ U Be, Ben C, Viv., क G H.

४ °सावित्रं Be Ben (sec. m.), °सावित्रान् Ben (pr. m.)

५ Thus G (pr. m.) U D C and cp. Āśv. śris. v. 5. 21 (Vait. sū. 20.

4); साङ्गतानुवष° Ben (pr. m.), साङ्गतानुवष° G (sec. m.), ताङ्गाभानुवष°
 H, ससाङ्गतानुवष° Be.

६ °भक्षणेनैव Be G,

७ °भक्षणेनैव Be G U (sec. m.).

८ °वाको Be G C U (sec. m.).

I. 226. 1.

भक्तिर्भवतीति^१ यदुपांशु श्रूयति तदुपांशुन्नयामयोः^२
 प्रउग उक्थे^३ द्विदेवत्यानामथायं प्रतिप्रस्थातर्तुगहेष्वध्वर्योक्त-
 रतःसेवी भवतीत्यासुतस्य यन्नं प्रतिप्रस्थाताध्वर्युं परिगृही-
 यादथाध्वर्युः प्रतिप्रस्थातारं प्रत्यङ् द्रव्याचेण^४ सिद्धमत
 ५ ऊर्ध्वं^५ किं देवत्यां उ खल्वृतुयाजा भवन्तीत्यृतुदेवता
 इत्येतदेकमथापरमिन्द्रः होता यजति^६ मरुतः पोता यजति^७
 ग्रावो नेष्टा यजत्यग्निमाग्नीध्रो यजतीन्द्रं ब्राह्मणाच्छुषी
 यजति^८ मित्रावरुणौ मैत्रावरुणो देवं द्रविणोदां चत्वारो^९
 ऽश्विनाध्वर्युं अध्वर्युं^{१०} अग्निं गृहपतिं गृहपतिः^{११} क उ
 १० खल्वेन्द्राग्नस्य स्तोत्रभक्तिर्भवतीति^{१२} वहिष्पवमान इत्येव ब्रूयाद्ये
 के चन यहा अस्तोत्राः पवमान एव^{१३} तेषां^{१४} स्तोत्राणि
 भवन्ति^{१५} क उ खलु माध्वादिनीयाः सवननीया निरुप्यन्त इति^{१६}
 वृक्षकवैश्वदेवस्य स्तोत्र इत्येव ब्रूयात्क^{१७} तृतीयसवननीया^{१८}
 माहेन्द्रस्य स्तोत्र इत्येव ब्रूयात्^{१९} ॥ २१ ॥

१५ नाराशंसमुपदस्तः ऊतादेवेन^{२०} होतृचमसाङ्गुलीया-

१ Thus U (sec. m.), Viv. : उक्थो G U (pr. m.), उक्थे Be Ben H C. Acc. to the Viv. it is synonymous to श्रूयते ।

२ Thus G U D C ; अध्वर्यवोऽग्निं Ben H Be.

३ Thus G Be, यवैतेषां Ben D H U C.

४ भवन्तीति Ben H.

५ उक्थु ins. G U D C.

६ Thus G U (sec. m.), ऊतादेवं H D C U (pr. m.), ऊतादेवेन Ben (sec. m.) Be, ऊतादेवं Ben (pr. m.)

द्विनाराशः^१ प्रातःसवनं च माध्यन्दिनसवनं चैनाराशः^२ सं
 द्वतीयसवनं^३ चत्वार्युन्नीयमानसूक्तानि^४ भवन्तीति^५ । सवन-
 मुखेषु^६ चाक्षावाकचमसे^७ च^८ । त्रयो दीर्घभवाः^९ । क उ
 खलु प्रवर्ग्यः सुत्यमहरनुसमेतीति^{१०} । दधिघर्म इत्येव ब्रूया-
 I. 234. 1. त्किमुपसदाः^{११} । सौम्यस्य परीज्येति^{१२} । तिरस्त्रं मन्फलके ग्राव्णो-
 दादयतीति^{१३} । शुष्काभिषव इत्येतदाचक्षते^{१४} । कथमु खलु
 रथन्तरपृष्ठे माहेन्द्रं यहं गृह्णीयान्माहा^{१५} इन्द्रो य श्रोजसेत्येतया
 गाथया माहेन्द्रं गृह्णीयादयं बृहस्पृष्ठे मह्यं इन्द्रो नृवदा
 वर्षणिप्रा इत्येतया त्रिष्टुभा माहेन्द्रमथोभयपृष्ठे^{१६} यथा पृष्ठं तथा
 गृह्णीयात्पुरोरुचमितरां कुर्यादिति^{१७} ॥ २२ ॥ चतुर्दशः ॥ १०

कथमु खलु सवनौयस्य पशोश्चर्याया उपकमो भवती-
 तौडसन्^{१८} स^{१९}स्तीर्थं पृषदाज्यं विहृत्य^{२०} जुह्वा^{२१} समानीया-
 न्तरेण चात्वालोत्कराबुदङ्कुपनिष्क्रम्य संवदेताभिघारयेदासा-
 दयेत्पशुं पञ्चहोत्रा चतसृषूपस्तृणीते^{२२} । मनोताम्रमृत्तिनेडान्तेन
 चरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वमथोक्थ्यविग्रहेषु य एव प्रातःसवनिको^{२३} ॥ २५

१ •युन्नीयमानानिष्ठ• Ben H, •युन्नीयमानिष्ठ• Be, •युन्नीयसू• C.

२ इति om. G.

३ । Thus, hesitatingly, emended. सवनमुखेष्वक्षावाकच (•कच•) मसिच
 सवनेच U D; सवनमुखेष्वक्षावाकचमसे च सवनमुखेषु G (see. m.); सवन-
 मुखेष्वक्षावाकचमसे च सवने च Be Ben. सवनमुखेष्वक्षावाकचमसेवसवने च H

४ After माहेन्द्रम् G U D ins. यदम् १

५ Thus H, विहृत्य the other MSS. (G is indistinct).

६ •सवनिको or •सवनोको some of the MSS.

- ग्रहणमन्त्रः स एव माध्दिनीयः स तृतीयसवनिको^१ ।
 251. 1. देवतामेव व्यञ्जयेच्च^२ मसायचमसायैव त्रींस्त्रीन्युरोडाग्रशक-
 लानुपाखेच्च^३ होतृचमस इति^४ चयाणामेवैष उक्तो भवत्य-
 यायमाग्रयणस्त्वयस्त्रिंशतो देवतानां गृह्यते^५ । क उ खल्वेताः
 ५ प्रदाने विज्ञायन्त इति^६ । पान्नीवते^७ । विज्ञायते पान्नीवत-
 254. 12. स्त्रिंशतं त्रींश्च देवानिति^८ । कथमु खलु पान्नीवतं भक्ष्ये-
 दादित्यवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य
 जगतींश्छन्दसो ऽग्निना वैश्वानरेण पान्नीवता तद्वा पीतस्य
 मधुमत उपहृतस्थोपहृतो भक्षयामीति^९ ॥ २३ ॥
 १० कथमु खल्वन्तरुक्यो भवतीति^{१०} । प्रसिद्धं तृतीयसवन
 आग्रयणं गृहीलोक्यं गृहीयादथैनं ध्रुवमुपस्थाप्य त्रिषूर्ध्व-
 पात्रेषु विगृहीयादुपयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त्वा देवायुव-
 मुक्येभ्य उक्थायुवं यज्ञस्यायुष इन्द्रावरुणाभ्यां^{११} जुष्टं गृह्णा-
 मीति^{१२} । पुनर्हविरभीत्युक्यस्थालीं प्रत्यभिमृशति^{१३} । परिमृज्य
 १५ सादयत्येष ते योनिरिन्द्रावरुणाभ्यां लेति^{१४} । तदानीमेवापरं^{१५}
 गृह्णात्युपयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्त्वा देवायुवमुक्येभ्य उक्था-

१ •सवनिको or •सवनको some of the MSS.

२ Thus D G U (pr. m.) C Ben (pr. m.), •पाखेतच H, •पाखैरन्नव Ben (sec. m.), •पाखैरन्नव Be.

३ Nearly all the MSS. insert here and infra वा before जुष्टं ।

४ MSS., etc. Be once and Ben once (sec. m.), read •परैष instead of •परं ।

युवं यज्ञस्यायुष इन्द्रावृहस्यतिभ्यां^१ जुष्टं गृह्णामीति^१ पुनर्ह-
 विरसीत्युक्थस्यालीं प्रत्यभिमुशति^१ परिमुज्य सादयत्येष
 ते योनिरिन्द्रावृहस्यतिभ्यां त्वेति^१ तदानीमेवापरं गृह्णात्यु-
 पयामगृहीतो ऽसि देवेभ्यस्ता देवायुवमुक्थ्येभ्य उक्थायुवं
 यज्ञस्यायुष इन्द्राविष्णुभ्यां जुष्टं गृह्णामीति^१ नात्र पुनर्हविर-
 सीत्युक्थस्यालीं प्रत्यभिमुशति^१ दद्याभिरेवैनां मृद्धा न्युजति^१
 परिमुज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राविष्णुभ्यां त्वेत्यैनान्भुवे
 ऽवनौय होदचमसे ऽवनयेत्सोचे स्तोत्राण्यावपेच्छस्ते ग्रस्ताणि^१
 तस्य प्रत्तस्य^१ भच्च इन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृहस्यतिभ्यामिन्द्रा-
 विष्णुभ्यामग्निना वैश्वानरेण मरुद्भिः पीतस्य मधुमत उपह- १०
 तस्योपहृतो भचथामीत्येतेनैव वा भचयेदपि वा नित्यपूर्वे-
 णादित्यवङ्गणस्य सोम देव ते मतिविदस्मृतीयस्य सवनस्य
 जगतीच्छन्दस इन्द्रावरुणाभ्यामिन्द्रावृहस्यतिभ्यामिन्द्राविष्णुभ्या-
 मग्निना वैश्वानरेण मरुद्भिः पीतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो

II, 113. २. भचथामीति^१ यथो एतदौपमन्यवस्य कल्पं वेदयन्ते पुरस्ता- १५

मिन्दाकृती जुहुयान्मिन्दाकृती ऊत्वा हारियोजनं यद्

I. 326. 12. गृहीयादित्यथ हैके चालालदेशे ऽवष्टयं निधाय दध्ना
 पयसा मधुमिश्रेण नैऋत्यनैऋजीषमभिजुहति यत्ते यावणा

^१ Here begins M (see Introd. to Vol. II, p. IV).

^२ Thus U M, प्रतस्य D, प्रतस्य Be, thus or प्रतस्य Ben., प्रतिर H G.
 om. the word altogether, प्रत Q.

चिच्छिदुः सोम राजन्नित्यवमृथयजूषि जुहोतीति^१ । कत-
मानि खल्विमान्यवमृथयजूषि भवन्तीति^१ । यदेवैनदाहव-
नीये शाकलैश्चरन्ति देवकृतस्यैनसो ऽवयजनमसि मनुष्यकृत-
स्यैनसो ऽवयजनमसि पितृकृतस्यैनसो ऽवयजनमसीत्यवमृथा-

[. 261. 5. *] उताविती^१ कतमा^१ उ खल्वियमवमृथाऽतिर्भवतीत्यप^१ उजृह्व^१
जुहोति यज्ञस्य ला यज्ञपते हविर्भिः । सूक्तवाके नमो-

261. 17. पराङ्गावृत्तः प्रपदेनोदकान्तं प्रत्यस्येत्सिद्धमत ऊर्ध्वम्^१ ।
॥ २४ ॥ पञ्चदशः ॥

. 262. 6. ^{१०} अथायमुदयनीयस्तस्य कः कर्मण उपक्रमो भवतीति^१ ।
बर्हिर्यजुषा कुर्यात्पाणी संमृग्रीत^१ । परिसृणीयात्पात्राणि
निर्णिज्य स॒सादयेद्ब्रह्माणं दक्षिणत उपवेश्याचैवोत्तरत उद-
पात्रं निधाय जघनेन गार्हपत्यं स्थां निदध्यात्स्फोपरि
पात्रे^१ । पात्रां ब्रीहौनावपेक्षूर्पादानप्रभृति^१ कर्मान्तायत

१५. आ प्रस्कन्दनात्प्रस्कन्दनान्तं कर्म कृत्वा तिरः पवित्रमप
अनीयाधिश्रित्य तिरः पवित्रं तण्डुलानावपेदथाज्यं^१ निर्व-
पेदथाज्यमधिश्रयेदुभयं पर्यग्निं कृत्वा जघनेन गार्हपत्यमौप-
सदाज्यं वेद्यां स्तम्भयजुर्हरेत्सिद्धमत ऊर्ध्वम्^१ । तस्य श्रुतस्था-
सादनं^१ दक्षिणं परिधिसन्धिमपरं विमुच्य दक्षिणं वा परि-

१ See TS. VI. 6. 3. 1.

१ Thus G U M D C, उदत्य Ben हृत्य H.

१ From आवपेक्षूर्पां० unto तण्डुलान् G Be and Ben (sec. m.).

धिमयेण प्राप्तं प्रायणीयमासादयेत्प्रत्यक्षमुदयनीयमग्निमुखा
अच देवता इज्यन्ते^१ शंयन्त^१ उदयनीयः संतिष्ठत^१ ॥ २५ ॥

I. 263. 2. अथ यदि पशुरपकृतः स्थात्याणी संमृश्रीत^१ परि-
स्तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य सःसादयेत्प्रोक्षणीः सःस्तृत्य
पात्राणि प्रोक्षेदाज्यं निरूप्याधिश्रित्य पर्यग्निं कृत्वा स्फुमाद-
दीत^१ संप्रैषप्रमृति पाशुबन्धिकं कर्म तायते^१ सिद्धमत ऊर्ध्वं^५

[I. 114. 17. यथो एतच्छालीकेः कल्पं वेदयन्ते मैत्रावरुणामित्रया यजेतेति
तस्यै सह सवनीयेर्वत्सापाकरणं^२ सह सायंदोहमुदयनीयेन
चरित्वा पाणी संमृश्रीत^१ परिस्तृणीयात्पात्राणि निर्णिज्य
सःसादयेत्प्रोक्षणीः सःस्तृत्य पात्राणि प्रोक्षेदथ प्रातर्दोहं^{१०}
धेनूर्दोहयेदथैनां^३ गार्हपत्ये अपयित्वानभिघारितामुदासयेद-
थाज्यं^४ निर्वपेदथाज्यमधिश्रयेदुभयं पर्यग्निं कृत्वाहवनीये
वैदक्षकान्परिधौपरिधायाथैनां^५ पुनरधिश्रित्याभिघारिता-
मुदास्यान्तर्वद्यासादयेदथाग्नये सोमायेत्याज्यभागाभ्यां चरेदाज्य-
भागान्तं कर्म कृत्वा दक्षिणे वेद्यन्ते केशश्शश्रु वपते नखानि^{१५}

१ Thus write G M U (sec. m.), शंयन्तः Be U (pr. m.) C, शयन्त
H, शयन्त D.

२ Titus M Be Ben, वत्सानामपाकः G U D C, वत्सापाकः H.

३ ० न Ben (pr. m.) Be.

४ Thus H U D C G (pr. m.) Ben (pr. m.); ० लानभिघारितसु० M,
० लानभिघारितसु० G (sec. m.) Be Ben (sec. m.).

५ वैदक्षः M only.

I. 263. 9.

निष्कन्ते^१ ऽथाज्यभागप्रतिपत्केषान्ता^२ संतिष्ठते^३ ऽथेयमुदव-
 सानीयोपांशु भवति पुनराधेयधर्म^४ हि^५ सङ्गन्महावेद्यै
 स्तन्मयजुषो हरणमसंनद्धा पत्नी यज्ञपुच्छमन्वास्ते^६ ॥ २६ ॥
 षोडशः ॥

- ५ अथेममग्निचयं ऋपसत्कं षडुपसत्कं द्वादशोपसत्कमिति^७
 चिन्तते^८ स यदि साहस्रं ऋपसत्कं चेत्यमाणो भवति पूर्वाह्ने
 प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिं सपुरीषामुपधाय संचि-
 ताहुती^९ जुहोति^{१०} द्वितीयां चितिं सपुरीषामुपधाय
 संचिताहुती जुहोति^{११} श्वो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य तृतीयां
 १० चितिं चतुर्थीं चितिं पञ्चमीं चितिं षष्ठीं चितिं सपुरीषा-
 मुपधाय संचिताहुती जुहोत्यौपवसथिकैव तृतीयां यदि
 साहस्रं षडुपसत्कं चेत्यमाणो भवति पूर्वाह्ने प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य
 प्रथमां चितिं सपुरीषामुपधाय संचिताहुती जुहोति^{१२} श्वो^{१३}
 भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य द्वितीयां चितिं सपुरीषामुपधाय
 १५ संचिताहुती जुहोति^{१४} स एवमेव पञ्चाहमौपवसथिकैव षष्ठ्यं
 यदि साहस्रं द्वादशोपसत्कं चेत्यमाणो भवति यथासूचं^{१५} तथाय

१ ० न ऋज्यं Ben H.

२ Thus G Ben C D ; ० धर्म्याहि U, ० धर्म्याहि M, ० धर्म्याहि H, ० धर्म्यामाह Be.

३ ० सं वेति Ben H.

४ Here and infra some of the MSS. read ० हुतीर्जुहो ।

५ The passage from श्वो unto जुहोति om. M Be, in G it is effaced.

६ यथासूचमय H G (sec. m.).

यदि दिषाहस्त्रं^१ श्रुपसत्कं चेव्यमाणो भवति पूर्वाह्ने प्रवर्ग्यो-
पसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताहुती
ऊलाहार्याः सपुरीषामुपदधाति^२ द्वितीयां चितिः सपुरी-
षामुपधाय संचिताहुती ऊलाहार्याः सपुरीषामुपदधाति^३
श्वो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य तृतीयां चितिं चतुर्थीं चितिं^४
पञ्चमीं चितिः षष्ठीं चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताहुती
ऊलाहार्याः^५ सपुरीषामुपदधात्यौपवसथिकैव तृतीयाय यदि
दिषाहस्त्रं षडुपसत्कं चेव्यमाणो भवति पूर्वाह्ने प्रवर्ग्योपसङ्गां
प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताहुती ऊला-
हार्याः सपुरीषामुपदधाति^६ श्वो^७ भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य १०
द्वितीयां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताहुती ऊलाहार्याः
सपुरीषामुपदधाति^८ स एवमेव पञ्चाहमौपवसथिकैव षष्ठ्याय
यदि दिषाहस्त्रं द्वादशोपसत्कं चेव्यमाणो भवति पूर्वाह्ने
प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिमुपधायाध्यस्तपुरीषा^९
एताः रात्रिं वसति^{१०} श्वो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य १५
पुरीषमुपधाय संचिताहुती ऊलाहार्याः^{११} सपुरीषामुपदधाति^{१२}

१ दिषा० and दिषा० the MSS. promiseue ; thus also चिषा०, चिषा० ।

२ Thus Be G M, -सुपधाय the other MSS.

३ 'हार्याः' M here and infra each time.

४ From श्वो unto -दधाति effaced in G.

५ Most of the MSS. ins. सपुरीषास् after चितिस्, but cp. the fol-
lowing chapter.

६ ऊला देहे चार्याः सपुरीषे उप० M.

स एवमेव यथासूत्रं तथा वर्तमानः पुरीषंपुरीषमुपधाय
संचिताङ्गती ऊलाहार्याः सपुरीषामुपधात्वापवसथिकैव'
दादशौ' ॥ २७ ॥

- अथ यदि चिषाहसं अपसत्कं चेद्यमाणो भवति पूर्वाङ्गे
५ प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषामुपधाय संचिता-
ङ्गती ऊला द्वे आहार्ये सपुरीषे उपदधाति' द्वितीयां
चितिः सपुरीषामुपधाय संचिताङ्गती ऊला द्वे आहार्ये
सपुरीषे उपदधाति' श्रो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य तृतीयां
चितिं चतुर्थीं चितिं पञ्चमीं चितिः षष्ठीं चितिः सपुरीषा-
१० उपधाय संचिताङ्गती ऊला द्वे द्वे आहार्ये सपुरीषे उपधात्वाप-
वसथिकैव तृतीयां यदि चिषाहसः षडुपसत्कं चेद्यमाणो
भवति पूर्वाङ्गे प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य प्रथमां चितिः सपुरीषा-
मुपधाय संचिताङ्गती ऊला द्वे आहार्ये सपुरीषे उपदधाति'
श्रो भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य द्वितीयां चितिः सपुरीषा-
१५ उपधाय संचिताङ्गती ऊला द्वे आहार्ये सपुरीषे उपदधाति'
स एवमेव पञ्चाहमौपवसथिकैव षष्ठ्यथ यदि चिषाहसं
द्वादशोपसत्कं चेद्यमाणो भवति पूर्वाङ्गे प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य
प्रथमां चितिमुपधायाऽस्तपुरीष एताः रात्रिं वसति' श्रो
भूते प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचर्य पुरीषमुपधाय संचिताङ्गती ऊला
२० द्वे आहार्ये सपुरीषे उपदधाति' स एवमेव यथासूत्रं तथा

१ ऊला द्वे आहार्ये सपुरीषे उप० M.

२...२ Effaced in G.

वर्तमानः पुरीषं पुरीषमुपधाद्य संशिताहुती ऊला देवे आहार्यं
 सपुरीषे उपधात्यौपवसथिकैव दादशौ^१ कथमु^२ खल्वन्त-
 रूपसत्कं बहिरूपसत्कमन्तर्बहिरूपसत्कमिति विजानीयाद्वै^३ वस्य
 संवत्सरस्य दादशावश्रिय राजानं क्रीणीयात्सोऽन्तरूपसत्कः^४
 संवत्सरे पर्यवेते राजानं क्रीणीयात्स बहिरूपसत्को^५ दैवस्य
 संवत्सरस्य षडवश्रिय राजानं क्रीणीयात्सास्योपसदः सुहृत्तरस्य
 षड्राजः सोऽन्तर्बहिरूपसत्कः^६ ॥ २८ ॥ सप्तदशः ॥

I

II.

II. 1. 8. हृदमेताऽ समां बिलेन करोतीति^१ समां^२ भूम्यां

II. 1. 16. निदधातीत्येवेदमुक्तं भवत्यथैतावश्च गर्दभायुत्तरत उपस्थापयति^३
 पुरस्तादा प्रत्यक्षौ^४ स यदि पुरस्तात्प्रत्यक्षौ दक्षिणोऽश्व^५
 उत्तरो गर्दभो^६ ऽथ यद्युत्तरतः पूर्वोऽश्वो^७ ऽपरो^८ गर्दभो^९
 ऽग्निभ्यः पशूनां भत इति^{१०} पशूनां पशूनां ब्राह्मणं भवति^{११}
 स यद्यु^{१२} हैतान्यशूनुपाकरोत्या बर्हिष उपामनात्पाशुबन्धिकं
 कर्म वर्तयित्वा शिराऽग्निं प्रच्छिद्यापो देहानभ्यवहरेयुरपो

१ Thus U G (pr. m.) C Ben (pr. m.) H M D, कष G (sec. m.)
 Ben (sec. m.)

२ इति given by G U and a citation in the Mahāgnisarvasva.

३ समां D H U (pr. m.) C, समं M U (sec. m.) Ben (sec. m.) Be.

४ Thus (singul.) U (sec. m.) the Viv. and the Mahāgnis.,
 plural the other MSS.

५ Thus (सोपरो) M D C U (pr. m.) the Viv. and Ms., षडुत्तरतो
 Be Ben G U (sec. m.); H corrupt.

६ यद्य M. (i.e. yady aha).

- देवानभ्यवहरन्तीति विज्ञायते^१ मासमेतं^२ ब्रह्मचर्यं चरति^३
 सो ऽधःसंवैश्यामाऽसाश्वस्त्युपायो भवति पूर्वदीचेत्येतामाश्वत्ते^४
 14. 7. चयोदशमेवैतं मासमभि दीचमाणो मन्यते^५ ऽत्र कृष्णाजिने
 यजमानं वाचयति मुष्टौ चैव न करोति वाचं च न यच्छ-
 ५ तीति^६ कृष्णाजिनप्रभृति कर्मान्त एष भवत्यावेदनात्प्रथमाया-
 सुपसदि वेदिं विमिमीते^७ स्तन्मयजुर्हरतीति^८ कर्मवश-
 18. 16. कारितमेवैतद्भवत्यथ^९ संभारेषूषाश्विपन्यददश्चन्द्रमसि कृष्णं
 तन्मनसा ध्यायेत्तदपीहेति^{१०} ॥ २८ ॥
24. 1. उत्तरमुत्तरं प्रति बलीवर्दमुत्तरामुत्तराऽसीतां कृष्व-
 28. 9. १. वैषधं वपस्त्रयमादृष्टावकाशं नावक्रामेदित्यथ^{११} हैके^{१२} पुरुषे
 37. 8 च स्त्रयमादृष्टायां च साम गायन्ति^{१३} किमु खलु स्त्रयमादृ-
 ष्णानिकोतं भवतीति^{१४} हिरण्येष्टका मण्डलेष्टका रेतःसिगित्वेव
 ब्रूयाद्यमिष्टकागणमुपदध्यात्तं न व्यव्याहृच्छिणेन दक्षिण-
 मुत्तरेणोत्तरा^{१५} स यदि दक्षिणतः पुरस्तादेष्टका उपदध्या-
 १५ दपस्रैरचावर्तेताथ यद्युत्तरतः पश्चाद्वा प्रदक्षिणमादृत्य
 43. 15. स्त्रयमादृष्टामेवाभिमुख इष्टका उपदध्यात्कृत्तिका उपदधा-

१ Thus D C M (sec. m.) Ben Ms ; मासमेकं Be H G U M (pr. m.).

२ पूर्वा हो० Ben H.

३ मिमीते Ben H.

४ एव om. M G D C ; नद् instead of एतद् Ben (sec. m.) Be.

५ नावक्रामा M D C H U (pr. m.) Ms ; नाति, ना° G U (sec. m.).

Be Ben.

६ All the MSS. ins. ब्रुवते, only Ms. om.

तीति^१ कतमा उ खल्विमाः कृत्तिका भवन्तीति^२ विद्युत
 इत्येव ब्रूयाद^३खवणार्थं^४ बौधायनस्याग्नावग्नौ पुनश्चिन्तिः^५ सह
 सा न पुरीषचितिः षष्ठ्या चित्या वृद्धिर्जेति^६ वृद्धिर्जेवेति
 45. 17. शास्त्रौकिः^७ षष्ठं प्रच्छादमाहरमाणः कस्मिन्नु खल्वेनत्काक्ष
 साहरेदिति^८ नक्षत्रेष्टका उपधायेत्येव ब्रूयात्स चिभिः कर्म- ५
 भिरभिप्रैति पुरीषस्योपधानेन साहस्रवता प्रोक्षणेन धेनुकरणे-
 नेति^९ सो ऽष्टाभिः कर्मभिरभिप्रैत्युत्तमे संचिताहुतौ शत-
 रद्रीयं नमस्काराः परिषेचनं विकर्षणं सर्पाहुतौः सामभिश्च-
 पस्थानमनुशंसनमिति^{१०} ॥ ३० ॥ अष्टादशः ॥

133. 1. अथ किं^१ नानाबीजानां निर्वपणे तन्त्रमिति^२ सुगादानं १०
 तन्त्रं शूर्पादानं तन्त्रं^३ धूःप्रभृतयः शकटमन्त्राः सर्वे तन्त्रं
 भवत्या^४ सावित्राद्भोजबीजमभ्यवर्तते सावित्रं^५ तन्त्रं
 दशहोताभिप्रव्रजनं परिदानमिति तन्त्रं भवति^६ तन्त्रं
 कृष्णाजिमावधवनं तन्त्रमुलूखलाध्यहनं तन्त्रं पुरोडाशीयाना-
 मावपनं तन्त्रं मुसलस्यावधानं तन्त्रं शूर्पस्योपोहनं तन्त्रं १५

१ °दाखवण° 'some of the MSS. and the citation in Viv. ; but cp. the vivaraṇa itself: खवति वै सा तां खवन्तीमिति (TS. v. 4. 10. 3) दोषनिवृत्त्यर्थं पुनश्चितिरिति ।

२ किं and इति only given by U (sec. m.) G (sec. m.), Ms. ; the other MSS. om. these words.

३ Before धूः M Be Ben D G G (pr. m.) ins. प्रत्योषणं प्रत्योषणं or प्रत्योषधं (i.e. प्रत्योषधं ?).

४ Thus H Be G D C Ms ; भवत्या Ben U M.

133. 13. हविष्कृदावपनप्रभृतिमन्त्रो बीजंबीजमभ्यावर्तते प्रस्कन्दनाम्नो^१
 यथो एतच्छालीकेः कल्पं वेदयन्ते सह खिष्टकृतात्याक्रामे-
 134. 1. दित्येकादशप्रयाज एवैतदुपपद्यते न पञ्चप्रयाजे^१ यथो एतदौ-
 पमन्यवस्य कल्पं वेदयन्ते पुरस्तात्खिष्टकृतो यावदाश्नातेना-
 भिषिञ्चेन्नात्र कृष्णाजिनं न हव्यौ न पार्यानि भवन्ति
 कुशानेव सःस्तौर्यं तेध्वेनमभिषिञ्चेदिति^१ कथमु खलु
 सत्रिणामभिषेक आवर्तत इत्यभिषेक आवेदनं प्रथमे ऽज्यभि-
 षेकः प्रथमे ऽज्यस्यस्वावघ्रापणमादितस्यान्ततस्य बहिष्यवमान-
 मास्तावे स्तुवोरस्नहरह्यज्ञायजियस्य^१ स्तोत्रे द्वाभ्यामभिष्टो-
 १० दिति^१ ॥ ३१ ॥

कथमु खल्वेकादशिनानां^१ पशूनां चर्याया उपक्रमो भवती-
 ती^१डसूनः सःस्तौर्यं पृषदाव्यं विहृत्य जुज्ञाः समानीयान्तरेण
 चालास्तोत्क्रावुदङ्गुपनिष्क्रम्य संवेताभिचारयेदासादयेत्पशुं^१
 पञ्चहोत्रा चतसृषूपस्तृणौते^१ मुख्यस्य पशोर्देवतमवदाय^१

१ Corrected acc. to the Dvaidha; तेध्वेनमः MSS. (तेध्वेनः M, तथैवैनः H).

१ Thus, with the Samhitā, G Be Ben, यज्ञीयः H U D M C.

२ Thus (एकादशिकाः) MSS. (एकादशिनानां M.).

३ दासादयेः not found in Be and effaced in Ben, but cp. XXV. 23, init.—पशुं seems, here and further on, to have been changed into पशूनां in G.

४ देवतमः M U Be, the Viv., देवतमः H G D C Ben.—After दास्य M. ins. चयः ।

वृक्षमेदो यूषन्नवधाय तेन जुह्वं प्रोणुयाद्यूष्णोपसिच्याभि-
 धारयेदथोपभृतिं स्विष्टकृते^१ सर्वेषां व्यङ्गाणां सक्तत्सक्तस्वि-
 ष्टकृते समवदाय वृक्षमेदो यूषन्नवधाय तेनोपभृतं प्रोणुया-
 द्यूष्णोपसिच्य^२ नाभिधारयेदथ^३ हृदयं जिह्वां वक्षस्तनिम
 मतस्त्रौ^४ वनिष्ठुमिति^५ पात्र्या^६ समवधाय यूष्णोपसिच्य^७
 नाभिधारयेदथ कूसे वा चमसे वा वसाहोमं गृहीत्वा
 यूष्णोपसिच्याथाभिधारयेत्संमृशेत्पशुं^८ पार्श्वेन वसाहोमं

२३. १३ प्रयौयान्मृस्तः^९ कुम्भतो^१ जघनेनोत्तरवेदिं परिक्रम्याश्चावये-
 द्याज्याया अर्धर्चं प्रतिप्रस्थाता वसाहोमं जुहुयात्परिशि-
 ष्याच्च दिग्भ्यो^{१०} ऽथेतरद्वसाहोमहवन्त्यां समवनयेद्वषट्कृते हवि-
 र्जुहोति^१ सो ऽनिष्टैव स्विष्टकृतमुदङ्कृत्याकम्य जुह्वां चैव
 वसाहोमहवन्त्यां चोपस्तृणीते^१ द्वितीयस्य पशोर्देवतमवदाय
 वृक्षमेदो यूषन्नवधाय तेन जुह्वं प्रोणुयाद्यूष्णोपसिच्याभि-
 धारयेदथोपभृतिं^१ स्विष्टकृते सर्वेषां व्यङ्गाणां सक्तत्सक्तसम-
 वदाय वृक्षमेदो यूषन्नवधाय तेनोपभृतं^{१०} प्रोणुयात्समवत्त-^{१५}

१ Not given by G U D M.

२ ०सिच्याभिधा० G, ०सिच्यानाभिधा० H.

३ Thus D Ben C U (pr. m.), मतस्त्रौ G M U (sec. m.), मतस्त्र H.

४ Thus we ought to read also IV. 9 : 123. 7.

५ Here and further on the MSS. write मंसः मस्तः मोस्तः मंस्तः मस्तः ।

६ ०शित्तयो० M.

७ After ०भृतं G H M ins. यूष्णोपसिच्य नाभिधारयेत्, U ins. यष्णो-
 पसिच्य नाभिधारयेदथ हृदयं जिह्वां वक्षस्तनिम मतस्त्रु वनिष्ठुमिति पात्र्या; C is
 incomplete.

मेतद्यूपोपसिञ्च^१ नाभिघारयेत्तथैव^२ क^३से वा चमसे वा
 वसाहोमं गृह्णीयाद्यूपोपसिञ्चेदथाभिघारयेत्संगृहेत्पशुं^४
 पार्श्वेन वसाहोमं प्रथौयान्नास्तः कुम्भतो^५ जघनेनोत्तरवेदिं
 परिक्रम्याश्रावयेद्याज्याया अर्धर्चं प्रतिप्रस्थाता वसाहोमं जुहु-
 यात्परिशिष्याच्च दिग्भ्यो^६ वषट्कृते हविर्जुहोति^७ स एव-
 सेव सर्वेषां पशूना^८ स यत्र वारुणस्य स्त्रिष्टकते ऽवधेत्त-
 द्विरभिघारयेत्समवत्तमेवैतद्यूपोपसिञ्चाभिघारयेत्तथैव क^३से
 वा चमसे वा वसाहोमं गृह्णीयाद्यूपोपसिञ्चाभिघारयेत्संगृ-
 शेत्पशुं^४ पार्श्वेन वसाहोमं प्रथौयान्नास्तः कुम्भतो^५ जघनेनो-

१० उत्तरवेदिं परिक्रम्याश्रावयेद्याज्याया अर्धर्चं प्रतिप्रस्थाता वसा-
 होमं जुहुयात्परिशिष्याच्च दिग्भ्यो^६ ऽथेतरदसाहोमहवन्या^९
 समवनयेद्वषट्कृते हविर्जुहोत्यथ पुरस्तादनस्यतेः समान्यो
 दिग्ः प्रतियजेदथ वनस्यतिना चरेदथ स्त्रिष्टकता^{१०} सिद्धमत
 ऊर्ध्वं^{११} यथो एतदौपमन्यवस्य कल्पं वेदयन्ते मैत्रावरुणामि-

. 135 3.

१५ चया निरूढया यजेतेति सिद्धमत्रौपवसथिकं कर्म जानौ-

. 62. 8.

याद्यथामावास्याया^{१२} संनयतो ऽन्यत्र पिण्डपितृयज्ञात्संवत्सरं

१ समवत्तमेवैत० M, समवत्तमेतद् D; Ben om. समव० unto ० घारये०
 (1. 2).

२ एव om. M, probably rightly.

३ Between दिग्भ्यो and वष० M H Ben U ins. तथैव कंसे वा चमसे
 वावमयेद्, in Ben and U these words are effaced; G (partly secunda,
 partly prima manu) तथैवेतरदसाहोमहवन्यां समवनयेद् ।

न कंचन प्रत्यवरोहेन ग्रीष्माऽसं खादेश वयसां माऽसं
नाग्निं शिला रामासुपेयाग्निचिद्वर्षति धावेद्यदि^१ धावेदु-
पावर्ततां खाद्यमेवाभ्युपावर्तत^२ इति ब्राह्मणम्^३ ॥ ३२ ॥
एकोनविंशः ॥

- II. 63. 8. अथास्मिन्वाजपेये सप्तदशानां^४ रथानां चयस्तथो ऽस्यास्त^५
II. 63. 11. एकपञ्चाशत्तमुत्तरतः प्रष्टिं नियुज्याच्चतुर्विंशतिं^६ पशूनि-
II. 64. 4. त्वग्नीषोमीयस्यानूबन्ध्यश्च चतुर्विंशौ भवतो^७ ऽथ वै भवति
सावित्रं जुहोति कर्मणः कर्मणः पुरस्तादिति^८ दीक्षणीयां
निर्वस्यन्सावित्रं जुहोतीति^९ सावित्रादेव सावित्रं भवति^{१०}
II. 64. 7. दीक्षाकृतीर्होष्यन्सावित्रं जुहोतीति^{११} सावित्रः कृत्वा दीक्षा- १०
II. 64. 8. कृतीर्जुह्यात्पायणीयां निर्वस्यन्सावित्रं जुहोतीति^{१२} सावि-
ib. 9. त्रादेव सावित्रं भवत्यन्तर्हिरण्या^{१३} होष्यन्सावित्रं जुहो-
ib. 10. तीति सावित्रः कृत्वान्तर्हिरण्या^{१४} जुह्यात्पदेन चरित्वा
राजानं क्रील्लोह्यातिथ्यं निर्वस्यन्सावित्रं जुहोतीति^{१५} सवि-
ib. 11. त्रादेव सावित्रं भवति^{१६} प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योपसङ्गां प्रचरिष्य- १५
न्सावित्रं जुहोतीति^{१७} सावित्रः कृत्वा प्रथमाभ्यां प्रवर्ग्योप-
ib. 13. सङ्गां प्रचरेत्सावेद्यै पूर्व परिपाहं परिग्रहीष्यन्सावित्रं
ib. 14. जुहोतीति^{१८} सावित्रः कृत्वा स्फ्यमाददीतहवनीयं प्रणेष्य-

१ यदि धावेद् om. most of the MSS.

२ Thus G (sec. m.), °विंशतिः Be, °विंशतं Ben, °विंशं D H M G (pr. m.), विंश U C.

३ °णां G (pr. m.) U (sec. m.) Ben H ; °णं Be U (pr. m.) M.

४ °णां U (sec. m.), °ण the other MSS.

- ib. ऋषाविचं जुहोतीति । ऋषाविचः ऊलेधमाददीत । रथवाहने
 ib. सदोहविधानि संसेव्यऋषाविचं जुहोतीति । ऋषाविचः ऊला
 I. 64. 15. रथवाहने सदोहविधानि संमिनुयाद्ग्रीषोमौ प्रणयेद्यूपमुच्छ्रयि-
 II. 65. 1. जुहोतीति । ऋषाविचः ऊलाग्रीषोमौ प्रणयेद्यूपमुच्छ्रयि-
 ५ ऋषाविचं जुहोतीति । ऋषाविचः ऊला प्रोचणीराददीत ।
 ib. 6. स्वर्णं यूपमुत्सृज्याग्रीषोमीयं पशुमुपाकरिष्यऋषाविचं जुहो-
 तीति । ऋषाविचः ऊला बर्हिषी आददीत । तस्य प्रसिद्धं
 ib. 8. वपया चरित्वा वसतौवरौर्गर्ह्यऋषाविचं जुहोतीति । ऋषाविचः
 ib. 9. ऊला कुम्भमाददीत । पशुपुरोडाशं निर्वप्यऋषाविचं जुहो-
 १० तीति । ऋषाविचादेव ऋषाविचं भवति ॥ ३३ ॥
 II. 63. 5. तूपरश्चतुरश्रिर्भवतीत्यनुदिशमश्रौ । स्थापयित्वाग्निष्टां च
 I. 66. 16. सूर्यस्थां च संमिनुयात्पञ्चैन्द्रानतिग्राह्याग्निहोतीति । सर्व
 II. 68. 2. एवेते सोपयामा गृह्येतव्या भवन्ति । माहृत्या प्रचर्येताम्-
 • ऋषयेदिति । तन्वमुत्सृज्यकरणं तन्वमग्निगुप्रेषो भ्यावर्तत ।
 १५ संज्ञप्रहोम ऊर्ध्वं बर्हिषी भिन्यात्स्नाहकृतिप्रैष आज्यं देधा
 II. 71. 9. विभजेदुभयभागिन्य स्तोकीया । अथेदः रथचक्रं प्रादेशमाचं

१ Thus Ben H, ऋषी: the other MSS.

२ Before ऋषा० Ben H Be ins. पदान्; the word is missing in M D C and effaced in G.

३ Corrected; अवर्तत U, अवर्तत Be, अवर्तते the other MSS.

४ Thus G U (sec. m.) H Ben (pr. m.), ऊर्ध्वबर्हिषी Ben (sec. m.)
 C, ऊर्ध्वबर्हिषी Be, और्ध्वबर्हिषी M.

- II. 75. 8. भूमेरुच्छ्रितं^१ भवत्यपरेण परीत्य पक्षसी संमृशतीति रथचक्रे
- II. 79. 1. एवैते संमृशत्यथाहाजिस्ततो^२ दक्षिणापथेनोपातीत्येति सूत-
- ib. 2. राजन्या एवैत उक्ता भवन्ति^३ ' मारुता अग्रेणाहवनीयं परी-
- ib. 14. त्येति चत्तसंघहीतार एवैत उक्ता भवन्त्येय यजमानं तार्थं
- परिधापयतीत्याज्येनैवैतत्तप्तं^४ वासो भवत्यर्थायुदाहरन्ति द्रुपा^५
- नाम वृक्षास्तेषामेवैतद्भवत्येयं वाजपेयः सर्वसप्तदशमेके^६
- ब्रुवत^७ ' आदेशादेव वृहत्सामैकविंशं वैष्णवीषु शिपिविष्ट-
- वतीषु सुवीरञ्चि^८ति^९ ' ॥ ३४ ॥ विंशः ॥

॥ इति पञ्चविंशः प्रश्नः ॥

१ °सत्सु M Ben C.

२ After संमृशन्ति and भवन्ति some of the MSS. इति ।

३ Thus M, °वैततप्तं D C, °वैततप्तं G U Ben, वैततप्तं Be, वैततप्तं H.

४ Thus G Ben Be, सर्वसप्त° M, सर्वसप्त° H U ; D C om. सर्व ।—Be-fore एक Be U D M ins. एव ।

५ ब्रुवते M.

६ कुर्वन्ति instead of सुवीरञ्चि M C.

- अथायः राजसूयो ऽर्धसप्तदशैर्मसैः संतिष्ठते ऽर्धषोड-
 शैर्वा^१ तस्मिन्सोमसंस्थाः पञ्चैकाहा^२ अहीनो दिरात्रः^३ षट्
 क्खाला^४ अष्टौ यूपाः षड् हाग्निष्टोमिका द्विपशौ^५ पशुबन्धे^६
 सौत्रामण्यामष्टमस्तान् एवावभृथाः^७ क उ खलु हविषो
 हविर्निरूप्यत इत्यानुमत इत्येव ब्रूयात्कृष्णं वासः कृष्णदूषं दक्षि-
 णेति^८ कृष्णदशमित्येवेदमुक्तं भवति^९ काममिच्छा पशुबन्धेनेति^{१०}
 संतन्येष्टेद्वाययणेन वा पार्वणेन वा यजेत^{११} कथमु खलु साक-
 सेधपरुषीति^{१२} महारात्रे पूर्वा संतनिः श्रो भूत उत्तरा प्रदोषे^{१३}
 किमु खल्वसमुदितं भवतीति^{१४} प्रागनूयाजिकात्संप्रैषादित्येव
 11. 86. 3. १. ब्रूयाद्वाहस्यत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृह इति^{१५} योऽन्यो
 1. 87. 11. याजमानासंयुक्तो^{१६} ब्राह्मणो^{१७} भवति^{१८} भगाय चरुं वावातायै
 11. 91. 1. गृह इति^{१९} यान्या महिष्या^{२०} एव^{२१} सुभगा भवति^{२२} नैर्ऋतं
 11. 91. 16. चरुं परिवृत्तै गृह इति^{२३} दुर्भगैर्वैषोक्ता भवति^{२४} पौष्णं चरुं
 11. 92. 1. ib. 7.

१ Thus M only; पंचशे काह H, पंचाहैकाहा (i.e. पञ्च षड् एकाहाः ?)
 पंचाहैकाह Ben U, पंचाहैकाहिनो Be.

२ शाला MSS.—दिरात्रस्यैका the Vivaraṇa.

३ Thus G (sec. m.) and the Viv. °पशुपशुबन्धे B^१, °पशुपशुबन्धे G
 (pr. m.) Ben U H, °पशुपशुबन्धे M.

४ Uncertain reading; याजमानासं° M Be Ben, याजमानसं° H U G
 (pr. m.), याजनसं° G (sec. m.). The Viv. : योन्याजनसंयुक्तः and यन्या-
 जनासंयुक्तः ।

५ After ब्राह्मणो Ben G H U ins. ब्रह्मा, M ब्रह्म; this word is miss-
 ing in Be and has been effaced in G and Ben.

६ Conjectural reading. महिष्यैव H Be U Ben, महिष्यैव M, महिष्यै
 G (omitting एव) .

भागदुघस्य गृह इति^१ महानसिक^२ एवैष उक्तो भवत्यथायु-
 दाहरन्ति यो भागलाम्भौ^३ दोग्धि स एषैष उक्तो भवति^४
 दादशाहेन^५ रत्निनाऽह्वी^६षि चयोद्ग्रे^७ मैत्रावार्हस्यत्वं^८
 द्वाहो ऽवशिष्ट एतस्यैव^९ पूर्वपक्षस्य तस्मिन्संतनीभ्यां यजेताय
 चेदुक्त्ये ऽभिषेचनीये ऽग्निं चिन्वीतैतस्मिन्नेव^{१०} द्विराच आग्नि-
 कानि सावित्राणि जलोखाः संभृत्य पशुग्रीवाणि च वायथ्येन
 पशुना यजेत ॥ १ ॥

1. II. 97. 7. अपां पतिरसीत्यपांपतीयाः^१ समुद्रियाणामेवैता उक्ता
 भवन्ति^२ मरुतामोज स्वेति निवेष्ट्या^३ आवर्तानामेवैता उक्ता
 भवन्ति^४ सूर्यवर्चस स्वेत्यभिदृशाः^५ प्रसन्नानामेवैता उक्ता १०
 भवन्ति^६ शक्ररी स्वेति^७ गोरु^८ जरायोरेवैता^९ उक्ता भवन्ति^{१०}

II. 111. 15. सो ऽत्रैवाग्नेयेनाष्टाकपालेन यजेतेति^१ सद्यः संतिष्ठमान उक्त्य
 एतत्सूचं भवत्यथ चेदतिप्रवर्धत तदानीमेवाग्नेयेनाष्टाकपालेन

१ Thus Be Ben (sec. m.); महानसिक G (sec. m.) and one copy of the Viv; महानासिक H U G (pr. m.) Ben (pr. m.) and another copy of the Vivaraṇa; महानासौक M.

२ भौ M Ben, भि Be H G U.

३ शाहो M.

४ दहो M दहौ all the other MSS.

५ ख om. M.

६ Thus G U M. वेष्ट्या Be Ben, वेष्ट्या II.

७ आष्टकानां or आष्टकानां MSS.

८ Thus all, against सतिष्ठत्याः of the text proper.

९ गोरुस्या seems to have fallen out.

१० Conjecturally; गोरजरायो M, गोरजरायो G (pr. m.), गोरजरायो Ben (sec. m.), गोरजरायो Ben (pr. m.), गोरजरायो H Be U, गोरजरायो G (sec. m.).

- I. 114. 4. यजेत^१ श्रो भूते सारस्वतेन^२ दशदशाच चमसमभिसंजानत
इति^३ होहचमसे चोद्गाहचमसे च सप्तसप्ताथेतरेषु नवनव^४
- I. 117. 1. प्रसर्पणप्रभृतय एवैते^५ भवन्त्युषोमान्ता^६ अथायं प्रतीचीन-
स्त्रोमः केशवपनीयो ऽतिरात्रः षोडशिको भवति^७ तस्य
ह्यग्निष्टोमिकानि स्तोत्राण्यष्टोत्तानि भवन्त्येकविंशो बह्विध्य-
वमानः सप्तदशान्याज्यानि माध्यंदिनस्य पवमानः पञ्चदशानि
पृष्ठान्यार्भवस्य^८ पवमानस्त्रिविंशायज्ञियमित्यथ^९ प्रतीचीन-
स्त्रोमांश्च केशवपनीयायातिरात्राय दीक्षते^{१०} तस्य षड् दीक्षाः
117. 14. षडुपसदस्त्रयोदशां प्रसृतस्यतुर्दशामुदवसानमथैतस्मिन्नेव पचा-
१० वशेषे व्युष्टये^{११} द्विरात्राय दीक्षते^{१२} स एतां चैकांशं रात्रिं
पूर्वपक्षस्य दीक्षितो भवति द्वे चापरपक्षस्य^{१३} तासां^{१४} द्वादशो-
पसदो^{१५} ऽथोपवसत्यथोपवसथीये^{१६} ऽहन्यमावास्यायां^{१७} पूर्वमह-
११ भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरमिति^{१८} संतिष्ठते व्युष्टिर्द्विरात्रो^{१९} ऽथो-
१२ त्तरांशं ग्राह्यामध्यवस्येदं^{२०} मथित्वाग्नीन्विहृत्योदयनीयायाग्नि-

१ Thus Ben. एवते M, इते H Be G U.

२ Thus M G (sec. m.), °भवति Ben, °भव the other MSS.

३ च om. H Ben.

४ Thus M only, व्युष्टि the other MSS.

५ Thus G (sec. m., first hand invisible) and the Viv., which comments: ऋतीयप्रवृत्तौनाम्; तस्यांसा H U, तस्यांसा Be, तस्य M, Ben, defective.

६ Thus, hesitatingly, emended; थोपवसत्यथान्योपवसथोभवतिमावा° G (pr. m.), थोपवसत्यथान्योपवसथ्यमावा° Ben, थोपवसथ्येहन्यमावा° G (sec. m.), थोपवसथान्योपवसथ्योमावा H Be M (the last only °सथ्ये-ममा°), थोपवसथान्योपवसथ्यमावा° U.

७ Thus, here and further on, M only; °द्विद्वि° all the other MSS.

ष्टोमाय^१ दीक्षते^१ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः सप्तम्यां
 प्रसृतः^१ संतिष्ठत एष^१ उदयनीयो^१ ऽग्निष्टोमः सहस्रदक्षिणो^१
 ऽथैतस्मिन्नेव पचावशेषे चक्षस्य धृतिनाभिविधत्ते^१ देविकाह-
 विभिंस्त्रैधातवीयथा सौचामण्येति^१ संतिष्ठते राजसूयो
 ऽर्धसप्तदशैर्मासैर^१ ग्राह्यीकेः केशवपनीयान्तस्ते^१ ऽर्धषोडशाः^१ ।
 ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथातो ऽञ्जसवः^१ प्रसिद्धमेव प्रथमो ऽर्धमासः संतिष्ठते^१
 पञ्चाहेन चातुर्मास्यानि ब्रूहेन संतनौ अष्टमे ऽहनीन्द्रतरीयं
 नवमे ऽह्नि पूर्वाणि देविकाहवी^१ ऽषि दशमे ऽङ्गुत्तराण्येकादशे^१
 द्वादशे त्रयोदश इति त्रिष्युक्तैश्चतुर्दशे वैश्वानरो द्वादश- १०
 कपालः पञ्चदशे वारुणो यवमयश्चररिति मासो^१ द्वादशाहेन
 रत्निना^१ ऽह्वी^१ ऽषि त्रयोदशे मैत्रावरुणस्य^१ ब्रूहेन संतनौ
 अर्धमासेनाभिषेचनीय उक्थ्य इति द्वौ मासावर्धमासेन
 सप्तदशो दशपेयो ऽर्धमासं दीक्षितो^१ दीक्षितप्रतीति त्रयो
 मासा^१ अर्धमासेन प्रतीचीनस्तोमः केशवपनीयो ऽतिरात्रो १५
 ऽर्धमासेन व्युष्टिर्द्विरात्र इति चत्वारो मासा^१ अर्धमासेन
 चक्षस्य धृतिरिति^१ ते ऽर्धपञ्चमा^१ अथ ग्राह्यीकेः^१ सप्ताहेन

१ Thus M; 'विहृत्योदवसानीयाया' or 'यया' the other MSS.

१ हवसुपडवधानीया Ben.

१ Thus G (sec. m.) and the Viv.; 'भिषत्ते' Be U, 'भिविद्यते' Ben, 'भिधीयते' M.

१ Thus M Be G (sec. m.), 'कोदशः' H U G (pr. m.), 'कोदश' Ben.

५ चक्षुः^१ Be Ben.

१ Effaced in M.

पवित्रो ऽग्निष्टोमः स एवमेव पञ्चावशेषः सिद्धमा वाहणा-
 द्वादशाहेन रत्निनाः हवौःषि त्रयोदशे मैत्रावार्हस्यत्वं द्वाहेन
 संतनी इति मासो^१ ऽर्धमासेनाभिषेचनीय उक्थ्यो ऽर्धमासेन
 सप्तदशो दशपेय इति द्वौ मासावर्धमासेन प्रतीचीनस्तोमः
 ५ केशवपनीयो ऽतिरात्रो ऽर्धमासेन व्युष्टिर्द्विरात्र इति त्रयो
 मासा^१ अर्धमासेन चतस्रः पृतिरिति^१ ते ऽर्धचतुर्था^१ अथ
 पतन्तको^१ द्वादश दौचा द्वादशोपसदः^१ सप्ताहो ऽहीनो
 राजसूयो^१ यथावकाशमितरै राजसूयहविर्भिर्यजते^१ ऽथ
 देविकाहविर्भिर्यजते^१ ऽथ त्रैधातवीयथा यजते^१ ऽथ सौचा-
 १० मण्या यजते^१ संतिष्ठते राजसूयः^१ ॥ ३ ॥ द्वितीयः ॥

II. 119. 1.

अथेममिष्टिकल्पं पञ्चदशसामिधेनीकं च सप्तदशसामिधे-
 नीकं च समामनामस्तत्र^१ सिद्धं^१ याजमानं बौधायनस्य
 कल्पो^१ यथान्नायः शालीके^१ स्त्रीः स्तृचाननुब्रूयादिति^१ त्रिः
 प्रथमामनुच्य तिस्रो जनन्तरा अनुब्रूयान्निस्तमा^१ ताः^१
 १५ पञ्चदश^१ पञ्चदशानुब्रूयादित्येकादशेमाः^१ सामिधेन्यः समा-
 मनामस्तासां त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिस्तमा^१ ताः पञ्चदश^१
 सप्तदशानुब्रूयादेकविंशतिमनुब्रूयाच्चतुर्विंशतिमनुब्रूयाच्चि-
 शतमनुब्रूयाद्वाचिंशतमनुब्रूयात् षट्चिंशतमनुब्रूयाच्च-
 त्वारिंशतमनुब्रूयाच्चतुस्त्वारिंशतमनुब्रूयादष्टाचत्वारिंशत-

१ तस्य प्रसिद्धं M.

२ कल्पो M.

३ Thus corrected; ताः पंचदश सप्तदशानु° M Be U H, ताः पंचद-
 शानु° Ben; in M सप्तदश is effaced and G is defective.

मनुब्रूयादिति धाव्यालोक एता धातव्या भवन्त्याग्नेय्यः सर्वा
 गायत्र्यः । सर्वाणि कृन्दाः स्यनुब्रूयादपरिमितमनुब्रूयादिति
 धाव्यालोक एवैता धातव्या भवन्ति । नैताः सर्वा गायत्र्यो
 गायत्र्यो पुरोऽनुवाक्या भवति चिष्टुग्याज्या । पुरस्तात्तज्जा
 पुरोऽनुवाक्या भवत्युपरिष्ठात्तज्जा याज्या । मूर्धन्वती पुरोऽनु- ५
 वाक्या भवति नियुलत्या यजत्युपाः शुभयाजमन्तरा यजतीति ।
 दर्शपूर्णमासयोरेवैतदुपपद्यते नान्यत्र ॥ ४ ॥ तृतीयः ॥

अथेमाः कात्या इष्टयो निष्पुरीषेणैव प्रयोक्तव्या भवन्ति ।
 सः संवत्सरं पयोव्रतः स्याद्वादशाहं वा यावद्वाः शः सीतः ।
 तामां याः समानसंयोजना एकां चेत्तासां निर्वपेत्सर्वा एवैता १०
 निर्वपन्त्या भवन्ति यथो एतदनायुक्तोः । मिपरिचरोऽन्यसुद्धृत्य
 पुनर्युद्धरति । कथमत्र प्रायश्चित्तः सिध्यतीति न सिध्यतीति
 इति । सिध्यतीत्येक आह्वयः हैक आह्वयः सिध्यतीति ।
 निर्दिष्टभागो वा एतयोरन्यो निर्दिष्टभागोऽन्य इत्युभावुः ।
 II. 125. 3. खल्विमावनिर्दिष्टभागौ भवतो नैव सिध्यतीति । तन्म १५
 धृष्टेरादानं । गार्हपत्यसकाशाद्गृहिमाददीत । तथाहवनीये
 वैश्वानरस्य कपाज्जान्युपदध्यात् । प्रदक्षिणमावृत्य गार्हपत्ये मारुतस्य

१ Found in Ben H, the other MSS. om. the word.

२ Thus G ; नावद्वा दशसीत Be, यावद्वादशसीत M U, यावद्वादशसीत H
 याव -- सीत Ben.

३ Thus Ben Be G (sec. m.); अनुयुक्तो H G (pr. m.) U, अनुयुक्तो M.

४ Thus G M U ; उभाउ H Be ; Ben defective.

५ तथा G (sec. m.).

त्पराङ्गवर्तते । प्रतिप्रस्थाताभ्येनमाह्वयते । ब्राह्मणाच्छ्रुषी ।
 प्रत्याह्वयते प्रतिप्रस्थाता । श्रुसति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्ध-
 सुक्तं प्रतिगीर्य प्राङ्तेत्योद्यच्छत एतं । ब्राह्मणाच्छ्रुषिचमस-
 मनूद्यच्छन्ते । चमसानथाश्रावयत्यो आश्रावयत्यु औषदुक्थशा यज
 सोमानामिति । वर्षद्वृतानुवषद्वृते दिजुहोति । तथैव द्विर्दिः
 सर्वाः स्रमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इद्रेण
 पीतस्येति । ब्राह्मणाच्छ्रुषिचमसमेवैते त्रयः समुपह्वय भक्ष-
 यन्ति । यथाचमसं चमसान्द्विष्व म इत्यात्मानं प्रत्यभि-
 मृशन्ते । नाप्याययन्ति चमसान् सर्वभक्षा मार्जयन्ते । ५

१० प्राङ्वायज्ञाह ॥ ८ ॥

अच्छावाकस्य चमसमनूक्षयध्वमुक्षेतः सोमं प्रभावयेत् । अच्छा-
 वाकचमसमेव प्रथममुक्षयन्ति । यथोपपादमितरान्सुक्षीयो-
 न्तरवेद्याः स्रसादयन्त्यथाप उपसृश्वं बर्हिषी आदाय वाचं-
 यमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति । सुवते । अच्छावाकाद्यै-
 १५ षोत्तमेति प्राङ्गरच्छावाकस्य काष्ठात्पराङ्गवर्तते प्रतिप्रस्था-
 ताभ्येनमाह्वयते अच्छावाकः । प्रत्याह्वयते प्रतिप्रस्थाता ।
 श्रुसति । प्रतिगृणाति । प्रसिद्धसुक्तं प्रतिगीर्य प्राङ्तेत्यो-
 द्यच्छत एतमच्छावाकचमसमनूद्यच्छन्ते चमसानथाश्रावयत्यो
 आश्रावयत्यु औषदुक्थशा यज सोमानामिति । वर्षद्वृतानुवष-
 २० द्वृते दिजुहोति । तथैव द्विर्दिः सर्वाः स्रमसाञ्जुक्त्यथ भक्षैः
 प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुसवनभक्ष इद्रेण पीतस्येत्यच्छावाकचमस-
 मेवैते त्रयः समुपह्वय भक्षयन्ति । यथाचमसं चमसान्द्विष्व म

इत्यात्मानं प्रत्यभिमुख्येन^१ नाप्याथयन्ति चमसाम् सर्वं भेषा मार्ज-
यन्ते^२ होत्रे प्रथमम् स्तुवते ऽय मैत्रावरुणायाथ ब्राह्मणा-
न्^३ सिने ऽप्याच्छावां कायाध्वर्युः पूर्वाभ्यां चमसगणाभ्यां प्रच-
रति प्रतिप्रस्थातोत्तराभ्याम्^४ सर्व ऐन्द्रा^५ यहास्यमसगणा^६ भव-
न्नीति^७ न्या^८ अथ^९ प्रथमस्यतुःपर्यायः^{१०} संतिष्ठत^{११} एवमेव
द्वितीयः संतिष्ठत^{१२} एवं तृतीयो^{१३} मध्यमेन पर्यायेण शिष्यवन्त
इव चरन्त्यथ विनिःसृज्य रायंतराय संधये प्रसर्पन्ति^{१४} ॥ ६ ॥

संप्रसूताम्विदित्वाध्वर्युः प्राङ्वायन्नाह होतुस्त्वमसमबुद्धयध्व-
मुञ्चेतः सर्वश एव राजानमुज्जय मातिरीरिच इति^{१५} होत-
चमसमेव प्रथममुज्जयन्ति^{१६} यथोपपादमितरान्सर्वश एव^{१७}
राजानम् समुज्जीयोत्तरवेद्याम् सप्सादयन्ति^{१८} तदेतमाश्विन-
मुपस्त्रीषांभिचारितम् सह सप्सादयन्त्यथाप^{१९} उपस्पृश्य बर्हिषो
आदाय वाचंयमः प्रत्यङ् द्रुत्वा स्तोत्रमुपाकरोति^{२०} स्तुवते^{२१}
होत्र एषोक्तमेति प्राङ्गर्होतुः काष्ठात्पराङ्गावर्तते ऽध्वर्युरभ्येन-
माकलयते होता^{२२} प्रत्याकलयते ऽध्वर्युः^{२३} ग्रसति^{२४} प्रतिगृण्णात्या^{२५}

१ Thus Be 12, M (the last however अपवा०); HTr DU om. यहा; Be B चमसगणाभ्यां प्रचरति i. e. ०. सर्व ... भवन्नीति न्या ।

२ भवन्तीतीत्या अथ M; भवन्तीतीत्यायं U; the other MSS. om. इति न्या or न्या alone.

३ अतुष्यंयः M.

४ Thus Tr; तदेतदाशि० all the other MSS.; after आश्विनम् some of the MSS. have पुरोडासम् here and *infra* (p. 291, 4 and 6).

५ Thus MTr Be DHU; च० om. Be 12 B.

महाहनाच्छते^१ परःसहस्रमाश्विनं भवतीति ब्राह्मणं^१
 प्रसिद्धसुव्यं प्रतिगौर्यं प्राङ्महाहनाश्विभ्यां तिरोऽश्विधानाः
 सोमानामनुब्रूहीति^१ प्राङ्मेत्योद्यच्छत एतः होदचमसमगूष-
 च्छन्त आश्विनमुपोद्यच्छन्ते चमसानयावद्यत्यो आवध्याद्य
 ५ औषडश्विभ्यां तिरोऽश्विधानोमागप्रस्थिताग्नेयेति^१ वषट्कृते
 जुहोति^१ तदेतमाश्विनमुपस्त्रीर्णाभिघारितः सह जुहति^१
 वषट्कृतातुवषट्कृते द्विजुहोति^१ तथैव द्विदिः सर्वाश्चमसाञ्जुह-
 त्यथ भक्षैः प्रत्यक्ष आद्रवन्त्यनुसवनभक्षो ऽश्विभ्यां पीतस्येति^१
 तस्य भक्षः सर्वगणस्य ते सर्वगणाश्विभ्यां पीतस्य तिरोऽश्वि-
 १० यस्य सोमस्य सुषुतस्य मधुमत उपहृतस्योपहृतो भक्षयामीति^१
 होदचमसमेवैते त्रयः समुपहृत्य भक्षयन्ति^१ यथाचमसं चम-
 साद्विन्व म इत्यात्मानं प्रत्यभिष्टुगन्ते^१ नाप्याययन्ति चमसा-
 न्सर्वभक्षा मार्जयन्ते^१ ऽयं संप्रैषमाह्नाग्नीदौपयजानङ्गारानाह-
 रोपयष्टपसीद ब्रह्मग्रस्थास्थामः समिधमाधायाग्नीदग्नी-
 १५ न्सक्तसक्तसंमृद्धीत्याहरन्त्येतानाग्नीध्रादौपयजानङ्गाराः स्नानेन
 होतारं निवपत्युपसीदत्युपयष्टा शुद्धतृतीयैरैतानि शुद्ध-
 तृतीयान्येकादशधा क्लोपयष्टोपयजति^१ समानमत ऊर्ध्वं^१
 संतिष्ठते ऽतिरात्रः^१ ॥ १० ॥ प्रथमः ॥

१ Thus HD; महाहना Tr; महाहना M; महाहना Be 12 B;
 महाहना U; महाहना Be; my copy of the vivaraṇa (Burnell
 MSS.) reads: वाहवाहना, the words are explained thus: वाह-
 वाह वातपो भवति वातव् ।

१ तदेतदा all the MSS. exc. Tr.

एकादशिनौ करिष्यन्प्राहुतिः५ ऊत्वाथ तां दिशमेति
 यच्च त्रयोदश धूपान्वेत्यन्मन्यते१ तानुपशयद्वादशान्प्राज्ञीवत-
 त्रयोदशाञ्चित्वावाहयत्या१ वा हारयत्योह्य निस्तिष्ठत्यवतच्च-
 णानामेव स्वरून्कुर्वते१ । ऽथास्त्यैषा पूर्वद्युरेव रथाक्षैकैकादशधा
 वेदिर्विमिता भवति१ स यचाग्निष्ठस्य धूपावटं परिस्त्रिखति ५
 तदेतः५ रथाक्षं याचति१ तेन दक्षिणतो१ मिमीत उपरसंमितं
 धूपावटं परिस्त्रिखत्यथोदङ् मिमीत उपरसंमितमेव धूपावटं
 परिस्त्रिखति१ स एवमेव दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ धूपावटान्परि-
 स्त्रिखति१ तद्वैतदेकं१ उपवसथौच एवाहन्तेतान्प्राप्तुं कथमिति५
 यजमानो वा अग्निष्ठो ऽङ्गानामितरे१ रूपमिति१ वदन्तः१ स १०

१ •दशाऽञ्चि० H only.— •क्षितावाहरत्या HU; क्षितावाहयत्या MB Be
 Ms Msc (the latter : ताञ्चिक्सा मनुष्यैश्चयस्य आवाहयति विचारयतोपि प्राप-
 यति । आ वा हारयति ... शकटादिना आहारयति वा). Probably this is
 the true reading and accordingly also IV. 1 (vol. I, p. 108, 12 ;
 in the note read Ekādaśini-Sūtra i.s.o. Aptoryāma-Sūtra) should
 be corrected.

१ Thus MU Be; स्वरून् the other MSS.

१ दक्षिणा MU.

४ Thus Be U Msc; तद्वैतदेक B; तद्वैतेतदेक M; तथोत्तरदेक H;
 तथैतदेक Ms; cp. *supra* p. 261, 14; 263, 1.

५ •येनाम् om. M.

६ Thus M Be Ms Msc; the other MSS. (U is def.) seem to
 point to another reading : ऽज्ञानीतरे धूपा इति ।

यदेनं तथानुच्छ्रयन्तं ब्रूयाद्वाङ्मो^१ न्वा^१ अयं यजमानो भविष्य-
तीति तथा हेव स्यात्तदु वा आङ्गर्थदिमे^१ यूपा अपग्नवः
शूलीभूतास्त्रिष्टेयुर्यज्ञवास्तुरूपमिव स्याद्यज्ञवेशससिव^१ श्वो भूत
एवाहन्त्येतान्पानुच्छ्रयेदिति^१ ताङ्गो भूत एवोच्छ्रयन्त्यग्निष्ठ
५ एकादशिनौरशनाः^१ परिवीथ वासयन्ति^१ ॥ ११ ॥

समानं कर्माग्निनाद्वाहादाग्निं यद् गृहीत्वैकादश रशना
आदाय यूपमभ्यैति^१ तदेते यूपाः प्रक्षालिताः प्रपक्षाः
संपक्षचक्षालाः प्रागवटेभ्य उपग्नरेते^१ स्वर्न्तमग्निष्ठमुत्सृज्य
तस्माद्दक्षिणमेव पूर्वमुपस्थावानमुच्छ्रयत्यथोत्तरं^१ स एवमेव
१० दक्षिणमुत्तरमित्यष्टौ यूपानुच्छ्रयत्यथ वै भवत्युपरसंमितां
मिनुयात्पितृलोककामस्येति समा उपरेषु भवन्ति^१ रशन-
संमितां मनुष्यलोककामस्येति समा रशनासु भवन्ति^१ वषाण-
संमितामिन्द्रियकामस्येति समा वषाणेषु भवन्ति^१ सर्वांसमा-
ग्रतिष्ठाकामस्येति सर्वांसमाग्रतिष्ठाकामस्य करोति^१ ये चथो
१५ मध्यमास्तान्समान्यशुकामस्येति तान्समान्यशुकामस्य करोति^१

१ Thus M; *द्वागोमान्वा, द्वागान्वा, यथोमान्वा the other MSS;
*द्वागोवा Ms.

१ यद्विमे M Bhav.; यद्विभि Be; यद्विमे the other MSS.

१ Thus conjecturally; ऐकादशिना. (or नौ ?) M; एकादशिन. the
other MSS.; एकादश. Ms and Msc. Cp. Ap. XIV. 5. 12.

१ यूपान. M Be; यूपम. the other MSS., also Ms and Msc.

व्यतिषजेदितरामिति व्यतिषजति ' स एवमेव' दक्षिणमुत्तर-
मित्यष्टौ धूपाग्न्यतिषजति ' ॥ १२ ॥

अथ वै भवति यं कामयेत प्रमायुकः स्थादिति गर्तमितं
तस्य मितुयादुत्तरार्धं वर्षिष्ठमथ द्विसौधाः समितुत्तरार्धमथ
वर्षिष्ठं मिनोति दक्षिणार्धं द्विसौधाः सर्मेषा वै गर्तमिच्छेवं ५
मिनोति ताज्वप्रमीयत इति ब्राह्मणं ' दक्षिणार्धं वर्षिष्ठं
मितुयात्सुवर्गकामस्याथ द्विसौधाः समिति दक्षिणार्धमथ वर्षिष्ठं
मिनोत्युत्तरार्धं द्विसौधाः समाक्रमणमेव तत्सेतुं यजमानः
कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या इति ब्राह्मणमथ वै भवति
यदेकस्मिन्पूषे द्वे रश्मने परित्ययति तस्मादेको द्वे जाये विन्दते ' १०
यन्नैकाः रश्मनां द्वयोर्धूपयोः परित्ययति तस्मान्नैका द्वौ पतौ
विन्दत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत स्त्वस्य जायेते-
त्युपान्ते तस्य व्यतिषजेदित्युपान्ते तस्य व्यतिषजति ' स्त्वेषास्य
जायत इति ब्राह्मणमथ वै भवति यं कामयेत पुमानस्य
जायेतेत्यान्तं तस्य प्रवेष्टयेदित्यान्तं तस्य प्रवेष्टयति ' पुमानेषास्य १५
जायत इति ब्राह्मणमत्रैतमुपश्रयं दक्षिणतो न्यस्यति तृष्णीः ' १
खर्वन्तान्युपासुत्व्याग्नेयमेवाग्निं उपपाकरोति ॥ १३ ॥

सारस्वतीमुत्तरे सौम्यं दक्षिणे पौष्णमुत्तरे बार्हस्पत्यं
दक्षिणे वैश्वदेवमुत्तरे ऐन्द्रं दक्षिणे भारुतमुत्तरे ऐन्द्राग्रं
दक्षिणे सावित्रमुत्तरे वारुणं दक्षिणे ' ऽथ वै भवति यदि १०

कामयेत यो ऽवगतः सो ऽपरुध्यतां यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छ-
 त्वित्येन्द्रस्य लोके वारुणमासभेत वारुणस्य लोक. ऐन्द्रं^१ य
 एवावगतः सो ऽपरुध्यते यो ऽपरुद्धः सो ऽवगच्छतीति ब्राह्मण-
 मथ^२ वै भवति^३ यदि कामयेत प्रजा सुह्येयुरिति पशून्व्यति-
 ५ यजेदिति^४ पशून्नेवाच^५ व्यतिषजति^६ प्रजा एव मोहयतीति
 ब्राह्मणमथ वै भवति यदभिवाहते ऽपां वारुणमासभेत
 प्रजा वरुणो गृहीयाद्दक्षिणत उदक्षमासभते ऽपवाहते ऽपां
 प्रजानामवरुणग्रहायेति ब्राह्मणमथैतस्मिन्नुपशये मनसैव यं देष्टि
 तमुपाकरोति^७ यद्यु वै न देष्ट्यास्तुते पशुरित्यनुदिशति^८
 १० समानं कर्मा पर्यग्निकरणात्यर्थग्निकृतानामेतेषां पशूनां पञ्च
 दक्षिणार्थान्यशूनुपक्रम्यैव स्थापयित्वा दावुपातिनीयायेतरै-
 र्व्यतिषजत्यथ पर्यग्निकृतैः पशुभिरुदक्षः प्रतिपद्यन्ते^९ तेषां
 वारुण उत्तरार्थो भवत्याग्नेय उपचारत^{१०} आग्नेयमेवाध्वर्युर्वपा-
 अपणीभ्यामन्वारभते पृथगितरान्परिकर्मिण उदक्षो नयन्त्यनु-
 १५ पूर्वमव्यतिषजन्तस्तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा प्रसर्पन्ति प्रातः-
 सवनाय^{११} तद्वज्रधा संतिष्ठते^{१२} ॥ १४ ॥ द्वितीयः ॥

अथ वै भवतीष्टं वपया भवत्यनिष्टं वशयाय पालीवतेन
 प्रचरतीति^{१३} स यज्ञैकादशिन्या अनुबन्ध्यतेष्टं^{१४} वपया भव-
 त्यनिष्टं वशया तज्जघनेन गार्हपत्यमौपसदायां वेद्याऽ

१ यद्य वै भ० om. Be BU.

२ एव om MH Ms.

३ ० बंधस्ते० MH.

साम्यजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ चिर्यजुषा तृष्णीं
 चतुर्थं^२ पूर्व परिघाहं परिगृह्णाति^३ करणं जपत्युद्धृत्युद्धृता-
 दाग्नीध्रस्त्रिहरति^४ यदाग्नीध्रस्त्रिहरत्यघोषेण^५ गार्हपत्यं पाद्वी-
 वतस्य यूपावटं परिस्त्रिखति^६ समानं कर्मा स्तुचां^७ वादन्य-
 त्वादयित्वा स्तुचो ऽघोषे गार्हपत्यं पाद्वीवतमुच्छ्रित्य तस्मिन्-
 स्त्वाष्ट्रं^८ षाण्डमजं पशुमुपाकरोति^९ तं पर्यग्निकृतमुत्सृज्याज्येन
 स्रग्स्थां करोत्यथ चतुर आज्यस्य गृह्णान आह तद् इत्युपांश-
 मनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्रव्याह त्वष्टारमित्युपांशं यजेत्युच्चै-
 र्विषद्वृते जुहोतीति^{१०} नु वपायाः प्रतिचरति^{११} चतुर एवाज्यस्य
 गृह्णान आह तद् इत्युपांशमनुब्रूहीत्युच्चैः^{१२} ॥ १५ ॥ १०

अत्याक्रम्याश्रव्याह त्वष्टारमित्युपांशं यजेत्युच्चैर्विषद्वृते
 जुहोतीति नु पशुपुरोडाशस्य प्रतिचरति^{१३} चतुर एवाज्यस्य
 गृह्णान आहामय इत्युपांशमनुब्रूहीत्युच्चैरत्याक्रम्याश्रव्याहामि-
 मित्युपांशं यजेत्युच्चैर्विषद्वृते उत्तरार्धपूर्वार्धे ऽतिहाय पूर्वा
 आहुतीर्जुहोतीति^{१४} नु पशुपुरोडाशस्य स्त्रिष्टकतः प्रतिचरति^{१५}
 चतुर एवाज्यस्य गृह्णान आह तद् इत्युपांशमनुब्रूहीत्युच्चै-
 रत्याक्रम्याश्रव्याह त्वष्टारमित्युपांशं यजेत्युच्चैर्विषद्वृते जुहो-
 तीति^{१६} नु हविषः प्रतिचरत्याज्येन दिशो जुहोति^{१७} षषदाज्येन
 वनस्यतिमाज्यस्य स्त्रिष्टकतमाज्यस्येडामवधति^{१८} षषदाज्येनानू-

१ यदाग्निप्रसिद्धिरिति found in MUH only.

२ पशुस्य om. Ms.

याजान्यजति^१ 'सो ऽथैव पत्नीः संधाव्याचैव समिष्टयजूंषि^२
जुहोति^३ संतिष्ठते पात्नीवतः^४ ॥ १६ ॥ तृतीयः ॥

अथ वै भवति यो ऽन्याधेयेन नर्घोति स पुनराधेयमा-
धत्ते यो ऽग्निं चित्वा नर्घोति स पुनश्चितिं चिनुत इत्यग्निं
५ चित्वा व्यानानो द्वादशेष्टका उपकल्पयते ऽष्टौ याजुषीक्षतस्रो
लोकंष्टणाः^५ 'स यज^६ होत्तरवेदिर्वाधारितोपन्यूनसंभारा^७
भवति तद्वाभ्यामात्मन्यग्निं^८ गृहीते मयि गृह्णाम्ये अग्निं यो
नो अग्निरिति^९ स्वयंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
धामेति^{१०} श्वेतमश्वमभिमृश्याष्टौ याजुषीरुपदधाति येनर्षय-
१० स्तपसा सन्नमासतेति^{११} सतस्रो लोकंष्टणा लोकंष्टण द्विद्वं
ष्टोत्यथ चितिकृष्ट्याभिमृशति चितिमचितिं चिनवदि विदा-
नित्यग्नेय्या गायत्रियैतां चितिमभिमृश्या द्वाभ्यामवद्रवति वाङ्म
आसन्प्राणदा इति^{१२} तायते पशुबन्धो वाग्निष्टोमो वा^{१३} स
प्रज्ञातः संतिष्ठते^{१४} ॥ १७ ॥ चतुर्थः ॥

१५ 'जर्वरो गृहपतिर्धृतराज ऐरावतो ब्रह्मा दक्षस्तापसो होता
पृथुश्रवा दूरेश्रवा^{१५} उद्गाता म्नावस्वाजगावस्व^{१६} प्रसोढप्रति-

१ 'इयजुर्' MH.

२ Thus M; तयेजोत् D; यथाजोत् the other MSS.

३ Thus M Be B U; 'तंनग्निं' or 'तन्नग्निं' Be 7 D.

४ On the following sp. Bandh. grhs. III, adhy. 10 and Pañc
br. XXV, 15.

५ Found in M only.

६ Thus M; याव० or गाव० the other MSS.

हर्तारौ त्रितिशष्ठो नैचावरुणस्तुतको वैशालेयो ब्राह्मणाच्छ्र-
 सुपरीतिस्तार्क्ष्यः^१ सदस्यः त्रिखातिगिखौ नैष्टापोतारावरुणो^२
 ऽह्नो^३ ऽष्ठावकश्चर्पिशङ्गावाग्नीध्रावजिरो^४ मासेयः सुब्रह्मणो
 ऽर्बुदो यावस्तुत्साष्ट उन्नेता पशुको^५ भुवगोपः कौतुस्तावध्वर्यू^६
 अरिमेजयश्च जनमेजयश्चैते वै सर्पाणां^७ राजानश्च राज- ५
 पुत्राश्च खाण्डवे प्रष्टे सन्नमासत पुरुषरूपेण विषकामाक्षेण^८
 दशस्रोमान्यन्यान्वास्यासन्दादशस्रोमान्यन्यान्वाचीयन्ति^९ च^{१०}
 स यद्दशदशेति तस्मात्सर्पा दशश्रुका दशश्रुवीर्याक्षदेत-
 लौक्यं^{११} पौचीवं पश्यन् सन्नं^{१२} य एतदुपयन्ति नैतात्सर्पा
 विश्वन्ति^{१३} ॥ १८ ॥ पञ्चमः ॥

तपो ऋषपतिरिरा पक्षी ब्रह्मैव ब्रह्मा सत्यः होतासुत-
 सुज्ञाता भूतं भविष्यच्च प्रस्रोतप्रतिहर्तारादृतं नैचावरुण सुतवः
 सदस्या चार्तवा उपगतातरलेजो ब्राह्मणाच्छ्रुषी यशो ऽष्ठा-

१ Thus (सुपरीतिस्) M; अपरिगिस् Be; अपरिजीस् U; अपनरस्
 Be 7 D; अपरिजीर्यस् B.

२ Uncertain; •वरुणोह्ना M; •वरुणाहो Be Be 7; वरुणाहो BUD;
 the Pañc. br. has अवरुण आदयः ।

३ Thus M; •सङ्गपिशं Be 7 D; •सङ्गपिशं आग्नीध्रावजिरो B Be U.

४ Thus M; उन्नेतापशुको Be (thus also the MSS. of the Grhya);
 •पशुकोपो Be 7 BUD.

५ Thus M; कौतुस्ताव• BU; कौत्साव• Be; कौचस्ताव• Be 7 D.

६ •वान्यासन्दा ... न्यन्यान् om. M.

७ Thus M; दशवीया• Be; दशवीया• U; दशवीया• B; in Be 7 the
 whole passage is left out. .

वाकस्त्रिविद्यापत्तिश्च नेष्टापोतारावग्निरेवाग्नीध्रो वाक्सु-
 ब्रह्मण्यो भगो यावत्सुदूर्गजेता वक्षः^१ ध्रुवगोपो^२ मनी ऽध्वर्यु-
 स्रुचुः प्रतिप्रख्याता वेदिश्रावणया^३ चेभवाहौ दिष्टिर्विशास्ता^४
 मृत्युः श्रमितै^५ ते वै विश्वसृजः प्रथमाः सप्तमासां चक्रिरे ।
 ५ तेषां गतः समा दीक्षा आसङ्गतमुपसदः सहस्रं प्रसुता-
 स्तदेवाभिवदति विश्वसृजः प्रथमाः सप्तमासत सहस्रसमं
 प्रसुतेन यन्तः । ततो मिषदमिषत्संबभूव ततो च जज्ञे
 भुवनस्य गोपा इत्यग्निष्टोमैवां^६ ते^७ तदीयुस्तदेतद्ब्रह्मयन्^८
 प्रजननं^९ यदग्निष्टोमाः^{१०} ॥ १६ ॥ षष्ठः ॥

१०. कुण्डपायिनामयनेनैथ्यन्तो दीक्षन्ते^१ पञ्च सर्वतो धुरा-
 स्तेषामियमेव प्रज्ञाता संवत्सरदीक्षा^२ समानं कर्माभ्युप-
 दीक्षणीयेनेद्वैत्रं पयो दोहयति सांख्यस्य वाटता तृष्णी^३
 वाय वसतीवरौः परिहृत्याविशिष्य^४ पथाः स्युपवसन्त्यथ^५ श्रो-
 भूत आमावाख्येन हविषा यजन्ते^६ तेन यन्मष्टाविश्रति-

१ Thus M; वनंभुः U; वनभुः Be B; चतसुः Be 7 D.

२ Thus MUDBe 7; वेदीश्रावणया Be; वेदिश्रावणयो B.

३ चितिर् i.s.o. दिष्टिर् M, but cp. Pañc. br. XXV. 18. 4.

४ Thus M (reading only तदिपुः i.s.o. तदीपुः); •मैवां वचेतविदिखदे •
 Be; •मैवां वचेतविदिखदे • BU. •मैवां वचेतेभिरियुखदे • D; •मैवां वचेतेभिरियुखदे •
 Be 7.

५ Uncertain; प्रजन M; प्रजनि all the other MSS.

६ Thus corrected with some hesitation; cp. Karmānta-Sūtra
 III. 25; पथाहृत्य पथांसि विशिष्य M, but all the other MSS. पथाहृत्य-
 विशिष्य पथांसुः ।

रहानि ' प्राचणीयारम्भणीयो ' स मासः^१ , पौर्णमासहवि-
 भिर्यन्ति मासं^२ वैश्वदेवहविभिर्यन्ति^३ मासं^४ वरुणप्रचास-
 हविभिर्यन्ति मासं^५ साकमेधहविभिर्यन्ति मासं^६
 शुनासीरीयहविभिर्यन्ति षड्विंशतिरहान्यभिजिह्वयः^७ परः-
 सामानः^८ स मासो^९ वैषुवतं^{१०} चयो^{११} ऽर्वाक्षामानो^{१२} ऽथ
 विश्वजिह्वयस्त्रिंशेन^{१३} यन्ति मासं^{१४} चिणवेन यन्ति मासमेक-^{१५}
 विंशेन यन्ति मासं^{१६} सप्तदशेन यन्ति मासं^{१७} पञ्चदशेन
 यन्ति मासं^{१८} चिह्वता यन्ति द्वादशाहानि^{१९} गोभायुषी^{२०}
 तानि चतुर्दश^{२१} चत्वार्यूर्ध्वं वैषुवतात्तान्यष्टादश^{२२} दशरात्रो
 मशप्रतं चातिरात्रं^{२३} स मासः^{२४} ॥ २० ॥ १०

अथेषां कुण्डानि^१ ते यत्पूर्वं एव चिबेदयो^२ भवन्ति
 तद्देशां कुण्डमथ यदन्योऽन्यमनुपरिसर्पे^३ याजयन्ति तद्देशां
 कुण्डमथ यदस्यैकैयमसैर्भक्षयन्ति^४ तद्देशां कुण्डं^५ तेषां य
 एव ब्रह्मा स एव^६ ब्राह्मणाष्क्यं^७ स पोताय यो होता स
 एव मैत्रावरुणः सो ऽष्वावाको^८ ऽथ य उद्गाता स एव^९ १५

१ Thus MB Be; Be 7 D present here a lacuna of two akṣaras.

२ UBD here and *infra* each time यजन्ति i.s.o. यन्ति ।

३ षड्विंशति i.s.o. षड्विंशति M.

४ After विश्वजित् Be ins. मासं ।

५ Thus M; वेदयो the other MSS.

६ Thus M; परि om. all the other MSS.

७ यत्पूर्वं M.

८ एव om. all exc. M.

प्रक्षोता स प्रतिहर्ताय धो ऽध्वर्युः स एव प्रतिप्रस्थाता स नेष्टाय
 य आग्नीध्रः स एव पावस्तुस्य^१ सुमन्त्राण्यः स उज्जेताथोप्रनिषदो^२ ।
 ऽग्निस्तुर्होता^३ वायुः पञ्चहोता चन्द्रमाः षड्होता प्रजापतिः सप्त-
 होतासावादित्यो नवहोतै^४ता वै देवता एतेनायनेनाष्ट^५क्षतो
 १५ वै ता आर्ध्वसुवर्ग^६ लोकमायन्त्य^७ एवं विद्वांस एतेनायनेन
 यन्मृधुवन्येव सुवर्ग^८ लोकं यन्ति । ॥ २१ ॥ सप्तमः ॥

उत्सर्गिणामयनेनैक्यन्तो दीचन्ते^९ तेषामियमेव प्रज्ञाता
 संवत्सरदीक्षा^{१०} समानं कर्मा पृच्छ्यात्पण्डितात्पृच्छेन षडहेनेद्वैष्टं
 पथो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वा^{११}य वसतीवरीः
 १० परिहृत्याविशिष्य^{१२} पथा^{१३}स्तुपवसन्त्यथ प्रातरहृत्युच्य^{१४} ज्योतिष
 आयतने प्राजापत्यं पशुमाश्रमन्ते^{१५} तस्य पशुपुरोडाशमनु-
 वर्तते ऽग्नये वसुमते पुरोडाशो ऽष्टाकपाक्षो^{१६} माथ्यंदिन
 इन्द्राय महत्वं^{१७} पुरोडाशमेकादशकपाक्षं^{१८} निर्वपन्त्यैन्द्र^{१९}
 सांनाय्य^{२०} सा दिव्यविरिष्टिः संतिष्ठते^{२१} ऽचैतदैन्द्र^{२२} सांनाय्य^{२३}
 १५ समुपह्वय भक्षयन्त्यथापराह्णे वैश्वदेवं द्वादशकपाक्षं^{२४} निर्वपन्ति
 वैश्वदेवं चरुं^{२५} ताभ्यां चरन्ति देवताप्रभृतीभ्यामिडान्ताभ्या-

१ All MSS. exc. M ins. एव ।

२ Thus M Be 7 ; •निषदग्निः Be B U ; •निषदोग्निः D.

३ स्वर्ग all.

४ सुवर्ग M ; स्वर्ग the other MSS.

५ परिहृत्याविः MSS., cp. *supra* p. 299, p. 6.

६ चरुं om, Be 7 D.

मध^१ पशुना चरति मगोताप्रभृतिनेडान्तेनाधनूषाञ्चैश्चरित्वा
 प्रदक्षिणामष्टत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संघाञ्च प्राङ्तेत्य ध्रुवा-
 माथाय्य वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्ध^२य
 शो भूते गवा प्रतिपद्यन्ते^३ त एवमेवैतेन^४ यन्तो^५ मासिमासु-
 तृजन्तः पञ्च ज्योतीः^६सुतृजन्त^७धामुत आहृताः^८सुतुरस^९ चय-
 स्त्रिः^{१०}सोमानुसृजन्त्येकं^{११} च ज्योतिर^{१२}य शो भूत आयुषैव
 प्रतिपद्यन्ते^{१३} ॥ २२ ॥ अष्टमः ॥

तपश्चितामयनेनैयन्तो^{१४} दीक्षन्ते^{१५} तेषामियमेव प्रज्ञाता-
 ग्निदीक्षा^{१६} समानं कर्मां संनिवापात्प्रसिद्धः संनिवापो^{१७} ऽय
 प्रायणीवेन चरति^{१८} प्रायणीयेन चरित्वा पदेन चरति^{१९} पदेन
 चरित्वा राजानं क्रीलोद्घातिथ्यं निर्वपत्या^{२०}तिथ्येन प्रचर्चाधैतां
 पञ्चविषमिष्टिं^{२१} निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाक्षमैन्द्रमेकादशकपाक्षं
 वैश्वदेवं द्वादशकपाक्षं वार्हस्पत्यं चरुं वैष्णवं चिकपाक्षमिति^{२२}
 तथा सप्तदेवेद्वा नाद्रियेरभित्येक आङ्गरेतथैवाहरहः संवत्सरं
 यजेरभित्येके^{२३} प्रथमे ऽहन्सर्वैरन्वहमेकैकया^{२४} षष्ठे ऽहन्सर्वैर-
 न्वहमेकैकया^{२५} प्रथमे द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येक आङ्गस्तदु

१. प्रहतीया० MD Be 7; ०. प्रहतिभा० Be BU.

२. Thus M; एवमेवोद्यन्तो Be BU; एवमोद्यन्तो Be 7 D.

३. च om. M.

४. Thus M; चयसिः^{१०}सो० the other MSS.

५. ताप० all exc. M.

६. चन्यासवै० M.

- वा आह^१ वद्रे वा एष यदग्निः^१ स एतर्हि जातो अर्हि सर्व-
 स्थितः^१ स यथा वत्सो जात स्नानं प्रेषत्येवं वा श्व एतर्हि
 भागधेयं प्रेषति^१ संवत्सर उवेवास्तातो भागधेयं^१ नैतस्याग्ना
 चनेयादित्युत्तमे^१ द्वादशाहे ऽग्निं चिन्वीतेत्येतदपरम्^१ ॥ २३ ॥
- ५ अथातो ऽहरईक्ष्यनस्यैव मौमाश्रया^१ सद्यश्चितिं निक्षिष्ट-
 ग्मथं लोकांश्रया दृष्टका उपदधन्मासमेति^१ मासि तथादेवतं
 कुरुते^१ द्वितीये मासे पुरीषचितिः^१ सद्यश्चितिं निक्षिष्टग्मथं
 सुष्ठिनोऽनु प्रकारं^१ मासमेति^१ मासि तथादेवतं कुरुते^१ तृतीये
 मासे वण्डचितिश्चतुर्थे^१ मासे पुरीषचितिः^१ पञ्चमे मासे
 १० मध्यमा चितिः^१ षष्ठे मासे पुरीषचितिः^१ सप्तमे मासे वण्ड-
 चितिरष्टमे^१ मासे पुरीषचितिर्नवमे मासे सप्त स्नान्या उप-
 दधात्या मन्वेष्टकाभ्यो^१ दशमे मासे^१ पुरीषचितिरेकादशे
 मासे^१ संयच्च प्रचेतासेत्येता उपदधात्यां विकर्षदीदशस्य^१

१ आह all exc. M.

१ My conjecture; between •शां and नेया• M has a blank of one akṣara; all the other MSS. •शाञ्जनेया• ।

२ Thus Be BU ; सुष्ठिनामग्रं M Be ? D.

३ Thus M ; (मासे)ऽन्वेष्टादचितिः Be ; न्वेष्टादचितिः the other MSS. I am not sure about the meaning of वण्ड ; it occurs repeatedly *infra* and once in the Karmānta. Perhaps वण्ड “without the tail (of the Agni).”

५ Thus M ; दंष्ट्रं the other MSS.

६ मासि all exc. M.

७ Thus M D U ; विकर्षदीदशः B Be 7 ; विकर्षदीदशः Be.

मासस्याष्टाविंशतिरहानि पुरीषमेकाशचिह्नं शतद्वितीयं^१
 शो भूते वसोधारा^२ ॥ २४ ॥

अथोपरिष्ठान्मासमित्याचक्षते^३ मासस्य प्रथमे ऽहन्स्य-
 क्षितिं निक्षिपन्ति सतथादेवतं^४ समूददोहसं^५ मासं प्रव-
 र्ग्योपसङ्गां यन्ति^६ द्वितीयस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीष-
 चितिः^७ सस्यक्षितिं निक्षिपन्ति सतथादेवतं समूददोहसं^८
 द्वितीयं^९ मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^{१०} तृतीयस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्वण्डचितिस्तुर्थस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^{११} पञ्च-
 मस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्मध्यमा चितिः^{१२} षष्ठस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिः^{१३} सप्तमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्वण्ड-
 चितिरेष्टमस्य मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिर्नैवमस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्सप्त स्रन्ध्या उपदधात्या नक्षत्रेष्टकाभ्यो^{१४} दशमस्य
 मासस्य प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकादशस्य मासस्य प्रथमे
 ऽहन्संयस्य प्रचेतास्येत्येता उपदधात्या विकर्षेर्द्वादशस्य मासस्य
 प्रथमे ऽहन्पुरीषचितिरेकाशचिह्नं शतद्वितीयं^{१५} शो भूते
 वसोधारा^{१६} ॥ २५ ॥

अथ पुरस्तान्मासमित्याचक्षते^{१७} मासं प्रवर्ग्योपसङ्गां यन्ति^{१८}

^१ Thus all, not °देवताः ; also *infra*.

^२ Be 7 BU ins. द्वितीयं ।

^३ om. B.

^४ The whole passage from ऽहन्वण्ड° up to मासस्योत्तमे (p. 305, 4)
 left out by all exc. M.

मासस्योत्तमे ऽहन्मद्यश्चि० निस्तिष्ठन्ति सतथादेवतः ससूद-
 दोहसं^१ द्वितीयं मासं प्रवर्ग्यापसद्वां यन्ति^१ । द्वितीयस्य
 मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचि०^१ सद्यश्चि० निस्तिष्ठन्ति सतथा-
 देवतः ससूददोहसं^१ तृतीयस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचि०-
 चि०^१ सतथा^१ मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचि०^१ पञ्चमस्य मासस्यो-
 त्तमे ऽहन्मध्यमा चि०^१ षष्ठस्य मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीष-
 चि०^१ सप्तमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्वण्डचि०^१ अष्टमस्य^१
 मासस्योत्तमे ऽहन्पुरीषचि०^१ नवमस्य मासस्योत्तमे ऽहन्सप्त-
 स्कन्धा उपदधात्या नचचेष्टकाभ्यो^१ दशमस्य मासस्योत्तमे
 १०. ऽहन्पुरीषचि०^१ रेकादशस्य मासस्योत्तमे ऽहन्मयच्च प्रचेता-
 श्चेत्येता उपदधात्या^१ विकर्णद्वादशस्य^१ मासस्याष्टाविंशे
 ऽहन्पुरीषमेकादशचि०^१ शतद्वितीयः^१ श्वो भूते वसोधारा^१ ॥
 २६ ॥

अथात उत्थानानामेव मौमाः साभिजितेद्बोत्तिष्ठेयुरित्येत-
 १५. द्वाद्वाणसंपन्नमपि वाभिजितेद्वाथैताः^१ सवनेष्टिं^१ निर्वपन्त्या-
 ग्र्येमष्टाकपालमैन्द्रमेकादशकपालं वैश्वदेवं द्वादशकपाल-

१ Thus M Be 7; चन्द० B; चन्द० Be.

२ Thus M Be 7; चन्ददचि० B; चन्ददचि० Be.

३ Thus M; the other MSS. as *supra* (p. 303, 13).

४ विंशे Be 7 D.

५ Thus MU; •वाथैताः B Be; •वाथैताः D; •वृथैताः Be. 7.

६ Thus M Be BU; निर्वपत्या Be 7 D

मिति^१ तथा समस्तया वा विहृतया वा प्रतिपन्नन्ते^२ वसती-
 वरीषु मृत्पिण्डमन्वधायाहरद्द्वसतीवरीः^३ परिहरमाणा
 यन्त्यं संवत्सरसंपन्नं ब्रह्मणो^४ऽयनमित्याचक्षते^५ चतुरो मासो
 दीक्षाभिर्धन्ति चतुर उपसहस्रचतुरो मासः प्रसूतास्तदाहुः क
 एतावत्तपस्तप्त्रान्यसाधारणं कुर्वीतान्नेवासिषु^६ वोपहवमिच्छते^७ ५
 दक्षिणावता वैनं याजयेयुरिति^८ सो ऽन्नेवासिषु^९ वैवोपहव-
 मिच्छते^{१०} दक्षिणावता वैनं याजयन्ति ॥ २७ ॥ नवमः ॥

अथ वै भवति कन्दस्थितं चिन्वीत पशुकाम इति^१ स
 कन्दस्थिद्यं क चाहुतिरागच्छति^२ जुहोत्येव तत्राथ^३ यदन्य-
 दाहुतिभ्यः शरीरवद्यजुरेव तत्र जपति यजुरेव रश्मयोर्यजु- १०
 रश्मगर्दभयोर्यजुरुखायै प्रवृञ्चने^४ यजते^५ वायव्येन पशुना^६
 दीक्षते^७ विमायुग्निं परिखायापस्यायतने यजुरेव^८ तत्र^९
 जपति यजुः सर्वासाभिष्टकानामुपधाने^{१०} जुहोति शतरुद्रीयं^{११}
 कुरुवे वसोर्धारा^{१२} श्वेनचितं चिन्वीत सुवर्गकाम इत्यथमे-

१ ० मन्वधाया MB Be U ; ० मन्वाधाया Be 7 D.

२ Thus M ; ब्राह्मणायनं the other MSS.

३ वा om. Be BU.— इच्छते i. s. o. इच्छते Be 7 D.

४ Thus M Be ; ० वूपहव Be 7 D ; ० वूपहव BU.— इच्छते i. s. o.

इच्छते all exc. M.

५ चाहुतीरागच्छति M.

६ Thus M Be BU ; तद् Be 7 D.

७ प्रहजनेयजते M ; प्रहजनेयजते B Be ; प्रहजनेय DU.

८ ० रेवच B Be U.

वैष^१ श्चेनचित्कृत्तं^२ चिन्वीत यः कामयेत शीर्षणानमुष्मि-
 श्लोके स्थामित्येतस्यैव सतो ऽरन्निमात्रेण प्राक्^३ शिर इव
 निरुहति^४ । स तथा विमितो भवति यथा न बह्विर्वेदि यूपः
 स्यादक्षजचितं चिन्वीत चतुःशीतं प्रतिष्ठाकाम इत्येतस्यैव सतो
 ५ ऽरन्निमात्रेण पञ्चागावणीयाऽसौ भवतस्तावन्मात्रेणापिपञ्चौ
 वरीयाऽसौ^५ । तौ मनागपनतौ परोऽणीयाऽसौ^६ भवतः^७
 एकैकामृचा^८ सौतां कृषति^९ । प्रउगचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रृक्ष्वा^{१०}सौ^{११} प्रागायातयति^{१२} । स तथा
 विमितो भवति यथा न बह्विर्वेदि यूपः स्यादुभयतः प्रउगं
 १० चिन्वीत यः कामयेत प्रजाताभ्रातृव्यानुदेय प्रतिजनित्यमाणा-
 नित्येतस्यैव सतः समुद्रृक्ष्वैवं ओणी प्रत्यगायातयति^{१३} । स तथा
 विमितो भवति यथा न बह्विर्वेदि यूपः स्यात् ॥ २८ ॥
 रथचक्रचितं चिन्वीत भ्रातृव्यवानिति विज्ञायत^{१४}
 आकृतिविकारः शब्दसंयोगाद्यावानग्निः^{१५} सारन्निप्रादेशस्तावती^{१६}
 १५ भूमिं परिमण्डलां कृत्वानुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः परिचिनो-
 त्यथान्ततो^{१७} ऽयान्तरत^{१८} एवमेवा^{१९} स्वयमादद्याथा^{२०} अथा-

१ Thus M only; इत्युपमावैष (or इत्यथायमेवैष) श्चेनचित्तिः the other MSS.

२ परो om. all exc. M.

३ एकैकामृच M; कृचा om. Be.

४ Thus M Be BU; समुद्रृक्ष्वैवं ओणी Be 7 D. •

५ Thus MBU; शब्दसंयोग Be; आगाः संयोग Be 7 D.

६ Thus MD Be 7; अयान्तरतो Be U; B. om.

७ Thus M; एवमेव the other MSS.

भितः स्वयमादृशां^१ मध्ये नाभिमिव करोति^२ । तस्या^३ अनु-
दिशमवान्तरदिशमरानिव^४ नेमिमिवेष्टका^५ आयातयति^६ । स
एष रथचक्रचिद्वाहवतः^७ परिकृत्यो^८ द्रोणशितं चिन्वीताञ्ज-
काम इत्येतस्यैव सतो ऽरत्निमात्रेण प्रागोष्ठमित्र निरूपत्यथ^९
मध्ये निम्नमिव^{१०} करोति^{११} । स एष द्रोणशिदञ्जकामस्य परि-
कृत्यः^{१२} समूह्यं चिन्वीत पशुकाम इति विज्ञायते^{१३} पुष्कर-
पर्णं^{१४} रुक्मं^{१५} हिरण्मथं^{१६} पुरुषं^{१७} सुचावित्येतल्लक्षणाभित्या-
चचते^{१८} । कुरुत एव तदथो पुरौषस्यैवेष्टका^{१९} आयातयति^{२०} ।
स एष समूह्यः पशुकामस्य परिकृत्यः^{२१} परिचायं चिन्वीत
ग्रामकाम इत्यनुशर्करमन्तःशर्करमिष्टकाः^{२२} परिचिनोत्यथा-
न्तो^{२३} ऽथान्तरतो^{२४} । एवमेवा^{२५} स्वयमादृशाया^{२६} अथाभितः
स्वयमादृशामिष्टकाः^{२७} परिचिनोति^{२८} । स एष परिचाय्यो ग्राम-
कामस्य परिकृत्यः^{२९} ॥ २६ ॥

१ °सवांतरदिश° M Be; °सवांतरदेश° B Be 7 UD.

२ °सराग्रनेमिमिति वेष्टका MSS. exc. M, which has °सरानिवनेमिवेष्टका;
perhaps an allusion to R.V. I. 32. 15, TBr. II. 8. 4. 3.

३ चर्च i. s. o. चर्च all exc. M.

४ Thus M Be; मिमिव the other MSS.

५ °नल्लक्षणा° M.

६ पुरुष° M.

७ Thus M; °यांततोयांतत B Be; °योतयोयांतर Be 7 D; °यांततो-
योतयांतत U.

८ Thus M; एवमेव the other MSS.

अग्निमानचिंतं चिन्वीत यः कामयेत पितृलोकं च ब्रुवा-
 मिति । षट् प्राञ्चः पुरुषास्त्रयः पुरस्तात्तिर्यञ्चौ^१ द्वौ पश्चा-
 त्तिर्यञ्चौ स आत्मा । तस्य मात्मा ।^२ यदि द्यौवदन्नं पुरस्ता-
 त्माभिदन्नं^३ पश्चाद्यदि नाभिदन्नं पुरस्ताज्जानुदन्नं पश्चाद्यदि
 ५ जानुदन्नं पुरस्ताद्गुणदन्नं पश्चाद्यदि गुणदन्नं पुरस्तात्समं भूमेः
 पश्चात्स एष अग्निमानचित्पितृलोककामस्थाय हैष कूर्मचिद-
 ब्राह्मणो^४ मध्य उत्पृष्ठः^५ परिकृष्य^६ एतस्यैव सतो ऽरन्नि-
 मात्रेण प्राक् शिर इव निरूहति । तस्यावान्तरदिशं पादा-
 निवेष्टका आयातयति । स एष कूर्मचिदब्राह्मणो मध्य उत्पृष्ठः
 १० परिकृष्यः । ॥ ३० ॥ दशमः ॥

सौचामण्या यच्छ्यमाणो भवति । स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मनडुहः^१ सौमं च क्लीवं च शष्पाणि च तोक्काणि^२ च
 व्रीहीन्मग्नं^३ चूर्णकृतं^४ त्रीणि नानावृक्षाणि पात्राणि चथा-
 न्मक्षूस्त्रयाणि लोमानि घृणं च श्येनपत्रं च गर्भिणीं वज्रवा-
 १५ मासन्दौमिण्डं कुम्भं कारोतरं विशाख्यौ दीर्घवः^५ शिखः^६
 शतावृक्षाः शतमानः^७ हिरण्यः सतं च वालं च ब्राह्मण-
 माजुत्या उच्छेषणस्य पातारं^८ यदि ब्राह्मणं न विन्दति

१ °तिर्यञ्चौ all, but cp. J. As. Soc. of Bengal, 1875, p. 265.

२ Thus M Be BU; उत्कृष्टः Be 7; उत्कृष्टः D.

३ तोक्काणि M and thus also all the MSS. of the grhyasūtra
 L 8; तोक्कानि the other MSS.

४ नमग्नं M.

५ °वृक्षाः all exc. MT.

वस्त्रौक्त्वपामथामावास्थेन वा हविषेद्वा नक्षत्रे वारेण शालाः
 रोहिते चर्मणि सुरासोमः सः सन्नः^१ श्रुते^१ तं दक्षिणतः क्रीव
 उपास्ते^१ सीसेन क्रीवाच्छ्रव्याणि क्रीणातीदं तवेदं ममेति^१
 क्रौतः सुरासोम इत्यथैनमादाय पूर्वथा द्वारा शालां प्रपाद्य
 जघनेन गार्हपत्यमुपसादयत्यथैतेषां त्रीक्षीणामर्धानवन्नन्यथे- ५
 तरागगार्हपत्यं^१ एककपालमधिश्रित्य^१ भर्जन्ति^१ तेषां ये
 फलन्ति लाजास्ते^१ भवन्त्यथ य^१ उ^१ न फलन्ति तास्तथै^१
 गार्हपत्ये नवां कुम्भीमधिश्रित्य प्रोदकमिवौदनं^१ अपयन्त्य-
 थेनं विस्त्राय कठिने^१ वा पाजके वा विषजन्त्यथैनाभ्युग्यान-
 वन्नन्ति^१ तेषां यानि च क्षुद्राणि यास्य तर्हस्ता उत्सेके^१
 संप्रकिरन्ति^१ तं मासर इत्याचक्षते^१ ऽथ मानमादाय
 विमिमीत^१ एकः श्रव्याणां द्वे तोक्काणां^१ त्रीणि लाजानां

१ Thus (संसन्नः or संसनः) MT Be U (pr. m.); संपन्नः Be Tr U (sec. m.); संसनः H; Bhav. periphr. सादितः ।

१ Thus Be Tr; •पत्येककपाल• U; •पत्य एकपाल• T; MHB om. एक•; but cp. *supra* XIII. 25 (p. 136. 2).

१ Thus M, as *supra* l. c.; भर्जयन्ति the other MSS.

१ वे लाजा MT Tr.

१ Thus MT Tr; ये (omitting 'उ') the other MSS.

१ •मिवौदनं MH Be; •मिवौदनं Tr TBU.

१ Thus T Tr H; कठिने MB Be; U corrupt.

१ Thus M; भ्युग्यान Tr; भुग्यान or भुग्यान the other MSS; Bhav. once, भुग्यान, once भुग्यान ।

१ सि om. M Tr T.

१० Thus Be; तोक्काणां the other MSS.

सत्वारि नम्रहोरेत्येतमोदनं सूर्णैरनुप्रकिरन्मासरेणावोक्तम्पा-
दयति^१ ॥ ३१ ॥

खाद्रीं त्वा खादुना तीव्रां तीव्रेणामृतामृततेन सृजामि
सः सोमेनेत्यथैतामासन्दीमघेणाहवनीयं पर्याहृत्य दक्षिणतो
१ निदधात्यासन्ध्यामिण्ड्वमिण्ड्वे कुम्भं कुम्भे कारोतरमवदधात्यै-
तमोदनमभितः कारोतरं परिचिनोत्यैनमपिधायाभिष्टुति
सोमो ऽस्थिभ्यां पच्यस्व मरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय सुचाम्णे
पच्यस्वेति^१ तिस्रः सःसृष्टा वसति^१ तिस्रो हि राज्ञोः क्रौतः
सोमो वसतीति ब्राह्मणमथ तिसृषु व्युष्टासु तायते त्रिपशुर्वा
१० सतुष्यशुर्वा पशुबन्धो^१ ऽथास्यैषा पूर्वद्युरेव सौचामणिकी,
वेदिर्विमिता भवति^१ तां परिस्तीर्य सत्त्वयजुर्हरति
॥ ३२ ॥

इदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं^१ चिर्धजुषा तुष्णीं सतुर्थं^१
पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति^१ करणं अपत्युद्धृत्युद्धृतादाग्नीध्र-
१ स्तिर्हरति^१ यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथ चालालस्यावृता चालाञ्चं
परिस्तिखत्युत्तरवेदेरावृतात्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिसुत्साद्य
युपावटं^१ खालाग्नेरावृता^१ द्वाविग्नी प्रणयत आहवनीयादेवा-
ध्वर्युरन्वाहार्यपचनात्यतिप्रस्थाताग्निवत्युत्तरं परिग्राहं परिगृह्णा
यoyुपिला तिर्धञ्च^१ स्पष्टं सन्ध्या समैषमाह प्रोक्षणीरासादथे-

१ अनुप्रकारं is.o. अनुप्रकिरन् M T; संपादयति M (pr. m.), संपावयति
M (sec. m.).

२ यूपो चाला om. M Tr.

आवर्हिषसादय सुवः स्वधितिः सुवस्य संवृद्धिं तूष्णीं
 पृषदाज्यग्रहणीं पत्नीः संनञ्जाज्येन च दध्ना चोदेहि प्रति-
 प्रस्थातः सुरासोमस्य विद्वीत्यध्वर्युरेव प्रसिद्धं पाशुबन्धिकं
 कर्म चेष्टत्यथ प्रतिप्रस्थाता सुराः^१ संपवथ्य^२ सशस्त्रामादाय
 पूर्वया दारोपनिर्हृत्यान्तर्वेद्यासादयति । ॥ ३३ ॥ ५

यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता सत उदी-
 चौनदग्नेन वाखेन सुरां पुनाति पुनातु ते परिश्रुतः सोमः
 सूर्यस्य दुहिता । वारेण शश्वता तनेति । वायुः पूतः पवि-
 चेणेति यदि सोमातिपवितो भवत्यथादत्ते पर्णमयं पात्रं ।
 तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयामगृहीतो ऽस्य- १०
 श्विभ्यां त्वा जुष्टं गृह्णामीति । बर्हिषी अन्तर्धाय कलसकु-
 भिश्च^३ सिंहलोमभिश्च श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी श्वेनपत्नेण
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरश्विभ्यां लेत्यथादत्ते नैयग्रोधं
 पात्रं । तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्योपयाम-
 गृहीतो ऽसि सरस्वत्यै त्वा जुष्टं गृह्णामीति । बर्हिषी अन्तर्धाय १५
 बदरसकुभिश्च व्याघ्रलोमभिश्च श्रीणात्यपोद्धृत्य बर्हिषी श्वेन-
 पत्नेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिः सरस्वत्यै लेत्यथादत्त
 आश्वत्यं पात्रं । तेन गृह्णाति कुविदङ्ग यवमन्त इत्यनुद्रुत्यो-
 पयामगृहीतो ऽसौन्द्राय त्वा सुचाग्ने जुष्टं गृह्णामीति ।

१ सुरासोमस्यपवथ्य M.

२ च om. here and every time *infra* B Be H.

बर्हिषी अन्नर्धाय कर्कन्धुसक्तुभिश्च वृकलोमभिश्च श्रीणात्यपो-
दृत्य बर्हिषी श्वेनपत्त्रेण परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरि-
न्द्राय त्वा सुचाम्ण इति । ॥ ३४ ॥

ताञ्चर्धनेन सुगदण्डान्प्राचो वोदीचो वायातयत्यथैताः
५ सुराः सप्ररेकामादाय दक्षिणमग्निमुपसर्पति^१ तमभितो^२
गतीं^३ खानयति । तदुपसादयति विशाख्यौ^४ दीर्घवः^५
शिक्षः^६ शतादृक्षाः^७ शतमानः^८ हिरण्यः^९ सतं च वालं चाथ
दक्षिणमग्निमग्रेण पुराणभस्मनः^{१०} खरं करोति । तदुपसाद-
यति ब्राह्मणमाहुत्या उच्छेषणस्य पातारं^{११} यदि ब्राह्मणं
१० न विन्दति वस्त्रौकवपामथाप उपसृश्य धूपस्यावृता धूपमु-
च्छ्रयति । स्वर्वन्तं धूपमुत्सृज्याथैतान्यशनुपाकरोत्याश्विनं धूमः^{१२}
सारस्वतं मेघमैन्द्रमृषभं^{१३} बार्हस्पत्यं पशुं चतुर्थं यदि सोमा-
तिपवितो भवति^{१४} तेषां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वाश्विनसारस्व-
तावध्वर्युरादत्त^{१५} ऐन्द्रं प्रतिप्रस्थाता । गृहावादायोपोत्तिष्ठन्ना-
१५ हाश्विभ्याः^{१६} सरस्वत्या इन्द्राय सुचाम्णे सुराम्णाः^{१७} सोमा-
नामनुब्रूहीति । युवः^{१८} सुराममश्विनेत्येतामन्वाहात्याक्रम्याश्रा-

१ Thus M Tr TBH: सर्पति Be U.

२ Thus (with ग) B Be (pr. m.) H ; •भितः क० MT Tr ; •भितो

क० Be (sec. m.).

३ विशाख्यौ M.

४ Thus MT Tr ; भस्मना B Be UH.

५ Thus M Tr. ; उपतिष्ठन् i.s.o. उपोत्तिष्ठन् the other MSS. •

६ Thus (cp. Āp. XIX. 2. 18) M Tr ; सुराम्ण BH Be U ; T def.

व्याहृतिभ्यां सरस्वत्या इन्द्राय सुचाम्णे सुराम्णः सोमाम्प्र-
स्थितान्प्रेष्येति^१ मैचावरुणो होता यच्चदश्विना सरस्वतीमिन्द्रः
सुचामाणमिति^२ पुत्रमिव पितरावश्विनोभेति यजत्यहाव्यग्रे
हविरास्ये त इति वषट्कृते जुहोति^३ ॥ ३५ ॥

यस्मिन्नश्वास ऋषभास उक्ष्ण इत्यनुवषट्कृते ऊलाश्विनस्य^४
संस्त्रावः सरस्वते ऽवनयति^५ सरस्वतस्य संस्त्रावमैत्रे^६
तं ब्राह्मणो भक्षयति नाना हि वां देवहितं यदचेति दाभ्यां^७
यदि ब्राह्मणं न विन्दति वल्कीकवपायामवनयत्येतेनैव मन्त्रे-
णायैतानि पात्राणि बल्कशस्य^८ पूरयित्वा पर्णमये श्वेनपक्ष-
मवगूहति^९ तदिशाख्याबुद्धित्य दक्षिणायं वःशं प्रोहति^{१०}
वःशे शिक्वः सजति^{११} शिक्वे शतादृशाः शतादृशायां वालं
वाले शतमानः हिरण्यमथैताः सुराः सप्ररेकामादाय
शतादृशायाः समवनयति सोमप्रतीकाः पितरस्तृणुतेति^{१२}
क्षरति^{१३} शतादृशेत्युपतिष्ठन्ते^{१४} पवमानः सुवर्जन इत्येतेनाष्टर्चै-
नाथ यदि सोमातिपवितो भवति पिष्टणां याज्यानुवाक्या-^{१५}
भिर्हपतिष्ठन्त उदौरतामवर उत्परास आहं पिष्टन्सुविद-

१ अथ ins. MT Tr.

२ Thus H ; वल्कशस्य MTB Be U ; विल्कशस्य Tr.

३ Thus M Tr ; सजयति T ; सजति B Be U ; सक्षयति H.

४ Thus Tr Be HU (sec. m.) ; ऋषि (sic) B ; क्षरति U (pr. m.) ;

क्षरति MT.

५ Plural T Tr U (pr. m.) ; sing. the other, MSS.

चाऽ अविस्वीदं पिबभ्यो नमो अस्त्वष्टेत्यध्वर्युर्हेता ब्रह्मा त
उपतिष्ठन्ते ' यच्चैव शताहृषां धारयति तन्निदधाति प्रति-
ष्ठित्या इति ब्राह्मणं ' तदेवैनां निधाय दक्षिणतो निद-
धात्यथैतानि पाचाणि पुराणभस्मनः खरे सादयति ॥ ३६ ॥

- १ पिबभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नमः पितामहेभ्यः स्वधा-
विभ्यः स्वधा नमः प्रपितामहेभ्यः स्वधाविभ्यः स्वधा नम
इत्यत्र गर्भिणीं वडवां ददात्यथाप उपस्पृश्य बार्हस्पत्यस्य
पशुपुरोडाशं याचति ' तेन प्रचरति ' देवताप्रभृतिनेडान्ते-
नाथ पशुभिश्चरति मनोताप्रभृतिभिरिडान्नैरथैतान्पुरोडा-
१० शान्याषट्यैन्द्रमेकादशकपालः सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं
दशकपालमिति ' तैश्चरति देवताप्रभृतिभिरिडान्नैरनूयाजै-
श्चरित्वा प्रदक्षिणमावृत्य प्रत्यङ्गाद्रुत्य पत्नीः संयाज्य प्राडेत्य
भुवामायाज्य चौर्णि पाशुबन्धिकानि संमिष्टयजूषि जुहोति
यज्ञ यज्ञं गच्छैष ते यज्ञो यज्ञपते देवा गातुविद इत्युचैत-
१५ मवभृथः स सादयन्ति यत्किञ्चित्सुरालिप्तं भवति तत्सह
हृदयशूलानि भवन्त्येतत्समादायान्तरेण चालालोत्कराबुद-
ङ्गुपनिष्क्रामन्ति ॥ ३७ ॥ •

दे सुतो अष्टण्वं पिबणामहं देवानामुत मर्त्यानाम् ।
ताभ्यामिदं विश्वं भुवनः समेत्यन्तरा पूर्वमपरं च केतुमिति ।

१ चरति M Tr.

२ Thus M Tr Be ; • सादयति HBU ; संप्रकिरंति T.

३ भवत्ये० HU ; भवन्तीत्ये० M ; भवन्तीत्ये० T ; भवत्ये० B Be.

प्रसिद्धः इदयश्चैखरिलाथैताजि पाचाष्टुदकान्ते पराक्षि
 सादयति यस्ते देव वरुण गायत्र्यहन्ताः पाशो ब्रह्मप्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इति पर्शमथं ' यस्ते देव वरुण त्रिष्टुप्-
 हन्ताः पाशः चचे प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति नैय-
 योधं ' यस्ते देव वरुण जगतीहन्ताः पाशो विचु प्रतिष्ठितः ।
 तं त एतेनावयज इत्याश्वत्थं ' यस्ते देव वरणानुष्टुप्हन्ताः
 पाशः पशुषु प्रतिष्ठितः । तं त एतेनावयज इति शताह्वसं '
 तूष्णीं सतं वाचं च ' प्रसिद्धो ऽवभृथः ' साम चैव
 नाह देवीराप एष वो गर्भ इति चाथाप्रतीचमायन्ति वरुण-
 स्थानार्हित्यै ' प्रपथे समिधः क्लुर्वत एधो ऽस्येधिषीमहीत्ये'- १०
 त्याहवनीये ऽभ्यादधाति समिदसि तेजो ऽसि तेजो मयि
 धेहीत्यथाहवनीयमुपतिष्ठन्ते ऽपो अन्वचारिषः रसेन सम-
 सृजहि । पयस्वाः अग्न आगमं तं मां सः सृज वचंसेत्यथ
 कुसीदेन सक्तुहोमेन चरत्यथ देवता उपस्थाय यूपमुपतिष्ठते ।
 संतिष्ठते सौचामणी' ॥ ३८ ॥ एकादशः ॥

१५

वेदमधीत्य स्वास्त्रपकल्पयत एरकां चोपबर्हणं च

१ सौचामणिः all exc. M; at the close of this adhyāya T adds इति चरकस्तुम् ।

२ The text of adhyāya 12 is based on M(ackenzie), cp. Preface, p. II, and on the following MSS. of the Ṛghyāsūtra: Ma(drās), on the whole a very good copy in grantha; E(gmore), nāgari copy of grantha original; T(anjore), grantha, breaking of after the words चर्पाशो ऽसौत्पन्नाह्ण in kh. 41; H(aug), B(enares), these two closely related and on the whole rather bad. I made

नापितं च चुरं च दारुणि चोपस्तरणं च वृकलाऽस्य दन्तधाव-
 नमुष्णाश्वापः ग्रीतास्य सर्वसुरभिपिष्टं^१ चास्त्रजं च स्रजः
 चादर्शं चाहतं च^२ वासः प्रावरणं^३ च वसनान्तरं वादरुं मणिः
 सुवर्णोपधानं^४ . सूचं च^५ प्रवर्तौ च दण्डं चोपानहौ च^६
 ५ कृत्तमानडुहं चर्मं सर्वरोहितमित्येते ऽस्य संभारा उपकृप्ता
 भवन्ति^७ स्नानस्य मीमांसा^८ रोहिण्याः स्नायादित्येकं^९
 प्राजापत्यं वा एतन्नचचं^{१०} तदस्य प्राजापत्य एव नचचे स्नातं
 भवत्यथो सर्वाचोहाचोहाणीति^{११} तिष्ठे स्नायादित्येकं^{१२}
 बार्हस्पत्यं वा एतन्नचचं^{१३} तदस्य बार्हस्पत्य एव नचचे
 १० स्नातं भवत्यथो बृहस्पतिप्रसूतो ऽमानौत्युत्तरयोः फल्गुन्योः
 स्नायादित्येकं^{१४} भाग्यं वा एतन्नचचं^{१५} तदस्य भाग्यं^{१६} एव

, also use of G (grhyaprayoga MS. Burnell cvii, which cites often literally passages of the Grhya), Prm. (Prayogamālā printed at Bombay), Pá (Prayogaśikhāmaṇi, No. 3108 of the Leiden collection), Ks (Kanakasabhāpati's kārikā, Burnell cix) and Pc (Prayogacūḍāmaṇi, Telugu MS., collection Mackenzie No. 21). Adhyāya 13 is contained only in M and E. The two adhyāyas 12 and 13 are now also printed in the Grantha Edition of the Baudhāyana smārtasūtra, designed by me as "Ed."

१ सर्व० EG.

२ only in Ed. TE.

३ Thus EHG ; प्रावारं MT, प्रवारं Ma. प्रवारणं Ed.

४ om. HBM (sec. m.).

५ om. THB Ma.

६ Thus B ; रोहनीति i.s.o. रोहाणीति the other MSS. and Ed.

७ भाग्यं TM Ma.,

नचचे स्वातं भवत्यथो भाग्यो ऽसानीति ^१ इक्षे स्वायादि-
 त्येकः ^२ साविचं वा एतन्नचचं ^३ तदस्य साविच एव नचचे
 स्वातं भवत्यथो सविष्टप्रसूतो ऽसानीति ^४ चिचायाः स्वाया-
 दित्येकमैन्द्रं वा एतन्नचचं ^५ तदस्यैन्द्र एव नचचे स्वातं
 भवत्यथो चिचो ऽसानीति ^६ विशाखयोः स्वायादित्येकमै-
 न्द्राग्रं वा एतन्नचचं ^७ तदस्यैन्द्राग्र एव नचचे स्वातं भवत्यथो
 विशाखो ऽसानी ^८ प्रजया पशुभिरित्येतेषामेकस्मिन्नापूर्थमाण-
 पक्षे ^९ पुरादित्यस्योदयाद्ब्रजमभि प्रपद्यते ^{१०} नैनमेतदहरादित्यो
 ऽभितपेत्तदहः ^{११} स्वातानामु ^{१२} ह ^{१३} वा ^{१४} एष एतत्तेजसा यज्ञसा
 तपत्यन्तर्लोन्ना चर्मणा ब्रजमभिविघ्नन्ति ^{१५} पूर्वार्धमध्ये ब्रजस्या- १०
 ग्रिसुपसमाधाय संपरिस्त्रीर्याहरन्त्येतान्संभारान्सृष्टदेव सर्वा-
 न्यसह ^{१६} सर्वाणि मानुषाणीत्येतस्माद्ब्राह्मणादृचिणतो ^{१७} ब्राह्मणं
 उपविशत्युत्तरतः ^{१८} उदपाचं पालाशी च समिधं निदधात्य-

१ Thus HB; सानीति the other MSS. and Ed.

२ Thus MB; •त्येकामेकस्मिन् H; •त्येकामेकस्मिन् Ma TE. and Ed.

३ Thus all exc. Ma and Ed., which have तदहस्य i.s.o. तदह and E: •तपेन्नर्धदिनस्तदहस्य स्वाता•; Bhāradvāja also has the reading accepted by me on the authority of the best MSS. (= तदहः-स्वातानाम् as a compositum ?).

४ •सु ह वा only MT; •सुवा वा Ma; •सुच the other MSS.; सुच वा Ed.

५ •भिविघ्नन्ति MSS. (and Ed.) exc. E, which om. the second prae-
 pos.; cp. *supra* XI. 10' (p. 79, 4), XVI. 20 (p. 267, 1), XVIII. 18.

६ Thus MT; सर्वाणि i.s.o. सर्वां HB; संभरति i.s.o. सर्वां E Ma., Ed.

७ Before दक्षिणतो Ma ET and Ed. ins. इमेभु ।

८ Thus M Ma HB; ब्राह्मणमुपवेशयत्यु E; ब्राह्मणमुपविशत्यु T.

परेणाग्निमुदीचीनप्रतिषेवणासेरकाः५ साधीवासामासीर्यं
 तस्यां प्राप्नुवन् उपविशत्युत्तरतो नापित १ उत्तरत उपवर्ह-
 णमामध्यादिनं भिक्षां दद्यादपौहं१ गां पचेदशा वेदस्य१ स्वाद-
 चैतं१ पालांशौः५ समिधमाज्येनाह्ना मध्यादिने ऽभ्याद-
 ५ धाति ॥ ३६ ॥ •

इमः५ स्तोममर्हते जातवेदसे रथमिव संमहेमा मनौ-
 षथा । भद्रा हि नः प्रमतिरस्य सः५ सद्यसे सखे मा रिषामा
 वयं तव स्वाहेत्यथैरकायामुदीचीनशिरा निपद्यते आयुषं
 जमदग्नेः कश्चपस्य आयुषमगस्त्यस्य५ आयुषमृषीणां५ आयुषं
 १० यदेवानां आयुषं५ तन्मे अस्तु आयुषमित्युद्यमानमनुमन्त्रयते
 शिवा मे भवथ सः५ सृष्ट इति १ क्षुरमभिमन्त्रयते क्षुरो
 नामासि स्वधितिसि पिता नमस्ते अस्तु मा मा हिः५ शौरि-
 त्युद्यमानमनुमन्त्रयते यत्क्षुरेण वर्चयमि५ वंश्वा वपसि केशश्च
 वर्चय मे मुखं मा म आयुः प्रमोषौरिति १ शश्रूषेष्वाये
 १५ वपते ऽथोपपचावथ केशान्यथोपपादमितराण्यङ्गान्येतस्माद्धोषा
 जरसा१ पूर्वं आयुषि प्रथान्ति पूर्वं आयुष्यस्वादो भवन्ति

१ Thus Ma TE, Ed. ; •सुपक्षुषौते M ; HB om. this passage.

१ •दपि च Ed.

१ Thus E Ma ; चेतस्य स्वाद० TH ; चेतस्य स्वाद० B ; चेतसाद० M ;
 चेदभ्यस्वाद० Ed.

४ Thus EM Ma G, Ed. ; विद्यायुष० THB Psm.

५ Thus all exc. E : वर्चयसि and T : वर्चसि ।

१ Or should we write •वाजरसा ? What may be the sense of
 these words ?

य एवं विद्वांसो लोमानि वापयन्ते । स यदि लोमानि
 वापयिष्यमाणः स्यात्केग्रश्मश्च वापयित्वा लोमानि संहृत्य
 नखानि निहन्त्यथैतानि समुक्षित्य ब्रह्मचारिणे प्रयच्छन्ना-
 हेमानि हत्वा दर्भस्तम्बे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति ।
 तानि स तत्र निदधात्यपरेणग्निं प्राप्नुवन् उपविश्य मेखलां
 विस्त्रंसयत इमां विख्यामि वरुणपाशमिति । यो ऽस्य तत्र
 रातेः पुत्रो वान्तेवासी वा भवति तस्मै प्रयच्छन्नाहेमाः
 हत्वा न्यग्रोधे वोदुम्बरमूले वा निधत्तादिति । तामुं स
 तत्र निदधातीदमहममुष्यामुष्यायणस्य शुचा पाप्मानमवगूहा-
 म्युत्तरस्य द्विषद्वा इति । वृकलैः प्रधाव्य दन्तान्विधावयते १०
 ऽस्नाद्याय व्यपोहध्वं भगो राजायमागमत् । स मे मुखं
 प्रसर्पतु वर्चसे च भगाय सेत्युभयोरपः संनिषिञ्चत्युष्णासु ग्रीता
 आनयति दैवमानुषस्य व्यावृत्त्या इति । तामामञ्जलिनोपह-
 त्याग्निषिञ्चत्यापो हि ष्ठा मयोभुव इति तिसृभिर्हिरण्यवर्णाः
 शुचयः पावका इति तिसृभिः । षोढाविहितो वै पुरुष १५
 इत्येतस्माद्वाङ्मनादथैतस्य सर्वसुरभिपिष्टः समुदायुत्य त्रिः
 प्रसिञ्चति ॥ ४० ॥

१ तत्तारातेः T Ma.

१ Thus TM Ma ; ताम् EHB, Ed.

२ Thus (अवगूहानि) MHB Prm Psm ; अपगू. T Ma EG Pc. Ed.

४ Thus M Prm ; अपयते all the other MSS. and G, Ed.

५ दैव. ET and Bhāradvāja ; देव. the other MSS., Ed. and the Prayogas.

० चैतस्य Ma E, Ed. ; ० चैतस्य MHB : T indistinct.

नमः शाकुजज्ञभाभ्यां नमस्ताभ्यो देवताभ्यो वा अभि-
 ग्रहिणीरित्यनुलिख्यते^१ ऽसुरासु^२ च^३ यो गन्धो गन्धर्वेषु च
 यक्षगः । दिव्यो यो मानुषो गन्धः स मामाग्निशिविज्ञेत्या-
 हतं परिधत्ते स्त्रा मा तनूराविश शिवा मा तनूराविशेत्येव-
 ५ मेवोत्तरासङ्गमेवमेवात^४ ऊर्ध्वमथैतं बादरं मणिं सुवर्णोप-
 धानं सूत्रे प्रोत्य दर्श्यामाधाय दर्विदण्डे^५ सूत्रेण पर्यस्य
 जुहोतीयमोषधे चायमाणा सहमाना सहस्रती । सा मा
 करोतु । भोमवर्चसं सूर्यवर्चसं ब्रह्मवर्चस्त्रिनमस्त्रादं^६ करोतु
 स्त्राहेत्यथैनमुदपात्रे^७ ऽतुपरिष्ठावयति^८ विश्वा उत त्वया वयं
 १० धारा उदन्या इव । अतिगाहेमहि द्विष इत्यपाशो ऽसीत्यु-
 क्तात्तस्या परिहरति वध्यं हि प्रत्यञ्चं प्रतिसुञ्चन्ति व्यावृत्त्या
 इत्येतस्माद्वाह्मणादथैतौ प्रवर्तौ सूत्रे प्रोत्य दर्श्यामाधाय दर्वि-
 दण्डे^९ सूत्रेण पर्यस्य जुहोत्यायुष्यं वर्चस्यं सुवीर्यं राय-
 स्योषमौल्लिख्यम्^{१०} । इदं हिरण्यं वर्चसे जैत्र्यायाविश्रतादिमं^{१०}

१ Thus Ma, Ed.; •नलिपेत्यस्य• E; •नलिपेत्यस्य• T; •नलिपेत्यस्य• M;
 •नलिपेत्यस्य• HB.

२ MTE and Ed. om.

३ Thus (उत्तरासङ्गस्य) ET, Ed.; •मेवासङ्गमे• M•Ma; HB corr.

४ Thus M Ma; इवो• ET Prm., and Ed.; HB om.

५ •स्त्रिनम• HM Ma B; •स्त्रिनम• T, Ed.; E indistinct.

६ Thus M; •पात्रेण परि• T Ma E Prm, Ed.; पात्रेणानुष्ठातुं HB P.

७ Thus M Ma HB; इवो• EG and Ed. •

८ •मौल्लिख्यम् M Ma G and Ed.; •मौल्लिख्यम् EHB Prm P.

९ Thus MG, Ed.; जैत्र्याया the other MSS. and Prm P.

१० इमं M Ma EG and Ed.; इमां H; इमा B.

रयिः स्वाहेति ^१ द्वितीयां जुहोति शुनिमिवाहः ^२ हिरण्यं
 पितृव तामापभैषम् ^३ । तस्मा करोत् सोमवर्षसः सूर्यव-
 र्चसं श्रद्धावर्चस्विनमन्नादं ^४ करोत् स्वाहेति ^५ तृतीयां जुहो-
 त्युषैर्वाजि ^६ वृतनासहः ^७ सभासाहं धनंजयम् । सर्वाः सप्त-
 द्वीर्ध्वयो हिरण्ये याः समाहिताः स्वाहेति ^८ चतुर्थीं
 जुहोति विराजं च खराजं चाभिष्टियां ^९ च नो गृहे । लक्ष्मी
 राद्रस्य या मुखे तथा मा सः सृजामसि स्वाहेति ^{१०} पञ्चमीं
 जुहोति यशो मा कुरु ब्राह्मणेषु यशो राजसु मा कुरु ।
 यशो विश्वेषु शूद्रेष्वहमस्मि यशस्तव ^{११} स्वाहेत्येनावुदपात्रे ^{१२}
 ऽनुपरिज्ञावयति ^{१३} विश्वर उत त्वया वयमित्येतया ^{१४} तयोरन्य- १०
 तरमादाय दक्षिणे कर्णं आबध्नौत ^{१५} आयुष्यं वर्चस्यमित्येताभिः

१ Thus (शुनिम्) M Ma Prm Pś and Ed. ; शुनौम् EG ; शुनिम् HB ; शुनम् only Ks.

२ Thus Pś ; तामापभैषम् Prm ; तामाष्टौषसयाहं E ; तामाष्टहं M Ma BHG ; तामापहं, Ed.

३ •स्विनम• M Ma HB ; •स्विनम• EG and Ed.

४ •वाजि all exc. G, which has rightly •वादि ।

५ Thus the MSS. ; वृतनाजि the Prayogas.

६ Thus Prm ; चाभिष्टीया G ; चाभिष्टीया Pś ; चाभिष्टीया Pe ; चाभि-
 ष्टीया M Ma and Ed. ; चाभिष्टीया E ; चाभिष्टीया BH.

७ Thus M Prm Pe, G ; यशस्तव Ma E, Ed. ; यशस्तव Pś ; यशत HB.

८ Thus M ; •पात्रेष्वपरि• Ma E Prm, Ed. ; •पात्रेष्वनुपरि• B ;
 •पात्रेष्वनुपरि• H.

९ Thus HB ; चावध्नौति M Ma E Prayogas.

पञ्चभिरिधैर्मनुपरिवर्तयत^१ चतुभिस्त्रातवैः संवत्सरस्य धाय-
 या^२ तैस्त्रा सहानुकरोमीत्यवसेवोत्तरं प्रवर्तमावप्नोते^३ । ऽथ
 खजं प्रतिमुञ्चते^४ ॥ ४१ ॥

शुभिर्नै शिर आरोह गोभयन्ती मुखं मम । मुखः
 ५ हि मम गोभय^५ भूयाः^६ च भगं कुरु ॥ यां त्वा जहार
 जर्मदग्निः अद्वायै कामाद्यान्यै^७ । तां त्वेमां प्रतिमुञ्चे^८ । ऽहं^९
 वर्चसे च भगाय चेति^{१०} । त्रैककुदेनाञ्जनेनाङ्गे यदाञ्जनं
 त्रैककुदं जातः^{११} हिमवत उपरि । तेन वामाञ्जे मयि पर्वत-
 वर्चसमस्त्रित्यादर्शं परिपश्यते यन्मे मनः परागतमादर्शं परि-
 १० पश्यतः । इदं तन्मयि पश्चात्पायुषं वर्चसं मे अस्त्रित्यथोपा-
 नहावुपमुञ्चते द्यौरसीति दक्षिणे पादे पृथिव्यसीत्युत्तरे^{१२}
 ऽथ दण्डमादत्ते सखा मा गोपायेति^{१३} । कृत्तमादत्ते दिव्यो
 ऽसि सुपर्णो ऽन्तरिक्षाया पासीति^{१४} । सो ऽचैवास्त आ नच-
 चाणामुदयादथोदितेषु नचचेषूपनिष्क्रम्य दिश उपतिष्ठते
 १५ देवीः षडुर्वीरसु नः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्व-
 मिति^{१५} । मा हास्यहि प्रजया मा तनूभिरिति नच-
 चाणि^{१६} । मा राधाम दिषते^{१७} सोम राज्ञिति चन्द्रमसः^{१८} ।

१ Thus M; •वर्तयति Ma, Ed.; •वर्तन्ति H.

२ धायया MBH, Ed.; धायया Ma; धायया E (from grantha ori-
 ginal!).

३ Thus M Ma E; •मुञ्चते B; •मुञ्चते H; •मुञ्चति Ed.

४ Thus M Prm Ks Pá; कामाद्यान्ये Ma, Ed.; कामाद्यान्ये HB.

५ Thus Prm G; •मुञ्चतु Ma E; •मुञ्च M; •मुञ्चति Ed.

ममुपस्था^१ यचयच^२ कामयते तदेतीत्येतत्सुमावर्तनम्^३ ॥

४२ ॥ द्वादशः ॥

अथेतरतूष्णीमेव^४ तीर्थं स्नातोदेत्यथ यदि रथं लभते
रथंतरमसीति दक्षिणं चक्रमभिमृशति बृहदसीत्युत्तरं वामदे-
व्यमसीति मध्यमं रथं प्रवर्तमानमतुमन्वधते^५ इयं वामश्विना ५
रथो मा दुःखे मा सुखे रिषदित्यथ यदि ग्रमरथं करि-
व्यन्भवत्यप उपस्पृश्येमामभिमृशतीह धृतिरिह विष्टतिरिह
रन्निरिह रमतिरिह रमतामित्यथास्मा आचार्यः कूर्चमाहा-
रयति^६ तं प्रदक्षिणं पर्यस्योदगावृत्त उपविशति पुरस्ताद्देवं
प्रत्यक्षमुपोहते राष्ट्रष्टदस्याचार्यासन्दौ मा तद्योषमित्यथास्मा १०
उदकमाहारयति^७ तेनास्य पादौ प्रचालयत्यवनेक्तुः^८ पाणी
संमृशति मयि महो मयि भगो मयि भर्गो मयि यश
इत्यप उपस्पृश्य मयीन्द्रियं वीर्यमित्युरः प्रत्यात्मानं प्रत्यभि-
मृशते^९ इथास्मा अन्यदाहारयति^{१०} तत्प्रतिगृह्णात्या^{११} म^{१२}
अगादर्चसा^{१३} यशसा सःसृज पयसा तेजसा च तं मा प्रियं १५
प्रजानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^{१४} प्रियं पशूनां कुर्व-
धिपतिं प्रजानामिति राजन्यस्तदुपस्पृश्य प्राक् सेक्तवा^{१५} इत्याह^{१६}

१ Thus E; स उपस्थाव M; Ma HB, Ed. om. the first prepos.

२ Thus Ma E, Ed.; •स्थायैव यच MBH.

३ अथेतरतूष्णी• E; अथेतरतूष्णी• M.

४ My conjecture; •त्यवनेक्तुः M; E omits this passage.

५ •त्या मा आगन्त्य• or आगन्त्य• MSS.

My conjecture; सक्तवा E⁶P⁶, सेक्तवा Mb

मधुपर्कं प्रोक्तमभिमन्त्रयते स मावतु स मा पातु स मा
जुषतामित्युभाभ्यां हस्ताभ्यां प्रतिगृह्णाति ॥ ४३ ॥

आ^१ म अगादर्वसा यशसा स^२ष्टज पशुसा तेजसा च
तं मा प्रियं प्रज्ञानां कुर्वधिपतिं पशूनामिति ब्राह्मणः^३ प्रियं
५ पशूनां कुर्वधिपतिं प्रज्ञानामिति राजन्यस्त्रि^४श्वेत्किंचिदापति-
त^५ स्यात्तदङ्गुष्ठेन च महानाभ्या चोपसंगृह्णेमां दिशं निरस्यति
नेष्टाविद्धं कृन्तामि या ते घोरा तनूस्तथा तमाविश थो
ऽस्मान्देष्टि यं च वयं दिश इत्यथाप उपस्पृश्य समुदायुत्य चिः
प्राश्नाति प्राण^६ इदं^७ ते बलिः^८ हरामि अष्टं माधिपतिं
१० कुर्विति^९ सोमो ऽसि सोमपं मा कुर्विति द्वितीयमन्नमस्यन्नादं
मा कुर्विति तृतीयं^{१०} चिः पीलोच्छिष्टं ददाति^{११} यमात्मनः
अथा^{१२}समिच्छेत्तस्मै शेषं दद्यादुपनीतां^{१३} गामनुमन्त्रयते^{१४} जहि
मे पाप्मानमुपनेतुयेति^{१५} तां कुर्वन्ति वोढंजन्ति वा^{१६} स यदि
करिष्यन्भवति कुरुतेत्याह्वय यद्युत्सृज्यन्भवति तामनुमन्त्रयते
१५ गौर्धनुभ्या माता रुद्राणां दक्षिता वसूनाः^{१७} स्वसादित्यानाम-
मृतस्य नाभिः । प्र णु वोचं चिकितुषे जनाय मा गामनागाम-

१ The mantras are abbreviated in the MSS.

२ तस्त्रि^३श्वेत्किं MSS.

३ प्राचा MSS; probably read प्राणेदं ।

४ om. M.

५ Thus E; •दुपनीतांमीनाम• M.

६ •मुपनेतुयेति MSS.

दितिं वधिष्ट ॥ पिबत्तदकं तृणान्यन्तोमुत्सृजतेत्यथास्मा ओदन-
माहारयति । तमन्नाति ब्रह्म त्वान्नातु ब्रह्म त्वान्नात्विति ।
तच्चतुष्टयो ऽष्ट्यो दधिं मधु दृतमाप इति । पञ्चतय इत्येके
दधि पयो मधु दृतमाप इति ॥ ४४ ॥ त्रयोदशः ॥

ब्राह्मणो ह सोमार्थः शुक्लेन पिप्पल्येण मूर्धभिन्नेन ।
विस्ववता पथि समाजगाम । तत् होवाच कथां विद्यां
भगवन्तमिति । सोमो राजास्मीति हैनं प्रत्युवाच । तं
मा कदध्वर्युरनैक्ष्यनविदभ्यसौषीद्यचो मा कदध्वर्युरनैक्ष्यन-
विदभिषुणोतीत्यमहं तच्च विस्ववाण्यसावसौ ब्राह्मणो नैक्ष्य-
नानि वेद । तं गमित्यामि । स म इमान्स्वर्णान्स्वरोपधि- १०
ष्यतीति । ते यत्रावभृथमवयन्ति तदौदुम्बरां शाखया
पलाशशाखया वा सुवेण वानाज्यलिप्तेन दध्ना पयसा वा
मधुमिश्रेण नैक्ष्यनैर्हज्जीषमभिजुह्वति । यत्ते प्राणा चिच्छिदुः
मोक्ष राजन्मित्येतेनानुवाकेनाभिर्गोभिर्हृदतो न ऊनमित्येतया

१ मूर्धभिन्नेन M Be ; मूर्धभिषिक्तेन the other MSS.

२ Thus M ; कथां the other MSS.

३ The reading कदध्व is my conjecture. M reads: ललडध्व, but
a horizontal stroke has been put above the ल, cancelling this
aksara. ऋडध्व Be 7; ऋडध्व the other MSS.—अभ्यसौषीद् my
conjecture; अभ्यसौषीद् M, अभ्यसौषीद् the other MSS.

४ लडध्व M ; लडध्व Be 7 ; ऋडध्व or ऋडध्व the other MSS.

५ om. M.

६ ब्राह्मणान् i. s. o. वर्यान् M ; स्वरोपध्यामीति M.

७ यत्रावभृथ M.

- य चतुर्दशभिर्हज्जीषमभिजुङ्गति ^१ ते यचावष्टयः सः सिध्ये-
 स्ताग्र्याद्ये^२ तु राशस्त्वचं भित्वा क्रूरं क्लेशं यावभिः ॥ ४५ ॥
 यशमयित्वा नैक्षयनैर्यन्थैवै^३ हृतागसः ॥ ये सोममस-
 स्थाप्यापः सः साद्य सोमिनः^४ । सः स्थितो न इत्यायन्यसुचैना-
 ५ न्निनस्ति सः ॥ असिशूक्षैवत्तुदन्ति यमस्य प्रतिषादने । यो
 ऽशमयित्वा नैक्षयनैरथ नाकमधिरोहति ॥ वायुर्भूत्वा पवते
 चिदिकं नाकसुत्तमम् । यः शमयित्वा नैक्षयनैरथ नाकमधि-
 रोहति ॥ अध्वर्योर्धजमानस्य प्रतिप्रस्थातुरग्रीधः^५ । ब्रह्मणो
 होतुर्ब्रह्मात् राजैषां लोकमादत्ते न चाहौषुचतुर्दश ॥ ये
 १० चतुर्दश जुङ्गति दध्न^६ एताः सुवाङ्मतीः । नैषां राजा लोक-
 मादत्ते न प्रजां नोत^७ वाजिनम् ॥ आप्याययन्तो राजानं
 यावभिः क्रूरमृत्विजः । पयसा शमयन्तो ऽस्य जुङ्गते चतुर्द-
 शेति ^१ ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः ॥
 अथ वै भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ
 १५ यजेत य एनौ सेन्द्रौ यजेतेति ^१ वैमृधः पूर्णमासे ऽनुनिर्वाण्यौ

१ यो i. s. o. ये M.

२ My conjecture ; ०नेर्यन्थैवैवं M ; ०नैक्षान्थैवं, जान्थैवं, जान्थैवं the other MSS.

३ सोमिनः M.

४ Thus Be 7 ; ०स्वातुराग्रीधः D Be ; thus also But ०धः Be
 स्वातेनेताग्रीधः M.

५ दध्न Be 7, दध्न the other MSS.

७ नोत M : नोद the other MSS.

भवति । तेन पूर्णमासः सेन्द्र । ऐन्द्रं दक्षमावास्यायां । तेना-
 मावास्या सेन्द्रेति । केनो हिन्दनीजानस्य सेन्द्रौ भवत इत्यै-
 न्द्राग्नेन पुरोडाग्नेनेत्येव ब्रूयादित्यथ वै भवति देवा वै यद्यज्ञे
 ऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत । ते देवा एतामिष्टिमर्षस्वनाग्ना-
 वैष्णवेमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं मरुस्वते चरुं । तं
 पौर्णमासं स॥स्थाप्यानुनिरवपन्ततो देवा अभवन्परासुरा । यो
 भ्रातृव्यवान्स्थात्स पौर्णमासं स॥स्थाप्येतामिष्टिमनुनिर्वपेत्पौ-
 र्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याथ प्रहृत्याग्नावैष्णवेन देवतासु यज्ञं च
 भ्रातृव्यस्य वृक्क इति ब्राह्मणं । स एष भ्रातृव्यवतो यथाकाम-
 प्रयोगो^१ । मिथुनाग्निशूक्लारस्वताभ्यां^२ यावदेवास्थास्ति तत्सर्वं
 वृक्क इति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ४७ ॥

पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यामिति । स^३
 पौर्णमासीं पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यां ।
 हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याययतीति ब्राह्मणं । तदेतत्स्तरणावगधं
 वापरोध्यावगधं^४ वेत्यथ वै भवति साकंप्रस्थाधीयेन यजेत
 पशुकाम इत्येतयेष्टा यक्ष्यमाण उपकल्पयत औदुम्बरं
 महत्पात्रं प्रभूतमाज्यमित्यथ देधस्य त्वा सवितुः प्रसव इति^५
 प्रतिपदं हत्वाग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्तैन्द्रमेकादशकपालमैन्द्रं

१ यथाकामं प्र० M.

२ om. M.

३ परीक्षावगधं M, omitting वा ; वापरोध्यावगधं all the other MSS.

४ इत्येवमेव M.

सांन्यायं^१ प्रसिद्धमाग्नेयेन^२ चरित्वायेतरयोर्हविषोरौदुम्बरे
 महति पात्रे समवद्यन्नाहेन्द्रायानुब्रूहीति महेन्द्रायेति वा
 यदि महेन्द्रयाजी भवति^३ महता पूर्णं^४ होतव्यमित्युक्त्या-
 न्यायाव्याहेन्द्रं यजेति महेन्द्रमिति वा यदि महेन्द्रयाजी
 भवति^५ वर्षद्वृते सदैव पात्रेण जुहोति^६ तप्त एवैनमिन्द्रः
 प्रजया पशुभिस्तर्पयतीति ब्राह्मणमथ वै भवति दारुपात्रेण
 जुहोति^७ न हि मृन्मयमाहुतिमानश^८ औदुम्बरं भवत्युर्वा
 उदुम्बर ऊर्जं पशव ऊर्जैवास्मा ऊर्जं पशून्वरुद्ध इति
 ब्राह्मणं^९ तदेतस्मभ्यावगधं^{१०} वा निर्वेदावगधं^{११} वेत्यथ वै

१० भवति ॥ ४८ ॥

नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत^१ चयो वै गतश्रियः शुश्रुवाभ्यामणी
 राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवतेति^२ स^३ यो^४ ऽन्य^५ एतेभ्यो
 महेन्द्रमियच्छेत्^६ स संवत्सरमिन्द्रमिष्टाग्नेये व्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति^७ सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते^८ ऽथ
 यामावास्यागच्छति तस्यां महेन्द्रं यजेत^९ सो ऽत ऊर्ध्वं
 महेन्द्रयाज्येव भवत्यथ वै भवति संवत्सरमिन्द्रं यजेत^{१०} संवत्सरः
 हि व्रतं नाति^{११} स्त्रैवेन देवतैज्यमाना भूत्या इग्ने वसीया-
 भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति संवत्सरस्य परस्तादग्नेये व्रतपतये

१ Thus M ; ० कभ्यावगतो Be ; ० कक्षावगतो Be 7 UD ; ० ऊर्ध्वमैवगतो B.

२ Thus M Be U ; ० गंधं B Be 7 D.

३ M समपान्य i. s. o. स यो ऽन्य ।

४ Thus, ० छेत्, all.

पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्संवत्सरमेवैनं वृषं जग्निवाश्वसमग्नि-
व्रतपतिव्रतमग्न्यभयति । ततो ऽधि कामं यजेतेति ब्राह्मणमथ
वै भवति ॥ ४६ ॥ ५

नासोमयाजी संनयेदनागतं वा एतस्य पयो ' यो ऽसो-
मयाजी ' यदसोमयाजी संनयेत्परिमोष एष सो ऽनृतं करो- ५
त्यथो परैव सिध्यते ' सोमयाज्येव संनयेत्पयो वै सोमः पयः
सांनाथं ' पयसैव पय आत्मन्वत्त इति ब्राह्मणमथ पै भवति
वि वा एतं प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्यं यस्य
हविर्निर्हसं पुरस्ताच्चन्द्रमा अभ्युदेति ' वेधा तण्डुलान्विभजेद्ये
मध्यमाः स्युस्तानग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं कुर्याद्ये १०
स्यविष्टास्तानिन्द्राय प्रदात्रे दधश्चरं ' ये ऽणिष्टास्तान्विष्णवे
अपिपिष्टाय शृते चरमिति ' तस्या एता भवन्त्यग्ने दा
दाशुषे रयिं दा नो अग्ने प्रदातारः हवामहे प्रदाता वञ्ची
प्र तत्ते अद्य किमिन्ते विष्णो परिचक्ष्यं ' भूदितीश्वीजान-
स्थायानीजानस्य १ ' व्यापन्नयेव २ पूर्वथा यजेते ३ व्यापन्नयोत्त- १५
रया २ ' न द्वे यजेत ' यत्पूर्वथा संप्रति यजेतोत्तरया क्स्वट्
कुर्याद्यदुत्तरया संप्रति यजेत् पूर्वथा क्स्वट् कुर्यान्नेष्टिर्भवति
न यज्ञसदनु द्वीतमुख्यपगृह्णो जायत ' एकामेव यजेत

१ भूदितीश्वीजान० all.

२ Thus MDU Be 7 ; नस्याया० Be.

३ Thus M : यजेतव्यापन्नयोत्तरया BU ; यजेताव्यापन्नयोत्तरया Be, thus
also but यजेते D. The avagraha added by me.

प्रगल्भो ऽस्य जायते । ऽनांदृत्य तद्वै एव यजेत । यज्ञमुखमेव
 पूर्वयागभते । यजत उत्तरया । देवता एव पूर्वयावरुद्ध
 इन्द्रियमुत्तरया । देवलोकमेव पूर्वथाभिजयति मनुष्यलोक-
 मुत्तरया । भूयसो यज्ञक्रतुपैतीति ब्राह्मणमथ वै भवत्येषा
 ५ वै सुमना नामेष्टिर्धर्मद्येजानं पश्चाच्चन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवासौ
 लोके ऽर्धकं भवतीति ब्राह्मणमथ वै भवति ॥ ५० ॥

दाद्यायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत । पूर्णमासे संनयेमैवा-
 वरुणमिचयामावास्यायां यजेतेत्येतयेत्या यच्छ्रमाण उप-
 कल्पयते ऽहतं वासो । ऽथ पौर्णमास्या उपवसथे ऽग्नये ब्रतपतये
 १० पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते ।
 ऽथास्यैतदहरिन्द्राय वत्सा अपाकृता भवन्त्यैन्द्रं पयो दोहयि-
 लोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तृष्णीं वांघं प्रातराग्नेयमष्टा-
 कपालं निर्वपत्यैन्द्रं सांनाय्यं । सा द्विहविरिष्टिः संतिष्ठते ।
 ऽचैतदैन्द्रं सांनाय्यं समुपह्वय भक्षयन्त्यथाहतं वासः । परि-
 १५ धायापरपचं ब्रतं चरति । तस्यैतद्भर्तं नानृतं वदति न मा-
 समभ्राति न स्त्रियमुपैति नास्य पक्ष्मलेनेन वासः पक्ष्मलयन्त्यथ
 यामावास्यागच्छति । तस्या उपवसथे ऽग्नये ब्रतपतये पुरोडा-
 शमष्टाकपालं निर्वपति । सा प्रसिद्धेष्टिः संतिष्ठते । ऽथास्यै-
 तदहर्भिचावरुणाभ्यां वत्सा अपाकृता भवन्ति । मैचावरुणं पयो
 १० दोहयिलोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तृष्णीं वांघं प्रातराग्नेय-

मष्टाकपाशं निर्वपति मैत्रावरुणीमामिचाः^१ सा त्रिहविरिष्टिः
 संतिष्ठते^२ वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति^३ निधत्ते वासो^४
 विस्तृजते^५ व्रतं^६ विस्तृष्टव्रत एतं^७ पूर्वपचं भवत्यथ पौर्णमास्या-
 गच्छत्युत्सीदति व्रतपतिर्धैवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन, प्रतिपद्यते^८
 तदेतत्संवत्सरावगधः^९ सोमसंस्थम्^{१०} ॥ ५१ ॥

अथेडादध इत्याचचते^१ समानं वाससस्य व्रतपतेस्य^२
 तथैन्द्रं पथो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाथ
 प्रातराग्नेयमष्टाकपाशं निर्वपत्यग्नौषोमीयमेकादशकपाशमैन्द्रः^३
 सांनाय्यः^४ सा त्रिहविरिष्टिः संतिष्ठते^५ ऽत्रैतदैन्द्रः सांनाय्यः
 समुपह्वय भक्षयन्ति^६ तथाहतं वासः परिधायापरपचं व्रतं^७
 चरत्यगच्छत्यमावास्या^८ तस्या उषवसथे यजते^९ तथा
 मैत्रावरुणं पथो दोहयित्वोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं
 वाथ प्रातराग्नेयमष्टाकपाशं निर्वपत्यैन्द्रमेकादशकपाशं मैत्रा-
 वरुणीमामिचाः^{१०} सा त्रिहविरिष्टिः संतिष्ठते^{११} वाजिनस्य
 काले वाजिनेन चरति^{१२} निधत्ते वासो^{१३} विस्तृजते व्रतं^{१४}
 विस्तृष्टव्रत एतं^{१५} पूर्वपचं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्युत्सीदति

१ एवं M.

२ Thus M ; ० रावगंधं Be ; ० राववाथ Be 7 BDU.

३ ० सः स्या M.

४...४ Thus M only ; the other MSS. are partly defective, partly corrupt.

५ एवं M.

व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते । तदेतत्संवत्सरावगधः^१
सोमसंस्थम्^२ ॥ ५२ ॥

अथ चतुश्चक्रो धातव्यवतो यज्ञः । समानं वाससश्चैव
व्रतपतेश्च^३ । तथैवैन्द्रं पथो दोहयिलोपवसति सांनाय्यस्य
५ वावृता तूष्णीं वाच प्रातराग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत
उपांशुयाजमग्नीषोमीयमेकादशकपालमैन्द्रं सांनाय्यः^४ । सा
चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते । जैतदैन्द्रं सांनाय्यः समुपह्वय
भक्षयन्ति । तथैवाहृतं वासः परिधायापरपक्षं व्रतं चरत्या-
गच्छत्यमावास्या । नैवोपवसथे यजते । तथैव मैत्रावरुणं पथो
१० दोहयिलोपवसति सांनाय्यस्य वावृता तूष्णीं वाच प्रातराग्नेय-
मष्टाकपालं निर्वपति सरस्वत्या उपांशुयाजमैन्द्रमेकादश-
कपालं मैत्रावरुणीमामिचा^५ । सा चतुर्हविरिष्टिः संतिष्ठते ।
वाजिनस्य काले वाजिनेन चरति । निधत्ते वासो । विसृजते
व्रतं । विसृष्टव्रत एतं^६ पूर्वपक्षं भवत्यथ पौर्णमास्यागच्छत्यु-
१५ त्सीदति व्रतपतिर्यदेवोर्ध्वं व्रतपतेस्तेन प्रतिपद्यते । तदेतत्सं-
वत्सरावगधः^१ सोमसंस्थम्^२ ॥ ५३ ॥

स एष चतुश्चक्रो धातव्यवतो यज्ञः । स यथा ह वा
इदमनश्चतुश्चक्रं व्यवपन्नमेत्येव^७ । ह वा एष एतेन यज्ञक्रतु-

१ Thus M ; संवत्सरावगधं Be ; संवत्सरावगधं the other MSS.

२ संस्थं M.

३ एवं M.

४ Thus M ; यवपन्नं इत्ये Be BU ; यवपन्नं इत्ये Be 7 D.

नेद्वा पाप्मानं भ्रातृव्यं व्यवपन्नं एति^१ स एष वसिष्ठयज्ञः
 केशियज्ञः सार्वसेनियज्ञो^२ वसिष्ठो ह यत्र सौदासानभिष-
 चारैव^३ हैनानभिषचार^४ केशी ह यत्र खाण्डिकमभिषचा-
 रैव^५ हैनमभिषचार^६ सार्वसेनिर्ह यत्र भ्रातृव्यानभिषचारैव^७
 हैनानभिषचार^८ ॥ ५४ ॥ पञ्चदशः ॥^९

चातुर्मास्यैः सोमैर्यज्यमाणो भवति^१ स इत्याहंभारानुप-
 कल्पयत आग्निष्टोमिकाऽस्य वैश्वदेवसंभाराऽस्य^२ स^३ पुरस्ता-
 त्काशगुन्यै^४ वा सैत्र्यै वा पौर्णमास्या अमावास्याेन हविषेद्वा
 दीक्षते^५ तस्यापरिमिता^६ दीक्षास्ति स उपसदः^७ स तथा
 राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये^८ ऽहंसुत्या^९
 संपत्यत इति^{१०} तस्य तथा संपद्यते^{११} मसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यास्यैतद्दहर्विश्वेभ्यो देवेभ्यो वत्सा अपाकृता भवन्ति^{१२}
 वैश्वदेवं पथो दोहयति सांनाय्यस्य वावृता तृष्णीं वाथ
 वसतीवरौः परिहृत्य पयाऽसि विश्विभ्योपवसन्त्यथ प्रातस्त्रि-
 वृद्धर्हस्तदेकवदेव^{१३} स्तृणात्यग्नेधं पशुमुपाकरोति^{१४} तस्य^{१५}
 वैश्वदेव उपास्यन्भ्यो भवति^{१६} तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते
 वैश्वदेवहवीऽसि^{१७} प्रैषवन्तः सवनीया^{१८} अनुब्रूहि यजेतीतरे-

१ Thus MD Be 7; वैश्वदेविकसंभा० Be BU.

२ Thus M; स om. B Be; पुरस्तात् om. B Be 7 DU.

३ Thus M Be 7; तस्या अपरि० Be BUD.

४ Thus MDU; यज्ञिये the other MSS.

५ भवति Be BU ins. after वर्हिसि ।

षाः हविषामृजुधा चिदंश्रिष्टोमः संतिष्ठते । पुरस्ताद्धाना-
 सोमानां वाजिनेन चरति । समानं कर्मावस्थायामसिद्धो
 ऽवस्थेय । उदयनीययेच्छेद्वा मैत्रावरुणौ वग्नामुपाकरोति ।
 तस्यै द्यावापृथिव्योपालम्भ्या भवति । तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां
 ५ चरित्वा पशुपुरौडाशौ निर्वपति । संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैष्टधाभ्यामिद्वेत्युक्तमेतदथातस्तत्पुं
 मासेषु ॥ ५५ ॥

वरुणप्रघासाभ्याः सोमाभ्यां यक्ष्यमाणो भवति । दीक्षते ।
 तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स तथा राजान
 १० क्रौणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे.यज्ञिये^१ ऽहन्दितीयमहः
 संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवस-
 थादेत्यास्यैतदहर्मेरुद्गो वत्सा अपाकृता भवन्ति । मारुतं
 पथो दोहयति सांनाय्यस्य वाहता तृष्णीं वाय वसतीवरौः
 परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसत्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 १५ करोति । तस्य मारुत उपालम्भ्यो भवति । तस्य प्रातःसवनी-
 याननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवींषि । स यत्र प्रातःसवने
 धिष्णिथान्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति । समासक्षेपु
 हविःषु गार्हपत्ये करम्भपाचाण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये
 प्रचरति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुग्रूहि यजेतौतरेषाः
 २० हविषामृजुधा पञ्चदश उक्थ्यः संतिष्ठते । ऽहौनसंततिं करो-

त्यथास्यैतदहर्वरुणाय वत्सा अप्राकृता भवन्ति, वारुणं पथो
 दोहयति संनायस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरीः परि-
 हृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
 करोति । तस्य वारुण उपालम्भ्यो भवति । तस्य प्रातःसव-
 नीयाननुवर्तते वारुणौ च कायस्य^१ । प्रैषवन्तः सवनीया ।
 अनुब्रूहि यजेतीतरयोर्हविषोऽर्जुधा सप्तदश उक्थ्यः संतिष्ठते ।
 पुरस्ताद्भानासोमानां वाजिनाभ्यां चरति । समानं कर्माव-
 मृथादथैतस्मिन्नवमृथ उपाददते वारुण्यै निष्क्रामं तुषानिति ।
 वारुणस्य वारुणामिचाध्ववदानौथा भवत्यृजीषेण सह तुषाग्नं-
 प्रकिरन्ति । प्रसिद्धो ऽहमृथ । उदयनीययेष्टेष्टा मैत्रावरुणौ^{१०}
 वग्नामुपाकरोति । तस्यै कायोपालम्भ्या^२ भवति । तयोः
 प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाशौ निर्वपति । संतिष्ठते
 यथा द्विपशुः पशुबन्धस्तथाथ पौर्णमासवैमृधाभ्यामिद्वेत्युक्तमे-
 तदथतश्चतुर्षु मासेषु ॥ ५६ ॥

साकमेधैः सोमैर्यज्यमाणो भवति । दीक्षते । तस्यापरिमिता^{१५}
 दौचा दादशोपसदः । स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते
 पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्तृतीयर्महः संपत्स्यत इति । तस्य तथा
 संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य
 पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति ।

१ काथा च M.

२ Thus M Be 7 : काथ उपालम्भ्या or कायोपालम्भ्या the other MSS.

- तस्यानीकवत् उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननु-
वर्तत आनीकवतः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजे-
त्यानीकवतस्य । माध्यन्दिनीयाननुवर्तते सांतपनः । प्रैषवन्तः
सवनीया । अनुब्रूहि यजेति सांतपनस्य जुधैकविंश उक्त्यः
५ संतिष्ठते । ऽहीनसंसतिं करोत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य
पयांसि विप्रियोपवसन्धेयं सायं गृहमेधीयेन चरत्यथापर-
रात्रे पूर्णर्द्धेण चरत्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्य
कैडिन उपालम्भो भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तते
कैडिनः । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेति कैडिनस्य जुधा
१० त्रिणव उक्त्यः संतिष्ठते । ऽहीनसंसतिं करोत्यथ वसतीवरीः
परिहृत्य पयांसि विप्रियोपवसन्धेयं प्रातराग्नेयं पशुमुपा-
करोति । तस्य प्राजापत्यस्वरूप उपालम्भो भवति । तस्य
प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते महाहवींषि । प्रैषवन्तः सवनीया ।
अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषा । तृतीयसवनीयाननुवर्तन्ते
१५ महापितृयज्ञहवींषि । स यत्र तृतीयसवने धिष्ण्यान्वि-
हरति तदजसं मार्जास्त्रीयं करोति । समासन्नेषु हविःषु
गार्हपत्ये महापितृयज्ञहवींषि अपथित्वा तैर्मार्जास्त्रीये प्रच-
रति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हविषा-
मृजुधा यस्त्रिंश उक्त्यः संतिष्ठते । पुरस्ताद्धानाशोमानां
१० चैयम्कैसरति । समानं कर्मावस्थायामसिद्धो ऽवस्थेयः । उदय-

नीचवेद्येहा मैत्रावरुणौ वशासुपाकरोति^१ तस्यै वैश्वकर्मसुपा-
 कम्भ्या^२ भवति^३ तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरो-
 डाग्रौ निर्वपति^४ तावनुवर्तते आदित्यः^५ प्रैषवन्तौ पशुपुरो-
 डाग्रावनुवृष्टिं यजेत्यादित्यस्य^६ संतिष्ठते यथा द्विपशुः
 पशुवन्मस्रायाय पौर्णमासवेष्टधाभ्यामिष्टेतुकमेतदद्यातसत्पुं^७
 मासेषु ॥ ५७ ॥

शुनासीरीयेण सोमेन यज्यमाणो भवति^१ दीक्षते^२
 तस्यापरिमिता दीक्षास्तिस्र उपषदः^३ स तथा राजानं
 क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहन्सुत्या संप-
 त्यत इति^४ तस्य तग्रा संपद्यते^५ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसद्यादे-
 त्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विप्रिष्योपवसन्ध्यास्येताः
 रात्रिं वाचवे वत्सा अपाकृता भवन्ति^६ प्रातर्वाच्यं पथो
 दोहयति शानार्थस्य वाहता तूष्णीं^७ वाचाग्नेयं पशुमुपा-
 कुरोति^८ तस्यैन्द्र ऋषभ उपाकम्भ्यो भवति^९ तस्य प्रातः-
 सवनीयाननुवर्तन्ते शुनासीरीयहवीऽसि^{१०} प्रैषवन्तः सवनीया^{११}
 अतुवृष्टिं यजेतीतरेषाः हविषामृजुधा ज्योतिरग्निष्टोमः
 संतिष्ठते^{१२} समानं कर्मावस्थानासिद्धो ऽवमृथ^{१३} उदयनीय-
 वेद्येहा मैत्रावरुणौ वशासुपाकरोति^{१४} तस्यै सौर्यपाकम्भ्या^{१५}
 भवति^{१६} तयोः प्रसिद्धं वपाभ्यां चरित्वा पशुपुरोडाग्रौ

१ Thus Be 7; •कर्मसोपा• Be; •कर्म उपाकम्भ्यो M.

२ तस्यै MU Be; तस्याः Be 7 D; B om.

३ Thus Be 7; सौर्यपाकम्भ्या M; सौर्य उपाकम्भ्यो Be U.

निर्वपति ' संतिष्ठते यथा द्विपशुः पशुपञ्चश्यायः पौर्णमास-
वैश्वधाभ्यामिद्वेत्युक्तमेतत् ॥ ५८ ॥ षोडशः ॥ .

- अथातो व्योतिरयनमित्याचक्षते ' वैश्वदेवेन सोमेन
यच्छमाणा भवतीति समानी प्रतिपदेतावदेव नाना ' चिद्व-
५ दसुचाग्निष्टोमो ' व्योतिरिहायातस्तुषु मासेषु वरुणप्रघासेन
सोमेन यच्छमाणा भवति ' दीक्षते ' तस्यापरिमिता दीक्षाः
समुपसद ' स तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्ण-
मास्यै मे यज्ञिये ऽहसुत्या संपत्यत इति ' तस्य तथा संप-
द्यते ' प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथादेत्यथास्यैतदहर्द्धथा वत्सा अपा-
१० कृता भवन्ति मरुद्भ्यो वरुणायेति ' दयं पथो दोहयति
सांनाव्यस्य वाहुता तृष्णीं वाय वसतीवरीः परिहृत्य
पथाऽपि विश्विभ्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति '
तस्य मारुतो वाहण इत्युपासन्मथौ भवतस्तस्य प्रातःसवनीया-
ननुवर्तन्ते सप्त वरुणप्रघासहवीऽपि ' स यच्च प्रातःसवने
१५ विश्विभ्याम्विहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति ' समासकेषु
हविःषु गार्हपत्ये करम्भपाचाख्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्मार्जालीये
प्रचरति ' प्रैषवन्नः सवनीया ' अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽ
हविषा ' माध्दिनीयाननुवर्तते ' वाहणी च कायस्य ' प्रैषवन्नः
सवनीया ' अनुब्रूहि यजेतीतरथोर्हविषोर्हजुधा व्योतिरव्य-
२० संतिष्ठते ' समानमुत्तरं कर्म यथा द्विरात्रे तर्थायातस्तुषु
मासेषु ॥ ५९ ॥

साकमेधेन सोमेन यक्ष्यमाणो भवति^१ दीक्षते^२ तस्या-
 परिमिता, दीक्षाः षडुपसदः^३ । स तथा राजानं क्रीणाति
 यथा मन्यते पौर्णमास्यै ने यज्ञिये ऽहन्मुत्या संपत्स्यत इति^४
 तस्य तथा संपद्यते^५ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसयादेत्यथ वसती-
 वरीः परिहृत्य पयांसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु-
 सुपाकरोति^६ । तस्यानीकवतः कौडिनः प्राजापत्यस्त्रपर इत्युपा-
 लभ्या भवन्ति^७ । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तत आनीकवतः^८
 प्रैषवन्तः सवनीया^९ । अनुब्रूहि यजेत्यानीकवतस्य^{१०} माध्दि-
 नीयाननुवर्तते सांतपनः^{११} । प्रैषवन्तः सवनीया^{१२} । अनुब्रूहि
 यजेति सांतपनस्य^{१३} । द्वतीयसवनीयाननुवर्तन्ते^{१४} गृहमेधीय-
 प्रभृतीनि महाहवींषि^{१५} । स यच्च द्वतीयसवने धिष्णिद्या-
 निहरति तदजस्रं मार्जालीयं करोति^{१६} । महाहविर्भिषरिला
 गार्हपत्ये महापिदधन्नहवींषि अपयित्वा तैर्माजालीये प्रच-
 रति^{१७} । प्रैषवन्तः सवनीया^{१८} । अनुब्रूहि यजेतीतरेषां हवि-
 षामृजुधा ज्योतिरुक्थ्यः संतिष्ठते^{१९} । समानमुत्तरं कर्म यथा^{२०}
 जिवाचे तथा^{२१} । स उवेव^{२२} शुनासीरीयः^{२३} ॥ ६० ॥ सप्तदशः ॥

अथातो महायज्ञ^{२४} इत्याचक्षते^{२५} । ज्योतिरतिराच इत्येक
 आहुर्दीक्षते^{२६} । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः^{२७} । स तथा

१. Thus MD; •वर्तते the other MSS.

२. •रति Be Be 7 DU.

३. Thus M; •सोम Be 7; •सोम Be BDU.

४. Thus M Be BU Kcs. ५. महापिदधन्न Be 7 D.

राजानं क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्ये मे यज्ञिये ऽहन्मुत्या
 संपत्स्यत इति ^१ तस्य तथा संपद्यते ^१ प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 दित्यथास्यैतदहस्तया वत्सा अपाकृता भवन्ति विश्वेभ्यो देवेभ्यो
 मरुद्भ्यो वरुणायेति ^१ चयं पथो दोहयति सांनाय्यस्य वाष्टता
 ५ दृष्ट्वा वाथ वसतीवरीः परिहृत्य पयाऽऽशि विश्विभ्योप-
 वसन्त्येयं ^१ प्रातस्त्रिवृद्धर्चिस्तदेकवदेव ^१ क्षृणात्यथामेयं पशुमुपा-
 करोति ^१ तस्य वैश्वदेवो मारुतो वारुण आनीकवतः क्रौञ्चिनः
 प्राजापत्यसूत्रपर ऐन्द्र ऋषभ इत्युपास्यभ्या भवन्ति ^१ तस्य
 प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते वैश्वदेवहवीऽऽशि ^१ प्रैषवन्तः सवनीया ^१
 १० अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽहविषां ^१ माध्यन्दिनीयाननुवर्तन्ते
 सर्वाणि वरुणप्रघासहवीऽऽशि ^१ ॥ ६१ ॥

स यत्र माध्यन्दिनीये सवने धिष्णिष्याम्विहरति तदजस्रं
 माजांस्त्रीयं करोति ^१ समासशेषु हविःषु गार्हपत्ये करम्भ-
 पाचाण्यभिपर्यग्निकृत्वा तैर्माजांस्त्रीये प्रचरति ^१ प्रैषवन्तः सुव-
 १५ नीया ^१ अनुब्रूहि यजेतीतरेषाऽहविषां ^१ तृतीयसवनीया-
 ननुवर्तन्त आनीकवतप्रमृतीनि महाहवीऽऽशि ^१ स यत्र तृतीय-
 सवने धिष्णिष्याम्विहरति तदजस्रं माजांस्त्रीयं करोति ^१

१ Between प्रातस् and त्रिवृद् Be 7 has the following words: (ब्राह्म)-
 रामेयं पशुमुपाकरोति तस्मान्नीकवतः क्रौञ्चिनः प्राजापत्यसूत्रपर इत्युपास्यभ्या भवन्ति
 तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आनीकवतः प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेत्यानीकवत-
 (त्रिवृद्) ।

२ Thus (एकवदेव) M Be 7 ; एकवैव Be U ; एकवैव B ; D om.

महाहविर्भिक्षरित्वा गार्हपत्ये मह्यं पिष्टयज्ञघ्नवौऽपि अपथित्वा
 तैर्मांसांश्चैव प्रचरति । प्रैषवन्तः सवनीया । अनुब्रूहि यजे-
 तीतरेषां हविषामृजुधा ज्योतिरतिराचः संतिष्ठते । पुरस्ता-
 द्भागोमाणां वाजिनैश्चरित्वा ज्येष्ठाकैश्चरति । समानं कर्मा-
 वस्थ्यादयेतस्मिन्नावस्थं उपाददते वारुण्ये निष्कासं तुषा-
 निति । वारुण्यं वारुण्यामिवाध्यवदानीया भवत्यृजोषेण सह
 तुषाभ्यंप्रकिरन्ति । प्रसिद्धो ऽवस्थं । उदयनीययेष्टेष्टः मैचा-
 वरुणौ वशासुपाकरोति । तस्यै द्यावापृथिव्या काया वैश्वकर्मणी
 सौरीत्युपासम्भ्या भवन्ति । तासां प्रसिद्धं वपाभिश्चरित्वा
 पशुपुरोडाशास्त्रिर्वपति । ताननुवर्तन्त आदित्यप्रभृतीनि ।
 शुनासीरीयहवौऽपि । प्रैषवन्तः पशुपुरोडाशा । अनुब्रूहि
 यजेतीतरेषां हविषां । संतिष्ठते यथा पञ्चपशुः पशुबन्ध-
 याथ पौर्णमासवैष्टुधाभ्यामिद्धा यजमानार्यतन उपविश्य जेष्या
 ब्रह्मण्या ओहितायसस्य च क्षुरेण ग्रीर्वसि च वर्तयते परि
 च वपते पुरस्तादेवाग्रे ऽथ दक्षिणतो ऽथ पश्चादथोत्तरतो ।
 ऽथोपरिष्ठात्संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः सोमाः संतिष्ठन्ते चातुर्मास्याः
 सोमाः । ॥ ६२ ॥ अष्टादशः ॥

॥ इति सप्तदशः प्रश्नः ॥

१ यंयके MSS.

२ प्रकिरति M.

३ यच (r. इति) बौधायन उत्तरतमिच्छते प्रथमः प्रश्नः U.

दृश्यति सवेन चक्षुर्माणी भवति^१ । स उपकल्पयते ऽथ-
 चतुस्त्रिंशद् दक्षिणः कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च रक्तौ
 पर्णमयं पाचमाज्यमभिषेचनायां वै ब्राह्मणं भवति पुरुषजो
 होता भवत्यङ्गुणो मिर्मिरस्त्रिशुक्र इत्येष ह वै परिस्त्रजो यः
 * खलतिः परिकेशो^२ । ऽथ^३ ह्येष मिर्मिरो यः शुक्रो विक्रिध-
 क्षिलकवान्प्रजाचो^४ । ऽथ ह्येष चिशुक्रो यस्त्रिवेदो^५ दीक्षते ।
 तस्यैकराचीणस्य सोमं क्रौणन्ति । तिस्र उपसदस्तायते
 चिद्वद्विष्टोमो रथंतरसामा प्रवर्ग्यवाग्गायत्रीव्येक सोमः ।
 प्रज्ञातं देवसुवाः हविषां करणं । तस्य बार्हस्पत्यो^६ ऽतिपाक्षो^७ ।
 १० बार्हस्पत्यः पशुपालम्भ्यः^८ समानमाभिषेकस्य कालादभिषेकस्य
 काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनधीवसुत्तरसोमोप-
 स्तृणोति । तद्यजमानं प्राञ्चसुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां रक्ताभ्यां
 पथुपास्य पर्णमये^९ पाचमाज्यमानीयाभिषिञ्चति दृश्यतिः
 प्रथमं जायमानो महो ज्योतिषः परमे व्योमन् । सप्तासृष्ट-
 १५ विजातो रवेण वि सप्तरश्मिरधमत्तमाः^{१०} चि ॥ देवस्य त्वा
 सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्वाङ्मयां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो
 यन्मरुत्यन्मेण दृश्यतिसवेनाभिषिञ्चामीति । समुन्मृष्टे समुत्क्रो-
 शन्तीति^{११} समानमा मुखस्य विमार्जनात् ॥ १ ॥

१ Thus MB Be; परिकेशश्च the other MSS.

२ Thus D; तिलकावा M Be 7 U; तौलकावा Be; तौलकावा B.

३ Thus M; चित्रेदौ the other MSS.

४ Thus M Be 7 D; पत्न्यातिपा B BU.

५ M reads : समुत्क्रोशं त्यज्यते यथायस्यो + नृदृश्यतिसवेनेति ।

तस्य प्रातःसवने सक्नेषु नाराग्रसेव्येकादश दक्षिणा
 नीयन्त । एकादश माध्यंदिने सवने सक्नेषु नाराग्रसेव्य-
 द्वादशास्तृतीयसवने सक्नेषु नाराग्रसेव्ये । माध्यंदिन एव
 सवने ऽयं दद्यादिति ह स्माह मौद्गल्यः । स वा एष नैमार्जनो
 यज्ञः । स यथा ह वा इयं गैरेयो नदी निम्नजत्येव^१ ह^५
 वा एष एतेन यज्ञक्रतुनेद्वा पाप्मानं भ्रातृयं निम्नजनेति^२ । स
 एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाङ्कान्ये^३
 राजा राजसूयेनेजान इच्छति बृहस्पतिसवेनाभिषिच्येति^४ ।
 तदु वा आऊर्न वै राजसूयाभिषिक्तो ऽन्येन यज्ञक्रतुनाभिषि-
 च्येताप्रत्यवरोही ह^५ भवतीत्युभाभ्यां ब्रह्मचराभ्यामभिषिच्या^६ १०
 इत्यभिषिच्येतेवेति^७ । दीचते । तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र
 उपसदः । समानमाभिषेकस्य काक्षादभिषेकस्य काखे माध्यंदि-
 नीया एवैनं समसा निम्नजन्तो यन्ति । चतुर्विंश एष भवति ।

१ Thus M Be 7 D ; एवसवनैमार्जनो BU ; एष सवोवनिमार्जनो Be.

२ Thus M ; गैरेयो the other MSS. (U गैरेयोर्) ।

३ नदी निम्नजत्येव^१ M ; नदीनिम्नजत्येव^१ B ; नदीनिम्नजत्येव^१ Be 7 D
 नदीनिम्नजत्येव^१ U ; नदी नीला पाङ्क्तिर्न जत्येव^१ Be. Read perhaps
 नदी निम्नजत्येव^१ i.e. निम्नजन्तो रति, cp. *infra* निम्नजनेति ।

४ निम्नजनेति Be 7.

५ Thus M D Be 7 ; •भिषिच्येति Be U ; •भिषिच्येति B.

६ om. M.

७ Thus M only ; •भिषिच्या इत्यभिषिच्येतेवेति U Be 7 D ; •भिषिच्या
 इत्यभिषिच्येति B ; •भिषिच्याभिषिच्येतेवेति Be.

राजा राजसूयेन यक्ष्यमाण आध्यायति^१ त्रिषु वर्षेभ्यभिषिक्ते-
 व्यधभिषिच्येय^२ पुरोहिते खपतौ सूत इति^३ पुरोहितो
 दीक्षते^४ तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः^५ समानमाभिषेकस्य
 काक्षादभिषेकस्य काले शुक्रामन्विनोः सञ्चावेणाभिषिञ्चति^६

“ चतुष्टोम एष भवति^७ ॥ २ ॥

खपति^८ खपतिसवेन यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयत
 आर्षभं चर्मं सुवर्णरजतौ च रुक्मावौदुम्बरं पाचं दध्यभिषेच-
 नाथ^९ दीक्षते^{१०} तस्य तिस्रो दीक्षास्तिस्र उपसदः^{११} आग्नेयस्य
 माहूतो षुश्रिः पष्ठौदुपाक्षग्भ्या भवति^{१२} सप्त हवींषि
 १० प्रातःसवनौयाननुवर्तन्ते यदाग्नेयो भक्त्यग्निमुखाद्वाद्द्विरित्ये-
 तानि^{१३} समानमाभिषेकस्य काक्षादभिषेकस्य काले यजमाना-
 यतन आर्षभं चर्मं प्राचीनघीवसुत्तरखोमोपसृणाति^{१४} तद्यज-
 मानं प्राक्षुमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्याः रुक्माभ्यां पथुपाखौदुम्बरे
 पाचे दधानौयाभिषिञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनो-
 १५ वाङ्मभ्यां पूष्णो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्यन्त्रेण
 खपतिसवेनाभिषिञ्चामीति^{१६} समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 सुखस्य विमार्जनात्^{१७} एष खपतिसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^{१८} एष
 एव खपतिसवः^{१९} एष वैश्यसवः^{२०} एष माससवो^{२१} मासा
 हेनेनातः^{२२} पूर्वमीजिरे^{२३} ॥ ३ ॥

१ आधायतीति M.

२ Thus MD Be 7; ऽभिषेच Be BU.

३ om. Be BU.

४ वैश्वस्य सव Be 7.

५ s. o. चतः Be 7 चत, D चर्ष ।

सूतः^१ सूतसवेन चक्षुर्माषो भवति स उपकल्पयते
 कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च हव्यौ पर्णमयं पाचः^२ शिरणं
 दृढमभिवेचनाय^३ दौधते^४ तस्य तिस्रो दौधास्त्रिषु उप-
 सहो^५ ऽष्टौ हवीः^६ वि प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते^७ यदाग्नेषो
 भवत्याग्नेषो वै ब्राह्मण इत्येतानि^८ ' समानमाभिवेकस्य^९
 काशादभिवेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीन-
 पीवसुत्तरजोमोपसृणाति^{१०} तद्यजमानं प्राक्षसुपवेश्य सुवर्ण-
 रजताभ्याः हव्याभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पाचे दृढमानीय
 शिरण्येनोत्पूयाभिविञ्चति देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽग्नि-
 र्वाङ्म्यां पूषो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्धन्वेण सूतस-
 वेनाभिविञ्चामीति^{११} समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा
 सुखस्य विमार्जनात्स एष सूतसवः सप्तदशो ऽग्निष्टोम^{१२} एष
 एत्र सूतसव^{१३} एष ग्रामणीसव^{१४} एष चतुसव^{१५} चतवो
 वैनेनातः पूर्वमीजिरे^{१६} ॥ ४ ॥ प्रथमः ॥

सोमसवेन चक्षुर्माषो भवति स उपकल्पयते सौमीः^{१७}
 सूतवग्नां कृष्णाजिनः सुवर्णरजतौ च हव्यौ पर्णमयं पाचं
 पयो ऽभिवेचनायाय वै ब्राह्मणं भवति यत्किञ्च राजसूयसृते
 सोमं तत्सर्वं भवतीति^{१८} स आमांवाख्येन हविषेष्टाष्टावशान्यानु-
 मतप्रभृतिभिरेति संवत्सरं चातुर्मास्यैः सप्तेन्द्रतुरीयप्रभृतिभिर्य
 रजिनाः^{१९} हविर्भिर्यजते^{२०} ऽथ देवसुवाः^{२१} हविर्भिर्यजते^{२२} १०

- ऽथैताः सौम्यैः सूतवशामासभते^१ । तस्या अश्वमुदितं
यजमानायतने कृष्णाजिनं प्राचीनघौवमुत्तरकोमोपसृणाति^२ ।
तद्यजमानं प्राक्षुपवेष्ट्य सुवर्णरजताभ्यां^३ हस्ताभ्यां पशुपाशं
पर्णमथे पात्रे पय आनीयामिषिञ्चत्यषाढं^४ युत्तु घृतमासं
५ परिः सुवर्णमध्वां^५ वृजनस्य गोपाम् । भरेषुजाः सुचितिः
सुश्रवणं जयन्तं त्वामनु मदेम सोम ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे
ऽग्निर्नोर्वाङ्मिथां पूषो हस्ताभ्याः सरस्वत्यै वाचो यन्तुर्धमेण
सोमसवेनामिषिञ्चामीति^६ । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समा-
नमां मुखस्य विमार्जनादयः सः स्रुपाः हविर्भिर्यजते^७ ।^८
१० पञ्चहविषा दिशामवेष्ट्या यजते^९ ।^{१०} ऽथ दिपशुना पशुवन्नेन
यजते^{११} ।^{१२} ऽथ सात्यदूतानाः हविर्भिर्यजते^{१३} ।^{१४} ऽथ पूर्वेः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते^{१५} ।^{१६} ऽथ पौर्णमासवैश्वधाभ्यामिहोत्तरैः प्रयुजाः
हविर्भिर्यजते^{१७} ।^{१८} ऽथ देविकाहविर्भिर्यजते^{१९} ।^{२०} ऽथ वैधातवीययां
यजते^{२१} ।^{२२} ऽथ सौचामण्या यजते^{२३} । संतिष्ठते सोमसवो ऽथ-
१५ चतुर्दशैर्मासैः^{२४} ॥ ५ ॥

पृथिसवेन^{२५} यक्ष्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
चर्मानुहः सुवर्णरजतौ च हस्तावौदुम्बरं द्रोणं चतुःशक्ति
चतुष्टयोरपो दिग्भवः संसृता^{२६} । अथ वै ब्राह्मणं भवति

१ • भवे MD Be UB ; • भेत Be 7.

• २ The mantra is abbreviated in all the MSS.

३ इषिषि० M, इषिषी Be every time in this kh.

• ४ Thus M.Be ; समाह्वता the other MSS.

यत्किंच राजसूयमनुत्तरवेदीकं तत्सर्वं भवतीति । स आमा-
 वाखेन हविषेद्वाष्टावन्यानुमतप्रभृतिभिरेति सप्तेऋतुरीय-
 प्रभृतिभिरथ रत्विनाः हविर्भिर्धजते । ५ इय देवसुवाः हवि-
 र्भिर्धजते । ६ यैतां चतुर्हविषमिष्टिं निर्वपत्याग्नेयमष्टाकपाक्ष-
 नैर्ऋतेकादशकपाक्षं वैश्वदेवं द्वादशकपाक्षं बार्हस्पत्यं चत- ५
 मिति । तस्याः असमुदिते यजमानायतने रोहितं चर्मानुहुं
 प्राचीनधीवसुत्तरखोमोपसृणाति । तद्यजमानं प्रश्नमुपवेश्य
 सुवर्णरजताभ्याः रत्विजाभ्यां पथुपाख्यौदुम्बरे द्रोणे चतुष्टयीरपः
 समवनौयाभिषिञ्चति । ये मे पञ्चाशतं ददुरश्वानाः सध-
 क्षुतिः । द्युमदग्ने सृष्टिं अत्रो वृहत्क्षधि मघोनां नृवदस्यत १०
 नृषाम् ॥ देवस्य त्वा सवितुः प्रसवे ऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
 हस्ताभ्याः सरस्वत्यौ वाचो यन्तुर्यन्त्रेण पृथिसवेनाभिषिञ्चा-
 मीति । समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति समानमा मुखस्य विमा-
 र्जनादथ सःसृपाः हविर्भिर्धजते । ७ इय पञ्चहविषा दिशा-
 मवेष्ट्या यजते । ८ योपातीत्य दिपशं पशुबन्धः सात्यदूतानाः १२
 हविर्भिर्धजते । ९ इय पूर्वेः प्रयुजाः हविर्भिर्धजते । ९ इय
 पौर्णमासवैश्वधाभ्यामिद्वोत्तरैः प्रयुजाः हविर्भिर्धजते । ९ इय
 देविकाहविर्भिर्धजते । ९ इय त्रैधातवीयया यजते । ९ इय सौचा-
 मण्या यजते । संतिष्ठते पृथिसवो ऽथर्धनं मासेन १ ॥ ६ ॥

१ Thus M Be 7 DUB ; तस्यासु० Be.

२ Thus Be 7 DU ; समानौय M Be B, but ep. XII. 8 (p. 98, 5).

३ Thus M ; अर्धं धनं मासेन the other MSS.

गोसवेन यज्यमाणो भवति स उपकल्पयते ऽयुतं दक्षिणाः
 सुवर्णरजतौ च रुक्मौ पर्णमयं पात्रं प्रतिधुगभिषेचनाय^१ ।
 दीक्षते^१ तस्य षड् दीक्षाः षडुपसदः^१ समानमाभिषेकस्य
 काक्षादभिषेकस्य काले यजमानायतने कृष्णाजिनमात्रं वेदे-
 १५ रनुद्धतं भवति^१ •तद्यजमानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्यां
 रुक्माभ्यां पर्युपास्य पर्णमये पात्रे प्रतिधुगानीयं^१ दृहतं स्तोत्रं
 प्रत्यभिषिञ्चति रेवञ्जातः सहसा दृढः क्षचाणां क्षचभृत्तमो
 'वयोधाः । महान्महिले तस्तभानः क्षचे रात्रे च जाग्रहि ।
 प्रजापतेस्त्वा परमेष्ठिनः स्वारान्येनाभिषिञ्चामि ॥ देवस्य त्वा
 १० सवितुः प्रसवे ऽसिनोर्बाहुभ्यां पूष्णो हस्ताभ्यां सरस्वत्यै वाचो
 यन्तुर्यन्त्रेण गोसवेनाभिषिञ्चामीति^१ समुन्मृष्टे समुत्क्रोशन्तीति
 समानमा मुखस्य विमार्जनात्^१ एष गोसवः षट्क्षिप्रः
 सर्वं उक्थ्य उभयधामायुतदक्षिणः^१ यवमाने कण्ठरथतरं
 कुर्वन्ति^१ ॥ ७ ॥ द्वितीयः ॥

१५ श्रोतनसत्रेन यज्यमाणो भवति स उपकल्पयते रोहितं
 चर्मानुद्धृतं सुवर्णरजतौ च रुक्मौ शतमानं च प्रवर्तं चतुरो
 वर्णाग्राह्यान् राजन्यं वैश्यां शूद्रं चतुरो रसान्धु सुरां

१ Thus M Be 7 D ; प्रतिधुग • the other MSS.

१ Thus M ; प्रतिधुगमानीय all the other MSS., but cp. Maitr. S. II, 2, 7, where the word is also used as a neuter (sc. पूषः).

१ Thus Be 7 D ; •सामायुतदक्षिणाः M ; •सामायुतदक्षिणः the other MSS.

१ Thus M ; भवति the other MSS. .

एव अपचत्वारि^१ पात्राणि सर्वेषां राजतं काष्ठं मृदां
 चतस्रो दक्षिणाः अतमानः^२ क्षिरं तिष्ठधन्मद्रां माषैः
 पूर्णं कमण्डलुं चतुष्टयैः^३ शकाकाः पर्णमयौ नैयपोष्ठावासाश्च
 फासुनपात्रौ^४ चत्वारि नानावृक्षाणि पात्राणि संकूः^५ स्त्रीणि
 दर्भपुञ्जीक्षान्यौदम्बरं द्रोणं चतुःस्रि चतुष्टयीरपो दिग्भः^६
 संश्रिताः अतः^७ च^८ रथं चैतेनोपकृतेन रोहिणीमायतीमुपर-
 मत्थ^९ रोहिणेति पूर्वामिमन्ववच्छत्युत्तपनीयः^{१०} ब्राह्मीनो
 ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथाध्यंरपरराच आद्रुत्य सः^{११} शास्त्रे-
 कौदनः^{१२} अपचतेति^{१३} तं तथा अपचन्ति यथा पुरादित्य-
 स्त्रोदयाच्छ्रुतो^{१४} भवत्युद्यता सूर्येण कार्य इति ब्राह्मणमथैत- १०
 मोदनः^{१५} अपथिलाभिचार्योदक्षमुदास्यत्यथैतां पात्रौ निर्धि-
 व्योपस्तीर्य तस्मान्नेनमसंज्ञिबोद्धरति^{१६} सर्पिरासेचनं कृत्वा
 प्रभूतमाव्यमानोद्यथैतां^{१७} स्रुतुरो वर्णान्दक्षिणत उदङ्मुखानु-
 पवेष्टयत्यन्वारम्भे यजमाने जुहोति सिंहे व्यात्र उत वा

१ चाप० all.

२ Thus M; फासुनपात्रौ Be B; फासुनपात्रौ DU; फासुन्यौ पात्रौ Be.

३ Uncertain; अतं च M; अतं च Be 7 D; अथं च BU; चितं (omitting च) Be.

४ Read perhaps चच i.s.o. चच, cp. XIII. 36 (p. 145, 3), XV. 2 (p. 205, 19) and XVIII. 16.

५ चवच्छात्युः M Be 7; चवच्छात्युः Be BUD.

६ Thus Be BU; सकोदनः M; कोदनं Be BU.

७ Thus M Be 7 D; पुरादादित्यः Be BU.

प्रदाकाविति चतस्रः सुवाङ्मौत्तमाङ्गलैश्च सञ्जावेः प्रवर्तम-
भिषारयति राडधि विराडधि सञ्जाडधि सञ्जाडधीत्यथैतं
प्रवर्तमपेक्षावनीयं पर्याप्त्य दक्षिणतो निदधाति । ॥ ८ ॥

- अथैतत्सौवर्णं पात्रं याचति । तस्मिन्क्षिरः पवित्रं
५ मध्यानीय सकूनोप्य पर्णमयीभ्यां शष्पाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय
त्वा तेजस्वते तेजस्वन्तः श्रीणामीति । तेजो ऽधीति ब्राह्म-
णाय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति ब्राह्मणः प्रतिगृह्णात्य-
यजमानो मुखं विन्दष्टे तेजस्वदस्तु मे मुखं तेजस्वक्षिरो
अस्तु मे । तेजस्वान्विधतः प्रत्यङ् तेजसा संपिष्टग्निं मेति ।
१० विराचन्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददाति शतमानं
च क्षिरमथैतद्राजतं पात्रं याचति । तस्मिन्क्षिरः पवित्रः
सुरामानीय सकूनोप्य नैयपोधीभ्यां शष्पाकाभ्यामुपमन्यती-
न्द्राय त्वैजस्वतः श्रीजस्वन्तः श्रीणामीत्येजो ऽधीति राज-
न्याय प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति राजन्यः प्रतिगृह्णात्य-
१५ यजमानो मुखं विन्दष्टे ओजस्वदस्तु मे मुखमोजस्वक्षिरो
अस्तु मे । ओजस्वान्विधतः प्रत्यङ् ओजसा संपिष्टग्निं मेति ।
विराचन्य प्रशंसति । तस्मा एतच्चैव पात्रं ददाति तिसृष्वं
चाथैतत्काष्ठं पात्रं याचति । तस्मिन्क्षिरः पवित्रं प्र-
थमानीय सकूनोप्याश्वत्थीभ्यां शष्पाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय त्वा
२० पयस्वते पयस्वन्तः श्रीणामीति । पयो ऽधीति वैश्याय

१. कैमं all exc, M.

२. वैश्यायि M.

प्रयच्छति । तत्ते प्रयच्छामीति वैश्वः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो
 मुखं विन्द्ये पयस्वदस्तु मे मुखं पयस्वच्छिरो अस्तु मे ।
 पयस्वाप्सितः प्रत्यङ् पयसा संपिष्टग्निं मेति । चिराचन्य
 प्रशंसति । तस्मा एतस्यैव पात्रं ददात्यङ्गाः सथैतन्मृग्यं
 पात्रं वाचति । तस्मिंस्त्रिरः पवित्रमपि आनीय सक्तू- ५
 नोय फास्युनपाचीभ्याम्^१ गन्धाकाभ्यामुपमन्यतीन्द्राय त्वायुशत
 आयुशन्तः श्रीणामीत्यायुरसीति शूद्राय प्रयच्छति । तत्ते
 प्रयच्छामीति शूद्रः प्रतिगृह्णात्यथ यजमानो मुखं विन्द्ये
 आयुशदस्तु मे मुखमायुशच्छिरो अस्तु मे । आयुशान्वितः
 प्रत्यङ्गायुषा संपिष्टग्निं मेति । चिराचन्य प्रशंसति । तस्मा १०
 एतस्यैव पात्रं ददाति माषैश्च पूर्णं कमण्डलुमथैतमोदनमभ्यु-
 तृप्य प्राश्नाति । तस्य यज्ञ स्रष्टे तदपु प्रवेशयत्यथ हिरणा-
 हुतं निष्पिबति । निष्पिबन्तमनुमन्त्रयते इममग्न आयुषे
 वर्षमे कधि प्रियः रेतो वरुण सोम राजन् । मातेवास्मा
 अदिते शर्म यच्छ विश्वे देवा जरदृष्टिर्ध्यासदित्यथैतं प्रवर्त- १५
 मङ्गिः प्रच्छास्य दक्षिणे कर्णं आबध्नीत आयुष्टे विश्वतो
 दधदित्यथैनमनुपरिवर्तयत^२ । आयुरसि विश्वायुरसि सर्वायु-
 रसि सर्वमायुरसीत्यथैनं त्रिभिर्दर्भपुञ्जीसैः पवयति यतो
 वातो मनोजवा यतः क्षरन्ति सिन्धवः । तासां त्वा सर्वासाः

^१ फास्युनपाचीभ्यां M; फास्युनपाचीभ्याम् Bo 7 BUD; फास्युनोभ्याम् Bo.

^२ Thus M; यतं i.s.o. यत् the other MSS.

इषामिषिञ्चामि वर्षसेत्यांश्च दक्षिणमक्षिकटं^१ न्यचति^१
 समुद्र इवाधि गच्छना सोम इवास्त्रदाभ्यः । अग्निद्रिव विद्यतः
 प्रत्यङ् सूर्य इव व्योतिषा विभूरिति^१ ॥ ६ ॥

- यावदेवावाध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थातौदुम्बरे द्रोणे
 ५ चतुष्टयोरपः समक्नीय चतुरो यज्ञागृह्णात्यपां यो द्रवणे
 रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणाथ तेजसे ब्रह्मवर्षसाय गृह्णामीति
 पर्णमयेनापां य जमौ रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणाथौजसे
 वीर्याय गृह्णामीति नैयपोधेनापां यो मध्यतो रसस्तमहमस्मा
 आमुष्यायणाथ पुष्पै प्रजननाय गृह्णामीत्याश्रत्येनापां यो
 १० यज्ञियो रसस्तमहमस्मा आमुष्यायणाथायुषे दीर्घायुत्वाय
 गृह्णामीत्यौदुम्बरेणाथैतद्द्रव्हितं चर्मनडुहं^२ प्राचीनधीवसु-
 त्तरकोमोपस्तृणाति^१ तद्यजमानं प्राञ्चसुपवेश्य सुवर्णरज-
 ताभ्यां इक्ष्वाभ्यां पर्युपास्याभिषिञ्चत्यपां यो द्रवणे रसस्ते-
 नाहमिममामुष्यायणं तेजसे^२ ब्रह्मवर्षसायाभिषिञ्चामीति
 १५ पर्णमयेनापां य जमौ रसस्तेनाहमिममामुष्यायणमोजसे
 वीर्यायाभिषिञ्चामीति नैयपोधेनापां यो मध्यतो रसस्तेनाह-
 मिममामुष्यायणं पुष्पै प्रजननायाभिषिञ्चामीत्याश्रत्येनापां यो

१ Thus Be; दक्षिणमक्षिकटंन्यचति M; दक्षिणे षक्षिकटे न्यचति BU;
 दक्षिणे षक्षिकौटं न्यचति Be 7 D.

२ All MSS. exc. M ins. जघनेनाग्निं ।

३ In Be here and infra all the Datives (वर्षसाय, ओजसे, वीर्याय
 etc.) are changed into Instrumentals; M has everywhere Ins-
 trum. .

यन्निधो रसंस्तेनाहमिममाभुव्यार्यणमाभुवे दीर्घायुताशानि-
 पिश्यामीत्यौदुम्बरेण । ससुम्भृष्टे ससुत्कोशनीति समानमा
 सुखस्य विमार्जनादुत्तरत एतद्व्यापायितः प्रतं तिष्ठति रयस्य ।
 तदभिप्रेत्यभिप्रेहि वीरयस्योपसृजता सपन्नहा । आतिष्ठ मिच-
 वर्धनस्तुभं देवा अभिन्नवन्निर्त्यय रयस्य भक्षणी संमृशत्यङ्गौ ५
 न्यङ्गावभितो रयं याविति । रयमातिष्ठत्यातिष्ठ वृचश्चक्षिति
 प्रतिपद्याद्यं पृथक् रजसी उपस्यमित्यातो । ज्यैतच्छतं चिः
 प्रदक्षिणं परिचायं पुरस्तात्थायाति । तदध्वर्यवे ददाति । स
 एव श्रौदनसवो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा वैश्यस्य वा पुष्टि-
 कामस्य यज्ञः । ॥ १० ॥ तृतीयः ॥ १०

पञ्चशारदीयेन यक्ष्यमाणो भवति । स उपकल्पयते सप्तदश
 निरष्टान् वत्सतरानेकहायनान् । पुरस्तान्मार्गशीर्षे ४ पौर्णमास्या
 आमावास्याेन हविषेष्टा सप्तदश माहतीः । पृथ्वीर्वत्सतरीराज-
 भते । ऽभिप्रोक्षणातो वत्सतरांश्चापयित्वोत्सृजन्त्येतराभिः
 सप्तस्थां कुर्वन्ति । संवत्सरे पर्यवेते मरुद्भ्यः सांतपनेभ्यः सप्त- १५
 दश पृथ्वीर्वत्सतरीराजभते । ऽभिप्रोक्षणातो वत्सतरांश्चाप-
 यित्वोत्सृजन्त्येतराभिरेव सप्तस्थां कुर्वन्ति । द्वितीये संवत्सरे

१ Uncertain again, cp. p. 350, 6.; सतं ति० रयं च M; सचं ति० रयं
 च Be 7 D; सचं ति० रयस्य (omitting च) UB; चितक्षि० रयस्य Be.

२ Thus M sec. m., •तक्षितं pr. m.; •तक्षच Be 7 BDU; •तक्षचं Be.

३ एवां च M; परिष्काच B; परीक्षाच the other MSS.

४ Thus M Be; •श्रीकाः Be 7; •श्रीकाः DU; •श्रीकाः B.

- पर्यवेते मरुद्गो गृहमेधिभिः सप्तदश कक्षाधीर्वत्सतरीरा-
 क्षभते । ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतराग्न्यापयितोत्सृजन्त्यग्नेतराभिरेव
 स२२क्षां कुर्वन्ति । द्वतीये संवत्सरे पर्यवेते मरुद्गः क्रौञ्चिभः
 सप्तदशावक्षिणा वत्सतरीराक्षभते । ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतरा-
 ५ ग्न्यापयितोत्सृजन्त्यग्नेतराभिरेव स२२क्षां कुर्वन्ति । चतुर्थे
 संवत्सरे पर्यवेते मरुद्गः क्षतवद्गः सप्तदश राजीवा^१ वत्स-
 तरीराक्षभते^२ । ऽभिप्रोक्षणतो वत्सतराग्न्यापयितोत्सृजन्त्यग्ने-
 तराभिरेव स२२क्षां कुर्वन्त्येतदेवाहर्दीक्षते । संवत्सरसुखा^३
 विभर्ति । द्वादशोपसदस्तस्याहानि चिदृदग्निष्टोमः पञ्चदश
 १० उक्थ्यः सप्तदश उक्थ्यः पञ्चदश उक्थ्यः सप्तदशो ऽतिरात्र-
 स्तस्य मारुत सोमो भवत्यथैतेषां पशूनां चयः प्रचमे ऽहश्चैन्द्रा-
 मारुता उक्षाणः सवनीया आक्षभन्त । एवं द्वितीय एवं द्वितीय
 एवं चतुर्थे^४ पञ्चोत्तमे ऽहश्चाक्षभन्ते । वर्षिष्ठमिव क्षेतदह-
 र्मन्यन्ते वर्षिष्ठः समानानां भवतीति ब्राह्मणमथैतेषां पशूनां
 १५ यदि नश्यति धियते वा याश्चमेधे प्राचक्षित्तिकां क्षलायाम्यं
 तद्देवत्यं^५ तद्वर्णं तद्वयसं तद्रूपं^६ तज्जातीयं^७ पशुमाक्षभते ।
 स एष पञ्चशारदीयो राज्ञो वा ब्राह्मणस्य वा । यः कामयेत

१ Thus Be 7; राजीवा D; राजीव U; राजीवस्य Be; राजीवस्य B;
 उक्थ्यो राजीवस्य M.

२० सुखा M.

३ तदेवत्यं MSS.

४ om. M

बहोर्भूयान्त्वामिति स एतेन यज्ञकतुना यजेत^१ बहोरेव
भूयान्भवति^२ ॥ ११ ॥

• अग्निष्टुता यच्छ्रमाणो भवति^३ तस्य सर्वमेव समानं^४
पुरोहच एवान्वा^५ अस्याजरासो ऽग्न आयूष्मि पर्वस इत्येन्द्र-
वायवस्य^६ यजा नो मिचावरुणेति मैचावरुणस्याग्निना पिबतः^७
सुतमित्याश्विनस्य^८ द्वे विरूपे चरतः पूर्वापरं चरतो माय-
धैताविति शुक्रामन्विनो^९ स्त्रीणि ग्रता त्रौ षहसाष्टमिमित्या-
ययणस्य^{१०} नियुनक्तुम्यस्य^{११} नित्या भ्रुवस्याग्निनाग्निः समिधत
इत्येन्द्राग्रस्याग्निर्दवानां जठरमिति वैश्वदेवस्याग्निश्चितो यदु-
त्तम ईडे अग्निः स्ववस्रमिति तिस्रो मरुत्वतीयानाः^{१२} शुधि १०
शुक्लार्णं वज्रिभिरिति माहेन्द्रस्य^{१३} विश्वधामदितिर्यञ्जियानां
ले अग्ने त्वामग्न इति तिस्र आदित्यस्य^{१४} ग्रहस्य^{१५} नि त्वा
यज्ञस्य साधनमिति सावित्रस्य^{१६} नित्या पान्नीवतस्य^{१७} नियु-
नक्ति हारियोजनस्य^{१८} स एष चिददग्निष्टुत्वविचं^{१९} यथा ह वा
इदं^{२०} दावाद्भिदूना^{२१} अभिदृष्टाः^{२२} पुनर्णवा^{२३} ओषधयो समु- १५
त्तिष्ठन्त्येव^{२४} ह वा एष एतेन यज्ञकतुनेद्वा श्चिः पूतो मेधो
भवति^{२५} स यदि मुखेन पापकृन्मन्येत चिदृतं कुर्वीते^{२६} ष ह वै

१. आदित्यवदस्य M.

२. My conjecture; इयं दवाद्भिदूनाद्भिदृष्टा M; इदमभिदूनाद्भिदृष्टाः
B Be 7 (pr. m.) D (pr. m.) U Be-(pr. m.); इयं दावाद्भिदुग्धीदं Be
7. D in margin; इदं देवा अभिदूनाद्भिदृष्टा Be (sec. m.).

३. Thus Be 7 BDU; पुनर्णवा Be M.

मुखेन पापं करोति यो ऽनुचानस्य वा मुनेर्वा दुरवगतमव-
 गच्छति^१ यदि बाहुभ्यां पञ्चदशं कुर्वीते^२ ष ह वै बाहुभ्यां
 पापं करोति यो ब्राह्मणायोद्यच्छते^३ यद्युदरेण सप्तदशं कुर्वी-
 ते^४ ष ह वा उदरेण पापं करोति यो ऽनाय्यासस्त्रासमश्राति^५
 ५ यदि पद्मानेकविंशं कुर्वीते^६ ष ह वै पद्मानं पापं करोति ॥ १२ ॥

य^१ चारहान्वा^२ गान्धारान्वा^३ सौवीरान्वा करस्करान्वा^४
 कश्चिङ्गान्वा गच्छति^५ स यदि सर्वश एव पापहन्मन्येत सत्तु-
 ष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत^६ तेन हैतेनर्तुपर्णो भाज्जाग्निः^७ ईजे^८
 शफालानां^९ राजा^{१०} तेन हेद्वा गृगधामभिप्रययौ^{११} तः
 १० हेन्द्रो ऽनुव्यायैवेचां^{१२} चक्रे ऽहसु त्वा तद्यातये^{१३} यन्मा^{१४} यज्ञ-
 क्रतोरन्तराय^{१५} इति^{१६} स ह स्त्रिंश उदकमभ्यवेयाय^{१७} तः
 ह तत्रैव स्त्रियं चकार^{१८} सा सुदेवला नामास^{१९} सा हैतदेव
 राजमभ्याचरोह^{२०} सा स्त्री सती पुचार्ज्जनयां चकार^{२१} तेभ्यो
 हेन्द्रः समदं दधौ^{२२} ते हता विदूढाः शिश्विरे^{२३} तानुभ्या-

१ Thus Be 7 D; योराहान्वा M Be; योराहान्वा B; योरा-न्वा U.

२ यन्मा० M.

३ Thus M Be 7 D; कार० Be BU.

४ गश्चिङ्ग रंजनौयानां M.

५ चां M Be 7 U; चां Be B.

६ तद्याजातयेय M.

७ i.e. यन्मा यज्ञ० Be D: यं संययात्ता यज्ञ० ।

८ Thus M Be 7 D; अभ्यवेयाय Be B.

९ Corrected; शि (or चि ?) चिरे M; शिश्विरे the other MSS.

नन्तरेण वदन्त्यासां चक्रे । ऽयी हेन्र आङ्गनाम । तासु^१
 हाभ्युपेयास^१ । ताः होवाच सुदेवसा^१ इति^१ भगव इति^१
 प्रियं तवैतदिति^१ । किं मे भगवः प्रियं भविष्यतीत्येवं वै
 मम तदप्रियमासीद्यन्मा यश्चकतोरन्तरासो दृणीयं नु यतरे
 ते पुत्रा जीवेयुरिति^१ यानेव भगव स्त्री सत्यध्यगममिति ५
 होवाच । तस्मादाहुः स्त्रियाः पुत्राः प्रेयाः सो भवन्तीति^१
 स एतस्मिन्नेव पूर्वपक्षे चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा
 शेषाञ्छान्त्यै^१ ॥ १३ ॥

इन्द्रसुता यच्छमाणो भवति^१ तस्य सर्वमेव समानं पुरो-
 हच एवान्यासि^१ष्ठा इरी कस्य वृषा सुते सचेत्यैन्द्रवायवस्तेन्द्र^१
 वयं महाधन इति मैचावहणस्य^१ द्विता यो वृचइन्तम इत्या-
 श्विनस्य^१ स सूर आजनयज्योतिरिन्द्रसुत त्वदाश्वश्चियमिति
 शुक्रामन्यनोर्भरेर्बिन्द्रमित्यापयणस्य^१ नित्योक्त्यस्य^१ नित्यु-
 नक्ति^१ भुवस्य^१ महि चेचं पुष्ट स्रष्टमित्यैन्द्राग्रस्योक्तं गो लोक-
 मनुनेषि विदामिति वैश्वदेवस्य^१ नित्या महत्त्वतीयानां^१ नित्या १५

१ My conjecture; तामभ्युपेयास B Be; तामभ्युपेयास M; तामभ्युपेयास
 D ७ D; तामभ्युपेयास U.

१ सुदेवसा इति (this is the way in which Nandināgari expresses
 the pluti) M; सुदेवसा इति Be Be 7 D; सुदेवसाति BÜ. Properly
 speaking we expect सुदेवसा^१ इति, pluti from सुदेवसो ।

१ तवैतादिति all the MSS. exc. M, which reads तवैतादित्यदिति; is
 pluti contained again in तवैतात् ?

१ नित्या M only.

माहेच्छाः नो विद्याभिरुक्तिभिः कदाचन स्मरौरभीष्टाय
 माव आश्रितमिति तिस्र आदित्यस्य^१ ग्रहस्येमां^२ ते धिष-
 मिति सावित्रस्य^३ नियुनक्ति पाक्षीवमस्य^४ नित्या हारिणो-
 जनस्य^५ स एष पञ्चदश इन्द्रमुदिन्द्रियकामस्य^६ यो वा
 १ ज्येष्ठबन्धुरपभृतः स्नात्स एतेन यज्ञकतुना यजेताश्रुते ह्येव
 ज्येष्ठताम् ॥ १४ ॥

अग्नेर्यामिण्य यक्ष्यमाणो भवति^१ दीक्षते^२ तस्यापरिमिता
 दीक्षा द्वादशोपसदस्त्रिष्टुद्धिष्यवमानः पञ्चदश^३ होतुराज्य^४
 सप्तदशं^५ मैत्रावरुणस्यैकविंशं^६ ब्राह्मणां^७ सिनस्त्रिणवमच्छा-
 १० वाकस्य^८ त्रयस्त्रिंशो माध्यंदिनः पवमानश्चतुर्विंश^९ होतुः
 पृष्ठ^{१०} रथंतरं च वैराजं च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परि-
 छुवन्ति^{११} चतुश्चत्वारिंशं^{१२} मैत्रावरुणस्य वामदेव्यं च शाकरो
 च सामनी अन्यतरेणान्यतरत्परिछुवन्त्यष्टाचत्वारिंशं^{१३} ब्राह्मणा-
 १५ ष्च^{१४} सिनो मौधसं च वैरूपं^{१५} च सामनी अन्यतरेणान्यतर-
 त्परिछुवन्त्यैकविंशमच्छावाकस्य कालेयं च रैवतं च सामनी
 अन्यतरेणान्यतरत्परिछुवन्ति^{१६} तमेतमष्टापृष्ठ इति कन्दोगा
 आचक्षते^{१७} त्रिणव आर्भवः^{१८} पवमानस्तयस्त्रिंशमग्निष्टोम-
 सामैकविंशान्युक्थानि^{१९} सषोडशिकानि पञ्चदशानीतराणि

१ आदित्यपञ्च० M Be.

२ om. Be 7 DU.

३ Thus (and cp. Sāṅkh. XV. 7. 4) M Tr U Be Koś.; वैराजं
 वैराज्यं or वैसत्यं the other MSS.

४ अनुक्थानि M Tr.; अनुक्थानि all the other MSS.

चिद्वद्राधंतरः सन्निस्तुद्राः पशवो ऽतिवेदुः^१ सोमो वा
 एतदतिरिच्यमान इयाय^२ ते देवा^३ अग्नवक्षसोर्वा अयम-
 त्यदेचि तस्य को याम इति^४ तदग्नोर्यामस्याग्नोर्यामत्वं^५
 तस्मा एतान्यतिरिक्तलोचाण्यवकल्पया चकुस्त्रिद्वौतुर्जरावो-
 धीयं पञ्चदशं मैत्रावरुणस्य सोमविष^६ सप्तदशं ब्राह्मणा-
 ष्वश्विन उदशश्रीयमेकविंशमश्वावाकस्य वारवनीयं^७ तदु
 वा आहुतयदश्वावाकसमसमनु यज्ञः संतिष्ठेतानं यज्ञं गमये-
 दथो हान्तं यजमानो गामुकः^८ स्याद्वाच एव सूवौरन्धो-
 तानुग्रहस्यान्तथा मध्यतो यज्ञः समाधीयत^९ इति^{१०} तदु
 वा आहुतः सर्वाण्येवाश्विनानि सुतशस्त्राणि स्युर्ध्व^{११} किंच^{१२} १०
 रात्रिसुपातिरिच्यते सर्वं तदाश्विनमिति^{१३} श्वेकमथापरं चिद्व-

१ The MSS. of the text seem all to be corrupt: °तिवेदुः Tr; तिचेदुः M (if I see right!); तिचेतुः all the other MSS.; चतिवेदुरति-
 त्तामनीत्यर्थः Bhav. (read °त्तामनी°).

२ Thus M; इयाचवेतं देवा BUD; इयाचतं देवा Be; इयाचवेतं देवा H;
 इयाचवेतं Tr.

३ सोमविषं सप्त० MH; सोमरन्ध्रविषं सप्त० UD; सो (सो) भरन्ध्रविषं-
 दृ० Be Be 7; सोमरन्ध्रविषं सप्त० B; सोमध्वं सप्त० Tr.

४ Thus M only; कामुकः all the other MSS.

५ Thus MHTr Kōś.; समापयत the other MSS.

६ Thus all the MSS.; तस्य (i. s. o. यस्य) Karmānta (onc MS.
 यस्य) Kōś. and Rudr. on Āp. XIV. 4. 15.

७ किंचन M.

८ Some of the MSS. again इती; read perhaps °मिती इवेक० ।

तपश्चदशः^१ सप्तदशमेकविंशमथैतेषां देवता अग्निरिन्द्रो विश्वे
देवा विष्णुरिति । ॥ १५ ॥ चतुर्थः ॥

- मृत्युसवेन यच्छमाणा भवति । स^२ उपकल्पयते शार्दूलचर्म
सुवर्णरजतौ च रुक्मौ वैद्याध्यावुपानहौ^३ शर्मपश्चावुपानहौ
१ दृष्णिवाससं च लौमं च तिसृधन्वमासन्दी^४ साधीवासां
दुन्दुभिं विमितमौदुम्बरं द्रोणं चतुःशक्तिं चतुष्टयीरपो
दिग्भ्यः संभृताः शतं^५ रथं^६ चैतेनोपकृतेन चिचामायतौ-
मुपरमत्य^७ चिचयेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्यत्युत्तपनीय^८ शालीनो
ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथान्वारभ्ये यजमाने जुहोति व्याघ्रो
१० ऽयमग्नौ चरति प्रविष्ट इति षट् सुवल्कलीरथं यजमानाय-
तने शार्दूलचर्म प्राचीनयौचमुत्तरलोमोपलृणाति यत्ने शिब्यं
कश्यप रोचनावदिन्द्रियावत्युष्कलं चिचभानुः । यस्मिन्सूर्या
अर्पिताः सप्त साकं तस्मिन्वाजानमधिविश्रयेममित्यथ वैद्याध्या-
वुपानहावुपमुञ्जते^९ द्यौरसीति दक्षिणे पादे पृथिव्यसीत्युत्तरे^{१०}

१ दश and the following, neutra HTr; पंचदशः सप्तदश एकविंश ग्रमं.
M; nominatives masc. the other MSS.; cp. also Rudr. on
Âp. I. c.

२ वैद्याघ्नीयावु. M.

३ Uncertain again, cp. supra p. 354, 3; शतं च रथं चै. M; सते
च रथं चै. Be 7 D; सतं च रथं चै. BU; सितं च रथं (तेनो.) Be.

४ Probably M reads चय, perhaps rightly, i.e. चय, cp. supra
p. 350, 7.

५ वैद्याघ्नीयावु. Be U; वैद्याघ्नीयावु. M Be 7; वैद्याघ्नीयावु. D. वैद्याघ्नीयावु. B

अथ दक्षिणं जान्वाच्याभिसर्पति व्याघ्रो वैशात्रे ऽधि विप्रचक्ष
दिशो महीः । विशस्त्रा सर्वा वाञ्छन्तु मा तद्रात्रमधि
अश्रदित्यथासौ धनुः प्रयच्छति यथा राजसूये तथा तच्चज-
मानं प्राञ्चमुपवेश्य सुवर्णरजताभ्या इक्ष्वाभ्यां प्रथुंपाशौदुग्धरे
द्रोणे चतुष्टयीरपः समवनीयाभिषिञ्चति ॥ १६ ॥

या दिव्या आपः पयसा संवभृश्यां अन्तरिक्ष उत पार्थि-
वीषाः । तासां त्वा सर्वासा इक्ष्वाभिषिञ्चामि वर्चसाना अभि-
त्वा वर्चसासिचं दिव्येन पयसा सह । यथासा रात्रवर्धनस्तथा
त्वा सविता करत् ॥ इन्द्रं विश्वा अवीदृधन्समुद्रव्यचवं गिरः ।
रथीतम इ रथीनां वाजानां सत्यतिं पतिम् ॥ वषवस्त्वा पुर- १०
स्तादभिषिञ्चन्तु गायत्रेण ह्रन्दसेति पुरस्तादेता एव तिस्रो
ऽनुद्रुत्य इद्रास्त्वा दक्षिणतो ऽभिषिञ्चन्तु चैष्टुभेन ह्रन्दसेति
दक्षिणत एता एवं तिस्रो ऽनुद्रुत्यादित्यास्त्वा पश्चादभि-
षिञ्चन्तु जागतेन ह्रन्दसेति पश्चादेता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य
विश्वे त्वा देवा उत्तरतो ऽभिषिञ्चन्त्वानुष्टुभेन ह्रन्दसेत्युत्तरत १५
एता एव तिस्रो ऽनुद्रुत्य इहस्यतिस्रोपरिष्ठादभिषिञ्चतु
पाङ्क्तेन ह्रन्दसेत्युपरिष्ठादेयास्त्रीर ऊर्ध्वमुन्मृष्यते इहणं त्वा
वृकमुषं खञ्जरमित्यथास्य बाह्व अनुमार्ष्टि प्र बाहवा
विद्युतं जीवसे न इत्यथैनावुपावहरतीन्द्रस्य ते वीर्यज्ञतो बाह्व
उपावहरामीत्यथासौ धनुः प्रयच्छति यदि पुरस्तादग्रतः २०
भवति सप्तमृष्टे सप्तलोशन्तीति समानमा मुखस्य विमा-

अवाहुत्तरत एतदूपायितः^१ अतः^२ तिष्ठति रथस्य^३ । तदभि-
 प्रैत्यभिप्रेक्षि वीरयस्त्रोपसेत्ता^४ सपत्न्या । आतिष्ठ दृष्टव्यमन-
 क्तुमं देवा अधिभवन्नित्यथ रथस्य पञ्चमी संवत्सरादौ न्यूना-
 वभितो रथं द्यौ ध्यान् वातापमनु संचरन्तौ । दूरेहेतिरि-
 ५ श्रियावान्यतपी ते नो ऽग्रयः पप्रयः पारयन्वित्यथ रथमुप-
 तिष्ठते^५ नमस्त ऋषे गदेत्यथ रथोन्नादत्त एवा ब्रह्मन्वेदस्तु
 तिष्ठा ऋषे अधि यदक्षस्तः । आ रथोन्देव युवसे स्मय इति^६
 रथमातिष्ठत्यातिष्ठ दृष्टव्यमातिष्ठन्तं पर्यंतु लेङ्गो मदलिङ्गं
 विशा अवीदृधन्नित्यातो^७ । ऽत्र^८ धनुर्धियं^९ कुरुते परि मा
 १० येन्या घोषास्तन्मे ऽनुमतिरनुमन्यतामिति दाभ्यामथैतच्छतं^{१०}
 चिः प्रदक्षिणं परिचायः^{११} पुरस्तत्यायात्यत्रास्मै प्रत्यवरोक्षणम्^{१२}

१ Uncertain again; सतं ति० रथस्य M; अतं ति० रथस्य Be 7 BUD;
 (०पायितः) चित्तलि० रथस्य (omitting च) Be.

२ Thus M Be BU; रथमुच्यं i.s.o. रथं Be 7 D.

३ Thus Be U; •दृष्टव्यमनित्यातो B; •दृष्टव्यमस्य सतो Be 7 D; M
 om. आतो ।

४ Thus M Be 7 D; च Be UB.

५ अधिच्यं M, अच्यं, the other MSS.

६ •नश्चतं M; •नश्चतं Be 7 BUD; •नश्चतं Be.

७ Thus D; पर्याय M; परीषाच Be 7; परीषाच Be; परिषाचाच BU.

८ Although this reading is presented by M only, I did not
 hesitate to put it in the text as lectio difficilior; the other MSS.
 all प्रत्यवरोक्षत; it seems we have in प्रत्यवरोक्षत an ablat. of the
 same signification as प्रोक्षतः X. 10. s. f.; cp. also अभिप्रोक्षत
 XVIII. 11 and above all XI. 12 (p. 81, 2).

आसन्दौ निदधाति^१ तां तथा प्रत्यवरोहति यथा राजसूये
तथा । ॥ १७ ॥

यावदेवाचाध्वर्युश्चेष्टति तावदेष प्रतिप्रस्थाता वारुणेन
श्रुतेनोपरमति^२ वारुणस्य^३ वारुण्यौ भवतः स्निष्टकृतः स्निष्ट-
४ वत्यावचास्मा^४ एतच्छतं^५ ददात्यथैनं विमितेनाभिविघ्नन्ति^६ ।
तथोत्तरार्धे दुन्दुभिसासन्नयति^७ तमस्तथात्यादित्य आन्नग्नयेन^८
सः प्राप्ति यजमान वाचं यच्छ राष्ट्रे च^९ जागृहीति^{१०} । सो ऽत
ऊर्ध्वं वाचंयमो भवति^{११} स यत्किंच^{१२} व्याहरति ददामीत्येव
व्याहरत्युपसंगच्छन्त एनमेते राजगृहाः सूतयामस्यः^{१३} चत-
१० संपहीतारः कारुविश्रा इति^{१४} तेभ्यः पष्ठौर्ध्वं वेहतं ददाति^{१५} ।
तां ते पचमाना रमयन्तो जागरयन्त आसते^{१६} ऽथाध्वर्युरपर-
राच आद्रुत्य चतुष्टयीनामपां प्रेक्षे मन्थमुपमथ्यावप्राय^{१७}
वानवप्राय वा प्रयच्छति^{१८} त^{१९} स^{२०} भक्षयति तूष्णीमथैनं
नवनीतेनाभ्यनक्त्येना व्याघ्रं परिषस्त्रजाना इत्याद्यादित्यमुच्यन्त-

१ वच० all MSS. exc. M.

२ स्निष्टकृत्या० all exc. M.

३ Uncertain again ; एतच्छचं Be 7 BUD ; एतस्मिन् Be ; M has a blank of two akṣaras.

४ Thus M ; •भिविघ्नन्ति the other MSS.

५ Thus M ; चराजगृ० Be BU ; चराजगृ० Be 7 D.

६ •किंलिङ् M.

७ •पामस्यः M.

८ चतुर्मन्थ्य i.s.o. उपमथ्य all MSS.

९ Thus M Be ; सच the other MSS.

मुपतिष्ठत उदसावेतु सूर्य उदिदं मामकं वषः । उदिहि
 देव सूर्य सह वयनां मम । अहं वाचो विवाचनं मयि
 वागस्तु धर्षसिरिति । राजगृहान्विप्रव्रजतो ऽनुमन्त्रयते द्युन्तु
 नदथो वर्धन्तु पर्जन्याः सुपिप्पला ओषधयो भवन्तु । अन्नवता-
 मोदनवतामामिन्नवतामेषां राजा भूयासमिति । ॥ १८ ॥ ५

अथैतद्वाद्वाहं^१ व्रतं चरति । स यदि प्राङ् वोदङ् वोच्चरति
 चामपञ्चीभ्यां चोमं वसानो^२ । अथ यदि दक्षिणतः पश्चाद्वा
 वैशाजीभ्यां दृष्णिवाससं वसानो^३ । अथ द्वादशसु व्युष्टासु द्वे
 खुवाङ्गती जुहोति ये केगिनो नर्त इति द्वाभ्यामथ प्रोष्ठमा-
 रोहत्वारोह प्रोष्ठं विषहस्व अन्ननित्यथास्व अग्निरः प्रमन्दयति^४ । १०
 यक्षीमन्तं कङ्कतस्ते शिलेखेत्यथस्व केग्रान्वपति येनावपत्सविता
 क्षुरेणेति । प्रवपतो ऽनुमन्त्रयते मा ते केग्राननुगादर्च
 • एतदित्यथेनावसुच्चित्य दर्भस्तम्बे निदधाति तेभ्यो निधानं
 वज्रधा व्यैच्छन्नित्यथैनमुष्णोदकेनाग्रावयति वक्षं ते वाङ्मवोः
 सविता दधात्विति । तेन ह्येतेन मृत्युरीजे प्रजानामैश्वर्यं- १५
 माधिपत्यं राज्यं परीयामिति । ततो वै स प्रजानामैश्वर्यं-
 माधिपत्यं राज्यं पर्येदः कामयेत् समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं
 राज्यं परीयामिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत । समाना-
 नामैश्वर्यमाधिपत्यं राज्यं पर्येत्यथ ह्येतेन सुरथः श्रेयः ईज

१ अथैतद्वाहं M.

२ प्रमदयति M.

३ श्रेयं M.

आतिष्ठ्यं परमतामियामिति^१ ततो वै स आतिष्ठ्यं परम-
तामेधः कामयेतातिष्ठ्यं परमतामियामिति स एतेन यज्ञक्रतुना
यज्ञेतातिष्ठ्यं हेव^२ परमतामेति^३ ॥ १६ ॥ पञ्चमः ॥

यद्यस्त्रिया यच्छ्रमापो भवति^४ स यूयं च वृचं ह्येदयति
५ आङ्गस्थं चेषां यूयस्य कारयति आङ्गस्थं आङ्गस्थस्य^५ तौ
सहस्य भुञ्जते वा नि^६ वा^७ दधत्यथास्यैतत्पुरसादेव जुष्टे
देवयजने वेदिषमिति विमितं^८ कारितं भवति^९ तदेतेन
आङ्गलेन^{१०} परिहार्यं^{११} कर्षयति^{१२} तस्मिञ्चन्यवाप्यन्यवान्वाप-
थिला^{१३} परिघातयत्यथास्यैते रथा उपकृप्ता भवन्ति चतुर्थं
१० प्रष्टिवाही द्वियोगं^{१४} सूरिरिति^{१५} तेषु काल एव दधि-
विनालानासञ्चयन्ति^{१६} स यौगस्य जघन्याहःसु प्रजहितेषु
यवेवृत्तिजः, पदेनाक्रापयतीत्या वा मा याजयिष्यथ भक्तं वा
वः कारयिष्यामौति^{१७} तेषूपसमेतेषु^{१८} काल एव प्रातरग्निहोचं^{१९}
जुष्टोत्पसंगच्छन्त एनमेतच्छलिजो^{२०} ऽथेनानाह सद्यस्त्रिया
१५ मा याजयतेति^{२१} तं तथेतीतरे प्रत्याह्वस्यै तदानीमेव

१ एव om. M.

२ Thus M only; न वा दधत्यं Be; न वा दधात्यं BU; निदधाति वा
Be 7 DU (bis).

३ om. M.

४ Thus, MUDB Be 7; •सेनापरि• Be U (bis).

५ Thus M; तस्मिन्नीहीन् यवान्वापयिष्या Be 7 DU; तस्मिन् जघन्याह-
पान्वापयिष्या Be; तस्मिन्नीहीन्यवान्वापयिष्या B.

६ Thus M; द्वियुगच्छरि the other MSS.

७ Thus M; करिष्यामौति the other MSS.

सद्यस्कार्याः^१ ग्राह्यां कुर्वन्ति^२ तं^३ तदानीमेव तीर्थादानीय
 पवयित्वा दीक्षणीयामिष्टिं निर्वपति^४ तस्याः सःस्थितायां
 मुष्टौ चैव न करोति वाचं च न यच्छति^५ निदधत्यस्मा^६ ।
 एतद्विविच्छिष्टं^७ व्रतभाजनमयं^८ प्राचणीयामिष्टिं निर्वपति^९ ।
 वविष्कृता वाचं विस्वजते^{१०} ऽवास्मा एतद्विविच्छिष्टं प्रयच्छन्ति^{११} ।
 व्रतभाजनमेतत्सूता एवैते रथा आजिं धावन्ति^{१२} योजनं
 प्राक् चतुर्थं^{१३} द्वैपदं^{१४} दक्षिणां प्रष्टिवाही^{१५} गव्यूतिं पश्चाद्वियोगः^{१६} ।
 क्रोग्रमुदक् स्थूरिरिति^{१७} ते येनयेन संगच्छन्ते तस्मा आवेदयन्ते
 यजते ऽयमसावामुव्यायणो ऽमुष्य पुत्रो ऽमुष्य पौत्रो ऽमुष्य
 नप्तः सद्यस्क्रियेत्यायन्ति रथा^{१८} आगतेषु रथेषु यदिनालेषु^{१९}
 नवनीतमुत्सीदति तद्विलाप्योत्पूयान्कुक्क^{२०} प्रत्यस्यति सद्य-
 स्कार्या इति^{२१} ॥ २० ॥

१ Thus M Be U (bis); सद्यस्क्रियां BDU; सद्यस्क्रिया Be 7.

२ तं only given by M.

३ Thus M Be U (bis); निदधत्य B Be 7 DU.

४ Thus M Be U (bis); भीजन B Be 7 DU.

५ यच्छति M Be.

६ Corrected; चतुर्थं द्वैपदं Be U (bis); चतुर्थं द्वैपदं MBUD;
 चतुर्थं द्वैपदं पदं Be 7.

७ पश्चाद्वियोगः MDUB; पश्चाद्वियोगः Be 7; पश्चाद्वियुक् Be.

८ Thus MU (bis); वाचं कुक्क the other MSS.

९ सद्यस्कार्या Be U (bis), cp. Lāty. VIII. 4. 7; सद्यस्कार्या M;
 सद्यस्क्रिया Be 7 BDU.

अथ प्रायणीसेन चरति^१ प्रायणीसेन चरित्वा पदेन
 चरति^१ पदेन चरित्वा चित्रत्वेन साण्डेन वस्तरेण राजानं
 क्रीलोच्चातिथ्यं निर्वमत्यातिथ्येन प्रचर्यैकगणा उपसदो भवन्ति^१
 'मध्यमयोपसदा प्रचर्योत्तरवेद्यै काले खलेवासी^१ मापयत्यथा-
 ५ नडुहः संयुज्य यवाग्रकृत्य^१ मृणन्ति^१ । यवपुरीषैवोत्तरवेदि-
 भवत्यथ मध्ये ऽनडुहः संयुज्य प्राचो यवान्प्रगृह्णन्तो^१ यन्ति^१
 यववर्हरेवेषा^१ महावेदिभवत्यथाहवनीयं प्रणयत्याहवनीयं
 प्रणीय सदोहविधाने संमिनोति^१ सदोहविधाने संमित्याग्नी-
 षोमौ प्रणयत्याग्नीषोमौ प्रणीय वसतीवरोर्गृह्णाति^१ तास्तदानौ-
 १० मेव परिहृत्य प्रातरनुवाकमुपाकरोति^१ परिहिते प्रातरनुवाके
 ऽपो ऽष्कृत्य^१हिरदैत्य^१ग्रिष्टोमं कृतुमुपैति^१ प्रसिद्धो ऽभिषवः^१
 प्रसिद्धं यद्वा गृह्णन्ते^१ समानं कर्माश्विनाद्गृह्णादाश्विनं यद्वा
 गृह्णीत्वा तिस्रो रश्मिना आदाय सार्ज्ज्यामभ्येति^१ तस्यै कटे
 परमिव चषालभाजनं भवति^१ शकृच्छान्तां^१ सार्ज्ज्यामुत्सृज्याथै-

१ All the MSS. exc. M have तन् before मध्यमयो० ।

१ M reads कर्त्ता i.s.o. खलेवासी^१; are we to correct उत्तरवेद्यै काले
 खर्त्ता मापयति ? But then somewhere the words खलेवासी यूपो भवति
 must have fallen out, cp. the Karmānta.

२ Thus M; प्रणयत्यग्रंति B; प्रणयत्यग्रंति Be; प्रणयत्यग्रंति U; प्रहंति
 U (bis); Be 7 D om. this passage.

३ प्रणयन्ती^१ M; प्रणयन्ती all the other MSS; read perhaps
 प्रणयन्तो ?

४ Uncertain reading; शकृच्छान्तां M Be U (bis); चषालान्तां Be 7
 DU; चषरालान्ता B.

तान्यश्रुतुपाकरोत्यग्नीषोमीयमाग्नेमनूबन्ध्यमिति^१ तेषामनू-
चीनां^२ वपाभिराद्भवन्ति^३ ॥ २१ ॥

अग्नीषोमीयस्याध्वर्युर्वपसा प्रथमया प्रपद्यते^४ । नूची इतरे-
आहरन्ति^५ परिहितासु लोकीयासु श्रुतासु वपास्यग्नीषोमी-
यस्य वपया प्रचरति^६ परीतरे ग्राथयन्ति^७ प्रातःसवनैया-
नामग्नीषोमीयस्य पशुपुरोडाशो मुख्यो भवति^८ स्तुते माध्यन्दिने
पवमाने अग्नीषोमीयेण चरत्यनन्तर्हित^९ आग्नेयस्य^{१०} वपया
चरति^{११} स्ने-धामआग्नेयेन^{१२} चरत्यनन्तर्हित^{१३} एवानूबन्ध्यस्य^{१४}
वपया चरति^{१५} द्वतीयसवनैयानामनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशो
मुख्यो भवत्यसमुदिते नूबन्ध्येन चरति^{१६} संतिष्ठते सद्यस्की^{१७} ।
तस्य यदसद्यस्कियते व्यद्वमेवांश्च तत्पुनर्यज्ञ^{१८} एवाश्च^{१९} तदथा-
दित्याश्च^{२०} इ वा अङ्गिरसश्च सुवर्गं लोके पृथुधिरे^{२१} ते

१ नूचीनां M.

२ प्रतिपद्यते M.

३ Thus M ; •र्हितमाग्नेयस्य the other MSS.

४ Thus M Be B U U(bis) D (pr. m.) Be 7 (pr. m.) ; •ग्नेयस्य
Be 7 (sec. m.) D (sec. m.).

५ चरत्य• M Be 7 BD ; चरत्य• Be U U(bis).

६ च ins. Be 7 BD.

७ Thus my conjecture ; तत्पुनर्यज्ञ एवाश्च स तथादित्याश्च M U (bis) ;
तद्व्यद्वमेवांश्च तत्पुनर्यज्ञ एवाश्च स तथादित्याश्च Be ; तत्पुनर्यज्ञस्य सद्यसादित्याश्च
B ; तत्पुनर्यज्ञस्य एवाश्च तदथादित्याश्च Be 7 DU.

ऽद्विरस आदित्यानभिप्रजर्मुरग्निना^१ दूतेन श्वःसुत्या न
इत्यथस्माकमश्वसुत्येति ॥ २२ ॥

आदित्याः प्रोपुक्षेवां गच्छन्^२ होतेति^३ ते ऽसुमादित्यमश्वः
श्वेतं भूतं दक्षिणां निन्विरे^४ हिरण्याभिभूतरश्मनं^५ तस्मात्सव-
१० स्त्रिकथै श्वेताश्वो दक्षिणा हिरण्याभिभूतरश्मनो^६ यच्छेताश्व
आदित्यस्य तद्रूपमथ यद्विरण्याभिभूतरश्मनो रश्मीनां तत्तस्य
चिह्नतः सतस्रर्तुर्विंशौ माष्यंदिनार्भवौ भवतस्रत्सुत्वारिंशः
होतुः षष्ठं^७ सतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^८ चिह्नदेवान्यत्सर्वः^९ श्वेतमश्वं
ददात्यनुक्रिया यच्छमाणा^{१०} ग्रीहिषु दीचते^{११} स द्व्यहेन
१० संतिष्ठत औपवसथादेकमश्वः^{१२} सुत्यनेकमश्वस्य चिह्नत एव
सतस्रत्वारिंशौ माष्यंदिनार्भवौ भवतस्रत्सुत्वारिंशः^{१३} होतुः
षष्ठं^{१४} सतुत्वारिंशमग्निष्टोमसाम^{१५} चिह्नदेवान्यत्सर्वः^{१६} श्वेतां
वडवां ददाति^{१७} परिक्रिया यच्छमाणा^{१८} माषेषु दीचते^{१९} स
द्व्यहेण संतिष्ठत आ क्रथादेकमश्वरौपवसथादेकमश्वः^{२०}
१५ सुत्यनेकमश्वस्य चिह्नत एव सतो ऽष्टात्वारिंशौ माष्यं-
दिनार्भवौ भवतो^{२१} ऽष्टात्वारिंशः^{२२} होतुः षष्ठमष्टात्वारिंशः-

१ ० प्र० found in M only.

२ Thus M; all the other MSS. more or less corrupt.

३ Thus here and infra all the MSS.; are we to read अभिहित.
i.e.o. अभिहितः ?

४ All MSS. exc. M ins. भवति ।

५ औपवसथाद् or औपवसथाद्. MSS.

६ Thus M; औपवसथाद्. the other MSS.

अमग्निष्टोमसाम^१ । चिद्वेदान्वत्सर्वं^२ । यथाअङ्गं ददात्यतिक्रिया
यच्छमाणास्तिलेषु दीक्षते^३ । स चतुरङ्गेण संतिष्ठत आ. क्रथा-
देकमहरोत्तरवेदेरेकमहरोपवसथादेकमहः^४ । सुत्यमेकमहसं^५ .
तुष्टोम एव भवति । ॥ २३ ॥ षष्ठः ॥

प्रात्यक्षोमेन यच्छमाणा भवति^१ । ते राजानि वा ब्राह्मणे
वा प्रतिपद्यमिच्छन्ते मासाय वर्तये वा^२ । ते धमभिसंजानते
तः स्वपतिं कुर्वन्ति^३ । स एषां व्रतानि चरति^४ । सो ऽधः-
संवेष्ट्यमाः सायस्युपाधौ भवति^५ । तद्धि दीक्षितव्रतमय यत्कृष्णं
वासः कृष्णत्वं परिधत्ते दीक्षितवसनस्य^६ । तद्रूपमय यत्कृष्ण-
वसस्त्यावजिने धारयति कृष्णाजिनथोस्तद्रूपमय यत्सुवर्णरजतौ
इत्यौ विभर्ति परिधर्त्तवोस्तद्रूपमय यत्कृष्णमुष्णीषं धारयति^७ .
दीक्षितोष्णीषस्य तद्रूपमय यत्सर्ममयैर्वाणवद्विक्लिद्धध्वं धार-
यति दीक्षितदण्डस्य तद्रूपमय यद्वात्यत्रादं षदति दीक्षित-
वादस्य तद्रूपमय यत्सुवर्णपानहौ^८ धारयति नेदीक्षितः .
यत्समेध्यमधितिष्ठानीति^९ । तत्तस्य इ वा एतद्रूपस्य यत्तस्य
प्रतोददण्ड एव यूपः^{१०} । प्रतोदपरिवेषणं^{११} । यथासः^{१२} । रयमुत्तमा-^{१३}

१ Thus M ; *रोपवसथाइ० the other MSS.

२ Thus M ; *रसनीयस्य D ; *रसनीयस्य Be 7 ; the other MSS.
still more corrupt.

३ Thus M ; यत्सुवर्णपानहौ Be 7 D ; यत्सुवर्णपानहौ B Be U.

४ Thus Be 7 ; *तिष्ठानीति M.

५ *परिवेषणं M.

हवनीय^१ ईवे^२ वेदियुगमुत्तरवेदि^३ उत्तरयुगमुत्तरमाभिधुधी^४
 हविधुनि^५ पचवी आग्नीध्रीयमार्जालीयौ^६ कूबरः^७ सदः^८
 • किंकरावताना^९ धिष्ण्या^{१०} वन्धुरं^{११} पत्नीशालः^{१२} रथोपस्थो
 गार्हपत्यो^{१३} ऽधिष्ठानं पुराणगार्हपत्यस्ते यमजं^{१४} प्रमाथं^{१५} पचन्ते
 ५ स एषां पशुयमपूपः^{१६} स्थास्त्रीपाकः^{१७} स चरुपशुपुरोडाशौ^{१८}
 यां परिष्कन्दः^{१९} ऋयति सा पुरोनुवाक्या^{२०} यदाहरति सा
 याज्या^{२१} यदभ्रंति स वषट्कारो^{२२} यां कुम्भां^{२३} विमते सा
 पुरोनुवाक्या^{२४} चामधीवाक्या^{२५} सा याज्या^{२६} यां विगणः^{२७}
 ऋयति स शस्त्रस्य^{२८} प्रतिगरो^{२९} यदभिक्रोशन्ति स उद्धीयस्ते
 १० य एवमेतं यज्ञकृतं परोक्षमुपेत्य^{३०} प्रत्यक्षं नोपेतुः ॥ २४ ॥
 यथा दीक्षितावक्रीणां बिष्किञ्जसोमपीथा अनाश्याशा
 एव^{३१} सुस्तस्माद्वात्यावस्थितस्य^{३२} वात्यासोमेनानीजानस्य नाशं^{३३}

१ Thus corrected; ईवे M; ईवा the other MSS.

२ Thus M; धनुवी the other MSS.

३ Thus M; किं (or कु) रायसना the other MSS.

४ वन्धुरं M; वधुरं Be.

५ Thus M; प्रमाथ Be; प्रमाथ Be 7 BUD.

६ प्रक्षदं MSS. exc. M.

७ कुम्भां MSS. exc. M.

८ चामधीवाक्यां MSS. exc. M.

९ नचं MSS. exc. M.

१० शस्त्रप्रतिगरो MSS. exc. M.

११ पुरोक्षमुपेत्य Be BU; परोक्षादुपेत्य Be 7; पुरोक्षादुपेत्य M.

१२ वात्याव i.s.o. वात्याव M.

विच्छिन्नसोमपीथ इव क्षेपो ऽनाशाक्षस्तोषां ये ऽनाहिताग्रयले
यथाग्रहं विपरेत्याग्नीनाधाद्य चयस्त्रिंशताचयस्त्रिंशता
दक्षिणाभि स्थपतिमुपसमायन्ति ^१ तेषां ब्रह्मबन्धुरमागधो .
मागधवाक्यो 'ब्रह्मबन्धुरपुंस्त्र्यलू पुंस्त्र्यलूवाक्यो जरत्कद्रथो
जरत्प्रयोग्याभ्यां^२ युक्तो^३ बृद्धो वा एष यो ब्रह्मबन्धुरमागधो ^४
मागधवाक्यो^५ बृद्धा ब्रह्मबन्धुरपुंस्त्र्यलू पुंस्त्र्यलूवाक्यो^६ बृद्धो
जरत्कद्रथो जरत्प्रयोग्याभ्यां^७ युक्तो^८ बृद्धेनैव वृद्धं निरवदयते
तदेतद्वात्यधनं^९ समवशान्तं दण्डोपानहं^{१०} ग्रामूक्ताजिनं^{११} रथे
तिष्ठन्मुब्रह्मण्यः सुब्रह्मण्यामाह्वयति^{१२} दक्षिणानां काल एतदेवास्य
भवत्यृत्विजो दक्षिणा विभजन्ते^{१३} तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते ^{१४}
संज्ञान्यै हवींस्त्र्यंशंज्ञातमिव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्ति^{१५}
समेवैनाग्नापयन्ति^{१६} माध्यंदिनीयाननुवर्तन्ते^{१७} ऐन्द्रमासत^{१८}
एकादशकपाक्ष^{१९} ऐन्द्रो वै ब्राह्म्यो मासतो धामो^{२०} यामेष्टै-
वैनाम्समीचो दधाति^{२१} द्वितीयसवनीयाननुवर्तन्ते आदित्येभ्यो .
भुवद्व्यस्रस्वरभूता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्म्यं चरन्ति^{२२}
भूतिमेवैनाग्नामन्यन्तूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तन्ते आदित्य-

१. *प्रयोग्याभ्यां MSS. exc. M.

२. शास्त्रकारितं M ; शास्त्रूक्ताजिनं the other MSS, but *cp.* Karmāṇṭa.

३. *वर्तन्ते all.

४. *मासता all.

५. *कपाक्ष M ; *कपाक्षा the other MSS. ; this passage is missing

in Be 7 D.

सुहरप्रतिष्ठिता इव वा एते चरन्ति ये ब्राह्मं चरन्तीं वा
अदितिरस्थामेव प्रतितिष्ठन्ति । ॥ २५ ॥

- स एष व्येष्टासामग्निष्टोमस्तस्य चत्वारि षोडशानि द्वौ
पवमानाबुभे एवाश्वावाकस्य स्तोत्रे । एष एव सक्नीयसा-
१ मुख्यस्तस्य षट् षोडशानि सर्वे पवसानाः सर्वाश्वावाकस्य
स्तोत्राणि । तेन हेतेन मरुत ईजिरे । तेषां विष्णुं स्वपति-
रासाथो हेतेन दैव्या ब्राह्म्या ईजिरे । तेषां बुधः सौम्य
स्वपतिरासाथो हेतेन कुरुब्रह्मणा पुत्रा ईजिरे । तेषामौपो-
दितिर्गौपासायनो वैद्यान्नपद्य स्वपतिरास । तेन हेद्वा पञ्चा-
१० साम्नात्या अभिप्रययुस्तान् पितर ऊचुर्मा पुत्रकाः पञ्चासान्या-
शिष्टोपवादिनो वै पञ्चासा उग्र वो वदिष्यन्तीति । तान्हा-
नादृत्यैव प्रययुस्ते ह केशिनो दासभ्योपवसथमाजग्मुस्तान् सो
भूते बहिष्यवमानः सर्पतोः स्वालेभिरे पविचं वै बहिष्यव-
मान आत्मानं पवयिष्यामह इति वदन्तो । ५थ ह पञ्चास्तेषु
१५ गन्धर्वाद्यो वालेय आग्निवेश्योऽनूचान आस । तान् ह सह
सर्पतः पप्रच्छ के सर्पन्तीति । वयं मरुत इति । तेषां वः क
स्वपतिरित्यहं विष्णुरित्त्वौपोदितिर्गौपासायनो वैद्यान्नपद्यः
प्रत्युवाच । यत्किं चकथं कस्तं चपारेतीति ह परोच्चाव्रतमनु-

१ om. M.

१ स्वपतिरास वेवो Be.

१ सर्पन्तो MSS. exc. M.

४ तान्हा उग्र सह M; तान्हा UB Be; सह Be 7 D.

५ Thus M; प्रसर्पन्तीति the other MSS. Read perhaps सर्पन्तीति ?

निर्दिदेशेति^१ । तान्श्रोत्रावाविदुषो व उपावादिनाप वो ऋमह
इति^२ पिता वै^३ तत्पुत्रानुपावादीदिति हैममूचुः पापीयसी ते
प्रजा भविष्यतीति^४ तथा^५ हेवास^६ । ततो^७ ह वा एतत्पञ्चालेषु^८
गन्धर्वायणा वल्लेष्टा आग्निवेश्याः पापायिता इव^९ महाकुक्षं^{१०}
ह^{११} तत्पुरा^{१२} बभूव^{१३} स धो ब्राह्मणपुत्रदेवमेवैनसुपुत्रदेदय^{१४} यो
ब्राह्मणो ऽहं प्रतिवचनाय स्यादेवमेवैनं प्रतिब्रूयात्^{१५} ॥ २६ ॥

अथातो^{१६} भास्त्रविस्तोमा इत्याचक्षते^{१७} । चिदृदभ्यावर्ति
पञ्चदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^{१८} । पञ्चदशमभ्या-
वर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमानाः^{१९} । सप्तदश-
मभ्यावर्त्येकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना^{२०} । एक- १०
विंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः पवमाना-
स्त्रिणवमभ्यावर्ति चयस्त्रिंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्र्यक्षत्रिंशमभ्यावर्ति त्रिणवमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमानास्त्रिणवमभ्यावर्त्येकविंशमग्निष्टोमसाम सर्वे षोडशाः
पवमाना^{२१} । एकविंशमभ्यावर्ति सप्तदशमग्निष्टोमसाम सर्वे १५
षोडशाः पवमानाः^{२२} । सप्तदशमभ्यावर्ति पञ्चदशमग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^{२३} । पञ्चदशमभ्यावर्ति चिदृदग्निष्टोमसाम
सर्वे षोडशाः पवमानाः^{२४} ॥ २७ ॥ सप्तमः ॥

१ Conjecturally; परोक्षाव्रतमनुदिदिशेति M.; परोक्षाव्रतमनुदिदिशेति
Be 7 DU; परोक्षाव्रतमनुदिदिशेतिने B; परोक्षाव्रतमनुदिदिशेति Be.

२ All MSS. exc. M ins. the akṣara आ ।

३ तथाहेयस्यापतो MSS.

४ Thus M; हेतपुरा the other MSS.

अथ वे भवति देवा वै यद्यष्टेऽकुर्वन् तदसुरा अकुर्वन्-
 तेति^१ स हेचां चक्रे प्रजापतिः कथं^२ स्वहमसुरैर्देवान्यावर्तये-
 यमिति^३ स एतं यज्ञक्रतुमनिहन्सुपश्यमपश्यत्स्त्रिकेनानुपा-
 ङ्गयतेति^४ स यचाह प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य^५ इति मरुद्भ्यः
 ॥ प्रातर्यावभ्यो देवेभ्य इति तचाहाथ यचाह सोमः पवत
 इतीन्द्रः पवत इति तचाहाथ यचाहेन्द्राय पुरोडाशानामिति
 शक्राय पुरोडाशानामिति तचाहाथ यचाह त्रायव इन्द्रा-
 वायुभ्यामिति नियुत्वते शक्रनियुद्भ्यामिति तचाहाथ यचाह
 मिचावक्षणाभ्यामित्युतायुभ्यामिति तचाहाथ यचाहश्विभ्या-
 १० मिति नामत्याभ्यामिति तचाहाथ यचाहेन्द्राय सोमानिति
 शक्रायेन्द्रुनिति तचाहाथ यचाहेन्द्राग्निभ्यामिति शक्रजात-
 वेदोभ्यामिति तचाहाथ यचाह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति मरुद्भ्यो
 विश्वेभ्यो देवेभ्य इति तचाहाथ यचाहेन्द्राय मरुत्वत इति
 ॥ शक्राय गणवत इति तचाहाथ यचाह महेन्द्रायेति मरुते
 ११ शक्रायेति तचाहाथ यचाहादित्येभ्य इति मरुद्भ्य आदित्येभ्य
 इति तचाहाथ यचाह वनस्पतय इति वनर्नृपायेति^६ तचाहाथ
 यचाह देवाय सविच इति मरुते^७ देवाय सविच इति
 तचाहाथ यचाह विश्वेभ्यो देवेभ्य इति मरुद्भ्यो विश्वेभ्यो देवेभ्य

१ कथं चक्रे मरुदु० M ; कथं चक्रे मरुदु० Be 7 D ; कथं चक्रे मरुदु० Bo BU.

२ Conjecturally ; वनेर्नृपायेति M ; वनेन चक्रेयेति Be 7 D ; वनेन चक्रेयेति
 B U १ वनेन चक्रेयेति Be.

३ Thus M , समदृते Be* 7 De D , समदृते BU.

इति तत्राहाय यथाह देवानां पत्नीभ्य इति महतीभ्यो
देवानां पत्नीभ्य इति तत्राहाय यथाहेश्वाय हरिवत् इति
ग्रन्थाय मघवत इति तत्राह^१ धाना ०दुम्भ^२ इत्यु हैके.
संप्रदिशन्ति^३ ॥ २८ ॥

तदेतद्वर्गिव यज्ञम्यज्ञियस्य^४ स्तोत्राद्यज्ञायज्ञियस्य वाव^५ ॥
स्तोत्रे स तां निरुवाच^६ तः हामुरा उपेचामेव चक्रिरे किं
वा वै करोति^७ किं वा नेति^८ स यदा विदां चकार न
वा इम एतर्हि पापभद्रयोयोरौशत इति तदेनां निरुवाच
देवो वो द्रविणोदा इति^९ प्रजापतिर्वै देवो द्रविणोदाः^{१०}
पूर्णा त्रिविद्यासिचमिति^{११} पूर्णा व्युदचत्यासिचमिति^{१२} तदुदा १०
विष्णुध्वसुप वा वृणध्वमित्यास्त कामं कामं पूरयाध्वा इति
तदादिदो देव ओहत इति^{१३} साधेभ्यो देवेभ्यः प्रजापतिः
कामं काममूहते^{१४} संप्रदिश स्तोमो^{१५} भवति^{१६} संप्रदिशः
प्रजापतिः^{१७} प्रजापतेराष्ट्या^{१८} अश्वो ऽसितशुर्दक्षिणा^{१९} प्राजा-

१ Thus M Be ; दुम्भ the other MSS.

२ ०यज्ञौयस्य M Be.

३ om. all exc. M.

४ करोतनी (sic!) M ; indication of pluti ?

५ व्युदचत्य० B Be U ; ह्युदचत्य० Be 7 ; व्युदचत्य० D ; व्युदचत्य० M.—
असिच० BUD ; आसिच० M ; आसिच० Be 7 (pr. m.) Be ; आसिच०
Be 7 (sec. m.).

६ Uncertain reading, सूतनं M ; सूतनः the other MSS.

७ स्तोमा भवति M ; स्तोमो भवति the other MSS.

८ विनायुर्दक्षि० i s.o. अितशुर्दक्षि० all the MSS. exc. M.

पथो वा^१ अश्वः^१ प्रजापतेरसुरूपत्याय^१ यः पापना
 भ्राह्मणेण व्यावृत्त्येत^१ स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^१
 येव पापना भ्राह्मणेणावर्तत^१ इन्द्रो वृत्रं हत्वा परां
 परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवा यज्ञेनाग्नैषुक्ते^१
 ॥ अतमाग्निरं दुष्टं चक्रिरे^१ भूयो आगधेयं भूयसीं प्रीति-
 मभ्युपावर्त्यतीति^१ वदन्तः^१ स ह प्रातःसवने नाजगाम^१ ते^१
 सर्व एव प्रातःसवनस्य भक्षयां चक्रुः^१ को ह्यपेद्रक्ष सोमस्य
 भक्षयिष्यतीति^१ तं संतिष्ठमाने प्रातःसवने ऽश्वावाकस्य
 शस्त्रं प्रति^१ जघुस्ते^१ सर्व एव चमसाध्वर्यव आनन्दिनो

१ Thus M ; वाक् the other MSS.

१ Thus corrected (cp. Sat. Br. XII. 4. 4. 2) ; व्यावृत्त्येति all exc. M, which has व्यावृत्त्येत् ।

१ अग्नैषुक्ते M ; अग्नैषुक्ते the other MSS. *

१ आग्निरं दुष्टं चक्रिरे Be 7 Be D ; आग्निरं दुष्टं चक्रिरे B ; आग्नीदुष्टं चक्रिरे M ; cp. on this passage Pañc. Br. XVIII. 5. 12.

१ ०पावर्तिष्यतीति M.

१ I.s.o. वे (thus M Be B), ततः Be 7 D.

१ Thus M ; भानक्षयां चक्रुः or भानक्षयाचक्रुः the other MSS. (in Be 7 the passage is missing). Probably the negation has fallen out somewhere.

१ अपेद्रक्ष M.

१ प्रतिप्रति M.

१० Thus my conjecture ; जघुस्ते M ; जघुस्ते or जघुस्ते the other MSS. ; cp. Āp. śra. XXII. ३०. 13.

ऽष्टावाकस्य शस्त्रं प्रत्यागर्तुं^१ दध्निरे^२ सेन्द्रा इव क्षामन्यन्^३
 तस्मात्तौत्रसोमे सर्व एव चमसाध्वर्यव आनन्दिनो ऽष्टावाकस्य
 शस्त्रं प्रत्यागृणन्ति^४ सेन्द्रा इव हि मन्यन्ते^५ तर्हि वाव
 तदासीत्तदु वा^६ आहुः सर्व एवैतर्हि यज्ञः सेन्द्र इति^७ तः
 द्वाभिषुषुषुः^८ ॥ २६ ॥ °

इहा इहा इहेतौहेहीहेहीहेहीति^९ इ वा एनं तदूषुर्दृष्ट-
 दृष्टदृष्टदितौ^{१०} ते दृष्टदज्ञाद्यं तदभ्युपावर्तस्तेति इ वा एनं
 तदूषुर्संदिताध्वंदिनस्य सवनस्यान्यथापि निदानः^{११} स^{१२}
 श्रुतकलशमेकधनानां^{१३} प्रातःसवने ऽवनयेद्दधि^{१४} म्नाध्वंदिने
 सवने^{१५} विमथितं द्वतीयसवने^{१६} सास्य तौत्रतः^{१७} सप्तदश स्तोमो^{१८}
 भवति^{१९} सप्तदशः प्रजापतिः^{२०} प्रजापतेराष्टौ^{२१} गर्भिणी वज्रा
 ललामी दक्षिणेन्द्रियं वै गर्भं^{२२} इन्द्रियं ललामः^{२३} सेन्द्रियत्वात्^{२४}
 • यो ज्ञान्या वोपतपता वाणिमानं नीतः स्वास्य एतेन यज्ञकतुना
 यजेताश्रुते इव तौत्रतामिन्द्रो ऽकामयत वि पाप्मानः^{२५} इतीय^{२६} .

१ Thus M only; प्रत्यागर्तुं or •गर्तुं the other MSS.

२ M ins. न before दध्निरे ।

३ प्रतिश्रुतं MSS. exc. M.

४ Thus M; इ वा क्षामि० U; इवाक्षि० Be B; इवाक्षि० Be 7 D.

५ Thus M Be B; इहे तौहे इहे इहेहीति U; Be 7 D (which write only once इहा) : इहेतिहेहिहेहिहेहीति ।

६ Before इदं M has once more दृष्टदृष्ट ।

७ Uncertain; M reads as above given; संवितकलशं Be 7 UDB;
 संवितकलशं Be.

८ Thus M Be BU; सेन्द्रत्वात् Be 7; सेन्द्राणां D. .

अैष्ठ्यं देवानां गच्छेयमिति^१ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्ते-
 नायजत^२ ततो वै स वि पाप्मानमहत अैष्ठ्यं देवानामगच्छेयः
 कामयेत वि पाप्मानं हनीय अैष्ठ्यं समानानां गच्छेयमिति
 स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^३ अैव पाप्मानं हते अैष्ठ्यं समा-
 नानां गच्छति^४ तस्यातिपाहो वि न^५ इन्द्र मृधो अहि नीचा
 यच्छ पृतन्यतः । अधस्तदं तमीं कृधि यो अस्मां अभिदास-
 त्युपयामगृहीतो ऽवीन्द्राय त्वा वैमृधाय जुष्टं गृह्णामीति^६
 परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वा वैमृधायेति^७ तस्य
 निवृत्त्यश्चदशौ विपर्यासः सोमौ भवतस्ताः षड् गायत्र्यो^८
 १० गायत्री वै हन्दांसि^९ वि पाप्मानमहत^{१०} गायत्र्यैव तद्यजमानो
 वि पाप्मानं हते ॥ ३० ॥

इन्द्रो ऽकामयतौद्विद्यं^१ अैष्ठ्यं देवानां गच्छेयमिति^२
 स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^३ ततो वै स औद्विद्यं
 अैष्ठ्यं देवानामगच्छेयः कामयेतौद्विद्यं अैष्ठ्यं समानानां
 १५ गच्छेयमिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतौद्विद्यं हवै^४ अैष्ठ्यं
 समानानां गच्छति^५ तस्यातिपाहो ऽयं हन्तुरगृहीतो^६
 विश्वजिदुद्भिदिसोमः । ऋषिर्विप्रः काव्येनोपयामगृहीतो
 ऽवीन्द्राय लोद्भिदे जुष्टं गृह्णामीति^७ परिमृज्य सादयत्येष

१ Thus M only ; गायत्र्यैव वै हन्दांसि all the other MSS.

२ All MSS. ins. ह वै exc. M.

३ ह वै MB.

४ M ins. (against Taitt. Br.) वयोपाः ।

ते योनिरिन्द्रायः त्वोद्भिद इति^१ तस्य पञ्चदशैकविंशौ
 विपर्यासः स्तोमौ भवतस्ताः षड् दृश्यते^२ दृश्यते वै
 छन्दसामुदभिनन्दित्वैव^३ तद्यजमान उद्भिन्नत्तोऽकामयत्
 वलं^४ भित्वा पशून्सृजेयेति^५ स एतं यज्ञकृतमपश्यत्तमाहर-
 त्तेनायजत^६ ततो वै स वलं^७ भित्वा पशून्सृजत^८ यः कामयेत
 वलं^९ भित्वा पशून्सृजेयेति स एतेन यज्ञकृतुना यजेत^{१०} वलमेव^{११}
 भित्वा पशून्सृजते^{१२} तस्यातिग्राह्य इन्द्र ओषधीरसनोदहानि
 वनस्यतीश्रसनोदन्तरिचम् । विभेद वलं नुनुदे विवाचोऽथा-
 भवद्भिमताभिक्रतुनामुपयामगृहीतो ऽवीन्द्राय त्वा वलभिदे
 जुष्टं गृह्णामीति^{१३} परिसृज्य सादयत्येष ज्ञे योनिरिन्द्राय त्वा १०
 वलभिद इति^{१४} तस्य सप्तदशैकविंशौ विपर्यासः स्तोमौ भव-
 तस्ताः पञ्चायत्र्यो^{१५} गायत्री^{१६} वै^{१७} छन्दसां^{१८} वलमभिनन्दायत्र्यैव^{१९}
 तद्यजमानो वलं भित्त्वा पशून्सृजते^{२०} ॥ ३१ ॥ अष्टमः ॥

सुतपेयेन यक्ष्यमाणो भवति^{२१} स यदग्रनानां कामयते
 तस्याग्रितो भूत्वा दीक्षते यदा^{२२} लभते^{२३} तस्य^{२४} स एकाहं^{२५}
 नाश्रात्यथाश्राति^{२६} द्वाहं नाश्रात्यथाश्राति^{२७} त्र्यहं नाश्रात्यथा-
 श्राति^{२८} सो ऽवैव विराजमाप्नोति^{२९} राजानं कीलोह्यातिथ्यं^{३०}

१ दृश्यतेत्येव M.

२ वलं most of the MSS.

३ Thus M; मायत्र्यैव छन्दसां वलमभिनन्दायत्र्यैव the other MSS.

४ यद्वलंगते M.

५ Thus my conjecture; विराजमाप्नोति M; विराजा यजतेति the other MSS.

निर्वपति' यद्यु वा एतदुपात्येति चतुरङ्गं नाश्रात्यथाश्राति' पञ्चाङ्गं नाश्रात्यथाश्राति' षडङ्गं नाश्रात्यथाश्राति' तिस्र उपसदस्त्रिंशत्संपद्यन्ते' त्रिंशदक्षरा विराडङ्गं विराड्विराजैवाञ्जाद्यमवरुद्धे' ऽथ य एकादश स्तन एवास्त्रे स' दुह एवैनां तेनाथ य एकत्रिंश स्तन एवास्त्रे स' दुह एवैनां तेन' स उपसत्स्नाज्यव्रतो भवति' श्रौतस्य^१ सर्पिषस्त्रिभिः पर्वभिः पृथग्यथ द्वाभ्यामथैकया' श्रौतस्य^२ वैव^३ सर्पिषस्त्रिभिः पर्वभिः पृथग्यथ द्वाभ्यामथैकेन' विस्त्रीणे वा सर्पिषोषि पक्ष्मवदधात्यथ द्वे अथैकं चिस्तनद्विस्तनैकस्तनव्रतस्य^४ रूपाणि कुर्वन्स' नादित्याद्दिवा पर्यावर्तते नाग्नेरधि नक्तमौदुम्बरः सोमचमसस्तुः सक्तिर्ब्रह्मा' चिवेदाः^५ सगोचः' ॥ ३२ ॥

सप्तदश स्तोमो भवति' सप्तदशः प्रजापतिः' प्रजापतिमन्त्राद्यं नोपानमन्तं देवा अतसत्याभ्यामन्वैषुः^६ स यदश्राति यदेवाश्रनेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यज्ञाश्राति यदेवानश्रनेनावरुद्धं तस्यावरुद्धा इति तदथ यदुपसत्स्नाज्यव्रतो भवत्येतदे देवानां प्रियं धाम यदाज्यं' देवानामेव प्रियं धामावरुद्ध इति तदथ यज्ञादित्याद्दिवा पर्यावर्तते नाग्नेरधि

१ अथवे Be 7 BD ; अपद्वि M Be U.

२ Thus M ; विस्त्रीणस्य & the other MSS.

३ Thus M ; विस्त्रीणस्य वैव Be U ; विस्त्रीणस्यैव Be 7 D ; विस्त्रीणस्य वै B.

४ त्रय M.

५ Thus M B U ; चिवेदः Be Be 7 D.

६ सन्वैषुः all the MSS. exc. Be which has : सन्वैषुः ।

नक्तमेते वै देवानामृतसत्ये ^१ नैवेद्यानामृतसत्ये पृष्ठतः करवा-
 णीति तदथ यदौदुम्बरो भवत्यूर्वा अन्नाद्यमुदुम्बर ^१ ऊर्ज
 एवान्नाद्यस्यावरुद्धा इति तदथ यत्सोमश्मसो भवत्येतद्वै देवानां
 परममन्नं यत्सोमः ^१ परमेणैवास्मा अन्नाद्येनावरमन्नाद्यमवरुद्ध
 इति तदथ यच्चतुःशक्तिर्भवति यदेव दिशो ऽन्नाद्यं प्राविश- ५
 नस्यावरुद्धा इति तदथ यच्चिवेदा ^१ भवति न ज्ञेतामेकवेदा
 दक्षिणामुद्यन्तमूर्हतीति तदथ यत्सगोत्रो भवत्यात्मा वै सगोत्र
 आत्मन्नेव यज्ञस्य यशो ऽन्नाद्यं प्रतिष्ठापयानीति तत् ^१ ॥ ३३ ॥

तं माध्दिनीयैश्चमसैः सहोच्चीय जुहति ^१ तस्त्विजो ज्ञतं
 दक्षिणानां काले ब्रह्मण उपातिदिशञ्जि ^१ तं ब्रह्मणः सन्तं ^१
 पर्युपविश्य भक्षयन्ति यदृतं मन्यन्ते तेन ^१ यदृतेन भक्षयन्ति
 तदृतपेथस्यर्तपेथत्वं ^१ दिशो ऽकामयन्तान्नाद्यः स्यामान्नाद्यमव-
 रन्धीमद्वाद्यमस्यासु ^१ प्रतितिष्ठेदिति ^१ ता एतं यज्ञकृतमप-
 श्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ^१ ततो वै ता अन्नाद्यो ऽभवन्नाद्यमव-
 रन्धीतान्नाद्यमासु प्रत्यतिष्ठद्यः कामयेतान्नादी मे प्रजा स्याद- १५
 आद्यमवरन्धीतान्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञकृतुना
 यजेतान्नाद्येवास्य प्रजा भवत्यन्नाद्यमवरुद्धे ऽन्नाद्यमस्यां प्रति-
 तिष्ठति ^१ तस्य चतसृषु बहिष्यवमानो ^१ ऽष्टासृष्टास्त्राव्यानि ^१

१ चिवेदी M.

१ Thus corrected according to the Karmānta; सन्तं all the MSS.

१ •सामोद्याद्याव्यानि M; •सामोद्याद्याव्यानि Be; •साममद्याद्याव्यानि B
 Be 7 UD; cp. supra XV. 18 (p. 222, 12).

द्वादशो माध्दिनः पवमानः षोडशानि पृष्ठानि सविष्टा^१
 आर्भवः यवमानश्चतुर्विंशमग्निष्टोमसाम^१ तं दिशां चतुष्टोम
 इत्याचक्षते^२ । इन्द्रास्वकामयन्त यशो ऽश्रुवीमहि यशो
 ऽवरन्धीमहि यशो ऽस्मासु प्रतितिष्ठेदिति^३ , तान्येतं यज्ञक्रतु-
 ५ मपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त^४ ततो वै तानि यशो ऽश्रुवत यशो
 ऽवाहन्त यश एषु प्रत्यतिष्ठद्यः कामयेत यशो ऽश्रुवीथ यशो
 ऽवरन्धीथ यशो^५ मयि प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना
 यजेत^६ यश एवाश्रुते यशो ऽवरन्ध्वे यशो ऽस्मिन्प्रतितिष्ठति^७
 तस्य स्तोमा अश्रुवतैकस्यामथ तिसृष्वेकस्यामथ तिसृषु^८ तमेतं
 १० इन्द्रशमेकचिक इत्याचक्षते^९ स्तोमा अकामयन्तेति समानः
 परिवादस्तस्य^{१०} स्तोमास्त्रिवृदथ चयः पञ्चदशास्त्रिवृदथ चयः
 सप्तदशास्त्रिवृदथ चय एकविंशास्तमेतः^{११} स्तोमानामेकचिक^{१२}
 इत्याचक्षते^{१३} ॥ ३४ ॥

• इन्द्राग्नी वा अकामयेताः समानलोकौ स्थाव समानं
 १५ लोकमियावेति^{१४} तावेतं यज्ञक्रतुमपश्यतां^{१५} तमाहरतां^{१६} तेना-
 यजेतां^{१७} ततो वै तौ समानलोकौवभवताः^{१८} समानं लोकमैताः^{१९}
 समानलोकौवर्षय^{२०} थौ कामयेताः^{२१} राजा च पुरोहितश्च

१ Thus all the MSS (only संविज्ञ D); in Be 7 स has been cancelled.

२ परौवाद० M.

३ Thus MD Be 7; एकचिक BU; एकविंश Be.

४ Thus M; लोकमपश्यत Be 7 BUD, लोकौवर्षयद् Be.

समानलोकोऽस्माकं समानं लोकमिवावेति तावेतेन वक्ष्यतामुना
 यजेयताम्^१ समानलोकावेव भवतः समानं लोकमितो
 ऽहरणो यन्नायुधः प्रावज्जसमसः स ब्राह्मणस्य दक्षिण-
 तरोरथः सर्वायुधो ऽप्रावज्जः काश्चस्सखणीवन्धः^२ सा राजन्यस्य
 ५ दक्षिणा^३ तस्य चिष्टपद्मदशौ विपर्यासः^४ सोमो भवतस्सिद्ध-
 देव ब्राह्मणस्य वक्षदशो राजन्यस्य^५ तमेतमिन्द्राग्नियोः कुक्काच
 इत्याचक्षत^६ एष एव सन्नितापुत्रीच एष सख्योर्ध्व एष
 आचोः^७ ॥ ३५ ॥ नवमः ॥

अभिचरणीयैः सोमैर्यक्ष्यमाणो भवति^१ स दयानि
 १० यज्ञायुधान्युपकल्पयते बाधकानि च द्वैषकानि च श्रवानयो^२
 ऽधिषवणे फलके पुरुषास्सख^३ वृषणौ^४ स यचाध्वर्युरपाश्च^५
 यक्षीत्यज्ञानमभिषुणोति तस्य यो ऽश्नुः परापतति तमे-
 तस्मिन्पाच आधावीपसंस्तस्यायाहासुं जक्ष्यं^६ त्वा होयामीत्या
 तमितोरासो^७ ऽथैतं भङ्गमाहवनीये ऽनुप्रहरतीदमहममुना-
 १५ सुव्याचयं परिमुना^८ भङ्गेन^९ विध्यामीत्येव यं यजमानो देष्टि

१ यजेतां all exc. M.

२ दूषीवंधः Be; दूषिवंधः U; दूषीवंधः M; दूषिवंधः B; नीषिवंधः
 Be 7 D.

३ Thus M Be; श्रवानस्ये Be 7 D (cp. Ap. XXII. 4. 17, Sāññh.
 XIV. 22. 18, Śadv. br. III. 8); श्रवानस्ये U; श्रवानस्यो B; cp.
 the Dvaidhasūtra.

४ Thus M; all the other MSS. corrupt.

५ Thus M; परिमुनासंयेन Be U B; परिमुनासंयेन Be 7 D.

तं मनसा ध्यायत्यथैतत्पात्रं खरे चयाचतनः सादयत्यसुखं त्वा
 प्राणे सादयामीति । स यं कं च यद् गृह्णात्येवमेवैतं गृह्णाति ।
 यत् किं च पात्रः सादयत्येवमेवैतसादयति । स एष
 चित्दृष्टिष्टोम एकस्तोमः एकहविर्धानस्तः श्रेष्ठ इत्याचक्षते ।
 ऽथेषुः^१ समानमभिचरणीयः शिष्यं तिष्ठिषुतिष्ठेषु^२ स्तुवते ।
 रथो हविर्धानमथ संदःशः^३ समानमभिचरणीयः शिष्यं ।
 दौ चयस्त्रिःशौ मध्यत स्तोमौ भवतौ^४ द्वे हविर्धाने^५
 अथेन्द्रवक्त्रः^६ समानमभिचरणीयः शिष्यं पञ्चदश एष
 भवति ॥ ३६ ॥

दुराग्ने^७ यक्ष्यमाणो भवति । स उपकल्प्यते षष्टिः^{१०}
 शतमानानि हिरण्यानि चिःशतः सुवर्णानि चिःशतः
 रजतानि^८ वक्रन्युद्धिरण्यः^९ स आमावात्येन हविषेष्टा सौर्यं
 चरुं निर्वपति । तस्मिन्सुवर्णं शतमानं ददात्यथ सायः ऊते
 ऽग्निहोत्रे चान्द्रमसं चरुं निर्वपति । तस्मिन्सजतः^{१०} शतमानं
 ददाति । स एवमेवैताभ्यामिष्टिभ्यामहरहर्यजमानो मासमेत्यथ^{११}
 दौषते । दौषणीयायां द्वादशमानः हिरण्यं ददाति ।

१ यत्किंच M.

२ This word twice in Be 7 B U D.

३ Thus M only ; वेव all the other MSS.

४ तिष्ठिषु once in M, which adds also य after स्तुवते ।

५ द्वे M.

६ Thus M U B Be ; दुराग्ने D ; दुराग्ने Be 7.

७ राजतः M.

प्राचणीयायां चतुर्विंशतिमानं ददात्यतिथ्यायां दे॑ चतु-
 र्विंशतिमाने॑ ददाति॑ । प्रथमायामुपसदि चत्वारि ददाति॑ ।
 द्वितीयस्यामुपसद्यष्टौ ददाति॑ । तृतीयस्यामुपसदि षोडश
 ददाति॑ । चतुर्थ्यामुपसदि द्वाविंशतं॑ ददाति॑ । पञ्चम्यामुपसदि
 ५ चतुःषष्टिं ददाति॑ । षष्ठ्यामुपसद्यष्टाविंश॑ शतं चतुर्विं-
 शतिमानानां॑ ददात्यथातः शतसंख्यैवाग्नीषोमीयस्य ऊतायां
 वपायां दे॑ शते ददात्यग्नेयस्य ऊतायां वपायां चत्वारि
 ददाति॑ । प्रातःसवनीयेष्वष्टौ॑ ददाति॑ । माध्यंदिनीयेषु षोडश
 ददाति॑ । दक्षिणानां काले द्वाविंशतं॑ ददाति॑ । तृतीय-
 १० सवनीयेषु चतुःषष्टिं ददात्यनूबन्ध्यस्य ऊतायां वपायामष्टा-
 विंश॑ शतानां॑ ददाति॑ । स यदेताभ्यामिष्टिभ्यामहरह्यजते
 सूर्याचन्द्रमसोरेव तस्यायुष्य॑ सलोकतामाप्नोति॑ ॥ ३७ ॥
 'अथ यद्विरण्यदक्षिणो॑ भवति । हिरण्ययनेव तस्यजमान

१ Thus M ; चि॒श्र॒तिमानं ददात्य Be B ; in the other MSS. this passage is missing.

२ Thus M U ; चि॒श्र॒तं Be ; in the other MSS. this passage is missing.

३ Thus M ; श्र॒तिमानं the other MSS.

४ सवनीयेष्टौ Be 7 D. ••

५ Thus M Be 7 ; श्र॒तमानानां Be B U.

६ During the printing I was so happy as to obtain, for the remaining part of this prāsna, from Mr. Muthu Dikshitar of Lalgudi (Manakkāl, Madras) a copy (designed by me as L) from a MS. in his possession. This MS. is in Grantha and independent from my MSS., but, on the whole, not much better.

७ Thus M ; यद्विरण्य॑ दक्षिणा the other MSS.

आत्मानः सः स्क्रुते । तस्य चतुर्थं नाभेस्तुवर्णमवाक्^१
 रजतं । श्रुदा ह वै विरप्सथो भवत्यथामृतो भवति ।
 विरप्सथा ह वै देवास्तस्मात्ते ऽमृताः । सप्तदशस्रोमो भवति ।
 सप्तदशः प्रजापतिः । प्रजापतेराष्टा । उभे सामनी भवतश्चन्द्रो-
 मथावेतत्पथौ^२ यजमान आत्मानः सः स्क्रुते । एतस्य लोकस्य^३
 जित्यै । स यदेतेन^४ यज्ञक्रतुना यजते सूर्याचक्षमसोरेव
 तस्यायुष्यः ससोकमी जयति । तेन दुरग्रो । दुरग्र इव ह्येतथो-
 र्देवतथोलोको^५ । ऽय दुर्णाग्रिनं^६ यक्ष्यमाणो भवति । स उप-
 कल्पयते ऽननुष्कृतं^७ च ययस्त्रिंशत्^८ च निष्काः^९स्तेन हैते-
 जानुहो लोकं जयति । तेन हैतेन ज्योतिष्मन् लोकं जयति ।^{१०}
 तेन हैतेन ज्योतिषो ऽधि स्वर्गं लोकं जयति । सप्तदशस्रोमो
 भवति । सप्तदशः प्रजापतिः । प्रजापतेराष्टा । उभे सामनी
 भवतश्चन्द्रोमथावेतत्पथौ^{११} यजमान आत्मानः सः स्क्रुते ।
 एतस्य लोकस्य जित्यै । स यदेतेन यज्ञक्रतुनेहा न नश्यति तेन

१ Instead of चवाक् (thus M Be B U) Be 7 D : चथो; चानां L.

२ Thus Be B; •मथावेतत्पथौ M; •मथावेतत्पथौवेपथौ L; the
 other MSS. deficient.— Here and infra (l. 13) Be after •पथौ ins.
 इतीवे पथौ ।

३ 'इ' चतु only given by M.

४ दुर्गं or दुर्गं all MSS. exc. M L which have here and infra
 each time दुर्गं ।

५ त्रयस्त्रिंशत् M.

६ Thus Be; •मथावेतत्पथौ M L; •मथावेतत्पथौ the other MSS.

दुर्गाग्रक्षदुर्गाग्रक्ष^१ दुर्गाग्रक्ष^२ " केष्टौ इ दाक्षभो ऽपचिति-
कामो ऽपचितिनेजे न^३ नो^४ मामानि^५ परिहरन्ता^६ इति^७ ततो
इ वा एतत्पञ्चाक्षराजानां^८ मामानि परिहरन्ते^९ ॥ ३८ ॥

ग्रीवस्था इति केशानाचक्षते^१ कुशा इति दर्भाक्षधा-
५ विति^२ गैरेयकविमल्यो^३ ततो वै सो ऽपचितीमानभवद्यः
कामधेतापचितीमान्स्थामिति स एतेन यज्ञकतुना यजेताप-
चितीमन्नेव^४ भवति^५ तस्य चतुर्विंशो बह्व्यवमानस्त्रि-
वृत्पञ्चदशान्याव्यानि^६ तास्त्रिंशो गायत्र्यस्तुर्विंशो माध्वादिनः
पवमानः पञ्चदशसप्तदशानि^७ पृष्ठानि^८ ते दे चिष्टुभौ^९ चिणव
१० आर्भवः पवमान एकविंशमग्निष्टोमसाम^१ सैका जगत्येतानि
वै रुन्वसामपचिततमान्^२ पचितीमानेव भवति य एवं वेदांसा-
वादित्यो ऽकामयत त्विचितीमान्स्थामिति^३ स एतं यज्ञकतु-

१ दुर्गाग्रक्ष Be, दुर्गाग्रक्ष M L ; the other MSS. om.

२ Most of the MSS. दुर्गाग्रक्ष or दुर्गाग्रक्ष (both times).

३ Thus M ; L om. नो ; तं नमामानि Be ; तन्मोनामानो Be 7 U D ;
तं नमोनामानो B.

४ Thus M Be 7 D ; •चरन्त Be B U L.

५ Thus M ; •पांशान् the other MSS.

६ Thus M Be L ; •चरन्ता Be 7 D U ; •चरन्ता B.

७ Uncertain ; दर्भाक्षपचिति M ; दर्भाक्षपचिति L ; दर्भाक्षपचिति
Be B.

८ Uncertain reading ; गैरेयकविमल्यो (or गैरेयो?) M ; गैरेयकविमल्यो
Be 7 ; गैरेयकविमल्यो Be B ; गैरेय D ; गैरेयकविमल्यो L.

९ Thus M L ; एष instead of एष all the other MSS.

१० Thus M Be U ; पञ्चदशसप्त B L ; Be 7 om. पञ्चदश ।

मपश्चत्तमाहरत्तेनायजत^१ ततो वै स त्विषिमानभवद्यः
कामयेत त्विषिमान्ख्यामिति स एतेन यज्ञकतुना यजेत^२
त्विषिमानेव भवति^३ तस्य^४ सौर्यो ऽतिपाद्मः^५ सौर्यः^६ पशु-
रूपास्तम्भ^७ एकविंश एष भवति^८ ॥ ३६ ॥ दशमः ॥

इन्द्रो ऽकामयतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^९ राज्यं^{१०}
देवानां परीयामिति^{११} स एतं यज्ञकतुमपश्चत्तमाहरत्तेना-
यजत^{१२} ततो वै स ऋषभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^{१३} राज्यं^{१४}
देवानां पर्येतः^{१५} कामयेतर्षभ इव पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^{१६} राज्यं^{१७}
समानानां परीयामिति स एतेन यज्ञकतुना यजेतर्षभ इव
पशूनामैश्वर्यमाधिपत्यं^{१८} राज्यं^{१९} समानानां पर्येति^{२०} तस्याति- १०
पाद्मो वृषा सो अश्वः पवते हविश्चानसोम इन्द्रस्य भाग
श्चतयुः शतायुः । स मा वृषाणं वृषभं कृणोतु प्रियं विशां
सर्ववीरं सुवीरं सुपयाममृहीतो ऽवीन्द्राय त्वर्षभाय जुष्टं
मृष्टममीति^{२१} परिमृज्य सादयत्येष ते योनिरिन्द्राय त्वर्षभा-
येति^{२२} तस्य पञ्चदशस्य सत एकविंश^{२३} होतुः षष्ठं ककुदो^{२४} १५
रूपमिन्द्रेण ह स्र वै पूर्वं समाजिगमिषन्तो वनिष्ठुसवेन
यजन्ते^{२५} तप्तो^{२६} न^{२७} इन्द्र^{२८} आविर्भविव्यति तस्यै^{२९} कामान्वक्ष्याम

१ तस्याः Be 7 D.

२ gm. all MSS. exc. M L Be.— After the tenth adhyāya M breaks off.

३ ककुदो. L.

४ Thus Be L; यजन्ते सुपैतनिर्द् Be 7; यजन्त उपतानिर्द् B; यजन्त उपैता-
निर्द् U; यजन्ते सुपैतान इन्द्र D.

५ तस्याम् MSS. exc. L which has तस्यम् ।

इति^१ वदन्तो^१ वनिष्ठसवेन चक्ष्यमाणो भवति^१ स उपकल्पयते
 श्रतमुच्चवेहतः^१ श्रतं दार्वाचितानि श्रतः^१ सर्पिष्याचऽङ्कतं पयः-
 पाचाङ्कतं दधिपाचाङ्कतं वसापाचानौदुम्बरौ^१ नावमुभयतो-
 ऽभिपतनां^१ परिगृहीतामथ प्रणेतृनेतेनोपकृतेन चिचामा-
 ५ यतीसुपरमत्यद्य^१ • चिचयेति पूर्वाग्निमन्त्रवस्त्युत्तपनीयः^१
 शास्त्रीनो ऽन्वाहार्यपचनमाहिताग्निरथैतानि दार्वाचितानि प्रदोष
 एवाग्नावदधाति^१ । तेषु^१ प्रज्योतिषूच्चवेहतौ^१ निम्नन्यथैषामभ्य-
 धान्वनिष्ठुन्मेदा^१ षीति^१ अपयन्यथोदित आदित्य आयात-
 यत्यौदुम्बरौ^१ नावमुभयतोऽभिपतनां^१ परिगृहीतां प्रणेतृभि-
 १० स्तस्यामुपसृणीते पञ्चाशता सर्पिष्याज्ञैः पञ्चाशता पयःपाचैः
 पञ्चाशता दधिपाचैः पञ्चाशता वसापाचैस्तस्यां वनिष्ठुन्मेदा^१-
 षीति^१ संप्रकीर्याथाभिचारयति पञ्चाशता वसापाचैः पञ्चाशता
 दधिपाचैः पञ्चाशता पयःपाचैः पञ्चाशता सर्पिष्याचैरथ
 पुरोऽनुवाक्यामन्वाह ॥ ४० ॥

१ Thus Be L; वक्ष्यामीति Be 7 B U D.

१ Thus L; •सुचवैगतः Be 7 D; •सुचवैनिश्चयान् Be B U.

१ Uncertain reading; उभयतोपतनां Be 7 B; उभयतोभिपतनां Be U;
 उभयतोवतानां (or •वतारां) D; उभयतोभिपवतानां L.

४ •दधति L.

५ तेन प्रज्योतिषूच्चवेहतौनिम्नन्ति L; तेषु प्रज्योतिष्ठं (or छ) चवैहतौ ब्रूत्यं Be 7
 D; तेन प्रज्योतिषूच्चवेहतौनिम्नन्ति Be B U. चक्ष्यमाणं i. s. o. चक्ष्यमाणं L.

१० Uncertain r.; आयातयत्यं •U B; आयापयत्यं D; आयापयत्यं Be 7;
 आयाभीतयत्यं B; आयातयति L.

१ •पतनां B; •वतानां Be 7; •भिपतानां Be U; •सुभयतस्तुभिपतनां L.

इन्द्रो यातो ऽवसितस्य राजा ग्रमस्य च इन्द्रिणो
 वज्रबाहुः । वेदु राजा चेति^१ वर्षषीनामराक्ष नेमिः परि
 ता^२ बभूवेति^३, यजतीन्द्रो राजा जगतस्र्वर्षणीनामधि क्षमि
 विपुरुषं यदक्षि । ततो ददातु दाशुषे वसूनि^४ सोदद्राध
 उपप्लुतसिद्धिर्वाक् स्वाहेति^५ तन्न एवास्मा^६ इन्द्र आविर्भवति^७ ॥
 तस्मै^८ कामान्नुवते^९ कामान्^{१०} इ^{११} वाधसं दहस्यतिराज्जिरयो
 याजयां चकार^{१२} तस्य होपवसथीये ऽहङ्कृद्वा^{१३} वीयाम्य^{१४} च
 होवाचाध्वर्यो^{१५} वि^{१६} वै^{१७} मे अद्वागात्सं मे यज्ञं^{१८} स्थापयेति^{१९}
 तं^{२०} होवाचान्यदे तदुपवसथः^{२१} सस्ते यज्ञः स^{२२} स्थातेति^{२३} च
 होवाच समेव मे स्थापयेति^{२४} तस्य^{२५} इ तावद्विदित्वायेकं^{२६} इविधाने १०

१ चेति (as TBr. II. 8. 4. 3) Be B D U; चयति (as RV. I. 32. 15) Be 7.

२ तस्मिन् Be L.

३ Corrected; कामानाह B U Be (pr. m.); कामानाह Be 7; कामा-
 नार्थं D; कानीववाह Be (sec. m.); कनीयवान्वाह L.

४ My conjecture; इन्द्रवाविधाय B U L; इन्द्रवाविधाय Be; इन्-
 र्वावाविधाय Be 7 D.

५ Thus Be; all the other MSS. corrupt.

६ Uncertain r.; होवाचान्यदेतदु Be 7 D; होवाचाध्वर्यवेतदु Be B U;
 होवाचि कर्ध्ववेतदुप L.

७ स्वादेति Be B U; स्वाहेति Be 7 D; स्वाहेति L.

८ तस्या MSS. exc. L.

९ तदुपव only in Be (sec. m.); भवदु L; instead of विदित्वा (thus
 L Be) विविक्षा the other MSS.

चर्मण्युखलमुसले निधायाऽंशमवसुदां^१ चकार^२ यषिद्धि
 तं गृहेगृह उलूखकक युज्यसे । इह सुमत्तमं वद त्रयतामिव
 दुन्दुभिरित्य होदचमसे वसतीवरिभ्यो ऽध्यपो^३ निःषिञ्च
 ससुदायुत्य जुहुवां चकार यथा जना सःस्थे व्रतानि^४ को-
 ५ व्रतिनां^५ व्रतमालोभधाति^६ । कानान्धस्य^७ प्रक्षितं^८ बाधस्य^९
 तीव्रसुतः^{१०} अवदिश्र^{११} जुषस्य स्वाहेति^१ स एष उन्मत्तस्य वा
 वीतश्रद्धस्य वा^{१०} नीतस्य^{१०} वा यज्ञः^{११} सा^{११} यदागता^{११} स्वादय
 चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजेत पुरा भेषाच्छान्यै^{११} ॥ ४१ ॥

मनुर्वैवस्वतो ऽकामयत प्रजाः सृजेय प्रजामवहन्वीथ
 १० प्रजां विन्देया^{११} मा^{११} प्रजया च्छीरन्निति^{११} स एतं

१ •समवभूषाचकार L.

२ यपो only in Be L.

३ व्रतानि MSS. exc. L. व्रतानि ।—जनासंस्थे L.

४ व्रतिनां Be; व्रतीन्प L; व्रतीनां the other MSS.

५ व्रतमालोभधाति Be, •यति L; व्रतमालोपयति the other MSS.

६ Thus Be L; the other MSS. corrupt.

७ प्रक्षितं all exc. Be which has प्रक्षितं ।

८ बाधस्यक्षीरसुतं Be B; बाधस्यक्षीरसुतं U; बाधसेवीरसुत Be 7; बाध-
 सेवीरसुत D, बाधस्यक्षीरसुतं L.

९ अवदिश्र Be 7 D; सिद्धवदिश्र Be; निवपतीश्र B; निवपतीश्र •U;
 निवदिश्रो L.

१० Thus Be L; वतितस्य BUD; वतितस्य Be 7.

११ स MSS.

१२ यदागता Be L; यदागता B Be 7 DU.

१३ Conjecturally; विन्देय सा प्रजयाचक्षीरन्निति BJJ; विन्देय साप्रजयाच-
 Be; विन्देय साप्रजयाचक्षीरन्निति Be 7 D; विन्देयप्रजयाचक्षी • L.

यज्ञक्रतुमपश्यन्तमाहरन्तेनायजत^१ ततो वै स प्रजामसृजत
 प्रजामवावृद्ध प्रजामविन्दतेनं प्रजयाचचत^२ यः कामयेत
 प्रजां सृजेय प्रजामवदन्वीय प्रजां विन्देया^३ मा प्रजया
 चचौरश्निति^४ स एतेन यज्ञक्रतुना यजेत^५ प्रजामेव सृजते
 प्रजामवदद्दे प्रजां विन्दत^६ ऐनं^७ प्रजया चचते^८ तस्य^९ प्राचीन-
 स्तोमास्त्वयस्त्रिवृतस्त्वयः पञ्चदशास्त्वयः सप्तदशास्त्वय एकविंशताः^{१०}
 सो ऽकामयेतास्नादी मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवदन्वीतास्नाद्यमस्यां
 प्रतितिष्ठेदिति^{११} स एतं यज्ञक्रतुमपश्यन्तमाहरन्तेनायजत^{१२} ततो
 वै तस्यास्नादी प्रजाभवदन्नाद्यमवावृद्धान्नाद्यमस्यां प्रत्यतिष्ठद्यः
 कामयेतास्नादी मे प्रजा स्यादन्नाद्यमवदन्वीतास्नाद्यमस्यां^{१३}
 प्रतितिष्ठेदिति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतास्नाद्येवास्य प्रजा
 भवत्यन्नाद्यमवदद्दे ऽन्नाद्यमस्यां प्रतितिष्ठति^{१४} तस्य दश स्तोमा^{१५}
 दशसुदशसु सुक्ते विराजी रूपं^{१६} वागाम्भृष्टकामयेतापरि-
 मितं यशो ऽश्रुवीयेति^{१७} स एतं यज्ञक्रतुमपश्यन्तमाहरन्तेनायजत^{१८}
 ततो वै सापरिमितं यश आश्रुत^{१९} यः कामयेतापरिमितं यशो^{२०}
 ऽश्रुवीयेति स एतेन यज्ञक्रतुना यजेतापरिमितमेव यशो

१. चचते all exc. Be L.

२ विन्देयं मा प्रजामाचचरन्ति Be D ; विन्देय प्रजयाचचरन्तीति B Be 7. U
 विन्देय मा प्रजामाचचौरश्निति L.

३ Thus corrected ; विन्दत एवं Be L ; विन्दतेनं the other MSS.

४ Only in Be L.

ऽभ्युते^१ तस्य दशसु बहिष्पवमानः श्रुते सहस्रे ऽयुते प्रयुते
 ऽर्बुदे न्यर्बुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे^२ ॥ ४२ ॥

यमो वैवस्वतो ऽकामयत पित्रणामैश्वर्यमाधिपत्यं^३ राज्यं
 परीयामिति^४ स एतं यज्ञक्रतुमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत^५ ततो
 ५ वै स पित्रणामैश्वर्यमाधिपत्यं^६ राज्यं पर्यैष्टः कामयेत
 समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं^७ राज्यं परीयामिति स एतेन
 यज्ञक्रतुना यजेत^८ समानानामैश्वर्यमाधिपत्यं^९ राज्यं पर्यैष्टि^{१०}
 तस्य श्रुते बहिष्पवमानः सहस्रे ऽयुते नियुते प्रयुते ऽर्बुदे
 न्यर्बुदे समुद्रे मध्ये ऽन्ते परार्धे पदे पक्षे^{११} नित्यसुक्ता मनसैव
 १० सुवानो मन्यत एतावति^{१२} मे^{१३} सुतमित्यथ^{१४} सङ्गतप्रवर्ग्यं^{१५}
 आतिथ्येन प्रचर्यं गार्हपत्ये प्रवर्ग्यं प्रवृणक्ति^{१६} तेनाहवनीये
 प्रचरति^{१७} तं काल उदासयति^{१८} शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदा-
 तिथ्यं^{१९} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{२०} शीर्षं चैव यज्ञस्य यज्ञो दधातीति^{२१} तु
 सङ्गतप्रवर्ग्यं^{२२} ऽयं सुते प्रवर्ग्यः^{२३} पवमानेन चरित्वाग्नीध्रे^{२४} प्रवर्ग्यं
 १५ प्रवृणक्ति^{२५} तेनाहवनीय एव प्रचरति^{२६} तं तदानीमेवोदासयति^{२७}
 शिरो वा एतद्यज्ञस्य यत्पवमानो^{२८} यज्ञः प्रवर्ग्यः^{२९} शीर्षं चैव
 यज्ञस्य यज्ञो दधातीति^{३०} तु सुत्याप्रवर्ग्यं^{३१} ऽयं सङ्गतप्रवर्ग्यं^{३२} ऽयं
 सुते प्रचर्ग्यं^{३३} ऽयं सुत्याप्रवर्ग्यः^{३४} ॥ ४३ ॥ एकादशः ॥

१ Uncertain r.; एतावतीमेव सुतमित्यथ Be; एतावन्ति मे सुत. L;
 एतावती (ति) नित्यं the other MSS.

२ MSS. exc. L ins. वै ।

३ The close of this chapter must contain several corruptions.

‘पुनरवा ह पुरा ऐडो राजा कल्याण् चास’ तः
 होर्वध्यपराभिदध्यौ’ तः संवत्सरं कामयमानानुचचारैर्वः ह
 स वै पूर्व ऽभिग्राम्यन्ति’ तद्वातिचिरं मेने’ तस्य ह धावतः
 पुरो रथं कर्तुं दर्शयामास’ तः ह दृष्ट्वा राजावर्तस्त्रौ’ तः
 चावस्थाप न ददर्शायो ह पुनरातस्त्रौ’ तः हास्यायेव ददर्श’ ५
 स ह सारथिं पप्रच्छ सारथे किं पश्यसीति’ त्वां भगव इति
 होवाच रथमन्यान्पन्थानमिति’ स हेत्वा चक्रे दृष्ट्वा मि वै
 किञ्चेति’ तः ह वागभ्युवाच न वै दृष्टव्यं वै त्वामेतं
 कर्तमदीदृशमित्यथ कस्त्वमित्यहमुर्वध्यपरेति होवाच’ सा त्वा
 संवत्सरं कामयमानान्स्वारिषं’ तां मा जायां विन्दस्विति’
 दुष्टपचारा ह वै भवति’ देवा इति’ होवाच’ का तर् उप- १०
 चर्येति’ शतं ममोपसदः स्युः’ शतशतं मा सर्पिष्कुम्भा

१ This and the following adhyāyas are found also in a badly corrupted tradition. I did not note all the various readings nor all my emendations; the list of them would fill more space than the text itself.

२ Thus L only; सैव or हैव the other MSS.

३ तथितं or तथितम्. MSS.

४ L Be sec. fn. विन्दस्विति ।

५ Thus L U Be 7; भवति देवा इति B Be (pr.m.); भवन्ती देवीति Bg (sec.m.).

६ Thus B Be (sec. m.); तवाचर्येति the other MSS.

७ Instead of these three words given thus by Be and L (which only gives म instead of मन), the other MSS. : न जानीम-
 सदस्य or न जानीम इति सदस्य ।

अथरहरागच्छेयुसादाशना स्था^१ न ता नमं पश्येमिति^२
 सर्वमेवैतद्भगवति सुकरमिति होवाच^३ कथा त्वपि^४ जाया
 पतिं नमं न पश्यतीत्यन्तर्वासं वधीथा^५ इति होवाचान्नमो
 भवेति^६ तथा सहोवासान्तर्वासं वसानः^७ सा ह स्म जाता-
 ५ ज्ञातानेव पुत्रानवविध्यति^८ ताः ह राजोवाच पुत्रकामा ह
 वै भगवति वयं मनुष्याः स्मो जाताञ्जातानु त्वमपविध्यसीति^९
 सा होवाच पर्यवेतराचयो भवन्ति क्षीणायुषो ऽन्ये^{१०} भूयः
 प्रियं करवावहा इति^{११} मायुं^{१२} चामावसुं च जनयां चकार^{१३}
 सा होवाचेमौ विभ्रतेमौ^{१४} सर्वमायुरेख्यत इति^{१५} प्राङ्मायुः
 १० प्रवत्राजं^{१६} तस्यैते क्षुरपञ्चालाः^{१७} काशिविदेहा इत्येतदाथवं
 प्रवत्राजं^{१८} प्रत्यङ्मावसुस्तस्यैते गान्धारथं^{१९} स्पर्शवो ऽराहा
 इत्येतदामावसवम्^{२०} ॥ ४४ ॥

अथो हास्या^{२१} एषा पूर्वचित्तिरपरां स्मसा बभूव^{२२} सा
 हेत्वां चक्रे ज्योग् वै मे स्मसा मनुष्येस्त्ववात्सीद्वृत्तौनामच्छाया-

१ लधि L, त्वपि the other MSS.

२ वधीथा L Be (sec. m.) वधीत्याद्य the other MSS.

३ भवति MSS. exc. L, which has वेन ह वान्मो भवतीति ।

४ मायुं Be (sec. m.).

५ विभ्रते Be L; the other MSS. om. these words.

६ पञ्चाला L B.

७ The proper names given acc. to Be (sec. m.); the other MSS.

गान्धारा (or री) पयस्पर्शवोदारा (or त्य) वा (or वा) ।

८ इत्येतदामावसुं or इत्येतदामावसुं or इत्येतदामावसुं MSS.

नोति^१ तथा सहागत्यैव संगमं न लेभे^२ । ऽथो हास्या
 अविवृथमुपस्थापदासै^३व^४ । ह सा वै पूर्वासां मन्विषीणा^५ रूपं^६
 भवति^७ । तद्वक्त्रं कृत्वा प्रमाथं^८ चिकायाथो^९ हास्या उरणः
 चीरप आसन्दीपादे बद्ध आस^{१०} । त^{११} सा प्रममाथ^{१२} । तस्मिन्नि-
 यमाणे रुद्रे^{१३} ऽयमवीरज^{१४} इति^{१५} । तच्छ्रुत्वा राजोत्पपात^{१६} ।
 तामभ्यानय^{१७} । तामभ्युपेयाथ^{१८} । त^{१९} सा^{२०} नकुक्षी^{२१} भूत्वा
 प्रत्युपेयाथ^{२२} । तस्य^{२३} हान्तर्वासमवलुक्षोपाय^{२४} । ह सा^{२५} विद्युतं
 जनयां चकार^{२६} । त^{२७} सा विद्युति नमननुपस्थावथो^{२८} ह
 राजाजगामास्त्रारुहं^{२९} वा अहमजीत^{३०} उरणमत्यसारुहं^{३१} हि
 नूनमिति^{३२} । प्रत्यहं प्रजृह्विष्यामीति^{३३} । किं व्यभूदिति^{३४} । नमं^{३५} ।
 लादर्शमिति^{३६} । होवाच^{३७} । तस्यां^{३८} । प्रव्रजितायामप्रियविद्धः^{३९}

१ Thus (only चपि० or चवा०) MSS.

२ Only in Be (sec. m.).

३ Thus Be L (sec. m.); प्रथं the other MSS.

४ विष्ठायाथो Be (sec. m.); धिक्वायाथो or चिक्वायाथो or विष्ठायाथो
 the other MSS.

५ रुद्रे Be (sec. m.); रुद्रे L; रुद्रे the other MSS.

६ Corrupt; यमवीरजा Be (sec. m.) L; यमविराजा the other MSS.

७ ऽस्त्राजरा MSS.

८ Conj.; तं कुक्षी Be (sec. m.); तस्ये कुक्षी the other MSS.

९ Thus L Be (sec. m.); जनयामास the other MSS.

१० Be 7 ins. सारु चकार, B Be (orig.) ins. सारोचकार ।

११ These corrupted words without any var. r. in all MSS.

१२ आदर्शमिति MSS.

गोचः^१ सचा^२ । तः^३ होवाच^४ वृहस्पतिराङ्गिरसो^५ हन्ता ला
 ग्रदेन^६ याजयिष्याम्यापयि ला पुनर्जिन्विष्यामीति^७ । तः^८
 ग्रदेन^९ वृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^{१०} । ताः^{११} ज्ञावष्टया-
 देवोदेत्य^{१२} प्रसिद्धं^{१३} ताः^{१४} ह पुत्रौ प्रतीत्योत्तुरिह नौ नय
 ५ यच ते गतिर्वलिनी^{१५} वां^{१६} पितरमशूय^{१७} इति^{१८} सा^{१९} होवाच
 सं वां^{२०} पुत्रकौ जनेय साहमिह तिष्ठ एव रात्रीर्विष्यामि नो
 ब्राह्मणस्य वचो भोघमसदिति^{२१} तथा^{२२} सह तिष्ठ^{२३} एव^{२४}
 रात्रीरुवासान्तर्वासं वसानस्तस्याः^{२५} रेतः सिषिषे^{२६} सा होवाच^{२७}
 कथमिदं^{२८} स्यादिति^{२९} कथं^{३०} हि नूनामिति^{३१} राजा प्रत्युवाच^{३२}
 १० सा होवाच नवां कुम्भीमाहरेति^{३३} तस्यामेनसिः^{३४} सिषेचाय^{३५} ह
 कुहचेचे विषवत्यो^{३६} नाम पुष्करिण्यसासुत्तरार्थां सुवर्ण-

१ Conj.; गोचं चकार or चकार MSS.

२ हमेने MSS.

३ •जिन्विष्या• MSS.

४ ग्रदेन MSS.

५ Thus Be (sec. m., only •शूयच); •बलिचेनामपितरं शूयच or •बलिचेनामपितरं the other MSS.

६ From सा unto होवाच (p. 399. 8) only in Be L.

७ वा Be.

८ om. Be.

९ cp. p. 399, n. 6.

१० नूनामिति L, नूनामिति the other MSS.

११ Thus L; तस्यामेनं Be (sec. m.); तस्यामेनं the other MSS.

१२ विषवत्यो Be (sec. m.); विषवत्योः the other MSS.

सवनी' तस्यानेनसिचस्वान' तदश्वत्यो जज्ञे शस्या परिवृतो
 रेतसो ऽश्वत्य आशयाच्छमेधैव शमीगर्भस्य सृष्टिरेतन्निदान-
 मर्थ^१ वै भवति सर्वण^२ वै देवाः सुवर्गं लोकमाचक्षति'
 स यच्च हैतद्यज्ञो देवेभ्यो ऽधि मनुष्यान्प्रत्यवहरोद्वाश्वत्य^३
 हैव तप्रात्यवहरोह' तत्प्राणी चक्षिरे^४ ऽयं वाव स यज्ञ^५
 इत्यथो खलु य एव कस्याश्वत्यः^६ स शमीगर्भः' स यदा-
 होर्वश्वस्यायुरसि पुरुरवा इत्येतेषामेवैतत्तिसतापुचाणां भामानि
 गृह्णात्यथो सामान्यमेवैतदूहेत^७ तस्यां प्रजितायां पुनरेवा-
 प्रियविद्धः^८ शोच^९श्चकार' त^{१०} होवाच बृहस्पतिराङ्गिरसो
 हन्त तौपशदेन^{११} याजयिष्यामि वि वै ते ऽप्रियमेवैच्छतीति'^{१२}
 तमौपशदेन बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार' ततो वै
 तस्याप्रियं विनिनाय' तौ ह वा एतौ पौरुरवसौ नाम
 शदौपशदौ' स यो विंश^{१३} सिषाधयिषेत्त^{१४} शदेन याजयेत्तस्य

१ • निषानमथ MSS exc. L.

२ cp. TS., I. 7. 1. 2.

३ • वरोद्वाश्वत्यं or • त्व MSS.

४ चक्षिरे L Be (sec. m.); चक्षिरे the other MSS.

५ Thus L; खलु य एवाश्वत्यः Be (sec. m.); अश्वेवकच(य)ाश्वत्यः the other MSS.

६ Thus L; सामान्यमेवैत्यूहते Be (sec. m.); • मेवैव्य ऊहते the other MSS.

७-८ only in L Be (sec. m.).

९ ना om. MSS.

दशसु बहिष्यवमान^१ एकैकोपश्रीयत^२ एकविंशत्यै^३ सुनोती-
 हैवाय^४ यो ऽप्रियं विनिनीषेत्तमौपशदेन^५ याजयेत्तस्यैक-
 विंशत्यां बहिष्यवमान^६ एकैकावश्रीयत आ दशभ्यो^७ । ऽथ
 प्राजापत्यौ नम गदौपशदौ^८ तस्य तिसृषु बहिष्यवमानस्त्रि-
 स्रि^९ उपश्रीयन्त^{१०} आ षट्चिंशतः^{११} षट्चिंशत्सु बहिष्यव-
 मानस्त्रिस्त्रिस्त्रि^{१२} ऽवश्रीयन्त आ तिसृभ्यो^{१३} । ऽथ नैधुवस्य^{१४}
 कथ्यपस्य गदौपशदौ^{१५} तस्य चतसृषु^{१६} बहिष्यवमानश्चतस-
 रश्चतस्र उपश्रीयन्त आष्टाचत्वारिंशतो^{१७} आष्टाचत्वारिंशत्सु
 बहिष्यवमानश्चतस्रश्चतस्रो ऽवश्रीयन्त आ चतसृभ्यः^{१८} ॥ ४५ ॥

१० द्वादशः ॥

देवासुरा इ यच्च^१ महासंघाम^२ संयेतिरे^३ तद्वेमानि^४
 भूतानि देधैव^५ व्यपचक्रमुर्देवानेवान्मन्यमानेवान्मन्यानि^६ ।

१ Thus L; एकैक उप० Be (sec. m.); एकैकोप० the other MSS.

२ Corrected; एकविंशत्यो L; एकविंशत्यै Be (sec. m.); एकविंशते (or नेत्य) the other MSS.

३ सुनोति इहैवाय L; सुनोतीहैवाय Be (sec. m.); सुनोति एवाय the other MSS.

४ Thus L; विनोर्निषे० Be (sec. m.); विनोर्निषे० or वितनिषे० the other MSS.

५ नैधुव L Be.

६ महा० only in L and Be (sec. m.).

७ सं only in Be (sec. m.); ए० L.

८ तद्वेमानि L and Be (sec. m.); तं भुमानि the other MSS.

९ Thus L; हेधै Be; हेधै the other MSS.

१० व्यपच० L Be; व्यपच० the other MSS.

वृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीदुशना^१ काथ्यो ऽसुराणां^२
 ब्रह्मण्वन्तो देवा आसन्नब्रह्मण्वन्तो ऽसुरास्ते बह्वन्संगामान-
 विजयमाना आसां चक्रिरे^३ । तेषां न कतरे च न भविष्यदा-
 जङ्गुगन्धर्वो^४ हैव सूर्यवर्चा भविष्यदाजज्ञे^५ । नस्यो हेन्द्रो
 जायाया^६ उपहास्य^७ आस^८ । ताः होवाचामुदिताङ्गि^९ त्वमिदं^{१०}
 गन्धर्वं पृच्छ किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^{११} । तं तथेति
 होवाच त्वमपि श्व^{१२} आगच्छतादिति^{१३} । स हान्तः समुद्रे
 हिरण्यया^{१४} नावया सहजानि कुमारयां^{१५} चक्रे^{१६} । ऽसो हेन्द्र
 आजगाम^{१७} । स ह सौवर्णः पटरो भूत्वा नौमण्ड^{१८} उपशिक्षेष्ट^{१९} ।
 तः हागतमेव विदित्वा^{२०} पप्रच्छासुदिताङ्गि^{२१} त्वमिदं ब्रूहि^{२२} ।
 किमर्थमिदं देवासुरा न विजयन्तीति^{२३} । मोक्षैरिति होवाच
 कर्णिनी वै नौराप^{२४} इति^{२५} । ब्रह्मण्वन्तो देवा इति होवाच
 ब्रह्मण्वन्तो ऽसुरा इति^{२६} । तच्छ्रुत्वेन्द्रो हरिशुकरूप^{२७} ह्रलोत्पपात^{२८} ।

१ Thus MSS.

२ Thus L and Be (sec. m.), which has, however, •वासासास ;
 वाजयहाप उपहास्य आस the other MSS

३ •वृदितांगि or •तांवि MSS.

४ हिरण्यया MSS. exc. B.

५ Uncertain ; सहजानिकुमारयां L ; r. सहजानि ? cp. TS. III. 2. 8. 5.

६ नौमिष L ; नौमिष Be (sec. m.) ; नैमिष्ये the other MSS.

७ •शिक्षेष्ट MSS. exc. Be which has : •शिक्षे ।

८ विला L.

९ •वृदितांग L Be (rightly ?) ; •मुदितांगि the other MSS.

१० Thus L ; नौराप Be (sec. m.) ; नौराप the other MSS.

११ Emended ; हरि शुकरूप L ; हरिः शुकरूप the other MSS.

तः ह दृष्टेवाह^१ मघवन्मो^२ इति यतरेषा^३ हरिस्ते जेय-
 नीति^४ ' स ह गलैवोशनसं^५ काव्यमुपमन्त्रयां चक्रे जयन्त्याश्च^६
 दुहित्रा चतसृभिश्च कामदुघाभिः^७ ' स हाञ्जतो ऽसुरेभ्यो
 ऽधि देवानुपसमिधाय^८ ' ततो ह वा एतद्देवा असुरान्महा-
 ५ संग्रामं जिग्युः^९ ॥ ४६ ॥

स ह गुरुरिव मेने गरमिव गीर्त्वा बह्व वित्तमसुराणां
 प्रतिगृह्य^१ ' स होवाच गुरुरिवास्मि गरमिव गीर्त्वा बह्व
 वित्तमसुराणां प्रतिगृह्य हन्त मा याजयेति^२ ' तं द्वादश-
 स्तोमेनाग्निष्टोमेन दृहस्यतिराङ्गिरसो याजयां चकार^३ ' तेन
 १० हेष्टोर्ध्वः^४ हिरण्यमुज्जगार^५ ' तद्ध^६ दृष्टेचां^७ चक्रे हन्ताह-
 मिदमसुरेभ्यो निर्हरन्णीति^८ ' तद्धेन्द्र^९ आज्ञायैव शिलां^{१०}
 चकार^{११} ' ते ह वा एत^{१२} औशनसा नाम कुरुक्षेत्रे पर्वतगाः^{१३} ॥

१ Uncertain; दृष्टेवाहो L; दृष्टेवाहो Be; दृष्टेवयश्च the other MSS.

२ Thus Be; मघवर्यमघवन्निति L; मघवान्मघववा the other MSS.

३ Thus L; यतरेषा Be; यदतरेषा the other MSS.

४ Thus MSS. exc. Be which has स आगम and L: स आगम्यो.

५ My conjecture; जयन्त्याश्च Be; जयन्त्याश्च L; जायत्याश्च or यत्याश्च the other MSS.

६ Thus L; सनीयाश्च Be; सनीपय or सनीयाप the other MSS.

७ तद्धेन्द्र Be; तद्धेन्द्रो L; तद्धेन्द्रो the other MSS.

८ Thus L; तथेन्द्र Be; तथेन्द्रे or तद्धेन्द्रे the other MSS.

९ शिलाश्च L.

१० Only in L and Be.

११ पर्वतगाः L.

स ह लघुरिवाचरदप्रतिष्ठितः^१ स होवाच लघुरिव वा
 अस्यप्रतिष्ठितो^२ हन्त मा याजयेति^३ तमेकविंशतिस्तोमे-
 नाग्निष्टोमेन बृहस्पतिराङ्गिरसो याजयां चकार^४ ततो वै
 स प्रतितस्थारवधो^५ हेन्द्रः^६ कामदुघा अवहृधे^७ त^८ ह
 सायमेतमुवाच प्रातरेतादिति^९ प्रातरेतमुवाच सायमेता-
 दिति^{१०} स एवमेव संवत्सरं नेनौयामास^{११} स होवाच प्रात-
 रेतादिति^{१२} मा सायमात्य सायमेतादिति^{१३} मा प्रातरात्य
 को ऽयमेतः कतमो ऽयमेतो^{१४} यमेनमेतं^{१५} मघवन् ब्रवीषीति^{१६}
 होक्त्वा प्रवव्राजाथो हेन्द्र उक्थानि कामदुघाश्चकार^{१७} ता^{१८} ह
 स वरुणाय प्रददानिदं^{१९} तव^{२०} मम^{२१} चेदममुष्यं^{२२} स नौ^{२३}
 सहेति^{२४} बृहस्पतय आङ्गिरसायेदं^{२५} नावाख्यास्ता विधारया-
 नावहृधेदमज्यसौति^{२६} विष्णवे शिपिविष्टाय चेत्येषैवोक्थाना^{२७}

१ •ाचरद• only in L and Be.

२ •वास्तिनप्रति• Be; वा अस्तिनप्रति• L; •वलाप्रति• the other MSS.

३ Emended; प्रत्यतस्थानयो L; प्रत्यवस्थापयद्यो the other MSS.

४ हेन्द्र MSS.

५ अभिषवधे L; अभिषरोधे Be; आचररोधे the other MSS.

६ यमेनमेतं (or •तत्) L Be; यमेनमेतन् or पयमेनमेतन् the other MSS.

७ Thus L; ब्रवीषि इति Be; ब्रवीति the other MSS.

८ तवचमघु इदममुष्य Be; तवचमसेवेदममुष्य L; नौव (तवि) मम चेदमुष्य the other MSS.

९ Thus (hopelessly corrupted as it seems) Be; नावाख्यास्त-
 विधारयाणावहृधेदमज्यसौति L; नावाख्याना (or आ) विधारयाणा (or आ)
 पदहृधेदमज्यसौति the other MSS.

सृष्टिरेतन्निदानमथो हास्यैव मनुर्वैवस्वतः शून्यमानः सन्स-
 खास^१ । तस्मै चतुर्थी^२ प्रददौ । ताः सो ऽस्यां न्यदधात्स्यं^३
 कृष्टिरेवैष^४ कृष्टेः^५ सृष्टिरेतन्निदानं । तौ ह वा एतावौग्रन्थौ
 नाम पुनस्तोम्भौ भवतः । स यो गुरुरिव मन्येत गरमिव
 ५ गीर्त्तायाज्यं वा याजयित्वाप्रतिपाद्यस्य वा प्रतिगृह्य तं द्वादश-
 स्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेदश्रुते हैव लघुतामथ यो लघुरिव
 चरेदप्रतिष्ठितस्तमेकविंशतिस्तोमेनाग्निष्टोमेन याजयेत्प्रत्येव
 तिष्ठति ॥ ४७ ॥ चयोदशः ॥

अथ प्रणोदः । समानमभिचरणीयः शिल्पं । प्रातःसव-
 १० नौधायननुवर्तते ऽग्नये प्रवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिवृदेव
 भवत्यथ विबाधः । समानमभिचरणीयः शिल्पं । माध्यन्दि-
 नौधायननुवर्तते ऽग्नये विबाधवते पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रि-
 वृदेवैष भवत्यथ प्रतिनोदः^१ । समानमभिचरणीयः शिल्पं ।
 तृतीयसवनौधायननुवर्तते ऽग्नये प्रतीकवते पुरोडाशो ऽष्टा-
 १५ कपालस्त्रिवृदेवैष भवत्यथग्नेरतिव्याधः । समानमभिचर-
 णीयः शिल्पमनूबन्ध्यस्य पशुपुरोडाशमनुवर्तते ऽग्नये वसुमते
 पुरोडाशो ऽष्टाकपालस्त्रिवृदेवैष भवत्यथैन्द्रवज्रः । समान-
 मभिचरणीयः शिल्पं । पञ्चदश एष भवति ॥ शुनस्कर्णा ह

^१ Thus L Be ; सव्य (or ऋ) हास the other MSS.

^२ स्यं कृष्टिरेवैषकृष्टे L ; सोयं कृष्टिरेवैष कृष्टे Be ; स्येकृष्टिरेवैषकृष्टे the other MSS.

^३ प्रतीनोदः L.

वै शैव्यो राजा पुण्ड्रद्वयव्यांस^१ स ह पापौघाञ्जनतां^२
 प्रतिहितां^३ . प्रतिस्थापयतिजः^४ पप्रच्छास्ति स्त्रिय यज्ञकृत्यै-
 नाधमिद्वैव प्रयायामित्यस्ति^५ हीति^६ हैनमृत्विजः प्रत्यूचुस्ता
 अध्वर्युर्योनौनपुरोरुक्कान्^७ यद्वाग्जयाह^८ . स्त्रराणुद्गाता
 सामान्यनैडान्यनिधनानि^९ पराङ्गेवर्गिर्मथ^{१०} होतानूवाच^{११} ॥
 स हावभृथादेवोदेत्य ममार^{१२} यं दिव्यात्तस्यैवं यज्ञं^{१३} कुर्यादुप-
 सृतं^{१४} वा याजयेत्किंप्र^{१५} हेवास्मात्तोकात्मेत्य^{१६} रात्रिमराया-
 वित्याचक्षते^{१७} चतुष्टोमे रात्रिकृतं^{१८} धान्यं ददाति^{१९} स रात्रि-
 चतुष्टोम एव मरायकृतः^{२०} स मरायो^{२१} ऽथाञ्जनाभ्यञ्जना-
 वित्याचक्षते^{२२} आक्ताच्चा^{२३} अलंकृता^{२४} ऋत्विजः प्रचरन्ति^{२५} स १०

१ पापो (पापा) जनतां etc. as above Be L; पापौघाञ्जनता प्रतिहितां
 प्रतिष्ठा (or वी) वर्त्तिजः the other MSS.

२ प्रयायानौ(मि)त्यस्ति हार (हा) इति Be L; प्रायवमित्यस्ति हीर इति the
 other MSS.

३ Conjecture; ०धोनौनपुरोरुक्कान् Be; अध्वेनापुरोरुक्कान् L; अधोनपुरो-
 रुक्कान् the other MSS.

४ सामान्यनैन्निधनं Be; सामान्यनैन्निधनं L; सामान्यनैन्निधनं
 (साधनं) the other MSS.

५ पराङ्गेवर्ग्ये Be; पराङ्गेवर्ग्ये L; परा (or परा) इति (or इव) हु (or ड)
 वस्य the other MSS.

६ यज्ञे MSS.

७ ०हुपाचक्षते L.

८ राशी Be; राशि the other MSS.

९ आक्ताच्चाञ्जना Be; आक्ताच्चाञ्जना L; आक्ताच्चाञ्जना the
 other MSS.

आञ्जनो " अभ्यक्ताः^१ ग्रामूलवासः^२ ' सो अभ्यञ्जनो " इय
 विषूचीनशालो भ्रातृव्यवतो यज्ञः ' स तथा देव्यजनं जोष-
 यते यथा प्राचीनमहवनीयाग्नवणः^३ स्यात्पत्नीचीनं गार्ह-
 पत्यादिति ' . तदेते विषूचीनशाले मापयन्ति^४ ' प्रचरन्ति
 ५. प्राञ्चः प्रत्यञ्चः प्रचरन्ति ' मध्ये गार्हपत्यो भवति ' मध्यत
 आसीनाय भक्षानाहरन्त्यनुदिशः^५ स्तोमौ स्यातामित्येत-
 देकमेकविंशौ^६ स्यातामित्येतदेकमनादृत्य तस्मत्तुष्टोमावेव
 कुर्वन्ति " ॥ ४८ ॥

"देवासुरा ह यत्र महासंधामः^७ संयेतिरे तद्ध शिबिरौ-
 १०. शीनरो देवानां वर्गादसुराग्निगाय^८ ' तस्यो हेन्द्रो जितवरं
 ददौ ' स होवाच शिविर्नैष्ठ्यं^९ भयं न गच्छेदिति ' तं वर्षि-
 ष्ठीयप्रस्थे^{१०} सर्वतोमुखेन याजयां चकार ' . ततो ह वा एत-
 ष्क्विं नैष्ठ्यं^{११} भयं न गच्छति ' . यं कामयेतानपजय्यं जये
 दिति तं वर्षिष्ठीयप्रस्थे^{१२} सर्वतोमुखेन याजयेदनपजय्यमेव

१ अभ्यक्तोऽग्रामूलवासः L Be ; अभ्यक्ताः ग्रामूलवासः the other MSS.

२ ०यन्ति Be ; ०यति the other MSS.

३ ०मेकविंशौ L Be ; विंशौ the other MSS.

४ For the following cp. also Eggeling, Catal. of the MSS. of the India Office vol. I, p. 87 (designed by me as E).

५ सचा om. all exc. E L.

६ Thus (०सुराग्निः) Be L only ; ०सुराणाजिनाय^७ or ०सुराणांजि the other MSS.

७ नैष्ठ्यं L Be ; जैष्ठ्यं or ज्यैष्ठ्यं the other MSS.

८ Thus L Be ; ०प्रस्थेन the other MSS.

जयति ' तदेताश्चतस्रः शाला अनुदिशं मापयन्ति ' प्रचरन्ति
 प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति '
 मध्ये गार्हपत्यो भवति ' मध्यत आसीनायाश्चतरीरथैर्भञ्जा-
 म्बवह्न्यनुदिशः५ स्तोमाः स्युरित्येतदेकमेकविंशः५ स्युरि-
 त्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमानेव कुर्वन्ति '१ पार्थः ' पार्थी१५ ५०
 स्युपतिर्देवानैष्यत्१५ १५ सुतसोमान्महस्रदक्षिणांमहस्रमसुनोत्
 १५ देवानाप१५ स१ एतांमोमानाहरिव्यञ्जपकस्ययते१० शालाः५
 सहस्रः५ सहस्राणि सहस्रमश्चतरीरथाः५स्तदेताः शाला अनु-
 दिशं मापयन्ति द्वे च ग्रते पञ्चाशतं च पुरस्तादेवं दक्षि-
 णत एवं पश्चादेवमुत्तरतः५ प्रचरन्ति प्राञ्चः प्रचरन्ति दक्षिणा १०
 प्रचरन्ति प्रत्यञ्च उदञ्चः प्रचरन्ति ' मध्ये गार्हपत्यो भवति '
 मध्यत आसीनायाश्चतरीरथैर्भञ्जाम्बवह्न्यनुदिशः५ स्तोमाः
 स्युरित्येतदेकमेकविंशः५ स्युरित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमा-
 नेव कुर्वन्ति " ॥ ४६ ॥ चतुर्दशः "॥

यमाभ्याः५ स्तोमाभ्यां यक्ष्यमाणो भवति ' स तथा देवय- १५
 जनं जोषयते यथान्तरेण चालासोत्करावुदक्संचारी स्यादिति '
 तदेते प्रवाङ्क् शाले मापयन्ति ' स दक्षिणार्थाः५१ शालामध्यव-

१ Thus Be ; पार्थ and पार्थे the other MSS.

५ Instead of 'स' Be 'स', L सञ्च ; सवन the other MSS.

१ Thus my conjecture ; सञ्चति एतांमोमानाहरि० MSS. exc. Be which has only ससोमानाहरि० and L, which has सञ्चति ससोमानाग्नी० ।

१ शाला Be ; शालार्च L ; शालाणि the other MSS.

५ Thus L Be ; दक्षिणार्था the other MSS.

साय मथिलाग्नीविहृत्य दीक्षणीयामिष्टिं निर्वपत्यथोत्तरार्धां५
 ग्राहामध्यवसाय मथिलाग्नीविहृत्य१ दीक्षणीयामिष्टिं१ निर्व-
 पति१ तथेह प्रचर्यायामुच प्रचरती॥ दीक्षाऊतीर्जुहोत्यथा-
 मुचेह प्रायणीयामिष्टिं निर्वपत्ययामुच१ तथेह प्रचर्यायामुच
 ५ प्रचरती॥ पदेन चरित्वा राजानं क्रीलोद्घातिथ्यं निर्वपत्यथा-
 मुच१ तेनेह प्रचर्यायामुच प्रचरती॥ ग्रंथमाभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गां
 प्रचरत्यथमुचेह मध्यमाभ्यां प्रवर्ग्यापसङ्गां प्रचरत्ययामुचेह
 महावेद्यै पूर्व परिधाहं परिगृह्णात्ययामुचेहोत्तमाभ्यां प्रवर्ग्याप-
 सङ्गां प्रचरत्ययामुचेहाहवनीयं प्रणयत्ययामुचेह सदोहविधाने
 १० संमिनोत्ययामुचेहाग्नीषोमी प्रणयत्ययामुचेह१ यूपस्थावृता यूप-
 सुच्छयति स्वर्वन्नं यूपसुत्तृज्याग्नीषोमीयं पशुमुपाकरोत्यथा-
 मुच१ तथेह प्रसिद्धं वपया चरित्वा वसतीवरीर्गृह्णात्ययामुचेह
 पशुपुरोडाशं निर्वपत्ययामुच१ तेनेह प्रचर्यायामुच प्रचरती॥
 १५ ग्रीषोमीयेण प्रचरत्ययामुचेह१ वसतीवरीः परिहृत्य पचाष्टसि
 विग्निस्थोपवसन्त्ययामुचेह त्वेव सेविशन्तो॥ राजानमुपावहृत्य
 प्रातरनुवाकमुपाकरोत्ययामुचेहानुपूर्व५ सवनानि१ संतिष्ठन्त
 आ ससुदितादेवमेवोत्तरस्थाः ग्राह्यायाः सवनानि१ संतिष्ठन्त
 आ ससुदितादिहावभृतेन प्रचरत्ययामुचेहोदधनीयामिष्टिं

१ These six words, indicated by • in Be, are given only by L.

२ वपयत्य० L Be ; प्रचर्यत्य० the other MSS.

३ चरत्य० MSS.

४ Thus L Be ; सुवनीयानि the other MSS.

निर्वपत्यथामुच^१ । तथेह प्रचर्यार्थामुच प्रचरती^२ हैव मैचावरणीं
 वशामुपाकरोत्यथामुच^३ । तथेह प्रचर्यार्थामुच प्रचरति^४ । समा-
 न्मुदवसनीयेष्टिर^५ य^६ यत्नाक्^७ सवनेभ्यो^८ ऽधि व्यतिषक्तानि
 कर्माणि क्रियन्ते तस्माद्यमावन्तददरे व्यतिषक्तौ सहे^९ ग्रथाते^{१०} ।
 अथ यदनुपूर्वः^{११} सवनानि संतिष्ठन्ते तस्मादनुपूर्वो^{१२} जायेते^{१३} ।
 अथ यदूर्ध्वः^{१४} सवनेभ्यो ऽधि व्यतिषक्तानि कर्माणि क्रियन्ते
 तस्मात्सहस्रयन्ति सहे पाययन्ति सहे चरतो^{१५} । ऽथ यत्समा-
 न्यरणिस्तस्मात्समानौ^{१६} यीनिरग्निश्च ह वा आदित्यश्च
 समानलोकां^{१७} जिगीषमाणावेतं यज्ञकृतमपश्यतां तमाहरतां
 तेनायजेतां^{१८} । ततो वै तौ समानलोकावभवताः समानं^{१९}
 लोकमेतां^{२०} । यः कामयेताग्नेशादित्यश्च समानं लोक-
 मियामिति स एतेन यज्ञकतुना यजेताग्निसेवादित्यश्च
 समानं लोकमेति^{२१} ॥ ५० ॥ पञ्चदशः ॥

१. वाजयाजी ह वा अन्यो भवत्यन्य उ वाजपेयथाज्येव ह वै
 वाजयाजी यः पेयैरनिद्वाथ वाजेन यजत एष उ वाजपेय-
 थाजी यः पेयैरिद्वाथ वाजेन यजते । तस्मादु पेयैरेवेद्वाथ

१ Thus L Be; सामान्योदव० the other MSS.

२ यत् only in L; प्रातः instead of प्राक् L; सवनौशेभ्यो L Be.

३ Only in L and Be.

४ यदनुपूर्वः MSS. exc. and Be.

५ यत् om. L Be; यत्समान्यरणी the other MSS.

६ समानं L Be; समानलोका the other MSS.

७ After येतां L Be have समानलोकावप्यत्; the other MSS. read
 समानलोकावप्यत् or ० कावप्यत् ।

वासेन यजेतु । पेयैर्वक्ष्यमाणो भवति । सो ऽग्निद्वैव पौर्ण-
मासी दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स
तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते ऽमावास्याधै । ने यजिषि
ऽहस्पत्या संपत्स्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन
५ कर्मणोपवसथादेत्यथ वसतीवरौः परिहृत्य पथाऽसि विभि-
न्योपवसत्यथैताः सवनेष्टिं निर्वपत्यार्घ्यमष्टाकपात्रमैत्रमेका-
दशकपात्रं वैश्वदेवं द्वादशकपात्रं । तथा द्वादशाहनि यजते ।
ऽय चयोदशे ऽह्नि पौर्णमासेन हविषा यजते येनास्यानिष्टं
भवत्यथ चतुर्दशे ऽहन्यामावासेन हविषा यजते येनास्यानिष्टं
१० भवत्यथैतेषां यज्ञकतृनासेकेन यजते । ऽय पुनर्दीक्षते । स
एवमेव संवत्सरं यजते । तस्याहानि चितृत्पञ्चदशोः । ऽय
चितृत्सप्तदशो ऽय चितृदेकविंशो ऽय चितृत्त्रिणवोः । ऽय
चितृत्तत्तस्त्रिंशो ऽय चितृत्सत्तुष्टोमोः । मासानामेव रूपं
पेयाः । संवत्सरस्य रूपं वाज । एवमस्यैव संवत्सरः परीष्ट
१५ एवमातो भवत्यथाहीनविधिसंस्थाहानि चितृत्पञ्चदशः सप्त-
दशसत्तुष्टोमस्त्रिष्टुदेवायैकविंशो ऽय त्रिणवो ऽय चतुष्टोम-

१ आनावास्ये Be, मावास्ये L (the other MSS. om. this passage).

२ Thus L Be ; ० पंचदशः सप्तदशः the other MSS.

३-४ Thus L Be ; the other MSS. have only चितृत्सत्तुष्टोमो ।

५ Thus L Be ; सवनेष्वान् or ० वेषान् the other MSS.

६ Thus L Be ; स एव the other MSS.

७ ० विषवसा ० Be.

८ Thus L Be ; ० पंचदशः चतुष्टोमो the other MSS.

स्त्रिष्टुदेवाय चयस्त्रिष्टुशो ऽथ 'चतुष्टोमस्त्रिष्टुदेवाय' चतुस-
त्वारिष्टुशो ऽथ चतुष्टोमो ऽथातिरात्रो' द्वादश मासाः सप्त-
र्दश क्रतवो' नवसु मासेषु नव क्रतुषु यैत्येति शिथ्यन्ते चयस्य
मासा अष्टौ च क्रतवः' स द्वौ चिरात्रौ कुरुत एकं च
द्विरात्रं' यद्यु वा एतदुपात्येति चतुष्टोमेनाग्निष्टोमेन यजैत' ५
मासानामेव रूपं स्तुतग्रन्थाणि संवत्सरस्य रूपमग्निष्टोमो
वाज' एतमस्यैष' संवत्सरः परीष्ट एवमाप्तो भवेत्येतातो
ऽयुजस्यैव युग्मास्यैकस्यां स्तुते ऽथ तिसृष्विति न्ययुजो'
ऽथ युग्मास्यंतस्यु स्तुते ऽथाष्टास्रिति युग्मा' अयुजां चैव
युग्मानां चैव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायमेन १०
यन्ति य उ चैनदेवं विदुः" ॥ ५१ ॥

अथातो दिग्गमेव' चिष्टग्रास्यै' पञ्चदशो दक्षिणायै'
सप्तदशः प्रतीच्या' एकविंश उदीर्यै' चिषव इत'

१-१ Wholly uncertain; चतुष्टोमेर्विष्टुशो च चतुष्टोमस्त्रिष्टुदेवाय चतु-
स्त्वारिष्टुशोयाष्टाचत्वारिष्टुशोय चतुष्टोमोयातिरात्रोद्वादश L Be; चतुष्टोमस्त्रिष्टुदे-
वाय चतुस्त्वारिष्टुशोय चतुष्टोमोयातिरात्रोय द्वादश the other MSS., partly
incomplete.

२ Thus MSS. exc. Be, which reads 'ष्टोमस्यैष and L, which
omits वाज ।

३-५ Thus, 'on the whole, L; युजस्यैकस्यां स्तुते य तिसृष्विति न्ययुजो
य युग्मास्यंतस्यु स्तुते याद्वादश्रिति युग्मा अयुजां चैव Be; युजस्यैव युग्मां (or वा-)
स्यैवतस्यां स्तुते (ति) य तिसृष्विति न्ययुजो यं युग्मास्यंतस्यु स्तुते याद्वादश्रित्यथ
गुग्मा अयुजस्यैव the other MSS.

६ Only in Be.

जध्वायै^१ चयस्त्रिंशोऽसुतो^२ ज्वायै^३ सर्वासामेव चतुष्टोमो^४
 दिशामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति
 य उ चैनदेवं विदुर^५थात चतुनामेव^६ चिष्टदसन्तस्य^७ पञ्च-
 दशो घींसस्य^८ सप्तदशो वर्षाणामेकविंशः शरदस्त्रिणवो
 ५ हेमन्तस्य^९ चयस्त्रिंशः शिशिरस्य^{१०} सर्वेषामेव चतुष्टोम^{११}
 चतुनामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन
 यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^५थात चषीणामेव^{१२} चिष्टदसिष्टस्य^{१३}
 पञ्चदशो भरद्वाजस्य^{१४} सप्तदशो विश्वामित्रैकविंशो जमदग्ने-
 स्त्रिणवः कश्यपस्य^{१५} चयस्त्रिंशो गौतमस्यागस्त्यस्य^{१६} चतुष्टोम^{१७}
 १० सर्वासामेव चतुष्टोम^{१८} चषीणामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नुवन्ति
 य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुर^५थातो देवताना-
 मेव^{१९} चिष्टदशोः पञ्चदश इन्द्रस्य^{२०} सप्तदशः प्रजापतेरैकविंशो
 ऽसुत्य^{२१} तपस्त्रिणवस्त्रिंशमसस्तयस्त्रिंशो विम्लेषां देवानां^{२२}
 सर्वासामेव चतुष्टोमो^{२३} देवतानामेव सायुज्यं सलोकतामाप्नु-
 १५ वन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ चैनदेवं विदुः^{२४} ॥ ५२ ॥

अथातो दर्शपूर्णमासयोरयनमित्याचक्षते^{२५} सूर्याचन्द्रमसो-
 रयनमित्येक आहुः^{२६} पौर्णमास्येन^{२७} सोमेन यक्ष्यमाणो भवति^{२८}
 दीक्षते^{२९} तस्यापरिमिता दीक्षाः षडुपसदः^{३०} स तथा राजानं

१ कश्च० Be, काश्च० the other MSS.

२ Thus L and Be; all the other MSS. om. चयम्.

३ Instead of सुच Be: उप, L सु ।

४ Thus L Be; the other MSS. have स्वं after देवानां ।

५ पूर्व० MSS. exc. L.

क्रीणाति यथा मन्यते पौर्णमास्यै मे यज्ञिये ऽहन्मुत्या संप-
 त्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्मणोपवसथा-
 देत्यथ वसतीवरीः परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथ
 प्रातराग्नेयं पशुमुपाकरोति । तस्याग्नीषोमीय उपालम्भो
 भवति । तस्य प्रातःसवनीयाननुवर्तन्ते पौर्णमासहवीऽसि । ५
 प्रैषवन्तः सवनीया अनुब्रूहि यजेतीतरेषाः हविषामुजुधा
 ज्योतिरुच्यः संतिष्ठत । आमावास्यां सोमेन वक्ष्यमाणो
 भवति । दीक्षते । तस्यापरिमिता दीक्षा द्वादशोपसदः । स
 तथा राजानं क्रीणाति यथा मन्यते आमावास्यायै मे यज्ञिये
 ऽहन्मुत्या संपत्यत इति । तस्य तथा संपद्यते । प्रसिद्धेन कर्म- १०
 णोपवसथादेत्यास्येतदहरिन्द्राय वत्सा अपाकृता भवन्त्येहं
 पथो दोहयति सांजायस्य वावृता तूष्णीं वाथ वसतीवरीः
 परिहृत्य पथाऽसि विशिष्योपवसन्त्यथ प्रातराग्नेयं पशु-
 मुपाकरोति । तस्यैव उपालम्भो भवति । तस्य
 प्रातःसवनीयाननुवर्तन्त आमावास्यानि हवीऽसि । प्रैषवन्तः १५
 सवनीया अनुब्रूहि यजेतीतरेषाः हविषामुजुधा ज्योति-
 रतिराचः संतिष्ठते । सूर्याचक्ष्मसथोरेव तस्यायुज्यः सखो-
 कतामाप्नुवन्ति य एतेनायनेन यन्ति य उ सैनदेवं विदुर्ध
 उ सैनदेवं विदुः ॥ ५३ ॥ षोडशः ॥

॥ इत्यष्टादशः प्रश्नः ॥

सावित्रः स्वर्गकामश्चिमीते^१ पशुवन्वे चेक्षीयते षडुतारः
 ऊत्वा यूपः ऊत्वा यूपः सयजुषं ऊत्वा वेदिं विमि-
 मीते^२ वेदिद्वितीये यज्ञेतेति विज्ञायते^३ तस्याः सौमिकं
 मानमेतावदेव नानाः^४ सौमिकात्प्रक्रमात्तृतीयो ऽऽश्वः प्रक्रमः
 ५ स्यान्नेन वेदिं विमिमिती^५ ऽपि वा पदाक्षण्या^६ पार्श्वमानी
 पदं तिरः पशुमानेन तयोर्यः कर्णसंमितः प्रक्रमः स दृश्यते^७
 पदादा नवमस्तदक्षण्या^८ तयोस्तु यः कर्णसंमितः स प्रक्रमार्थ-
 स्तेन^९ मेधा सौमिकी वेदिर्ग्रीनम्बादध्याह्नतमुपेयादिभा-
 वहिः संनक्ष^{१०} सान्यजुर्हरतीदमेव प्रसिद्धं पौरोडाशिकं
 १० चिर्यजुषा तृष्णीं चतुर्थं पूर्वं परिग्राहं परिगृह्णाति करणं
 जपत्युद्धन्युद्धतादग्नीध्रस्तिर्हरति^{११} यदाग्नीध्रस्तिर्हरत्यथैतमग्निं
 प्रत्यक्षं यूपवटीयाच्छङ्कोर्विमिमिती^{१२} पञ्चसंमितश्चेतस्य इति
 रथचक्रमात्र एवैष उक्तो भवत्यथाणुदाहरन्ति द्युरग्निः^{१३} प्रथमं
 चक्रं द्वौ सार्धौ मध्यमं त्रिभागोनास्तस्य उत्तममिति^{१४} तेषा-
 १५ मन्यतममाचीः रज्जुमुभयतः पांशां कृत्वा उत्तरवेदिदेशस्य मध्ये
 शङ्कुं निहत्य तस्मिन्पाशौ प्रतिमुच्य तस्मिन्नन्ते ऽन्यः शङ्कुं

१ Thus MHBU ; यद् Be Ben.

२ Thus M Ben. ; नवमानस्याक्षण्या U ; नवमस्तस्याक्षण्या H ; नवीनस्तु-
 क्षण्या Be ; B om. the whole phrase.

३ Thus MHU ; सार्धस्तेन Be Ben.

४ Thus MHUB ; सान्यत्य Be Ben.

५ रत्निं M.

प्रास्य तेनेनं प्रदक्षिणं परिमण्डलं^१ परिलिखत्युत्तरवेदेरावृता-
 कर्षुः खानग्न्युत्तरवेदेरावृता^२ । दक्षिणतश्च पश्चाच्च वर्षीयसीः
 कुर्वन्त्यथ याचत्याव्यस्यालोऽः स्रुवाः^३ स्फुणं दर्भस्तम्बमुपधाच-
 मौत्तरवेदिकाः^४ संभारान्दधि मधुमिश्रः^५ हिरण्यं च
 शर्कराः^६ शिकताश्च^७ दर्भानित्येतस्मादाधोत्तरार्धं स्रुवाद्य-
 न्यथ द्वाभ्यामात्मन्यग्निं^८ गृह्णीते मयि गृह्णाम्यग्रे अग्निं यो
 नो अग्निरिति^९ स्तथंचितिं जपति यास्ते अग्ने समिधे यानि
 धामेति^{१०} श्वेतमश्वमभिमृश्यान्तःशर्करमिमासुपदधाति प्रजा-
 पतिस्त्वा सादयतु तथा देवतयाङ्गिरस्स्रुवा सीदेत्यथ शक्रु-
 सुहृष्टोदपाचमुपनिनीय । दर्भस्तम्बमुपदधाति वाक्त्रा स्रुवः^{११}
 उपदधाति वा तृष्णीं वथैनः^{१२} स्रुवाङ्गतिभिरभिजुहोति
 सजूरब्धो ऽयावभिरिति पञ्चभिस्तयादेवतं कृत्वा स्रुददोहं
 करोति ॥ १ ॥ . . .

अथ चालास्रुवावृता चालास्रं परिलिखत्युत्तरवेदेरावृता-
 न्तरवेदिं निवपत्युत्तरनाभिमुत्साद्य यूपावटं^१ खाला^२ प्रोक्ष्य^३
 व्याघार्याकृत्य शिकता निवपत्यग्रे तव अग्रे वय इति

१ परि० om. M. and some of the other MSS.

२ खानग्न्यः M.

३ स्रुवा om. M.

४ शिकताः शर्कराश्च M.

५ Thus MHUB; •कनग्निं Be Ben.

६ Om. M Be Ben.; M om, also प्रोक्ष्य ।

षड्विंशत्युक्तमर्थोर्ध्वं चित उपदधाति चित ख परिचित
 ऊर्ध्वं चितः अथर्ध्वं तथा देवतयाग्निरखद्गुवाः सीदतेत्यथानु-
 व्यूहत्यायायस्वेति गाथश्चा ब्राह्मणं खं सं ते पशासीति
 चिष्टुभा राजभ्यस्य । यथासुष्टु यथाशर्करामनुव्यूहति । तस्यां
 १० नवः परिमण्डलाः लेखा लिखत्येषा दध्ना मधुमिश्रेण
 शर्कराः समव्य सायमग्निहोत्रं ऊत्ताग्नीन्परिस्त्रीर्योपवसत्यथ
 प्रातर्जते ऽग्निहोत्रे व्याचत्युदपात्रं भस्म पुरीषमृषाभिकता
 यावदुत्तममङ्गुलिकाण्डं यज्ञपरुषा संमितिं तावन्मात्रौः पञ्चा-
 ग्रीतिशतं हिरण्येष्टकाः शर्करा वा घृताक्तास्तावत्यो लोकं-
 १० पृष्ठा अपरिमिता वा चतस्रः सूच्यमाहेष्टा सहस्रं हिरण्य-
 शस्कानूर्ध्वं चिभ्यो । अपरिमितानित्येक आहुते यदि सहस्रं
 भवन्ति द्वे द्वे शते पञ्चमाहुतीव्योते भवतो । ऽथोदित आदित्ये
 द्वाभ्यामात्मन्यग्निं गृहीते मयि गृह्णान्येषे अग्निं यो नो
 अग्निरिति खयंचितिं अपति यास्ते अग्ने समिधो यानि
 ११ धामेति श्वेतमश्वमभिमृश्याधिद्रवणं अपत्यपामिदं न्ययनं
 नमस्त इति द्वाभ्यामथापराधं उदपात्रमुपदधाति वाक्ता

१ Thus Ben. UH (the last तस्या) ; तस्यां नवः मण्डला Be ; तस्मिन्नेव परिसं MB.

२ लिखिमा MB.

३ मात्रं M.

४ घृताभ्यक्ता M.

५ Thus MHU ; माहीव्ये B ; माहीवीवे Be Ben.

६ Thus MBHU ; तस्मिन्नेव Be Ben.

समुद्र उपदधे सुप्रजावनिः राघवोपवर्णिं मङ्गं यजमाना-
 वेति । तथा देवतं कृत्वा सुददोहसं करोत्यथ संभाराजिष-
 त्यग्निर्भस्मासीति भस्माग्नेः पुरीषमसीति पुरीषः संज्ञानमधि-
 कामधरणमित्युषान्मवि, ते कामधरणं भूयादिति चिकता ।
 अथैनाम्संप्रयौति सं या वः प्रियास्तनुवः सं प्रिया इदधानि . ५
 वः । आत्मा वो अस्तु संप्रियः संप्रियास्तनुवो ममेत्यथैनाम्कल्प-
 यति कथेतां यावाष्टयिवी कल्पन्तामाप, बोधधीः । कल्पन्ता-
 मग्नयः वृष्यमम ज्यैष्ठ्याय वस्रता इति । ताःस्तथा कल्प-
 यति यथा न लेखाः संलोपयन्ते । सद्यो वा सर्वं क्रियते
 सद्यस्काळे ॥ २ ॥ प्रथमः ॥

अथान्तमायां लेखायां पूर्वपञ्चथ दिनेष्टका उपदधाति
 संज्ञानं तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा बीद विज्ञानं तथा देवत-
 याङ्गिरस्सहुवा बीदिति पञ्चदश । ताशामन्तरालेख्येतासामेव
 दिनाणां सुहर्तेष्टका उपदधाति चित्रंस्तथा देवतयाङ्गिरस्स-
 हुवा बीद केतुस्तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा बीदिति पञ्चदश । १५
 सर्वांशो पादे सुददोहसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां पूर्व-
 पञ्च उपेष्टका उपदधाति दर्शं तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा
 बीद इष्टा तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा बीदिति पञ्चदश ।
 ताशामन्तरालेख्येतासामेव अपाणां सुहर्तेष्टका उपदधाति
 दाता तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा बीद प्रदाता तथा देवतयाङ्गि- ५

१ संशोधयति Be Ben.

२ Thus MU; सर्वेषामेव the other MSS.

- रखहुवा बीदेति पञ्चदश ' सर्वासां पारे सूददोहसः करो-
त्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपञ्चस्य दिनेष्टका उपदधाति
प्रसृतं तथा देवतयाङ्गिरखहुवा बीद विष्टुतं तथा देवतया-
ङ्गिरखहुवा बीदेति पञ्चदश ' तासामन्तरालेष्वेतासामेव
१ दिष्टानां मुहूर्तेष्टका उपदधाति सविता तथा देवतयाङ्गिरख-
हुवा बीद प्रसविता तथा देवतयाङ्गिरखहुवा बीदेति पञ्च-
दश ' सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखाया-
मपरपञ्चस्य अपेष्टका उपदधाति सुता तथा देवतयाङ्गिरख-
हुवा बीद सुन्वती तथा देवतयाङ्गिरखहुवा बीदेति पञ्च-
१० दश ' तासामन्तरालेष्वेतासामेव अपाणां मुहूर्तेष्टका उप-
दधात्यभिशास्तां तथा देवतयाङ्गिरखहुवा बीदासुमन्ता तथा
देवतयाङ्गिरखहुवा बीदेति पञ्चदश ' सर्वासां पारे सूददो-
हसः करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां पूर्वपञ्चेष्टका उपदधति
पवित्रं तथा देवतयाङ्गिरखहुवा बीद पवयिष्यस्तथा देवत-
१५ याङ्गिरखहुवा बीदेति द्वादश ' सर्वासां पारे सूददोहसः
करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायामपरपञ्चेष्टका उपदधाति सह-
स्त्रास्तथा देवतयाङ्गिरखहुवा बीद सहीयास्तथा देवत-
याङ्गिरखहुवा बीदेति द्वादश ' सर्वासां पारे सूददोहसः
करोत्यथाभ्यन्तरायां लेखायां मासेष्टका उपदधात्यरणस्तथा
२० देवतयाङ्गिरखहुवा बीदारणरजास्तथा देवतयाङ्गिरखहुवा
बीदेति त्रयोदश ' सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाचैके

लेखान्तरालेषु' शिकता निवपत्येजत्का जोवत्का इत्यथाभ्य-
 नरायां लेखायां सुहृताणां सुहृतेष्टका उपदधातीदानीं तथा
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा बीद् तदानीं तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 बीदेति 'पञ्चदश' सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथाभ्यन्त-
 रायां लेखायां कलिष्टकासर्लिष्टकासोपदधात्यग्निष्टोमस्तथा ५.
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा बीदोक्त्यस्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 बीदेति षड्भिर्धत्तुस्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा बीद सूर्यं षट्-
 स्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा बीदेति तिस्रः ' सर्वासां पारे
 सूददोहसः करोत्यथ मध्ये' माभ्यां संवत्सरेष्टका उपदधाति
 प्रजापतिस्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा बीद संवत्सरस्तथा देव- १०
 तयाङ्गिरस्वहुवा बीदेति चतस्रः ' सर्वासां पारे सूददोहसः
 करोति ' ॥ ३ ॥

तदेतास्तस्रः 'स्वयमादृशा याचति' ता दिक्षूपदधाति
 भूरग्निं च पृथिवीं चेति पुरस्ताद्भुवो वायुं चान्तरिक्षं चेति
 दक्षिणतः स्वरादित्यं च दिवं चेति पश्चाद्भुवः स्वस्वन्नमसं च १५
 दिशश्चेत्युत्तरतः ' सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ लोकं-
 षुणा उपदधाति लोकं षुणं छिद्रं षुणाथो बीद शिवा लम् ।
 'दक्षिणीं वा दृष्ट्वस्तिरस्मिन्योनां वसौ वदन्ति' तथा देवतं
 करोति तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा बीदेत्यथ सूददोहसं करोति

१ Thus Be Ben.; लेखाभ्यन्तरेषु M; लेखाभ्यन्तरेषु HU; लेखायां B.

२ मध्ये M.

ता अथ सूददोहसः सोमः५० श्रौणन्ति पृथग्यः । जगन्देवानां
 विशस्त्रिष्वारोहने दिव इति । प्राच्याच लोकपृथग्या प्रसौ-
 त्यग्निं प्राचीभिः संप्रच्छादयन्ति । संप्रच्छन्नं पलाशशाखया
 परिकर्षन्ति लोकं पृथक् किद्रं पृथेत्यथानभिष्टुष्टं चितिकुप्या
 ५ भवत्यथानभिष्टुष्टति^१ यत्ते ऽचितं यदु चितं ते अग्न इति
 द्वाभ्यामच चितिकुप्याभिष्टुष्टति चित्तिमचित्तिं चिनवदि
 विद्वानित्यग्ने देवाः दद्यावहेत्याग्नेया गन्धर्वाश्चैतां चित्तिमभि-
 ष्टुष्ट देः अवद्रवणे^२ जपति^३ वाङ्म आसग्राणदा इत्यथ^४
 कृष्णमथमभिष्टुष्ट तनुपुरीषमुपदधाति पृष्ठो दिव्यीति ।
 १५ तयादेवतं कृत्वा सूददोहसं करोत्यथ पाच्यामप आनीय
 हिरण्यशस्त्राभ्यं प्रकीर्य द्वाभ्यांद्वाभ्याः^५ श्रताभ्यां प्रोचति सह-
 स्रस्य प्रमा असीति पुरस्तात्सहस्रस्य प्रतिमा असीति दक्षि-
 णतः सहस्रस्य विमा असीति पश्चात्सहस्रस्योन्मा असीत्युत्त-
 रतो^६ ऽथ मध्यं^७ द्वाभ्याः श्रताभ्यां प्रोचति साहस्रो ऽसि
 १५ सहस्राथ त्वेत्युत्तरार्धं तिष्ठन्निष्टका धेनूः कुत इमा मे
 अग्न इष्टका धेनवः सन्वित्यान्तादनुवाकस्याचिके ऽर्कपर्णेना-
 जक्षीरेण^८ वरमायामिष्टकायां जुहति । स^९ यद्यहैनं^९

१ परि instead of चभि M.

२ Thus HUB; इ अधिद्रवणे ज० Be Ben; द्वाभ्यामधिद्रवति M.

३ चच instead of चय M Ben. U.

४ द्वाभ्यां twice in BU only.

५ om. M.

६ कं० om. B Be H.—० नाजाक्षी० Be Ben.

७ Thus M; सद्यहैनं B; द्युयेरेनं Ben; सद्यहैनं Be; सद्यहैनं HU.

कारित्वमवत्ययेतस्मात्कर्पणम्^१ धुटमनारवत्ताविषं कालोदक्-
 तितुम्बुखदग्ने धारयन्नाहाराहाराधेति^२ च यच्च धारेष्टुका^३
 प्राप्नोति तन्मतिपद्यते तन्मये यद् इत्यान्तादनुषाकस्मात्तद्वर्क-
 पर्णं यं दैष्टि तस्य संचरे पशूनां न्यस्यति^४ यद्यु वै न द्रव्या-
 खवटे न्यस्यत्ययैनुपतिष्ठते तमेव त्वां वेत्यं सो ऽधि-सौ ५.
 ऽस्मीत्येतेनानुवाकेनाय सः शरविहाराभ्यामुपतिष्ठते संवत्सरो
 ऽधि परिवत्सरो ऽस्मीत्येतेनानुवाकेनायाह होतरग्रेहज्येनाग्नि-
 मनुग्रह्येति^५ यदि होता न कामयते यजमान एव जघ-
 नेनाग्निं दद्यात् सः स्वीर्यं तेभ्युपविश्याग्नेरुक्तेनाग्निमनुग्रह्यति^६
 भर्तुवः स्वरित्येताभ्यामुग्भ्यां^७ मिश्रिरेकैकामन्वाह प्रणवे-१०
 नाभिसंधानमेवमन्यत्राप्युपसंधाने प्रणवेनैवाभिसंधानमन्वाह^८ ये
 ब्राह्मणा यजुर्विदसेभ्यो यद्विषया न यधेदुरिष्टः स्यादग्निमन्वा
 हस्वीरन्तेभ्यो यथाशुद्धं दद्यात्स्विष्टमेवैतत्क्रियते^९ नाद्याग्निं
 दृक्षतु इति ब्राह्मणम्^{१०} ॥ ४ ॥ द्वित्वेयः ॥

अथाभ्याधानप्रभृति पाशुंन्विकं कर्म ताथते^१ विष्- १५

माग्निप्रणयनात्तत्वाग्निं प्रक्षीयोपसमाधायाध्वराहुतिभिरभि-
 ऋषं नानाचतुर्गुह्येतिरेता^२ आहुतीर्गुह्येति^३ तन्मये यद्

१ न्ययेतदकं Be Ben.

२ रेहकाग्निं M.

३ Before यदि Be HJ ins. च ।

४ इत्यान्ता instead of अन्त्या M.

५ प्रणवेनैवाग्निः M.

६ Thus HU (only अतोभिः); अध्वराहुतीभिरभिऋषमानां चतुः M;
 अध्वराहुतीभिरभिऋषमानां चतुः Be Ben; अध्वराहुतिभिर्जना नानाचतुः H.

- इति प्रतद्वीयस्य रूपमग्राविष्णु इति वक्षीधारावा । अक्षपत
इत्यक्षहोमः । सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वा इति विष्णु-
प्रौरित्य^१ रुवेणोपचातमेकविंशतिमाहूतीर्जुश्रोत्य^२ ववे खांहा
वसवे खाहेति । ऊत्ताऊत्तैव सः खादान्यनमानस्यान्नात्तावा-
५. वपति^३ । तैथंजमोभो सुखं विमृष्टे राक्षी विराक्षीत्येतेनातु-
वाकैर्नोत्तरपरिवाहप्रभृति पाशुबन्धिकं^४ कर्म ताद्यते । सिद्धमा
मनोताथाः कृत्वा मनोतामनुद्रुत्य पशोरवदानामि संवृ-
क्षौकुम्बरे^५ पाचे^६ धूष्णो मृत्युपहं गृह्णाति विपश्चिते पव-
मानाय गाथतेत्यनुद्रुत्योपचामगृहीतो ऽसि मृत्यवे वा जुष्टं
१०. गृह्णामीति । दर्भैः परिमृज्योत्तरवेद्याः^७, सः सः दधत्येव^८ ते
योगिर्मृत्यवे स्वेत्यथ पशुनां चरत्यथ वनस्थतिना चरत्यथ
पुरस्तात्स्निष्टकृतो ऽयैतं पचः^९ होद्यन्प उपसृगति^{१०} विद्यु-
दसि विद्य मे पाप्मानमित्यथ जुहोत्यप^{११} मृत्युमथ जुधमर्पेतः
अथयं बहि । अथा नो अग्न आवह राक्षसोवः सहसिष्णम् ॥
१५. वे ते सहस्रमनुतं पात्रा मृत्यो मर्त्यां च मत्वे । तान्यश्नस्य
माचक्षा सर्वानवचजामहे खाहेत्यथ ऊत्तोपसृग्नेहृष्टिरसि हस्य
मे पाप्मानमित्यथ स्निष्टकृता^{१२} चरत्युपपन्नमानाया मिडाया सुप-

१ Thus (आवपति) M Be Ben BU (sep. m.); आनपति HÜ (pr. m.).

२ Thus all exc. B, which has वरेव पावेव ।

३ सं om. HU.

४ Thus M Be Ben ; धूष्णे BHU.

मृच्छन्ति^१ गृहसुपकृतं^२ गृहं यजमानो भक्षयति भक्षो ऽस्यमृत-
 भक्षस्तस्य ते मृत्युपीतस्यामृतवतः स्वगाकृतस्य मधुमत उप-
 कृतंस्वोपकृतो भक्षयामीति^३ भक्षयित्वात्मानं प्रत्यभिमृशते
 मन्त्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानामित्यान्मादनुवाकस्यानूपाजप्रभृति
 पाशवन्धिकं कर्म तावते^४ सिद्धमा दक्षिणानां कालाद्दक्षि- ५
 णानां काले धेनुमृषंभमनङ्गाहं दत्त्वैकविंशतिर्दक्षिणा^५
 ददाति^६ ज्ञातं ददाति^७ सवस्त्रं ददात्यन्विष्टकं दक्षिणा
 ददाति^८ यदि न विन्देत मन्यानेतावतो दद्यादोदनाम्बा^९
 पष्ठौही^{१०} त्वन्तर्वती^{११} दद्याद्विरणं ददाति^{१२} वासो ददाति^{१३}
 तेनायुः प्रतिरत इति ब्राह्मणं^{१४} तं चेत्सौम्ये ऽध्वरे चिन्वीत १.
 प्रथमायामुपसदि चेचकरणं^{१५} मध्यमोत्तमे उपसदावन्तरेणोप-
 धानं^{१६} काले ऽग्निप्रणयनं^{१७} दक्षिणानां काले दक्षिणाः^{१८} सव-
 नीयस्त्र यूष्णो मृत्युगृहं^{१९} चेदहीने सत्ते वा चिन्वीत प्रथमे
 ऽहनि दक्षिणाः प्रथमे ऽहनि यूष्णो मृत्युगृहो^{२०} न सत्ते
 दक्षिणा नीयन्ते^{२१} नाचिकेत एव मृत्युगृहः स्यादित्येतदपर- १५
 मग्निं चित्वा सौचामण्या यजेत सैत्रावरण्यामिच्छया वेति^{२२}
 तुस्ये सायमग्निहोत्रे जुते सार्धदोहः प्रातरग्निहोत्रे जुते
 प्रातर्दोहः^{२३} पशुपुरोडाशेन सह अरण्यमममुदिते सर्वा^{२४}
 संनिष्ठते साविचः^{२५} ॥ ५ ॥ तृतीयः ॥

१ उपमृच्छन्ति M.

२ गृहमिदोपकृतं M.

३ ददाति instead of दद्या M.

अथ नाचिकेतस्य^१ । प्रसिद्धं क्षेत्रकरणं यथा सावित्रस्यैता-
 वदेव नामा^२ । नाच लेखा भवन्त्यथ याजुषीतपदधाति लोको
 ऽधि स्त्री ऽषीत्यञ्जलिनेकविंशति^३ यथा निपतन्ति^४ तासां च-
 तचोपदधाति^५ । तदेतदन्यत्रापि^६ । प्रकीर्णानामुपधानस्य^७
 ५. निदानं^८ यदि^९ पाङ्क्तः पञ्च पुरस्तात्पञ्च दक्षिणतः पञ्च
 पश्चात्पञ्चोत्तरत एकां मध्ये^{१०} । ऽथ यदि त्रिवृत्तस्य पुरस्ता-
 त्सि दक्षिणतः सप्त पश्चात्तिस्र उत्तरत एकां मध्ये^{११} । ऽथ
 यदूर्ध्वा^{१२} । पश्चात्कोट्याः^{१३} प्रभृत्यूर्ध्वाः^{१४} स्वयमादृशावकाशादथ
 यदि प्राचीः स्वयमादृशावकाशात्प्रभृति^{१५} प्राचीः^{१६} स्वयमादृ-
 १०. लाभ्यः प्रभृति सिद्धमत ऊर्ध्वः^{१७} । स यदौच्छेत्तेजस्वी यशस्वी
 ब्रह्मवर्चसौ स्यामिति प्राङ्गा होतुर्धिष्ण्यादुत्सर्पेदित्याहवनीय-
 सकाशाद्यथं प्रागाद्यशस्वती सा मा प्रोर्षीतु तेजसा यशसा
 ब्रह्मवर्चसेनेति^{१८} । तेजस्येव यशस्वी ब्रह्मवर्चसौ भवतीत्यथ
 यदौच्छेद्भूयिष्ठं मे अद्धीरन्भूयिष्ठा दक्षिणा नयेयुरिति

१ नाचिकेतस्य Be Ben.

२ निपतन्ति HUB ; निपतति Be ; निवपति M ; निवपति Ben.

३ तैत्तिरीयं M.

४ Thus H Be ; प्रकीर्णानामुपदधा° U ; प्रकीर्णानुपधा° Ben ; प्रकीर्णा-

नुपधा° B ; प्रकीर्णानामुपधा° M.

५ स यदि M.

६ Thus MB ; यदूर्ध्वं H ; या ऊर्ध्वा Be Ben ; यदूर्ध्वं U.

७ Thus BH ; कोट्याः U ; कोट्या H Ben ; कोटरा Ben ; कोट्या M.

८ ऊर्ध्वा वा ।

९ अत्रापि M. .

दक्षिणासु नीयमानासु प्राच्येहिं प्राच्येहीति प्राची जुषाणा
वेवाज्यस्य स्वाहेति सुवेणोपहृत्याहवनीये जुहुयाद्भूयिष्ठ-
मेवांस्ते अद्धते । भूयिष्ठा दक्षिणा नयन्तीति ब्राह्मणः ।
संतिष्ठते नाचिकेतः । ॥ ६ ॥ चतुर्थः ॥

अथ ब्रह्मचितः । प्रसिद्धं चेत्तत्करणं यथा सावित्रस्तैतीव ।
देव नाना । नात्र लेखा भवन्त्यथ पुरस्तादुदीचीर्दशहोत्रेष्टका
उपदधाति चित्तिः सुक्तया देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद चित्त-
माज्यं तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति दशाथ इदयेष्टका-
मुपदधाति सुवर्णं घर्मं परिवेद वेनमित्यनुद्रुत्य देवैः स
मानसीन आत्मा जनानामित्यातो । ॥ १ ॥ यजुरिष्टके उपदधा-
त्यग्निर्यजुर्भिक्षया देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद सवित् । सोमै-
स्तया देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेत्यथ पन्नौष्टके उपदधाति
सेनेन्द्रस्य तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद धेना इहस्यतेस्तया
देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौदेति । सर्वासां पांरे सूददोऽसः करो-
त्यथ दक्षिणतः प्राचीस्तुर्होत्रेष्टका उपदधाति पृथिवी होता । ॥ ५ ॥
तथा देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद द्यौरध्वर्युक्तया देवतयाङ्गिर-
स्सहुवा सौदेति जतस्रो । ॥ १ ॥ इदयेष्टकासु उपदधाति ब्रह्मेन्द्र-
मग्निमित्यनुद्रुत्य यज्ञमेतं चतुर्होत्राणांमात्मानं कवयो निषि-
क्युरित्यातो । ॥ १ ॥ यजुरिष्टके उपदधातीन्द्र उक्थामदैस्तया
देवतयाङ्गिरस्सहुवा सौद मित्रावरुणाग्निषा तथा देवत- ॥ १ ॥

- याङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति पथ्या पूष्णस्तया
 देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद वाग्वायोस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सौदेति^१ सर्वासां पादे सूददोदसः करोत्यथ पश्चादुदीचीः
 पञ्चहोत्रेष्टका. उपदधात्यग्निर्हता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 ५ सौदाश्विनाध्वर्यु^२ तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति चतस्रो^३
 ऽपि वाश्विनाध्वर्यु इत्येतेनैव मन्त्रेण द्वे इष्टके समानतयादेवते
 उपदधाति^४ तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवे सौदतमिति^५ मन्त्रः^६
 संनमयत्यथ^७ इदयेष्टकासुपदधाति शतं नियुतः परिवेदे-
 त्यनुद्रुत्य प्राणमुषवं तेन कुम्भो ऽमृतेनाहमस्मीत्यातो^८ ऽथ
 १० यजुरिष्टके उपदधात्यङ्गिरसो धिष्णिघैरग्निभिस्तया देवतया-
 ङ्गिरस्वहुवा सौद मस्तः सदोहविधानाभ्यां तथा देवतया-
 ङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ पत्नीष्टके उपदधाति दौचा सोमस्य
 तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौद पृथिव्यैर्ग्रेस्तया देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सौदेति^९ सर्वासां पादे सूददोदसः करोत्यथोत्तरतः
 १५ प्राचीः षड्भोत्रेष्टका उपदधाति वाग्घोता तथा देवतयाङ्गिर-
 स्वहुवा सौद दौचा पत्नी तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेति
 षड्यथ इदयेष्टकासुपदधाति^{१०} सुवर्णं कोशः^{११} रजसा परीहृत-
 मित्यनुद्रुत्यैस्त्रयात्मानः^{१२} शतधा चरन्तमित्यातो^{१३} ऽथ यजु-
 र्इष्टके उपदधात्यापः प्रोक्षणीभिस्तया देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 २० सौदौषधयो बर्हिषा तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सौदेत्यथ

१ इत्यथ संनमयत्य० M ; इति संनं संनमयत्य० H·Be Ben. U (pr. m.) ;
 संनमय० BU (sec. m.).

पत्नीष्टके उपदधाति वसूनां गार्ग्यची तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सीद रद्राणां चिष्टुक्त्या^१ देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति ।
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथोपरिष्ठात्माचीः सप्तहोत्रे-
 ष्टका उपदधाति महाहविर्होता तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा
 सीद सत्यहविरध्वर्यस्तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति षष्ठिपि . ५.
 वाणाष्टयस्याप्रतिष्टयस्य यज्ञस्याभिगरावित्येतेन मन्त्रेण द्वे षष्टके
 समानतयादेवते उपदधाति । तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवे सीद-
 तमिति मन्त्रः संनमयत्यथ^२ इदमेष्टकामुपदधातीन्द्रो राजा
 जगतो य ईश इत्यान्तादनुवाकस्याथ यजुरिष्टका उपदधा-
 त्यदितिर्विधा तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद सोमो दौच्यः^३ . १.
 तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेति चयोदशाय पत्नीष्टका
 उपदधात्यादित्यानां जगती तथा देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीद
 विष्णोरनुष्टुक्त्या^४ देवतयाङ्गिरस्वहुवा सीदेत्यष्टादश सर्वासां
 पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशं गृहेष्टका उपदधाति
 वाचस्यते विधे नामञ्जिति दशहोतुर्वाचस्यते वाचो वीर्यं . १५
 णेति चतुर्होतुः सोमः सोमस्य पुरोगा इति पञ्चहोतुर्भू-
 भुवः सुवरिति ऋतुर्वाचस्यते इदिविधे नामञ्जिति सप्तहोतुः
 सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथ यथावकाशमेव प्रतिगृहे-
 ष्टका उपदधाति । देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इत्यनुष्टुत्येषा ते

^१ चिष्टुक्त्या M.

^२ Thus MH; संनमत्य० the other MSS.

^३ •मृदुत्वा

काम दक्षिणोत्तानस्वाङ्गिरथः प्रतिगृह्णाति लोकान् विष्णुमपि
वा गन्धर्वापराभ्यः स्वगच्छकरणे इत्येतेन मन्त्रेण दे इष्टके
समानतया देवते उपदधाति^१ तस्य देवतयाङ्गिरस्वहुवे सौद-
तमिति मन्त्रः संनमयति^२ स्वयमादृशाभ्यः प्रभृति सिद्ध-
१ मत ऊर्ध्वः^३ संतिष्ठते ब्रह्मचित् ॥ ७ ॥ पञ्चमः ॥

अथ समस्तस्य^४ प्रसिद्धं चेत्तत्करणं यथा सावित्रस्यैतावदेव
नाना^५ सावित्रो ऽग्निः प्रथमा चित्तिर्लोकपृष्ठा^६ द्वितीया^७
नाचिकेतस्तृतीया^८ लोकपृष्ठा^९ चतुर्थी^{१०} ब्रह्मचित्पञ्चमी^{११}
सर्वासु चितिषु स्वयमादृशा^{१२} पुरीषान्ताश्चितयो^{१३} ऽग्ने देवाः
१४ इहावहेत्येताभिः पञ्च^{१५} चित्तैरभिदधति^{१६} तं चेत्येते ऽध्वर-
उत्तम^{१७} एव चक्रे चिन्वीत प्राग्दौक्षणीयायै दिवः श्येनोभि-
र्यजेतोद्वसानीयाया^{१८} अपाघाभिः^{१९} सङ्कल्पयुज्य^{२०} समस्तति^{२१}
संतिष्ठते समस्तः ॥ ८ ॥ षष्ठः ॥

१ Thus U (pr. m.); संनमति the other MSS.; M om. this passage.

२ ऽङ्गभिर् (०भिर्) M Be UH, but cp. Ap. xix. 15. 11.

३ ऽदृशाः M.

४ Thus H; पञ्चभिः पञ्च चित्तैर् U; पञ्च चित्तयोः भिदधति Be Ben;
पञ्च चित्तयोः भिदधति M; पञ्चभिश्चित्तैरभिदधति B.

५ उत्तमे U; instead of उत्तम एव चक्रे M has उत्तरवेदां ।

६ Thus HU (sec. m.); सानीयायापा M Ben. Be U (pr. m.);

७ सानीयायापा B; cp. Sāyaṇa on T Br., vol. iii, p. 815; अपाघाभिः MU Be; the other MSS. indistinctly (च or द).

८ प्रयुज्येन UH; प्रयुज्य M.

अथ वैश्वसृजस्य^१ प्रसिद्धं चेत्करणं यथा सावित्रस्यैताव-
 देव नाना^२ । तिस्रो लेखा भवन्त्यथान्तमायां लेखायामुप-
 दधाति यच्चानृतं यच्च मर्त्यमित्यष्टादश^३ । सर्वासां पारे सूद-
 दोहसः करोत्यथान्तरायां^४ लेखायामुपदधाति सर्वा दिशो
 दिक्षिति पञ्चदश^५ । सर्वासां पारे सूददोहसः करोत्यथान्-
 तरायां लेखायामुपदधाति सर्वान्दिवः सर्वान्देवान्दिवीति
 नव^६ । सर्वासां पारे सूददोहसः करोति^७ । स्वयमादृशाभ्यः
 प्रथति सिद्धमत ऊर्ध्वं^८ । तं चेद्वहीने^९ सन्ने वा चिन्वीत
 शतरात्रे^{१०} विश्वजिति सर्वपृष्ठे दक्षिणानां काले ब्रह्मा सद-
 स्थासीनो वैश्वसृजान्याचष्ट^{११} । अक्षां प्राची महती दिगुच्यत^{१२} ।
 इति^{१३} पञ्चो ऽर्धर्वशो ब्राह्मणे^{१४} । वाक्यग्रस्तस्मा^{१५} । अध्वर्युः
 प्रतिगृणात्यौं वृहदृतं^{१६} । वृहत्सत्यं वृहद्रात्म्यं वृहदिति^{१७} ।
 तस्योत्तमे पर्याये^{१८} । ऽरात्म्यं^{१९} वृहत्संपद्यते^{२०} । संतिष्ठते
 वैश्वसृजः^{२१} ॥ ६ ॥ सप्तमः ॥

१. शांतमायां M.

२. चेद्वहीनौसावित्रे Be Ben.

३. सप्तशतरात्रे ins. M.

४. वैश्वसृजान् Be Ben ; विश्वसृजान् UHB ; वैश्वसृजं M.

५. इत्युक्तु M.

६. ब्राह्मणं B.

७. Thus BUH ; Be Ben have each time तद् after वृहत् and M reads everywhere ब्राह्मण instead of वृहत् ।

८. पराजगाम्यं M.

- एतेनारुणकेतुकोऽव्याख्यातो^१ यावन्मन्त्रमवीष्टका^१ लोकां-
 ष्टणास्य स्तयमादृष्टास्याप एव^१ पुष्करपर्णः^२ रक्ता^३ हिरण्यं^४
 पुरुषं कूर्ममित्यतिपत्तिं वर्या इति यथासमाज्ज्ञातं^५ पञ्चव्या-
 दत्यविशोऽव्या^६ इत्यर्थ^७ उत्तरवेद्यावपुमकाखे तां तूष्णीं जानु-
 ५ दन्ती^८ खालान्यत्र^९ मृदं निवपति^{१०} विदेरग्निरित्यादि क्षुण्यते^{११}
 ध्रुवासीति प्रतिपद्यते^{१२} हस्तयाज्ञमवीष्टका उपदध्याद्भद्रं कर्णे-
 भिरिति दाभ्या^{१३} शान्तिं कृत्वा ताभ्यामुपदध्यात्पमापा-
 मिति पञ्चभिर्महानास्त्रौभिरुष्णोदक^{१४} शिवा न शन्तमेति
 सौवध्यो^{१५} ऽपो^{१६} ऽध्वर्यवे ददाति^{१७} स ताः प्रतिगृह्य शिवा न
 १० इत्युपदधाति^{१८} सुमृडौकेति भूमिवतीमुपदध्यादेताः पुरस्ता-
 त्स्मृतिः प्रत्यक्षमित्यष्टौ मध्ये शुक्रं ते अन्यदिति च^{१९} साकं-
 जानामित्येकादश पुरस्ताद्दिक्षिणतो ऽग्निदुःखोत्थितस्त्रैवेति
 षड्विहेह वः स्तपस इति चातितांसाणीति चतस्रो मदन्ती-
 स्तप्ताः प्रवर्ग्यवदाद्यन्तर्धोः शान्तिं कृत्वात्युध्वाच इति त्रीण्युतु-
 १५ मण्डलान्यव द्रष्ट इति चारोग इत्यष्टौ^{२०} सूर्यनामभिः^{२१} पदशो

१ यावन्मात्रम० MU.

१ om. MB Be Ben.

१ ० ज्ञाता M.

४ इत्यवोषा MU BH.

५ ० दन्तं MU (sec. m.).

१ ० त्रौषधोपो B; सौवध्या अपो UH; सौवध्य अपो M; त्रौषध्या अपो Be;
 सौवध्या अपो Ben.० Thus B Ben; इति सप्त सूर्ये० Be; इत्यष्टौ सप्त सूर्ये० HU; M om.
 सूर्येनामभिः ।

यत्ते शिल्पमिति च । व्याहृतीर्जपित्वाष्टो व इति यजमान
उपतिष्ठत । यवसुत्तरैरुपस्थानं व्याहृतीर्जपित्वा । सप्त सूर्याः
सप्त दिशो नानासूर्या यद् द्यावस्त्रिचं देवानामिति चतस्रः
सौरौः पुरस्तात्कोदमभ्रमित्येकामर्धमासा इत्युपरिष्ठात्काष्ठा
अपु निविशन् इति^१ दक्षिणतः । किं^२ खिदचेति पञ्च
वैष्णवीः^३ । पृच्छामि त्वां परं मृत्युमिति चतस्रो मृत्युमतीः ।
पृच्छामि त्वां पापकृत इति चतस्रो निरयवतीरः^४ । यस्मिन्मये
नयेति दे । अग्निश्च जातवेदासेत्यष्टौ दिशा दिशो न इति
यजमानः । प्रभ्राजमाना इत्येकादश रुद्राः । प्रभ्राजमान्य
इत्येकादश रुद्राण्यः । पदशो मध्ये । रूपाणि च इति यज-^५
मानः । स्नानभ्राडित्येकादश गन्धर्वगणाः पदशः पञ्चाद्वीरौ
मिमायेत्येका^६ । वरीहवः स्नतपस इति सप्त वाताः पदशः ।
समानमेतदिति वृष्टिमती^७ । यदचरमिति लोको । जम-
दग्निरित्याप्यायितस्तं चो रिति । शंयुः^८ । महस्वदित्यष्टौ
संयानौ । स संयाम इति द्वे च^९ । पविचवन्तः पविचं ते^{१०}
ब्रह्मा देवानामसतः सद्यः इति चतस्रः पविचवत्य उत्तरतो ।
ॐ यं च्छ्वा इति सप्त मध्ये । ऽन्धो मणिमिति पञ्च

०१ हे ins. M.

१ Thus BHU ; वैष्णवीः M Be Ben.

२ निरयवतीः B ; पयवतीरः Ben ; यमवतीरः Be.

३ वरौ H Be Ben U.

४ ०तीं HU ; इतिभिर् M ; Be Ben om. the word.

५ om. B.

वैश्वदेवीरुत्तरत ' तमग्ने रथमिति तिस्र ' आतनुष्वति
 चतस्र ' आ मन्त्रैर्विष्णुं यजमान उपदध्यादणुभिस्त्रेति द्वे '
 स्रज्ज्योमिष्येकामरुणस्या इति ' चतस्रो देवतौ ब्रह्माण उद-
 रणमसीति चतस्रो ब्रह्मसदना ' अष्टयोनौमित्यष्टौ दिक्षा '
 ५ मिचक्ष वरुणस्त्रेत्यष्टौ दिक्षाः ' पुष्करपर्णः रुक्माः हिरण्यं
 पुरुषं कूर्ममिति महाग्निवदेव ' तान्युपधाय ऋषः शुचिष-
 दिति द्वे दूरोद्वे पुरुषमभितस्तदित्यदमिति द्वे मध्ये '
 वसूनाः रुद्राणामित्यष्टावुत्तरतो ' रश्मयो व इति यजमान '
 आरोगस्त्रेत्यष्टावुपरिष्ठादापो व इति यजमानः ' प्रभ्राज-
 मानानामित्येकादश प्रभ्राजमानौनमिति चैकादश मध्ये '
 रूपाणि व इति यजमानो ' अग्नेः पूर्वदिक्षस्त्रेत्यष्टौ दिक्षा '
 दिक्षो व इति यजमानो ' दक्षिणपूर्वैस्यामिति चतस्रो
 नरकवतीर्यथालिङ्गमा यस्मिन्निन्द्रियाणि शतक्रतविति द्वे
 दक्षिणत ' इन्द्रघोषा वः संज्ञानमिति षड् दिक्षा ' आदित्य
 १० सर्व इति पञ्च दिक्षा ' एवा ह्येवेति षड् दिक्षा ' आप-
 मापामिति नवोपरिष्ठादपाः रथमित्येका ' कामस्तदश इति
 संकल्पवतोमापो हि यदित्यौघवती ' विश्वाय लोका निति
 सप्तमवती ' केतव इत्येकामिमा तु कमिति तिस्र ' आस्रव-
 स्त्रेति सप्तदश जपस्थो ' विशीर्ष्णीमिति द्वे ' पर्जन्यायेति

Thus H Be; *वदेव B; M Ben U om. *रथ, but M has रथानि
 read of the following तानि ।

तिष्ठः^१ पुनर्मात्रैलिति च तिष्ठः^१ । स्वयमादृष्टादि समान-
 सुत्तरः सावित्रेण^२ स्वयमादृष्टा लोकोपपत्त्येता आपः पञ्च
 चित्तयो भवन्ति^३ प्रतिदिशं चित्ती^४ पुष्करपर्णादिभिः
 प्रच्छादनं^५ लोकं पृणयैव द्वितीयामन्याः प्रथमचित्तिवत्
 पुष्करपर्णादय^६ उत्तरतो^७ लोकंपृणयापवर्गा^८ दीर्घदाहसि-
 मंसं^९ कृत्वा पृष्टो दिवोति^{१०} पुरीषव्यूहनमन्येष्टके^{११} शतरुद्रीथ-
 होमो^{१२} ऽतुश्च^{१३} सनान्ते ऽग्निप्रणयनः^{१४} ऋयमानायां^{१५} वैश्रवण-
 यज्ञो ब्राह्मणेन^{१६} व्याख्यातो ऽन्नकामस्य सर्वकामस्य^{१७} वा
 पर्वणिपर्वणि वैश्रवणयज्ञः^{१८} सोत्तरवेदिषु क्रतुषु चिन्वीतेति
 यथाब्राह्मणं^{१९} तस्यैतद्भवतमिति यथाब्राह्मणं संमितास्य^{२०} व्रत-
 समुच्चया^{२१} आपो न बीभत्स्या यथाब्राह्मणमेककामः^{२२}

१ उत्तरः M ; चित्तिः the other MSS.

२ चित्ति H चित्तिः U.

३ उत्तर Be Ben.

४ मंसं M.

५ मन्येष्टकोर्ध्वं MUH.

६ Uncertain reading ; ऋयमानायां U Be BU ; ऋयमानायां M ;
 ऋयमानायां Ben.

७ Thos Sāyana (conm. on Taitt. Ār.) ; ब्राह्मण MUH ; ब्राह्मणे
 Be Ben ; B om. the word.

८ सर्वं M.

९ चेतस्य M.

१० Uncertain reading ; HU read as given in the text ; संमिता व्रत-
 समुच्चय B ; संमितास्य व्रतसमुच्चय Be Ben ; संमितास्यव्रतसमुच्चय M.

११ यथाब्राह्मणमेककामः Be Ben ; यथाब्राह्मणकामः HBUM.

सर्वकामो वा^१ आपो^२ वा इदं^३ सर्वमिति ब्राह्मणं^४ विज्ञा-
यते ब्रह्म वा आपो यदाप^५ उपधीयन्ते ब्रह्म^६ वै^७ तदात्म-
न्वन्ते ब्रह्मणः सायुज्यं^८ सलोकितामाप्नीन्ति य एतमग्निं^९
चित्तु इति^{१०} संतिष्ठत आरण्यकेतुकः संतिष्ठत आरण-
केतुकः^{११} ॥ १० ॥ अष्टमः ॥^{१२}

॥ इत्यत्येकोनविंशः प्रश्नः ॥

१ वापो UBH वा वापो Be.

२ om. M.

३ Thus MU (pr. m.); यदप all the other MSS. °

४ ब्रह्मैव M.

५ Be Ben ins. चित्ता ।

६ Adhyāya numbers for this prāśna are found only in M.; the MSS. agree all in designing this prāśna as वाडकस्य or वाडक्य ।

CORRIGENDA.

Page	20,	l. 8,	read	तद्गः	instead of	तद्ग
"	70,	l. 12	"	•धारयत्य•	"	•धारयत्य•
"	96,	l. 10	"	•बोधयत्य	"	•तयं
"	187,	l. 4	"	अनी•	"	अनी•
"	200,	l. 1	"	उवेवेव	"	उवेवेव
"	226,	l. 5	"	सुवर्णमये	"	
"	336,	note १	"	•कारि•	"	

